

ÁLLATORVOSI KÉZI KÖNYVTÁR

VIII. KÖTET

ÁLLATORVOSI KÉZI KÖNYVTÁR

KIADJA

A MAGYAR ORSZÁGOS ÁLLATORVOS-EGYESÜLET

VIII.

BIBLIOGRAPHIA MEDICINAE
VETERINARIAE HUNGARICÁ

VITIS SCRIPTORUM
ACCURATE EXPOSITIS INSTRUCTA

1472—1904.

COMPOSUIT

JULIUS KÓSSA

doctor medic.

Scholae superioris veterinariae Budapestinensis professor

SUMPTIBUS SOCIETATIS VETERINARIORUM HUNGARICAE

BUDAPESTINI, 1904.

N-717

MAGYAR ÁLLATORVOSI KÖNYVÉSZET

1472—1904

IRTA

KÓSSA GYULA DR.

ÁLLATORVOSI FŐISKOLAI TANÁR

6.044

BUDAPEST

Kiadja a Magyar Országos Állatorvos-Egyesület

1904

PRAEFATIO.

Hoc libro index illorum omnium, quae ad medicinam veterinariam pertinent, operum publicatur, quae inde ab anno 1472. ad 1904. ab auctoribus Hungaricae originis ubicunque et quacunque lingua, nec non a scriptoribus quidem externis, terra externa edita, tamen ad rem veterinariam Hungariae referuntur. Operibus ad medicinam veterinariam proprie pertinentibus ea quoque addenda putavi, quae de re pecuaria, de pecoribus defendendis eisque cavendo tractant; verum ex operibus, quae de scientia pastorali agunt, ratio mihi non nisi illorum operum habenda esse videbatur, quae ad animalia domestica proprie dicta spectant, qua re ad medicinam veterinariam pertinent, neglectis igitur — ut exemplis utar — operibus de piscatoria, fetura cuniculorum, bombycium etc. agentibus, item de anatomia et historia animalium comparativa, venatione, rebusque ludorum tractantibus. Quod igitur opus meum hac ex parte ab operibus huiusmodi externis plane diversum est, quippe quibus multorum eorum quoque operum mentio est facta, quae ad medicinam veterinariam proprie non pertineant. Solum opera per se edita in hoc libro commemorata sunt, nulla igitur ratione eorum habita, quae in ephemeridibus erant communicata; haec enim mihi repertiorum esse videntur. Repertoria nonnisi ea publicavi, quae mihi ab auctoribus ipsis in usum tradita erant. Deinde multa in hoc libro enumerantur opera, quae in bibliographiis a *Klee*, *Schoetz*, *Györy* compositis reperiri non possint, quae huc usque a bibliographiis omnino non commemorata asterisco (*) designavi.

Opus huius generis antiquissimum ab auctore Hungarico (lingua Latina) publicatum est illud, quod «Pub. Vegetii Mulomedicina» inscriptum *Joannes Sambucus* (*Zsámboki*)

anno 1574. Basileae edidit atque enarravit; antiquissimum vero opus lingua Hungarica scriptum est liber a *Martino Tseh* editus, cui titulus «Lovak orvosságos megpróbált új könyvetskéje» (Leutschoviae, 1656.)

Ceterum numerus illorum, quae per se ipsa edita in hoc libro commemorantur, operum 1236 efficit.

Quibus ita expositis spero equidem illum, qui studendi causa opusculum hoc lecturus sit, multa in illo reperturum esse, quibus, quem medicina veterinaria eiusque doctrina atque res pecuaria cursum in Hungaria fecerit, recentiore et dilucidior luce ostendatur. Quae ut omnia exacte colligerem, archivo Scholae veterinariae Budapestinensis litterisque bibliographiae patriae penitus pervestigandis operam haud parvam dedi. Quodsi meo opusculo id, quod mihi proposui, saltem aliqua ex parte assecutus ero, hoc laboris fructus amplissimus erit.

Dabam Budapestini, mense Majo anni MCMIII.

J. Kóssa.

ELŐSZÓ.

Hálátlan feladatra vállalkozik az, aki bibliográfiát ír. Rengeteg fáradsággal olyan könyvet szerkeszt, amelynek tulajdonképpen nincsen is igazi könyv jellege, mert hiszen — nem olvassa senki. Legföljebb néha-napján beletekint, azután bizonytalan időre félreteszi. Már pedig, ha van olyan érzés, amely az írónak munkája közben buzgalmat, törekvő gondosságot és a célért való lelkesedést ad, úgy bizonyára ilyen érzés annak a reménye, hogy a kész munkát majdan *nocturna et diurna manu* forgatja a hálás olvasó. Hát bizony, a bibliografia-író munkájából hiányzik ez az édes serkentés. De van helyette más, a mely azt jóformán pótolja, az a meggyőződés t. i., hogy az efféle könyv is *szükséges* könyv.

Minden nemzet tudományos fejlődésében elkövetkezik egy időpont, amikor ösztönszerűleg érezhetővé válik, hogy újabb fejlődési fokozat határkövéhez értünk. Úgy érezzük, hogy a magyar állatorvosi tudomány is ilyen, új reményekkel biztató forduloponthez ért és szükségesnek, hasznosnak látszik, ha mindazt, a mit a magyar kéz és a magyar elme ezen a téren eddigelé teremtett, lajstromba szedjük és — hogy köznapi szóval éljek — a jövő számára elraktározzuk. Sok olyan adat van e könyvben felhalmozva, amit a mai tudomány szempontjából nézve naiv és kezdetleges gyarlóságnak tekinthetnénk; de azért ki fogná fitymáló kicsinyléssel olvasni tudományos multunk emlékeit? Ki haladna el lelketlen közönyösséggel fiatal kulturánk első hajtásai mellett? Ki ne gondolna lelke mélyéből való tisztelettel azokra a férfiakra, akik kezdetleges viszonyokkal küzdve, anyagi jutalom reménye nélkül, sőt nem egyszer saját anyagi romlásukra, önzetlenül és rendületlen hittel egy jobb jövő iránt, szerető gondal ápolgatták a csírájában levő nemzeti

tudományt? Lehetetlen, hogy meg ne hasson bennünket az, a minek tökéletes hiányát nem egy modern tudósunkban olyan fájdalmasan érezzük, az a mélységes hazafi-érzés, mely a maga fenkölt önzetlenségében vezető eszméje volt a régi magyar író minden tollvonásának. «Kedves Hazám, Magyarország!» — írja egyik munkájának előszavában (1784-ben) *Tolnay Sándor*, a pesti állatorvosi iskola első tanára — «ezen két munkámnak első zsengéjével bátorodom most Néked kedveskedni, elhivatván magammal, hogy ebben alázatos fiadnak igyekezetét meg nem veted s kegyes oltalmadra azt méltatlannak annyival inkább nem ítéled, minthogy egyedül csak hasznodat nézi, egyedül szerencsédet kívánja. Ezzel tartozik hazabéli kötelességem, ezzel áldozik szívem hálaadással Néked, kitől eddig vettem s ezután is várom minden jómat s előmentemet». *Hoffner József*, főiskolánk harmadik tanára, bár német származású, Bécsben növekedett ember volt, első előadását magyarul tartotta és már 1827-ben sürgette, hogy az egyetemen és az állatorvosi iskolán csak egynyelvű (magyar) előadásokat tartsanak. Érvelése nagyon világos és egyszerű: «Certe optandum foret prae omnibus eo intendere, ut cum jam sit Universitas *Hungarica* in *Hungaria* existens, scientiae omnes, quae in medica solum facultate idiomate dupplici proponuntur, lingua praelegerentur vernacula». Keserűség fogja el lelkünket, ha meggondoljuk, hogy ennek a lelkes magyarnak annyira érthető és természetes kívánsága még azután *negyvenhat* hosszú esztendeig (1873-ig, mí or a németnyelvű előadások végleg megszűntek az állatorvosi tanintézetben), csak jámbor óhajtás maradt. Főiskolánk negyedik tanára, a morvaországi születésű *Zlamál János*, ki magyarul sem tudott, mikor országos főállatorvossá lőn, három év múlva már magyar előadásokat tartott, a szabadságharc folyamán tanítványaiból nemzetőri századot alakított és a szabad lélekzés legelső alkalmát felhasználta arra hogy a kormányzónak, Kossuth Lajosnak alaposan kidolgozott elaborátumot nyújtson be az állatorvosi intézménynek újjászervezésére. Nem rajta, hanem a körülmények mostohaságán múlt, hogy tervei meg nem valósulhattak.

Lehetetlen, hogy a tisztelet és hála érzésével ne gondolkjunk a múlt idők ideális lelkesedésű, dolgozó embereire. Könyvmanapság kényelmesen, gyakran fényesen berendezett labora-

tóriumainkban vizsgálni, kutatni a tudomány napi kérdéseit; de ennek a fölséges *status praesens*-nek rettenetes az *anamnézise*. Végtelenül elszomorító az a kulturtörténeti kép, melyet a hajdankor szegény magyar tudósának magánviszonyairól kapunk, ha a mai állapotok fejlődésének folyamatát vizsgálódó szemmel követjük visszafelé. Állatorvosi főiskolánk említett tanára, *Hoffner József*, 1827-ben panaszos írással fordul az egyetem tanácsához, melyben élénk tollal, bár maró keserűséggel mondja el, hogy neki, a tüdővészszel küzködő romlatag embernek, milyen lakásban kell tengődnie. «A lakásom falában és padlóján levő lyukak és üregek — úgymond — biztos menedékhelyül szolgálnak a férgeknek, patkányoknak, egereknek és mindenféle csúszó-mászó állatoknak, nemcsak éjjel, mikor a szobákban levő bútort rágva zörgésükkel, szaladgálásukkal és cincogásukkal lehetetlenné teszik az alvást, hanem nappal is, mikor egész kedélyesen seregestül mászkálnak és szaladgálnak fel s alá. Szobáim összes ajtain, ámbátor már három ízben tettem jelentést e tárgyban, hiányzik a lakat, úgy hogy zsineggel kell azokat bekötözni; az egyes szobákat csak egyetlen ablak világítja meg, mely alig három láb magas és a külső föld színétől nem egészen két lábnyi magasságban vannak, úgy hogy még napfény idején is csak kevés világosságot kapnak» stb. Hasonlóak voltak a viszonyok még jóval később is, úgy hogy szinte érthetetlen: miként voltak képesek ezek az emberek, kik vagy egymaguk, vagy csak egy-két asszisztens támogatásával vezették az egész hallgatóság elméleti és gyakorlati kiképezését, ilyen sanyarú viszonyok közt korukhoz képest oly jelentékeny tudományos működést kifejteni? Valóban, indokoltnak látszik az az állítás, hogy nem a mai kor kutatói, hanem az elmúlt idők egyszerű emberei voltak a tudomány igazi hősei, akik nemcsak fejlesztették azt, hanem mártíromságot is szenvedtek érte.

Úgy látszik, mintha mindez nem volna szoros összefüggésben tárggyammal; mégis megbocsáthatónak gondolom ezt a kis történelmi kitérést, mert hiszen könyvem tulajdonképpen a mult idők adatainak halmazata s ezeknek megértéséhez és méltányolásához talán nem volt fölösleges a fentebbi rövid jellemzés.

“A mi e könyv tartalmára és beosztására vonatkozólag megjegyezni való, az a következő.

Nem akartam, hogy e munka a könyvek címeinek egyszerű lajstroma legyen. Igazi bibliografiának azt tartom, a mely (legalább az érdekesebb) munkák tartalmáról, keletkezésük módjáról, szerzőjükről stb. is felvilágosítást ad az olvasónak. Igyekeztem is ezt a célt megközelíteni, már t. i. a mennyire azt könyvemnek nagyon is szűkre szabott terjedelme engedte. A szerzők életrajzát *Szinnyei* munkáiból, *Schrader-Hering* Biographisches Lexikonából és számos más forrásból állítottam össze. Azonkívül ismételve felkértem a jelenleg élő szerzőket, hogy önéletrajzi adataikat küldjék be. Ezt kevés kivétellel meg is tették, miért e helyen is fogadják őszinte köszönetemet.

Az állatorvoslás és állattenyésztés hazai története oly hiányos, hogy jóformán nem több a semminél. Ezért, a mennyire terem azt engedte, sok olyan adatot halmoztam fel e kis műben, mely becses lehet annak, aki majdan a hazai állattenyésztés, állatgyógyítás vagy a szakoktatás történetét megírja. Magam is régen foglalkozom e tervvel, sok adat is áll már rendelkezésemre s ha körülményeim, nevezetesen pedig minden időmet lefoglaló tulajdonképpeni szakfoglalkozásom engedni fogják, talán feldolgozhatom és egységes munkába foglalhatom azokat. Itt csak kis töredékét adom ez adatoknak, jóformán csak azért, hogy e kis munka ne legyen csupán száraz könyvészeti adathalmaz, hanem érdeklődést is keltsen azokban, a kik hazánk egykori állategészségügyi stb. viszonyairól némi képet óhajtanak alkotni maguknak. E történeti adatok egy részét nyomtatásban is megjelent munkákból szereztem, s e részben nagy előnyömbre vált az a körülmény, hogy mint az állatorvosi főiskola könyvtárnokának, módomban állott az e könyvben felsorolt művek legnagyobb részét behatóan megtekintennem; az adatok másik részét a főiskola irattára szolgáltatta, melynek sok ezer- okmányát átnéztem, mielőtt e munka összeállításához fogtam.

Az életrajzok közlésekor természetesen első sorban a hazai szerzőkre voltam tekintettel, ezért is a külföldi írók és a nem-állatorvos szerzők életrajzát legtöbb helyen csak kivonatossan adom, minthogy ezekről más irodalmi forrásokban úgy is bőséggel szerezhetők adatok.

Az életrajzok mellékletül néhány érdemes állatorvos-tudományi írónak arcképét is közlöm, többek közt a buda-

pesti állatorvosi főiskola néhány volt tanáráét. Nem rajtam múlt, hogy főiskolánk első érdemes tanárainak (*Tolnay, Hoffner*) képe mását nem közölhetem. Bár súlyt helyeztem rá, hogy ezek életéről mennél többet derítsek ki (v. ö. a Tolnayról szóló cikket), mindazonáltal nagyon kevés olyan adatnak jutottam birtokába, a mely e régi érdemes férfiak magánéletére némi világot vethetne; arcképeiket sem tudtam megszerezni. Kétségtelen azonban, hogy mindkettejüknek ma is élő leszármazottjaik maradtak s valóban hálára kötelezne, aki ezek útján reájuk vonatkozó újabb adatok birtokába juttatna.

Ami a könyv tartalmát illeti, hangsúlyoznom kell, hogy abban csakis azok az állatorvosi, állattenyésztési és állatvédelmi munkák vannak felvéve, melyek 1. a magyar korona országaiban bármiféle nyelven, 2. magyar szerzőtől külföldön, vagy 3. idegen szerzőtől, de Magyarországra vonatkozólag a külföldön mint *önálló munkák* jelentek meg. Folyóiratokban megjelent értekezések (repertórium) és különnyomatok csak néhány esetben vannak fölemlítve, nevezetesen 1. azon szerzők nevei után, kik maguk állították össze és bocsátották rendelkezésemre dolgozataik repertóriumát; 2. azon esetben, ha a különnyomatok önállóan is megjelentek vagy Petrik könyvészetében fölemlítvék; végül 3. néhány olyan régebbi szerző neve után, kinek szereplése a főiskola multjához vonatkozásban van, tehát a kikre nézve *történeti szempontból* igyekeztem minden kéznél levő adatot fölemlíteni. Ugyanezen szempontból néhány kéziratban maradt munka címét is besoroztam. Az állattenyésztésnek csupán azt a részét vettem be, mely az állatorvost első sorban érdekli, tehát a szorosan vett háziállatokra vonatkozik; elhagytam például a haltenyésztést, fácánytenyésztést, méhészetet stb. tárgyaló munkákat. A lóverseny-ügyet tisztán sport-szempontból tárgyaló művek, továbbá az összehasonlító állattan és anatomia körébe tartozó azon munkák, melyek a háziállatokra nem vonatkoznak, tehát az állatorvost közelebbről nem érdeklik, szintén kihagyattak; ellemben az állatvédelemről és állatbiztosításról szóló munkákat célszerűnek véltem felsorolni. A könyvek címét lehetőleg könyvészeti pontossággal adtam, megemlítve a könyv formáját, lapszámát, árát és a nyomdát is.

Igen sok olyan mű van e könyvben fölemlítve, mely az

eddig megjelent hazai bibliográfiákban, beleértve a *Győry Tiborét* is, egyáltalán nem található fel; ezeknek címeit *-gal jelöltem meg. Igen tekintélyes azon német munkák száma is, melyek a *Klee-féle* (1901-ben megjelent) német állatorvosi könyvészetből kimaradtak. Mindazonáltal a dolog természetéből folyik, hogy itt-ott hiányok lehetnek e könyvben, bár nem hiszem, hogy azoknak száma tekintélyes volna. Esetleges pótlásokat és helyreigazításokat köszönettel veszek.

A legrégebbi nyomtatvány, mely mint külföldön, magyar írótól megjelent állatorvosi munka e könyvben említve van, a *Zsámboky (Sambucus) János* Vegetius kiadása (Basel, 1574); a legrégebbi magyarnyelvű nyomtatvány pedig *Boehm (Tseh) Márton* «Lovak orvosságos megpróbált új könyvetskéje» (Lőcse, 1656). Ezután következik időrend szerint *Király (Szathmáry) György* és *Székely Ádám gróf* munkája, az előbbi 1760-ból, az utóbbi 1763-ból.

Végül nem mulaszthatom el, hogy mindazoknak, kik e munka összeállításakor bármilyen tekintetben segítségemre voltak, hálás köszönetemet ne fejezzem ki. Így első sorban *Ruisz Gyula* kir. jószágfelügyelő úrnak, Mezőhegyesre vonatkozó pontos könyvészeti adatainak átengedéseért; *Galambos László* sz.-fővárosi tanító úrnak, édes atyjának, Galambos Mártonnak életére vonatkozó adatok szolgáltatásáért és végül segédemnek, *Kiss Ferenc Sándor* úrnak, ki mindvégig nagy segítségemre volt a könyv megírása közben felmerült technikai feladatok elintézésében.

Budapesten, 1904 május havában.

Kóssa Gyula dr.

I. Állatorvosi munkák, a szerzők neve szerint, betűrendben.

Abai (Kocsis) István, orvosdoktor és magister veterinariae, az állatorvosi intézetnek (1839. június 15-étől 1840. szept.-ig) segédje, Hoffner Y. tanár mellett. Az orvosi tanfolyamot Pesten, az állatorvosit Bécsben végezte. Utóbbi helyen 1843. jan.-ban állatorvosi oklevelet nyert. Orvosdoktori értekezése 1837-ben jelent meg és a pesti egyetem klinikáján tett megfigyelésekről szól. (Úgy látszik, hogy később megint visszakerült az intézethez, mert Zlamál tanár 1845. aug. 3. azt írja egy hivatalos értesítvényében, hogy az egyik segédje, A. I. orvosdoktor és állatorvos mester, 31 éves, r. kath., boldogkővárallyai, abauji származású és már 3 éve, 1842. nov. óta (300 p. f. fizetéssel) viseli hivatalát. 1844-ben az országos főállatorvosi állás elnyeréseért folyamodott, de nem kapta meg. (*Főiskolai irattár.*)

— Az állatorvosi tudomány fontosságáról és annak hazánkban állapotjáról. (*M. Gazda* 1842. 78., 79. szám.)

— Szegénküli patkolás. (*Ugyanott* 74. szám.)

Adamí Pál, orvosdoktor, szül. 1739. júl. 9. Belluson (Trencsénm.) Testvére A. Mihály jezsuitának és udvari ágensnek. 1766-ban orvosi oklevelet nyert, de a baromorvoslást is szerencsésen gyakorolta s előbb (1767.) Horvátországban, majd Ausztriában és Stiriában ragályorvossá nevezték ki. 1775-ben a bécsi egyetemen a baromorvoslás tanára lön s ugyanitt halt meg 1795. szept. 21. (Megjegyzem, hogy Szinnyei ezen adataival szemben a *Schrader-Hering-féle Biogr.-literar. Lexikonban* az áll, hogy: «Bei der neuen Organisation des medicinischen Studiums erhielt er die Stelle eines Professors der Thierarzneikunde an der Universität zu Krakau und ward 1812 mit seinem ganzen

Gehalte in Jubilations-Stand gesetzt . . . Er ist wohl der Erste, der die Salzsäure mit Eisenfeile, die späterhin *Pessina* so sehr empfahl, anwendete.») *Horányi* (Nova Memoria 16. l.) miután A. munkáit felsorolja, a következőket írja róla: «Haec nos, cum legeremus primum, mirifice adtentos reddiderunt, illudque unum in votis habuimus, ut emerito Caesareo-Regio Loimiatro veterinario-medicae artis professio in Universitate Scientiarum Hungarica publice docendo committeretur, et hoc modo Patriae nostrae Cives luctuosam cladem a pecoribus avertere, et domesticas opes conservare, laetisque incrementis provehere quanto ocius condiscerent. At nostris votis caelum respondit, dum huius loco ad Sedem Scientiarum Hungaricam Alexander Tolnai veterinariae insignis Magister, auctoritate regia eiusdem artis Professor P. O. constitutus accederet, qui et felicibus experimentis, et magna industria improboque labore, et voce ac libris editis laudatae artis praestantiam, utilitatem, ac fere necessitatem omnibus in aperta luce collocavit».

- 1. Beiträge zur Geschichte der Viehseuchen in den k. k. Erbländern. Mit 2 Tabellen. Wien 1781. 8r. 64. l. Gerold. 40 kr.
- 2. Untersuchung und Geschichte der Viehseuchen in den k. k. Erbländern, nebst Beitrag. Wien 1782. gedr. bei Gerold. 8r. 144. l. 45 kr.
- 3. Vorsichten und Mittel wider die Viehseuche. Wien 1800. Gedr. bey M. A. Schmidt. 8r. 8 l.

Aízenpreis, lásd Farkas Kálmán.

Albrecht M.

- 4. Gistá a zkussená lekařstwj koňská. K nimž mnohé užitečné wěcy přidané gsau, které prwé nikdy nebyly na swětlo wydané. (8r. 58. l.) W. Skalicy. 1844. Wytisstená u Fr. X. Škarnyela a synuw. (Magyarul: *Biztos és tapasztalatokon alapuló lógyógyászat. Ezen kiadáshoz sok hasznos tudnivaló van csatolva, mely azelőtt sohasem volt nyilvánosságra bocsátva. Szokolczán, 1884. Nyomatott Skarnicel Xav. Ferencnél és fiainál.*)

Albusz Lajos.

- 5. A szarvasmarha általános tenyésztésének néhány kérdése. A mezőtúri gazdasági egyesület által rendezett téli gazdasági előadások alkalmával írta és előadta —. Kiadja a mezőtúri gazdasági egyesület. (8r. 13 l.) Mezőtúron, 1898. Nyom. Dolesch Géza.

Alexander Lajos, m. kir. állatorvos, szül. 1863. szept. 13. Székesfehérvárott. 1883. Bpsten állatorvosi oklevelet nyert.

1885-ben a bihar-tordai járásban körállatorvosnak választották meg. 1892-ben Nagyváradon városi állatorvossá, 1900. pedig városi m. kir. állatorvossá neveztetett ki. Lefordította a Pütz-féle állatorvosi sebészetet, mely azomban nem jelent meg. Munkatársa a Magyar Mezőgazdasági Szemle-, a Magyar Gazdasági Lapok-, Köztelek- és az Állatorvosi Lapok-nak

- * 6. A massage az állatgyógyászatban. Különlenyomat a «Veterinarius» 1888. évf.-ből. 8r. 37 l. Bpest 1888. Nyom. Buschmann F.-nél.
- * 7. A légsző-befecskendezésről. Különlenyomat a «Veterinarius» 1888. évfolyamából. 8r. 23. l. Bpest, 1888. Buschmann F. könyvny.
- — Lásd: *Bayer, Fröhner.*

Ammon Gottlieb György. 1796-ban Berlinben végezte az állatorvosi tanfolyamot. 1798-ban potsdami állatorvos, 1804-ben a neustadti királyi ménes lóorvosa, 1829-ben pedig a vesra-i (Graditz) ménes felügyelője.

- 8. A legjobb mód tsak nagy és jól kifejldött lovakat nevelni Hosszú tapasztaláson épült jó tanács lótenyésztőkhöz. Németből magyarra fordította dr. Cseremiszy Miklós. Bécs 1830, nyomt Sollinger J. P. (8r. 36 l.) Beck Fr.

Am-Pach János György, (grünfeldeni), orvosdoktor; szül. 1784. márc. 21-én, meghalt 1832. okt. 15-én Salzburgban. Az orvosi tanfolyamot Bécsben elvégezvén, 1818-ban a salzburgi orvossebészi iskolán az állatorvostan tanára lön.

- 9. Praktische Lehre von den Heerdekrankheiten oder Seuchen des grössern nutzbaren Haussäugethiere. Ein Handbuch für den öffentlichen Unterricht und zum Privatgebrauche für Physiker, Kreischirurgen, Thierärzte und Ökonomen. Pest 1819. 8r. 288 l. Hartleben. 5 frt.
- 10. Die Lungenfäule, die Lungen- und Milzseuche des Hornviehes, ihre Erkenntniss Heilung und Vorbauung, durchaus nach eigenen Beobachtungen. Pest 1819. Hartleben 3 frt.
- 11. Über den sogenannten Milzbrand oder die Karfunkelkrankheit der grösseren nutzbaren Haussäugethiere. Nebst einer Vergleichung dieser Thierkrankheit mit dem ansteckenden Typhus der Menschen. Pest 1820. 8r. 176. l. Hartleben 3 frt 30 kr

Andrássy György gróf, szül. 1797. febr. 5. Kassán. A m. tudom. akadémia egyik alapítója és igazgató-tanácsi tagja. Résztvett (1827-ben) a pályafutási társaság alapításában, majd később (1830.), mikor ez állattenyésztő társasággá alakult át, e társaság titkára s a Gyepekonyv szerkesztője lett. 1842-ben Sáros megye főispánja lön. Meghalt 1872. Bécsben.

- 12. és *Döbrentey Gábor*. 1830.-i jelentés a magyarországi állattenyésztő társaság munkálkodásáról. (8r. 68. l.) Pest 1830. Nyom. Trattner és Károlyi.
- 13. és *Tasner Antal*. 1831.-i jelentés ugyanarról. (8r. 88. l. H. és ny. n.)
- 14. Ugyanaz 1832. (8r. 92. l. és 1 lev.) [H. és ny. n.] Lásd: *Tasner* alatt is.
- 15. Szinnyei (M. Irók I. 165. l.) szerint írt még Tasnerrel (titkárával) együtt egy kis munkát az *Állattenyésztésről*, hely és év nélkül.

André Rudolf gazdasz és jószágigazgató; szül. 1793. Gothában (?), meghalt 1825. január 9-én Tischewitz-ben (Morvaország).

- 16. Rövid foglalatú tanítás a birkáknak gondviseléséről, mely a számadó birkások és juhászoknak számokra összeszedtetett. (Németből ford.) Székesfehérvár 1824. Ráder Alajos költs. nyomt. Számmer Pál. 8r. 68 l. 35 kr.
- 17. Rövid oktatás a juhtenyésztés jobb s tökéletesebb módjáról. Németb. ford. Piros István, Pozsony 1825. Wéber L. Lajos bet. (8r. 2 lev. és 75 l.) 30 kr.
- 18. A juhokkal való bánás módjáról. (Németb. ford.) Selmezbánya 1827. Ny. Mihálik J. 8r. 60, 7 l.

Angyalffy Mátyás András, gazdasági író, szül. Naszályon (Komáromm.) 1776. febr. 5. Az 1818. évben Festetics György gróf a keszthelyi Georgikonba hívta meg a mezei gazdaság tanárának; itt öt évig működött, azután Pestre ment s egészen az irodalomnak élt. Itt indítá meg 1824-ben a «Mezei gazdák barátja» c. folyóiratot. 1832-ben az akadémia levelező tagja lön. A legnagyobb nyomorban halt meg Pozsonyban, 1839. márc. 17.

- 19. Grundsätze der Schaafcultur. Versuch eines auf Natur und Erfahrung gegründeten Unterrichts in der Zucht, Veredlung, Stallung, Wartung und Nutzung der Schaafe; nebst vollständiger Anweisung, ihren mannigfaltigen Krankheiten vorzubeugen, sie zu erkennen u. zu heilen. Mit besonderer und beständiger Hinsicht auf das Klima und die landwirtschaftlichen Verhältnisse Ungarns bearbeitet. Ödenburg 1817. bei Carl Wigand. (8r. XIV. 394 l.) 5 frt. 15 kr.
- 20. Juhász-katé, vagyis a juhok tartásáról, tenyésztéséről, javításáról s nemesítéséről, használásáról, nyavalyáiról s orvoslásáról szóló közértelmű rövid oktatások. A magyar gazdasági cselédek s egyéb mezei köznép számára s hasznára. Pest 1830, nyomt. Trattner J. M. és Károlyi I. (12r. 144 l.) 53 kr.
- — Ő írta továbbá a *Közönséges baromvosi könyvet*, mely Kassán (1836) névtelenül jelent meg.

Aranyos C. és Passardí G., von.

- *21. Bruchstücke über Pferdezucht und Pferdewesen. Wien 1863. *A m.-óvári gazd. akadémia könyvjegyzéke szerint. A magyar könyvtészek és Szinnyei M. Irók c. munkája nem ismerik ezen szerzőt.*

Arenstein József, matematikai és gazdasági író, a m. tud. akadémia levelező tagja; sz. Pesten 1816. jan. 12., meghalt Glognitzon, Alsó-Ausztriában, 1892. február 23-án. Tanulmányait Pesten és Vácott végezte, 1832-ben a kegyes tanítórendbe lépett. 1846-ban a pesti József-ipariskolához az algebra és a geodézia tanárává, az 50-es évek elején egy bécsi főreáliskolához neveztetett ki, mely állásban 1865-ig maradt. Ekkor állásáról lemondott és a rendből kilépett. Számos mezőgazdaságra és iparra vonatkozó kisebb-nagyobb dolgozata van, nagyjából német nyelven.

- 22. Skizzen über die Zucht der Rinder, Schafe u. Schweine im Kaiserthum Österreich. Im Auftrage des k. k. Ministeriums des Innern. Wien, k. k. Hof- u. Staatsdruckerei, 1856. Nagy 8r. XII. és 90 l. Hat litogr. táblarajzzal. *(A magyarországi állattenyésztést Korizmicz ösmerteti benne. Az egész mű összeállítója Arenstein volt, ki előszót írt hozzá.)*
- 23. Ugyanez francia nyelven. Páris 1856.
- 24. Album der österr. Rindviehracen. Im Auftrage des k. k. Ministeriums d. Innern, mit 27 phot. Abbildungen. Wien 1859. 2r.

Argus. Monostori Károly álneve.

Ásbóth János, a keszthelyi Georgikon igazgatója (1768—1822.)

- *25. A birkák tenyésztése. H. és é. n. Kézirat az OMGE. könyvtárában.

Ásványi Lajos, gazdász, sz. Győrött 1844. jun. 2-án 1881-től gazdasági intéző volt Kolozs-Monostoron, majd 1896. Szabadkára helyezték át, az itteni földműves iskola vezetésére.

- *26. A baromfitenyésztésről és a szárnyasok hizlalásáról. Kolozsvár 1894.

Aujeszky Aladár, orvos, a bpesti állatorvosi főiskola magántanára, szül. Pesten 1869. jan. 11. A középiskolát a kegyesrendiek budapesti főgymnáziumában, orvosi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte. 1892. orvosi diplomát nyervén, félévig a Szent-Rókus-kórház II. seborvosi osztályán, majd az egyetemi II. belklinikán volt gyakornok.

1895. febr.-tól 1896. őszéig a Hőgyes tanár vezetése alatt álló Pasteur intézetben mint preparátor dolgozott, majd az egyetemi általános kórtani tanszékhez tanársegéddé nevezték ki. Innen a Preisz tanár vezetése alatti állami bakteriologiai intézethez ment segédtanárnak, mely állásában a földművelési miniszter 1901. április havában végleg megerősítette. Ugyancsak a földmiv. miniszter 1903. április havában a pesti állatorvosi főiskolára a bakteriologiai diagnosztika magántanárává nevezte ki. Irodalmi dolgozatai részint hazai szaklapokban (Orvosi Hetilap, Matematikai és Természettudományi Értesítő, Természettudományi Közlöny, Egészség, Ifjúság és Egészség), részint pedig külföldiekben (főleg a Centralblatt für Bakteriologie-ban) jelentek meg. Továbbá a Pallasz Nagy-Lexikonának is munkatársa volt.

- 27. A veszettség ellen való immunizálásról normális ideganyaggal. Közlemény a budapesti egyetem általános kór- és gyógytani intézetéből. (n. 8r. 11. l.) Bpest, 1899. Pesti Lloyd könyvny.
- 28. A házinyulak lépemulsióinjekciókkal előidézett anthrax-immunitásáról és a normális szervrészekkel való immunizálásról. Közlemény a budapesti ált. kór- és gyógytani intézetből. Különlönyomat az «Orvosi Hetilap» 1899. évf.-ből. (n. 8r. 15. l.) Bpest, 1899. Pesti Lloyd könyvny.

Azary András, új-dávidházi (Bereg.) származású orvosdoktor.

- 29. Életvegytani értekezés a tápszerek átalakulásáról az állati testben. Buda, 1845. nyomt. Gyurián és Bagó, 8r. 22. l. Latin címmel is.

Azary Ákos, orvos-sebészdoktor, a budapesti állatgyógyintézetben a belgyógyászat nyilv. rendes tanára, egyetemi magántanár, szül. 1850. ápr. 27. Verbiáson (Bereg.) Középkiskoláit az ungvári gimnáziumban, orvosi tanulmányait pedig Bpsten végezte, hol 1874. doktori oklevelet nyert. Már 1873—4. gyakornokká, 1875. ápr. 22. pedig segéddé nevezték ki, a budapesti egyetem gyógyszer-tani és kórtani intézetéhez Balogh tanár mellé. Ez állásban 4 évet töltött, s itt végzett komoly tanulmányairól méltán tanuskodnak az Orvosi Hetilapban (1876—81) és a Természettudományi Közlönyben (1877—78.) megjelent értekezései, melyek a gyógyszerhatástan és az ált. kórtan egyes fontos kérdéseivel foglalkoznak. Nagy része volt továbbá a Balogh-féle orvosi műszótár és a m. gyógyszerkönyvhöz kiadott kommentár

kidolgozásában. A boszniai hadjáratban mint közös-hadseregbeli főorvos vett részt. A hadjáratból visszatérve 1879-ben a földmivelés-, ipar- és keresk. miniszter, 1880-ban pedig az orvoskari tanártestület (Schordann ösztöndíjjal) állatorvosi tanulmányok végett külföldre küldötte. 1881-ben állami

Azary Ákos

állatorvos lett, s az állatorvosi tanintézetben a belgyógyászat előadásával bízták meg; 1882-ben pedig ugyanoda ny. r. tanárrá nevezték ki. 1886 7-ben az «állatjárványtan és állategészségügyi rendészet» c. tan magántanára lőn az egyetemen. Meghalt két évi súlyos szenvedés után, aorta-aneurysmában, 1888. júl. 20. Szobbon.

Liebermann Leó, A. felett tartott emlékbeszédében, követ-

kezőleg méltatja tudományos érdemeit: «Visszatérve a boszniai hadjáratból, hol mint főorvos működött, választania kellett: vagy ott hagyni végkép a tudományos foglalkozást, azon működési kört és irányt, melyhez lelke nőtt és kimenni az letb», a «praxisba», a mint mondani szokás, vagy megmaradni tanársegédi állásában, melyből már-már kivénült, csekély fizetéssel, s még csekélyebb kilátásokkal. Mert ez tudományos fejlődésünk megrontó betűje: a tudománynak nincs helye, nincs kenyere itt az országban. Egy ország, hol nincs több, mint három intézet, melyen theoretikus orvosi tudományokkal foglalkozni lehet, virágzást nem remélhet még akkor sem, ha az a néhány hely bizton csak a legérdemesebbnek jutna osztályrészül.

Ezen tétovázás idejébe esett, hogy magára vonta a derék tudós kivált két férfi, Tormay Béla és Thanhoffer Lajos figyelmét, s csaknem kizárólag ezeknek köszönhető, hogy sikerült őt a tudománynak megtartani.

Az igazságnak tartozunk azza', ha kimondjuk, hogy csakis ők voltak azok, kik ezen minden kitünősége mellett páratlan szerény embert, valódi becse szerint méltányolni tudták.

Tormayt, mint az állatorvosi tanintézet akkori igazgatóját és későbbi ujjáalakítóját illeti kétségekivül azon dicsőség, hogy minden befolyását érvényesítette Azary mellett s az állatorvosi tanintézetet oly belgyógyászati klinikussal látta el, a melyet ezen intézet azelőtt nem ismert, hogy a klinikai szakoktatás oly magasra emelkedett, hogy lépést tartott Európa bármely klinikájával.

Azok, kik velem együtt figyelemmel kísérték Azary klinikai működését, tudják, hogy ez nem túlzás, s hogy az, a mi közlemények, értekezések stb. alakjában napvilágot látott, csak kis töredéke annak, a mit ezen ember rövid pár év alatt végzett.

Ő alkalmazta itt először következetesen és a modern tudomány minden eszközével felszerelve, a belgyógyászati physikai vizsgálatokat.

Ő alkalmazta úgy a diagnosticus, mint therapeuticus célokból itt először a galvanicus áramot.

Ő hozta be a szentükörreli vizsgálatot, ő adta meg az uroscopiának azt a helyet, mely megilleti a kórismerés tanában. Ő karolta fel a modern bacteriologiai eszméket és foglalkozott oltásokkal olyan időben, mikor az orvosok még

mindenütt kétkedő és gyanakvó szemekkel néztek ilyen törekvésekre, s ő volt az, ki az ebdüh elleni oltást már szép sikerrel végezte akkor, mikor ilyesmire, a francziákat talán kivéve, egész Európában még nem gondolt senki.

A kormány meggyőződván arról, hogy támogatására alig találhat méltóbbat, módot nyújtott arra, hogy Azary magát külföldön, különösen az állatorvosi tudományokban kiképezze. Így látjuk őt csakhamar Európa leghíresebb intézetein, különösen Berlinben, Münchenben és Alfortban, Páris mellett, működni és ezen tanulmányi útja alatt a szakirodalmat becses és most már állatorvosi experimentális dolgozatokkal gazdagítani, mint a milyen pl. az aktinomycosisról írt munkája.

Jellemző az emberre és azon nagy becsülésre, melyben mindenütt részesült, hogy csakhamar baráti viszony fejlődött közte és azon európai capacitások között, kiknek ő egyszerűen tanítványaképen szerepelt ugyan, de a kik azonnal felismerték benne e mély tudományú, hozzájuk méltó orvost és a tiszta feddhetetlen jellemű embert.

Több év után hazatérve, állami állatorvosnak neveztetett ki, s szolgálatra részint az állatorvosi tanintézethez, részint a mezőhegyesi ménesparancsnoksághoz lett beosztva, hol alkalmá volt tapasztalatait tetemes mértékben gazdagítani. Végre boldogult Zlamál tanár visszavonulása után ki lett nevezve azon tanszékhez, melynek díszére vált, s melytől oly hamar elragadta egy kegyetlen, borzadályos sors».

Az Orvosi Hetilap (1888. évf. 1069. lapon) szintén meleg hangon emlékezik meg A.-ról, többek közt a következőket írván:

«Tudományos buvárlatainak eredményei csak igen kis részben láttak napvilágot. Azary nem tartozott azok közé, kik a pillanatnyi feltűnés előnyének feláldozzák az igazságot vagy legalább az alaposságot. Semmit sem bocsátott ki kezeiből, minek helyességéről százszorosán meg nem győződött volna, s így van az, hogy értékes észleletek és buvárlati eredmények egész halmaza publicálatlan maradt s valószínűleg vele együtt el lett temetve.

Mindennek daczára, s habár csak kis részét képezik tényleges munkálkodásának, tanári működésének ideje alatt tőle több fontos dolgozat jelent meg, s az utolsó időben, végzetlen kínok között, a halál csíráját hordva magával, álla-

potának teljes tudatában egy nagyszabású művön, egy belgyógyászaton dolgozott, melynek első kötete halála előtt csak néhány hónappal hagyta el a sajtót. Hogy művét be nem fejezhette, az a magyar irodalomra nézve veszteség, mert egyhamar nem számíthatunk arra, hogy ilyen munka napvilágot láthasson.

A ki azt a férfit kétségbeesett állapotában, irtóztató fájdalmi, fuladozási rohamai között íróasztalánál dolgozni, a klinikán vizsgálni, tanítani, operálni látta, az emléket örökké meg fogja tartani szívében és csodálkozni a vasakaraton, a tántoríthatatlan lelkiismereten és tudományszereteten, mely azt az összeroskadó testet fenntartotta, azt a bánatos lelket vigasztalta.

Ő maga volt az első, ki halálos baját — az aorta-aneurysmát — évek előtt felismerte, ki annak helyét pontosan meghatározta és napról-napra fejlődését észlelte. Az első pillanattól kezdve tudta, hogy mi vár reá és hasztalan volt az éles criticussal, a tökéletes orvossal szemben minden vigasztalási kísérlet.

Ilyenkor ezen erős, alig 39 éves férfi, ki gyermekkorától fogva nehezen küzdött az élettel s ki elérve célját, egy martyriumot látott maga előtt, zsenge gyermekét árván, fiatal nejét özvegyen látta a legközelebbi jövőben, könnyel szemében megrázta fejét: «Hagyjuk ezt, miért ne mehetnék én is oda, hová olyan sokan mennek, kik még itt akarnának maradni» úgymond. Most elment! Béke hámvaira!»

— 30. A háziállatok részletes kór- és gyógytana. Első rész. Vizsgálati módszertan és előkészítés a kórodára. A földművelés-, ipar- és kereskedelmügyi miniszter megbízásából. 151 a szöveg közé nyomott táblával. (N. 8r. VIII. 496. lap.) Budapest, 1888. Ifj. Nagel Ottó 4 frt 80 kr.

— 31. Az állategészségügy rendezéséről szóló 1888. VII. t.-cz. Jegyzetekkel, utasításokkal és magyarázattal ellátta Dr. A. Á. ny. r. tanár Budapest, 1888. Ráth M.

— 32. VII. Gesetzartikel des Jahres 1888. über die Regelung des Veterinärwesens. Aus dem Ungarischen von P. Fritz. Budapest, 1888. (M. 1. 20.)

— 33. Gesetzartikel, II., vom Jahre 1893. üb. die Ausrottung der ansteckender Lungenseuche. VII. Gesetzartikel vom Jahre 1888. über die Regelung des Veterinärwesens. Mit Erläuterungen, Anmerkungen u. Parallelstellen von Akusius Azary. Übersetzt von Peter Fritz. Bpest, 1893. Ráth M. 1'40.

Bajnok Antal gyógyszerész, lásd: *Wagenfeld*.

Balásházy János (balásházi), gazdasági író, szül. Sátoralja-Ujhelyen, Zemplénmegyében 1797. márc. 6., meghalt Debrecenben 1857. nov. 19. Iskoláit szülőföldjén, Sárospatakon és Lőcsén, a jogot Kassán végezte. 1816. Keszthelyen a Georgikonban gazdaságot tanult. Ezután gazdálkodással foglalkozott. 1820. Pestre helyezte át lakását és ügyvéd lett; 1836. zempléni birtokát eladta, Debrecenbe költözött és Vay Ábrahám gróf jószágigazgatója lett. A magyar tudományos Akadémia 1830. rendes tagjává választotta. B. egyike legtermékenyebb régibb gazd. íróinknak. Több munkája kéziratban maradt fenn.

- 34. Gyűjtemény a juhtenyésztésről, mely magában foglalja: a merinó, vagy selyem-birkáknak, valamint egyéb honi fajta juhoknak tenyésztések s nemesítések módjait; úgyszintre, ezen gyenge szerkesztésű állati-nem veszedelmes nyavalyáinak gyógyítását; a többek közt a mételey betegségnek bizonyos orvoslási módját. Szerzette a juhtenyésztés tudományában járatanabb tenyésztők, kezdő gazdák s gazdatisztek számára . . . több esztendei önnön próbatételei által erősítve . . . B. J. 2 kötet. Kassa 1827, nyomt. Werfer Károly, 8r. XXIV., 152; XII. 228 l. 2 frt 30 kr. — 2. kiadás, U. o. 1833. 8r. — Három rész egy kötetben. Pest, 1836, 8r. 3 frt.
- 35. Okos gazda, vagy gazdasági tudomány. Kérdésekben és feleletekben. Két toldalékkal. I. A marha-orvoslásról és II. Erkölcsi történeteket magában foglaló olvasókönyvvél. Az alsóbb és falusi iskolák számára stb. A magyarországi környülállásokhoz alkalmaztatva. Pest 1830 . . . — 2. kiadás. Pest 1833., nyomt. és kiadta Trattner és Károlyi, I. 8r. 95. és 101. l. 28 kr.
- 36. A nagyobb háziállatok nevezetesebb nyavalyáiról, azoknak orvoslásáról, némely orvosszereknek erejéről és tulajdonságairól. Olvasókönyv, melyben némely polgári erényeket, józan érzéseket és világi bölcseséget terjesztő eredeti történetek, okos mondasok és állítások foglaltatnak. (Toldalék az Okos Gazdához.) Pest 1830. . . 2. kiadás. Pest 1833. nyomt. és kiadta Trattner J. M. és Károlyi I. (8r. 101, 3 l.)
- 37. Ujabb tapasztalások a juhtenyésztés tárgyában. Sárospatak 1833, nyomt. Nádaskay András. (8r. 203 l.) 1 frt.

Balassa György, cs. és kir. nyug. huszárszázados.

- 38. A ló nevelése és idomítása. Kézikönyv lókedvelők és lóbarátok számára. 8r. 278 l. és 8 l. rajzokkal. Bpest, Grill K., 1901. 5 K.
- 39. Lóisme. Kézikönyv. a lovas katonatisztek és lókedvelők számára. Tartalma: I. Erőszak alkalmazása nélküli vasalás (hat ábrával). II. A lóval való bánásmód alapelvei. III. Különféle tudnivalók a lónevelés, idomítás és bánásmódjairól. Néhai Balassa Szilárd cs. és kir. lovassági őrnagy németszövegű munkája után szabadon fordította: B. Gy. cs. és kir. ny. huszárszázados. K. 8r. 95 l. Ára 1 frt 30 kr. A szerzői jog fenntartásával. Losoncz, nyomtatott a «Kármán»-féle könyvnyomdában.

Balassa Konstantin, cs. kir. lovassági őrnagy, szül 1792. Ochridán, Macedoniában. 1810-ben mint hadapród a 6. sz. huszárezredbe lépett, melyben 1825-ig mint főhadnagy szolgált és az 1813—15-iki hadjáratban is részt vett. 1840 óta mint nyugdíjas őrnagy Bpsten élt, hol 1862. jan. 10-én halt meg. A lovak idomításában nagy ügyeségre tett szert és ebbeli sikereiről «*Der Umgang mit Pferden*» c. munkájának előszavában következőleg számol be:

«Sieben und zwanzig Jahre aktiver Offizier beim k. und k. König vom Württemberg 6-ten Husaren- und Fürst Schwarzenberg Uhlanen-Regimente hielt er viele eigene Pferde, wechselte dieselben häufig, assentirte eine bedeutende Anzahl Remonten, dressirte viele Pferde, darunter auch sehr viele wilde, wodurch er sich im Bereiche der Pferde-Dressur eine solche Fülle von Erfahrungen sammelte, und auf so charakteristische Merkmale aufmerksam wurde, dass er selbe der Oeffentlichkeit nicht entziehen zu dürfen glaubte.

Ein noch weit grösserer Wirkungskreis eröffnete sich ihm, als ihm als bekannten guten Reiter und Pferdeabrichter vom löbl. k. und k. Württemberg Husaren-Regiments-Kommando, das damals in Pardubitz (Böhmen) stationirt war, das Remonten-Depot übergeben wurde. Hier, wo er viele Jahre mit der Leitung und Abrichtung des jährlichen Zuwachses an wilden und andern Remonten betraut war, hatte er nun die seltene Gelegenheit seine früheren reicheren Erfahrungen zu sichten, neue zu sammeln, und «das Pferd» in jeder Beziehung zum sorgfältigsten Studium zu machen.

Er wurde gewahr, dass man mit der damals und gegenwärtig noch hie und da bestehenden Abrichtung, Zählung und Behandlung, sowie in der fast allgemeinen vorkommenden Vordressur der Pferde auf falscher Fährte sei, und entschloss sich, das früher beobachtete rauhe und strenge Verfahren gänzlich verwerfend, zu einer sanften und milden Abrichtung zu übergehen. Die Resultate, die er damit bei allen Gattungen von Pferden erzielte, übertrafen seine und aller Kenner Erwartungen.

Auf diesen Standpunkt angelangt, befasste er sich, sein Ziel unverrückten Auges verfolgend, mit dem Beschlagen und Bändigten wilder, widerspennstigen, an mannigfachen

Unarten gewöhnter Pferde. Von da an wurden sowohl vom Zivile, als vom Militär eine Menge boshafter, wilder und verdorbener Pferde zur Abrichtung und Behandlung ins Depot gesandt. Von allen diesen wurde keines zurückgesandt, ohne dass es binnen 5 bis 60 Minuten, später bleibend sich beschlagen liesse, und seine Unarten ohne Anwendung von Zwang und heroischen Mitteln entwöhnt wurde.

Der Ruf, der sich hievon verbreitete, gelangte auch an die hohe milit. Behörde in Wien, von welcher er nach Wien beordert wurde, wo sich unter Vorsitz von Generalen Stabs- und Ober-Offizieren eine grosse Commission bildete, vor welcher an 42. der bösesten Pferde Wiens Proben mit einem solchen Erfolge vorgenommen wurden, dass sämtliche binnen 5 bis 60 Minuten beschlagen und bleibend gezähmt waren. In Folge dessen wurde ihm die hohe Ehre zu Theil, vor Sr. Majestät Kaiser Ferdinand, damaligen Kronprinzen, einer grossen Anzahl von Generalen und Stabs-Offizieren an einem äusserst bösen und verdorbenen Pferde die gelungensten Proben seines Verfahrens ablegen zu dürfen.

Das hohe k. u. k. Militär-Kommando erkannte den Werth seiner Erfindung, und seine Majestät Kaiser Franz belohnte ihn hiefür mit der Beförderung von Ober-Lieutenant zum Rittmeister und einer lebenslänglicher Personalzulage von 300 Gulden jährlich.

Dem Wunsche des hohen k. und k. Reichskriegsministeriums diesen Gegenstand Gemeingut werden zu lassen, Folge leistend, übergab er das Buch «Hutbeschlag ohne Zwang» der Oeffentlichkeit, wo es mit grossem Beifalle aufgenommen und sogleich in alle fremde Sprachen übersetzt wurde. Se. Majestät der Kaiser Nikolaus von Russland zeichnete ihn durch Uebersendung eines werthvollen Brillant-ringes und Se. Majestät der König von Preussen mit der grossen goldenen Medaille aus.

Nachträglich wurde er von der hohen Stelle beordert, sämtliche Kavallerie-Regimenter, Beschäl-Departements, Fuhrwesen-Corps und sämtliche Militärgestützte der Monarchie zu bereisen, Unterricht im Zähmen und Bändigen zu ertheilen, die verschiedenen Vortheile der Abrichtung mitzutheilen, und das Abrichten in jeder dieser Branchen ein-

zuführen was an mehr als 500 der bösesten Pferde der Armee laut Berichten an das hohe Reichskriegsministerium mit bestem Erfolge geschah.»

— 40. Der Hufbeschlag ohne Zwang, nach rationellen aus d. Psychologie d. Pferdes geschöpften Grundsätzen. Eine Abhandlung über die Art reizbare, böse u. gänzlich verdorbene Pferde, welche bisher nur durch Anwendung von Zwangsmitteln beschlagen werden konnten, binnen einer Stunde dahin zu bringen, dass sie sich willig beschlagen lassen und ihre Widersetzlichkeit für immer ablegen. Wien 1828. Gerold. 8r. Hat könyomatú táblával. — 2. Aufl. Wien 1835. 8r. 6 köny. tábl. *1844-ben újólág megjelent bővítve s az orosz cárnak ajánlva, kitől a szerző 1000 frt értékű gyűrűt nyert. Ezen kívül hat nyelven jelent meg.*

— 41. Az erőszak nélkül való patkolás, okosságán és a lónak lélektudományán (Psychologia) alapodott értekezés: miként kelljen az igen izgékony, vagyis könnyen ingerelhető, rossz indulatú és egészen elromlott lovakat, a mellyeket mint eddig csak egyedül erőszakkal és kenszerítés által lehet megpatkoltatni, egy óra alatt arra bírni, hogy magokat örömet engedjék megpatkolni és makatsságokat örökre letegyék. B. K. ts. k. kapitány után németből fordítva. Hat köre vágott rajzolatokkal. Pest. (8r. 54 l.) Pest, 1828. Hartleben. *Hoffner József tanár fordította.*

*— 42. O podkuciu kopyt końskich bez przysilowania. Rozprawa o sposobie takowego podkucia kopyt koni lechciwych, zlych i zupełnie znarowionych, względem których w tej mierze używano środków posilkujacych, oraz doprowadzenia ich do tej powolności, iż sie chętnie podkuwac beda dawaly i od wszelkich sie narowów na zawsze odzwyczajaja, czerpana z zasad racjonalnych i psychologii tych zwierzat; przez . . . c. k. rotmistrza. Wroclaw 1828, Korn. Wieden. Gerold, w 8., str. 47.

*— 43. Okucie koni bez przymusu, czyli rozprawa, jakim sposobem drażliwe, złe i zupełnie znarowione konie, które dotychczas tylko z pomoca środków przymusowych okutemi byc mogly, w przeciagu jednej godziny do tego przyprowadzic, azeby sie dobrowolnie okuc dawaly i na zawsze swoja uporczywosc zlozyly. Według zasad rozumowych wyczerpionych z psychologii koni przez . . . c. k. Rotmistrza, z szescia litograf. odciskami. Lwów 1828, druk J. Schneydera, w 8., str. 46.

E két lengyel munkát nem említik a magyar bibliografiák.

— 44. Über die Zählung des Pferdes. Rationelle Behandlungsart der Remonten und jungen Pferde überhaupt. Wien (Gerold) 1835. 8r. XIV. és 468 l. 7 tábla rajzzal. 3 frt. — 2. mit einigen Bemerkungen über F. Baucher's Methode der Reitkunst u. einem kleinen Anhang «Über die Abrichtung der Remonten», vermehrte Aulage m. 7 lith. Tafeln. Wien 1844. 8r. Gerold 3 frt 15 kr.

— 45. Die Schnelldressur der Pferde zum Gebrauche für junge Offiziere der Cavallerie, Artillerie u. andere Pferde-Liebhaber auch für e. Reserve-Escadron, in der die schnelle Ausbildung der Remonten oft dringend nothwendig wird. Eine ration. u. leichtfassl. Abrichtungs-Methode, mit welcher Remonten u. and. junge auch verdorb.

Pferde binnen 4, höchstens 8 Wochen in d. Campagne-Reitereien abgerichtet werden können. Mit 13 (lithogr.) Tafeln. Pest 1860. 111 l. Geibel. 2 frt 30 kr.

- 46. Der Umgang mit Pferden selbst mit Bösen und verdorbenen sowie die Behandlung und die Verbesserung derselben. Pest 1860. Druck von Johann Herz 8r. X. 244 l. 3 táblarajzzal. Geibel 3 frt.
- 47. Ugyanez, kiadta Balassa György, cs. és k. százados. Budapest, 1889. Grill Károly, 8r. VIII. és 272 l.
- Lásd: *Klatte*.

Balogh Gergely.

- 48. A baromfitenyésztésről. (8r. 14 l.) Hódmezővásárhely. 1900. Részvénykönyvny.

Balogh János, tordai ügyvéd, sz. 1812. Tordán, meghalt 1877.

- 49. Honi háziállatok polgári iskolában tanuló gyermekeknek. Kolozsvár 1846, a kir. lyceum bet. 8r. 66 l. 15 p.

Balogh Kálmán, orvosdoktor, 1863. nov. 1-től Kolozsvárt az orvossebészeti tanintézetnél az elméleti és törvényszéki orvostan, 1867. szept. a budapesti tudomány-egyetemen az elméleti orvostan, 1872. ápr.-től a gyógyszeretan ny. r. tanára, az orvosi karnak több éven át dékánja, a kir. m. természettudományi társulat első alelnöke, szül. 1835. Szolnokon, meghalt Bpsten 1888. júl. 15.

- 50. Der Klauenschlauch des Schafes (sog. Klauendrüse, Sinus cutaneus, Klein.) Histologisch untersucht in dem physiologischen Institute der k. k. Universität zu Pest. Wien 1860, 8r. 14 l. Egy tábla rajzzal. (*Moleschott Untersuchungen VII. kötetéből különlenyomat.*)
- 51. Das Jacobson'sche Organ des Schafes. (Sonder-Abdruck aus dem XLII. Bde der Sitzungsab. der kais. Akad. der Wissenschaften.) Wien 1860. 8r. 280—282, 449—476 l. 5 táblarajzzal.

Balogh Péter (papi), okl. gazda és erdész, szül. 1825. jun. 3. Miskolcon. 1872. jul. 1-től 1884. novemberéig a mezőhegyesi ménestelepnél működött.

- 52. A lótenyésztés okszerű kezelésének kézikönyve. Pest, 1872. (A földmiv. miniszterium által díjjal kitüntetett pályamunka.)
- 53. Mezőhegyes az 1876. évnek kezdetén. Véleményes jelentése a csanádmegyei gazdasági egylet által, a mezőhegyesi álladalmi ménésbirtok viszonyainak tanulmányozására kiküldött szemle-bizottságnak, képviselve: Bakos Sándor, Lonovics József, Nyéki Gyula, ifj. Purgly János, Purgly Lajos, Simay Ede és Simay Kristóf egyleti tagok által. Egybeállította a szemlebizottság részletezett megállapításainak alapján. N. 8r. (VII. 209 l.) Arad, 1877. Réthy nyom. 1'40

Bánffy Ádám.

- *— 54. Budapesti lókiállításunk és Erdély lovai. Kolozsvár, 1885. *Az OMGE. könyvtárkatalógusa után. A magyar könyvészetek nem említik.*

Bányafy Frigyes.

- 55. A használati, fényűzési, vadász- és versenyló ápolása és gondozása, a vadász- és versenyló idomítása (Training). Vadászatra, sikk-, gát- és akadály-versenyekre és vegyes cikkek a lótenyésztés és története köréből. (8r. 373. lap.) Szabadka, 1890. Székely Simon. 2 frt 50 kr., kötve 3 frt 50 kr.

Bányai Elemér. Lásd: *Állatok Védelme.* (A folyóiratok közt.)

Baránsky Antal dr. a lemergi állatorvosi főiskola tanára.

- *— 56. Handbuch sämtlicher Veterinär-gesetze und Verordnungen, die in Österreich-Ungarn und Bosnien gültig sind. N. 8r. (X., 445 l.) Wien (Manz), 1884., füzve M. 6, kötve M. 7-20.

Bárdossy Jenő dr., min. osztálytanácsos, ezidőszent min. tanácsosi címmel m. kir. állategészségügyi főfelügyelő.

- 57. Az állatok, állati nyerstermények és ragályfogó tárgyak Ausztria és Magyarország közötti kölesönös forgalmának szabályozása tárgyában 1899. szeptember 23-án 75500. sz. alatt kiadott s ezt kiegészítő földmivelésügyi ministeri rendeletek magyarázata. (8r. 126 lap.) Bpest, 1900. Kiadja a m. kir. földmivelésügyi ministerium. Ifj. Nagel Ottó bizom. 1 kor.

Barkassy Kálmán, kir. tanácsos, a m.-óvári gazd. akadémia volt tanára s a kassai m. kir. gazd. tanintézet volt igazgatója. Lásd Tormay B.

Bársony István.

- 58. Az állat értelme és szive. [Az országos állatvédő-egyesület elbeszélései. XI. kiadvány.] (8r. 16 l.) Bpest, 1891. Buschmann.

Bartal Aurél.

- 59. Pozsony vármegye lótenyésztése. (8r. 15 l.) Pozsony 1891. Stampfel, Eder és társai nyom.
- 60. A gazdát érdeklő hasznos állatokról. (8r. 29 l.) [Gazdasági továbbképző előadások, 3. füz.] Pozsony. Eder J. nyom.

Barthe, Marquis de la. — Osztrák cs. k. százados, ki sok éven át tartózkodott Magyarországon a különböző méneseknél. A főiskola irattárában csupán annyit találok reá vonatkozólag, hogy Magyarországon engedélyezendő szabad

állatorvosi gyakorlatért folyamodott a királyhoz, mit a helytartótanács (1799. január 29. k. leiratában) csak azon feltétellel engedélyez, ha előbb a pesti egyetemen az állatorvóságból vizsgát tesz.

— 61. Handbuch des Reiters zum Behuf der Offiziere bei der Kavallerie von der nöthigen Kenntniss der Pferde, von ihren gewöhnlichsten Krankheiten, den einfachsten und wohlfeilsten Mitteln dagegen, nebst der Erklärung der üblichsten und nothwendigsten Operationen bei der Pferdekur. Pesth 1805, gedr. bei Mathias Trattner. 8r. 264. l. *(Petrik szerint Halitzky fordította németre e munkát, mely annak idején kapós lehetett, mert egykorú följegyzések szerint a kiadás hamar elfogyott s azután háromszoros áron is szívesen vették. 2. kiadása 1815-ben jelent meg, de erről a hazai könyvészetekben semmi említést sem talállok.)*

Bartosságh József, gazdasági író, szül. Aradon 1782 dec. 8., meghalt Pesten 1843 szept. 25. Tanulmányait Bécsben és a keszthelyi Georgikonban végezte. Később Baranyavármegyébe, a Czindery-féle uradalomba jutott, hol a juhászat terén nagy tevékenységet fejtett ki. 1813. Batthyányi József gr. meghatalmazottja, utóbb pallini Inkey Antal iharosberényi jószágának igazgatója lett. 1817-ben özv. Esterházy Borbála grófnő dárdai, 1818-ban Apponyi Antal gróf uradalmának volt igazgatója. B. különösen sokat foglalkozott a juhtenyésztéssel, hazai viszonyainkra való különös tekintettel, s e téren kiváló tekintélyt vívott ki. Érdemei elismerésül a Georgicon tiszteletbeli ülnöke s a moszkvai gazdasági egyesület tagja lett; a magyar gazdasági egyesület létesítésében is tevékeny részt vett.

— 62. Bemerkungen über den Fortgang der landwirthschaftl. Kultur der feineren Schafzucht u. über d. verschiedenen Arten der Merino's in Ungarn. Aus d. Tagebuche zweier Ökonomen auf einer Reise im Mai 1822 gezogen, und ihren Mit-Landwirthen zu weiteren Beherzigung gewidmet von B—gh u. G—y. Pressburg 1823. gedr. bei Carl C. Snischek. 8r. 70 l. Landes. 36 kr.

— 63. Beobachtungen bei der Veredlung der Schafe u. über die Mestitzen in Ungarn. Nachfolge der Bemerkungen über die Merino's-Racen in Ungarn. Pressburg 1827, gedr. bei Carl C. Snischek. 8r. IV. 110 l. 3 táblarajzzal. Landes Józ. 1 frt.

— 64. Ungarische Mesta-Regeln. 1. Heft. Erinnerungen für den Schaf-Ispány, das ist: für die bei Schäfereien angestellten Unterbeamten. Aus vieljährigen praktischen Verwaltungs-Erfahrungen zusammengeordnet u. verkündet. Ofen 1839. Univ. Buchdruck. Verlag v. Gustav Heckenast in Pest. 8r. VIII, 126 l. — 2. kiadás. «Der Schäferei-Verwalter...» cimmel. Pest 1842. 9r. 125 l. Heckenast 1 frt.

— 65 Gyakorlati javaslatok a birkatenyésztés körében. 1. füzet. Emlékeztetések a birka-ispány vagy más czimű al-gazdatiszt számára, kire egy vagy több birka-major felügyelése bízott. Több évi gyakorlati tapasztalásból rendbeszedte és közrebocsátja... Pest 1840, nyomt. Trattner-Károlyi. 8r. VIII. 156 l. Heckenast 1 frt 40 kr.

Batthyány István gróf. Lásd: Egyesült polgári és csákói gyepkönyv. (Lásd: IV. fejezet.)

Batthyány József gróf, lásd az évszám nélkül megjelent munkák közt. (III. fejezet.)

Bauer Eduárd cs. kir. nyug. főhadnagy I. Görgey.

Baumann Keresztély, cisztercita szerzetes.

— 66. Die vermehrte Rindviehzuht bei verbess. Wiesen und Gräsern, bei angebauten Brachen mit Klee etc., besonders in Ungarn. Augsburg 1783, bei Nic. Doll. 8r. 48 l.

Baumeister János Vilmos; szül. Gmündben (Württemberg), 1804., megh. 1846. Eredetileg művésznek készült Münchenben; 1825—27. az állatorvosi tanfolyamot látogatta Stuttgartban. 1831-től kezdve a hohenheimi gazdasági iskolában az állatorvoslást tanította. 1839-ben a stuttgarti iskola tanára lett. Munkái főleg a jó fametszetek miatt nagyon kedveltek voltak.

— 67. Rövid alapos utmutatás a szarvasmarhatenyésztés üzetéhez mezei gazdák mint szarvasmarhatenyésztők, barom orvosok, tinóborju-intézetekre felügyelők stb. számára; ford. Wirágh József. Buda 1845, nyom. az egyetem bet. 8r. 172 l. Emich G. 1 frt.

Bay Bertalan (ludányi), 1848—49. honvéd őrnagy; B. György hétszemélynök és alnádor fia.

— 68. Lókedvelőket érdeklő hasznos közlemények. Több ilyenmű iratok és saját tapasztalata után. Debreczen 1860., nyom. Okolicsányi és társ. 12r. IV, 72 l. Kiadta Telegdi K. Lajos. 60 kr.

Bayer József dr., a bécsi cs. k. állatorvosi tanintézet tanára.

— 69. Állatorvosi sebészet. Ford. Alexander Lajos (8r. 665 lap, 59 ábrával) N.-Várad, 1893. Ifj. Nágel Ottó bizománya. 6 forint.

Behamb János Ferdinánd, jogi doktor és tanár, szül. Pozsonyban. Középkoláit ugyanitt, a jogot pedig Bécsben és Strassburgban végezte. Később (1677) Linzben, mint rendes

jogi tanár működött. *Rosstauscher-Recht* című munkája számos kiadást ért. Életéről csak hiányos adataink maradtak.

— 70. Behamb (Johann Ferdinandt, I. V. D. und der Hochlöbl. Herren Stände in Oesterreich ob der Ennsz Professoris Juris Ordinarii.) Von Rosstauscher-Recht, Nein und achzig ausserlesene, Decidirte Casus, und Resolvirte Fragen. Welche ausz Denen Weltberuehmtesten Rechtsgelehrten, als D. Roevenstrunks, Speidels, Strauchens, Raths, Carpous, Richters, Brunnemanns, Schwendoerffers, und andern zusammen getragen, mithin aber auff die allerfueglichste Art und Weisz, allermassen heut zu Tag gewoehnlich, in offentlichen Truck gegeben worden. Gedruckt zu Lintz, Bey Joh. Jacob Mayr. Im Jahr 1678. 8r. A—F₂ = 84 szzott lap. Elül címl. ajánlás 4 sztlan lap

— Hasonló címmel jelent meg a *nürnbergi* kiadás (1684, 8r. 79 l., Johann Zieger könyvkereskedőnél), továbbá *Frankfurtban és Lipszében* (1685. 4r. 52 l., Hauenstein-nál)

— 80. Behamb (Joan. Ferdinandi Icti Austriaci supra Onasum.) I. Neu revidirt und mit 117 auszerlesenen Decidirten Casibus auch resolvirten Rechts-Fragen, vermehrt und verbessertes Rosz-Tauscher-Recht, Cum Supplemento Selectarum Quaestionum Synopticarum ad Equestre Judicium Spectantium Ex *Jo. Wilhelmi Rövenstruck* I. U. D. Meditationibus Aedilitiis extractarum II. Das seithero neu angefügte und annectirte Rosz-Ausleiher-Recht, Dero Pferd entweder zur Freundschaft und allerdings umbsonst, oder aber gegen gedingten Lohn Mietweis zu dienen plegen. Welches Ausz 59 Decidirten Casibus, und resolvirten Rechts-Fragen applicirter massen gantz klar kan erlernet werden. Francofurti ad Moenum. Typis & Sumpt. Philippi Fieveti, Bibliop. Anno MDCXCII. 4r. A—L. = 11 iv = 88 szzott lap. Elül címl. és előszó 4 szzatlan levél.

Hozzájárúl külön címlappal: *Joan. Ferdinandi Behamb* Icti Austriaci supra Onasum Rosz-Ausleiher Recht. Dero Pferden, So entweder ausz Gutwilligkeit zur Freundschaft gratis, und ohne Lohn geliehen, oder aber um rechtmäsziigen gebuhrenden Lohn gedingt, oder gemietet werden. Welchesz Ausz 59. decidirten Casibus und resolvirten Fragen, applicirter massen, gantz klar kan erlernet werden. Francofurti ad Moenum. Typis & Sumpt. Philippi Fieveti. MDCXCII. 4r. A—D = 32 szzott lap.

— 81. Behamb (Jo. Ferdinand Icti Austriaci supra Onasum.) I. Neu revidirt und mit 117. ausserlassenen Decidirten Casibus auch resolvirten Rechts-Fragen, vermehrt und verbessertes Rosz-Tauscher-Recht, Cum Supplemento Selectarum Quaestionum Synopticarum ad Equestre Judicium Spectantium Ex *Jo. Wilhelmi Rövenstruck*, I. U. D. Meditationibus Aedilitiis extractarum. II. Das seithero neu angefügte und annectirte Rosz-Ausleiher-Recht, Dero Pferd entweder zur Freundschaft und allerdings umbsonst, oder aber gegen gedingten Lohn Miethweis zu dienen plegen. Welches Aus 59. Decidirten Casibus und resolvirten Rechts-Fragen applicirten massen gantz klar kan erlernet werden. Francofurti et Lipsiae. Sumpt. Hieronym. Philippi Ritschelii. Bibliop. Anno 1707. 4r. A—M₂ = 92 szzott lap. Elül címl. a kiadó és szerző előszava 4 sztlan levél. Hozzájárúl Rosz-Ausleiher Recht A—D = 32 szzott lap.

Beivinkler Vilmos, a m. kir. államvasútak főmérnöke.

— 82 Fajbaromfi-tenyésztés. Az OMGE. megbízásából írta B. V. Bpest 1899. (4r. 114 l. 86 ábr.) Az OMGE. könyvkiadó vállalata III. ciklusának 10. kötete. 6 kor.

Békessy László, állatorvos és okl. gazda, szül. Besnyőn, Fehér vármegyében 1844., hol atyja gazdatiszt volt. Reáliskolai tanulmányai befejezése után 3 évet a budai Józsefműegyetemen töltött s azután a keszthelyi orsz. gazdasági felsőbb tanintézet tanfolyamát végezte, mire a gazd. gyakorlatba lépett. 1869. a debreceni orsz. gazd. felsőbb intézet tanársegédje, 1870. pedig segédtanára lett. 1871-ben állami ösztöndíjjal külföldre ment és a müncheni állatorvosi tanintézetben állattenyésztési és állatorvosi tanulmányokat végzett. 1873. a debreceni gazdasági tanintézetben rendes tanár, utóbb igazgató lett. 1876. az igazgatói állásról lemondván, ismét rendes tanár lón, mely minőségben 1895-ben nyugalomba vonult. Jelenleg jószágigazgató.

— 83. A sertés-tenyésztés vezérelvei gyakorló gazdák részére. Debrecen 1871., nyom. a város könyvny. 8r. IV. 92 l. rajzzal.

— 84. Általános állattenyésztés. N. 8° (123 l.) Debrecen, 1884. Csáthy K. 50 krajcár.

— — Lásd: *Állatgyógyászati Zsebnaptár*. (IV. rész.)

— 85. Állatgyógyászati tárcajegyzék (16r. 224 l.) Debrecen é. n. (1886.) Csáthy K. kötve 1 frt 20 kr.

— — Ugyanaz, életrendi eljárással, számozva, vászonkötésben 2 frt.

— 86. A takarmányszámítások rövid ismertetése, a földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium által az 1886. évben Budapesten rendezett tejgazdasági tanfolyamban résztvevők számára. (8r. 39 l.) Debrecen, 1886. (Bpest, ifj. Nágel Ottó bizom.) 40 kr.

Beniczky Irma, szépirodalmi és ifjúsági író és műfordító, szül. Alsó-Micsinyén (Zólyomm.) 1828. szept. 7. Neje volt Kuliffay Ede költőnek.

— 87. A tollasok világa. Gyakorlati útmutatás a baromfi és különféle díszmadarak célszerű ápolására és tenyésztésére. Budapest 1875, nyomt. a Franklin társ. 8r. 96 l. 40 kr.

Ezen címmel is; Köz. Csal. Könyvtár 10.

Benkő Sámuel, Borsodmegye főorvosa, szül. 1743. Kis-Baconban (Udvarhely m.). Megh. 1825. ápr. 25. Miskolcon. Életrajza *Szinnyei* munkájában (M. Írók I. k. 6 füz.) van részletezve, itt csupán azt említtem meg, hogy B., a bpesti állatorvosi főiskola irattárában található okmány szerint,

1811-ben 600 frt jutalmat tűzött ki jutalmúl annak, aki a marhavész ellen sikeres gyógyszert fedez föl. Az okmány (32144. sz. helytt. tanácsi rendelet) következőleg szól: «*Prudentes et Circumspecti Nobis honorandi! Juxta Remonstrationem Comitatus Borsodiensis Samuel Benkő gremialis suus Physicus, 10 aureos hollandicos, seu 600 flor. in Schedis Bancalibus titulo praemii illi, qui optima et approbationem Facultatis Medicae Universitatis Pestiensis reportatura remedia adversus luem pecorum cornutorum Omasym nuncupatum adinvenerit, addixit. Quod ipsum proinde Civico huic Magistratui cum eo hisce intimatur: ut gremiales suos Physicos, Chirurgos et artis Veterinariae Magistros ad resolvendam hanc quaestionem provocare noverit. Datum ex Consilio Regio Locumtenentiali Hungarico. Budae, die 30. Decembr. 1811. Eorundem benevoli Baro Joannes Mednyánszky*» etc.

- 8. Ephemerides meteorologico-medicae annorum 1780—1793. Quibus altitudines barometri et thermometri, ventorum regnantium genera, et alia apparentia meteora, cycloque novem decennalis, et horum in sublimaria tria naturae regna scil. dies criticos pares et impares, vegetabilium et animalium vitam, indolem, proventum incrementum, decrementum, morbos, influxus praesertim hominum morbi epidemici, contagiosi, endemici, sporadici, stationarii, annui intercurrentes, partus felices et infausti, casus memorabiliores forenses, pecorum epizootiae, hominum et pecorum morborum notabiliorum historiae, pathologiae, therapiaeque et plurimorum defunctorum extispicia omni possibilis accuratatione et brevitate connotantur in toto comitatu Borsodiensi signanter in regio camerali oppido Miskolcz. Cum exsculpta comitatus geographica mappa. Volumina 5. Vindobonae 1794, typis Alb. Ant. Patzowsky. Sr. XIV, 258; 330; 283; 325; 323; 164 l.
- 89. Medizinische Ephemeriden von den Jahren 1780—1793. Aus dem latein übersetzt und mit der Topographie Miskolcz vermehrt von Joseph Eyerel. 5 Bde; mit einer Karte des Borsoder Comitats. Wien 1794, Camesina. Sr. 382 l.
- 90 Novae ephemerides astronomico-medicae annorum 1794—1801 In inclyto comitatu Borsodiensi signanter in regio camerali oppido Miskolc factae. Vindobonae 1802, apud Mathiam Andr. Schmidt typ. Sr. VI, 204 l.

Bérczy Károly, (gyarmati), költő és zsurnaliszta, a m. tud. akadémia lev. tagja; szül. 1821. márc. 2. Balassa-Gyarmaton, megh. 1867. dec. 11. Pesten. 1857-ben indította meg a «Lapok a vadászat és lovászat köréből» című sportlapot, mely a következő évben Vadász- és Versenylap címet

vett föl; e lapot haláláig szerkesztette s vele a magyar sportnyelv terén úttörő volt.

— 91. Magyar ménes könyv. A Magyarországon volt és levő angol telivér lovak jegyzéke és származása. Egy függeléssel, mely az ausztriai koronaországokban levő telivérek beküldött jegyzékét és származását tartalmazza. I. köt. (*Több nem jelent meg*) Pest 1865. 8r. XXIV, 236 l. Lauffer testvérek 6 frt.

Szerkesztette a pesti Gyepkönyvet 1859—1867-ben.

Berger Károly Lajos, gazdász, az adai földmives iskola segédtanítója, szül. Edelényben, Borsodm., 1869. ápr. 24.

— 92. A lótenyésztésről, különös tekintettel a nórii tájfajta tenyésztésére. Előadatok: Csáktornyán, Alsó-Lendván, Letenyén, Becsehelyen és Légrádon. (8r. 16 l.) Csáktornya, 1899. Fischel Fülöp nyom.

B—gh, Bartosságh nevének rövidítése.

Bittner János, a budapesti hentes-ipartestület elnöke.

— 93. A sertés-közvágóhid és a hentes iparosok. K. 8r. 25 l. Bpest, 1901. Károlyi György könyvny.

Bocskay Rudolf.

— 94. Vizsla-tanító könyv, melyben a vizslafaj s annak felnevelése, szobabeli tanítása, mezőre vezetése s a kutya-betegségek gyógyszerekkel együtt rövidesen és értelmesen foglaltatnak. Nyitra 1865., nyomt. a Szigler Testvérek. 8r. 31 l.

Bodon Miksa, eperjesi állatorvos, a budapesti állatorvosi főiskola kórbonctani tanszékének volt segéde.

— 95. Kazuisztikus közlemények a kórbonctan köréből. Különlenyomat a «Veterinárius»-ból. (8r. 8l.) Budapest (1899.) Pátria könyvny.

Boehm Károly Lajos, szül. 1814. Gmündben (Württemberg). 1831—32. Stuttgartban tanult és Baumeister távozása után az állatgyógyászat tanára lón a hohenheimi gazdasági iskolán. Innen Magyarországra jött és gróf Erdődy ónodi ménésénél nyert alkalmazást.

— 96. Der homöopathische Pferde-Arzt. Eine Darstellung der wesentlichsten Erfordernisse für Gesundheitshaltung des Pferdes, sowie der Grundsätze u. Lehren der Homöopathie, mit ausführlicher Angabe ihres Verfahrens zur Heilung der Krankheiten der Pferdes, Von K. B. hochgräflich Erdődy'schem Thierarzte. Pest 1855., gedr. bei Landerer u. Heckenast. 8r. 226 l. Heckenast G. most Franklin-társulat 1 frt 50 kr.

— 97. Der homöopathische Rindvieharzt, oder Darstellung der wichtigeren Krankheiten des Rindviehes, deren Ursachen, Erkennung u.

- Heilung nach homöopathischen Grundsätzen. Pest 1857., gedr. bei Landerer u. Heckenast. 8r. 148 l. Heckenast G., most Franklin-társ. 80 kr.
- 98. Der homöopathische Schafarzt, oder Darstellung der wichtigeren Krankheiten der Schafe, deren Ursachen, Erkennung und Heilung nach homöopathischen Grundsätzen. Pest 1860, gedr. bei Landerer und Heckenast. 8r. 98 l. Heckenast G., most Franklin-társulat 80 krajcár
- 99. Der homöopathische Thierarzt, oder Darstellung der wichtigeren Krankheiten oder Pferde, Rinder, Schafe, Schweine und Hunde, deren Ursachen, Erkennung und Heilung nach homöopathischen Grundsätzen. 2. Auflage. Pest, 1862. 8r. 266. 147, 118 l. Heckenast G., most Franklin-társulat 2 frt.
- 100. Közhasznú hasonszenvi állatorvosi könyv vagy népszerű oktatás, mely szerint a nem orvos is a háziállatok legtöbb nyavalyáját, sokfélekép tapasztalt hasonszenvi gyógyszerekkel egyszerű, biztos és majdnem költségtelen módon maga orvosolhatja. Pest 1864, nyom. az első m. egyesületi könyvnyomdában. 8r. IX, 104, 7 l. Grill Károly 1 frt.

Boehm vagy Boehme Márton (fordítói által magyarosított nevén *Tseh Márton*), a brandenburgi örgróf lóorvosa.

- 101. Lovak orvosságos megpróbált új könyvecskéje, melyben sokféle próbált experimentumok és orvosságok találatnak, kiket török, magyar és német országokban lakó fejedelmek és nagy uraknak udvarokban egyben szedegetett, leirattatott . . . által, mely németből magyarra fordíttatott. Lőcse 1656, 8r. — Ujra nyomtatott u. o. 1676, nyomt. Breuer Sám. 8r. 112. 2 l. — Ismét: Lovakat orvosló könyv, mely irattatott . . . által, a ki a törököktől elfogatván, Konstantinápolyból kiszabadulván, a Brandenburgi főhercegnek főlovászmesterévé lett, most pedig nemzetéhez való buzgó indulatjából kinyomattatott Kiss István pesti könyvvarus és ó-budai könyvkötő által. Pest 1797 nyomt. Trattner Mátyás 8r. XXV, 135 l. egy táblázattal. — Ujra ny. 1822. 30 kr.

Ez az első magyar nyelven írott, bár nem magyar szerzőtől származó állatorvosi munka, melynek első érdekes és sok tévedést helyreigazító ösmertetését Szily Kálmán adta a Természettudományi Közöny 360. füzetében. Álljon itt egészében az ő cikke:

«Az első állatorvosi könyv magyar nyelven. Az első efféle könyv magyar nyelven Lőcsén jelent meg 1656-ban. Címe: «LOVAK ORVOSSÁGOS Megprobált új Könyvecskéje»; «le-irattatott A' Brandenburgi Hertzeg és Fejedelem fő lovasz Mestere TSEH MÁRTON által». A címlap azt is megmondja, hogy «németből fordíttatott magyarra». ¹A címlapról ítélve, a brandenburgi herceg és fejedelem akkori főlovászmesterének. noha könyvét németül írta, magyar embernek kellett lennie. Weszprémi (Succ. med. Hung. et

¹ Szabó Károly a címmást csak Bod Magyar Athenasából idézi, mert a könyvet maga nem látta (R. M. könyvtár 1: 908), jöllehet a Jankowich Miklós könyvtárabeli példány a M. Nemz. Múzeum birtokában van. A címlapos kép is díszíti: egy délcegen lépő ló: előtte németes öltözetű lovasz, jobbában ostorral s bal kezében a kantárszárral. A könyv terjedelme a címlevélén kívül 144 kis nyolcadú számozatlan lap. A Nemz. Múzeum unicum-példányából a címlap utáni első levél kizsakadt s a 31. és 32. lapnak megfelelő levél, még a könyv kötetlen korában kiveszett.

LOVAK ORVOSSÁGOS

Meg-probált, új Könyverskéje.

*Mellyben sokféle gyakorlott dolgok és orvossá-
ságok vadnak;*

Kik Török, Magyar, Belgium, és egynehány
Nemet Országi fő Fejedelmek, és Nagyságos Urak udva-
riban, az Lovaknak minden fele betegségéről való Or-
vosságok meg-probáltatván, őszve szedget-
tetert, le irattatott

a Brandenburgeri Herceg és Fejedelm fő lovasz Meistere
T S E H M A R T O N által.

Melly Németből Magyarra
fordittatott.

L Ö T S E N,

Nyomtattatott 1 6 5 6. évfolyamban.

Trans. biogr. I: 188) Tseh Mártont «ordinarius Electoris Brandenburgici supremus Agazonum Magister»-nek nevezi s hozzáteszi, hogy «hungarus natione». Katona István szerint (Hist. crit. 32 : 917) : «Tseh Martinus, nobilis Hungarus, apud electorem Brandenburgicum supremus stabuli praefectus, e Germanico traduxit in Hungaricum idioma librum de morbis equorum et curatione».

Az Előljáró Beszédben elmondja Tseh Márton: . . . «gondolám magamban, hogy Magyar Országban is (nemcsak Nagy Német Országban) sok fő-fő Urak vadnak, kiknek gyönyörűségek vagyion az szép Equitatiokban és így azoknak kedvekért hogy le-irnam, valamelyeket edgyöt is másut-is forgásomban láttam, az többi között Magyar Országban laktomban, rész szerént Török Országban (mint hogy véletlenül Eger alatt el-fogattattam volt az Törököktül, és szinte Constanzinápolyig vitettetem, az honnét Isten ő Felsege tsudálatosképpen ki-szabadított) és az után mind ez ideig Nagy Német Országban lakásomban is. Jónak vélem azért, hogy el ne rejteném, de sőt inkább Nap fényre botsátanám az én kis tudományomat, az kegyes Olvasóknak kedvekért, mert eszemben vettem, hogy kiváltképpen Magyar-országban, igen igen szükséges vólna, ez kis Ló-orvosságos Könyvetske» . . .

«Ezeknek utánna az mindenható Istennek kegyes gondviselése alá ajánlok minden Isten-felő olvasokat; Én : TSEH MÁRTON».

Húsz évvel később, 1676-ban megjelent ugyancsak Lőcsén, Brewer Sámuelnél e munkának egy másik kiadása is.¹ Másik kiadásnak nevezem, nem másodiknak, mint Szabó Károly tette, a kinek nem is volt alkalmá, hogy a két kiadást egymással összehasonlíthassa. Más a címe, s a tárgya azonos szövegben más a mondat szerkezet és sokszor a műnyelv is. Csak annyiban tartoznak össze, hogy mindakettő egy és ugyanazon német munkának két külön fordítása.

Valamely fordítás értékét csak úgy ítéelhetjük meg igazán, ha az eredetijét is ismerjük, s a kettőt egybevetethetjük. Szerencsénkre ez a jelen esetben módunkban van. Id. Szinnyei József, a Magy. Nemz. Múzeum hírlap-könyvtárának őre megtalálta a Múzeum könyvtárában² a Tseh Márton-féle két könyv német eredetijének : «Ein New Buch von bewehrter Ross Artzneyen» 1697 évi (tizenkettedik) kiadását. Itt a szerző nem nevezi ugyan magát Tseh Mártonnak, hanem Martin Böhme-nek, nem is fő-Lovász Mester, hanem Churf. Brandenburgischer bestalter Ross Artzt, a szövegből azonban világosan kitűnik, hogy e munkának valamelyik régebbi kiadását fordították le a lőcsei kiadók kétszer is magyarra.

A Böhme Márton-féle német munka 1697. évi kiadása a tüzete-sebb egybevetésre nem alkalmas, mert a magyar fordítások 1656-ban és 1676-ban jelentek meg. Kérésremre a M. Tud. Akadémia könyvtára megbízást adott a német antiquáriusoknak a Böhme-féle munkából egy 1656 előtti példány megkerítésére, a mi nemsokára sikerült is.

¹ Szabó Károlynál (1: 1198) a címmás annyiban hibás, hogy ő Tseh Mártont főlovásznak írja, holott a címlapon főlovász Mester áll.

² Szinnyei : «Magyarország Természettudományi és Mathematikai Könyvészete», kiadta a Kir. Magy. Természettudományi Társulat 1878. ban ; és Szinnyei : Magyar Írók élete és munkái, II : 236. 1.

Elöttem fekszik e példány. Nyomatott 1633-ban Berlinben (itzo zum Fünften mahl). A szöveget 1618-ban kelt s az akkori szász választó fejedelemhez, a brandenburgi örgrófhhoz s valamennyi akkor élő szász és brandenburgi herceghez intézett ajánlólevél előzi meg, melyben a szerző (Martin Böhme) elmondja az ő sokat hányatott visontagságos életét:

1577-ben, mint 15 éves ifjú, Kurtzpach Zsigmond ezredes szolgálatába álltam s vele Belgiumba mentem. Három évig voltam itt az ezredes inasa. Uram a római császári Fölség szolgálatában lévén, *Belgiumból Magyarországra került, hova én is elkísértem. Itt bédltam Rosell Claudius ezredesnél, kire akkor a S. Andreae-i¹ erősségi volt bízva*, az úgynevezett «fekete német lovasok»-hoz tábori kovácsnak, mert e mesterség fundamentumait már ez előbbi uramnál elsajátítottam Belgiumban.

Hét évig szolgáltam itt, mikor a törökök Egernél, vigyázatlanságom következtében, elcsiptek s foglyúl vittek majd egész Konstančinápolyig. Egy Musztafa nevezetű úrnak lettem a rabszolgája, kinél 15 font vassal a lábamon, két évig talicskáztam a sáncon s s a mellett a lovakkal is bajlódtam. Uram megszeretett s a lovakkal való bánásban sok fortélyra megtanított. Hálával gondolok reá, mert a mostani mesterségem legnagyobb részét s a javát ott tanultam.

Innen egy zsidó váltott ki többed magunkat s egy évig gályán járatta velünk a tengert. Néha a vihar a szerencsenek fekete hegyéig is eldöbött bennünket, míg végre Isten csodás kegyelme szerencsésen megszabadított. Úszva mentettem meg életemet és sok hányódás után, a török és a magyar nyelvben valamelyest jártas lévén (der Türkischen und Ungarischen Sprachen zimlich kundig), eljutottam Moldvába s onnan megint a fekete német lovasokhoz kerültem, kiknek akkor a hires Kollonics Szigfrid volt az obesterök.

1587-ben részt vettem a törökök ellen Six-nél (Sziszek? 1593?) vívott győzelmes csatában, s azután öt lovammal Redern Melchior 1000 lovasához csatlakozva, Lengyelországba mentem, de vesztetre, mert mind az öt lovam ott maradt s gyalog kellett visszafutnom Magyarországra. Kollonics Szigfrid ezredesem, Praff Melchier alvezredesével és Kolonics Károllyal együtt szívesen fogadtak s megint fölszereltek lóval és fegyverzettel.

Ezen urak útján később a szász választó fejedelem udvarába jutottam s azt a megbízatást kaptam; hogy Reinsperg Vespasianhoz csatlakozva, a keresztények hadizsákmányából a szász udvar számára vásárolt török lovakat Magyarországból szállíttassuk haza. E feladatomnak is szerencsésen megfelelően, a szász választó fejedelem engedélyt adott, hogy az Anhalti herceg kíséretében Franciaországba mehessenek, de ott a választó fejedelem közbejött halála miatt, csak 3 hónapot tölthettem. Ezután jöttem, Gr. Lynar Kázmér ajánlatára a brandenburgi udvarhoz mai állásomra s a hol reménylem, éltem fogytáig meg is maradok.

Sokan csodálkozni fognak rajta, hogy én, aki soha írni-olvasni

¹Acsády Ignác úrnak, a Magy. Tud. Akadémia tagjának szíves fölvilágosítása szerint, nem Szt. Endre, miként Szinyei (M. Irók életrajza) vélte, hanem Szendrő Borsodmegyében.

nem tanultam, könyv kinyomatására vállalkozni mertem. Mentse ki, hogy én sok-sokat tapasztaltam mesterségemben, ami mindig jónak és hasznosnak vált be, s hogy az enyéim közt senki sincs, aki magát az én mesterségemre akarná adni s a kivel tudományomat közölhetném. Helytelennek tartanám, hogy azt a kis tehetséget, amit Isten rám bízott, magammal vigyem a sírba. Ez buzdított, hogy «der ich doch noch nie kein Alphabet können lernen, ezt a könyvet kinyomassam».

Böhme Márton uram ajánlólevelének eme bő kivonatából láthatják t. olvasóim, hogy az élelmes lőcsei kiadók a mi későbbi irodalomtörténet-íróinkat derekasan felültették.¹ Hogy a németből fordított lóorvosságos könyvecskének, a magyar közönség körében, hűhót csinálhassanak, nemcsak a könyv szövegét fordították magyarra, hanem még a szerző nevét is; Böhme Mártont megtették «Cseh Mártonnak», az írni-olvasni nem tudó német inasgyerekből lóorvossá avanszírozott udvari szolgát megtették «fő Lovász Mesternek» s a szerző nevében irattak egy olyan Előljáróbeszédet, a melyből mindenkinek azt kellett következtetni, hogy ez a Cseh Márton derék egy magyar ember lehet (bizonyosan nemes ember!), ki brandenburgi főlovászmester létére, annyira buzgólkodik még mindig Magyarországon érdekében.

Cseh Márton nevét ki kell tehát törölnünk a XVII. századi magyar írók sorából. Nem kár érte; hanem az már igazi kár, hogy az önző lőcsei kiadók meg nem nevezték azt a két magyar író, a kik Böhme munkáját 1656-ban és 1676-ban oly derekasan magyarra fordították. Ezek nevét valószínűleg sohasem fogjuk megtudni.

A mi már most a német eredetiben legalább is tizenkét s magyar fordításban négy kiadást² ért munka tartalmát illeti, mondanom sem kell, hogy, a mai állatorvosi tudomány szempontjából, teljesen értéktelen. Eléglesz, mutatóul, Böhme uram néhány «receptáját» idéznem: «annak utánna osztán Hold fottán két Tsötörtökön egymás után az tüdő- és sarkantyúeret meg kell vágatni».

«Keress egy tiszta fekete tyúkot (die gar nichts weisses hat), szakazd ketté és kösd mindgyárt a ló lábára meleg».

«Ezután fogj egy tiszta fekete matskát és annak vágd el akár az lábát akár az farkát és az vérét vedd egy itze boretzet közzé és habard öszve jól».

«Az ruhával az sebe környékét mosd meg szépen, azután ez ruhát vegyed és egy termőfát meghasítván tedd az hasadékjában és használ».

«Nimb 8 Loht Bärensalmaltz 8. Loht Dachenschmalz. 4 Loht Todtenbein gestossen. 4 Loht Moss so auff ein Todtenkopff oder Bein wächset. Kan man dasselbe von eines armen Sünders seinen Gebeinen das Moss bekommen, der am Galgen, oder auff dem Rade gelegen hat, so ist so viel desto besser».

De a mily értéktelen a tartalom természettudományi szempontból; ép oly értékesek a magyar fordítások műnyelvi szempontból.

¹ Ferenczy-Danielik Magyar Írók életrajzgyűjteményében ezt olvassuk: «Cseh Márton, a brandenburgi fejedelem főlovászmestere magyarul ily című munkát írt: Lovak orvosságos szép új könyvecskéje. Lőcse, 1656». — A hány szó, ugyanannyi tévedés!

² Lőcse 1656 és 1676; Pest 1797 és 1822.

Lássunk ezek közül is néhányat.

Bábafing-gomba, Powfist, bovista. — Bakfogak, Backenzähne. — Békanyál, Fröschgereeck. — Jó zöld ír az békolatban levő sebes lábnek, Eine gute grüne Salben, welches Ross wundt ist in den Fesseln. (V. ö. Fesselbein = csülök). — Tsába-üröm gyökér, Bihenell, pimpinella. — Tsoport, Strupffen. — Tsoportoslábú, straubfüssig. — Devenér, Fledermäuss. — Domsz csontja, Schweinbein. — Fegyvernekes-ír, Waffensalbe. — Fejér gálitzkő, Gallitzenstein. — Fibelemekje vagyon, hideg leli, hat die Fiebel. (Ugyanígy mörsel = mörser). — Folyó epéjű. Flossgallen. — Görög-fejér, vagy fejér-görög, Bleyweiss. — Gyámoly-ér, Strallader. — Holt tetemű, Überbein. — Isten üneje, Isten juhotskája. Meyenwürmer. — Iz-víz, Gliedwasser. — Kiavasulni 1656, kievesülni 1676, ausschwieren. — Kiminyulni, kimenülni, verstauchen. — Kő-epe, Steingallen. — Kőmönnyas, Stringallen. — Köröm-ír, Hornsalbe. — Ludmony, Ganssey. — Papáts 1656, pipats 1676, Lathbatter. — Papsajt, Käsepappel; öreg mályva gyökér, öreg Pap sajtaja, Ibschwurzel. — Paradicsom fája, Frantzosen-holtz. — Ha az Tsikó poklátáit kaphatod, wenn du das Netz bekommen kanst, darinnen ein jung Füllen zur Welt gebohren ist. — Rák-örvény, Krebsaugen. — Rokkanó-ér, Schrankader. — Rosféreg, fressender Wurmb. — Savina, Boldogasszony ága 1676, Boldogasszony mentája 1656, Sadebaum, Juniperus Sabina. — Egér, vagy szeménvalója, Mäuse, wenn ein Ross gar fette Augen hat. — Szent-Imre-füve, Kraut, stolzer Heinrich genand. — Szent-János-gyökér, Engelsüss. — Táskafü, Teschelkraut. — Teke-ér, Fessel-ader. — Tété virága, Winterblumen; zöld tété, Wintergrün. — Vékonya, Dünninge stb. Végezetül megemlítem, hogy az 1797-iki pesti kiadásban is van Az Authornak egy utólag gyártott Előljáró beszéde, melyben az Author: Tsch Márton lelkesen deklamál Magyarországról s az én kedves nemzetem-ről. Ezt az előszót Kiss István, pesti könyvtáros és ó-budai könyvkötő iratta, jó hangulatkeltés okaért!

Boehme, lásd Boehm Márton.

Bogyay Zsigmond, lovag.

— 102. Tapasztalatok a rendszeres baromfi-tenyésztés körül. (8r. 2, 22 és 2 l.) Sárospatak 1892. Steinfeld B. könyvny.

B. O. L. (Báró Orczy Lőrinc.) Lásd *Orczy* alatt.

Bornemisza Zoltán, állatorvos és gazdász, szül. 1851. aug. 18. Sebesen, (Sárosm.) A jogi tanfolyamot Kassán, a gazdaságit M.-Óvárott, az állatorvosit Bpestén végezte. Huzamosabb időn át, mint gyümölcsészeti vándortanár működött. Lótenyésztési és sportcikkei a Vadász- és Verseny-lapban jelentek meg.

— 103. Gazdasági állatgyógyászat. Gyakorlati útmutatás a házi állatok belső és külső betegségeinek gyógykezelésére. Gazdák és állattulajdonosok számára. (8r. 264, VII. lap.) Ungvár, 1899. Lévai Mór

bizoni. 1 frt 20 kr. — 2. kiadás hasonló cízzel (8r. 264. és VII.1.) Ungvár, 1894. Franklin Társ. 1 frt 20 kr. — 3. kiadás. (8r) Ungvár, 1897. 2 frt.

- 104. A hasznos madarak védelméről. (8r. 631.) Budapest, 1890. Mehner Vilmos. 60 fil.

Bovatsék Mihály.

- 105. Baromfitenyésztés. Kiadja a pécskai gazdakör. (8r. 17 l.) Pécska, 1900. Ny. Ruber I.

Böhme Károly, lásd Müller Klotár.

Böhme Márton, lásd Boehm Márton.

Böttger Gottwald Móric.

- 106. Csalhatatlan szer a veszett kutya marása (víziszony) ellen, ezernyi tapasztalások és orvosi bizonyítványok által helyben hagyva. Nyilvánosította németül . . . magyarázta J. A. M. A. 1 képpel (a meloë-bogár rajza) Pest 1834. (12r. 50 l.) ifj. Kilián György tulajd. 18 kraje.

E csalhatatlan szer a nünüke-bogár, melynek már a 18. sz. végén is az a híre volt, hogy a veszettségnek specifikus gyógyszere. Lásd: Ujhelyi Ferenc.

Breuer Albert, budapesti vágóhídi állatorvos, az állatorvosi főiskola kórbonctani tanszékének volt segédje.

- 107. A szarvasmarhák borsókakórja és a borsókás marhahúsnak ez idő szerinti értékesítése a budapesti közvágóhídon. Különlenyomat a «Veterinárius»-ból (8r. 9 l.) Budapest, 1897. Pátria könyvny.
- 108. A szarvasmarhák gümőkórja vágóhídi statisztika alapján. Pályadíjjal jutalmazott értekezés. Magyar orsz. állatorvos egyesület kiadványa. (8r. 47 l.) Budapest, 1900. Pátria r.-t. 1 korona.

Brey Frigyes.

- *— 109. Gestüt Sárvár in Ungarn. München, 1897.

Brummel Gyula, debreceni (ezidő szerint paksi) m. kir. állatorvos.

- *— 110. A honfoglaló magyarok állattenyésztése. Gazdaságtörténeti tanulmány. (K. 8r. 42. l.) Kolozsvár 1900. Nyom. Gámán J. örök.

Brückner Ferenc.

- *— 111. Geschichte des kgl. ungarischen Staatsgestütes zu Kisbér. Wien 1884. Buchhandlung für Sport von Friedrich Beck, Augustinerstr. 8.

Brümmer I., a kappelni gazdasági tanintézet igazgatója.

- 112. A takarmányozás gyakorlata, a takarmányneműek előkészítése az etetésre, különös tekintettel a takarmány-besavanyítás legújabb

haladására Dr. Brümmer I. a kappelni gazdasági tanintézet igazgatójának «Die Zubereitung der Futtermittel» című munkája után átdolgozta Kriek Aladár a «Gazdasági Lapok» szerkesztője. Felülvizsgálta Ordódy Lajos az Országos Gazdasági Egyesület főtitkára. Budapest, kiadja az Országos Gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata, 1887. (8r. XII és 424 l.)

Bugarszky István, kémikus, született Zentán (Bácsm.) 1868. Középiskolai tanulmányait a zentai községi algimnáziumban kezdte meg, a nagykikindai gimnáziumban folytatta és az ujvidéki magyar főgimnáziumban fejezte be. 1886. felvétetett a budapesti tanárképző intézet természet-tudományi szakosztályába s mint ennek tagja a budapesti tudomány- és műegyetemen természettudományi (kémiai, fizikai és természetrajzi) és matematikai előadásokat hallgatott. 1891-ben a budapesti egyetemen bölcsészetdoktorrá avatott, majd külföldi tanulmányútra indult s Németország nevezetesebb kémiai intézeteit látogatta. 1890-ban az állatorvosi akadémián a kémiai tanszék mellett mint tanársegéd nyert alkalmazást, majd 1893-ban ugyanoda segédtanárrá nevezték ki. 1894-ben a budapesti egyetemen magántanári képesítést nyert az elméleti kémiából. 1896-ban egy félévet töltött külföldön, Göttingában s itt az éppen akkor megnyílt és a kiváló német tudós, Nernst, vezetésére bízott új fizikai kémiai és elektrokémiai intézetben érdekes kísérleteket végzett azon célból, hogy a kémiai affinitás (vegyrokonság) számbeli értékét a kémiai változások egy csoportjára vonatkozólag szabatosan meghatározza. 1898-ban az állatorvosi akadémiához címzetes és jelleges nyilvános rendkívüli tanárrá neveztetett ki. 1899-ben a magyar tud. akadémia III. osztálya levelező tagjává választotta. Önálló dolgozatainak legnagyobb része a fizikai kémia körébe tartozik.

*— 113. Vezérfonal a vegytani gyakorlatokhoz. Kezdők számára, írta dr. B. I. (8r. 85 l.) Budapest 1892. Kilián Fr. bizom. 1 ft.
A budapesti állatorvosi főiskola hallgatói számára írva.

Buniva.

— 114. Mémoire contenant les plus remarquables notices historiques relatives à l'épizootie bos-hongraise.

Idézve Barberet «Rec. de mémoires sur l'épizootie» (Lyon 1808.) c. munkájában.

C. F. Lásd a névtelenül megjelent munkák közt. (*Beantwortung* stb. 1840.)

Cantelo W. J.

- 115. Tyúkok és egyéb szárnyas állatok tojásai mesterséges kiköltéséről. Angolból magyarra fordította Oettel Róbert kivonatos fordítása után Grubicy Géyza. Budapest 1874, nyomt. az Athenaeum. 8r. VIII. 31. 1. 30 kr.

Chorin Károly Zakariás, orvosdoktor (Chorin Ferenc orsz. képviselő atyja), megh. Aradon, 1867.

- 116. Dissertatio inaug. medica de morbillis animalibus. Vindobonae 1829, sumptibus viduae J. B. Zweck. 8r. 32 l.

Clement Lípót.

- 117. Néhány szó a lótenyésztésről, különös tekintettel Zalamegye lótenyésztésére. N. 8r. (37 l.) Nagy-Kanizsa. 1879. Fischel F. 50 kr.

Columella, Lucius Junius Moderatus; szül. Kr. u. az első században, Cadixban. A legkiválóbb régi állatorvosi írók egyike. A mezei gazdaságról szóló munkájának 6., 7. és 8. könyve az állattenyésztésről és állatorvoslásról szól.

- 118. XII könyve a mezei gazdaságról és egy különös az élőfákról, melyet nemzete javára, mint eddig csak nem egészen megbecsülhetetlen kincset világosságra hozott és magyar nyelvre fordítva felfedezett nemes Fábrián József. 2 darab. Pest 1819, Trattner János Tamás betűivel. 8r. XVI., 301, 302, 15 l. 2 forint.
- 119. De re rustica libri XII et liber de arboribus. Ex recensione societatis Bipontinae; cum praecipuis Gesnerianae editionis suisque notis edidit Franciscus Szilágyi. Claudiopoli 1820, typis collegii reform. per Stephanum Török. 8r. XVI, 604 l.

Costein János orvosdoktor, szül. 1778. júl. 28. Skotschauban (Teschén) megh. 1811-ben Pozsonyban. 1802-ben hazánkba költözött és egyideig Mosonmegye főorvosa volt.

- 120. Die Schutz- oder Kuhpocke in den königl. herzoglichen Herrschaft Hungarisch-Altenburg. Ein Lesebuch für den Landmann jener Gegend. Pressburg 1804, bei Mich. Landerer. 8r. 104 l.

Csapó Lajos, gazdász, szül. Cselejen (Zemplénm.), 1866. júl. 14-én. 1888—89-ben ösztöndíjas segéd volt az adai földműves iskolán.

- 121. A sertés-tenyésztés. 16 ábrával. (8r. 143 l.) Budapest, 1889. Révai testvérek. 1 írt 50 kr.

Császár Ferenc ügyvéd és szépirodalmi író, a m. tud. akadémia lev. tagja (1807—1858). *Lásd:* Pabst.

Cseh Márton, lásd Boehm M.

Csekonics József, tábornok, szül. Kőszegen 1757. febr. 22. megh. 1824. ápr. 26. A lovak iránt kiváló előszeretettel viseltetett s azokkal különösen a gr. Hunyady-féle ürményi ménestelepen foglalkozott s utóbb a pótléklovak állományához rendeltetvén, ott folytatta tanulmányait. Ennek egyik eredménye lett, hogy a hazai lótenyésztés előmozdítása céljából egy ménestelep felállítását tervezte, mely tervét II. József császár elfogadván, a mezőhegyesi uradalmat bocsátotta rendelkezésre és Cs.-ot nevezte ki oda lótartalékparancsnokká, (Remont-Commendant.) 1798-ban az olaszországi s Lech melletti hadseregnek, nemkülömben Bécsnek vágómarhával való ellátását ő reá bízták s ezt öt évig kezelte, minek sikereért a Szt. István-rendet kapta és 1806-ban tábornokká léptették elő. Egykorú források úgy jellemzik Cs.-t, mint tapasztalt, gyors elhatározású, vállalkozó szellemű, tevékeny embert. Fia, Cs. János tábornok, kapta meg a grófi címet.

Élete folyását ő maga következőkben vázolja a fenti munka előszavában:

«Ich wurde im Jahre 1757 zu Güns in Hungarn, von adelichen, doch unbemittelten Aeltern geboren. Den ersten wissenschaftlihen Unterricht bekam ich in meiner Vaterstadt auf dem damals bestandenen Jesuiten-Gymnasio, und späterhin in den Löwenburgischen, den Piaristen anvertrauten Akademie, zu Wien.

Da bei zunehmenden Jahren mein angeborner Hang zu Pferden die Lust zur Fortsetzung der Studien unterdrückte, liess ich mich im Jahre 1774, bei dem damaligen Curassier-Regiment Dajasassa als Regiments-Kadet engagieren, wo ich, bis zum Jahre 1777, Gemeine, und Unter-Officers Dienste verrichtete, und noch im nehmlichen Jahre Lieutenant avancirte.

Im Jahre 1778 übertrat ich zum Curassier-Regiment Modena, welches später den Nahmen Zetwitz führte, als Ober-Lieutenant, wo ich im Jahre 1783, zum Second-Rittmeister befördert worden bin.

Vom ersten Augenblick meines Dienstes widmete ich mich rastlos und mit Leidenschaft ganz dem Pferdefach; doch war meine Aufmerksamkeit vorzüglich auf die Kenntniss der Pferdezucht gerichtet, die ich mir sodann in den Nahe der Dislokation befindlichen Stütereien gesammelt habe. Weshalb ich auch verpflichtet bin zu bekennen, dass

ich dem zu Ürmény, damals Baron Hunyadischen Gestüte viele der ersten Grundsetze Nationaler Pferdezucht zu verdanken habe.

Da mein Eifer und Leidenschaftliche Verwendung in diesem Fache meinen Vorgesetzten nicht entging: so wurde ich noch im nehmlichen Jahre zu dem Remontirungs-Geschäfte beordert.

Während der Zeit, als ich bei der Remontirung angestellt war hatte ich Musse und die beste Gelegenheit viele Beobachtungen und manche Bemerkungen über die Pferdezucht zu machen. Diese sammelte ich, ordnete sie so gut, als möglich, brachte sie zu Papier, und war so dreist Sr. Majestät Kaiser Joseph, da Allerhöchst dieselben eben zu Ofen anwesend waren, in Form eines Vorschlags in aller Unterthänigkeit zu unterbreiten. Wie nehmlich die Emporbringung und Erweiterung der Pferdezucht in Hungarn zu bewirken wäre; wenn der Staat seiner Seits zweckmässige mehr ausgedehnte Vorkehrungen träfe.

Kaum hatten Se. Majestät diesen meinen Vortrag vernommen, als Allerhöchst dieselben zu erwiedern geruhten: «Gut! Ich werde diesen Plan in Wien untersuchen lassen, es wird aber besser sein, wenn sie selbst ohne Weile nach Wien kommen; da soll eine Kommission ihren Plan untersuchen, und mir sobald als möglich Ihr Gutachten unterbreiten,» welches auch geschah.

Die zusammengesetzte gemeinschaftliche Kommission erkannte die allgemeine, wesentlich eNothwendigkeit, dass ein PepinierGestüt von vorzüglichsten Vätern wie auch Müttern zur Erzeugung einer vorzüglichen Art Pferde errichtet werden müsse; welche Se. Majestät nicht nur zu bestätigen, sondern auch ausdrücklich zu befehlen geruht haben: dass ein Pepinier-Gestüt von 500 Mutterstuten errichtet, und dazu sogleich sämtliche Bukowiner Mutterpferde, worunter mehrere zirkassier Stuten waren, nach Hungarn überbracht, auch 150 Stück der vorzüglichsten Kurassier-Stuten dazu gewählt, und wo was brauchbares zn finden wäre, angehauff werden sollen.

Ueberdiess werden Stabs- und Genie-Officiere mit dem damaligen Hung. Hofkammer Administrator von Lovász zur Aufsuchung der zur Ernährung des Gestüts erforderlichen Weiden und Entwerfung nöthiger Pläne zur Unterkunft

und Pflege des Gestüts, mit dem Beisatze abgeschickt, dass zu gleicher Zeit auch durch mit Beschälern angekauft, und die planmässigen Vorkehrungen zur Pferdezucht im Lande eingeleitet werden sollen.

Auf diese ist die Anlegung eines neuen Pepinier-Gestüts auf Mezöhegyes und dessen Umgebung, im ganzen auf einen Terrän von 42000 Joch gefallen, der Plan der Gebäude wurde entworfen, und das Bauen selbst regulirt

Da nun alles nöthige angeordnet war und die Anlegung des Baues und der Oekonomie ihren Anfang bereits genommen hatte; so wurde auf Allerhöchsten Befehl die Ausführung des Baues sowohl, als auch die Einleitung des Pepinier-Gestütes, und zugleich der Vorschlag zu dem erforderlichen Personale übertragen.

Nun war nichts mehr übrig, als durch rastloses Bestreben der Absicht dieses Unternehmens zu entsprechen und dadurch die Allerhöchste Zufriedenheit zu verdienen. Mein Wunsch wurde vollkommen befriedigt, als weil. Seine Majestät Kaiser Joseph, auf ihrer Durchreise nach Cherson, zu meinem Glück mich überraschten, und als ich noch vor Anbruch des Tages durch einen Garde-Courier von der Ankunft des Monarchen die Nachricht mit dem Befehl erhielt, Se. Majestät an der Gränze des Mezöhegyesser Gebiethes zu erwarten.

Nach dem Allerhöchstdieselben alle Gegenstände in Augenschein genommen, äusserten Sie Ihre volle Zufriedenheit über meine Thätigkeit und über alle bisher getroffene Vorkehrungen, und vertrauten mir zugleich die Remontirung in Hungarn und Siebenbürgen mit dem Range eines ersten Rittmeisters in der Armee und dem Titel eines hungarischen Gestüts- und Remontirungs-Commendanten.

Allein kaum näherten sich die Bedürfnisse des Gestüts und dessen Anlagen dem planmässigen Zwecke, als sich schon grössere, durch den Anschein eines Türken-Krieges entwickelten, wodurch das Mezöhegyesser Gestüt wegen des nahen Kriegs-Schauplatzes mehrere andere Aufträge erhielt, so die Vermehrung des Personal-Standes um so mehr zur Folge hatten, als die Cavallerie vermehrt, und mehr als nöthig Remonten erkauf werden mussten.

Ferner wurde ich auch wegen meiner Sach- und Landkenntniss beauftraget, sowohl die Verpflegung der Armeen zu übernehmen, als auch die Fleisch-Regie für die Residenz-

stadt Wien zu besorgen. Bei welcher Gelegenheit ich im Jahr 1787 zum Major avancierte.

Da in der Folge die Provinzen das Rauchfutter für die Armee von den oberen Gegenden Hungarns, bis zu dem Kriegschauplatz, an die Gränze des Landes zu verführen ausser Stande waren, so musste ich auch die Heu-Regie zur Verpflegung der Armeen übernehmen, wozu mir von dem Provinciale 20.000 Arbeiter zugetheilt wurden, mit welchem in Rücken der Armeen das nothwendige Rauchfutter erzeugt werden musste. Durch diese Anstalt wurde das Wohl der Finanzen und der Unterthanen zugleich befördert. Eben zu dieser Zeit im Jahre 1789 wurde ich zum Oberst-Lieutenant ernannt.

In eben diesem Jahre, da sich auch Truppen an der Grenze der deutschen Provinzen sammelten, wurde der Vorschlag genehmiget, dass wegen grösseren Zusammenhanges das Praedium Bábolna bei Raab, im ganzen von 6600 Joch, angekauft, oder gegen andere Kammeral-Güter eingetauscht werden soll.

Die bei der Armee allgemein sich verbreitende Krankheit, welche die nahe Auflösung der Truppen befürchten liess, wurde, bei näherer Untersuchung, für die Folge der Entkräftung des gemeinen Mannes erklärt; da der Preis der zur Stärkung erforderlichen Getränke, mit der Löhnung des gemeinen Mannes in gar keinen Verhältniss stand.

Das Übel wurde noch bedenklicher, da sich fast Niemand wagen wollte der Armee nahe zu kommen. Diesem abzuhelfen wurde ich aufgefordert einen Plan zu einer Weinregie zu entwerfen, welcher auch genehmigt wurde. Von dieser Zeit an erhielt der gemeine Mann aller Orten, selbst auf dem Marsche, täglich die halbe Wein um vier Kreuzer, und der Officier oder jeder, dem dieser Preis nicht zu hoch war, um zehen Kreuzer.

Diese Einrichtung entsprach dergestalt ihrem Zwecke, dass dadurch nicht nur der allgemeinen Krankheit der Armee gesteuert worden, sondern auch die Kraft des Kriegers merklich zugenommen hat, wofür mich weiland Se. Majestät Kaiser Joseph im Jahre 1790 zum Obersten in der Armee ernannten, und überdiess geruhten Allerhöchstdieselben in Anbetracht dessen, das ich mit der meiner Charge anklebenden Gage ausser Stande war, mir

ein Gut anzukaufen, das in Banat liegende Landgut Hatzfeld in zwanzigjährigen Erbpacht gegen eine jährlich zu entrichtende bestimmte Kammeral-Taxe zu übergeben. Eben dieses Gut geruhen nachher Se. Majestät der jetzt regierende Kaiser und König mir allergnädigst gegen Entrichtung des Schätzungswerthes käuflich zu überlassen.

Da ich bereits die Armee-Remontierung zu besorgen hatte, wurde ich im Jahre 1798 aufgefordert, die sämtlichen in Italien und am Lech befindlichen k. k. Armeen und zugleich die Residenzstadt Wien, und zwar auf meine Gefahr, mit nöthigem Schlachtvieh zu versehen. Ich übernahm bereitwillig dieses so Mühevoll, so weit ausgedehnte Geschäft, und versorgte nicht nur die Armeen, sondern auch die Hauptstadt Oesterreichs beinahe 5 Jahre, ohne je den zuerst festgesetzten Preis des Fleisches erhöht zu haben. In Erwägung dieses zur allgemeinen Zufriedenheit vollführten Unternehmens geruhen Seine jetzt glorreich regierende Majestät mir den St. Stephans-Orden allergnädigst zu ertheilen.

Alles, was bisher gesagt worden, kann beweisen, dass ich vierzig meiner Lebensjahre der Pferdezucht, und der Kenntniss und Erziehung dieser edlen Thiere gewidmet habe. Unter meiner Leitung wurde eines der grössten Gestüte Europens in Mezöhegyess angelegt, und zu Stande gebracht, dessen Vorsteher ich als Gestüts- und Remontirungs-Commandant durch 21 Jahre nemlich bis 1806 bin. Zu diesen Zeit wurde ich zum General und Insurrections-Brigadier in Hungarn befördert.

Von nun fing meine Gesundheit an Schnell abzunehmen, mein durch vieles Sitzen im Wagen, und durch Beschäftigung am Schreibtische geschwächter Unterleib erlaubte mir ferner keine Anstrengung; daher ich mich genöthigt sah, eine ruhigere Lebensweise anzunehmen, bei welcher ich nunmehr eine eigene unbedeutende Vieh- und Pferdezucht einiger-massen zu betreiben im Stande bin».

— 122. Praktische Grundsätze die Pferdezucht betreffend. Pest 1817. 8r. 232, 6 l. 1 táblarajzzal. Trattner, 2 forint 30 krajczár.

Cselkó István (cselkó-lehotai), tanár és gazd. szakíró, szül. Zsombolyán (Torontál vármegye) 1847. ápr. 20., hol atyja Csekonics gr. gazdatisztje volt. Középkolai tanul-

mányait befejezve, szaktanulmányait a keszthelyi gazd. felsőbb tanintézetben végezte, mire a zombolyai uradalomban vállalt állást. 1869. a m.-óvári gazd. fels. tanintézetben segéd-tanárrá nevezték ki. 1874. egy évet Münchenben, a bajor állatorvosi tanintézetben töltött, 1875-től fogva pedig, mint az állattenyésztési tannak rendes tanára van alkalmazva a m.-óvári gazd. akadémián.

— 123. Az okszerű takarmányozás alapvonalai, gyakorló gazdák és gazdasági intézetek hallgatói részére. Magyar-Óvár 1874, nyomt. Czéh Sándor. 8r. VIII, 155 l. 1 frt 50 kr.

— 124. és *Kosutány Tamás*. Takarmányozástan. (n. 8r. VIII, 325 l. és IX. tábla.) Budapest 1894. Eggenberger bizom. 3 frt.

Csenkey Károly, szigorló állatorvos, ezidőszerint m. kir. állatorvos Ujaradon.

*— 125. A beteg állatok gondozása és ápolása; a szarvasmarhák fel-fúvódása, lovak kólikája, a fertőző betegségek terjedése és az azok elleni védekezés. 3 képpel. (16r. 42 l.) Kiadja a galánthai járás gazdaköre (Galántha 1898.)

Cseremiszky Miklós, bölceletdoktor. *Lásd Ammon*.

Cseresnyés Sándor, orvosdoktor.

— 126. Rövid oktatás Lalich József veszettséget és mérges kígyók harapását gyógyító módjáról (8r. 14 l.) Pápa, 1840. A ref. főisk. betűivel. — *Lásd: Lalich*.

Cserhátí Sándor, gazdász, szül. Győrött, 1852. szept. 14. Iskoláit Győrött és Pozsonyban, felsőbb tanulmányait pedig Magyaróvárrott, Halléban és Lipcsében végezte. 1875. febr. 1-től előadó ösztöndíjas segéd M.-Óvárrott, majd 1875. okt. 1-től kezdve segédtanár, 1879-től pedig rendes tanár ugyanott. A «Mezőgazdasági Szemle» szerkesztő-kiadója Kosutány T. dr.-ral együtt.

— 127. A csalamádé termesztése, bevermelése és etetése. Kolozsvár 1891. (Erdélyi gazd. egyeslet könyvk. vállalata 14. száma.) 25 kr. *Lásd Kühn*.

Cserszky Antal, a beregmegyei, munkácsi és szentmiklósi uradalmak főorvosa. Megh. 1834-ben. *Lásd: Sztankó János*.

Csíkkozmási Lestyán I. lásd Lestyán.

Csokor János, a bécsi cs. k. állatorvosi főiskola tanára. Ezen állatorvosi írótt *Szinnyei* bevette a «Magyar Írók élete

és munkái» című nagy munkájába. Cs.-nek azonban csak az elei voltak magyarok; ő maga Bécsben (1849. ápr. 4.) született, tanulmányait is ott végezte és 1873—80-ig tanársegéd, 1880-tól máig rendes tanár a bécsi állatorvosi főiskolán. Ennélfogva műveinek felsorolása nem tartozik e könyv keretébe.

Czajlik István, a debreczeni földmivesiskola igazgatótanára, az ottani gazdasági tanintézet intézője, a hajdúmegyei gazdasági egyesület titkára, szül. 1852. szept. 18. Bihar-Diószegen.

— 128. Csikónevelés. (Erdélyi gazd. egyesület könyvkiadó vállalata IV. 3. füzet.) Kolozsvár 1891. U. a., 2. kiadás (8r. 40 l.) Erdélyi gazd. egyesület könyvkiadó vállalata, 15. füzet. Kolozsvár 1893. Koczányi és Vitéz bizom. Kassán. 35 kr.

Allítólag egy 1899-iki kiadás is van, melyet nem láttam.

Czakó Kálmán (telegdi), orvosdoktor, a budapesti állatorvosi akadémia tanára, született 1843. december 7-én Hernád-Németiben (Zemplén vm.), hol atyja, János, földbirtokos volt. Elemi iskoláit szülőföldjén végezte; középiskoláit pedig Miskolcon és Sárospatakon. Az utóbbi helyen teológiát is hallgatott és 3 esztendeig néptanító volt. Majd a budapesti egyetemen a filozófiát és az orvosi tudományokat hallgatva, 1870-ben orvosdoktori oklevelet nyert s még ugyanazon évben neveztetett ki tanársegéddé a kolozsvári orvos-sebészeti tanintézet kórbonctani és törvényszéki orvostani tanszékéhez Genersich tanár mellé. Ezen állásban 1870. decemberétől 1871. szept. végéig volt alkalmazva; ugyanez év októberében a budapesti egyetem kórbonctani tanszékéhez nevezték ki asszisztensnek s e minőségében egyszersmind a pesti szegény gyermekkérdőház boncolója is volt. Az 1872. évben állami ösztöndíjjal külföldi tanulmányútra indult s számos egyetemet és állatorvosi tanintézetet látogatott meg. Két év múlva hazatérve, 1874-ben a Dr. Galambos Márton elhunytával megürült kórbonctani, gyógyszer-tani és általános kórtani tanszékre ny. r. tanárrá neveztetett ki s előadta azonkívül a növénytant is. 1888-tól kezdve pedig, a midőn a kórbonctan az utóbbi tárgyaktól elválasztatott, a gyógyszer-tant és mint melléktárgyat a növénytant tanította. 1889-től kezdve 6 éven keresztül tagja volt az állatorvosi tisztvizsga vizsgáló-bizottságának. Sokoldalú tanári működésén kívül 1881 óta a budapesti m. kir.

vetőmagvizsgáló-állomás vezetője volt. Ezen minőségében nagy értékű növény- és maggyűjteményt rendezett be s igen tevékeny részt vett a hazai magvizsgáló-állomások szervezésében is. 1885-ben az országos kiállításon egyike volt a legszorgalmasabb csoportbiztosóknak és jury-tagok-

nak. Érdemeinek elismeréséül 1893-ban kir. tanácsosi címmel lett kitüntetve. Meghalt hosszas betegeskedés után tüdővészben, 1895. november 8-án.

Czakó működését és tudományos érdemeit legméltóbban jellemzi az a megemlékezés, mely *Rätz István* tollából a Veterinárius 18. évf. 11. számában jelent meg:

«Szakadatlanul és következetesen munkálkodni a tudomány

érdekében s mindig csak az elvállalt kötelességeket tartani szem előtt, egyedül azok képesek, a kiknek lelke előtt ideális célok lebegnek, akiknek tetterejét csak a tudomány előhaladásának és elterjedésének vágya hevíti és magában a teljesített munkában keresik annak egyedüli jutalmát is.

De a legnagyobb lelki heroizmus mégis azokban rejlik akik testben megtörve, kínos betegségtől elgyötörve, úgyszólván az élet utolsó percéig képesek betölteni a reájuk nézve kétszeresen súlyos kötelességeket s örökké munkás lelkük csak akkor tér pihenni, mikor elérkezik az utolsó és állandó pihenés órája, mikor végsőt lobban az élet szövétneke.

Évek hosszú során át csodáltuk azt a kiapadhatatlan lelki heroizmust dr. Czakó Kálmánban, akinek tanári működését és sokoldalú tevékenységét nem bírták megbénítani a legsúlyosabb betegségek sem s csak az örök álomban hanyatlott le munkás keze, pihent el fáradhatatlan szelleme, hogy a legnagyobb veszteségnek érzetét keltse mindazokban, akik szívéhez közel állottak s akikkel együtt a magyar állatorvosi és mezőgazdasági tudományoknak szolgálatába szegődött.

Mint a kórbonctan, általános kórtan, gyógyszer-tan és növénytan tanára, nagyon mostoha viszonyok között kezdette meg működését 1874-ben intézetünkön, mert akkor még hiányzottak mindazok a segédeszközök, a melyek elengedhetetlen kellékei az eredményes tanításnak. De az ő ideális lelkesedését, páratlan munkakedvét és ügybuzgalmát ez sem lankasztotta, sőt erősebb és kitartóbb munkára serkentve, összegyűjtötte mindazt, amit céljai elérésére jónak és szükségesnek tartott, megvetve alapját az intézet kórbonctani, növénytani és gyógyszer-tani gyűjteményeinek.

A kolozsvári és budapesti egyetemen évek hosszú során át gyűjtött kórbonctani ismereteit egy eredményes külföldi tanulmányút tapasztalataival gazdagítva, tulajdonképen az első volt, aki intézetünkön teljesen tudományos, modern alapon és gyakorlati irányban kezdte tanítani a kórbonctant és gyógyszer-tant. De éppen annyi gonddal és ha lehetséges, még több előszeretettel igyekezett hallgatóival megkedveltetni a botanikát is, amelynek nemcsak alapos ismerője, de európai híru bűvára is volt.

Több mint két évtizeden át páratlan lelkesedéssel és utólérhetetlen buzgalommal tanítva intézetünkön, egy egész

nemzedéket vezetett be a reá bízott fontos tudományszakokba s bámulatra méltó tetterővel, de annál szerényebb eszközökkel, egyedül saját magára támaszkodva, elévülhetetlen érdemeket szerzett intézetünk és a magyar tudományosság fejlesztése körül.

Egyszerű, világos, de mindig érdekes és tiszta magyarságával, kitűnő előadásával teljesen le tudta kötni hallgatóinak figyelmét s nemes kedélye és elapadhatatlan humora élvezetessé tették még az exakt tudományokra vonatkozó magyarázatait is. Szívjósága és puritán jelleme pedig megszerezte részére mindenkinek a tiszteletét, minden tanítványának szeretetét.

Tudományos munkálkodását már egyetemi tanársegéd korában kezdette s később mint tanár lankadatlan kitartással folytatva azt, sok és nagybecsű dolgozatokkal ajándékozta meg az irodalmat, a melyek legékesebben szóló bizonyítékai széleskörű tudományos ismereteinek.

Épen úgy, mint tanári működése, irodalmi tevékenysége is kiterjedt a tudománynak több ágára s a kórbonctanon kívül a növénytant, méregtant. sőt a mezőgazdasági tudományokat is felölelte. Kiváló megfigyelő képessége, világos logikája s keresetlen, de mégis választékos stilusa nagyban elősegítették, hogy munkáiban teljes és világos képet nyújtson mindarról, amit azokban előadott.

De mindez nem elégítette ki az ő munkára szomjas lelkét, még többet, még nagyobbakat akart teremteni s mert gyakori betegségei miatt megkezdett és tevbe vett munkáit nem mind fejezhette be, nem mind hajthatta végre, elborult néha az ő verőfényes kedélye is, felemlegetve, hogy testi gyengesége sokszor megakadályozta munkásságában.

És ilyenkor elfelejtette azt is, hogy egészségét is a tudományos munka közben szerzett súlyos betegség¹ ásta alá, melynek következtében egyik szemét is elvesztette. Az ő munkakedvét azonban ez a súlyos veszteség sem bírta megtörni, mert ernyedetlenül dolgozott tovább.

De ezt a csillapíthatatlan munkaszeretetet, ezt a nyugodni nem tudó akaraterőt is megemésztette lassankint az újra és újra kitörő betegség s a nehéz küzdelem véget ért. Végző erőfeszítéssel még egyszer megkísérelte kevéssel halála előtt

¹ Boncolás közben szerzett fertőzés. (K. Gy.)

tanári kötelességének teljesítését és ez volt utolsó lobbanása az ő lelke kialvó fényének, amely egykor annyinak világított.

És most már csak emléke él közöttünk, de az felejtethetlen marad mindazok előtt, akik az ő nemes és önzetlen lelkét s a feltűnést sohasem kereső, de eredményekben mégis gazdag tevékenységét ismerték.

— 1. Bonczolási eljárás törvényszéki és kórtani esetekben. Budapest 1874. 2. Az alsótátrafüredi lápos vidék nyári flórája. 3. A budapesti m. kir. állami vetőmagvizsgáló-állomás évijelentései 1889—1894-ig. 4. A *Melampyrum sylvaticum* L. és rokonfajok bődító hatásáról. 5. Érdekesebb kórbonctani esetek. 6. A bábolnai juhbetegség. 7. Die Flora der Central-Karpaten. 8. Új adatok a Tátra flórájához. Irt azonkívül még nagyszámú kórbonctani, törvényszéki, állatorvostani, növénytani, gyógyszer-tani stb. közleményt, a melyek különböző szaklapokban jelentek meg.

Czilchert Róbert orvosdoktor, gazdasági szakíró, szül. Besztercebányán 1809. márc. 9, megh. Pozsonyban 1884. febr. 4. Besztercebányán, Miskolcon, Selmecen és Pozsonyban tanult, 1826. orvosnövendék lett Bécsben és 1832. gyakorló orvosképen Pesten telepedett le. 1830. mint szigorló orvos a kolerajárvány idején Magyarországon járt, miközben Károlyi Lajos gr. uradalmi igazgatójával, Klauzál Imrével megismerkedvén, ez a tótmegyeri uradalomba orvosnak hívta meg s ugyanennek befolyása mellett felhagyva orvosi működésével, egészen a mezőgazdaság terére lépett. Klauzál Imrével szövetkezve megalapították a rohonci gazdasági intézetet, melyen C. az állatgyógyászat tanára s egyúttal a borostyáni és németszentmihályi uradalom bérlőtársa lett. A tanintézet rövid fennállása után megszűnvén, a Klauzál és társai által alapított «törzs-juhnyáj és növénytenyésztési intézet» igazgatásában vett részt. C. utóbb főleg a juhászatnak szentelte magát s a Csallóközben Gútoron 1851-ben alapított törzsjuhnyája, mely tulajdona volt, nagyhírű lett. A gazd. egyesületi életben C. élénk részt vett s a pozsonyvármegyei gazdasági egyesületnek 1861-től fogva alelnöke volt. Az orvosi s a gazdasági szaklapokba számos cikket írt, utóbbiakba főleg állattenyésztési kérdésekről, így a londoni kiállításon tett állatteny. tapasztalatokról, jó apaállatok miképi kama-toztatásáról, a belga gyapjúmosó gyárakról stb.

— 129. Állattenyésztési eszmék, szemközt a Magyarországon jelenleg alaptól megváltozott gazdálkodási viszonyokkal. A magyar gazda-

sági egyesület által koszorúzott pályamunka. Pest 1859. Nyomt. Herz János 8r. XXV. és 148 l. 1 frt — U. o. 1869, nyomt. Herz János. 8r. 149 l. 1 frt.

Czindery (nagyatádi) **László**, mezőgazda és köztisztviselő, cs. k. udvari tanácsos, a Lipót-rend vitéze, szül. Pécs 1792. jul. 6., megh. u. o. 1860. jan. 24. Előbb somogyvármegyei alispán és országgyűlési követ, utóbb Vasvármegye főispáni helyettese és 1845-től fogva Somogy megye főispánja. A lótenyésztés iránti érdeklődést a vármegye gazdái körében is fokozni óhajtván, kezdeményezésére Somogy megyében lótenyésztő-társaság alakult, mely sokban hozzájárult a lótenyésztés emeléséhez. Az orsz. gazd. egyesületnél 840 forintnyi alapítványt tett, annak másodelnöke s állattenyésztési szakosztályának elnöke volt.

— 130. Alaprajza a somogyvármegyei lótenyésztőtársaságnak 1836 előtt 8r.

A címet Szinnyei után adom, úgy látszik azonban, hogy téves. Valószínű, hogy e munka azonos a IV. fejezetben (1836, Alaprajz) említett művel.

Dárday Sándor jogi doktor, országgyűlési képviselő, a Jogtudományi Közlöny szerkesztője.

— 131. Közigazgatási törvénytár 6 kötetben, tárgymutatóval. (8r.) Budapest, 1894. Athenaeum. Kötve 60 kor. (A IV. kötet az állategészségügyi törvényeket tárgyalja.) — Ugyanaz. Uj folyam, Budapest 1895. — Ugyanaz, 2. kiadás. 7 kötet és tárgymutató. Kötve 96 kor (A IV. rész első fele tárgyalja az állategészs. törvényeket, az V rész a véderő-törvényeket, katonai ellátást, loavatást stb.)

Dáskál György, m. kir. honvéd főállatorvos, szül. 1832-ben Gyulán, Békésmegyében nemes szülőktől, iskoláit szülővárosában és Szarvason végezte, mire az állatorvosi tanulmányokat Budapesten és a bécsi cs. és kir. állatgyógyintézetben 1856-ig hallgatta. Állatorvosi működését a hadseregnél kezdte s a lovasságnál, méntelepeknél és a mezőhegyesi ménésnél folytatta. 1866-ban a hadseregből kilépett, mire Bács-Bodrog megye alispánja szenttamási állatorvossá nevezte ki. 1870-ben a honvédség közé lépett és négy évig a jászberényi lovas-tishti iskolánál mint tanár működött. 1878-ban II. osztályú s 1882. nov. 1. első osztályú főállatorvossá nevezték ki és a váci 6. honvéd-huszárezrednél működött. Megh. 1897. febr. 17. Váczott.

— 132. Lóisme, tekintettel a bonczélettanra, a fajtanra és fogtanra, küllemtanra, patkolástanra, bel- és külbetegségek megismerésére és

gyógykezelésére. 120 fametszetű ábrával. N. Sr. (XIV, 456 l.) Kecskemét, 1881. Scheiber J. 4 frt 50 kr.

- Ugyanaz (hasonló címmel), 2. javított kiadás, 125 fametszetű ábrával. Sajtó alá rendezte Erdődi Pál. (N. Sr. 515 l.) Kecskemét, 1898. Fekete Mihály 4 frt.

Deáky Fílep Sámuel, ifjabb, az akadémia lev. tagja, szül. 1784. okt. 25. Kolozsvárt, megh. 1855. okt. 22. ugyanott. Kancelláriai fogalmazó, szépirodalmi író és egyidőben a kolozsvári színház igazgatója. *L. Pilger*.

Dely Elemér, segesvári ker. állami állatorvos.

- 132a. Szavatosság az állatkereskedelemben. Kiadja N.-Küküllöm. közigazdasági bizottsága. (8r. 13 l.) Jászberény, 1899.

Dely József, lásd Dely Mátyás.

Dely Mátyás, Debrecen város és Szabolcsmegye állatorvosa, a debreceni gazdasági egyesület választmányi tagja, szül. Balmaz-Ujvárosban; előbb kath. papnövendék, majd színész volt. 1890 óta Tisza-Polgár községnek állatorvosa. 1900. júl. 29. ünnepelte 40 éves fordulóját annak, hogy az állatorvosi oklevelet (a pesti állatorvosi tanintézetben) elnyerte; ugyanekkor a szabolcsmegyei állatorvosok nevére alapítványt tettek az orsz. magyar állatorvos-egyesületnél. 1901. ő felsége, 40 éves buzgó szolgálata elismerésül, a koronás arany érdemkeresztel tüntette ki.

- 133. Gyakorlati s elméleti sertés-tenyésztés. A magyar közönség használatára. Saját tapasztalataik nyomán szerk. . . . és Dely József, Szabolcsmegye állatorvosa. Pest 1867, Heckenast Gusztáv 8r. VIII, 72 l. 50 kr. Ezen címmel is: Falusi könyvtár VI. k.
- 134. Sertésenyésztés. Saját tapasztalatai nyomán. 2. bővített kiadás. (136 l.) 1876. (Falusi könyvtár 6. sz.) — U. az. 11 képpel. 3. átdolgozott kiadás (5r. 118 l.) [Falusi Könyvtár.] Budapest, 1898. Franklin. 50 kr.
- 135. Állatorvosi jó tanácsok: I. könyv: Az állat és élete (VIII. és 127 l.) 1875. [Falusi könyvtár XIX. k.(8r.) Budapest. Franklin társ.] 50 kr. — Ugyanaz, II. könyv. A beteg állat; gyógytan, szülészeti és hullavizsgálat. Saját tapasztalatai nyomán. (108 l.) 1877. (Falusi könyvtár 24. sz.) — Ugyanaz IV. könyv. A beteg sertés orvoslása. Saját tapasztalásai nyomán. (168 l.) 1876. [Falusiktár 21. sz.]
- 136. Állatorvosi jó tanácsok. Állatorvosok és gazdák számára. I. Az állat és élete. II. A beteg állat: gyógytan, szülészeti és hullavizsgálat. III. Sertésenyésztés. IV. A beteg sertés orvoslása. (8r. 125, 168, 136, 107 lap.) Budapest, 1898. Franklin Társulat. Kötve 2 frt.

Dézsí. Monostori Károly álneve.

Dezső Jenő.

- 137. A ragadós állati betegségekről, különös tekintettel a sertésvészre. A zentai gazdakör által rendezett téli gazdasági előadások sorozatából. (8r. 8 l.) Zenta, 1900. Kabos Ármin könyvny.

D. F. S. Deáky Filep Sámuel nevének kezdőbetűi. *Lásd Pilger.*

Dobóczky Lajos, tornatanító Privigyén.

- 138. Gazdasági és kertészeti füzetek. (III. füzet. Kertészeti s a baromfiak nevelésére szükséges ismeretek.) A mindennapi elemi iskolák III. IV. s ismétlő leányosztályainak használatára. V. kiadás. (8r. 48 l.) Budapest, 1901. Lampel Róbert. Kötve 40 fillér. — IV. kiadás (8r. 45 l.) u. o. 1893. — III. kiadás (8r. 34 l.) u. o. 1890. — II. kiadás (8r. 32 l.) u. o. 1887.

Dogossy Gáspár, állatorvos.

- 139. Gyakorlati óvszerek a keleti marhavész, általában az állati betegségek ellen. Saját tapasztalatai nyomán. K. 8° (104 l.) Vác, 1880. Esztergom, Kiszlingstein S. biz. 1 frt.

Doleschall Gábor orvosdoktor, született 1813. febr. 13. Losoncon. 1840. nyerte el a pesti egyetemen az orvosi oklevelet s nemsokára azután az egyetem állatgyógyintézetéhez segédnek és (Hoffner József tanár halála után) helyettes tanárnak nevezték ki. 1843. Miskolcon telepedett le, mint gyakorló orvos és itt működött egész 1891. ápr. 24. bekövetkezett haláláig. 1882. adta ki emlékiratait: «Életem, eszményeim s 42 éves orvosi gyakorlatom» címen, melyben a hajdani állatgyógyintézetre és Hoffner tanárra vonatkozólag több adat olvasható.

- A mérgekről. M. Gazda 1842. 46. sz. — Észrevételek az állatorvoslás köréből. Bélgöres (colica) lovaknál. Bujasenyv háziállatoknál. Szűlláz (febris parturialis) házi állatoknál. Dermetet lovaknál. U. o. 1842. I. 7. sz. — A pesti állatorvosi intézetben tett élettani kísérletek. U. o. 14. sz. — Állatorvosi tapasztalatok és kísérletek. U. o. 9. sz.

Domokos Kálmán. Szül. 1841. nov. 6. Debrecenben. Mérnöki tanulmányai elvégeztével 1868. a debreceni kir. gazdasági tanintézetnél tanár, majd 1876. igazgató lőn.

- 140. Az építkező gazda. Utasítás ló-, szarvasmarha-, juhállók és sertésolák építésére. 3 táblán 23 ábrával. (8r. 55 l.) Kolozsvár, 1890. (Révai Leó Bupapestén.) 80. kr.

Dorner Béla (enesei) gazdász, született 1869-ben Tatán (Komáromm.), hol atyja az Eszterházy grófoknak uradalmi

tisztartója volt. Középiskoláit Tatán és Budapesten a piaristák, majd Esztergomban a bencések főgimnáziumában végezte. Gazdasági tanulmányait a keszthelyi gazdasági tanintézetben végezte.

1890—91. a mezőhegyesi állami ménesbirtokon töltött mint ösztöndíjas gazd. gyakornok közel 2 évet, honnét 1891-ben József főherceg kisjenői (Aradm.) uradalmába lett kinevezve főhercegi gazdatisztnak. 1893. Alcsúthra, a főhercegi központi kormányzósághoz helyeztetett át mint igazgatósági segédtsízt, egyszersmind József főherceg a főhercegi tűzoltóság parancsnokává nevezte ki. Alcsúthon töltött közel 5 évet és 3 évig Fehérmegye vaáli járásának miniszteri gazdasági tudósítója is volt. 1898. Darányi Ignác földművelésügyi miniszter kir. gazd. segéddé nevezte ki és a földművelésügyi miniszterium állategészségügyi osztályába lett gazdasági szakértőnek beosztva, hol ma is van, de 1900-tól gazd. intézői minőségben. 1902. hosszabb tanulmányutat tett Németországban és Dániában az állatértékesítési viszonyok tanulmányozása végett.

D. az irodalommal majdnem minden minőségében előszeretettel foglalkozott. Alcsúthról a Vasárnapi Ujság-ba írt a főhercegi családról, udvari eseményekről és a tűzoltóságról cikkeket, a Természettudományi Közlönybe rövidebb természetrajzi, a tűzoltó szaklapokba pedig szakcikkeket. Jelen minőségében a Köztelekbe, Állategészségbe, Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapokba, Mezőgazdasági Szemlébe szokott írni állattenyésztési és állatértékesítési kérdésekről. A Köztelekben és Állattenyésztési Lapokban egy eddig nem méltatott kérdésnek, illetve új rovatnak, az állatértékesítési rovatnak vezetője. A Budapesti Szemlében néhány hosszabb dolgozata (Németország vámpolitikájáról, Dániáról, húselélemezésről) jelent meg. — (*Önéletrajzi adatok.*)

— 141. A sertés Magyarországon (N. 8r. VIII. 372. 1. és számos képpel.) Budapest, 1901. Franklin Társulat. 5 kor.

Az értékesítési és állategészségügyi kérdéseket is részletesen tárgyalja.

— 142. Le porc en Hongrie (4r., 123 l., képekkel és egy térképmelléklettel.) Budapest (a földmív. min. kiadványa.) 1900.

Döbrentey Gábor, lásd Andrassy György gróf.

Dubravszky Róbert, földmív. minisztériumi osztálytaná-

csos, a budapesti állatorvosi főiskolán a közigazgatás szervezetének és az állategészségügyi igazgatásnak előadója.

- 143. Állategészségügyi igazgatás. Az érvényben levő törvények és rendeletek alapján. (N. 8r., VIII. 526. l.) Budapest 1902. ifj Nagel Ottó bizom. 8 kor.
- 144. A m. közigazgatás szervezete és az állategészségrendőri igazgatás. Az érvényben levő törvényekből és rendeletekből összeállította és magyarázatokkal ellátta D. R. miniszt. fogalmazó. Kiadta a m. kir. földmív.-, ipar- és kereskedelmi minisztérium. Budapest 1889. Ára 3 frt.
- 145. Az állategészségügyi rendeletek gyűjteménye. (8r. VIII, 284 l.) Budapest, 1895. «Könyves Kálmán» 2 frt 80 kr.
- 146. Az állategészségrendőri szabályok kivonata. A m. kir. rendőrség használatára összeállította D. R. (8r. 87 l.) Budapest. 1895. Pesti könyvny. r-t.
- Hutyra F.-el együtt szerkesztette a «Die Organisation» stb. c. 1890-ben megjelent munkát. (L. II. rész.)

Egán Ede (borostyánkeői), orsz. tejjgazdasági felügyelő, id. E. Ede Irlandból hazánk földjére telepedett gazda fia. Az ő kezdeményezésének eredménye, hogy 1883. orsz. tejjgazdasági felügyelőség létesített, melynek vezetésével is őt bízták meg. Első három évi munkásságának eredménye, hogy szövetkezés útján körülbelül 400 gazdaság több mint 6000 drb tehénnel, egy millió forint befektetéssel félmillió frtot meghaladó évi forgalmat tudott kimutatni. Közgazdasági működése különösen akkor nyert országos jelentőséget, mikor azt az okszerű havasi gazdaságnak és állattenyésztésnek hegyvidékeinken leendő meghonosítására irányozta. A Kárpátok mentén több helyen, különösen pedig Máramaros megyében E. által létesített havasi vállalatok bebizonyították, hogy havasi legelőink fűnövése, földrajzi és éghajlati viszonyai semmivel sem állnak hátrább a svájcínál, mint ezt a m. tud. akadémiában tartott előadása kapcsán bemutatott statisztikai adatai is bizonyítják. Közgazdasági érdekeink nagy kárára, élete java korában, 1901-ben halt meg. Erdemei elismerésül magyar nemességét és a III. oszt. vaskorona-rendet kapta. (*Életrajz*: Szinnyi M. Írók II. 1214. lap.)

- *— 147. A tejjgazdaság fontossága Erdély marhatenyésztési viszonyainak fejlesztésére. E. E. az országos tejjgazdasági felügyelőség főnökének előadása az erdélyi gazdák 1887. okt. 18-án Deésen tartott II. vándorgyűlésén. (8r. 39 l.) Nyomatott Gámán János örököséinél Kolozsvárt.

- 148. A tejjgazdaság fejlődése Németországban. Budapest, 1883.
- 149. Magyarország tejjgazdasági termelésének és kereskedésének mai helyzete. Egy térképpel. 8r., 56 l. Budapest, 1885. Szerző kiadása.
- 150. Die Stellung der Milchwirtschaft im heutigen landw. Betriebe. Budapest, 1882.
- *— 160. Az országos tenyészkerületek kérdése a tejjgazdaság szempontjából. Budapest, 1887.
- 161. Az erdélyi szarvasmarhatenyésztés feladatai. Az erdélyi gazdasági egylet állatkiállítási szakosztályának 1889. évi közgyűlésén előadta. — (8r. 27 l.) Kolozsvár 1890. Gámán János nyom.
- 162. A marha-tüdővész (ragályos tüdőlob) veszélye Magyarország mezőgazdaságára. Az országos gazdasági egyesület tejjgazdasági szakosztályának 1889. évi febr. hó 20-án tartott gyűlésében. (8r. 84 l. és 1 térkép.) Budapest, 1890. Ifj. Nagel Ottó bizománya. 40 kr.
- *— 163. Das ungarische Pferd; seine Zucht und Leistung. Mit 12 Tafeln. (Br. gr. 8°, 74 S.) Berlin (Parey) 1893. Mark 5.
- *— 164. Ein Wort für das arabische Pferd. Berlin, 1896.
A m. ővári gazd. akadémia könyvtárkatalógusa után. Hazai könyvészetek nem említik.
- 165. Magyar állattenyésztő, föl a havasra! A szegedi gazdakongresszuson tartott előadás (n. 8r. 21 l.) Budapest 1899. Magyar Gazdaszövetség.

Eisenmayer Sándor, orvosdoktor és állatorvos, szül. 1836. máj. 22. Kassán. Iskoláit, bár szülei igen gazdag polgáremberek voltak, egy fillér segítség nélkül, a maga erejéből végezte el. Az érettségi vizsgát Pozsonyban, 1864. tette le; 1860. Bécsben állatorvosi oklevelet, 1870. Budapesten orvosdoktori diplomát nyert. 1863. október havától élet- és bonctani tanársegéd volt a budapesti állatgyógyintézetben; 1864. Galambos tanár betegsége alatt ezt helyettesítette. A következő években, egészen 1869. május végéig, mikor is a vöröstoronyi vesztegintézet helyettes igazgatójának nevezték ki, a természettanból, tenyész- és szülészstanból, növénytanból, törvényszéktanból rendes nyilvános előadásokat tartott az állatgyógyintézetben. A vöröstoronyi állást 1885. vámpolitikai okokból elhagyván, mint gyakorló orvos Nagyszébenben telepedett le, hol a betegsegélyző egylet orvosa és több egyesületnek igazg. tagja lett. Megh. u. itt 1894-ben.

- 166. Patkolástan. 86 a szöveg közé nyomott fametszvénynyel. Irták . . . és Varga Ferencz, m. kir. állatgyógyintézeti tanársegédek. Pest 1866. 8r. IV, 232 l. Eggenberger Ferd. 2 frt.
- 167. Törvényszéki állatorvostan. Állatorvosok és gazdák számára. Pest 1866, nyomt. és kiadja Emich Gusztáv. 8r. IX, 193 l. 1 frt 40 kr.

- 168. Állatgyógyászat, avagy hasznos háziállataink betegségeinek megismerése s gyógyítása. Állatorvosok, falusi gazdák és gazdatisztek számára. Irták . . . és Göbel Celestin. Pest 1862, nyomt. Lederer és Heckenast, 8r, 336 l. ábrákkal. Heckenast G. 1 forint 50 krajcár. — 2. kiadás. Számos a szövegbe nyomott ábrával. U. o. 1865, nyomt. és kiadja Heckenast Gusztáv. 8r. 336 l. Franklin-Társulat, 80 kr. — 3. (cím lap) kiadás. U. o. 1868. 8r. 336 l. — 3. kiadás. U. o. 1879. 8r. 304 l. 80 kr. — 4. kiadás. U. o. 1885. 8r. 303 l. Kötve 1 frt. — 5. kiadás. (Monostori K. átdolgozásában.) 14 és 1/2 ív. Budapest 1902.

Elpís Melena.

- 169. Chemia vagy erény és bűn. Ford. Szalkay Elvira. (2 lev. 199 és 1 l.) Budapest (Rózsá K. és neje.) 1894. [Az orsz. állatv. egyes. könyvtára, 2. sz.]
Schwartz Mária Espérance német író nő (szül. 1821) álneve.

Elsner János Gottfried, jeles német gazdasági író; szül. 1784. Gottesbergben (Sziléziában). Miután münsterbergi bérlete 1830-ban lejárt, Bajorországban, Ausztriában és Erdélyben tett utazásokat és különösen a merino-juh terjesztése érdekében fejtett ki élénk munkásságot.

- 170. Rathgeber für die ungarischen Schafzüchter. Pest 1839. 8r. VI, 152 l., kiadja Hartleben K. A. 1 frt 50 kr.
 — 171 Tanácsadó a magyarországi birkatenyésztők számára. Pest 1839. 8r. 198 l. kiadja Hartleben K. A. 1 frt 20 kr.

Emödy József.

- 172. A fölvidék veszedelme. A tüdőlob irtása. 8r. 15 l. Budapest (Pátia) 1894.

Engel Jakab János, orvosdoktor, megyei fizikus.

- * — 173. Heilsamer Unterricht an das Zipser Landvolk über das Verhalten, für den Fall, wenn Jemand das Unglück hätte, von einem wüthigen Thiere angefallen, begeistert, oder gebissen zu werden. (K. 8r. 10 l.) Leutschau 1828. Wertmüller I. nyom.

Engel János Jakab, Szepesmegye főorvosa.

- 174. Heilsame Vorschriften . . . über die Viehseuche. Késmárk 1790.

Engelbrecht Károly állatorvos és a keszthelyi gazdasági intézet tanára, szül. 1837-ben Tatán, Komárommegyében. Bécsben elvégezvén az állatorvosi tanintézetet, cs. és kir. állatorvos lett. Az 1868—69. tanévben az összes állattenyésztési s állatgyógyászati szakra a keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézetben rendes tanárnak nevezték ki. Meghalt, 1875. márc. 8-án Keszthelyen.

- 175. Az állat- bonc- és élettan és az általános állattenyésztés alapvonalai. Földmives és felsőbb népiskolák, gazdasági tanfolyamot hallgató néptanítók, tanító-képezdek és gyakorló gazdák számára. 1. füzet. Pest 1871, nyomt. Herz János. 8r. VIII, 123 l. 1 frt.
- 176. Mily tenyész-irányt kövessen jövőre a kisebb juhtenyésztő? A nagymélt. m. kir. földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumnak benyújtá. . . Pest 1872, nyom. Herz Jánosnál. 8r. 32 l.
- 177. A szarvasmarha, ennek fajta és külemtana, fogisméje, tenyésztése, takarmányozása, hizlalása, patkolása, a tej- és sajtgazdaság belső és külső, szórványos és járványos betegségei és gyógyításuk. Tanuló és gyakorló gazdák számára. 50 a szöveg közé nyomott, nagyrészt eredeti ábrával. Pest, 1872, nyomt. Herz János, 8r. IV, 376 l. Légrády testv. 2 frt. 50 kr. — II. javított kiadás. Budapest 1874. 8r. VIII. 372 l. 50 ábrával. Légrády testv.
- 178. A gazda, mint állatorvos a szükségben, vagyis táblázatos kimutatás a lovak, szarvasmarhák, juhok, sertések és kutyáknak leggyakrabban előforduló külső és belső, szórványos és járványos betegségeinek és orvoslásának. Keszthely 1874. Ivlap 24 lapra összehajtva 8r.
- *— Ugyanaz, Budapest é. n. *(Az eddigi könyvészetek nem említik.)*
- 179. A gazdasági állatbonc- és élettan. Tanuló és gyakorló gazdák, állattenyésztők és állatorvosok számára. 32 a szövegbe nyomott, részben eredeti ábrával. Budapest 1875. 8r. IV, 192 l. Légrády testv. 1 frt 50 kr.
- 179a. Juhtenyésztés. (Ivlap.) Keszthely 1874. 40 kr.

Erdélyi Ármin. Lásd Groszmann.

Erdélyi Mihály, orvosdoktor, a bécsi állatorvosi iskola tanára, Erdélyből Bécsbe szakadt család ivadéka, született Szinnyei szerint Bécsben, Schrader-Hering szerint Derekegyházán (Csongrádm.) 1782. jun. 9-én, megh. 1837. ápr. 21-én, hosszas betegeskedés után mellvízkórban, némelyek szerint alkoholizmus következtében. Iskoláit Bécsben járta, orvosi tanulmányait a bécsi egyetemen végezte s 1813-ban orvosi oklevelet nyert. Mikor a bécsi cs. k. állatorvosi iskola

Mihály von Erdély.

az egyetemmel egyesült, E. 1811-ben mint penzionárius nyert azon alkalmazást. 1814-ben (*Hayne* helyére, ki más-hová neveztetett ki), az anatomia és élettan korrepetitorául alkalmazták s ezen alkalommal írta az adenitisről szóló

orvosi értekezést. 1818-ban a zootomia és zoofiziologia tanára lön, s e minőségében haláláig működött. Több tudós társaság tagja volt. A bécsi iskola anatómiai és kórtani muzeumának kellő fölszerelése körül sok érdeme van. Több értekezést írt a bécsi Medic. Jahrbücherbe; többek közt: Skizze des k. k. Thieraznei-Instituts in Wien.

— 180. Dissertatio inauguralis veterinaria de adenitide, morbo equorum vulgatissimo (8r. 8 lev. és 152. l.) Viennae, 1813. Impensis. Jos. Geistinger.

Belső címe: Ueber die Drüsenkrankheit der Pferde. Eine zur Erlangung der medicinischen Doctorswürde . . . der öffentl. Beurtheilung vorgelegte Abhandlung.

Csak német szöveggel.

— 181. Ugyanaz, 2. Aufl. 1834.

— 182. Darstellung des Zahnalters des Pferdes, Rindes, Schafes und Schweines. Mit 3 Kupfern (Fol.) u. 1 Tab. Wien (Wimmer), 1820. M. 4.

— 183. Grundlinien der Nerven- u. Gefäßlehre der Haussäugethiere, insbesondere des Pferdes. Als Handbuch für angehende Thierärzte bearbeitet. Wien 1819. 8r. 99 l. 3 frt.

— 184. Grundlinien der Eingeweidelehre der Haussäugethiere insbesondere des Pferdes. Als Handbuch für angehende Thierärzte. Wien 1819, gedr. bei Leopold Grund. 8r. XXXIX, 118 l. — 2. Aufl. U. o. 1831. 4 frt.

— 185. Versuch eine Zoophysiologie des Pferdes und der übrigen Haussäugethiere; nebst einer Skizze der vorzüglichsten österr. Pferde-Racen und Gestüte. Als Handbuch für angehende Thierärzte und Oekonomen bearbeitet von M. v. E., der Arzeneykunde Doctor u. Prof. der Anat. u. Physiol. am k. k. Thierarzeneyinstitute zu Wien. Wien 1820. gedr. Leop. Grund 8r. XXIV, 389 l. 7 frt. — 2. Aufl. 1830.

— 186. Beschreibung der einzelnen Gestüte des österreichischen Kaiserstaates nebst Bemerkungen über Hornviehzucht, Schafzucht und Oekonomie. Mit Übersichts-Tabellen und zwei lithogr. Tafeln. Wien 1827. gedr. und verlegt bei Carl Gerold. 8r. 250 l. 2 táblarajzzal. 2 frt 30 kr.

— 187. Grundlinien der Knochenlehre des Pferdes, mit Berücksichtigung der Abweichungen bei den übrigen Haussäugethiern. Nebst einer vollständigen Anweisung z. Beurtheilung des Alters aus d. Zähnen. Mit 3 Kupfertafeln. Wien 1829. (*Szinnyei hibásan 1819-et említ.*) — 2. Aufl. U. o. 1834. 3 tábla rajzzal. — 3. Aufl. 1845. U. o.

— 188. Grundlinien der Muskellehre des Pferdes mit Berücksichtigung der Abweichungen bei den übrigen Haussäugethiern für Thierärzte und Ökonomen bearbeitet. Wien 1829. 8r. — 2. Aufl. Wien 1838. 8r. Gerold 1 frt.

— 189. Beiträge zur Beurtheilung der äusseren Umrisse, des sogenannten Exterieurs der Pferde nebst Berücksichtigung der Racen desselben. Wien 1831.

- 190. Anleitung zur Pflanzenkenntniss oder Botanik für den Landwirth, Thierarzt u. s. w. 2. Thle. Wien 1835. 8r. 2 köny. tábl. Tendler.
- 190. (Waldinger's) Specielle Pathologie und Therapie, oder Anleitung, die einzelne Krankheiten der nutzbarsten Haussäugethiere zu erkennen und zu heilen, für angehende Thierärzte und Landwirthe bearbeitet. 3. Auflage, mit Bemerkungen und Zusätzen von *M. Erdélyi*. 2 Thle. (8r.) Wien, 1833. C. Gerold. 1.30 p.

Erdős Elek (koronkai), okl. állatorvos. Mint orvostanuló ment át az állatorvosi szakra. 1863—68-ig Marosszékrendes állatorvosa volt, ezután Dunavecscén gazdálkodott.

— A sertések torokgyikja. Űszögös orbáncz. (*Kertész Gazda, 1868. 39. sz.*)

Érkövy Adolf. Lásd Falusi Gazda. (A IV. részben.)

Ernst József, okl. állatorvos és gazdász, szül. Magyaróvárt, 1823. Az 1848. évben a magyaróvári gazdasági tanintézet hallgatója volt, mint ilyen honvéd lett és a komáromi kapituláció alkalmával mint orvos lón elbocsátva. Schmidganz Ágoston tanársegéd leköszönése után, 1853—54-ben a pesti állatorvosi tanintézet 2. tanársegédje volt. 1854. b. Sinához folyamodott, hogy őt birtokai valamelyikére, mint állatorvost alkalmazza. 1857. neje folyamodott a királyhoz, hogy újból alkalmazza az állatorvosi iskolán. (*Főiskola irattára.*)

— Maukengeschwüre bei Pferden. (*Woch. 7. Land-u. Forstw. 1870. 7. sz.*) — Ueber Hebung und Regelung einer rationellen Obstbaumzucht. (*U. o. 9. sz.*) — Hufkrankheiten der Pferde. (*U. o. 11, 12, 15, 33. sz.*) — Zur Bestimmung des Alters unserer Haussäugethiere. (*U. o. 34. sz.*)

Ernst Vilmos, állatorvos. Szül. 1873. okt. 13. Érsekújvárott. Állatorvosi tanulmányait 1894-ben, a budapesti állatorvosi akadémián végezte, hol 1897-ig élettani tanársegéd is volt. 1897—98. tizenegy hónapig Szeged alsó közponján volt törvényhatósági állatorvos, innen hasonló minőségben Kecskemétre, mai alkalmazása helyére került.

*— 190a. A háziállatok betegségeiről. Kis 8r. 15 l. (E címen is: A Kecskemét vidéki gazd. egyesület felolvasásai.) Kecskemét, 1399., nyom. Sziládi László.

Etédi Gedő János lásd Gedő.

Fabián József, ev. ref. lelkész, veszprémi esperes, (1762—1825). Lásd Columella.

Farkas (Aizenpreis) **Kálmán**, bölcsleletdoktor, született Dunaföldváron (Tolnam.) 1877. máj. 10-én. Atyja Aizenpreis Ágoston lakatosmester, anyja alsótakácsi Farkas Ida. Középiskolai tanulmányait Bonyhádon, Budapesten és Keszthelyen végezte; azután a keszthelyi m. kir. gazd. tanintézetet abszolválta (1893—96.) és az állatorvosi akadémia hallgatói közé iratkozott, a hol 1899-ben állatorvosi diplomát nyert. Ezt követőleg a kiséri és a mezőhegyesi ménésintézetekben volt alkalmazva, mint ösztöndíjas gyakornok. 1899. október 1-től a földművelésügyi miniszter ösztöndíjával (2000 kor.) az állattenyésztési szakból való kiképzés végett egy évi tanulmányutat tett, mialatt hosszabb ideig dolgozott a budapesti magyar kir. állat-élettani és takarmányozási állomáson és a berlini mezőgazdasági főiskola állat-élettani laboratóriumában (Tangl és Zuntz tanárok intézeteiben.) Hazatérte (1901) óta a budapesti állatorvosi főiskola élettani intézetében, mint tanársegéd működik. (*Önéletrajzi adatok.*)

— 191. Az állattenyésztés fontossága a mezőgazdaságra általában és különösen. Irta A. K. III. éves hallgató, a «Georgicon Gazdasági Kör» elnöke. 100 kor. arannyal jutalm. pályamű. 8r. 48 l. A Georg. Gazd. Kör kiadv. Keszthely 1896. Farkas János nyom.

Farkas Mihály, jogi doktor, földbirtokos, fővárosi képviselő; meghalt 1880. május 3. Budapesten 81 éves korában. Több száz cikket is írt a különféle gazdasági lapokba.

— 192. Apró majorság, vagyis a baromfitenyésztés foglalatja. Pest 1870, nyomt. és kiadta Heckenast Gusztáv. 8r. 2, 80 l. számos falmetszetekkel. 50 kr.

Ezzel a címmel is: Falusi Könyvtár. VII., 2. kiadás 85 l. Budapest, 1882.

Fékes (Fekesch) György lásd Fekesházy.

Fekesházy (másképp **Fekés, Fekesch) György**, gazdasz, az ivánkai uradalom kormányzója. Szinnyei azt állítja, hogy állatorvos volt; valószínű azonban, hogy nem volt állatorvosi oklevele, hanem csak bitorolta ezt a címet. Egyik munkájából az derül ki, hogy 1787-ben Grassalkovics herceg pesti kasznárja (*frumentarius*) volt; ugyanezen könyvben némely helyen mint «chirurgus», máshol mint »marha-orvos« szerepel. A róla fennmaradt adatokból csak annyi derült ki, hogy F. nagyon élelmes és reklámhajtászó ember volt

aki mindenféle titkos gyógyszereket talált fel a különféle járványos állatbetegségek, nevezetesen a marhavész ellen, melyeket aztán nemcsak a saját röpiratai, hanem az akkori újságok útján is szerte ajánlgatott. Egyik orvosságának áru-lását, úgy látszik, Tolnay Sándor állatorvos-tanár kezdemé-nyezésére, be is tiltották. Erre vonatkozólag a főiskola irat-tárában a következő okmányt találok:

«An den Thierarzeneylehrer Herrn v. Tolnay. — Nota. Unter heutigem Dato ist dem Pesther Komitat von der hohen Landesstelle auf mein Ansuchen der nöthige Auftrag gemacht worden, womit dem Wirthschafts-Beamten Georg Fekesházy der Verkauf seines universal — Mittels wider die allgemeine Seuche aller Hausthiere allsogleich eingestellet, zugleich aber demselben dieses Vergehen umso mehr ernstgemessenst verhoben wurde, als er mit seinem dies-fälligen Gesuch schon zweymal von allerhöchsten Orten abgewiesen worden sey.

Übrigens aber ist obgedachtem Komitat noch bedeutet worden, das Nöthige dahin einzuleiten, damit die in ofner und pester Zeitungs-Blättern durch bemelten (*sic*) Wirt-schafts-Beamten beschehene Ankündigung dieses seines universal Mittels behörig widerrufen, und von dem Er-folg nebst Einschliessung der Bericht anher erstattet werden soll.

Welch getroffene Verfügung dem Herrn Lehrer in Erledigung seines diesfälligen Berichtes zur nöthigen Wissenschaft hiemit bedeutet wird. Ofen den 5. November 1788. Dienstfertigster *Veza*, Landes Protto-Medicus».

- 193. Búvár, vagyis Fekesházi Györgynek, mint Rend szerint tanult Házi Állatok Orvosságának különös rövid Elmélkedése a marhadögről, annak eredeti okairól és tulajdon orvosságáru, úgymint az ügy-nevezett katonaporru, annak csinálásáru, erejéru, hasznáru és véle élésnek módgyáru, nemes Magyar Hazának boldogulásáért világosságra bocsájtott. Pest 1794, nyomt. Trattner betüivel. Sr. 44 l. — U. o. 1801, nyomt. Trattner. Sr. 64 l. — U. o. 1802, nyom. Trattner betüivel. Sr. 64 l.

Ámbár ez a munka három kiadást ért, éppolyan haszon-talanság, mint F. többi szerzeményei; mint ez az egyetem orvosi karának 1794. adott s főiskolánk irattárában található véle-ményéből is kiténik, mely következőleg hangzik: «Cum e manuscripto D. Georgii Fekesházi, quod is facultati medicae in Regia Universitate Péstiensi eo fine exhibuit, ut id a

facultate revideretur et examinaretur ac si quidem probaretur, super hoc ipso a facultate etiam testimonium supplicanti extradaretur: — manifeste adpareat, authorem erroneam fovere opinionem eo, quod is statuat luem pecorum non esse febrilis et calidae indolis, etsi hoc ex observatione et accurata pensatione symptomatum luis ab illo ipso recensorum plene certum sit; cum deinde author in exhibitio suo opere ipsas causas luis aliquas quidem erronee alias confuse recenseat; cum demum ipsam curandi methodum erroneam proponat, velut qui velit ut curatio luis ope pulveris sui perficiatur, quem, etsi sibi arcanum reservaverit, calefacientis tamen naturae esse ipse in suo opere adserit; cum denique ipsa etiam physicorum regni testimonia perhibeant, eundem arcanum Dni Fekésházi pulverem malo effectum, necpraeter noxam fuisse exhibitum: Hinc facultas medica opus illud manuscriptum cui titulus. . . (fenti cím) prorsus non probandum censuit, ne tanti et tam perniciosi erroris infausta fiat vulgatione ejusdem propagatio in detrimentum pecora possidentium patriae civium. Decretum in consessu facultatis, Pestini die 14a Martii Ao 1794. celebrato.»

- 194. Marhadögről és az ellen való orvosságról némely jegyzések Fekés Györgytől. Pest 1787, nyomt. Lettner József. 8r. 24 l.
- 195. Von der allgemeinen Viehseuche und von dem Arzneimittel, sammt einigen zum besten des gemeinen Mannes abzulehenden Anmerkungen. (von Georg Fekesch.) Pest 1787, gedr. mit Lettnerischen Schriften. 8r. 24 l.
- 196. F. Gy.-nek némely jegyzései az háziállatokban termő ismeretes férgekről, mint sok nyavalyáknak, sőt még marhadögnek első főbb okairól, a juhokról és házi baromfiak neveléséről. Pest 1789, nyomt. Patzkó Ferencz. 8r. XVI. 138, 4 l. *A végén: Némely orvoslásnak módgyáról, és az embernek maga alkalmaztatásáról; az orvosdoktorok nélkül szükösöknek kedvekért kölesönzött versek. — E munkát a helytartó-tanács 1789. (47671. sz.) rendeletével ajánlotta a vármegyéknek. («Es sind in demselben einige Gegenstände schön und gut behandelt und die Kunstwörter in der erwähnten Sprache richtig und verständlich ausgedrucket», — mondja a rendelet.)*
- 197. Entdeckung der Urkeime vieler Seuchen, nämlich von Ungeziefern, und Würmern der Hausthiere, dann von Schaafkrankheiten und etwas von gefliegelten Thieren. Pressburg 1790, gedr. bei Franz August Patzkó. 8r. 140, 4 l.
- 198. Arzneimittel wider die allgemeine Vieh-Seuche, dann vollständiger Unterricht von dessen Gebrauch u. Nutzen. Pest 1791, gedr. bei Franz August Patzkó. 8r. 15 l.
- 199. Fekésházy Györgynek hathatós orvossága a marhadög ellen

azzal való élésnek módja és haszna. Pest (1791.) nyomt. Patzko Ferencz betűivel. 8r. 16 l. — 1793. nyomt. Trattner Mátyás bet. U. o. 8r. 40 l.

- 200. Barmok orvosságának Fekesházy Györgynek marha-dög ellen tulajdon orvosságáruul és annak hasznos erejéről hiteles bizonyságok. Pest 1794, nyom. Trattner bet. Kis 8r. 23 l.
- 201. Buvár, oder Georg Fekesházy's besondere kurze Betrachtungen über die Viehseuche, ihre vorzüglichen Ursachen und eigentlichen Arzneien, nämlich: über das sogenannte Soldaten-Pulver (katona-por), dessen Verfertigung, Wirkung, Nutzen und Ort es zu brauchen; zum grösseren Glück und Vortheil meines geliebten Vaterlandes herausgegeben. Übersetzt von Joseph v. Katona. Pest 1813. 8r. 61 l.

Ferenczy Ferenc, debreceni gazd. tanint. tanár.

- * — 201a. Magyarországi parlagi juhok. Különlenyomat Brehm A.: «Az állatok világa» III. kötetéből, (Nagy 8-r. 13 l.) Budapest, Légrády testvérek.

Flesch Nándor orvosdoktor, az Orvosi Hetiszemle szerkesztője. Született 1861. Budapesten. 1880-tól 1884-ig a budapesti állatorvosi akadémián működött Thanhoffer tanár mellett, mint a földművelési miniszteriumtól kiküldött tenyészbéna-sági preparátor. Lásd Ónodi Adolf.

Flór Ferenc orvosdoktor (1809—1871) Pest város későbbi tiszti főorvosa és a Rókuskórház igazgatója. 1833. aug. 27-én az állatorvosi intézet segédjének neveztetett ki, Hoffner tanár mellé. Ezen állásában 1835. szeptemberig maradt, a főiskola irattárának adatai szerint. Ő volt az, ki legerélyesebben sürgette a pesti vízvezeték és az új vágóhidat, melyeknek tanulmányozására a főváros Bécs-, Berlin- és Hamburgba küldte ki. Irodalmi működéséről l. Szinnyi M. Irók III. 563.

Fodor Antal (galántai), somogy megyei földbirtokos Fenékpusztán.

- 202. 53 éves tapasztalataim a hazai sertéstenyésztés és hizlalás terén. 8° (64 l.) Pécs. 1885. Budapest. Singer és Wolfner biz. 2 frt.
- 203. 54 éves tapasztalataim a hazai sertéstenyésztés és hizlalás terén. Második javított és tetemesen bővített kiadás. (8-r. 84 lap.) Pécs, 1886. Szerző kiadása. 2 frt.
- Ugyanaz, új olcsó kiadás. (8-r. 84 l.) Bpest, 1896. Eggenberger 80 kr.

Fodor József, gazdász, szül. 1802. Előbb a kolozsvári unitárius kollégiumban elvégezte a bölceletet, azután a

keszthelyi Georgikonban tanulta a gazdaságot. 1834-ben hazatért és gf. Bethlen Lipót radnóthi birtokán mint uradalmi számadó nyert alkalmazást.

— 204. Tapasztaláson alapult radnóthi útmutatás a szopóbárányok hasmenése ellen. M.-Vásárhely 1839, nyomt. a ref. kollégium bet. Felső Visti Kali Simeon. 8-r. 30 l.

Fokányi László, állatorvos, született 1874. évben Nagy-Károlyban (Szatmárm.) Gimnáziumi tanulmányait a nagy-károlyi piaristáknál végezte. 1890. a bpesti állatorvosi akadémiába iratkozott be, hol 1894. állatorvosi oklevelet nyert. Ugyanezen évben az akadémia belgyógyászati tanszékéhez II. tanársegéddé, 1895. pedig I. tanársegéddé nevezték ki. Az állatorvosi tisztvi vizsgát 1896. tette le. 1897. bácsi körállatorvossá választották meg s még ugyanezen évben Szabadkára városi állatorvossá nevezték ki. 1898. állami szolgálatba lépett s szolgálattételre a földmivelésügyi minisztérium állategészségügyi főosztályába osztották be, hol mint m. kir. állatorvos jelenleg is működik. *(Önéletrajzi adatok.)*

— 205. Útmutató a vasúti állatorvos-szakértők részére. Összeállította és a földmiv. m. kir. miniszter támogatásával kiadta F. L., m. kir. állami állatorvos. I. évf. Bpest 1900.

— 206. Útmutató az állatok és állati nyerstermények vasúti szállításához. Állatorvosok, állatkereskedők, gazdák és vasúti közegek részére összeállította F. L. m. kir. állatorvos. II. kiadás. Bpest 1901. A szerző saját kiadása. Ifj. Nagel Ottó bizománya. (K. 8-r X. 154 l.) 3 kor.

Lásd Koós.

Fónagy József, fővárosi gyógyszerész.

— 207. A vizsla idomítása. Függelékül: A beteg ebek gyógykezelése. (8-r. V. 220 lap.) Budapest, 1893. Eggenberger bizománya. Vásznonba kötve 3 frt 50 kr.

— Ugyanaz, 2. jav. és bőv. kiadás. (8-r., XV. és 213 l.) Bpest 1895. Athenaeum. Vásznonba kötve 3 frt.

Forreri Lőrinc, bölcelelettudor, jezsuita.

— 208. Selectae quaedam observationes de animalibus, ex viridario philosophico. Tyrnaviae 1729, typis acad. soc. Jesu. 12-r. 2, 114 l.

Fritz Péter, a bpesti polg. kereskedelmi társulat titkára s a kereskedelmi és iparkamara fogalmazója; lásd Azary Ákos.

Fröhner Jenő dr. a sebészet tanára a berlini állatorvosi főiskolán.

— 209. Állatorvosi gyógyszer-tan. Fordította és a magyar gyógyszer-

könyvhöz alkalmazta Rátz István dr. A magyar országos állatorvos-egyesület segélyezésével. (N. 8-r. XVI. 61C lap.) Bpest, 1892. Ifj. Nagel Ottó. 6 frt 60 kr. Vászomban kötve 7 frt 20 kr.

- 210. Részletes állatorvosi sebészet. Magyarosította *Alexander Lajos* (N. 8-r. X. 234 l.) Bpest, 1901. *Kilián Frigyes* utóda bizom. 8 Kor.

Fuchs Andor, török-szt.-miklósi állatorvos.

- 211. Védőoltások a sertésvész ellen. (8-r. 9 l.) Török-Szt.-Miklós, 1897. Rubinstein S. könyvny.

Fuchs János hiv. állatorvos (Amtsthierarzt), a svájci állatorvos-egyesület tagja.

- 212. Die gesetzlichen Währschaftsmängel beim Vieh in der Schweiz, den deutschen u. österreichischen Staaten. (K. 8-r. 249 l.) Luzern, Bertschinger R. bizom. 1860.

Az akkori politikai viszonyok közt Magyarországra is vonatkozott.

Fuchs Miksa Viktor, orvosdoktor, cs. kir. katonai törzservos.

213. Die Wuthkrankheit der Thiere in ihrer Beziehung zum Menschen. Hermannstadt 1868. Druck. u. Verlag von S. Filtch. 8-r. 32 l. Címnap nélkül. 25 kr.

Fugger Márk (1529—1597) II. Rudolf tanácsosa. A híres augsburgi F. családból származott. Sonthofen-ben (Allgäu) ménese volt. A lótenyésztésről szóló híres munkája «Von der Gestüterei» 1578-ban Wormsban jelent meg először. Wolstein e jeles munkát 1786-ban újra kiadta. (F r a a s szerint több hasonló nevű Fugger élt, úgy, hogy kétséges, vajjon e mű szerzője az 1529—97 közt élő Fugger volt-e?)

A Fuggerek, mint marhakereskedők, Magyarországon is szerepet játszottak s I. Ferdinánd királynak, hitelező készségük miatt, kedves emberei voltak. A király Detrekő és Vöröskő várát is nekik ajándékozta. E várakat és a bennök levő őrséget azonban a Fuggerek arra használták, hogy a magyar marhákat harmincad fizetése nélkül külföldre hajtsák. Ezáltal roppant károkat okoztak a kincstárnak s végre is a magyar bíróság elítélvén őket, az említett két várat ismét visszafoglalták tőlük. (E hosszadalmas pör lefolyásáról l. *Takáts S.* cikkét, Magyar Gazdaságtört. Szemle, VI. évf. 335. l.)

- 214. Fugger Márk a lovak neveléséről írt könyve, melyet Wolstein Amadeus János orvos doctor Bécsben cs. kir. barmok ispotályának doctora az 1578-ik esztendőben költ editió szerint némely jegyzésekkel

együtt és második részszel megtoldva ékeesebb német nyelven kiadott, most pedig Tolnay Sándor magyarra fordított és kir. privilegium alatt kibocsátott. Két kötet. Bécs 1786. nemes Kurtzbeck József betűivel. 8-r. XIV. 142; 2, 175 l.

Fülei-Szántó Lajos, fővárosi posta-takarékpénztári tisztviselő.

— 215. Az üldözöttek. Az állatvédelem érdekében írta F. Sz. L. (8-r. 55 l.) Bpest, 1900. Grimm Gusztáv. 40 fill.

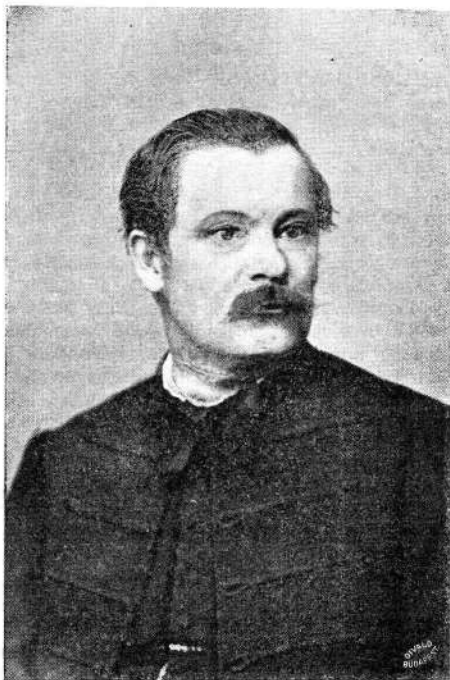
Gabel, bányafelügyelő Szélaknán. Írt egy értekezést «*Bericht von der Löserdürre oder von der Rinderpest*» címen, melyben erősen támadja az állatorvosi kezelést. Hoffner J. állatorvostan-tanár a pesti egyetemen 1838. május 5. kelt részletes bírálatában nem ajánlja a munkát kinyomatási engedélyre az ország főorvosának. Úgy látszik, hogy a munka kéziratban is maradt. (*Főiskola irattára.*)

Galambos Márton orvosdoktor, a pesti állatorvosi intézet tanára, szül. Selmezbányán 1820. április 15., megh. Pozsonyban 1872. szept. 6. Középiskolai tanulmányait a bpesti kegyesrendiek gimnáziumában végezte. Úgy látszik, hogy korán árvaságra jutott, mert az 1835/6. tanévi bizonyítványában az van beírva, hogy «gondnoka a rókusi egyház lelkésze Pesten». 1842. a bpesti egyetem bölcsészeti karán bevégezvén tanulmányait, az orvosi fakultásra iratkozott be s 1846. sebész-szülésmesteri, továbbá ugyanezen évben állatorvosi diplomát nyert. Az orvosdoktori oklevelet csak később, 1858-ban szerezte meg, ugyanott. Már az 1847. évben tanársegéd lón a bpesti állatorvosi tanintézetnél, 1849. május havában pedig a Debrecenben székelő magyar kormány segédtanárrá (adjunktussá) nevezte ki, három tantárgy előadásának kötelezettségével, 800 frt fizetéssel. 1851. a királysegédtanári minőségében újra kinevezte, illetőleg megelősitette, hasonló feltételek mellett, természetes lakás adományozásával. Az 1857/8. tanévben az addig fennállott egyéves tanfolyam helyett a három éves tanulmányi rend lón behozva, anélkül, hogy egyszersmind az előadók száma is szaporítottatott volna, mi csak azáltal volt lehetséges, hogy G. a köteles tárgyakon kívül új tantárgyakat vállalt el az intézetnek legközelebb kilátásba helyezett szervezéséig és ezen, kötelezettségét tetemesen meghaladó rendkívüli működéséért, mint későbbi folyamodványaiban panaszosan említi, a leg-

kisebb jutalomban sem részesült, ámbar szegényes fizetése mellett nagyon is rászorult volna. 1859/60. tanévben a 3 éves tanfolyamot kettőre szállították le s ezen átalakításkor a köteles 3 tárgy helyett G-t *kilenc* tárgynak az előadásával bízták meg (azon tárgyakkal t. i., a melyeket már 1857 óta a maga jóvoltából adott elő), de ezenkívül még azon növendékeknek, kik az átalakulásnál az 1. évből a 2-ba jöttek, a gyógyszerstanból s az ált. kór- és gyógytanból rendkívüli órákat kellett tartania, hogy a többi növendékekkel egyenlően haladhassanak. E két tárgyból hetenkint csak $1\frac{1}{2}$ rendkívüli órát kellett volna tartania, de G. a tárgyak nagy fontosságára való tekintettel egész éven át *naponta* egy órát tartott. «Ezen rendkívüli fáradozásom és működésem — írja G. — az akkori minisztérium által kellemes tudomásul vétetett ugyan, de fájdalom, csak annyiban jutalmaztatott, hogy az 1859. évben rendkívüli tanárul, az előbbi 800 frtból álló évi fizetésem meghagyásával, neveztettem ki... Annyi fáradozás, oly rendkívüli működés és 12 évi legbuzgóbb hivataloskodás, valamint a tanügy körül szerzett elvitázhatatlan érdemek után ekkoráig még kevés tanár részesült efféle méltatlan s oly nagy kárral párosult kinevezésben, mint én!» Végre 1863. rendes nyilv. tanárnak nevezték ki, 1200 frt évi fizetéssel. A következő 1864. évben azonban, a 7 éven át tartó testi-lelki túlterhelés következtében súlyosan megbetegedett s másfél évig csak részben felelhetett meg tanári feladatainak, miközben a sok kiadással járó gyógykezeltetés anyagi helyzetében is megrendítette. 1865/6. végre a kormány belátván a kilenc tárgynak egy tanár által (két nyelven!) való további előadásának lehetetlenségét, csupán a kémia, ált. kór- és gyógytan, elm. és gyakorl. kórbonctan s a gyógyszerstan előadásával bírta meg G.-t, a többi tárgy előadását pedig a két tanársegédre ruházta, kik azomban már külön jutalmat is kaptak ezért. G. vezette 1852/3 óta a kisebb háziállatok kórodáját is, melyben naponta rendes klinikai előadásokat tartott. Meghalt hosszú szenvedés után (vízi betegségben) Pozsonyban, 1872. szept. 5-én, özvegyet és hat kiskorú árvát hagyva maga után.

A magyar állatorvosi tudományt különösen érdekli, hogy G. M. volt az első, aki először tapasztalta (1861. évben), hogy a marhavész ragálya iránt a juhok és kecskék is

fogékonyak. Ezt ő ojtási kísérletekkel is igazolta s vizsgálatainak eredményét a Gyógyászat 1862. évi folyamában közzé is tette. Röhl bécsi tanár, állítólag nem tudva G. tapasztalatairól, könyvének 1867-i kiadásában ezzel szemben azt írta, hogy Dr. *Maresch* prágai állatorvos volt az, ki

Dr. Galambos hánton
 r. E. Tanár

először konstatalta és írta meg a juh- és kecskevész létezését. Emiatt elkeseredett prioritási vita indult meg a pesti «Der Landwirth» c. folyóiratban, melyet, tekintve azt, hogy történeti érdekű és hogy G.-nak erről a fölfedezéséről magyar szakmunkákban sem találok semmi említést, e helyütt *in extenso* közlök, hogy ez a kérdés egyszersmindenkorra okmányilag tisztázva és megállapítva legyen.¹⁾

G. első nyilatkozata e tárgyban a Landwirth 1868. szept. 9-i számában jelent meg s szó szerint következőleg hangzik:

Offener Brief an Herrn Dr. Maresch, k. k. Landesthierarzt in Böhmen, betreffs des Prioritätsrechtes der im Jahre 1861 konstatirten Uebertragbarkeit des Rinderpest-Contagiums auf Schafe und Ziegen, als Antwort auf die im Jahre 1863 von Dr. Maresch²⁾ und im Jahre 1864 von Prof. Dr. Röhl³⁾ über die rinderpest-ähnliche Krankheit der Schafe und Ziegen herausgegebene Abhandlung. Von Dr. Martin Galambos Professor am kön. ungarischen Thierarznei-Institute zu Pest.

Ich war bereits vor mehreren Jahren gesonnen, einige Zeilen an Ew. Wohlgeboren zu richten, um so manche, theils durch Sie, theils durch Herrn Prof. Dr. Röhl in obiger Angelegenheit, insbesondere hinsichtlich des Prioritätsrechtes irrig angeführten Daten und allgemein verbreitete schiefe Ansichten zu berichtigen, wurde jedoch davon durch verschiedene ungünstige Umstände, besonders aber durch meinen damals sehr angegriffenen Gesundheitszustand abgehalten. Seither verflossen bereits 4 bis 5 Jahre, die Sache blieb unberührt und ging beinahe in Vergessenheit über. — Später schien mir die Angelegenheit bereits als verjährt und ich hatte kaum die Absicht, selbe mehr zu berühren.

Der Zufall wollte es jedoch so, dass ein Herr Kollege aus Wien vor Kurzem das hiesige Thierarznei-Institut besuchte, bei welcher Gelegenheit unter Anderem auch der Gegenstand betreffs der, wie er sich äusserte, durch Herrn Dr. Maresch entdeckten rinderpestähnlichen Schafseuche zur Sprache kam. Der Inhalt unseres Gespräches, besonders aber die durch den Herrn Kollegen über den Thatbestand des vorerwähnten Gegenstandes bekundete irrig Ansicht munterte mich neuerdings auf, ja machte es mir im Interesse der Wissenschaft, der Wahrheit und im Interesse der unparteiisch urtheilenden, doch irre geführten Fachmänner zur Pflicht, die Feder zu ergreifen und folgende Zeilen achtungsvoll an Sie zu richten.

Es wird Ihnen, Herr Kollege, wohl bewusst sein, dass im Jahre 1861 bei Gelegenheit des Ausbruches der Rinderpest die bis zu dieser Zeit von Fachmännern allgemein bezweifelte Ansteckungsfähigkeit der Schafe und Ziegen durch das Rinderpest-Contagium ausser allen Zweifel gestellt und auch die Uebertragbarkeit dieses Contagiums von Schafen auf das Rind theils durch natürliche Infektion, theils

¹⁾ Lásd e kérdésről *Zlamál* címszó alatt is!

²⁾ Dr. J. Maresch, über die Infektion des Schafes durch das Rinderpest-Contagium. Oesterr. Vierteljahrsh. für Veterinärkunde. XIX, Bd. 1. Heft, J. 1863. Pg. 34

³⁾ Dr. M. F. Röhl, k. k. Universitäts- und Thierarznei-Instituts-Professor zu Wien: Die rinderpestähnliche Krankheit der Schafe und Ziegen. Wien 1864.

mittelst mehrseitig vorgenommene Impfversuche zu wiederholten Malen konstatiert wurde. Auch das bedarf wohl keiner besonderen Erwähnung, dass durch diese wichtige Entdeckung und durch die Widerlegung des vordem allgemein herrschend gewesenen, von allen Lehrkanzeln gepredigten, und Jahr für Jahr auf die Schüler übertragenen irrigen Prinzips: «als wäre die Rinderpest eine nur dem Rinde eigenthümliche ansteckende Krankheit und dass keine andere Thiergattung für das Contagium der Rinderpest empfänglich sei» — einerseits die Wissenschaft auf dem Felde der Thierheilkunde um eine bis zu jenem Zeitpunkte unbekannt gewesene Krankheit bereichert und die bezüglich der Rinderpest in Anwendung gewesenen veterinärpolizeilichen Massregeln den geänderten Umständen gemäss modifizirt, andererseits aber auch dem ökonomisch-nationalen Wohlstand ein nicht unbedeutender Nutzen geleistet wurde.

In Würdigung der Wichtigkeit dieses Gegenstandes hat auch die damalige k. ung. Hofkanzlei die vom Herrn Professor Dr. Röhl im Jahre 1864 unter dem Titel: «Die rinderpestähnliche Krankheit der Schafe und Ziegen», herausgegebene Abhandlung mit Erlass vom 12 Juli 1864 dem thierärztlichen Personale Ungarns zur Beachtung empfohlen und dasselbe gleichzeitig zur Vornahme weiterer Impfversuche aufgefordert.

Wie nun also einerseits die Wichtigkeit dieses Gegenstandes ausser allen Zweifel gestellt ist, so kann es andererseits für unparteiische Fachmänner nicht von Gleichgiltigkeit sein, wahrheitsgetreu zu erfahren, wer eigentlich diese neuentdeckte Krankheit der Schafe zu allererst beobachtet, konstatiert und vor das Forum des Publikums gebracht — mithin: wer in dieser Angelegenheit auf das Prioritätsrecht einen rechtmässigen Anspruch zu machen berechtigt sei?

Die Erledigung dieser Frage ist auch für die Nachwelt um so mehr wünschenswerth, als in den beiden obigen Abhandlungen Manches mangelhaft, irrthümlich und sich widersprechend, anderes zur Sache wesentlich Gehöriges hingegen gar nicht in Erwähnung gebracht, somit hiedurch nicht nur der eigentliche Zweck derselben theilweise verfehlt, sondern auch zu schiefen Ansichten und irrigen Meinungen Anlass gegeben wurde.

Es ist, Herr Kollege, nicht meine Absicht, mich vorläufig in eine nähere, etwa auch unliebsame Polemik einzulassen; es ist nicht meine Absicht für jetzt die von Ihnen und vom Herrn Prof. Dr. Röhl verfasste oberwähnte Abhandlung einer strengeren Kritik zu unterziehen, — nein, meine Absicht ist bei dieser Gelegenheit nur, einige, besonders die vom Herrn Prof. Dr. Röhl zu Ihren Gunsten so sehr hervorgehobene, sich vielseitig widersprechenden Daten ins wahre Licht zu stellen, und dieselben auf den gebührenden Standpunkt der Wahrheit zu reduzieren.

Der oberwähnte Herr Professor führt nämlich in seiner Abhandlung: «Erfahrungen über rinderpestähnliche Erkrankungen der Schafe und Ziegen, veranlasst durch natürliche Infection durch pestkranke Rinder»¹⁾ unter Anderem Folgendes an:

«Die erste hieher gehörige Beobachtung wurde von dem verdienst-

¹⁾ Pag. 3.

vollen Landesthierarzte in Böhmen, Dr. Maresch, bereits zu Ende des Jahres 1859 gemacht. In den damals von ihm erstatteten Berichten wurde auf die grosse Aehnlichkeit der Symptome und des Sektionsbefundes der in einer von der Rinderpest verseuchten Ortschaft aufgetretenen Krankheit der Schafe mit jenen der Rinderpest ausdrücklich hingewiesen, ohne dass er jedoch, bei der Neuheit des Gegenstandes, gesagt hätte, sich damals schon für die Identität der beiden Prozesse mit Bestimmtheit auszusprechen».

Ein ähnlicher Fall kam demselben Beobachter im Beginne des Jahres 1860 vor, und auch hier wurde sogleich bei der ersten Konstatirung der Seuche die auffallende Analogie dieser Schafkrankheit mit der Rinderpest hervorgehoben. Zu Ende des Jahres 1861 wiederholte sich dieselbe Thatsache in Böhmen und bei nahe gleichzeitig wurde von dem Professor der Thierarznei-Schule zu Pest, Dr. Galambos, mitgetheilt, das auch in Ungarn (sic!) ähnliche Erkrankungen konstatirt worden seien».

Viele mit dem Sachverhalte dieses Gegenstandes weniger Vertraute wurden gewiss durch die obigen so meisterhaft zusammengestellten Angaben zu der irrigen Meinung verleitet: dass die in der Rede stehende Seuche zweifelsohne am allerersten durch Sie in Böhmen beobachtet und konstatirt wurde; — somit dass auch Prioritätsrecht Niemandem andern, als einzig und allein Sie betreffe; wie sich dies unter Anderem auch bei dem oberwähnten Herrn wiener Kollegen nur zu sehr bewährt zeigte. Und doch verhält sich die Sache ganz anders, wie dies bei näherer Betrachtung der von Herrn Professor Dr. Röhl zu Ihren Gunsten angeführten obzitrirten Daten nur zu deutlich ersichtlich sein wird. Und zwar:

1. Dass Sie im Jahre 1859, wie dies der Hr. Professor Dr. Röhl darzuthun sich bestrebt, eine der Rinderpest ähnliche Krankheit der Schafe beobachtet, und hierüber in demselben Jahre einen amtlichen Bericht erstattet haben, bezweifle ich; — ja, ich bezweifle sogar, dass der oberwähnte Herr Professor im Stande wäre, nachzuweisen, wo und wann Sie eigentlich diese Krankheit im Jahre 1859 beobachtet hätten. Den triftigsten Beweis für diese meine Behauptung liefert, Herr Kollege, Ihr eigenes Geständniss¹⁾, wonach Sie selbst bekennen, die Seuche nicht im Jahre 1859, sondern erst im Jahre 1860 beobachtet zu haben; und der durch Sie verfasste Ausweis²⁾, nach welchem die Schafseuche in Vysoka und Sedlec erst im Jahre 1860, nicht aber, wie Hr. Professor Dr. Röhl angibt, im Jahre 1859 zum Ausbruche kam. Es versteht sich von selbst, dass, hätten Sie die Seuche wirklich im Jahre 1859 beobachtet, — Sie es auch nicht unterlassen haben würden, dieses für Sie so wichtige Argument zu Ihrem Vortheile zu verwerthen.

2. Dass Sie im Jahre 1860 eine derartige Schafseuche, welche nach Ihrer und des Hr. Prof. Dr. Röhl's Angabe mit der Rinderpest im innigsten Causalnexus gestanden, und welche sowohl in Betreff der Krankheitserscheinungen, als auch des Sektionsbefundes ganz analog war, allenfalls beobachtet haben, bezweifle ich nicht; —

¹⁾ Pag. 35 der vorerwähnten Abhandlung.

²⁾ Pag. 73 der vorerwähnten Abhandlung.

weniger aber — wie es Ihnen der Herr Professor Dr. Röhl zumuthet — konstatirt haben. — Sie hielten ja selbst, trotz den vielen positiven jedoch entschieden in Abrede, dass Sie dieselbe erkannt, noch tiven, für die Identität der Rinderpest so klar und deutlich sprechenden Daten, — die durch Sie beobachtete Schafkrankheit unbegreiflicherweise nicht für rinderpestähnlich — sondern für eine Blutseuche, welche Sie als solche auch amtlich erklärten. Blutseuche ist nach den gegenwärtigen Begriffen — wie Ihnen dies wohl bewusst — aequale Anthrax — Milzbrand. — Nach Ihren damaligen Ansichten hätte also zu jener Zeit die Rinderpest der Hornthiere Blutseuche bei den Schafen, vice versa aber Anthrax der Schafe abermals Rinderpest beim Rinde erzeugt, eine wirklich merkwürdige Entdeckung und kaum noch dagewesene medizinisch-logische Konsequenz, welche jedoch, wie Sie selbst zugeben werden, zum Prioritätsrecht kaum etwas beizusteuern vermag.

Und posito, sed non concessio, — Sie hätten wirklich die in Rede stehende Schafseuche im Jahre 1859 und 1860 beobachtet, jedoch angeblich wegen Neuheit des Gegenstandes zu konstatiren nicht gewagt, oder — wie Sie selbst gestehen — «als Landesthierarzt sich nicht berufen gefühlt, eine neue Krankheit des Schafes in den Bereich der thierärztlichen Pathologie einzuführen», — so wäre es aus leicht begreiflichen Gründen viel klüger gewesen, auf die obigen zwei Jahre den Schleier der Vergessenheit zu werfen, als dieselben derartig — wie dies Herr Professor Dr. Röhl zu Ihrem Gunsten in so auffallender Weise gethan — hervorzuheben. Denn wenn Sie auch als Fachmann den Muth nicht hatten, die neue, in zwei hintereinander folgenden Jahren beobachtete Krankheit der Schafe ihrem Wesen nach zu konstatiren, so wäre es doch Ihre heiligste Pflicht gewesen, auf eine derartige ausserordentliche, sowohl in die Wissenschaft, als auch das allgemeine Wohl, namentlich in die National-Oekonomie so tief eingreifende Erscheinung das Publikum, besonders aber die Fachmänner sogleich aufmerksam zu machen. Indem Sie dies jedoch zu thun unterliessen, kann Ihnen das diesfällige Vorgehen nicht nur zum Verdienste nicht angerechnet werden, sondern sie luden in vieler Beziehung eine schwere Verantwortlichkeit auf sich. Somit sind für Sie, Herr Kollege, die beiden Jahre 1859 und 1860 bezüglich Ihrer diesfälligen Verdienste, insbesondere aber des Prioritätsrechtes mehr als verloren. Was aber

3. das Jahr 1866 betrifft so behaupte ich, das zu jener Zeit «als die Rinderpestähnliche Krankheit der Schafe in Ungarn bereits konstatirt war, in Böhmen noch gar keine Rinderpest viel weniger eine dieser ähnliche Schafseuche herrschte; folglich davon, dass die Beobachtung dieser Seuche in Böhmen *gleichzeitig* oder — wie es beliebt — *beinahe gleichzeitig* geschehen wäre, keine Rede sein kann.

Zum Beweise dieser Behauptung möge dienen, das ich bereits im Jahre 1861 den 21. October in der Ortschaft Ercsi des Weissenburger Comitates auf der dem baron Sina gehörigen Puszta-Alsó-Besnyő die rinderpestähnliche Schafseuche — Schafpest, — wo dieselbe zu jener Zeit grosse Dimensionen annahm, sowohl aus den Krankheitssymptomen, wie auch dem Sektionsbefunde im Beisein des damaligen herrschaftlichen Thierarztes, Alexander Kovács, konstatierte und im

Interesse der Wissenschaft einerseits, anderseits zur grösseren Sicherheit meiner festgehaltenen diesbezüglichen Überzeugung mehrere Schafe mit Rinderpest-Contagio allsoogleich einimpfte, und über diese ausserordentliche Erscheinung der damaligen k. u. Statthalterei am 29. Oktober desselben Jahres einen amtlichen Bericht erstattete, gleichzeitig auch das Resultat der geschehenen Impfung seinerseits zu berichten in Aussicht stellte. Gleich darauf wurde auch das Publikum durch mehrere Tagesblätter, unter anderen auch durch den «Pester Lloyd» Nr. 269, 1861 von der Entdeckung dieser Seuche in Kenntniss gesetzt.

Auf meiner damaligen vielseitigen Rundreise bot sich mir die Gelegenheit zu wiederholten Malen, im Monate November 1861 besonders in Árokszállás und Jászberény dieselbe Krankheit in vielen Höfen zu beobachten und zu konstatiren, so dass im Verlaufe der Zeit von 21. Oktober bis Anfangs November die Uebertragbarkeit des Rinderpest-Contagiums auf die Schafe theils durch natürliche Infektion, theils durch Impfversuche in Ungarn durch mich konstatirt, ausser allem Zweifel sichergestellt, und kurz darauf alle hieher einschlägigen, von mir gesammelten Erfahrungen sammt dem positiven Resultate der in Eresi vorgenommenen Impfung, amtlich berichtet, und dem Lesepublikum zur Kenntniss gebracht wurden (Siehe «Lloyd» 292. 1861.) — Auch habe ich nicht unterlassen, über das Wesen dieser durch mich neuentdeckten Schafseuche eine wissenschaftliche Abhandlung zu verfassen und in der hierländ. medicinischen Wochenschrift «Gyógyászat» No. 4. und 6. 1868 zu veröffentlichen. Aus dem Vorhergesagten ist somit klar ersichtlich, das die rinderpestähnliche Schafseuche in Ungarn bereits den 21. Oktober 1861 beobachtet und gleichzeitig konstatirt, die Uebertragbarkeit des Rinderpest-Contagiums auf Schafe aber durch Impfversuche Anfangs November desselben Jahres festgestellt wurde.

Wie stand nun diese Angelegenheit zu jener Zeit in Böhmen? Nach Ihrem tabellarischen Ausweis¹ kam die Rinderpest in Chlumec erst am 18. und 24. November 1861 zum Ausbruche, wohin sie exmittirt — erst am 28. November anlangten, — damals nämlich, als die Schafseuche in Ungarn bereits längst konstatirt und publizirt wurde. Sie werden, Herr Kollege, in Anbetracht dieser Umstände und nach Vergleich der oben erwähnten Daten wohl einsehen, dass hier von einer durch mich und Sie (wie es der Herr Professor dr. Röhl angibt), im Jahre 1861 *gleichzeitig* vor sich gegangenen Beobachtung der rinderpest — ähnlichen Schafseuche keine Rede sein kann, — dass der von obenerwähnten Herrn Professor zu Ihren Gunsten angeführten obenzitirten Daten, gelindestens gesagt *unstichhaltig* sind, — und dass durch diese in beiden Abhandlungen so eigenthümlicherweise eingeleitete Machination die öffentliche Meinung hinsichtlich der Entdeckung dieser Seuche, — namentlich des Prioritätsrechtes, irreführt und hiedurch nicht nur meine bezüglichen Rechte, sondern auch die Rechte meines Vaterlandes insofern bekürzt wurden, als *diese Seuche nicht in Böhmen, sondern vor allererst in Ungarn konstatirt wurde.*

¹ Pag. 73.

Ja man kann aus Allen diesen mit grösster Warscheinlichkeit sogar folgerichtig behaupten, das ohne diese in Ungarn im Jahre 1861 sichergestellte Thatsache selbst die obenerwähnten zwei Abhandlungen schwerlich das Tageslicht bis zur Stunde erblickt hätten.

Gegenüber diesen Umständen bleibt nun nichts Anderes übrig, als auch Ihrerseits, Herr Kollege, eine offene Erklärung darüber abzugeben, insbesondere aber die folgenden Fragepunkte wahrheitsgetreu zu beantworten:

1. Haben Sie denn wirklich im Jahre 1859 wie Prof. dr. Röhl zugeibt die rinderpest ähnliche — Schafseuche beobachtet und in diesem Jahre hierüber auch amtlichen Bericht erstattet?

2. Haben Sie im Jahre 1860 die angeblich beobachtete Schafseuche erkannt und dieselbe auch konstatiert? Und wenn nicht:

3. Wann und wo erfolgte also Ihrerseits die faktische Konstatirung dieser Seuche, und wann haben Sie hierüber amtlich referiert?

4. Wann haben Sie die faktisch erfolgte Konstatirung der Schafseuche auch dem Publikum zur Kenntniss gebracht?

Es versteht sich von selbst, das zur endgiltigen Entscheidung dieser in Rede stehenden Angelegenheit nur positive stichhaltig gegründete Beweise, welche nämlich evident darthun, ob die Entdeckung dieser Schafseuche Ungarn oder Böhmen, — beziehungsweise mich oder Sie, Herr Kollege, rechtlich betreffe, massgebend sein können. Oberflächlich lautende, ausweichende Antworten, oder etwa unzureichende, nicht gehörig begründete Daten würden zu dem erwünschten Resultate nicht führen, und höchstens die Fortsetzung einer undankbaren Polemik und meinerseits eine konsequente Bekämpfung der in den beiden Abhandlungen angeführten, sich so sehr widersprechenden Daten zur Folge haben.

Es möge denn die öffentliche Meinung, besonders über die Wahrheitsliebenden und unparteiischen Fachmänner über diese Angelegenheit entscheiden und überhaupt das Urtheil fällen: Wer eigentlich von uns Beiden auf der Basis des Rechtes sich befinde.

Pest am 7. September 1868

Dr. Martin Galambos, Professor.

Ugyanazon lapnak október 6 iki számában egy újabb pótló nyilatkozatot ad Galambos, melyben egyszersmind a Gyógyászatban megjelent 1862-iki értekezésének német fordítását is közli:

Die Priorität der Konstatirung der Schaf- und Ziegenpest.

Dem im Beiblatt des «Ung. Lloyd» der «Landwirth» (Nr. 35) an Herrn Dr. Maresch, Landesthierarzt in Böhmen, von mir gerichteten offenen Brief betreffs des Prioritätsrechtes der ersten Konstatirung der Schaf- und Ziegenpest, sehe ich mich genöthigt, besonders an Herrn Dr. Röhl, Professor und Studiendirektor des Thierarznei-Institutes zu Wien, folgende Nachschrift hinzuzufügen:

Kurz nach der Veröffentlichung des obigen Briefes bekam ich vom Buchhändler zugesendet das neu erschienene Werk: «Lehrbuch der Pathologie und Therapie der Hausthiere von Professor Dr. Röhl» zur Einsicht. Im Besitze dieses Werkes, war begreiflicher Weise für mich

das Erste, nachzublättern, wie Herr Professor Dr. Röhl die Angelegenheit der Entdeckung und Konstatirung der Schafpest darin geschildert und überhaupt wem er wohl das hieraufbezügliche Prioritätsrecht zuerkannt habe. Meine Ahnung täuschte mich nicht; denn Herr Professor Dr. Röhl behauptet, dass Dr. Maresch der Erste war, der die Schafpest genau schilderte, und führt diesbezüglich unter dem Titel: «Die Pest der Schafe und Ziegen»¹ unter Anderem Folgendes an:

«Nachdem aus früheren Jahren vereinzelt Beobachtungen von Jensen, Sergejew und Paschkevitch und mir vorliegen, welche es wahrscheinlich machten, dass Schafe und Ziegen durch das Contagium der Rinderpest angesteckt zu werden vermögen, wurden im Jahre 1859 und 1861 darauf bezügliche Beobachtungen von Maresch in Prag und im letzteren Jahre auch von Galambos in Pest gemacht. — Maresch war der Erste, welcher Eine genaue Schilderung dieser Infektionskrankheit der Schafe gab. (Oesterr. Vierteljahrschrift für Vetkd. 1863)»

Wie wohl ich in dem oben zitierten Briefe klar und deutlich nachgewiesen, in welchem bedeutenden Irrthum sich Herr Prof. Dr. Röhl hinsichtlich dieser Angelegenheit befindet, indem ich seine diesbezüglichen Angaben mit unbestreitbaren Beweisgründen widerlegte und überhaupt konstatierte, dass eine wissenschaftliche Abhandlung dieser Schafseuche von mir bereits im Monate Januar des Jahres 1862 im hierländischen medizinischen Blatte «Gyógyászat» Nr. 4 und 6 publizirt wurde, wo hingegen Dr. Maresch seine hier einschlägigen statistischen Daten erst im Monate April des Jahres 1863 in der österr. Viertelj. Schr. für wissenschaftl. Veterinärkunde veröffentlichte, — nichts destoweniger, um auch das Meritorische dieser in der Rede stehende Angelegenheit ins wahre Licht zu stellen, respective darzuthun, ob denn wirklich Dr. Maresch der Erste war, der die Schafpest — wie Herr Professor Dr. Röhl angibt — genau geschildert hat, finde ich mich veranlasst, die obenerwähnte, von mir verfasste und im Monate Januar 1862 publizirte Abhandlung in getreuer Übersetzung nachstehend folgen zu lassen;

Von der Übertragbarkeit des Rinderpest-Contagiums auf Schafe.

Entdeckt und geschildert von Dr. Martin Galambos, Professor am Pester Thierarznei-Institut²

Bei Gelegenheit der in den letzten Monaten des Jahres 1861 in mehreren Komitaten unseres Vaterlandes schonungslos verheerenden, und auch gegenwärtig hie und da herrschenden Rinderpest — zu deren möglichst rascher Vertilgung auch ich durch die kön. ung. Statthaltereie ausgesendet wurde — brachte ich in Erfahrung, dass auf mehreren Puszten, Höfen und in einigen Ortschaften, besonders dort, wo die Seuche in hohem Grade wüthete, ausser dem Rind auch die Wollthiere, namentlich Schafe und Ziegen, von einer gewissen, bis jetzt unbekanntenen Seuche gleichzeitig befallen wurden; namentlich am 21. Oktober v. J. bot sich mir die Gelegenheit in der Ortschaft Ercsi

¹ Lehrbuch der Pathologie und Therapie der Hausthiere von Dr. Röhl, k. k. Regierungsrath, Studiendirektor und Professor am Thierarznei-Institute, Professor an der Universität zu Wien. 1867. I. Bd. Pag. 358.

² Siehe „Gyógyászat“ Nr. 4. u. 6., 1862.

auf den, dem Baron Sina gehörigen mehreren Puszten, besonders auf der Alsó-Besnyőer Puszta, diese Schafseuche zu beobachten, und mich davon zu überzeugen, dass täglich acht bis zwölf Stück Schafe derselben zum Opfer fielen.

Zur Konstatirung dieser Schafseuche unterzog ich sämtliche kranke Schafe, beiläufig 30 an der Zahl, einer genauen Untersuchung, und nahm nach vorgenommener gegenseitiger Vergleichung derselben wahr, dass dieselben ausser manchen, eine allgemeine Krankheit verrathenden Symptomen, als Traurigkeit, Mattigkeit, Versagen der Fress- und Sauglust, Unterbrechung des Wiederkauens, Fiebern, auch noch gewisse eigenthümliche, jedoch von einander abweichende Krankheitserscheinungen äusserten: so dass auch das Krankheitsbild verschiedenartig gestaltet sich zeigte: bei manchen waren die Augen glänzend, thränenfeucht, die Bindehaut geröthet, deren Blutgefässe injicirt, die Nase trocken, die Schleimhaut derselben lebhaft rothgefärbt; die ausgeathmete Luft, die Ohren und Hörner wärmer, das Athmen beschleunigt und mitunter mit trockenem Husten gepaart; die Darmentleerungen sparsam und aussergewöhnlich trocken. Uebrigens waren bei diesen die allgemeinen Krankheitserscheinungen noch nicht sehr hochgradig entwickelt, so, dass manche von denselben die Aufnahme des Futters und Getränkes noch nicht ganz versagten, aber nicht wiederkauten; überhaupt verriethen dieselben in ihrem Benehmen und ihren Bewegungen kein besonders hochgradiges Leiden. Andere äusserten grössere Abgeschlagenheit und Mattigkeit: aus dem inneren Winkel der getrübten Augen und aus beiden Nasenlöchern wurde in mässiger Menge ein weissgelblicher Schleim secernirt; die Temperatur der herabhängenden Ohren, der Hörner und überhaupt des ganzen Körpers war vermindert, der Husten rasselnd; die Darmentleerungen häufiger, weicher, sogar flüssig, grünlich-braun gefärbt, mit Schleim gemengt, durch letzteren der Hinterheil — die Schenkel, überhaupt die Umgebung des Afters eckelhaft verunreinigt. Die Bewegung derselben war von auffallender Schwäche begleitet — schwankend. Das Fressen und Saufen versagten dieselben ganz. — Endlich waren unter denselben auch solche, deren Augenwimpern mit weisz-gelblichem, theilweise zur Kruste vertrocknetem Schleim verklebt, die Angenwinkel mit schmutzig-zähem Schleim stark belegt waren; aus den Nasenlöchern wurde ebenfalls ein weiss-gelblicher, zäher, an den Nasenflügeln klebender schleim secernirt; die Darmentleerungen waren theils flüssig, grünlich-braun, theils schleimig, mit Blut gemengt. Diese, beinahe ganz erschöpft, blieben die grösste Zeit liegen, ächzten und wendeten den Kopf häufig gegen den Hinterleib, als wollten dieselben hiedurch andeuten, dass der Sitz des Leidens sich in der Bauchhöhle befinde.

Aus allen diesen angeführten Krankheitserscheinungen war ersichtlich, dass dieses Leiden in den Schleimhäuten, besonders aber in den Verdauungs- und Athmungsorganen, ihren Sitz habe, und dass das von einander abweichende Krankheitsbild nichts anderes, als die verschiedene Abstufung und Zeitdauer einer und derselben Krankheit verrathe. Bei einer Vergleichung dieser Krankheitssymptome mit den bis jetzt bei den Schafen vorkommenden bekannten Krankheiten stellte sich ferner heraus, dass dieselben mit den letzteren in keinem

Einklänge sich befinden; im Gegentheil aber mit den Krankheits-Symptomen der jetzt herrschenden Rinderpest die grösste Aehnlichkeit haben. Dieser Umstand hat nicht nur den Verdacht, sondern die gewisse Ueberzeugung in mir erweckt, dass die in Rede stehende Schafkrankheit nichts Anderes, als die Uebertragung des Rinderpest-Contagiums auf Schafe sein könnte und dies unsomewhat, da diese Schafe bereits seit längerer Zeit mit pestkranken Rindern in einem und demselben Stalle untergebracht waren. Um mir doch von dieser fraglichen und sehr wichtigen Schafkrankheit sichere und vollkommene Ueberzeugung zu verschaffen und hinsichtlich der Diagnose ganz ins Reine zu kommen, hielt ich es für zweckmässig, ein schon im Hinscheiden sich befindendes Schaf tödten zu lassen, und dasselbe der Sektion zu unterziehen, deren Resultat folgendes war:

Nach Eröffnung der Bauchhöhle zeigten sich die Gedärme zusammengesunken, welche die seröse Haut theilweise mit schmutziger Flüssigkeit infiltrirt. Der Inhalt des Pansen, der Haube, und des Lösers normal, deren Schleimhäute erweicht, die Blutgefässe hie und da injiziert, das Epithel derselben, namentlich des Lösers, theilweise leicht ablösbar. Der Labmagen enthielt eine grössere Menge grünlich-brauner, säuerlich riechender Flüssigkeit, dessen Schleimhaut war in ganzer Ausdehnung mehr oder weniger intensiv geröthet, namentlich an dem vordern untern Theile blassroth, am hintern Theile dunkelroth, am Pylorus aber dunkelviolet; gleichzeitig kamen in den letztgenannten zwei Theilen auch kleinere und grössere Blutflecken als Extravasate vor. Ausser diesen Erscheinungen war die Schleimhaut des Labmagens aufgedunsen, erweicht, und beim Abstreifen mit dem Messer von der muskulösen Schichte leicht ablösbar; in ihrer ganzen Ausdehnung, besonders aber an den blutgestreiften Falten und am Pylorus mit zähem, schmutzig gefärbtem Schleim bedeckt. Alle diese pathologisch-anatomischen Erscheinungen kamen auch an der Schleimhaut der dünnen Gedärme vor, doch mit dem Unterschiede, dass auch hier, besonders in dem Zwölffingerdarm, noch grössere zähe, gelblichblutige Exudate und Blutextravasate sichtbar erschienen, und die Schleimhaut noch leichter ablösbar war, als im Labmagen.

In den dicken Gedärmen zeigten sich ebenfalls die oben erwähnten Veränderungen, doch in geringerem Grade. Der Inhalt des Darmtraktes bestand aus dünner braunröthlicher, übelriechender Flüssigkeit, worin gelbbraune Exudat-Flocken schwammen.

Die Leber war ein wenig vergrössert, röther, blutreicher, und ihre Substanz mürber als im normalen Zustande; aus deren Schnittfläche floss eine grössere Menge dunkelgrüner Galle. Die Gallenblase war in hohem Grade ausgedehnt, und mit dunkelgrüner Galle in reichlicher Menge gefüllt; die leicht abstreifbare Schleimhaut derselben entzündet, die Gefässe injiziert, und die Oberfläche mit braungrünlichem Schleim belegt. Diese letztgenannten Krankheits-Erscheinungen wurden auch in der Harnblase mit dem Unterschiede sichtbar, dass das Schleimhautexudat von mehr gelb-röthlicher Farbe war.

Die Schleimhäute der Athmungswege verriethen bis in die feinsten Verzweigungen der Bronchien eine akute Entzündung und waren mit gelbgrünlichem Schleim bedeckt. Die Trachea fand ich schmutzig infiltrirt. Die Lunge war blass, blutarm und mit zahlreichen lobulären

Emphysemen versehen; das Herz welk, blutarm, beide Ventrikel leer; das Blut in den grösseren Gefässen dünnflüssig, dunkelroth. Die Muskulatur des ganzen Körpers verrieth Blutarmuth. In den übrigen Organen des Körpers kamen keine wesentlichen Erscheinungen vor.

Berücksichtigen wir nun die vorerst erwähnten pathologisch-anatomischen Erscheinungen und vergleichen dieselben mit den wesentlichen pathologischen Erscheinungen der Rinderpest, so zeigt sich unstreitig eine auffallende Analogie unter denselben; und dieser Umstand stellte nun die Richtigkeit meiner obigen Behauptung ausser allen Zweifel, beweisend: *dass die fragliche Schafseuche wirklich in der Uebertragung des Rinderpest-Contagiums auf die Schafe ihren Grund habe.*

Obwohl ich nun nach diesen unwiderlegbaren Beweisen besonders nach den bei Lebzeit der Thiere an denselben beobachteten Krankheitssymptomen, wie auch nach dem Sektionsbefund urtheilend in Betreff der Diagnose bereits ganz im Klaren war und über das Wesen der Schafseuche die vollkommene Ueberzeugung gewonnen habe, so hielt ich es zur endgiltigen Lösung dieser wichtigen Angelegenheit im Interesse der Wissenschaft doch für nöthig, *die Einimpfung mehrerer Schafe mit dem Rinderpest-Contagio vorzunehmen*, um nämlich darzuthun, ob denn wirklich die Wollthiere zu diesem Contagio eine Empfänglichkeit besitzen, und ob die Infektion dieser Schafe auch wirklich durch dasselbe erfolgt sei, weshalb ich auch zur Erreichung dieses Zweckes mit der Einwilligung des herrschaftlichen Hofrichters in Ercsi durch den dortigen herrschaftlichen Thierarzt, den ich in diese Angelegenheit gehörig einweihte, 9 Stück vollkommen gesunde Schafe einimpfen liess, und da ich wegen meiner neu eingetretenen anderweitigen Aussendung die eingepfzten Schafe selbst nicht beobachten konnte, so betraute ich mit diesem den erwähnten Thierarzt mit dem strengen Auftrage, dass er mich seiner Zeit von dem Resultate der Impfung verständige. Diesem Auftrage kam derselbe den 13. November 1861 auch nach und schrieb unter Anderem Folgendes: «Jene sechs Stück Schafe, welche auf Befehl des Herrn Professors eingepfzt wurden, erkrankten am 10. Tage nach der Impfung, seuchten jedoch nach dreitägigem schweren Leiden auch alle durch. In Alsó-Besnyó fallen die Schafe noch immer fort, und zwar in derselben Krankheit wie das Rind, da an denselben ganz ähnliche Erscheinungen sich zeigen wie bei dem Rinde. Es fielen dort bereits 150 St., krank verblieben noch 105 etc.»

Aus den angeführten ist somit ersichtlich, dass das Contagium der orientalischen Rinderpest, auf Schafe übertragen, empfänglich war, und dass somit die Schafe als Wiederkäufer zu diesem Contagio wirklich Empfänglichkeit besitzen.

Ausser diesen angeführten Daten rechtfertigt meine bezügliche Behauptung auch der Umstand, dass die Schafseuche nur dort und in solchen Ortschaften herrschte, wo die Rinderpest in höherem Grade wüthete und wo die Schafe mit dem Kranken Rinde beisammen in demselben Stalle untergebracht waren, oder aber, wo dieselben mit manchen Contagienleitern, als infizirtem Stroh, Heu, Streu etc. in Berührung kamen, oder etwa mit den kranken Hornthieren aus dem-

selben Wassergefäss getrunken und zusammen geweidet hatten; endlich rechtfertigt diese meine Behauptung auch der stattgefundenen Zweifel einiger sehr achtbarer Fachmänner, die Anfangs meine Ansicht nicht zu theilen schienen, später jedoch sich von der Wahrheit des Thatbestandes ebenfalls überzeugten. Unter Anderen überzeugte sich hiervon Dr. Wilhelm Zlamal, Professor der Seuchenlehre und in jüngster Zeit der Landesthierarzt Martin Heitzmann etc.

Die oben erwähnten Daten begründen daher in jeder Beziehung hinlänglich, dass die Rinderpest auch andere Thiere, namentlich die Wolle tragenden, befallen könne, und dass die bisherige allgemein festgehaltene Ansicht, «als wäre die Rinderpest eine nur dem Rinde eigenthümliche ansteckende Krankheit», von nun an verwerflich ist.

Da wir es demnach mit einer ganz neuen und noch namenlosen Krankheit der Schafe zu thun haben, so ist es nöthig, dass dieselbe auch mit entsprechendem Namen betitelt in die Pathologie der Thierheilkunde aufgenommen werde. Meiner Ansicht nach hat diese Schafseuche sich bei uns ursprünglich nicht entwickelt, sondern sie ist das Produkt der Rinderpest, es wäre demnach am zweckmässigsten, dieselbe »Schafpest« zu benennen und unter diesem Namen in die besondere Pathologie aufzunehmen¹.

Wie wohl die Krankheitserscheinungen der Schaf- und Rinderpest unter einander ziemlich analog sind, so erreichen — wie ich in Erfahrung gebracht — die Krankheits-Symptome der Schafpest doch nicht jenen hohen Grad, wie die der Rinderpest: demzufolge ist auch die Schafpest milderer Natur als die Rinderpest, welcher Umstand zweifelsohne eine geringere Empfänglichkeit gegen das Rinderpest-Contagium bei den Schafen voraussetzt, und woraus natürlicherweise folgt, dass auch das während des Verlaufes der Schafpest sich entwickelnde Contagium milderer Natur sein müsse, als das Contagium der Rinderpest, und dass selbes, auf das Rind übertragen, mit grosser Wahrscheinlichkeit auch eine milder verlaufende Krankheit hervorbringen dürfte.

In diesem würde also die Wichtigkeit und die wohlthätige Seite dieser interessanten Entdeckung bestehen.

Es wäre somit eine unserer ersten und wichtigsten Aufgaben, die Lösung dieser nicht allein für unser Vaterland, sondern auch für die ganze österreichische Monarchie so viel Nutzen und Vortheil versprechenden wichtigen Frage ehebaldigst, aber noch während der Dauer der Rinderpest — anzuordnen, und dieselbe durch zweckmässig einzuleitende Impfversuche ins Reine zu bringen; dann würden unsere darauf bezüglichen Bemühungen wirklich von günstigem Erfolge gekrönt werden, dann könnten wir in Zukunft dem bisherigen schreckenenerregenden und unaussprechliche Verheerungen verursachenden Gemeinfeinde getrost und ruhigen Gemüthes frei in die Augen sehen und das mit blutigem Schweiss erworbene Gut unserer thätigen Landwirthes auf leichte Art beschützen. Hievon bei anderer Gelegenheit mehr.

Und jetzt abermals auf das Wesen der Schafseuche zurückkehrend.

¹ Wie dies Herr Prof. Dr. Röhl in seinem neuesten Jahrbuch der Pathologie und Therapie auch wirklich that.

dass diese wirklich milderer Natur sei, dies beweisen auch die Sektions-Resultate, aus welchen ersichtlich war: dass die hochgradigen, in den Labmagen, dünnen Gedärmen und in den Athmungsorganen beim Rinde in der Regel vorkommenden fibrinösen Exudate und Geschwüre bei den Schafen fehlten; aber auch die geringere Mortalität der Schafe spricht für die mildere Natur derselben, indem dieselbe bei Schafen höchstens 25—30%, dagegen beim Rinde durchschnittlich genommen 65—70% beträgt. Uebrigens ist der Verlauf der Schafpest rascher als jener der Rinderpest, da dieselbe vom Beginne an kaum über 4—5 Tage dauert (den Inkubationszeitraum — welcher, wie aus den Impfversuchen ersichtlich, bis auf 10 Tage sich zu erstrecken scheint — nicht gerechnet). Während dieser Zeit läuft die Krankheit alle drei Stadien durch, so dass inzwischen das Thier entweder verendet oder aber Gesund wird; in diesem Falle kehren gewöhnlich alle Verrichtungen desselben staunend rasch zurück; wo hingegen der Verlauf der Rinderpest sich meistens auf längere Zeit erstreckt und das Thier nur langsam rekonvaleszirt.

Es wäre noch von Wichtigkeit, durch Versuche zu eruiren, ob ausser den Wollthieren nicht etwa auch noch andere nützliche Haussäugethiere zu dem Rinderpest-Contagio eine Empfänglichkeit besitzen und wenn dies der Fall, ob diese Krankheit bei anderen Thieren nicht etwa noch milderer Natur sei, als bei den Schafen?

Die Wissenschaft kann in dieser Beziehung noch gar nichts aufweisen; auch wir sind nicht in der Lage, aus unserer geringen Erfahrung mit positiven Daten zu dienen; so viel können wir jedoch sicherstellen, dass heuer (1861) unzählige Hunde, Katzen, ja auch Schweine mit dem Fleische der mit Rinderpest behafteten Thiere sehr oft sich sättigten und trotzdem gar keine Krankheit an sich wahrnehmen liessen. Es wurde zwar in mehreren Gegenden die Nachricht verbreitet, dass auch die Pferde und Schweine an derselben Krankheit leiden und verenden, wie die Hornthiere. Durch genaue Untersuchung dieser Thiere stellte sich jedoch heraus, dass dieselben nicht an Rinderpest, sondern an Anthrax leiden und fallen, welche letztere Krankheit heuer nicht selten mit der Rinderpest komplizirt auftritt. Es haben sich Leute Monatlang mit Kranken Rindern beschäftigt und zu Hunderten von Kadavern abgedeckt und zerstückelt, bei welcher Gelegenheit sich dieselben nicht selten mit dem Messer verletzten, und mit vom Blute des Aases besudelten Händen assen, ja es gab Viele, die durch längere Zeit hindurch mit dem Fleische der Kadaver sich nährten, ohne dass es ihnen etwas geschadet.

Aus alle diesem könnte man also die Schlussfolgerung ziehen: dass weder die übrigen nützlichen Haussäugethiere, noch aber der Organismus der Menschen für das Contagium der Rinderpest eine Empfänglichkeit besitzt, obwohl diese Frage endgiltig noch nicht entschieden ist. Bisher können wir mit Sicherheit nur das behaupten, dass der Organismus der Wollthiere zu dem in Rede stehenden Contagium Empfänglichkeit besitzt.

Diese neu entdeckte Schafpest ist nicht allein in wissenschaftlicher, sondern auch in ökonomischer Hinsicht von bedeutend grösserer Wichtigkeit, als dies mancher Unwissende glauben würde: denn dieselbe bereichert erstens als eine bis jetzt noch unbekannt gewesene

Krankheit die thierärztliche Wissenschaft; macht uns mit dem Organismus der Schafe näher bekannt und beweist, dass das Rinderpest-Contagium auf das Schaf übertragbar sei; hiedurch werden somit zweitens die Landwirthe aufmerksam gemacht, dass von nun an es nöthig sein wird, auch die Wollthiere von dem Contagio der Rinderpest fern zu halten, um dieselben vor dieser Krankheit zu schützen Und endlich drittens, da das Contagium der Schafpest milder ist, als das Contagium der Rinderpest, könnte das erstere gute Dienste leisten besonders zur Einimpfung der Rinder, um auch bei diesen einen mässigeren Verlauf der Krankheit zu erzielen, und zur Verhinderung der bisherigen allzugrossen Mortalität — als Präventiv — verwendet zu werden».

Aus der obigen Schilderung wird Herr Prof. Dr. Röhl wohl ersehen, dass nicht Dr. Maresch, sondern ich der erste war, der eine wissenschaftliche Abhandlung über diese Infektionskrankheit der Schafe lieferte, und vor das Forum des Lesepublikums brachte; ja er muss es einschen, wie ungerecht er handelte, indem er mich in meinem bezüglichen Rechte beeinträchtigte, die Fachmänner aber durch seine unstichhaltigen Angaben irre zu führen vermochte. *Detur cuique suum*. Pest, den 5. Oktober 1868. Dr. Galambos Martin, Prof.

Erre ugyanazon lapnak október 13-iki számában Röhl tanár a köveikezőket feleli :

Erwiderung auf den Artikel: «Die Priorität der Konstatirung der Schaf- und Ziegenpest» in Nr. 39 des «Landwirthes».

In der Nr. 35 des «Landwirthes» ist ein offener Brief des Herrn Prof. Dr. M. Galambos an den Herrn k. k. Landesthierarzt Dr. Maresch in Betreff der Priorität des Nachweises der Uebertragbarkeit des Rinderpest-Contagiums auf Schafe und Ziegen enthalten.

In diesem Briefe geschieht wohl meiner Abhandlung über die rinderpestähnliche Krankheit der Schafe und Ziegen, in welcher ich alle jene Erfahrungen zusammenstellte, welche mir bis zum Jahre 1864 über die Krankheitsform bekannt geworden waren, Erwähnung; gleichwohl glaube ich die Beantwortung der gestellten Fragen dem Herrn Dr. Maresch, als an seine Adresse gerichtet, überlassen zu müssen.

In der Nr. 39 des »Landwirthes« richtet jedoch Herr Prof. Galambos einige Worte in dieser Angelegenheit an mich, bezüglich welcher ich, da sie mich einer wie absichtlich begangenen Ungerechtigkeit beschuldigen, Einiges bemerken zu müssen glaube.

Bei der Verfassung meiner oben erwähnten Abhandlung habe ich nebst den eigenen Erfahrungen und mit Ausnahme des Aufsatzes des Herrn Dr. Maresch in dem 19. Bde der «Vierteljahrsschrift für Veterinaerkunde», dann jenes des Herrn Prof. Dr. Bleiweiss im 21. Bde derselben Zeitschrift, dann der Broschüre über die Schafpest im Königreich Polen während des Jahres 1863, ausschliesslich nur die mir von Seite des k. k. Staatsministeriums zur Einsicht zugekommenen amtlichen Berichte der Landesbehörden benützen können.

Von einem Aufsätze des Herrn Prof. Dr. Galambos habe ich erst aus der Nr. 35 des «Landwirth» vom Jahre 1868 Kenntniss erhalten

und habe denselben in Nr. 39 zuerst gelesen. Bis zum heutigen Tage, also nahezu 7 Jahre seit der sicheren Konstatirung dieser Krankheit der Schafe, war mir nur aus zwei amtlichen Berichten u. z. in kurzen Worten bekannt geworden, dass Herr Prof. Galambos die Schafpest konstatiert habe. Diese beiden Berichte allein sind es, auf welche basirt ich in meiner Abhandlung bemerkte, dass Herr Dr. Galambos gleichzeitig mit Herrn Dr. Maresch diese Krankheitsform beobachtet habe.

Durch einen eigenthümlichen Zufall kam auch der Bericht der k. k. Statthalterei für Böhmen über die Konstatirung der pestähnlichen Schafseuche in Chlumetz durch Herrn Dr. Maresch, und eine Umschrift der k. ung. Hofkanzlei, in welcher der Nachweis des Vorkommens der Pestseuche unter den Schafen zu Ercsi durch Herrn Professor Galambos mitgetheilt wird, an einem und demselben Tage, u. z. am 22. Dezember 1861 im Wege des h. k. k. Staatsministeriums in meine Hände. Der Natur der Sache nach muss ich es als unmöglich erklären, dass einer der beiden Herren von den Wahrnehmungen des andern damals schon Kenntniss gehabt haben, und muss es als sicher annehmen, dass Jeder für sich seine Beobachtungen gemacht habe.

Dieser meiner Ueberzeugung habe ich auch in den ersten Zeilen des Vorwortes zu meiner Abhandlung mit den Worten: *«Die zuerst von den Doktoren Maresch und Galambos beobachtete Ansteckungsfähigkeit der Schafe und Ziegen u. s. w.»*, dann auf Pag. 3, Absatz 5 durch den Satz: *«Zu Ende des Jahres 1861 wiederholte sich dieselbe Thatsache in Böhmen, und beinahe gleichzeitig wurde von dem Professor der Thierarzneischule zu Pest, Dr. Galambos, mitgetheilt, dass auch in Ungarn ähnliche Erkrankungen konstatiert worden seien»* — Ausdruck gegeben. Eine weitere Mittheilung über die von Herrn Prof. Galambos gemachte Beobachtung ist mir nur noch im Februar 1862 durch einen Bericht geworden, in welchem kurz über Ercsi referirt und die Bemerkung gemacht ist, dass auch Herr Professor Zlamál sich hievon überzeugt habe.

Auch dies ist auf Pag. 20 meiner Abhandlung hervorgehoben.

Dass ich bei der Zusammenstellung des mir zu Gebote gestandenen Materials mit aller Gewissenhaftigkeit vorgegangen bin, wird der Leser meiner Abhandlung wohl auch daraus entnehmen, dass ich selbst aus fremden Ländern, bezüglich welcher auch nur wenige Erfahrungen eingelaufen waren, wenigstens das anführte, was mir vorlag. Jeder Unbefangene wird auch zugeben, dass ich den, nunmehr in Nr. 39 des *«Landwirth»* in deutscher Uebersetzung publizirten Aufsatz des Herrn Professor Galambos mit Vergnügen benützt hätte, wenn er mir zugänglich oder überhaupt bekannt gewesen wäre. Im Interesse der Sache ist es auch sehr zu bedauern, dass Herr Prof. Galambos nicht schon vor Jahren diese Arbeit ins Deutsche übersetzte und in einer Fachschrift veröffentlicht hat.

Mir jedoch kann die Schuld der Unkenntniss dieses Aufsatzes wohl nicht zugemuthet werden, da derselbe bis jetzt allein nur in ungarischer Sprache veröffentlicht war und Auszüge daraus in deutschen Zeitschriften mir nicht vorgekommen sind, überdies aber desselben weder nach der Publikation des Herrn Dr. Maresch im Jahre 1863,

noch nach der Herausgabe meiner Abhandlung im Jahre 1864 von Seite des Herrn Verfassers eine weitere Erwähnung geschehen ist. Wären mir die beiden oben angeführten schriftlichen Relationen nicht zu Gesichte gekommen, so hätten ich und mit mir gewiss die Mehrzahl der Veterinäre ausserhalb Ungarns von der so interessanten und wichtigen Beobachtung des Herrn Prof. Galambos keine Kenntniss erlangt.

Da seit dem Erscheinen meiner Broschüre mehr als 3 Jahre verflossen und von keiner Seite gegen ihren Inhalt Bemerkungen gemacht worden waren, konnte ich mich wohl für berechtigt halten, in der 3. Auflage meiner Pathologie auszusprechen, dass Maresch der erste gewesen ist, welcher eine genaue Schilderung dieser Infektionskrankheit gab. Wäre mir der Aufsatz des Herrn Prof. Dr. Galambos bekannt gewesen, so hätte ich desselben gewiss ebenso rühmend erwähnt, wie jenes des Herrn Dr. Maresch.

Den Vorwurf einer begangenen Ungerechtigkeit, noch mehr aber jenen einer Irreführung von Fachmännern durch unstichhaltige Angaben glaube ich in aller Ruhe zurückweisen zu können; da ich bei allen meinen literarischen Arbeiten nur die Sache, nie aber Personen im Auge habe. Wien, 8. Okt. 1868. *Prof. Dr. Röhl.*

A vitát végre *Galambos* következő nyilatkozata zárja be, mely ugyancsak a *Landwirth*-nek nov. 3-iki számában jelent meg:

Zur Priorität der Konstatirung der Schafpest. Ein Wort der Erwiderung an Herrn Prof. Dr. Röhl.

Vor Allem muss ich gestehen, dass mich die Erwiderung des geehrten Herrn Professors Dr. Röhl um so angenehmer berührte, als in derselben eine unverkennbare Bereitwilligkeit zur freundschaftlichen Beilegung dieser Angelegenheit wahrzunehmen ist. Uebrigens kommt in dieser Erwiderung doch so Manches vor, was im Interesse der Aufklärung und Richtigstellung dieser Angelegenheit nicht unberührt gelassen werden kann.

Herr Professor Dr. Röhl führt nämlich wegen der gegen ihn erhobenen bezüglichen Beschwerde als Beweis seines unparteiischen Vorgehens unter Anderem an, dass ihm der von mir in ung. Sprache verfasste — lange vor der durch Herrn Dr. Maresch publizirten Schilderung der Schafpest erschienene — Artikel über das Wesen der Schafpest nicht bekannt war, und er somit einer Parteilichkeit gerechterweise nicht beschuldigt werden könne, über denselben keine Erwähnung gethan zu haben.

Gegenüber dieser Bemerkung lässt sich natürlicherweise kein Gegenbeweis liefern, wohl aber so viel erwähnen, dass es jedenfalls sehr bedauernswerth erscheint, wenn selbst derart wichtige, in die Wissenschaft und das allgemeine Wohl so tief eingreifende, in einer Reichshälfte vor sich gegangene Begebenheiten, weil dieselben in deutscher Sprache eben nicht publizirt gewesen, in der anderen Reichshälfte einfach für unbekannt erklärt werden.

Was hingegen die angeblich zu kurz verfassten zwei amtlichen Berichte betrifft, welche dem Herrn Prof. Dr. Röhl bei Besprechung

der Schafseuche von Ungarn in seiner Abhandlung einzig und allein zur Basis gedient, so kann über das Meritum derselben wegen Unkenntniss des Inhaltes kein eingehendes Urtheil gefällt, wohl aber der Natur der Sache nach mit der grössten Wahrscheinlichkeit vorausgesetzt werden, dass die berührten zwei amtlichen Berichte, trotz der noch so grossen Gedrängtheit und Kürze, die man denselben zum Vorwurfe macht, doch um dem Zwecke, für den dieselben bestimmt, zu entsprechen, das Wesentliche der Sache: die Beobachtung, die Konstatirung der Seuche in Ungarn, die Zeit, wann dies alles geschehen, so wie die vorgenommene und durchgeführte Impfung enthalten haben mussten. War aber dies der Fall, was kaum zu bezweifeln, dann muss auch folgerecht zwischen den diesfälligen Ungarn und Böhmen betreffenden, für diese Angelegenheit einzig und allein massgebenden Daten eine nicht so leicht zu übersehbare Differenz vorgeherrscht haben, d. h. es musste bezüglich auf Ungarn der Zeitraum vom 21. Oktober bis zur ersten Hälfte Novembers 1861, innerhalb welcher Zeit die Beobachtung, Konstatirung, Impfung und die Publikation der Schafseuche vorgenommen und durchgeführt wurde; — betreffs Böhmen aber erst Anfang Dezember als der Zeitraum der ersten durch Herrn Dr. Maresch stattgefundenen Wahrnehmung dieser Seuche nachgewiesen worden sein. — Und in diesem Falle wäre dann die hervorgehobene hierauf bezügliche Gleichzeitigkeit natürlicherweise sehr schwer zu deduziren.

Auch jene Behauptung des Herrn Prof. Röhl, worin derselbe «der Natur der Sache nach» es für unmöglich erklärt, dass einer der beiden Herren von den Wahrnehmungen des Andern damals schon Kenntniss gehabt, ja, es für sicher annimmt, «dass jeder für sich seine Beobachtung gemacht habe», — dürfte bei näherer Betrachtung der Thatsachen sehr schwer Stand halten.

In Ungarn sind nämlich auf Grund meiner Berichte alle auf diese Angelegenheit bezüglichen wesentlichen Daten und Fakta gleich darauf nach geschehener Konstatirung der Schafseuche amtlich zur allgemeinen Kenntniss gebracht worden. So wurde im «Pester Lloyd» Nr. 269 am 17. November 1861 unter Anderem publizirt:

Merkwürdig ist das Auftreten von der rinderpestähnlichen Seuche der Schafe in Ercsi des Weissenburger Komitats, welche zumeist nur die mit pestkranken Rindern in einem gemeinschaftlichen Stalle befindlichen Schafe befällt und tödtlich endet. Behufs Erforschung dieser interessanten Seuche hat der Professor Dr. M. Galambos die Einimpfung einiger Schafe mit Rinderpeststoff vorgenommen, deren Resultate seinerzeit bekannt gegeben werden. Ferner in Nr. 292, 14. Dezember 1861, desselben Blattes:

«Es wurde letzthin erwähnt, dass der zur Bekämpfung der Rinderpest entsendete Professor Dr. Galambos in der Ortschaft Ercsi des Weissenburger Komitats unter den Schafen eine der Rinderpest ähnliche Seuche beobachtet und zur Bestimmung derselben mehrere Schafe mit Peststoff eingimpft hat. Nachdem nun der oberwähnte Professor auf seiner Rundreise gleiche Erfahrungen, insbesondere aber die Beobachtung gemacht, dass diese Thiere blos in solchen Orten, die von der Rinderpest heimgesucht sind, an dieser Seuche fallen; so unterzog er diesen Gegenstand einer eindringlichen Prüfung, und

sowohl aus den Krankheits-, als auch aus den pathologisch-anatomischen Erscheinungen fand er, dass diese Seuche nichts anderes als die Uebertragung der Rinderpest auf die Schafe sei. Es ist somit auch das Vorkommen dieser gefährlichen Krankheit unter den Schafen konstatiert. Dieser Umstand ist umso wichtiger, als die bisherige Meinung dahin ging, es sei diese Krankheit auf Wollthiere nicht übertragbar, obschon die Möglichkeit einer Uebertragung von einigen Thierärzten nicht ausgeschlossen wurde. Die fragliche Seuche wird vom genannten Professor mit dem Namen: «Orientalische Schafseuche — Schafpest» belegt, und das Prioritätsrecht der Beobachtung beanspruchend, gedenkt er über das Wesen derselben eine Abhandlung erscheinen zu lassen. Der Verlauf dieser Seuche ist nach Angabe des Beobachters rascher als beim Hornvieh, gewöhnlich 3—4 Tage andauernd, und der Verlust beträgt gewöhnlich 25 bis 30 Prozent der erkrankten Schafe.

In Böhmen hingegen bezieht sich die Beobachtung der Schafpest auf ein viel späteres Datum, indem Dr. Maresch, in Angelegenheit der Rinderpest ausgesendet, erst am 28. November 1861 in Chlumec angekommen; seine Wahrnehmungen können also nur von dieser Zeit an gerechnet werden, in welcher jedoch die Schafpest in Ungarn längst konstatiert und publizirt war.

Es kann somit nach dem Obangeführten wohl mit Recht gefolgert werden, dass Herr Dr. Maresch auf Grund der stattgefundenen diesbezüglichen Publikationen von dem, was in Ungarn vorging, allerdings Kenntniss haben konnte; vom Gegentheile aber dürfte vernünftigerweise um so weniger die Rede sein, als Herr Dr. Maresch seine desfallsigen Daten und Wahrnehmungen meines Wissens erst im Jahre 1863 zur Kenntniss des Publikums gebracht hat.

Nach all diesem können daher die durch Herrn Dr. Maresch in Böhmen gemachten Beobachtungen keinen anderen Werth haben, als jene zahlreichen, welche nach der ersten Publikation dieser Schafseuche in Ungarn eingelaufen sind.

Dass übrigens die transleithanischen Herren Kollegen von dem, was in Ungarn in Betreff der Konstatirung der Schafpest seiner Zeit geschehen, nicht ganz ohne alle Kenntniss waren, beweist zur Genüge auch der an Herrn Prof. Jessen zu Dorpat gerichtete Brief, worin unter Anderem Folgendes gesagt wird:

«Die Resultate der in Ungarn in Aussicht gestellten Impfungen sind mir bis nun nicht bekannt geworden. Ist Ihnen etwas Aenliches bisher nicht vorgekommen?»

Ohne mich in eine weitere Besprechung dieses an und für sich jedenfalls interessantes Schreibens einzulassen, erlaube ich mir nur die bescheidene Frage zu stellen: ob es im Interesse dieser Angelegenheit nicht zweckmässiger gewesen wäre, sich direkt an Ort und Stelle der Thatsache — nach Ungarn, als nach Russland zu wenden? Der Umstand, dass die amtlichen Berichte von Ungarn und Böhmen zufälligerweise an einem und demselben Tage, nämlich am 22. Dezember 1861, an Herrn Professor Dr. Röhl gelangten, glaube ich nach dem Obenerwähnten ganz unberührt lassen zu können.

Und nun zum Schluss noch ein bescheidenes Wort.

Da nun diese Angelegenheit nach dem bisher Mitgetheilten allseitig

beleuchtet und zur Genüge aufgeklärt sein dürfte, so gebe ich mich der zuversichtlichen Erwartung hin, dass Herr Prof. Dr. Röhl im Besitze aller auf diese Angelegenheit Ungarns speziell bezüglichen Daten, namentlich nach der erlangten Kenntniss dessen, dass ich diese Schafseuche am 21. Oktober des Jahres 1861 beobachtet, dieselbe sogleich aus den Krankheitserscheinungen, dem Sektionsbefunde und mit Rücksicht auf den Causalnexus konstatiert, ferner zur endgiltigen Austragung dieser Angelegenheit die Impfung mehrerer Schafe vorgenommen, dieses Faktum am 29. Oktober amtlich berichtet und hierüber eine Abhandlung im Monate Januar 1862 publizirt habe.

Wohingegen Herr Dr. Maresch erst am 28. November 1861. somit lange nach der in Ungarn stattgefundenen Konstatirung und Publikation dieser Schafseuche in Rinderpest-Angelegenheit ausgesendet, in Chlumez angekommen und diese Seuche beobachtete — und seine Abhandlung hierüber erst im Jahre 1863 veröffentlichte — dass nämlich Herr Professor Dr. Röhl, in Anbetracht alles dessen, seiner Unparteilichkeit und Gerechtigkeitsliebe getreu, nicht unterlassen wird, der Sache am gehörigen Orte möglichst bald eine solche Aufklärung zu geben, wodurch das Recht Demjenigen, dem es rechtlich gebührt, zuerkannt, und hiedurch dieser für beide Parteien gewiss unliebsamen Polemik ein Ende gemacht wird.

Auf dieselben Beweggründe gestützt, erlaube ich mir unter Einem an Herrn Dr. Maresch neuerdings das Ansuchen zu stellen, diese Angelegenheit nicht in die Länge zu ziehen, sondern nach bald möglicher Herbeischaffung der angeblich nöthigen Belege, welches übrigens kaum so viel Zeit beanspruchen dürfte baldmöglichst auf das Meritum der Sache einzugehen.

Pest, im Monate Oktober 1868.

Prof. Dr. Galambos.

Galambos Márton megfigyeléseire támaszkodva, Heitzmann Márton orsz. állatorvos már 1861 végén hivatalos úton tette azon ajánlatot, hogy a juhok szelidített marhavész ragályanyagával szarvasmarhákat oltsanak be. Ez kitűnik a budapesti állatorvosi főiskola irattárában található következő okmányokból is:

«Magyar Királyi Helytartótanács. 74199. Ó cs. k. apostoli Felsege magyar király helytartótanácsának nevében a pesti állatgyógyintézet igazgatóságának! Miután *Dr. Galambos Márton* állatgyógytanárnak jelentése szerint a keleti marhavész-ragály a juhokat is lepi meg, s a nevezett tanárnak ezen állítása több tekintélyes állatgyógyászok észlelése által kétségtelenné tétetett, miután továbbá *Heitzmann Márton* országos állatorvos körútjában szintén e vészragálynak juhokra történt átviteléről győződött meg, ez utóbbi folyó hó 23-án kelt s ide zárt jelentésében azon eszmét fejt ki, miszerint a keleti marhavész elleni védoltásokat oly oltóanyaggal kellene eszközölni, mely más állatszervezeteken többször történt átvitele által szelidebb behatású lenne, mire nézve a jelentésben foglalt s az eddigi oltástól egészen elterő indítványt hozza javaslatba, mely az állatgyógyintézet igazgatóságának mielőbbi kimerítő véleményes jelentéstétel végett

visszavárólag kiadatik. Kelt Budán a m. kir. Helytartó Tanácstól 1862. évi január hó 3.

. . . István (olvashatatlan név), Sztojaeskovics Sándor Zlamál véleménye e tárgyban következő volt:

A m. kir. Állatgyógyintézet Tek. Igazgatóságának Pesten.

A nm. m. kir. Helytartó Tanács Budán 1862. január 3. a 74199. sz. alatt kelt kegyes leiratában véleményes jelentést kíván a m. kir. állatgyógyintézet igazgatóságától *Heitzmann Márton* országos állatorvos azon javaslata felől: «miszerint azon körülménynél, mely a marhavésznek a juhokra való ráragadását kétségkívülivé teszi, az osztrák birodalomban lévő minden állatgyógyintézeteknek meghagyatnék, minden tartományban és koronaországban, ahol jelenleg a marhavész uralg, az állam költségére a szarvasmarháról juhokra oltási kísérleteket megtéetni s azáltal a juhokon többször átvitt keleti marhavész-oltóanyag netalán megszelidítván, *(sic!)* vele nemcsak a juhoknál, hanem a szarvasmarhánál is beoltásokat eszközölni; mi ha csakugyan ezúton sikerülne oly szelidített oltóanyagot nyerni, mint az a juhhimlónél sikerült, a védoltást nemcsak a szarvasmarhánál, de a juhoknál is főleg akkor kezelni, ha ezen állatfaj ennek utána is oly nagy számmal támadatnék meg e dögvészről, mint az évszázadokon át szarvasmarháknál történt.»

Az alólirottak ezen tárgy a Tekintetes Igazgatóságtól véleményes jelentés végett kiadatván, szerencsém van a következő véleményt előterjeszteni:

Ha már tagadhatatlan, hogy a marhavésznek marháról-marhára való oltásának nagy haszna legyen — amint azt saját magam tapasztalásai is bizonyítják, — annival kedvezőbb sikert várhatunk azon oltásoknál, ahol a vészragály akár magától (ráragadás által), akár mesterségesen (oltás által), a juhok szervezetén már vitetett keresztül; mivel legalább úgy hisszük, a ragálynak másnemű szervezetekeni átvitele annak pusztító indulatosságát némileg szelidíti.

A Heitzmann Márton úrnak fennidézett indítványát annival inkább pártolom, mivel én magam már 1838—39-ben B.-Gyulán és Ivándán kísérleteket tettem juhokra és kecskékre való oltásokkal azon célból, hogy másnemű szervezeteken keresztül vitt anyagot nyerjek a marhák beoltására; de a dögvésznek juhokra való átültetése akkor nem sikerülvén, a mindaddig uralkodott véleményben: hogy a marhavész másnemű állatokra nem ragad, engemet annyira megerősített, hogy efféle kísérletekkel egészen felhagytam.

Alig pedig megtudtam, hogy a jelenleg uralkodó marhavész a juhokra is ráragad, azonnal a régi eszmém valósítására gondoltam, s mult december 8-án rándultam ki Fehérmegye Ráczkeresztúr helységébe, ahol Cséri Lajos úr jószágán dögvészben szenvedő juhokat találván, a vésznek oltását juhokról marhákra javasoltam.

Ami pedig Heitzmann Márton úrnak azon reményét illeti, miszerint a juhokoni folytonos oltás által olyan oltóanyagot is nyerhetnénk, mint a juhhimlő oltásánál, abban nagyon kételkedek; mivel nálunk sohasem fog sikerülni a dögvészt pattanásos küteggé (*exanthema pustulosumma*) átváltoztatni, még kevésbé pedig ezt egy bizonyos helyen összpontosítani (helyesíteni, localisálni), legkevésbé pedig

juhoknál, mint a marhavész irányában nem egészen rokon állatnemnél; sőt úgy hiszem, hogy a légkör mostani minőségének s ennek következtében a juhok szervezettségének megváltoztatásával a juhok mostani tulajdonsága a marhavész iránt is megszűnend.

Pesten, január 19. 1862.

Dr. Zlamál Vilmos
m. kir. egyet. r. ny. tanára.

— 216. Gyógyszertan állatorvosok és mezei gazdák számára több százra menő magyar vény- (recept) példával ellátva. Pest 1871, nyomt. és kiadja Heckenast G. 8r. XIV, 427 l. Franklin-társulat. 4 frt 40 kr.

— A ragályos keleti marhavésznek átvitele juhokra. (*Gyógy. 1862. 4. 6. sz.*) — A keleti marhavész kórtana *U. o. 50—52. sz.* — A marhavész elkülönzése egyéb betegségektől. *U. o. 1863. 16., 17., 19. sz.* — Nyílt levél. *U. o. 1868 41. sz.* — A juh- és kecskevész constatalásának elsőbbségei. (*Gazd. Lapok. 1868. 43. 44. sz.*)

Galgóczy Károly, ügyvéd, a m. tud. akadémia lev. tagja, közgazdasági író.

— 217. Emékbeszéd dr. Zlamál Vilmos, a magyar tud. akadémia levelező tagja felett. (10 l.) (Emlékbeszédek a m. tud. akadémia elhunyt tagjai fölött V. köt. 3. sz.) 10 kr.

— Lásd Koppe, Pabst.

Gáspár József, gazdász, szül. 1854. Mező-Paniton. 1891 óta az algyógyi földművesiskola igazgatója. Tanulmányait a kolozsmonostori gazd. tanintézetben végezte, hol tanársegéd is volt.

— 218. Baromfityényszítés. I. táblán több ábrával. (Erdélyi gazd. egyesület könyvkiadó vállalata. 13. füzet.) (8-r.) Kolozsvár, 1891.

— Ugyanaz, 2. kiadás. (8-r. 47. l.) Kolozsvár, 1893. Koczányi és Vitéz bizom. Kassán. 35 kr.

— Ugyanaz, 4. kiadás. (42. l.) 1899. 70 fil.

Gáty István (sámsoni), mérnök, a m. tud. akadémia levelező tagja, született 1780. Huszton, meghalt 1859. Tatán.

— 219. Allgemeine physiologisch-mathematisch-analistische Schaf-Musterungslehre. H. n. 1828.

Kézirat az OMGE. könyvtárában.

Gedő János (etédi), állatorvos.

— 220. Tanácsadó a lóvásárban. Lovasgazdák s más a lóvásárban szokatlanabb lökedvelők számára részint fordította, részint írta. Kolozsvár 1848, az ev. ref. főiskola nyomdájában. 8-r. 106. l. egy kőmetszettel. 50 kr.

Ezen címmel is: Erdélyi Gazdasági Könyvtár II. k., kiadja Tisch János könyvtárus.

— Lásd *Parkher*.

Genersich Sámuel, lőcsei főorvos, természetbúvár; szül. 1768. február 14., megh. 1844. Lőcsén.

— 221. Belehrung für das Publicum der. königl. Freistadt Leutschau in Hinsicht der hier sich geäußerten u. der in der umliegenden Gegend von allen Seiten sich äussernden Rindviehseuche. Leutschau 1829, gedr. bei Joh. Werthmüller. 8r. 14 l.

Gíng István.

— 222. Doftorie inprotiva gelbezy oilor. Buda 1811. 8r. 8 l.
(*Orvosság a juhok mételeykórja ellen.*)

Girókuti (azelőtt Pinczker) **Ferencz**, gazdasági író, a budapesti gazdasági múzeum volt igazgatója, s a tanszer-múzeum felügyelője. Szül. 1816, július 23. Jután (Somogy-megye).

* — 223. Lótan. (*Kézirat az OMGE. könyvtárában.*)
— Lásd: Falusi Gazda. (III. fejezet.)

Goldbeck Pál dr., állatorvos.

* — 224. Zucht u. Remontirung der Militärpferde aller Staaten. Von dr. P. G. Rossarzt im 2. brandenburgischen Ulanen-Regiment Nr. 11. Berlin 1901. E. S. Mittler u. Sohn, kön. Hofbuchhandlung. (416. 1) 8 márka.
A magyar lótenyésztést is részletesen ösmerteti. Bírálata: Veterinárius 24. évf. 416 l.

Gothard Sándor (herényi), földbirtokos, gazdasági író, szül. 1859. Herényben.

— 225. Néhány szó szarvasmarhatenyésztésünk érdekében. K. 8° (35 l.) Szombathely, 1884. Özv. Seiler H.-né. 20 kr.

Göbel Celesztin, állatorvos, lásd Eisenmayer.

Gödri (Goedri) **János**, ág. ev. lelkész Brassóban, majd Újfaluban, hol 1795. febr. 20. halt meg. *Lásd Lange.*

Görgey (görgői és toporczy) **György**, G. Guidónak, a bécsi pénzügyminisztérium osztálytanácsosának fia, cs. kir. főhadnagy (1869. máj. 1-től) az 1. sz. Ferenc-József dragonyos ezredben. Később mint tartalékos tisztt vonult nyugalomba. (*Szinnyei*, Magyar írók III. 1387. l.)

— 226. Leitfaden des Pferdewesens Bearb. von ... und Eduard Bauer. Wien, 1873. 8r Zamarski.

— Ugyanaz, 2. kiadás. (8-r. VIII és 190 l., rajzokkal.) A hadügyminiszter által tankönyvvül ajánlva. Wien, 1876. (Seidel u. Sohn.)

Graef János. Lásd: Az állatvédő. (A IV. részben.)

Graf Lípót, orvosdoktor, szül. 1793. Bécsben. 1824-ben az állatjárványok tanára Klagenfurtban; 1833-ban a salzburgi állatorvosi iskolán Am-Pach utóda lett, 1843-ban pedig a bonctan-, élettan- és küllemtan tanárául a bécsi állatorvosi iskolára neveztetett ki.

— 227. Bericht über eine Bereisung der vorzüglichsten ungarischen Gestüte, Schäfereien und landwirtschaftlichen Anstalten in den Monaten Juli u. August 1848, von ... u. Dr. Frz. Müller. Wien 1849. 8r. 72 l. Seidel 1 frt.

Grasseli Miklós, a kecskeméti földműves-iskola igazgatója, szül. Tokaj, 1861. dec. 2.

— * 228. Pár szó szarvasmarhatenyésztésünk érdekében. Rimaszombat, 1891.

— 229. Sertéseink pusztulásáról. Felolvasás. (k. 8r. 18. l.) Kecskemét, 1896. Sziládi László könyvny. 30 fill.

Groszmann Ármin, marosújvári állatorvos. Újabban nevét Erdélyi-re magyarosította.

— 230. A takonykór. A csanádmegyei gazdasági egyesület által 1899. évben rendezett népies gazdasági előadások alkalmával előadta G. Á. Kiadja a csanádmegyei gazd. egyes. (8r. 15. l.) Makó, 1899. Vitéz Mihály.

Grubicy Géza (dragoni), nyug. miniszteri titkár, szül. Kassán, 1842. okt. 27. A bécsi egyetemen három évig jogot hallgatott, aztán a pesti egyetemen folytatta tanulmányait. A kiegyezés után a földművelési minisztériumnak ménes-uradalmi, majd állattenyésztési osztályában nyert alkalmazást. 1885-ben a Ferenc József-rend keresztjével lón kitüntetve. Számos gazdasági cikket írt s ő indította meg és adta ki 1876-tól 1888-ig az első magyar baromfi-tenyésztési folyóiratot, a Gallust.

— 231. Budapest állat- és növényhonosító társaság választmányához intézett jelentése Grubicy Geyzának, mint az 1874. évi jún. 4—11-én Budapesten az állatkertben rendezett országos baromfi-kiállítás bizottsága elnökének, ezen kiállítás tárgyában. Budapest 1874, nyomt. az Athenaeum. 8r. 16 l.

— 232. A tyúkászat. 42 a szövegbe nyomott ábrával. Budapest 1874, nyomt. az Athenaeum. 8r. 125 l. 1 frt.

— 233. A baromfi-tenyésztés. «A tyúkászat» 2-ik bővített s a baromfi-tenyésztés többi ágával kiegészített kiadása, 56 a szövegbe nyomott ábrával. Budapest 1875, nyomt. az Athenaeum. 8r. 220 l. 1 frt 50 kr.

— Ugyanaz, függelékkel ellátott 3. kiadás. 63 ábra. 8r., 297 l. Pest 1891. Athenaeum. Kötve 1 frt 50 kr.

- Ugyanaz, 4. átdolg. kiadás 44 ábrával. 2 kötet. Kis 8r. VIII, 128 és 186 l. Bpest 1895. Athenaeum. Vász. kötve 1 frt 80 kr.
- 234. A tengeri nyulak tenyésztése. Oettel M. 5-ik kiadást ért műve nyomán újabb források és tapasztalatok figyelembe vétele mellett irt munkája. Előszóval ellátta Korizmic László. Budapest 1875, nyomt. a Franklin-Társulat. 8r. 93 l. 50 kr.
- *Lásd: Cantelo.*

Grüner Lajos.

- 234. A lónak eredete, fejlődése és művelődési története. Hippologiai tanulmány. Újabb adatok felhasználásával. (8r. 60 l.) Bécs 1885. Frick V. 80 kr.

Guénon Ferenc, francia állatorvos.

- 236. Tehenek tejelésének küljelei, melyek szerint a tejelés nemcsak minősége, hanem a tehen borjas-állapot alatti tejelhetése is megítélhető. . . .-től franciául, megbővítve a tenyésztés némely elveivel tejkezeléssel és sajtkészítéssel Vattay János által. Pest 1847, nyomt. Beimel József, 8r. VIII, 88 l. több könyomatú táblával. Kiadja Emich G. 1 frt 40 kr.

Guóth (Gwóth) János Teofil, orvos-doktor, járásorvos
Hibbén Liptómegyében. Lásd *Szabó Alajos*.

Günther Frigyes Ágost. A múlt század első felében Sondershausenben élt szerző, ki magát magántudósnak és a langensalzei hasonszenvi egyesület tagjának mondja.

- 237. Hasonszenvi (homoeopath.) állatorvos. Vezérkönyv, miként lehet lovak, szarvasmarhák, juhok, kecskék, sertések és kutyák betegségei esetén hasonszenvi gyógymód által gyorsan, biztosan és olcsón segíteni. A homoeopath. gyógyszerek készítésének rövid megismertetésével. «Der homöopath. Thierarzt» 8-ik bővített és javított kiadása után írta s saját költségén kiadta Náray Imre ügyvéd. Arad 1857, nyomt. Goldschneider Henrik. 8r. VIII, 360 l. 2 frt 80 kr.
- 238. Hasonszenvi állatorvos. Vezérkönyv, gazdák és lótulajdonosok számára, mikép lehessen a lovak, szarvasmarhák, juhok, kecskék, sertések s kutyák betegségeit hasonszenvi gyógymód szerint gyorsan és olcsón orvosolni. A hasonszenvi (homoeopathicus) gyógyszerek lajstromával és azok külön készítési módjának megismertetésével. XII. bőv. és jav. kiadás után Náray Imre beleegyezésével írta Remény Arthur. Pest 1868, nyomt. Vajdits József Nagy-Kanizsán. 8r. VII, 407, 123 l., kiadja Grill K. 2 frt 60 kr.

Gyarmati Sándor, állatorvos.

- 239. A falusi baromorvos. Csalhatatlan útmutatás, miként és mely szerekkel lehessen a földművelőnek ép és egészséges marhát bírni s nevelni, ennek betegségeit megismerni s kigyógyítani. A szarvas-

marha, juhok, lovak és sertések betegségeiről s gyógyításáról való orvosságok előadásával. Tapasztalása után összegyűjtötte. . . . Kassa 1832. 8r. 203 l. Kiadta Vajda Pál 1 frt.

Györffy János, fővárosi tanító.

- 240. Rövid gazdaságtan, különös tekintettel a földművelés- és állattenyésztésre. A népiskolák IV., V., VI. és ismétlő osztályai számára. (8r.) Esztergom, 1890. Buzárovits G. 20 fill.

Györy Tibor, orvos-doktor, az orvostörténelem egyetemi magántanára Budapesten.

- 241. Magyarország orvosi bibliographiája 1472—1899. A Magyarországon és hazánkra vonatkozólag a külföldön megjelent orvosi könyveknek kimutatása. Összeáll. Gy. T. dr. A m. tud. akadémia hozzájárulásával kiadta a m. orvosi könyvkiadó társulat. (8r. IX. és 252 l.) Bpest, Athenaeum. 1900.

A 185—196. lapon kivonatos állatorvosi bibliografia található.

Gyulaváry.

- 242. Biztos sikerrel használt házi gyógyszerek. Kézikönyv minden falusi és városi háztartás, minden családtya és gazdasszony számára, a kik az embereknél valamint a házi és egyéb hasznos hajtó állatoknál leggyakrabban előforduló betegségeket gyorsan, biztosan s olcsón akarják önmaguk gyógyítani. A házi és mezőgazdaság terén szerzett újabb gyakorlati tapasztalások s új fölfedezések gyűjteményével. A közjó érdekében összeszedte és többek közreműködésével kiadta . . . Pest 1870, nyomt. Bartalits Imre. 8r. XIV, 210 l. Müller Gyula kiadása.

**Hajnal József, állatorvos, szül. 1868. jan. 9. N.-Becske-
reken (Torontálm.), hol középiskoláit is végezte. Az állatorvosi tanfolyamot a bpesti állatorvosi akadémián végezte, hol 1889—90-ben a belgyógyászati tanszék segédje volt. 1891. N.-Kikindára nevezték ki megyei állatorvosnak, később ugyanott mint városi állatorvos működött. Jelenleg a mezőhegyesi ménesintézetnél van alkalmazva.**

- 243. Az állategészségügyi szolgálat államosítása. Előadói jelentés a magyar országos állatorvos-egyesület 1896. évi május 24-én tartandó közgyűlésére. (8r. 34 l.) Bpest, 1896. Pátria r.-t. ny.

Haliczky (vagy Halitzky) András, előbb gimnáziumi tanár Nagyszombatban, majd 1792-től a német irodalom tanára a pesti egyetemen ; szül. 1753. jan. Báthon Hontmegyében, megh. 1830. apr. 12. Pesten.

- 244. Belehrung und Vorbeugungs- u. Heilmittel gegen die Seuchen des Hornviehes, wie auch gegen die epidemisch ansteckenden, u. gegen einige sporadische Krankheiten d. Pferde, Schafe u. Schweine.

Aus d. Latein, übersetzt von . . . Ofen 1816, mit kön. Univers. Schriften.

Lásd: Barthe.

Hanák Mihály, orvos-doktor, Hevesmegye főorvosa, egri származású. Meghalt 1860. júl. 7. Egerben, 60 éves korában.

— 245. A marbadög elleni rendszabályok. Eger 1850, az érseki főtanoda betűivel. 8r. 16 l.

Hartinger.

— 246. Gazdasági táblák. Átdolgozta Balás Árpád és Soós Mihály. Budapest 1875. Közokt. miniszt. Ára együtt 8 frt, külön 1 frt.

(Baromfi-tenyésztés: 2 tábla, Hasznos és nem hasznos madarak: 2 tábla. Ezeknek szövegét Soós Mihály írta. L. est.)

Hartmann Lípót.

— 247. A házi állatok s azoknak haszna. Tanulságosan mulattató képes könyv az ifjúság számára. Minden házi állatok természet-híven színezett ábráival és magyarázó szöveggel. H. n. 1863. 8r. 24 l. 29 színezett tábl. Magyar és német szöveggel 1 frt 20 kr.

Hatsek Ignác.

— 248. Magyarország állategészség szervezetét, állattenyésztését és gazdasági szakoktatását ábrázoló térkép. Kiadta a földmív.- ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztérium. 5 frt.

Hauer Géza, a szt.-imrei földműves iskola igazgatója. Szül. 1851. Gyömrőn, Pestm. Gazdászati tanulmányait Keszthelyen végezte, hol egyideig intézői segéd is volt.

— 249. A szarvasmarha-tenyésztés és a tejgazdaság felkarolásánál szükséges változtatások a tejgazdasági rendszerben. (N. 8r. 12 lap.) M.-Óvár, 1886. Ifj. Nagel Ottó bizománya, 20 kr.

— 250. A fejős tehénről. Erdélyi gazdasági egyesület irodalmi szakosztályának könyvkiadó vállalata. II. évf. 2. füzet. (8r. 31 lap.) Kolozsvár, 1889. Márton Kálmán.

— Ugyanaz. Második kiadás (31 lap). Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata, 6 füzet. (8r.) Kolozsvár, 1893. Koczányi és Vitéz bizománya Kassán. 25 kr.

Hauer Miksa, járási m. kir. állatorvos Alsó-Kubinban. Szül. 1859. ápr. 30. Nagy-Tétényben (Pestm.) Az alsóbb osztályokat Székesfehérvárott és a bpesti IV. kerületi reáliskolán végezte. Ezután Triestbe került, hol a «Banco Modello» intézet 3. évfolyamát látogatta. A mérnöki pályáról időközben lemondván, a bpesti állatorvosi akadémiára iratkozott be, hol 1882. oklevelet nyert. Ezután egy évig

Czeczén (Fehérm.) mint magánállatorvos működött; 1883—87-ig pedig mint vármegyei állatorvos Szeniczen (Nyitram.), 1887—1900-ig Zsolnán, ugyanolyan minőségben. 1900 jan. 1. óta járási m. kir. állatorvos Alsó-Kubinban. Állatorvosi érdekű cikkei a «Gyakorlati Mezőgazda», a «Veterinarius» és az «Österreichische Monatschrift für Thierheilkunde» című folyóiratokban jelentek meg. Általa javított két állatorvosi eszköz leírása a «Veterinarius», az «Österreichische Monatschrift» és Alois Koch: «Encyklopädie der gesammten Thierheilkunde und Viehzucht» című munka VI. kötete 319. lapján és XI-ik kötete 313-ik lapján jelent meg. Állattenyésztési cikkeket közölt a «Nyitramegyei Közlöny», «Vágvölgyi Lap», «Mészárosok és Hentesek Lapja» és «Testvériség» (Alsó-Kubinban megjelent, de már megszűnt) hirlapokban (*Önéletrajzi adatok.*)

— 251. Magyarország állategészségügy-rendészete. Az érvényben levő törvények, kormány-rendeletek, miniszteri elvi jelentőségű határozatok, felsőbb királyi bírósági döntvények, minisztertanácsi és III. fokú (miniszteri) ítéletekből összeáll. és jegyz. ellátta H. M. Közigazgatási tisztviselők, tisztii állatorvosok, községi előljárók, vágatási birtokosok és hasznos háziállat-birtokosok használatára. (N. 8r. 470 lap.) Zsolna, 1893. Ifj. Nagel Ottó bizom. 3 frt 60 kr.

Havas Ignác, (gömöri), orvos-doktor, Tolnamegye tisztii orvosa, 184⁵/₆-ban orvoskari dékán a pesti egyetemen, szül. 1803-ban Valaszkán (Zólyomm.), megh. 1887. Budapesten.

— 252. Hivatalos jelentése a marhapestist enyhítő bánásmódról. H. n. 1839. 8r. 24 l.

— Inoculatio luis pecorum per J. H. proposita. (Linzbauer Codexének függelékében.)

*

A Havas által ajánlott marhavész elleni oltásokról lásd a *Zlamál*-ról szóló fejezetet. Részben erre vonatkoznak még a következő, főiskolánk irattárában található okmányok is:

A m. kir. Állatgyógyintézet Tekintetes Igazgatóságának.

Az országos magyar gazdasági egyesület alelnökének 1861 dec. hó 12-én 1888. szám alatt kelt folyamodványára, melyben a marhavész ellen enyhítő szer gyanánt javaslatba hozott beoltást, úgy, miként azt *Havas Ignác* volt tolnamegyei főorvos é folyamodványhoz mellékelt vázlatban előadja, nagyobbyszerű vizsgálatok és kísérletek eszközzése végett rendeltetni kéri a m. kir. állatgyógyintézeti igazgatóság és a nm. m. kir. Helytartó Tanács 72,675. szám alatt Budán 1861 dec. hó 22-én kelt leiratánál fogva hivatik fel, hogy a

fontos ügyre nézve véleményes jelentését terjeszse fel, s ha a Havas-féle beoltási módot célszerűnek találja, azon vázlatot, a fennálló szabályrendeletet a marhavétség beoltását tárgyaló 55. §-nak kellő figyelembe vételével alapul véve, egy rövid oltási utasítást készítsen, közzététel végett.

Ezen tárgy az alólirottak véleményes jelentés s illetőleg rövid oltási utasítás készítése végett kiadtván, a következőket bátorodom előadni:

Vélemény.

A Havas Ignác vázlatában foglalt oltási móddal *lényegileg egészen egyetértek*, a mennyiben ez tudniillik a ragálnak (oltó-anyagnak) a bőrén (*sic*) át a vérbe való felvételét s a ragálnak ez úton netalán lehetséges szelidítését czélozza.

De az általam 1839. február—június havakban (tehát Havas Ignáccal majdnem egyidejűleg (Torontálmegye Ivánda helységében) 115 drb marhán végbevitt oltások alkalmával azt tapasztalám, hogy a kusztorávali (késseli) oltások különösen a vaszoran és a tőgyen legfoganatosabbak valának s legfeljebb alkalmatlanságot okoztak.¹⁾

Az oltóanyagnak Havas által javasolt bőrbe való bedörzsölésén kívül tehát e célra szúrások is alkalmazhatók. *Szintúgy helyesnek találám a beoltott állatok szűken tartását* és saját tapasztalásom után, úgy vélem, hogy az oltás által létrehozott marhavész ép ezen életrendi szűkentartásnak leginkább köszöni szelidebb lefolyását.

A betegségnek inkább bőrfelé való irányozását, a meleg istállóban tartózkodás magában is eszközölheti ugyan Havas szerint, de még célszerűbbnek tapasztalám az egész testnek 2—3-szor napjában ledörzsölését s betakarását.

Mit tesz a melegentartás az oltás után, leginkább kiderült általam beoltott azon két darab marhánál, melyeket a helynek szűke miatt egy kis szobába kellett beállítanom, a hol be is fűtettem. E két darab egyikénél t. i. a száján baloldalán pattanásos bőrküteg jött létre, s azon állítasomat, hogy a marhavész eredeti, azaz honi alakjában bőrküteg, némileg igazolá. A Nagy-Kunság Kis-Újszállás városában 1852-ben uralkodott marhavész kétségtelenné tette ezen állítasomat, mert a bőrküteg (Exanthema) az akkor ottan uralkodott marhavészkor oly közönséges volt, hogy a nép is a járványt *himlő-betegségnek keresztelte*. S ép ezen általam már 1838-ban is tapasztalt minősége a marhavésznek *leginkább indított az oltások megkísérlésére*. *A posztoszélnak lebenyőbe való húzását* szinte célszerűnek tapasztalám, a vérnek s vele együtt a ragálnak, belső részekről bőrfelé való csábítása, s így a belső lobnak némi enyhítése miatt.

E tekintetben pedig azt tapasztalám, hogy az oltás napján húzott posztoszélnak vagy hunyorgyökérnek legerélyesebb hatása már a betegség kitorése előtt beállván, nem igen hathatott elvezetőleg (*derivative*) a csak későbbben beálló belső lobra; a mi okból én az oltások folytatásánál az oltás utánig 3—4 napon húztam a zsineget.

Gyanus marha oltásánál pedig, a hol az ember a betegségnek

¹⁾ A farknak alsó lapja szintén fogékony egy hely, de a beálló hasmenéskor nagyon piszkos lesz s az oltás következtében megsebzett hely fekélyedése megy át.

kitörési napját előre nem tudhatja, a posztószél mindjárt az oltáskor behúzandó s hatásának mintegy felfrissítése terpentin-olaj s kőrisbogár festvénynek bedörzsölése által kieszközölendő.

Ezen egyedül tökéletesen egészséges marhán keresztülvihető eljárásnak kedvező sikerét a gyanus marha beoltásától sohasem várhatjuk, a mit (sic!) magam is tapasztalám, midőn t. i. az egészségesen beoltott 40 darab közül 30 darab valóban megbetegedvén, csak egyetlenegy darab esett el; míg a 75 gyanusan beoltott marha közül 23 darab elhullott.

Ezen 75 darab marha közül 47 darab már az oltás utáni második s legfeljebb harmadik napon megbetegedvén, az oltás előtt már megtörtént ráragadásra mutatott. Az elesett 23 darab mind e 47 megbetegedettek közül valók; míg az oltás következtében megbetegedett 28 darab mind felgyógyult.

A tökéletesen egészséges és más gyanus marhának beoltásából származó s a most idézett adatokból látható nagy különbsége az eredménynek egyúttal esalhatatlan tanulságul is szolgál, miszerint *egyedül olyan marhát oltunk, a melynek tökéletes egészségéről meg vagyunk győződve.*

A Havas-féle oltásmódnak lényegében helybenhagyása mellett s a szükséges módosítások hozzájárulása után most már a megkívánt oltási utasítás könnyen megállapítható.

Dr. Zlamál Vilmos,
r. ny. egyet. tanár.

Oltási utasítás.

1. Miután minden körülmények szoros megvizsgálásából nyilván kitetszett, hogy a fennálló orvosrendőri szabályok, úgymint elzárás, bunkózás stb. segítségével a marhavészt valami helyen kiirtani s s annak további terjedését gátolni képesek nem vagyunk, akkor csak *(sic!)* fogjunk a marhák beoltásához.

2. Ennek sikeres kivitelére mindenekelőtt szükséges olyan helyiségről gondoskodni, mely az állandó marhák számának annyiban feleljen meg, hogy minden beoltott csoportot külön s pedig egészen tiszta helyre s a hol azelőtt semmi marha nem tartózkodott, állítsanak. Ezen helyiségnek félre és messzire kell esni minden marhaistálló, legelő vagy akoltól; egyrészt, hogy az oltás következtében megbetegedett marháról a betegség az egészségesekre ne terjedhessen s másrészt, hogy az istállóknak, aklokban vagy legelőn tartózkodó marhának részbeni megbetegedése esetében az oltonczok ne tétesenek ki a befertőzésnek.

3. Oltó anyagúl szolgáljanak az orrból, szájból vagy szemből folyó kóros termények (minél tisztább nyálka, melyeket a betegségnek gyengébb fokán szenvedő állatokból kell vennünk).

4. Ezen kóros terményeket vagy kőczba vagy gyapjúba vagy pedig egy toll szárába, vagy kis üvegsőbe fel kell fogni, a szerint t. i. miszerint azokat vagy bőrbe akarjuk dörzsölni, vagy pedig késseli szúrások segítségével bőr alá alkalmaztatni.

5. Az oltással foglalkozóknak semmiesetre sem szabad az oltóanyagot szedniök, mivel ruháikba felvett gőzforma ragály által az oltonczokat befertőztethetnék, ez okból is felette szükséges, szorosán vigyázni arra, hogy az oltóanyag az oltás közben az oltoncz orrá-

hoz közel ne jöjjön, mert könnyen megeshetnék, hogy a ragálynak légbeni belehelése által a marhavész egész erejével támadná meg az oltonczot.

6. Az oltoncznak valami oszlop vagy szekérhezi erős odakötése vagy annak ledöntése után az oltásra kiszemelt helyen (a czombok belterületén, a fülsigán, a tógyen, vagy a vaszoran a bőrhámot (epidermist) vagy szőröstől levakarjuk s az oltóanyagot belédörzsöljük, vagy pedig hegyes késsel a bőrhám alá szúrást ejtven, az oltóanyagot hegyesített tollal bőr alá hozzuk.

7. A beoltott s a már azelőtt elkészített helyre kötött állatoknak szokott étadaga az első napon annak felére, a következő napokban pedig egyharmadára leszállítandó.

Mivel pedig a marhák a betegség kitörése előtt rendkívül éhesek szoktak lenni, ez okból szükséges őket rövidre felkötni, hogy az almot meg ne egyék.

8. A beoltottak itatása háromszor napjában s a betegség kezdetén még többször is történjék meg, tiszta friss, egyszer napjában pedig sós vízzel.

9. Az ilyen állatok bőrét 2—3-szor napjában szalmacsutakkal jól le kell dörzsölnünk s ha az istálló magában nem elég meleg, az állatok testét, a hol azt a körülmények megengedik, be is kell takarnunk.

10. Az oltás utáni 3—4. napon zsineget húzunk az állat lebenyőjébe, melyet a betegség beállásakor terpentinolajjal vagy kőrisbogár festvénnyel fel kell frissítenünk.

11. Fiatal, azaz 3—6 éves igen jól táplált s védős állatokon, péld. bikákon eret is vághatunk 4—5 font vér mennyiségére.

12. Az oltás következtében megbetegedett állatokkal úgy kell bánnunk, mintha magoktól megbetegedtek volna.

13. A fellábadozókat úgy kell tekintenünk, mint a különben is a marhavészből kigyógyultakat s csak a fennálló rendőrszabályok szoros megtartása mellett szabad a kigyógyult oltonczokat a többi marha közé bocsátani.

14. Hogy az oltások és pedig a marhavészre szorítózkodó rendőri szabályok pontos végrehajtása mellett csak a szakértőknek szabad végbevenni, magától értetik.

Pesten, január 22-én 1862.

Az állatgyógyintézeti tanári karnak üléséből. *Dr. Szabo Lajos* s. k., igazgatótanár. *Dr. Zlamál Vilmos* s. k., a járványtan, gyógytan s kórodai intézeti tanár. *Dr. Galambos Márton* s. k., r. k. tanár.

Havas Jakab, eperjesi kerületi m. kir. állatorvos.

— 253. A gümőkór. (K. 8r. 19. l.) Eperjes, Kósch Á. nyom. 1898. (A sárosmegyei gazd. egyesület 5. sz. kiadványa.)

Hegedűs Géza, gazdász, magyar-csanádi származású.

— 254. A gulyabeli szarvasmarhatenyésztés előnyei és hátrányai. (N. 8r. 42. l.) Keszthely, Farkas János ny. 1891. (A keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet kebelében fennálló Georgicon gazdasági körének kiadványa 2. szám.)

Ezen körnek pályásatán 60 franc díjat nyert munka.

Hegedűs Jenő.

- 255. A lovak gondozása és ápolása. A lovasított gyalogsági tisztek használatára. 1 táblával. (K. 8r. 61. lap.) Budapest, 1893. Toldi Lajos. 60 kr.

Heinrich J., kerületi állatorvos és a magdeburgi állatbiztosító társaság igazg. tagja.

- *— 256. Thierärztliches Handbuch zur Belehrung für Landwirthe, Viehbesitzer, Thierärzte und Agenten für Vieh-Versicherungs-Gesellschaften. Enthaltend das Wichtigste der Gesundheits- und Krankheitslehre der nutzbaren Hausthiere von J. H. Mit mehreren Abbildungen. Herausgegeben von der Direction der Ersten ungarischen Viehversicherungs-Gesellschaft in Pest. Im Selbstverlage. 1871. (16r. 80 l. és 4 tábla rajzzal. A munkához L. G. Schmidt, az «Első magyar állatbiztosító társaság vezérigazgatója» írt ajánlást.)

Nincs említve a magyar bibliográfiákban. (Megjegyzendő, hogy a könyv külső borítékclappján a cím következő: Thierärztliches Handbuch. Enthaltend das Wichtigste der Gesundheits- und Krankheitslehre der nutzbaren Hausthiere.)

Heitzmann Márton, sebézmester, országos főállatorvos és gazdász, szül. Szabadkán 1804. Felsőbb tanulmányait Bécsben, a Jozefinumban végezte oly kiváló szorgalommal, hogy a nagy ezüst érmet is elnyerte. 1824. április 1-én táborigazgatói (Unterfeldarzt) minőségben besorozták az 1. sz. császár-huszárezredbe Bécsben s ezután egyfolytában 20 esztendeig szolgált a hadseregben. A bródi 7. sz. ezrednél 8 évnél tovább működött és nagy érdemeket szerzett a marhavész terjedésének meggátolásában. 1844 aug. 23. a Zlamál távozásakor megüresedett országos főállatorvosi állásra pályázott és azt, utóbbinak meleg ajánlatára (600

Heitzmann
Landwirthschafts- und
Thierarzt Professor.

forint évi fizetéssel) meg is kapta. Mikor Zlamál tanárt fel-függesztették, az ország akkori kormányzója, Albrecht főherceg H.-t Zlamál tárgyainak (elméleti patkolástan, ált. és részl. kór- és gyógytan, által. és részl. sebészet, járvány-

tan) előadására helyettes tanárnak nevezte ki a pesti állatorvosi intézethez (1853. április 28-án kelt Z. 744/pr. sz. helytt. tan. rendelet), évi 600 frt fizetéssel. H. 1853. május 2-től 1856. nov. 8-ig viselte ezen állást, mikor is Zlamál újra átvette a tanszék vezetését, H. pedig a főállatorvosi tisztet, melyet még azután hosszú időn át viselt, de az intézettel való összeköttetései azután sem szakadtak meg teljesen, mert mint orsz. főállatorvos is sok időn át szerepelt az évvégi szigorlatokon mint hivatalos vendégvizsgáló. 1861-ben, Galambos tapasztalataira támaszkodva, azt a javaslatot terjesztette a helytartó tanács elé, hogy a juhok szelidített marhavészragály-anyagával szarvasmarhákat oltsanak be. (V. ö. a Galambosról szóló cikkkel.) Két orvosdoktor fia (Gyula és Károly) maradt, kik közül az utóbbi Bécsben él s mint jeles illusztrátor általánosan ismert; az előbbi pedig Amerikában folytatja orvosi gyakorlatát. (*Főiskola irattára.*)

— *Repertórium.* Ueber die in der Gemeinde Acsa Stuhlweissenburger Komitates zum Ausbruch gelangte Beschälkrankheit, auch Chankersuche, Chankersucht, Venerie, Rotz- der Geschlechtsheile genannt. (*Zeit. f. N.-u. Heilk.* 1853. II. 22. sz.) — Eine durch den Darmstich geheilte Windkolik beim Pferde. (*U. o.* 1854, I. 30. sz.)

Heksch Adolf.

— 257. Mittheilungen aus dem Gebiete der Schafzucht und Woll-Industrie. Gewidmet der hohen löbl. ung. ökonom. Gesellschaft. Pest 1839, gedr. bei Ludw. Landerer. Sr. XII, 50 l. 1 frt.

— 258. Közlések a juhtenyésztés és gyapjúipar köréből; ajánlva a magyar nemes gazdasági társaságnak . . .-tól. Pest 1839, kiadta a szerző, nyomt. Landerer L. Sr. 50 l. 1 frt.

Herman Ottó, zoológus, volt országgyűlési képviselő és a m. ornitológiai központ ezidő szerinti vezetője. Szül. 1835. jún. 27. Diós-Győrött, Borsodmegyében.

— 259. Az állatok védelme. A bpesti állatvédő egyesület II. kiadványa. Szerkeszti H. O. Bpest 1883. Franklin Társulat (12r. 107 lap). 30 kr.

— 260. Védjük az állatokat. (Kis Sr. 84 l.) Bpest 1882. A bpesti állatvédő egyesület kiadványa. Grill K. bizom. 40 kr.

Herri Antal, orvos-doktor, váci származású, gyakorló orvos Pesten. 1837—38-ban az állatorvosi intézet segédje volt. Hoffner tanárnak az orvoskari dekához (1838. aug. 5.) intézett beadványa mint javíthatatlan iszákost tünteti fel s kéri, hogy állásában, minthogy «*ob sitim suam in*

spirituosa inextinguibilem prolongatione semet minime dignum exhiberet» ne hagyják meg továbbra. Irt egy orvosbotanikai értekezést a magyarországi bódító növényekről. (*Főiskola irattára.*)

Herz Márk, orvos-doktor.

— 261. Herz D. Markus an den D. Dohmeyer . . . über die Brutalimpfung und deren Vergleichung mit der humanen. (8r. 88 l.) Pesth, 1802. Bey Joseph Leyrer.

Herzog Oszkár dr.

— 262. Die Schafzucht in Ungarn, Ursachen ihres Verfalles und Mittel zu deren Hebung. (8r. 63 l.) Wien 1883. Verl. von G. P. Faesy.

Hétsey (vagy Hétschey) Adolf, a «Pester Markt» volt szerkesztője és tulajdonos-kiadója. Megh. Bpesten 1883. ápr. 26-án, 74 éves korában.

— 263. Instruction zum Gebrauch des k. k. ausschl. priv. Schaf- und Wollwasch-pulvers mit kalter Anwendung nebst praktischer Belehrung für Wollproducenten und Wollhändler. Pest 1860, gedr. bei Gustav Emich. 12r. 24 l.

— 264. Utasítás a cs. kir. kizár. szab. birka- és gyapjúmosás kellékeiről. Instruction des k. k. ausschl. privil. Schaf- u. Wollwasch-Ingredienzen von Adolf Hétsey in Pest. Pest 1860, Müller Emil könyvnyomdája. 8r. 7 l. Magyar és német szöveggel.

Hodóly Elek dr., lásd Kocourek.

Hoeller-Bertram Móric, báró.

— * 265. Hungarian and Austrian Stallions of the present day. (8r. 112 l.) Bpest, 1902. Pallas ny. Sportélet kiadása. 24 kor.

Hoffner József, orvos-doktor, egyetemi tanár, az állatgyógyászati tanszék és intézet felügyelője, a m. tud. akadémia levelező tagja, szül. 1794. márc. 25. Veszprémben, hol 1810. a gimnázium osztályait elvégezte, mire 1814-ig a győri püspök uradalmi irnoka volt; ekkor Pestre ment filozófiát (1816-ig) és orvosi tudományt (1818-ig) hallgatni, melyet Bécsben 1822-ben elvégezvén, ugyanott 1822. aug. 22. orvos-doktorrá lett. 1823. febr. 9-től a bécsi állatorvosi intézet alumnusa volt és 1825-ig az állatsebészséget és törvényszéki állatorvostudományt tanította mint korrepetitor ugyanott. 1826. jún. 2. (Brunkala halála után) a pesti m. kir. egyetemen az állatorvosi intézet igazgatójává és rendes tanárrá nevez tetett ki; itt aug. 5. magyar nyelven tartotta

Certe Optandum foret pro omnibus
 eo intendere. ut. Cum jam sit Universitas
Hungarica, in ~~H~~ Hungaria existens, scin-
 tra Omnes. Quo in Medica solum facultate
 idioma duplici ~~pro~~ An lege, An usu solum
 proponitur, lingua prolegerentur vernacula
 hocque ^{co} a fortiori. Cum ~~pro~~ inter Auditores
 propriis autem Veterinarios. et illi, qui ges-
 tationis accipiunt idioma protectiones, huius
 gaxiam in tantum Calleant, ut tuto eadem
 usum valent. Sit exemplo Universitas
 Vindobonensis respectu Polonorum, Bohemorum
 Moravorum etc. Pragensis, Graecensis. &
 Leopoldensis!

Jos. Hoffner M.D.
 Aulic. Verc. Professor.

Hoffner kézira'a 1827-ből. (Az egyetemi tanácshoz intézett beadvány, melyben az orvosi karon az összes tárgyaknak, így az állatorvosi tudománynak is, egy nyelven (magyarul) való előadását sürgetti.)

beköszöntőjét. Az egyetemen utoljára 1840—41. tanévben adott elő, de már ekkor folytonosan betegeskedvén, helyettesül (1841.) *dr. Doleschall Gábor* (később miskolci gyakorló orvos) és *dr. Zankó József* akkori segédek nevezettek ki s H.-nek még ugyanazon évben történt halála után *dr. Zlamál Vilmos*, akkori orsz. állatorvos, lón megbízva a tanszék ellátásával. (Az utóbbit 1843. okt. 17-én rendes tanárnak és az állatorvosi intézet igazgatójának is kinevezték.) A m. tudom. akadémia 1832. márc. 9. levelező tagjává választotta Hoffnert, ki hosszás szenvedés után tüdővészben 1841. febr. 16. halt meg Pesten. Vagyonát szegény gyermekek iskolázására hagyta Családi viszonyairól csupán annyit tudhattam meg, hogy volt egy fivére, *Ede*, továbbá egy nagybátyja, *dr. Sihulcsky*, kassai orvos. Cikkei az Orvosi Társban, melynek rendes munkatársa volt (1832-től), a Tudományos Gyűjteményben (1832. II.) jelentek meg; azonkívül az akadémia Természeti műszótárának anyaga gyűjtésében is részt vett. Kéziratban maradt munkái: *Az embernek szelleme*, Hartmann Fülöp Károly után magyarártva (1833.) és *A patkolás-tanítmány, kovácsok és nevendék baromorvosok számára*. A nemzeti múzeumban *Szinnyei* szerint egy levele is őriztetik, melyet 1828-ban Horvát Istvánhoz intézett.

Hoffner tanár szorgalmas író és német neve dacára is lelkes magyar ember volt, ki már 1827-ben sürgette az egynyelvű (magyar) előadást az állatorvosi iskolán. Ez a törekvés azonban tudvalevőleg csak 1873-ban valósult meg, a mikor végkép beszüntették a német nyelvű előadásokat az állatorvosi tanintézetben.

Ugyancsak H. volt az, ki már 1831-ben sürgette, hogy az állatorvoslás mesterévé csak az lehessen, a ki 8 középiskolai osztályt végzett, továbbá, hogy az állatorvosi intézet számára más épület (legalább 3 iskola) emeltessék, több előadó tanár alkalmaztassék s végül, hogy a tanítókovács legalább 400 frt fizetést kapjon.

- 266. Dissertatio veterinario-medica de influxu zooiatriae in anthropiatriam. Pestini 1828, typis J. M. Trattner. 8r. 40 l.
- 267. A patkolás-tanítmány, kovácsok és nevendék baromorvosok számára. (Kéziratban. L. *Szinnyei*, M. *Irók IV.* 975. l.)
- 268. Ezenkívül lefordította németről Balassa Konstantin, Schwab Konrád, Tennecker Seyfert munkáit. (L. *ezen címszók alatt*.)

Holló József ifj.

— 269. A baromfitenyésztés és a kereskedelem. *A kassai gazdasági tanintézet könyvtár-jegyzéke után.*

Högyes Endre, orvosdoktor, a kórtan tanára a budapesti egyetemen, szül. 1847. nov. 30. Hajdú-Szoboszlón.

— 270. A felbontott vér hatásáról az állati szervezetre. (Előadatott a kir. m. természettudom. társulat 1873 márc. 19-én tartott szakülésén.) Pest 1873. 8r. 17. l.

— 271. Kurze Mittheilung über die Wirkung der frischen Cholera-entleerungen auf die Thiere. Berlin 1873, Druck von H. S. Hermann, 8r. 5. l. Címlap nélkül.

— 272. A veszettség gyógyításáról. Kísérleti és statisztikai tanulmány, tekintettel különösen a Pasteur-féle prophylacticus gyógyításra. 1889. (Érték. a term. tud. köz. XVIII. 5.) (125 l.) 1 korona 60 fillér.

— 273. Die experimentelle Basis der antirabischen Schutzimpfungen Pasteur's. Stuttgart 1889. 4 márka.

— 274. Veszettség. Rabies. (Bókai, Kéti és Korányi: A belgyógy. kézikönyve I. kötetében.)

— 275. Lyssa. Mit 18 Abbildungen. (XI. 240 l.) Wien 1897. A. Hölder. 6 márka.

*— 276. La rage et son traitement prophylactique en Hongrie depuis 1890 jusqu'à 1899. Par A. H. A l'occasion de l'exposition universelle de Paris en 1900. (8r. 50 l.) Budapest, 1900 Athenaeum.

Hreblay Emíl, országos baromfitenyésztési felügyelő, született Kassán 1868. Atyja Hreblay Arnold közgazdasági író, főreáliskolai tanár és földbirtokos volt. Középszkolai tanulmányai elvégzése után a kassai m. kir. gazd. tanintézetbe iratkozott s azt elvégezve 1888—1890. a «Gyakorlati Mezőgazda» társszerkesztője volt Kovácsy Bélával egyetemben. 1880-ben tűzérőnkéntes volt, de amellet a lapot is szerkesztette és könyvet írt a «A takarmányneműek mesterséges eltartásáról». 1899—1892 igazgatója volt az istvántelki gazdasági és kertészeti iskolának, 1893—95. a csömöri uradalom intézője. 1896—97. sárosvármegyei közgazdasági előadó és az általa alapított fogyasztási és értékesítő szövetkezet vezérigazgatója. 1897. év végén Darányi Ignác földművelésügyi miniszter országos baromfitenyésztési felügyelővé nevezte ki. Az összes magyar közgazdasági és gazdasági lapok munkatársa. (*Önéletrajzi adatok.*)

— 277. Tyuktenyésztés. A szöveg közé nyomtatott 49 ábrával. (8r. 149 l.) Budapest, 1900. Ifj. Nagel Ottó bizom. 2 kor.

- *— 278. Baromfiak hizlalása. (A Kodolányi-alap kamataival jutalmazott mű.) Az OMGE kiadványa. Budapest 1900.
Az 1899/900 évi OMGE-évkönyv (63. l.) után idézve.
- 279. Lúd- és kacsatenyésztés. A szöveg közé nyomott 35 ábrával. (N. Sr. 137 l.) Budapest, 1901. Ifj. Nagel Ottó biz. 2 kor.
- 280. Pulykatenyésztés. A szöveg közé nyomot 31 ábrával. (8r. 98. l.) Budapest, 1901. Ifj. Nagel Ottó biz. 2 kor.
- 281. A gazdasági baromfitenyésztésre vonatkozó általános tudnivalók. Útmutatás a baromfitenyésztőknek arra, hogy mikép lehet a baromfiállományt nemesíteni, értékesebbé tenni s a baromfitermékek után remélt jövedelmet az értékesítő szövetkezetek alakítása által nagyobbítani. 15 képpel. (8r. 40 l.) Budapest, 1900. Ifj. Nagel Ottó biz. 1 kor.
- 282. A baromfitermékek értékesítése. Útmutatás arra, miképen lehet a baromfitenyésztés összes termékeit piacra való helyes előkészítés által értékesebbé és a szövetkezetek alakításával a jövedelmet nagyobbá és biztossá tenni. (N. Sr. VII. 151 l.) Budapest, 1901. Ifj. Nagel Ottó biz. 2 kor.
- *Lásd:* A Baromfitenyésztők Orsz. Egyesületének Évkönyve.

Hutyra Ferenc, orvos- és sebész-doktor, okleveles állatorvos, állatorvosi főiskolai rektor és rendes tanár, a III. oszt. vaskoronarend tulajdonosa és a Ferenc-József-rend lovagja, a Mérite agricole tisztje, az Académie de médecine de Belgique és a francia Societé centrale de médecine vétérinaire levelező, az orsz. közegészségügyi tanács rendk. tagja, az állatorvosi tisztvi vizsga vizsgáló-bizottságának tagja. szül. 1860 szept. 6. Szepeshelyt (Szepes m.) iparos szülők-től, középiskoláit Znió-Váralján, Egerben és Lőcsén, az orvosi tanfolyamot Budapesten végezte s 1883 nov. 10. orvosdoktorrá avatták. Az 1880—81. tanévben az egyetem élettani intézetben mint demonstrátor nyert alkalmazást; 1882. október elsején az egyetemi kórbonctani tanszékhez melynek igazgatója Scheuthauer Gusztáv tanár volt, gyakor-nokká, 1883 szept. 1. ugyanoda II., 1884 okt. elsején I. tanársegéddé neveztetett ki, hol 1886 közepéig működött; ekkor a földművelésügyi miniszter a budapesti állatorvosi tanintézethez a kórbonctan segédtanárává nevezte ki és egyúttal külföldi tanulmányútra küldte. Ezen útjában a bécsi, berlini, kopenhágai, brüsseli, párisi, lyoni, stuttgarti, berni, zürichi s a müncheni állatorvosi iskolákat látogatta meg és 1887 elején hazatérve átvette a kórbonctan elő-adását. 1888 máj. a nyilv. rendk. tanári címet nyerte, novemberben pedig a belgyógyászat és járványtan nyilv.

rendes tanárának nevezetett ki. 1889 jun. a budapesti egyetemen az állatjárványtan, állategészségügyi rendészet és hússzemle magántanárává képesítettet, 1898-ban pedig egyetemi rendkívüli tanári címet nyert. Az 1888-ban Párisban tartott gümőkór-kongresszuson mint a földművelésügyi minisztérium kiküldötte, a svájci s a német állategészségügyi konvencióra vonatkozólag Bécsben 1890. és 91-ben folytatott tárgyalásokon pedig mint a nevezett minisztérium szakértője vett részt. Az 1890. bécsi erdészeti és gazdasági kiállításon mint csoportbiztos működött és ítteni működéséért ő felsége a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Az állatorvosi akadémiának főiskolává való átalakulása-kor, 1899. június havában ő felsége a főiskola rektorává nevezte ki. Ugyanekkor a belgyógyászat tanítása alól fölmentetvén, a törvényszéki állatorvostan, járványtan és a hússzemle előadásával lőn megbízva. Az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon a főiskola méltó képviselote dolgában nagy tevékenységet fejtett ki s ebbeli érdemei méltánylásául legfelsőbb elösmerésben részesült, a francia kormány pedig a «*Mérite agricole*» rend tiszti jelvényével tüntette ki. Az 1901. évi londoni nemzetközi gümőkór-kongresszuson mint a földmív. miniszter küldöttje hivatalosan vett részt. Irodalmi munkásságát az Orvosi Hetilapban 1884-ben kezdte meg s azóta cikkei és értekezései számos hazai és külföldi folyóiratban jelentek meg. A Jahresbericht über die Fortschritte der Veterinär-Medicin állandó munkatársa s a Centralblatt für Bakteriologie und Parasitenkunde referense; továbbá ő szerkeszti (1886—87-től kezdve) az Állategészségügyi Evkönyvet, ugyanennek német kiadását (1889-től) és az állatorvosi főiskola hivatalos kiadványait.

- 283. Adatok a májdaganatok tanához. (Különlenyomat az «Orvosi Hetilap» 1886. évfolyamából.) [8r. 44 l.] Bpest, 1886. Nyom. Khór és Wein-nál.
- * 284. A zsírok átszivárgásáról, nevezetesen az epe befolyása alatt. Bpest 1881. [Érték. a term. tud. köréből, XI. k. 20. szám. Kiadja a m. tud. akadémia.] 60 kr.
- 285. A veszettség prophylaxisa és a védőoltások. Különlenyomat az «Orvosi Hetilap» 1887. évfolyamából. (8r. 9 l.) Bpest, 1887. A pesti Lloyd-t-s. nyomd.
- * 286. Külföldi tanulmány-útjáról a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztériumhoz felterjesztett jelentése dr. H. F. budapesti állatorvosi tanintézeti kórbonctani segédtanárnak. (8r. 37 l.) Bpest, 1887. Pesti könyvnyomda részv. társ.

- 287. Kórbonctani diagnosztika. Útmutatással a háziállatok boncolására. (8r. IV, 253 lap.) Budapest, 1888. Ifj. Nagel Ottó bizom. 2 frt 40 kr.
- 288. A háziállatok fertőző betegségeinek oktana. 51 ábrával a szövegben. Kiadja a földművelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. minisztérium. (8r. VIII, 245 l.) Budapest, 1888. Nagel Ottó bizom. 2 frt 60 kr.
- 289. Leitfaden der Vieh- und Fleischbeschau für Schlachtkommissäre. Mit 3 Fig. (8r. 60 és VIII. l.) Budapest, 1889. Nagel Ottó. Preis 1 fl.
- 290. Útmutatás a marhavágóhídi szemle megejtésére. 3 ábrával. Vágóhídi biztosok számára. (8r. 60 és VIII. l.) Budapest, 1889. Ifj. Nagel Ottó. 75 kr.
- 291. Állatorvosi szakoktatásunk reformja. Különnyomat a «Veterinarius» 1890. 2—4. számaiból. (8r. 28 l.) Bpest, 1890. Nyom. Buschmann F.-nél.
- 292. Állatbiztosítás. Kézirat helyett. Az állatbiztosítási pályázat bírálatának előadói tervezete. Irta H. F. dr. (4r. XXVI. l.) Bpest, 1893. Hazánk nyom.
- 293. Állatorvosi belgyógyászat. I. Kötet. Fertőző betegségek. (8r. IX. 563 lap.) Budapest 1894. Dobrowsky és Franke. 5 frt 40 kr.
- Ugyanaz. II. kötet. A vér, az anyagforgalom, az idegrendszer, a mozgatószervek, a lélekzőszervek és a vérkeringési szervek betegségei. (N. 8r. VIII. 520 l.) Bpest, 1896. Dobrowsky és Franke. 5 forint.
- Ugyanaz. III. kötet. Az emésztő szervek, a húgyszervek és a bőr betegségei. Mérgezők. (N. 8r. VIII. 523 l.) Bpest, 1898. Dobrowsky és Franke. 5 frt.
- 294. A szavatosság az állatkereskedésben. Tekintettel a hazai joggyakorlatra. (8r. 76 l.) Budapest, 1895. Dobrowsky és Franke. 80 kr.
- 295. Az állategészségügy az ezredéves kiállításon. Különnyomat. Matlekovits: «Az ezredéves kiállítás eredménye» című kiállítási főjelentés VI. kötetéből. (Nagy 8r. 41 l.) Bpest, 1897. Pesti könyvny. részv. társ.
- * 296. Állatorvosi szakoktatásunk fejlődése. Beszéd, melyet a bpesti m. kir. állatorvosi főiskola felavató ünnepélyén 1899. szept. 24-én mondott H. F. 8r. 34 l. (A m. kir. állatorv. főiskola kiadványai, 1. szám.) Bpest, 1899. Franklin nyom.
- 297. Húspárolók és desinfektorok. (8r. 35 l.) Bpest, 1900. Ifj. Nagel Ottó bizom. — 20 fill.
- 298. Az állatszavatosság a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. Az O. M. G. E. kodifikacionális bizottságának 1902. december hó 18-án tartott ülésén előterjesztette dr. H. F. (Az «Országos magyar gazdasági egyesület» kodifikacionális bizottságának kiadványa. V. füzet.) (8r. 39 l.) Budapest, Pátria. Ára 1 korona.

- * 299. Beszámoló az 1899/1900. tanévről. (8r. 25 l.) Budapest, 1900. Franklin társ. nyom.
- Ugyanaz az 1900/1901. tanévről. (8r. 13 l.) Bpest, 1901. Franklin társ. nyom.
- Ugyanaz az 1901/1902. tanévről. (8r. 21 l.) Bpest, 1902. Franklin társ. nyom.
- Állategészségügyi Évkönyv, lásd az időszakos kiadványok jegyzékében.
- 300. Bericht über die Schutzmassregeln gegen die Verbreitung von Tierseuchen im Gefolge des internationalen Viehverkehrs. (8r. 28 l.) Baden-Baden, 1899. Ernst Kölblin, Hof-Buchdruckerei.
- 301. Rapport sur les mesures préventives contre la propagation des maladies épizootiques par le trafic international des animaux domestiques. (8r. 24 l.) Baden-Baden, 1899. Ernst Koelblin.
- 302. Vaccinations contre l'anthrax et le rouget des porcs en Hongrie. 1889. Edition séparée tirée des «Rapports annuels sur le service vétérinaire en Hongrie pour l'année 1890.» (8r. 40 l.) Bpest, 1890. Impr. C. L. Posner & fils.
- 303. Ueber Schutzimpfung gegen Milzbrand und Schweinerothlauf. (Sep.-Abdr. a. d. Oesterr. Monatschrift f. Thierheilkunde u. Thierzucht.) Wien 1890. M. —,60.
- Jahresbericht über das Veterinärwesen in Ungarn. Lásd az időszakos kiadványok közt.
- 304. Das Veterinärwesen der Armee. (Sep.-Abdr. aus der Oesterr. Monatschrift f. Thierheilkunde.) Wien 1892. M. 1.—.
- Lásd Koch és Útmutatás.
- Dubravszky Róberttel együtt szerkesztette a «Die Organisation» stb. c. munkát, mely 1890. jelent meg. (L. II. rész.)

Huzard, Jean Baptiste (ifjabb), az alforti állatorvosi iskola tanára, szül. 1793. Párisban.

- *— 304. (a) Nachrichten über einige Pferde-Racen, Gestüte u. Remonten im österreichischen Kaiserthume. Übers. von Joh. B. Müller. Wien, 1827. (*Hazánkra is vonatkozik.*)

Hübner György, orvos, porosz kir. hasonszenvi állatorvos.

- 305. Hasonszenvi házi-állatorvos. Gyakorlati tanácsadó, melynek segélyével a lovak, szarvasmarhák, juhok, sertések sat. minden betegségeit orvosi segély nélkül biztosan lehet gyógyítani. Függetlenül: Az állat-szülészetéről. Baumeister után. Számos évi tapasztalatai után írta . . . Pest 1865, nyomt. Wodianer F. 1864. 8r. X. 266 l. Lampel R. 1 frt.

Hügel Ferenc, Biharmegye seborvosa.

- 306. Orvosságok marhák betegségei ellen, melyeket . . . hasznosnak találván, t. n. Bihar vármegye közönségessékké tett. H. n. 1800. ivrét 2 I.

Jakab István, a jog és bölcsészet doktora s a m. tud. akadémia lev. tagja; szül. 1798. okt. 29. Mező-Keresztesen, Biharmegyében, megh. 1876. okt. 18. Pesten. Számos színdarabon, költeményen és jogi munkán kívül néhány állatorvosit is írt.

- Dühös állatok marását és veszettségét távoztató orvosi közbátor-sági rendeletek. (Névtelenül.)
- Oktatás a marhadögről.
- Ugyanez latinul. (Mindkettő névtelenül.) *Lásd: II. rész. (1836.)*
- 307. Marhavész elleni új gyógymód. Ford. németből. Buda 1839. 8r.

Jakab László (lippai), állatorvos, szül. 1851. szept. 22. Török-Szent-Miklóson, hol atyja J. Sándor kisbirtokos volt. Állatorvosi tanulmányait 1877—80. Budapesten végezte. 1880—81. az állattenyésztési, 1881—82. a belgyógyászati és 1882—83. a sebészeti tanszéknél tanársegéd volt. 1883. aug. 1-től 1884. júl. 31-ig a gombos-erdődi határszéli belépő állomáson szolgált; 1884. aug. 1-től mint hatósági állatorvos, ezidőszert pedig mint m. kir. főállatorvos Kolozsvárt működik. A Veterináriusban, Magyar Földben, Erdélyi Gazdában, M. Polgárban, Pesti Naplóban, Erdélyi Híradóban, Ellenzék-ben stb. számos állatorvosi és állattenyésztési vonatkozású cikke jelent meg. (Ezeknek teljes jegyzékét l. Szinnyei, M. Írók élete V. 290.) 1898 óta az Erdélyi Gazdának társ-szerkesztője.

- 308. A kolozsvári gazdák tanulmány-útja. Kolozsvár 1888.
- 309. Utmutató a ragadós állati betegségek elleni védekezésben. (34 lap.) [Erdélyi gazdasági egyesület irodalmi szakosztályának könyvkiadó vállalata. II. évf. 4. füzet. (8r.)] Kolozsvár, 1890. Márton Kálmán. 25 kr.
- Ugyanaz. Második kiadás. (35 lap.) [Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata. 8. füzet.] (8r.) Kolozsvár, 1893. Koczányi és Vitéz bizománya Kassán. 25 kr.
1899-ben jelent meg a 4. kiadás.
- 310. Hasznos tudnivalók az állati szülészet köréből. 8r. 69 lap. [Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata. 31. füzet.] Kolozsvár, 1896. Nyom. Gámán János örökösénél. 50 kr.
- Ugyanaz. Kolozsvár 1899. Vitéz A. bizománya Kassán.
- * 311. Állati hullaszállító kocsik. Tervezte és ismerteti: J. L. A kocsira kiadott szabadalom száma 8878. Minden jog fentartva. [Különlenyomat az Erdélyi Gazdából.] (4r. 17 l.) Kolozsvárt. 1899. Nyom. Gámán J. örök.

Janosch (János) István, marhakereskedő.

- 312. Fünfzigjährige durchaus erprobte Erfahrungen über die Zucht, Pflege, Wartung, Krankheitsheilung und Benutzung aller Haus- und Nutzthiere. Aus dem Nachlass des ungarischen Viehhändlers . . . gesammelt, geordnet und herausgegeben in vier Theilen von Christoph Mayer geprüfem Thierarzte. (I. Theil: Zucht und Pflege der Pferde, Heilart ihrer Krankheiten u. Pferde-Handel. II. Th. Zucht u. Pflege des Hornviehes, der Schafe u. Schweine; Heilart ihrer Krankheiten u. Handel mit diesen Viehgattungen. Nebst e. gleichinhaltenigen Anhang v. Hunden u. Katzen. III. Th. Zucht u. Pflege d. Federviehes, Heilart d. Krankheiten u. Handelsbetrieb mit demselben. IV. Th. Zucht u. Pflege der Bienen u. Seidenwürmer, Benutzung derselben und Heilart ihrer Krankheiten.) Leipzig 1833—34, bei Paul Gotthelf Kummer. 8r. VIII, 196; X, 224; 76; VI, 104 l. 2 frt.

A kiadó, ki a szerzővel baráti viszonyban volt, az előszóban azt mondja ezen János Istvánról, hogy orosházai ember volt, ki ötven éven át foglalkozott állattenyésztéssel és kereskedéssel; (megh. 1830-ban).

Jelenffy Károly, orvos-doktor; 1839-ben a pesti állatorvosi intézet segédje volt; innen nevezték ki Szatmár-megye tiszti orvosának. Egy élettani értekezést irt a dohány hatásáról.

Jeszenszky Pál. Lásd: Állattenyésztési és tejgazdasági lapok. (A III. részben.)

Jósa Kornél (nagybányai), cs. kir. kamarás.

- * 313. Electro-homöopathische Thier-Heil-Methode neue Wissenschaft verfasst von C. J. de Nagy-Bánya k. k. Kämmerer, vieljähriger prakt. Landwirth, Mitglied mehrerer wissenschaftl. Gesellschaften, Verfasser des Buches «Katechismus der Landwirthschaft» u. der Broschüre «Einige Worte üb. National-Oekonomie» etc. etc. (Kis 8r. 52 l.) Im Selbstverlage. Druck v. August Wagner, Graz. 1883. (60 kr.)

Josch Kristóf, őrnagy, a bábolnai ménés volt parancsnoka.

- * 314. Die Pferdezucht in Oesterreich-Ungarn nach ihren Haupt-Typen dargestellt. Mit 6 Tabellen. (8r. 82 l.) Klagenfurt (Ferd. v. Kleinmayr.) 1878.

Józsa Pál, igazgató-tanító Kisújszálláson.

- 315. Mezőgazdaságtan és állattenyésztés. (8r. 44 l.) Bpest, 1893. Franklin társulat. Kötve — 16 kr.

Justinus J. Ch.

- 316. Hinterlassene Schriften über die wahren Grundsätze der Pferdezucht über Wettrennen u. Pferdehandel in England, nebst

Aphorismen über das Exterieur und besonderer Beziehung auf Zuchtthiere. Herausg. von C. Appel v. Kápotsány. Mit Anmerkungen versehen von J. Hörmann. Wien 1830. 8r. Gerold 1 frt 50 kr.

E munkát csak azért emlitem itt, mert Szinnyi Könyvészetében a magyar szerzők közé sorozza, holott sem Justinus, sem Appel nem volt magyar. Sz. továbbá az évszámot tévesen 1820-nak írja.

Kádár János (deési polgári iskolai tanár) és **Szimráry J.**

- 317. A szolnok-dobokamegyei gazdasági egyesület által 1887. évben Deésen rendezett termény-, állat- és iparkiallítás emlékére. 31 fénynyomatú képpel. (K. 4-r. 70. l. és 31 kép.) Deés, 1887. Stein J. bizom. Kolozsvár. 2 frt.

Kaiser Sándor, vágóhídi állatorvos, szül. 1849. júl. 17-én Homonnán (Zemplén m.) Tízéves korától kezdve a kassai reáliskolát látogatta, majd Pestre az állatorvosi tanintézetbe ment, melyet kitűnő eredménnyel látogatott. Itt egyszers mind állami ösztöndíjban is részesült. Befejezván tanulmányait, Kassára ment, hol nagybátyja, az akkori városi állatorvos mellé tiszteletbeli állatorvosnak választották meg. Majd nagybátyja nyugdíjba menvén, városi állatorvos lón s e minőségben 20 éven keresztül, 400 frt évi fizetéssel működött. Az 1892. évben Kassa város új vágóhídja elkészülvén, vágóhídi igazgatónak választották meg, 1000 frt évi fizetéssel és lakással. Az 1900. évi államosítás alkalmával, városi m. kir. állatorvossá lett kinevezve, ezt azonban nem fogadta el, amennyiben Kassa városánál ugyanoly fizetés felajánlása mellett, mint vágóhídi igazgató továbbra is megmaradt; amely minőségben halálig (1904) működött. Az Abauj-Tornavármegyei gazd. egyesület hivatalos lapjának 25 éven keresztül egyik legmunkásabb dolgozótársa volt; úgyszintén a Veterináriusban is számos eredeti közleménye jelent meg; végre 1899. kiadta «Húsvizsgáló könyvecskéjét», mely a nem képzett húsvizsgálók részére szolgál útmutatóul. E munka használatát több vármegye hivatalból rendelte el.

- 318. Vágómarha- és húsvizsgáló könyvecske a községi húsvizsgálók részére. (8r. 74. l. Kassa, 1899. Vitéz A. bizom.) Kötve 1 frt 20 kr. — Ugyanaz, 2. kiadás. U. o. 1904.

Kanold János, boroszlói orvos.

- *— 319. Historische Relation von der Pestilentz des Horn-Viehes, welche Anno 1711. und 1712. in Schlesien, wie nicht weniger diese, und das vorhergegangene 1710-te Jahr in Moscau, Polen, Ungarn, Oesterreich, Siebenbürgen, Italien, und andern Ländern

starek grassiret. Ausgefertiget von Johann K., Med. Doct. und Pract. Vrat. Zu finden in Bresslau, bei Esaiä Fellgiebels Wittib und Erben, 1713. (8r. XIV. és 96 lap.)

Szemelvények e munkából :

26. lap.: In Ungarn hat man vor das beste befunden, wenn mit einem blechernen Zungenschaber die blatterige Zunge so lange gerieben worden, bisz das Blut nachgegangen, und man hierauf den Ort mit scharffen Wein-Eszig, so vorhero über Knoblauch, Rauten, Myrrhen, Weyrauch und Aloe gegossen worden, ausgewaschen, auch hiervon etwas in den Hals gegossen; wie nicht weniger vorhero die Zunge starek mit Saltze durchrieben; it. Wenn die Nasenlöcher gnugsam mit Knoblauch gerieben, und zuletzt Saltz-Wasser, worinnen Speck eingesalzen gewesen, ihnen in den Hals gegossen worden.

35. lap. (*Von dem Ursprung und Fortgang dieser Seuch.*) Denn so wurde schon zu Anfang des Julii An. 1711 aus Moskau geschrieben, dass bereits in dem Herbste des 1710-ten Jahres, und den darauf erfolgten Winter, am meisten aber im Frühling An. 1711. dergleichen Vieh-Pest in Moskau, bis nach Veronitz, im Resanischen, und durch die Ukraine so heftig continuiert, dass kaum die Art von Rind-Vieh mehr übrig geblieben. Worauf sich dieses malheur alsbald weiter und weiter in Polen ausgebreitet, so dass selbiges biss in den Sommer A. 1711. in der Podolischen Woywodschaft (von wannen wir hier zu Lande das meiste Rind-Vieh bekommen), eine grosse Niederlage unter diesem Vieh verursacht. Hierauf hat man, ausser unserm Schlesien, zu nechst vernommen, dass sich dieses Unheil auch in dem an Polen, vornehmlich gegen Podolien, angränzenden *Königreich Ungarn* und *Siebenbürgen*, und zwar zuerst um und in den Gräntz-Städten hervorzuthun angefangen: *Denn so hat selbiges schon An. 1711. den gantzen Sommer über in Siebenbürgen dergestalt gewüet, dass man im Herbst nicht Vieh genug mehr gehabt, die Früchte des Feldes einzuführen, und den Acker wieder zu bestellen.* Ja es hat sich selbiges gar biss in die Türckischen-Länder ausgebreitet, und überall grosse ravagen gemacht. In Ober-Ungarn an der Polnischen Gräntze ist es schon vom Frühling an, gedachten 1711-ten Jahres, bis ins den Herbst, und itziges Jahr in den meisten Orten, sonderlich in *Epperies, Kaschau, Leutschau, Barthfeld, Kaysermarck, Tockay, über und unter der Theys, it. in Segedin, Arrath* etc. erschrecklich zu bemerken gewesen, so dass in itztgedachtem Segedin, gegen Ende des Sommers An. 1711. binnen einer Nacht 100. und zu Gyula, oberhalb Arrath binnen 24. Stunden 500. Stücke Käyserl. Rind-Vieh dahin sollen gefallen seyn. Und ohngeachtet es den folgenden Herbst und Winter aufzuhören geschienen, so ist es doch das itzige 1712-te Jahr, schon im Maj von neuem angegangen, und abermahls biss in den Herbst heftig continuiert, so gar, dass es endlich auch im August unter die Pferde kommen, und unter denenselben ebenfalls eine grosse Niederlage verursacht. Aus Ungarn hat es sich schon im Herbst An. 1711. weiter ins Oesterreichische gezogen: Wannhero die damahlige allergnädigste Käyserliche Regentin unter dem 12. Octobr. 1711. aus allerhöchster Sorgfalt ein Edict publicieren lassen. wie man in denen noch hiervon befreyten Oesterreichischen Landen

alle mögliche Praecautio, und bey bereits eingerissener Infection alle kräfttge Curation anwenden solle. Jedoch dass auch hiesiger Orten diese hierinnen sorgfältig vorgeschlagenen Mittel ihren vollkommenen Zweck nicht erreicht, erhellet daraus, dass dieses Uebel noch dieses Jahr in denen Oesterreichischen Landen starck gewüthet, und letzthin allererst vom 15. Octobr. aus Wien geschrieben worden, was massen nicht allein diese Epidemie in Oesterreich mehr und mehr einreise, sondern auch das dasige hochlöbliche Gouverno öffentlich publiciren lassen, dass so sich jemand befinden, so Wissenschaft hätte, diesem Übel zu steuern, selbter, nach vorgezeigter dessen Probe, vergnüglichst sollte beschencket werden. Wie denn auch aller dergleichen höchstlöblichen Sorgfalt ungeachtet sothanes Übel weiter biss in Steyermark, ferner in Kärndten, und angränzende Gegenden, ja gar biss gegen Augspurg in Schwaben fortgerücket sein soll.

Tieffer gegen Italien hat sich dieses Unheil in gedachtem 1711. Jahre ohnfehlbar aus Siebenbürgen, Ungarn und denen benachbarten Türkischen Provinzien in Dalmatien gezogen. Von hieraus, wie Bernh. *Ramazzinus* in seiner oben allegirten gelehrten Oration anemercket, ist es (um den Herbst gedachten Jahres) in das Venetianische und angränzende Länder kommen.

44. lap. (Cap. IV. Ob man der, in einigen inficirten Ländern vorhergegangenen, grossen Menge der Heuschrecken, zu erster Erregung diser Seuche, Schuld zu geben Ursache habe?

Ich bin zwar aus Ungarn berichtet worden, dass, da An. 1711 im Frühling diese Pest in Caschau angegangen, man die Ursache deroselben der sumpffichten und ungesunden Gegend dieses Ortes zugeschrieben; Wie denn auch Mart. *Zeilerus* in Beschr. des Königr. Ungarn p. 68. ausdrücklich bekennet, dass in gantz Ungarn keine pestilenzisichere und ungesündere Lufft anzutreffen sey, als eben hier; so gar dass auch der Wein hierum schlecht, sauer und voller Kalck seyn soll, daher man zu sagen pflege:

*Caschauer Wein ist gantz nicht werth,
Das derselbe gebauet werd.*

Nichts destoweniger getraue ich mir doch keinesweges zu sagen, dass nach dieser Relation eben hier der Hauptsitz und Anfang dieses Übels von dem übrigen Ungerlande, am allerwenigsten von denen andern Provinzien, zu suchen sey, weil doch diese Causalität *pro tempore* noch viel zu general ist, auch über dieses die Seuche bereits vorher in Moscau, Ukraine, Podolien etc. zu grassiren angefangen, ehe man hiesiger Orten hiervon etwas verspüret hat; und daher viel eher zu glauben stehet, dass selbige von hieraus in diesen an Polen angränzende Oerter zeitlich überbracht, und auf diese Weise weiter und weiter fortgeschleppt worden.

49. lap. So wurde auch mit Szigediner Briefen vom 24. Jul. 1711 aus Ungarn geschrieben, dass in selbiger Gegend von der Türkischen Seite her, ein grosser Schwarm Heuschrecken sich eingefunden, welche in der Grösse wie die Spazen gewesen seyn, und auf ihren

Flügeln Lateinische, Raytzische und Türkische Buchstaben sollen gehabt haben. Welches letztere aber unfehlbar eine abergläubische Fabel ist, weil doch die erstaunende Verwunderung über einer etwas ungewöhnlichen Sache insgemein die Art der Vergrößerungs-Gläser zu haben pflegt, wodurch die Augen, eine Sache in einer andern Beschaffenheit betrachten, als ind der sie sich würcklich befindet. Wie ich mich denn erinnere, dass als in meiner Jugend an 1693. Mens. August. ein gleichmässiger Schwarm solches Geschmeisses vor unsre Stadt kam, das gemeine Volck die mannigfaltig untereinander gemengte, und unförmliche Flecke, so auf deren Flügeln zusehen waren, vor Ebräische Buchstaben und Mystische Wörter hielten, so aber in der That nichts bedeuteten. Indessen wurde zugleich von gedachten Segediner Heuschrecken gemeldet, dass selbige nicht allein alles, wo sie hinfielen auffrassen, sondern auch dass sie einen grossen Gestanck verursacheten, so dass man, sie zu vertreiben, genöthiget worden, mit Stücken unter sie zu schiessen. Das merckwürdigste, was *im nostrum Scopum* hierbey zu notiren war, dass erwehnte Segediner Briefe hierauf vom 14. Aug. 1711 ausdrücklich referireten, was massen, nachdem diese Heuschrecken vertreiben worden, sich *alsbald das Sterben unter dem Rind-Vieh* dasiger Gegend, it. zu *Gyula* oberhalb *Arrath*, und anderen Orten geäussert und überall grosse ravagen gemacht habe. Wiewohl ich doch aus Ungarn bin berichtet worden, dass sich daselbst an den Polnischen Gräntzen bey Kaschau, Leutschau, Epperies, etc. sonderlich in dem ersteren Orte dieses Übel schon im Frühling um den Monat Junium angefangen habe, ohne dass man von einigen Heuschrecken daselbst etwas verspüret hätte.

62. *lap.* Dass dieser Morbus hauptsächlich und vom ersten Anbeginn, in Moscau, Polen, *Ungarn*, Venedig, Schlesien, etc. allein das Horn-Vieh angegriffen, ist ausser Zweifel nicht unbekannt; ohngeachtet in Ungarn, und hiesiger Orten nachgehends, wie auch anfänglich in Neapolis, Teutschland, Hollstein, im Brandenburgischen, Sachsen, etc. eine gleichmässige Seuche unter den Pferden vermercket worden; welche ob und wie weit sie mit der Pest des Horn-Viehes zu vergleichen sey oder coincidire, vielleicht zu anderer Zeit dürffte untersucht werden.

79. *lap.* Wollte man mir auch gleich entgegen setzen, dass ja das Fleisch bey denen *Cadaveribus* sowohl hier, *als in Ungarn*, und anderwärts hin und weder gelblich, schwärtzlich, ja grünlich wäre befunden worden, und daher leicht zu erachten, dass solches mehr einer *putrilagini*, als tauglichem Fleische ähnlich gewesen; so ist doch hierauf gar leicht zu antworten, dass nemlich freylich wohl ein Unterschied zu machen sey unter einem vielleicht geraume Zeit vorher abgestorbenen Aase (weil doch die Abdecker oder Schinder wegen Vielheit der *Cadaverum* manch Stück werden eine gute Zeit haben müssen liegen lassen, ehe sie solches abgeholet), und unter einem frisch geschlachteten, obschon auch inficirten Rind-Vieh: Ja ich glaube, dass auch inter *Cadaver* & *Cadaver* ein Unterscheid zu machen sey, nach dem nemlich eines kurz oder lange vorher, vor seiner Verscharrung abgestorben und geöffnet worden.

Kassay Adolf, ügyvéd és földbirtokos Alsó-Szécsénykén (Nógrád m.).

- 320. Az 1888. évi VII. t.-c. az állategészségügy rendezéséről, a törvény eredeti szövegével, magyarázattal, curiai döntvényekkel és irománypéldákkal. (88 l.) Budapest, 1888.
Bírálatát l. Veterinárius XI. évf. 252. l.

Katona József, lásd Fekésházy.

Kégly Sándor, okleveles gazda, szül. 1835 nov. 2. Huszton (Mármaros m.) 1853-ban mint gazdasági irnok a gr. Teleki-család magyarországi birtokainak igazgatóságánál nyert alkalmazást. 1862-ben joggyakornok a maros-vásárhelyi ítélőtáblánál. 1863—64. a teschen-liebwerdi gazdasági s erdészeti iskolát végezte, 1864—65-ben pedig a budai vincellériskolát. 1868-ban a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumban számtiszt, 1884-ben u. o. miniszteri titkár, 1894-ben pedig osztálytanácsos a m. kir. statisztikai hivatalnál. Az állattenyésztésre vonatkozó cikkei legnagyobb-részt a Falusi Gazdában jelentek meg.

- 321. A szarvasmarhatenyésztés, Budapest 1874. Franklin-társulat kiad. és nyomt. Sr. IV. 107 l. 8 fametszettel 50 kr.
Ezen címmel is: Falusi Könyvtár. X.
- 322. A szarvasmarha haszonvétele és kiválóbb fajtáinak rövid ismertetése. Budapest 1874, nyomt. és kiadta a Franklin-társulat. Sr. IV. 107 l. 7 fametszettel.
Ezen címmel is: Falusi Könyvtár. XII.

Keleti József, vármegyei állatorvos.

- *— 323. Néhány szó az állatok ragadós betegségeiről, vonatkozással az állategészségügyi törvényre. A gazdasági egyesület téli vándor-előadásán elbeszéli: K. J. II-ik kiadás. A komárom-vármegyei gazdasági egyesület kiadványa (kis Sr. 34 l.) Nyom. Spitzer S. könyvny. Komáromban,

Keleti Károly, min. tanácsos.

- 324. Jelentés a Sz.-Fehérvárott 1879-ben rend. országos mű-, ipar-, termény- és állatkiállításról. (4r., 18. 1 l.) Budapest 1879.
- 325. Übersicht der Bevölkerung, des Staatsgebietes, der Wohnverhältnisse und Haustiere sämtlicher Länder der ungarischen Krone. Pest, 1871.

Kerekes Ferenc, a debreceni ref. főiskola tanára, szül. 1784. Erdőhegyen (Arad m.), meghalt 1850. Ifjú korában a keszthelyi gazd. tanintézetet látogatta, majd mérnöki

tanulmányokra Bécsbe ment s ott Pethe Ferencnek, a Nemzeti Gazda szerkesztőjének segéde volt Lásd *Rohlwes*.

Király (Szathmáry) György, Borsod megye törvényszékének tagja; külföldi egyetemeken tanult s hosszabb ideig tartózkodott Angliában, hol különösen a méhészetre fordította figyelmét. (*Szinnyei*.)

— 326. A barmokról Ausztriában tett rendelkezések, melyek az 1729-ik és 1730-ik esztendőben uralkodott marha döginék alkalmazhatóságával az uraságok majorosainak beadott tudósításokból szedegettettek és mind a megoltalmazásra, mind a gyógyításra készítették s uraságok s jobbágyoknak hasznokra az ez után magát kiüthető dögnék alkalmazhatóságával; véle leendő élésre, az felsőes fejedelmi méltóság tisztviselői által, már harmadízben kibocsájtattak. Nyomtatattak pedig Bécsben 1753-dik esztendőben, most pedig német nyelvből . . . által a magyar gazdák hasznokra magyar nyelvre fordítottak s maga különös jegyzéseivel is megnagyobbítottak. Eger 1760, nyomt. Bauer Károly. 8r. 120, 12 l.

Az eredeti német munka címét l. a névtelenül megjelent munkák jegyzékében. (1730.)

Kiss Emíl, volt megyei aljegyző Szilágymegyében; most miniszterelnöki titkár.

— 327. Az állami kötelező állatbiztosítás. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által első helyen dicséretre méltatott pályamunka. Az állatbiztosítási törvényjavaslatokra tett észrevételekkel. (K. 8r. 141 l.) Zilah, 1894. Seres Samu. 80 kr.

Kiss József, állatorvos és gazdasági tanintézeti tanár. szül. 1852 jan. Mohácson (Baranya m.); a pesti állatorvosi tanintézeti tanfolyam bevégezése után, hol 1871-ben állatorvosi oklevelet is nyert, mint egyéves önkéntes és állatorvos szolgált a tüzérségnél; szakképzettségének bővítése céljából mint ösztöndijas állatorvos egy évet Mezőhegyesen, félétet Bábólnán és félétet Kisbéren töltött. Elméleti képességének továbbfejlesztése végett 1874-ben a budapesti állatorvosi tanintézetnél ösztöndíjasnak, később u. o. asszisztensnek neveztetett ki, miközben Csáktornya vidékén a marhavészt tanulmányozta. 1875 aug. a keszthelyi gazdasági tanintézetnél az állattenyésztési tanszakra segédtanárnak, 1880 március havában pedig rendes tanárnak neveztetett ki. Tantárgyai: állatbonc- és élettan, szarvasmarha- és juh-tenyésztés, állategészségtan, állatjárványok és törvényes főhibák ismertetése. 1881-ben Stájerország, Karinthia, Tirol és Vorarlberg szarvasmarha fajtáit és tenyésztési viszonyait,

1883-ban pedig a hamburgi nemzetközi állatkiállítást tanulmányozta. A zalavármegyei gazdasági egyesület tiszteletbeli tagja, a gazdasági tanácsadó bizottság tagja, a keszthelyi csónakázó és korcsolyázó egyeslet parancsnoka. Tapasztalatait a Közgazdasági Értesítőben és más lapokban közölte. (*Szinnyei.*)

*— 328. Szarvasmarha-tenyésztési jegyzetek. Keszthely, 1894.

*— 329. Állatbonc- és élettani jegyzetek. Gazdasági tanintézeti hallgatók számára. Keszthely, 1893.

Klatte Ernő Frigyes, szül. Boroszlóban 1774 jún. 18., meghalt Bonnban, 1837. Az 1810. évben Eszterházy herceg istálló mestere volt Bécsben.

*— 330. Balassa's Methode, böse Pferde in einer Stunde zum Hufbeschlag abzurichten. Berlin 1828. (Krause.) M. 150.

— 331. Aphorismen über die Pferdezzucht nebst einer Abhandlung über die natürliche Bestimmung der Vervollkommung der ungarischen Race. Pest 1814. 8r. 96 l. Jos. Müller.

Klauzál Imre, jeles gazda és gazdasági író; előbb gróf Károlyi Lajos birtokait kezelte, később gróf Batthyányi Kázmér uradalmainak volt igazgatója, utóbb bérlője, a m. tud. akadémia lev. tagja; szül. 1799 jan. 11. Szegeden, megh. 1847. márc. 5. Bécsben. Állatorvosi érdekű cikkei a Gazdasági Tudósításokban, a Rohonci Közleményekben, a Társalkodóban jelentek meg.

— 332. Juhászati tisztek s némely juhászati viszonyok gr. Károlyi Lajos uradalmában. Pest 1838.

— 333. Melyik jelenleg a legjövendmezőbb merinójuh s melyek tenyésztésének főelvei. Pest 1840.

— 334. K. J. és társa juh- és növény-tenyésztése Tarcsán, Kőszeg mellett. — Hágó kosok, Dáhliák (Georginák), Fuchsiák, Verbenák, Petuniák, Phloxok és némely egyéb évelők. H. n. 1845. Magyar és német szöveggel. 8r. 22 l.

Klein Ödön, kir. erdőfelügyelő; megh. 1888 ápr. 27. Győrött, 46. évében. Lásd: *Russ.*

Klíma Sebestyén, perjámosi gyakorló állatorvos. 1827-ben hallgatta az állatgyógyászati előadásokat Pesten.

— 335. Die Rinderpest heilbar. Pest 1852, gedr. bei Landerer und Heckenast. 8r. 20 l.

Albrecht főhercegnek ajánlva. A reklámiázu értekezés említi, hogy 1850. a br. Sina székesúti gazdaságában fontanellák alkalmazásával előzte meg a marhavész kitörését, azonkívül lenolajat, hánytató borkövet, mustármagvat és egyéb semmitmondó dolgokat ajánl.

Klug Nándor, orvosdoktor, a budapesti tudományegyetemen az élettan tanára; szül. 1845 okt. 18. Kottersbachon. (Szepes m.)

- 336. Vizsgálatok az emlősök fülszigájáról. Közlemény a m. kir. tud. egyetem élettani intézetéből 3 táblával. Budapest 1873, nyomt. az Athenaeum. Sr. 35 l. Akadémia 40 kr.
Ezen címmel is: Értekezések a term. tud. kör. III. k. 14. sz.

Knobí M., svájci származású állatorvos és kémikus.

- 337. Praktische Anleitung. Ein unentbehrliches Handbuch für Pferdebesitzer, womit Jedermann besonders äussere Krankheiten leicht und sicher heilen kann. Auf mehrjährige Erfahrung gegründet und herausgegeben. Pest 1866, Druck von Ph. Wodianer. Sr. 31 l.

Koch Alajos, ker. állatorvos Bécsben.

- *— 338. Veterinär-Normalien, betr. die Organisation des österreichischen und *ungarischen* Veterinärwesens einschliesslich Bosniens und der Herzegowina. Sammlung von Veterinär-gesetzen und Verordnungen, unter Mitwirkung von Wenzel Czech, Frz. Grundt, Prof. Dr. Frz. Hutyra herausgegeben.
I. Band: Das Civil-Veterinärwesen. Wien 1890—1893. M. 20.—
II. Band: Das Militär-Veterinärwesen. Wien 1890. M. 7.60.

Kocourek Ferenc, m. kir. állategészségügyi felügyelő, szül. 1841 febr. 2. Vopazánban (Csehországban); a felső reáliskolát Prágában, az állatorvosi tanfolyamot Bécsben 1862-ben végezte. Ezután mint cs. kir. állatorvos Bábólnán négy évig működött. Részt vett az osztrák-porosz háborúban Csehországban; mire két évig az eperjesi méntelep állatorvosa volt. 1869-ben Zemplénmegye központi állatorvosának neveztetett ki; 1882-ben ezen állásáról lemondott és a magángyakorlatnak élt. 1884-ben m. kir. állatorvosnak, később főállatorvosnak neveztetett ki Sátoralja-Ujhelybc. Cikkei a Wiener Vierteljahrschrift für Veterinärkunde-ban (XXIII. Sarcptes suis, Vorkommen von Haaren an der Bindehaut), a Monatschrift für Thierheilkunde-ban (1877 Echinorrhynchus gigas, Hämoglobinurie, bei Pferden), a Gazdasági Lapokban (Lótenyésztési viszonyok Felső-Magyarországban), az Egyetértésben (1883: A lovak mirigybetegségéről. 1884: A métely), a zemplénmegyei orvos-gyógy-szerész-egyesület ismeretterjesztő estélyein tartott Népszerű előadások gyűjteményében (S.-A.-Újhely, 1889. IV. 41—65. l. Hogyan bánunk háziállatainkkal? [*Szinnyei*, Magyar Írók VI. 652.]

- 339. A lótaknyosságról. Írta s a zemplénmegyei orvosgyógysegregylet közgyűlésén felolvasta —. Németből fordította dr. Hodoly Elek. Sátoralja-Ujhely 1875. Sr. 31 l. Orvos-Egylet.

Kocsi Sándor. Lásd: Egészségi Tanácsadó. (A IV. részben.)

Kocsis István, lásd Abai.

Kodolányi Antal, az orsz. gazd. egylet segéd-titkára, 1869—72-ben a kolozs-monostori gazdasági tanintézet igazgatója és az üzlettan tanára, 1874-től a m. földhitelintézet jószágbecslője; szül. 1835 febr. 16. Hevesmegye Bátor helységében. Számos állatorvosi érdekű cikkeken kívül, melyek a Gazdasági Lapokban, a Falusi Gazdában, Földművelési Érdekeinkben stb. jelentek meg önálló munkái:

- 340. A test-alak és haszonvételi (termelő) képesség közötti viszony a szarvasmarhánál. (Állattenyésztési tanulmány.) A német gazdasági irodalomban található ezirányú legjelesb munkák nyomán. Kolozsvártt 1870, a r. k. lyceum nyomd. 12r. 46 l., 23 ábrával. Demjén L. biz.
- 341. A lótenyésztés, mint a mezei gazdasági állattenyésztés egyik ága. (112 lap) 1875. [Falusi könyvtár XVIII. k.] (8r.) Budapest, Franklin-társul. —50 kr.

Kohoutek Ferenc, lásd Petzer.

Koller Gábor, kasznár gr. Károlyi Alajos mágócsi uradalmában.

- 342. A buzatermelésnek káros volta és az állattenyésztés felkarolásának előnye mezőgazdaságunkban. (A békésmegyei gazd. egylet által 25 arannyal díjazott pályamű.) Gyula 1870, nyomt. Dobay János. Sr. 22 l.

Konrádi Dániel, orvosdoktor.

- 443. A veszettségről. (8r. 11 l.) Budapest, 1902. A «Közegészségügyi Kalauz» különnyomata, Dobrowszky és Franke bizom. 20 fillér.

Kontz István, állatorvos.

- 344. Előadási jegyzetek 1830-ból. (Kézirat a bpesti állatorvosi főiskola könyvtárában.)

Koós Mihály dr., földművelésügyi min. segédtitkár.

- 345. Állatorvosi közszolgálat. Az állatorvosi közszolgálat államosításáról szóló 1900: XVII. törvénycikknek és a végrehajtása iránt kiadott 95000/1900. számú rendeletnek magyarázata. (8r. 328 l.) Budapest 1901. Ifj. Nagel Ottó bizom. (5. kor.)

- 346. Állategészségügyi rendeletek. Összegejtötte és kiadja K. M. és Fokányi László m. kir. állatorvos. (8r. XX. és 436 l.) Budapest 1902. Szerzők kiadása. Ifj. Nágel Ottó bizom. Ára 6 kor.
 — Ugyanahhoz I. Pótfüzet. Budapest 1904. 2 kor. 50 fillér.

Koppe J. G., kir. országos gazdasági tanácsos, Wollup és Kienitz államuradalmak egyetemes bérlője és az orosz császári veres sas-rend harmad-osztályú lovagja.

- 347. A földmívelés és állattenyésztés. Útmutatás a mezei gazdaság sikeres és minél több haszonnalí üzésére. A hetedik kiadás után fordította Galgóczy Károly. Pozsony 1855, nyomt. Schreiber Alajos. 8r. IV, 619. 3 l. Heckenast Pesten 3 frt. — 2 kiadás U. o. 1860. 8r. IV, 619 l. 2 frt. — 3. kiadás. A hetedik kiadás után Galgóczy Károly. U. o. 1863. 8r. IV, 619 l. Heckenast 2 frt.

Korányi Frigyes, (tolcsvai,) orvos-sebészdoktor, a budapesti egyetemen a belgyógyászat tanára, főrendiházi tag, szül. Nagy-Kállón 1828. dec. 20.

- 348. Milzbrand, Rotz, Actinomykosis, Maul- und Klauenseuche. 6 képpel és 6 táblával. Wien 1897. 6 Márka. (*Ezen címmel is*: Nothnagel, Specielle Pathologie und Therapie, 5. Bd. 5. Teil, 1. Abt.)

Kósa Károly, (nemesnépi). Gömör és Kis-Hont megyék főorvosa és a rozsnjóí püspök udvari orvosa; szül. 1796-ban Komáromban, megh. 1847 dec. 16. Rozsnjóón.

- 349. A marha pestisnek szembetünőbb s állandóbb ösmertető lelei, támadásának okai, természete és célszerű orvoslása rövid rajzolatban. Rozsnjóó 1839, Kék József betúível. 8r. 16 l.
 — 350. Orvosi hivatalos jelentés a marha pestisnek Nagy- és Kis-Veszverésen történt beoltásáról Sz. Jakabhava 26-án 1839-ik évben. Rozsnjóó 1840, nyomt. Kék József 8r. 43 l.

Kósa Mózes, (közép-ajtai), orvosdoktor, kamarai és városi orvos Vizaknán, Udvarhelyszék ülnöke.

- 351. A mérges marások azok *bajelőző gyógymódjával*, és a valódi halálnak a tetszhólt állapotóli megkülönböztetése, felnótt emberek, s ujdonszülötteknél, jelesb kutyókból szerkesztve, magyar orvosok, falusi lelkészek, gazdák és gazdatisztek használatául. 3 kórajzzal, 2 táblán. N.-Szeben 1848, nyomt. Closius György.

Szemelvény. (7. lap.) . . . «A Kórisbogárnak víziszony ellenes hatása már Rhazes, s több arab orvosok előtt ismeretes volt, mint népszerű Magyarhonban már rég ismert (Polgári, Dis. de rabie Canina et hydroph. 1768.) A testvérhonban ez időben nyolc szemer Kóris bogárporból és Pünkösdi rózsa szörpből készült nyeleteket (Boli) készítettek; reggel és estve egyet kapott a beteg, minek bevétele után egy adag hideg bor eczetet kellett meg innia, ismég 1—10 porrá tört Kórisbogarat pálinkában, vagy terjékkal vett a beteg, mire erős vize-

lés következett; ezt pedig nagy izzadás követte, mire semmi rossz következés sem mutatkozott, a viszony pedig nem tört ki; készítenek egy festvényt (Tinktura) 10 Kóris bogár, 2 Obon (Uncia) magyar

*Ezen! Elov Ferdinand
Austriai Császár.
Ezen! a Jerek hon atya
A Dicső Magyar Király*

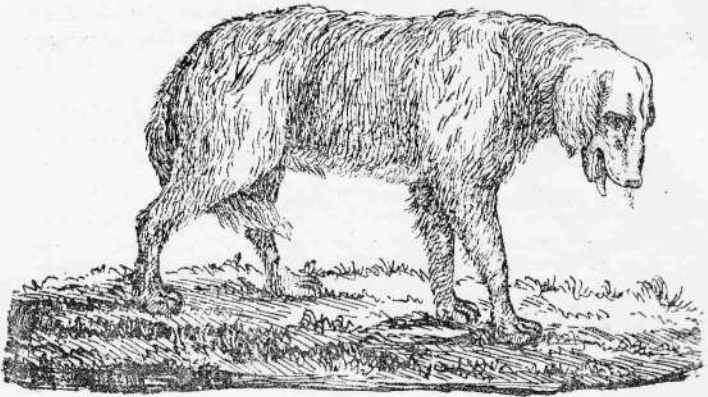

*Csak a te frányad alatt nyug.
frank is vagyunk műbológok.*

Képmelléklet Kósa Mózes könyvéből.

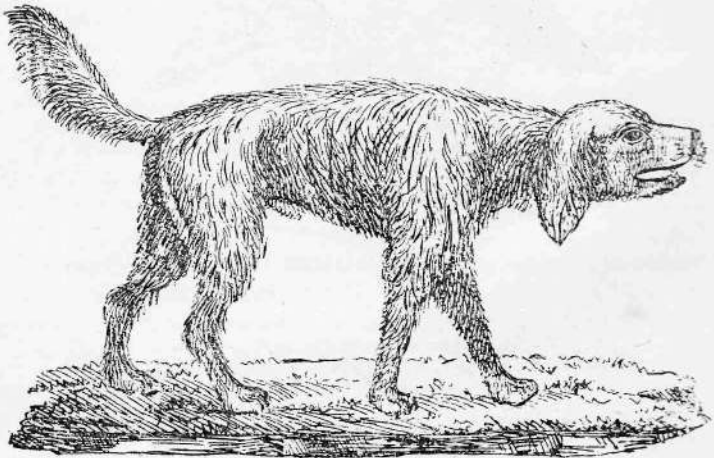
por, vagy 4—10 szemer Kórisbogár port 2 Obon legerősebb Bor ecetben vétetnek bé a beteggel, *Bacconi* szerint felső Magyar honban egy meg nőtt embernek 5 Kóris bogarat adnak bé viszony

1.

Kalpatag szőlősségtől lepette eb.

2.

Dühöngő ácsár eb.

*Mint két ólomra ácsárig nem ugyltől, mint az
első végületétől. Mérsékletétől, föltételek totik.*

elleni szerül

1819. évben Pankotán Magyar honban többen marattak meg ádáz farkas által, kiket *Halmay János* Zaránd megyei gyógyította meg szépnőnyével*) vegyített Kőrös bogár porral, mit ő betegjeinek pálinkában adott, italul egyebet nem volt szabad magokhoz venni a pálinkánál. Naponta pedig felvágta azon hólyagesákat, melyek a nyelv alatt az áll alatti mirigy nyílása, a nyelvfeleknek két oldalán szoktak létre jönni. ezen bánásmóddal megóvattak a viziszonytól.

Nem tartom feleslegesnek ide igtatni a testvérhonnak egy viziszony elleni külön szerét, mely 1817-ik évben tétetett közzé a N. Mlgu helytartó Tanács által, az úgynevezett *Darbo Panna*-féle titokszer, mely is 20 rész Májusi bogárporból (Scarabei Majales), 30 rész Kőrös bogár porból (Pulv. Canth.), 52 rész földi tömjén porból (Pulv. herb. Chamepitys), 101 rész fekete kenyér porból áll, ezen port később Dr. Filio: a kenyér héj helyett Gyökénke gyökér porral (Pulv. rad. Valer.) készítette.

Tolnay Simon Ns. Veszprém Vármegyének volt seborvosa 30 évet túl haladva, orvosolta szerencsésen a dühös eb által marott egyéneket a következő porokkal és móddal. Rp. Pulv. Cantharid., Calomelis, Camphorae ana gr. 1; Opii puri, Pulv. Rad. Beladon. ana gr. 1/2; Sach. albi gr. 10. M. D. pro Dosi.

Nemes Temes megyében bizonyos *Vizi* nevezetű polgár társunk éveken át sikeresen gyógyította a viziszonyt a következő öszvetett szerekkel, u. m. Rp. Flor. Folior. Stipit. dictamni albi, Radicis Pimpinell. nigri ana libras duas; Fungor. cinosbati libram semis; Lyttae vesicatoriae Nro viginti; Scarabeor. Cetonea aurator. Nro quadraginta. M. f. Pulvis.*

Könyvének 38—41. lapján a *Lalics*-féle veszettség-ellenes orvosságot tárgyalja. (Lásd: *Lalich*.)

Kóssa Gyula (magyari), orvosdoktor, a budapesti állatorvosi főiskolán a gyógyszerstan ny. r. tanára, a budapesti egyetemen a méregtan m.-tanára, szül. 1865. jan. 8. Debrecenben.

— 352. Gyógyszerrendelés. 115 ábrával és 357 rendelvénnyel. (8r. XVI. 379. l.) Budapest 1901. Kiadja a Magyar Orsz. Állatorvos-Egyesület. Kilián F. bizom. Kötve 9 kor.

— 353. Magyar állatorvosi könyvészet Budapest, 1904.

*— 354. Mérgezések. 8r. 38 l. Budapest 1898.

*— 355. A mérgezések diagnostikája. 8r. 28 l. Budapest, Dobrowsky és Franke kiad. 1894.

*— 356. A m. kir. állatorvosi főiskola könyvtárának katalógusa, (Az

*) Radix Belladonnae.

állatorv. főiskola kiadványai 6. sz.) 8r. 171 l. Budapest, Franklin-társulat nyom., 1902.

Repertorium: Szinnyei, M. Írók VI. 1077., Pallas Lexikon és Högyes, Emlékkönyv. (Budapest 1896.)

Kossutány Tamás, a m.-óvári gazdasági akadémia tanára. szül. 1848 márc. 7. Nyir-Lugoson. Lásd: *Wolff, Cselkó,*

Kovács A.

— 357. Instruzione per la cavalleria atta al ammaestramento etc. Vol. I. Torino 1865. 8r.

Kovács Gyula.

— * 358. Kurze Anleitung zur rationellen Fütterung des Pferdes, der Wiederkäuer und des Schweines. H. és é. n.
Kézirat az OMGE könyvtárában.

Kovácsy Béla (hadadi), gazdasági tanintézeti igazgató, szül. 1859 nov. 22. Tasnád-Szántón (Szilágym.), hol atyja, K. Sándor, gróf Mikó Imre jószágigazgatója volt; középiskolai tanulmányai után a budapesti m. kir. állatorvosi akadémiát, majd az 1883—84. tanévben a magyar-óvári gazdasági akadémiát végezte. Állatorvosi szaktanulmányai befejezése után külföldi tanulmányutat tett és vizatérve 1881-ben vesztegintézeti segéddé nevezték ki és a földművelésügyi m. kir. minisztérium állategészségügyi osztályába osztották be. 1884-ben állami állatorvos lett Sopronban. 1885-ben a kassai m. kir. gazdasági tanintézet állattenyésztési tanszékének rendes tanárává, 1895-ben pedig ugyan ezen intézet igazgató-tanárává nevezték ki. Számos állatorvosi érdekű cikket írt a kassai állatvédő egyesület és az ottani gazd. tanintézet Évkönyveibe, a Gyakorlati Mezőgazdába, a Gazdasági Lapokba, a Mezőgazdasági Szemlébe, a Köztelekbe stb., mely utóbbinak állattenyésztési rovatát vezeti 1900 óta.

— 359. A hasznos madarak és azok védelméről. Kassa 1888. 30 kr.

— 360. Adatok a ló eredete és történetéről. Kassa, 1890.

— 361. Újabb tapasztalatok az állattenyésztés és tejgazdaság terén. (8r. 32 l.) Kassa. 1900. Vitéz A. 1 kor.

— 362. Házi állataink takarmányozása. (Erdélyi gazd. egyesület könyvkiadó vállalata, 22. füz.) 51 l. Kolozsv. 1893. 30 kr.

— 363. Sertésenyésztan. Kézikönyv gazdasági tanintézeti hallgatók, sertésenyésztők, hizlalók, mezőgazdák és állatorvosok részére. A szöveg közé nyomott 45 ábrával. (8r. 220 lap.) Kassa, 1899. Vitéz A. 2 frt 40 kr.

— 364. Takarmányozástan. Kézikönyv gazdák, gazd. akadémiai és tanintézeti hallgatók, állatorvosok és állatorv. akadémiai hallgatók használatára. (N. Sr., 357 l.) Kassa, 1893. «Gyakorlati Mezőgazda» kiadóhivatala. 3 frt 60 kr.

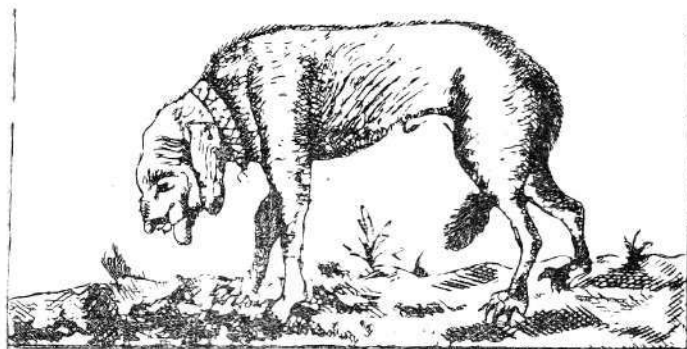
Kovácsy Béla és Monostori Károly.

- 365. A ló és annak tenyésztése. Kézikönyv lótenyésztők, lókedvelők, állatorvosok és mezőgazdák számára. 531 ábrával és Magyarország lótenyésztési térképével. (8r. 742 l.) Kassa, 1889. Koczányi és Vitéz. Füzve 7 frt. Félbőr díszkötésben 8 frt 50 kr. — Ugyanez 2. jav. kiadás, 536 ábr. és Magyarország lótenyésztési térképével. (N. Sr. 719, 9 lap.) U. ott, 1892, 6 frt, félbőr-kötésben 7 frt 50 kr.
- 366. A sertés, annak tenyésztése és hizlalása. Kézikönyvül sertés-tenyésztők, hizlalók, mezőgazdák és állatorvosok számára. A szöveg közé nyomott számos ábrával és fénynyomatú mellékletekkel. (N. Sr. 487 lap és VIII. tábla.) Kassa, 1890. Koczányi és Vitéz 5 frt. Félbőr-kötésben 6 frt 50 kr.

Kováts Antal (kézdi-szent-léleki), orvosdoktor, székelyföldi származású, megh. Maros-Vásárhelytt 1843-ban, 94 éves korában (l. *Sziunyei*, Magyar Irók VI., 1191. lap).

— 367. Adsert ones veterinario-medicae adnexo tractatu de morbis epizooticis, Viennae 1782, typis Geroldianis. 8r. 16, 144 l.

Kováts Mihály, orvosdoktor, a pesti egyetem tanára, a m. tud. akadémia lev. tagja; szül. 1768. jul. 4. Korlátton, Abaujmegyében, megh. 1851. jún. 22. Mező-Csáthon.

A' veszett Kutya képe.

Kováts Mihály munkájának képmelléklete.

— 368. Szükségben való és segedelem tábla a veszett kutya harapásról, a mérgekről, a falatnak gégében való megakadásáról, gőz miatt való megfulásról sat. egy veszett kutya rézre metszett képével. Pest 1798, nyomt. Trattner Mátyas.

Kozarics György, orvosdoktor, nagykanizsai, zalamegyei származású. Brunkala Románnak, a pesti egyetemen az állatgyógyászat tanárának 1821. okt. 16-ától fogva segédje volt, majd ennek halála után (1823.) ugyanezen tanszékre helyettes tanáruul neveztetett ki; de már 1826-ban dr. Hoffner József rendes tanár váltotta fel. (*Főiskola irattára.*)

— 369. Orvostudori értekezés a veszettségről. Pest 1823, nyomt. Trattner János Tamás. 8r. 36 l.

Ezen latin címmel is: Dissertatio inauguralis de hydrophobia. (Ismeretve a Hazai s Külföldi Tudósítások 1824. I. 8. számában.)

Kozma Ferenc (leveldi), miniszteri tanácsos, szül. 1825. Somogyban. 1867-ben Gorove István földművelési miniszter saját tárcájához titkárnak nevezte ki s a lótenyésztési ügyosztály élére állította. K. azonnal megkezdte a ménestelepek újjászervezését, nevezetesen Bábolnán tiszta arab, Kisbéren telivér angol, Mezőhegyesen és Fogarason többféle kitünő fajtát hozott be s e nemes fajokból elárasztotta az országot elsőrendű ménlovakkal. Övé az érdem, hogy a magyar állam jelenlegi lóanyaga, Angliát és Franciaországot kivéve, minden egyéb európai államét túlhaladja. 1872. máj. neveztetett ki miniszteri tanácsossá, ezt követte a szent István-renddel és több külföldi rendjellel lett kitüntetése. Sikeres működése legfényesebb eredménye volt az 1885. országos kiállításon felmutatott lókiállítás, mely a maga nemében páratlan volt Európában. Minden nyár elején végig szokta járni a ménestelepeket és birtokokat, hogy a méneseket osztályozza és selejtezze, a gazdaságokat rendezze. Ily szemleúton halt meg 1892. júl. 6. Mezőhegyesen, hol az 1898. máj. 23. leleplezett, Zala György készítette díszes emlékszobra is áll. Emlékszobrot emeltek neki Kisbéren is, Baracskán pedig sírját közadakozásból készült oszlop jelöli. (*Szinnyei.*)

— Lásd a névtelenül megjelent munkák jegyzékében. (1871, 1875, 1880.)

König János, orvosdoktor, sebészmester. Előbb mint seborvos működött, később az állatgyógyászatot tanulmányozta Bécsben s 1817-ben a bécsi állatorvosi iskola penzionáriusa, majd Brosche és később Erdélyi tanár

segédje lón. 1818-ban korrepetitor lett ugyanott, 1820. első állatorvosnak a mezőhegyesi méneshöz nevezték ki. 1824. ezt az állást a 2. állatorvos (*Lohr*) nyerte el, K. pedig vesztegintézetben kapott alkalmazást. Később gyakorló állatorvos volt Budapesten.

— 370. Gestütskunde zum Gebrauche für Pferdeliebhaber, Ökonomen Thierärzte etc. und als Lehrbuch zu Privat Vorlesungen. 2 Theile Pest 1829, gedr. bei Ludwig Landerer Edlen v. Fűskut. 8r. 196 120 l. 3 táblázattal.

Kövessy Pál, orvosdoktor, szül. 1810. Lovasberényben. Több állatorvosi cikket írt, melyek a Társalkodó, Hasznos Multságok és az Ismertető 1838—39. évfolyamaiban jelentek meg; azonkívül egy önálló munkát: *«Legújabb tapasztalatokon épült hasonszenves (homoeopathicus) baromorvos»* mely azomban úgy látszik kéziratban maradt. Hoffner J. állatorvos tanár 1839. ápr. 3. kelt hivatalos bírálatában nagyon elítélőleg nyilatkozik erről a munkáról. (*Főiskola irattára.*)

Kralovánszky Kálmán, gazdatiszt, József főherceg kisenői uradalmában gazdasági intéző, szül. 1857. máj. 31. Nyiregyházán.

*— 371. Miben keresendő oka a magyar gulyamarha feltűnő apadásának? Pozsony, 1881. (A m.-óvári gazd. akadémiai hallgatók gazd. egyletének kiadványa.)

*— 372. Welche Ursache liegt der auffallenden Abnahme des ungarischen Gulya-Viehstandes zu Grunde? Pressburg, 1881.

Krátty János, budapesti főmérnök.

— 373. Úti jelentés a külföldi (németországi) sertésközvágóhidak és sertésvásárok belső berendezéseinek és felszereléseinek tanulmányozása czéljából 1898. évi okt. hó 6-tól 28-ig tett tanulmányútról. (Fol., 46 l. és 3 rajz.) Budapest, 1899.

Krausz Károly, lásd Monostori.

Krenmüller Károly, lásd Tormay K.

Krick Aladár, gazdasági iskolai tanár; lásd *Brümmer*.

Kudlík Ferenc, orvos-sebészdoktor, magister veterinariae, főorvos (Oberfeldarzt) a d'Este Miksa Józsefről nevezett 10. sz. tüzérezredben; a pesti állatorvosi tanintézet adjunktusa, szül. 1815. Egerben. Felsőbb tanulmányait részint Pesten, részint Bécsben (az ottani állatorvosi iskolán) végezte. Államszolgálatát 1839. okt. 2. kezdte meg.

mikor is alorvos minőségében a báró Kresz-féle (7. sz.) chevaux-legers ezredhez vonult be. 1853. júl. 27. a helytartótanácsnak ez évi 13.507. sz. rendeletével az 5. sz. tüzérezred állományából (hol azidőben alorvos volt), helyettes adjunktusi minőségben, évi 480 frt fizetéssel és 150 frt személyi pótlékkal, az állatgyógyintézethez lőn áthelyezve (a felfüggesztett Galambos helyére), hol természetben való lakást is kapott. Az intézetben való alkalmazása csak 1856. okt. haváig tartott, mikor is az addig felfüggesztett adjunktus, Galambos Márton, újra elfoglalván állását, K. a 10. számú tüzérezredhez helyeztetett vissza. (*Főiskola irattára.*)

— A rüh és annak mindekkorig legbiztosabb és leghamarább eszközölhető orvoslása. (*Orvosi Hetilap 1858. 7. sz.*)

Kukuljevícs József, kőszegi m. kir. állatorvos, született 1874. dec. 7-én Budán. Elemi iskoláit Budán, középiskoláit (I—VI. osztály) a budapesti állami gimnáziumban végezte. 1891-ben az állatorvosi akadémiára iratkozott be, a hol mindjárt az első félév elteltével az akkor rendszerezített 150 frtos ösztöndíjak egyikét elnyerte és ezt végig megtartotta. Az 1893/94. tanévben dr. Rátz István laboratóriumában dolgozott és ott elnyerte Blum Samu társával együtt a Thanhoffer f. pályadíjat az «Endoarteritis chronica deformans» pályamunkával. Ugyanez évben az említett gimnáziumban a VII. osztály tárgyaiból is levizsgázott. 1895. kapott állatorvosi oklevelet. 1895/96. évben szolgálta le önkéntesi évét, ennek elteltével az állatorvosi akadémiára ment bonctani gyakornoknak, a honnan 1897. januárban átlépett a főváros szolgálatába, mint vágóhídi állatorvos. Ez évben tette le a tisztvi vizsgát. 1898. május havában érettségi vizsgát tett s a következő évben a tud. egyetem jogi fakultását hallgatta és az I. alapvizsgát tette le. 1899. Kőszegre ment városi állatorvosnak. 1900. január 1-től február 22-ig a rohonci mezőgazdasági téli tanfolyamon előadó volt, ugyancsak az 1903. évben is. 1901-ben m. kir. állatorvossá neveztetett ki. 1902-ben alapította meg a kőszegi állatvédő egyesületet, melynek titkárává választották; az ezen egyetnél kifejtett működéseért az országos állatvédő egyesület tiszteletbeli tagjává választotta. 1903-ban a kőszegi állatvédő egyesület évkönyvét szerkesztette. Több népies szaklapba is írt cikkeket. (*Önéletrajzi adatok.*)

- 374. Vezérfonal a húsvizsgálathoz. 12 ábrával és táblázatokkal. (K. 8r. 110 lap.) Budapest, 1899. Dobrowszky és Franke. 1 frt.
- 375. Az állatvédelemről. (K. 8r. 23 l.) Kőszeg, 1900. Grimm G. bizom. Budapesten 10 fillér.
- 376. A madarak védelméről. Irta és a szombathelyi nemz. szövetség szabad lyceumában . . . felolvasta saccii K. J. m. kir. állatorvos. 14 képpel. Kis 8r., 30 l. Budapest 1903. Kiadja az Orsz. Állatvédő-Egyesület.
- Lásd: Az orsz. állatvédő egyesület kőszegi fiókegyesületének I. évkönyvét.

Kühn Gyula dr.

- 377. Szarvasmarha okszerű táplálása tudományos és gyakorlati szempontból. Koszorúzott pályamű. Az eredeti 7. kiad. után ford. *Cserhádi Sándor*. 62 a szövegbe nyomott fametszettel Bürkner H. tanártól. N. 8° (VII., 215 l.) Budapest, 1879. Eggenberger biz. 2 frt.

Kynophil. (Álnév.)

- 378. Az angol vizsla és fajbéli tiszta tenyésztése. 4 képpel, és 2 leszármazási táblával. 8° (XVI., 227 l.) Budapest, 1883. Eggenberger biz. 2 frt.

Az előszóból az derül ki, hogy a szerző Hanván lakott.

Lackner György, állatorvos Vacson (Pestm.), Koburg herceg uradalmában.

- 379. Két neme a birkanyáj-járványnak, azok megismerése, óvszere és gyógyítása a birkatenyésztők számára több évi saját tapasztalása után gyűjtötte . . . Pest 1863, nyomt. Hornyánszky és Hummel. 8r. 52 l. Osterlamm Károly. 30 kr.
- 380. Zwei Heerdekrankheiten der Schafe, deren Erkennen, Verhüten und Heilen. Für Schäfereibesitzer nach eigener vieljähriger Erfahrung veröffentlicht von . . . Pest 1863, gedr. bei Hornyánszky und Hummel. 8r. 52 l. 25 kr.
- *— 381. Die Krankheiten der Füllen und deren homöopathische Behandlung. N. 8r. VIII. és 67 l. Sondershausen, Eupel kiad. 1863-1-50 márka.
- *— 382. Die Krankheiten der Pferde und Füllen and deren homöopathische Behandlung. 8r., 164 l. Gotha (F. A. Günther, Langensalza), 1868. 2 márka.

Lahner Ferenc, orvosdoktor. Eleinte Pozsonyban, később Mocsonokon (Nyitram.) tartózkodott.

- 383. Die Rindvieh-Pest, oder der Schlüssel zur Behandlung derselben, wodurch ausführlich gelehret wird, wie diese Seuche in jeder Jahreszeit sicher verhütet und geheilet wird. Mit einem Fingerzeig auf die Schaaf-Pest aus einem noch in Manuscript befindlichen Werke. Neutra 1839, gedr. bei Joseph Neugebauer. 8r. 24 l.
E munka kézírata hivatalos bírálatra Hoffner állatorv. intézeti

tanárnak osztatott ki. Utóbbi ajánlotta a kinyomatásra, ámbar többek közt azt írja bírálatában, hogy: «*Auctorem . . . ex eo quod clavim quodammodo securae ac indubitatae curae morbi . . . in morbi natura indoleque neo-detecta, constituendo illum pro simplici febris intermitte, invenerit, vertice suo vix non sidera ferire.*» (Főiskolai irattár.)

Lalich (vagy **Lalíc**) **József**, tanító a kir. kamarai iskolában Verbovszkon (Horvátország, Zágrábm.). Mint ő maga 1844-ben írja, 1808 óta, mikor «véletlen szerencse» által rájött a veszettség sajátos gyógyszerére, állandóan foglalkozott veszett emberek s állatok gyógyításával. Eljárása annak idején nagy feltűnést keltett s V. Ferdinándnak 1839. okt. 28. kelt rendelete folytán a cs. k. udvari haditanács (1840. jan. 30. B. 489. sz. rend.) meghagyta, hogy a monarchiában minden előforduló esetben próbát tegyenek véle. Kósa Mózes szerint (l. ezt) L. a királytól arany érdemkeresztet, 6000 rhénusi frt jutalmat s holtáiglan évenként 600 pengőforint kegydíjat is kapott. A «csalhatatlan» gyógyító eljárás abban állott, hogy L. a nyelvalatti ereket (*Vena ranina*) felvágta és egyúttal belsőleg a keresztes tarnics (*Gentiana cruciata*) gyökerének porát adta (l. a mellékelt rajzot). A fejedelmi honoráriumot annál kevésbé érdemelte meg L., mert az ő «fölfedezése» egyszerű szolgálai másolata a régi görögök babonájának. Ezek u. i. a kutya nyelve alatt látható vénás köteget, melyet *λυσσων*-nak neveztek, gyakran kiirtották, mert azt tartották, hogy az állat megveszését okozza. A tarnicsot pedig már *Demokritos* és *Galenos* ajánlották a veszettség ellen. V. ö. *Cseresnyés*, *Kósa Mózes* és *Oktatás*. (1840.)

*— 384. Heilmethode gegen die Hundswuth (Hydrophobie) bei Menschen und Thieren, so wie auch gegen den Bisz giftiger Schlangen; durch 35jährige praktische Behandlung erprobt, mit einer lithographirten Karte dargestellt und für das allgemeine Menschenwohl herausgegeben von J. L. (K. 8r. 23 l.) Wien, 1844. Gedruckt bei den P. P. Mechitaristen.

Lange Márton, kerületi főorvos a Bárcaságban, szül. 1753. szept. 12. Brassóban, megh. 1792. jun. 17. Bodocon, Háromszékben.

— 385. Ueber die häufigen Viehseuchen in Siebenbürgen und von den vorzüglichsten Mitteln, solchen abzuhefen. Hermannstadt 1790. 8r. 20 l.

— 386. L. M.-nak az Erdélyországban gyakorta uralkodó marhadögről és annak eltávolztatásának jelesebb eszközeiről írott könyvetkéje. Ford. Gödri János. Kolozsvár 1791. 8r. 24 l.

Fig 1.

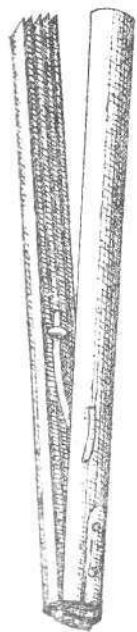

Fig 2

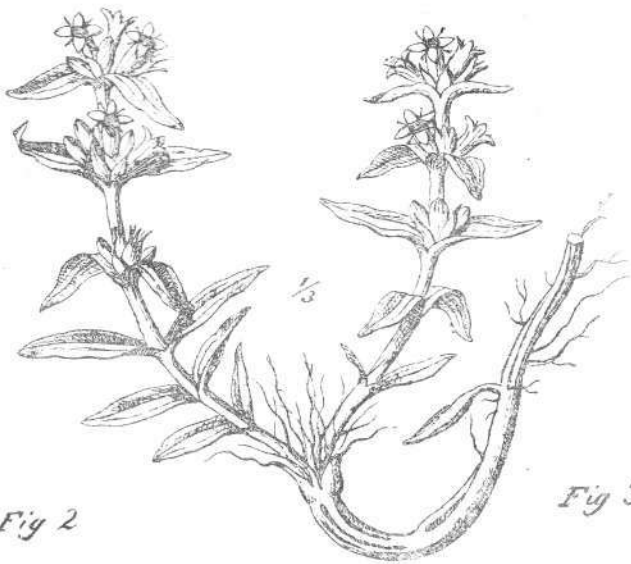

Fig 3.

Képmelléklet Lalich munkájából. (Az operáló eljárás, a hozzávaló eszköz és a keresztis tarnics rajza.)

Lánghy István, gazdatiszt; szül. 1796. máj. 20. Csokonán, (Somogym.) Pesten nyelvmester és nevelő volt. Ugyanitt halt meg sorvadásban 1832. márc. 27. Lencsés József keszthelyi tanárral (1829) szerkeszté a Természeti, Gazdasági és Mesterségi Esmeretek Tárát.

- 387 Az értelmes gyakorlati és gondos disznótenyésztő gazda és orvos. Magában foglalja a disznók természethistóriáját, gazdaságos tenyésztése módját, gondviselését, malaczainknak felnevelését . . . Sok értelmes s gyakorlott gazdáknak és orvosoknak tapasztalásokkal telyes munkáikból öszve szerkesztetett és a magyar gazdák, gazdasszonyok és disznókereskedők hasznára kiadott . . . Pest 1830, nyomt. Fűskuti Landerer. 8r. 88 l. 70 kr., lesz. Ára Hartig Gusztávnál Kassán 15 kr.
- 388. Az értelmes gyakorlott és gondos szarvasmarha-tenyésztő gazda és orvos. Pest 1831, nyomt. Beimel J. 8r. 400 l.
- 389. Az értelmes, gyakorlott és gondos baromfitenyésztő jó gazdasszony és orvos. Pest 1831, nyomt. Beimel József. 8r. 165, 5 l. 1 forint.

Lauka Gusztáv, szépirodalmi író, szül. Vitkán (Szatmármegye) 1818. jul. 20. Miután a bölcseletet és jogot elvégezte, a gazdatiszti pályára lépett, melylyel azomban már 1840-ben szakított. Egyetlen állatorvosi érdekű munkája:

- 390. Juhászat. Juhászat-gyakorlók közhasznára. Pest 1843, nyomt. Beimel József. 8r. VI. 50 l. 50 kr.

Lawrence Ríchard, birminghami állatorvos.

- 391. Der neueste englische Hufschmied. Aus dem Engl mit 4 Kupfertafeln. Pest 1817. 8r.

Szinnyei Könyvészete után idézve. Petrik nem említi, magam sem ösmerem a könyvet, úgy, hogy nincs kizárva, hogy Sz. a Powis-féle munkával téveszti össze, melyben szintén vannak Lawrence-től részletek.

Lazánszky Tamás, orvostudor, szemézmester, Hontmegyéből.

- 392. Orvostudori értekezés a veszettségről. Pest 1836, nyomt. Beimel József. 8r. 42 l.
Latin címe: Dissertatio inauguralis politico-medica sistens curam prophylacticam hydrophobiae.

Leeb Ferenc.

- 393. Praktische Beobachtungen zum Behuf der Pferdezuucht in Hun-garn und Siebenbürgen. Wien 1790. 8r. 98 l.

Leibitzer János, ifjabb, gazdatiszt és a brünni gyümölcs-tenyésztő társaság tagja, szepesmegyei származású. (A követ-kező két munkát *Szinnyei Könyvészete* idősbb L. J.-nak tulaj-

donitja, ki löcsei polgár és kertész volt, szül. 1763. jún. 1. Löcsén, megh. u. ott 1817. júl. 5.)

- 394. Encyclopädie der praktischen Landwirthschaft. Ein belehren- des Taschenbuch für Güter-Besitzer, Beamte, Landwirthe u. s. f. nach mehr als zwanzigjährigen Erfahrungen und Beobachtungen herausgegeben von . . . 12 Bde. Pest und Leipzig 1832—34, Verlag von Otto Wigand. (Gedr. bei Anton Haykul in Wien.) 6 frt.
- (7. Bd.) Die Schafzucht oder die wichtigsten Erfahrungen über Veredlung, Verrechnung, Erhaltung und Behandlung der Wolle beim Waschen, Scheeren, Sortiren u. s. w. U. o. 1833. 8r. VIII 184 l. 80 krajcár.
- (8. Bd.) Die Pferdezucht, oder praktische Belehrung über Aufbau der Hofstallungen für Pferde, nebst Verbesserung der vorhandenen Anlagen der Gestütshofe, und Zutheilung der nöthigen Weiden, Beschreibung der Racen; Auswahl der Beschäler und Stuten; Beschälung, Erziehung und Fütterung der Pferde. Von den Vortheilen und Geheimnissen im Pferdehandel. Gedenken über Pferderennen um ausgesetzte Preise. U. o. 1834. 8r. IV., 180 l. 80 kr.
- (9. Bd.) Die Rindviehzucht oder gründliche Anweisung, die vorzüglichsten Racen kennen zu lernen, ihre verschiedenartige Aufzucht, Ernährung, Benutzung zur Molkerei und Bereitung verschiedener Käsearten; die vortheilhaftere Mastung des Rindviehes einzuleiten, die Krankheiten derselben zu erkennen und zu heilen. Für Güterbesitzer, Beamte, Viehzüchter. U. o. 1833. 8r. IV., 187 l. 80 kr.
- (10. Bd.) Die Borstenvieh- und Geflügelzucht oder gründliche Anweisung, die vorzüglichsten Racen der Schweine und die Geflügelarten kennen zu lernen, ihre verschiedenartige Aufzucht, Ernährung, Benutzung in Hauswirtschaften und vortheilhafte Mastung; die Krankheiten derselben zu erkennen und zu heilen. U. o. 1834. 8r. IV., 168 l. 80 kr.
- 395. Gazdasági könyvtár, oktató zsebkönyv földesurak, gazdasitztek s mezei gazdák s t. e. f. számára, több mint 20 évi tapasztalás és figyelés szerint kiadá . . . 10 kötet. Pest, 1832—35, kiadta Wigand Ottó. (Heckenast Gusztáv.) 10 frt.
- (7. köt.) Juhtartás, vagyis legnevezetesebb oktatások a juhok nemesítéséről, számonadásáról, eltartásáról s gondviseléséről és a gyapju mosásáról, nyíréséről, szortirozásáról s. a. t. Sok esztendei tapasztalásokból észrevételekből összeszedett s kiadott néhai L. J. Némethől. 1832. 8r. 180 l. 1 frt.
- (8. köt.) Lótenyésztés, vagy gyakorlati oktatás a lóistállók készítéséről, a régiek megjavításáról, a ménesek helyheztetéséről s a hozzá tartozó legelők elosztásáról. A lófajták leírása; a mének és kancák kiválasztása; hágtatás; a lovak nevelése és tartása; a lónyavalyák s azok gyógyítása. A lókereskedés haszna és titkai. Gondolatok a díjért történő lófuttatásról. Tapasztalások, vizsgálatok és oktatás szerint. 1835. 8r. 182 l. 1 frt.
- (9. köt.) Marhatartás, vagy gyakorlati oktatás a nevezetesebb

fajták ismeretére, nevelésére, tartására, a fejés használatára, különféle sajtok készítésére, a marha hizlalására, a marha gyógyítására stb. Földes urak, tiszték, marhatartók számára, sok évi tapasztalás, vizsgálat és oktatás szerint. 1835. 8r. 182 l. 1 frt.

- (10. köt.) Méhe-, selyembogár-, disznó- s baromfi-tenyésztés, vagy alapos útmutatás, a méhekkel, selyembogarakkal és szedres kertekkel bánásra; úgyszintre arra, mint lehessen a disznóknak és baromfiaknak legjelesebb fajtáit megismerni, ezeket kellően táplálni, szaporítani, gazdailag használni, hizlalni s betegségeiket megismerni és gyógyítani. 1835. 8r. 1 frt.

Leidl Emíl, kir. törvényhatósági állatorvos.

- * 396. Abauj-Torna vármegye és Kassa város állategészségügyi viszonyai 1895. évben. Írta L. E. Kiadja az abauj-tornamegyei gazdasági egyesület 1896. (N. 8r. 15 l.) Kassa. Nyom. Ries L.

Lejeune, lásd a szerző neve nélkül megjelent munkák közt (1876).

Lencsés (József) Antal, gazdász, szül. 1797. Rumon (Vasm.). Tanulmányait a keszthelyi Georgikonban végezte, hol 1822—23. és 1834—37-ben a mezőgazdaság tanára volt. Életét nagy szegénységben és folytonos betegeskedés közt Budán végezte, hol a 40-es években halt meg.

- 397. Dissertatio de lue bovilla, quae nunc in Hungaria late patent^e horridum suum virus cum ingenti damno dominorum ac colonorum fere pari in et extensione in pecus cornutum exerit. Scripsit et edidit . . . Pestini 1838., typis Jos Beimel 12r. 23 l.
- 398. A kis selyem dalnok, útmutatás a kanári veréb tenyésztésére, ápolására és tanítására. Pest 1838. 12r. 24 l.
- 398a. Az aranybánya vagy tapasztalt tanácsadó a városi és magányos falusi csendben élő gazdák és gazdasszonyok számára. Össze- gyűjté Lencsés Antal és Zádor Elek. 2 kötet. Új kiadás. Pest 1835. 2 frt.
- I. kötet: Tapasztalással teljes gazdasági szekrény, vagy soknemű próba által igaznak talált 340 olyan oktatás, útmutatás és fortélynak válogatott gyűjteménye, melyből mind az ügyeivel elfoglalt városi, mind a falusi magányban élő gazda s gazdasszony mindig kész tanácsot lel, mint kelljen az udvaron, a konyhában, pinczében, kertben, élelemtárban, istállóban; úgy nemkülönben a mezőn, a mosásnál, fejtítésnél, festésnél; a betegek körül, *házi és gazdasági állatok nyavalyáiban* s több más hasonló foglalatoknál mindent elintézni úgy, hogy az által rövid idő alatt lehessen tisztességgel s becsülettel a jövedelmet tetemesen szaporítani, sok felesleges költséget megkimélni s így okvetetlen meggazdagodni. Össze- gyűjté és közrebocsátá Lencsés Antal és Zádor Elek. Pest 1835, kiadta Hekenast G. 12r. 1 frt.
- II. kötet: Az őszinte és hasznos házi barát, városi és falusi

gazdák s gazdasszonyok számára; vagy 250 legújabb és sok évi tapasztalás által bebizonyított utasítások tárháza, melyből kész tanácsot meríthetni a mezei és házi gazdaság minden állapotjában, a marhatartásban, baromfitenyésztésben, földmívelésben, veteményes- és gyümölcsöskertben, házban, konyhában, éléskamarában, pinczé- ben, padláson, udvaron stb. Összegeyjté Zádor Elek. 1 frt.

Lenhossék Mihály Ignác, orvosdoktor, a svéd kir. Wasarend vitéze, m. kir. helytartósági tanácsos, Magyarország főorvosa, a budapesti egyetemen az élettan ny. r. tanára, a m. tud. egyetem orvosi karának elnöke és igazgatója, a magyarországi orvosi tanítás vezetője; szül. 1773. máj. 11. Pozsonyban, megh. 1840. febr. 12. Budán.

— 399. Instructio de lue precorum pro dominiis chirurgisve. Budae 1836, typis regiae universitatis. 8r.

Szinnyei és Győry helytelenül ír «Introductio»-t.

— 400. Die Wuthkrankheit, nach bisherigen Beobachtungen und neueren Erfahrungen pathologisch und therapeutisch dargestellt. Pest und Leipzig 1837, gedr. mit kön. Universitäts-Schriften. 8r. XII, 426 l. Hartleben K. A. 4 frt.

— Einige Bemerkungen über die Wuthkrankheit. (Med. Jahrbücher. Neue Folge. Bd. I. St. 2.)

Lestyán János (csikkozmási), orvosdoktor és állatgyógyász.

— * 401. Hasznos alaponatok a házi állatok, párosítás, ápolás, hizlalás, koresméret, óvás, gyógymódjairól. Közrebocsátá . . . kir. ítélőtáblai h. jegyző, orvos-sebész, szülész M., állatgyógyász. Nagyváradon, Tichy Alajos nyomdájában. 1848. 8r. II. és 212. l. (1 fit 20 kr.)

E munka az eddigi hazai könyvészetekben nincs említve. A mű végén az áll, hogy «Folytatása következik»; úgy látszik azonban, hogy több nem jelent meg. A munka kéziratáról Zlamál írt hivatalos bírálatot, melyben nagyon elítéli a munkát (1846. jún. 20. kelt véleménye a főiskola irattárában). Egyszersmind azt írja, hogy a munka szerzője az állatorvos elnevezését csak usurpálja, mert ő csak mint sebész 1832/3- és 1833/4-ben hallgatta a járványtant a pesti állatgyógyintézetben.

Lichner Pál. Lásd Michnay.

Liebbald Gyula Tamás, orvos és bölcsészdoktor, az állatgyógyászat tanára a keszthelyi Georgikonban, hol 1806. egyszersmind prorektor, állatorvos, 1808. az állatgyógyászat rendes tanára, a lovásziskola vezetője s a lóismeret előadója volt. Morvaországi származású. 1825. megvált a Georgikontól és Esterházy herceg ozorai uradalmának állatorvosa lón. Mint ilyen halt meg Dombóvárott 1846. aug. 3. (*Balás Arpád, Magyarorsz. mezőg. szakokt. intézm. 228. l.*)

— 402. Über die zweckmässigste Methode, die Schafe vor den Blattern zu sichern und die allmähliche Tilgungsform dieser Krankheit zu bewirken. Aus der Aehrenlese des Georgicons besonders abgedruckt. Mit 3 Kupfern. N. 8r. 240 l. Keszthely 1817.

Liebermann Leó, orvosdoktor, egyetemi tanár, szül. 1852-ben Debrecenben; orvosi s természettudományi tanul-

mányait a bécsi egyetemen és a József-akadémián végezte. 1874-ben az innsbrucki egyetem orvos-vegytani tanszéke mellé tanársegédnek neveztetett ki s 1875-ben ugyanazon egyetemen az alkalmazott orvosi vegytanból magántanárrá képesítettet. Később fizetési magán- és helyettes tanár volt 1878-ig, a mikor a budapesti egyetem bölcsészeti karánál a vegytanból magántanári képesítést nyert. 1879-ben a m. kir. állatorvosi tanintézethez neveztetett ki tanárrá,

1881-ben pedig megbízott az újonnan felállított állami vegyakisérleti állomás szervezésével és vezetésével. Ezen intézet végleges szervezése alkalmával országos m. kir. kémiai intézet és központi vegyakisérleti állomás címet nyert és igazgatójává L. nevezetett ki. 1887-ben az orvosi karon a törvényszéki és orvosrendőri vegytan magántanárává képesítettetett. 1895-ben a kir. tanácsosi címet kapta. Az ezredéves országos kiállítás vegyészeti csoportjának elnöke volt. Az országos közegészségi tanács rendes tagja, az országos közegészségi egyesület választmányi tagja és a technikai szakosztály elnöke, a budapesti kir. orvosegylet, valamint több bel- és külföldi tudományos egyesület rendes és tiszteletbeli tagja, a felsőbb vámszaki vizsgák vizsgáló biztosa, az állandó felülbíráló tanács és a központi kísérletügyi és az igazságügyi orvosi vizsgáló bizottság rendes tagja. 1896-ban megkapta a III. osztályú vaskorona-rendet. 1902-ben Fodor József elhunytával a közegészségtan ny. r. tanárává a budapesti tud. egyetemre nevezték ki.

- 403. Azary Ákos emlékezete. (8r. 11 l.) Budapest, Buschmann F. nyom. 1891.
- 404. Közlemények az állatorvosi tanintézet vegytani laboratoriumából. 1 táblával. (8 l.) 1881. 10 kr.
- 405. Jegyzetek vegytani előadásokhoz. Hallgatói számára kiadja dr. L. L. (Mint kézirat nyomva.) Bpest 1890. N. 8r. 183 l. Ára 2 frt. Szerző kiadása.

Ligetí Leó, m. kir. állatorvos, szül. Budapesten, 1867. máj. 13. Elemi és középiskolai tanulmányait Budapesten végezte, hol 1886-ban az V. ker. kir. kath. főgimnáziumban kitüntetéssel érettségizett. 1886—1901-ig a budapesti egyetem orvosi fakultásán volt rendes hallgató. Az absolutorium elnyerése után mint szigorló orvos rövid ideig a m. kir. vegyakisérleti állomáson dolgozott, honnan Liebermann Leó tanár közbenjárására a m. kir. állatorvosi akadémia élettani tanszékéhez Tangl tanár mellé került 1893. febr. havában első tanársegédi minőségben. Itt 6 évig asszisztenskedett. Közben állatorvosi tanulmányokat folytatott s az állatorvosi oklevél elnyerése után Sárospatakra ment városi állatorvosnak; itt érte az államosítás 1901. jan. 1-én. Ez időtől 1902. januárig mint m. kir. állatorvos működött. Innen a szolgálat érdekében Ungvárra helyeztetett át, hol ez idő szerint is működik mint városi és járási m. kir. állatorvos.

- Lásd: Állatorvosi Zsebnaptár. (IV. fejezet.)

Linzbauer Xavér Ferenc, orvosdoktor, a pesti egyetemen a sebészi propaedeutika volt tanára. Szül. Budán 1807., megh. Mödlingben 1888.

— 406. Codex sanitario-medicinalis Hungariae ab incunabulis Regni usque ad nostra tempora, studio et opera . . . congestus. 7 kötet. Buda 1852—1861.

A magyar orvosi történetnek e nagybecsű forrásmunkájában számos állatorvosi vonatkozású adat található. Álljon itt néhány érdekesebb szemelvény:

1. *Ladomér esztergomi érsek 1294-ben kelt rendelete, mely kiközösíti azokat a mészárosokat, kik rejtett helyeken húst mérnek, szintúgy azokat a polgárokat is, kik tőlük vásárolnak.*

«*Lodomerius, miseratione divina, Archiepiscopus Strigoniensis . . . Exigunt causae rerum, ut in eos jura insurgant, qui jus, judicem, et partem elidunt. Macellarii . . . mutatis locis et macellis boum . . . Post exortam litem inter . . . Capitulum et cives Strigonienses, ausi sunt in festo omnium Sanctorum, in aliis latibulis, et locis indebitis usum macellarum transferre . . . in praejudicium Capituli praenotati . . . Et, licet multis monitis paternalibus . . . tamen non profuimus erga ipsos . . . nostra metropolitana potestate in praedictos macellarios boum . . . excommunicationis sententiam promulgamus . . . mandamus, quod praefatos macellarios evitetis . . . Si qui enim communicaverint cum eisdem . . . vel usu macelli parem excommunicationis poenam se noverint incurrisse. Datum anno Domini MCC. nonagesimo quarto. In festo exaltationis sanctae crucis. (Linzbauer, I. 80 l.)*

2. II. *Ferdinánd járványszabályzata a pestis ellen (New verbesserte Infections-Ordnung) 1630-ból. (U. o. 232 l.)*

«*Die Ochsenhäut in der Statt nicht zuedulden.*

Hiemit wirdt auch denen Handelsleuthen, Fleischhackern, und anderen verboten, einige ungearbeitete Ochsenhaut oder ander Feel, grün oder durre jetzo nicht hinfüro in der Statt nicht zu behalten, oder zu dem trücknen auffzuhengen, sondern solche sollen ausser der Statt an lüfftigen Orthen, und ohne anderer Nachtheil untergebracht, sonderlich aber kein Schwein in der Statt gehalten werden.»

3. *A brünni hatóság felirata 1730-ból, a Skalicz és Holics magyarországi helységekben kiütött járványos marhabetegség (lépfene ?) tárgyában.*

«*Allerdurchlauchtigster etc. Allergnädigster Erblandes Fürst und Herr, Eure Kays. und Kön. May. solle dieszes dero kön. Gouverno hiemit allergehorsamst nicht vorhalten, was massen dero königl. Hauptman des Znaymber Kreises sub dato den 8. und hesternno praesentato anhero berichtet habe, wie das ein Jayspitzer Fleish-Hacker von letzt verwichenen Auspitzer Vieh-Markt einen hungarischen Ochsen gebracht, welcher den folgenden Tag darauf gleich umgefallen, und da Er den Zustandt des hinfalls durch den S. V.*

Abdecker in beisein einiger geschwornen eruiren lassen, so da befunden worden wäre, das sothaner Ochs an einer ansteckenden Seuche, mit welcher er gleich von Auspitz, und etwan noch bevor, ehe er dahin gekommen, hätte behaftet sein müssen, und zwar von dem *Milsbrand* crepiret seyn; von welchen dergestalten inficirten Ochsen eingangs bemelten Jayspitzer Fleish-Hacker, sein bey Haus gehaltenes Rindvieh, gleich nach einand mit solcher übler Seuche und so genannter *rothen ruhr* angestekhet worden seyn, das in fünf Tagen ihm fünf stukk ungefallen; zu deme thäte sich dieses Uebel weithers daselbsten ausbreithen, das würcklich in fünf hausern das Hornvieh erkrankhter sich befinde, und darunter nebst des Fleishhackers fünf stukk, andere drey crepiret wären, auch über alle angewandete Hilfs-mittel keine Besserung verspührt werde. Sonsten hätte nebst mehr erwehnten Jayspitzer Fleishhacker seiner aussage nach, auch anderortige Fleishhacker, sonderlich aber die Iglauer, eben aus diesen Hauffen zwölf Ochsen von einem so genannten Zaruba, und Mikolasch N. beeden Ochsen-händlern zu hungarish Skalitz erkauffet, worunter gleichfalls ein- oder mehrere Ochsen von solcher ansteckenden Seuche inficiret sein dürffen, und daher Er Znaimber kön. Kreys-Haubtmann Euer Mayestät kön. Haubtmann des Iglauer Kreyses solches zur vorsorge unverzüglich intimiret, im übrigen alle erforderliche anstalten, damit das umgefallene Viehe denen Generalien gemäss mit haut und haar in dieffe schachten verscharret werde, vorgekehret habe.

Ingleichen hat Eure May. allhiesiger Brünner Creysz-Haubtmann sub hodierno praesentato angezeigt, von dem Gödinger Würthshafts Beamten die Nachricht erhalten zu haben, das in Hungarn zu Skalitz, Hollitsh und anderen mit gedachter Herrshaft Göding angränzenden Örthern, unter den Horn-Vieh ein umbfall sich aussere, und dieser Tagen einem naher Auspitz treibenden hungarishen Ochsenhandler vor dem March-Flusz zwei stukk Ochsen in den Trieb würcklich ungefallen sein sollen.

Wie nun allergnädigster Erb-Landes-Fürst und Herr diesem in diesem Euer May. Erb-Marggraffthumb Mähren vermög verschiedener anderwärtigen Berichten waltenden, und je länger je mehr umb sich greifenden, anjezo aber obrecensirten zweien Creysz-ambtlichen Berichten nach, in dero Erb-Königreich Hungarn invalescirenden übel (wodurch nicht allein das hierländische Vieh mehrers angestekhet, und dem armen Contribuenten zu Eurer May. und des Publici undienst ein grösserer Schaden zu wachsen, sondern auch durch Verzöhr- und geniessung derley inficirten hungarishen Fleisches, unter denen Menschen Krankh- und gefährlichkeiten entstehen derfften) bestmöglichst und shleinigst vorzubiegen und zu steuern die nothdurfft erfordert: als thut man denen jenigen kön, Creysz-Haubtleuthen, welcher Creysze der Vieh-umbfall betrifft, das weilen an ihrer accuraten Vigilanz, damit all dasjenige, was zu sopirung dieses Übels von hier aus und von den Creysz-Ambt denen Generalien gemäss angeordnet wird, in allen und jeden von denen Landes Inwohnern auf das genaueste beobachtet und befolget werde, das meiste gelegen ist, dieselbe daher darob fleiszige obsicht tragen, und an ihrer Zuthuung nichts erwinden lassen sollen, iterato ernst-gemessen einbunden: respectu des hunga-

rischen Viehes aber dem Brünner Kreyss-Haubtman nebst Beischliesung des oben angeführten Znaimberischen Kreyss-Ambtlichen Berichts beyfügen, das selbter sowohl disen als auch seinen Bericht dem Auspitzer-Statdrath ohnverzüglich communiciren, und demselben im Namen dieses Ewrer May. kön. Gubernii nachdrucksamb mitgeben solle, womit Er Auspitzer Stadt-Rath forderist mit denen hungarischen Vieh-händlern und Zutreibern, das sie kein inficirtes Vieh, und aus keinen örthern, wo der Viehumbfall in Euer May. Erb-Königreich Hungarn grassiret, in dieses Dero Erb-Marggrathumb Mähren zum Verkauf bringend und zutreiben solten, zeitlich ausmachen, und dahero zu dessen praecautiō und besserer Vorsorge einige Raths-deputirte nebst zuziehung eines und des anderen einheimischen gewissenhaften Fleischhachers bestellen, durch dieselbe das dahin zutreibende Hungarische Horn-Vieh jedesmahl genau besichtigen lassen, und bei wahrnehmung und Befund einer Infection und Krankheit, derley inficirtes Vieh nicht allein contrabandiren, und von dem andern sogleich absöndern, und abseiths stellen lassen, sondern auch mit denen hungarischen Vieh-händlern und Zutreibern, welchen solch inficirtes Vieh gehörig, sich immediate versichern, dieselbe dessentwegen zur Rede stellen, solches de casu ad casum mit nachhaftmachung der Contravenienten, zu dem kön. Kreyss-Ambt (dieses aber sofort anhero) umb das weithers erforderliche von hieraus vorkehren zu können, ohnverzüglich berichten, und entlichen Er Auspitzer Stadt-Rath, wann diese durch ihme mit denen hung. Viehhändlern veranlassende Praecautelen nicht verfangen wollten, mit denen hung. Stuhlrichtern und Vice-Gespannen (umb ihrerseits auch das erforderliche, womit in hiesiges Land kein inficirtes, sondern lauther gesundes Horn-Vieh getrieben werden möchte, zu veranstalten) zeitlich correspondiren; der Kreyss-Haubtman aber auf dessen allen genaueste beobachtet und Befolgung scharff und fleissig invigiliren solle. Welches alles Eu. kay. kön. May. dieses dero kön. Gouverno hiemit allergehorsambst beybringen; zugleich aber weilen hier orths nichts wissen, ob diese von hieraus vorkehrende Praecauteln ihren effect erreichen, und von seithen des Königreichs Hungarn oberstandener massen deme wird nachgelebet werden, hiemit in unterthänigkeit bitten sollte, Euer kay. kön. May. geruheten zu conservirung des armen hierländischen Contribuentens und besonders der menschlichen Gesundheit durch behörige Stellen mit allem nachdruckh allergnädigst zu inhibiren, damit von denen hung. Vieh-händlern und Zutreibern kein krankes Horn-Vieh aus denen in Hungarn inficirten örthern bey einer allermildest ansetzenden empfindlichen Bestraffung zugetrieben werden möchte. Womit etc. Geben Brünn den 16. Novbr. 1730.

Liska Samu, m. kir. főállatorvos. Pályáját a budapesti állatorvosi tanintézetben mint klinikai tanársegéd kezdette meg; majd állami ösztöndíjjal hosszabb külföldi tanulmányútát tett a tej-hygiene és szarvasmarhatenyésztés tanulmányozása céljából. Állami szolgálatba lépve, Zemplén- és Bereg megyében működött, közben a központi tejcsarnokszövetkezet alapításában is tevékenységet fejtett ki; később

a földművelésügyi minisztérium állattenyésztési osztályába került, ahol több mint tíz éven át fontos és hasznos szolgálatokat teljesített, különösen a hazai szarvasmarhatenyésztés ujjáteremtésében. Kiváló tudását és gyakorlati szakismeretét tenyészbikák importálásánál és bevásárlásánál számos ízben vették igénybe és többször küldték ki külföldre is, főképen Svájcba, tenyészállatok beszerzése céljából. 1901-ben Máramarosszigetre helyezték át, hol a havasi tejgazdaságok létesítésénél is hathatósan közreműködött. Jeles képzettsége, nagy szorgalma, lelkiismeretessége párosulva szeretetreméltó egyéniségével, nemcsak kartársainak nagybecsülését biztosították számára, hanem a gazdaközönség körében is általános méltánylásra talált. Ő felsége pedig 183-ban a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki. Megh. 1903. nov. 10. szívbajban, Budapesten.

— 407. A fejrőről, valamint a tejnek okszerű kezeléséről az elárulás előtt. (N. Sr. 13. 1.) Magyar-Óvár, 1886. ifj. Nagel Ottó bizom. 20 kr.

Lónyay Gábor, orsz. képviselő, deregnyői földbirtokos, az OMGE alapító tagja és volt első elnöke. *Lásd Pabst.*

Losontzi (Hányoki) István, teológiai doktor, a nagykőrösi ref. gimnázium tanára és igazgatója. (1709—1780.) *Lásd Faul.*

Lovárday; lásd *Mortgen Ábrahám.*

Löffelmann Ignác, pesti lakos. *Lásd: Wilfing.*

Löhner, orvosdoktor, a csehországi juhtenyésztő egyesület kormányzója.

— 408. Juhtartásra és gyapjuösmerésre vezérlő útmutatás. Mezei gazdák, uradalmi hivatalnokok s mindazoknak számára készült segédkönyv, kik juhaikból naponként növekedő hasznót s az által házi boldogulásukat előmozdítani kívánják. Löhner doctor a csehországi juhtenyésztő-egyesület munkái kormányzójának oktató előadása szerint, melyet a csehországi cs. kir. gazdasági társaság saját költségén nyomtatott, honfiainak boldogulására pedig magyarra Staut József. Egy köre metszett táblával. Kassa 1834. nyomt. és kiadta Werfer Károly. Sr. 232 l. 1 frt 5 kr., lesz. ára Hartig Gusztávnál Kassán 30 kr. — 2. kiadás U. o. 1837. 1 frt. — Új kiadás. N.-Kanizsa 1841, kiadta Wajdits János Sr. VIII, 216 l. egy köre metszett táblával. 1 frt., lesz. ára Hartig Gusztávnál Kassán 36 kr. — (Új címlap-kiadás.) N.-Kanizsa 1867, nyomt. és kiadja Wajdits J. VIII. 216 l. egy kőrajzzal. 50 kr.

Luczenbacher Miklós (szobi), miniszteri osztálytanácsos, idősb szobi L. Pál főrendiházi tag fia, szül. 1853-ban Szobon (Hontm.); tanulmányait Budapesten végezte. 1877 végén a földművelés-, ipar- és kereskedelmi minisztériumba lépett, hol a lótenyésztésügyi szakosztályban, többnyire Kozma Ferenc miniszteri tanácsos mellett működött 1895-ig; ekkor miniszteri osztálytanácsosi rangját megtartva kilépett a tényleges szolgálatból. 1885-ben a minisztérium Szíriába küldte ki, hol több hónapot töltve, a bábolnai ménés részére tenyészanyagot (öt mént és hat anyakancát) hozott haza; ezenkívül többször volt a minisztérium részéről kiküldetésben Angol- és Franciaországban, angol telivér tenyészanyag vásárlása végett, a kisbéri állami ménés számára. 1896 óta pettendi birtoka kezelésének és telivértenyésztésnek szenteli idejét. A budapesti lótenyésztési társaságnak igazgatója. (*Szinnyei.*)

— 409. Lótenyésztésünk emeléséről. (8r. 13 l.) Budapest 1895. Kilián Frigyes, 30 kr.

Lukich Márk, lásd Wolstein.

Lux J. J. W., bölcsészdoktor és sebész, szül. 1773. Oppeln-ben, megh. 1849(?). Tolnay latin munkáját fordította németre. (*L. Tolnay.*)

Lydtin A.

*— 409.a Reisenotizen über Ungarns P erdezucht Carlsruhe 1874. (*Kép a borítékon*: A mezőhegyesi lovagló iskola épülete.)

M— Monostori Károly jegye.

Madács Péter, orvosdoktor, Gömörmegye jeles képzett-ségű fizikusa, szül. 1729. Veszverésen, megh. 1805. Rimaszombaton. Hányatott életéről l. Szinnyeit (Magyar Irók VIII. 214.) Állatorvosi érdekű iratát az 1788. évben Gömörmegyében uralkodott száj- és körömfájásról, lásd *Mariantsik* alatt.

Madaí Mátyás, elemi iskolai igazgató Aradon.

*— 410. Állatrendőrök a gazdaságban. A gazdálkodó közönségnek olvasmányul ajánlja M. M. Arad. 1880.

Máday Izidor (marosi), miniszteri tanácsos és gazdasági író, szül. 1839. júl. 26. Pesten.

— 411. Szarvasmarhatenyésztésünk emelésének eszközeiről. A m. orsz. gazd. egyesület szarvasmarhatenyésztési szakosztályának megbízása folytán az 1874. febr. hó 9-iki ülésén előadva. Budapest 1874. Légrádi.

— *Lásd: Földművelési Érdekeink.* (A IV. részben.)

Magyar Kázmér. Lásd a névtelenül megjelent munkák jegyzékében. (1898.)

Magyarí Ferenc, lásd Magyary-Kossa F.

Magyarí-Kossa Ferenc, földbirtokos, szül. 1826., megh. 1890. szept. 17. Budapesten. Miután a jogot elvégezte, 1853-ban a pesti állatorvosi iskolára iratkozott be, a tanfolyam elvégzése után pedig tiszaderzsi birtokán gazdálkodott.

— 412. A keleti marhavész terjedésének beoltás és állati biztosító-egyletek általi gátlása. Pest 1862. 8r. 19 l. Ráth M. 40 kr.

Majláth József gróf.

*— 413. Zemplénmegye lótenyésztése. Budapest, 1895.

Makoldy Sándor (ákosi), állatorvos, magyar kir. állat-egészségügyi felügyelő, született 1851. évi november 27-én Visontán. Középiskolai tanulmányait Szatmáron végezte s Budapesten 1870-ben nyert állatorvosi oklevelet. 1869-ben *Galambos* tanár oldalán résztvett a keleti marhavész tanulmányozásában, 1870—71-ben pedig mint ösztöndíjas gyakornok a mezőhegyesi ménésintézetben működött. 1872-ben Ópalánkára küldetett a marhavész kiütése alkalmából s később a kormány rendeletére dr. *Varga Ferenc*czel Szerbiába utazott a szarvasmarhák egészségi állapotának tanulmányozása végett. 1873-tól 1877-ig a felső-tömösi, majd a töröcsvári, sósmezői és vulkáni veszteglő-intézetekhez volt beosztva s mint intézeti segéd, illetőleg igazgató működött. 1878-ban a hunyadmegyei Lupény községben kiütött marhavész elfojtására küldték ki és sikeres működéséért miniszteri elismerésben részesült. A vulkáni veszteglő-intézetből a verestoronyihoz helyezték át, melyet 1888-ig vezetett; ekkor Szeben és Fogaras vármegyék kerületi állami állatorvosi teendőivel bízták meg s főállatorvossá nevezték ki. 1894-ben résztvett a felsőmagyarországi ragadós tüdőlob kiirtására kiküldött állatorvosi bizottság működésében és a Budapesten megtartott nemzetközi közegészségügyi és demografiai kongresszus tárgyalásain, mint

előadó. 1895-ken m. kir. állategészségügyi felügyelővé nevezték ki s a kőbányai kir. állategészségügyi hivatal vezetésével bízták meg, azonkívül az állatorvosi tiszti vizsga vizsgáló bizottságának tagjává is kineveztetett. 1896-ban Mihály Miklós főállatorvos és Jung Péter állami állatorvos kíséretében Szerbiába küldték, a sertésállománynak egészségügyi szempontból való megvizsgálására. Kőbányán nagy

erélylyel hozzájárult a sertésvész- és sertéskolera járvány lokalizálásához s nem az ő kitarlásán és buzgalmán múlt, hogy a járvány terjedését megakadályozni már nem lehetett. 1897-ben a kőbányai kir. állategészségügyi hivatal vezetésétől felmentetvén, a földművelésügyi minisztérium III., vagyis állategészségügyi főosztályába osztották be. Még ugyanazon évben megkapta a szerb kir. Takovo-rend III. osztályát. A Magy. Orsz. Állatorvos-Egyesület központi választmányának tevékeny tagja volt s több ízben résztvett

a bíráló bizottságok működésében is. Megh. Budapest, 1898. aug. 21.

- 414. Az állategészségügyi szakszolgálat államosítása. Előadó jelentés a magyar országos állatorvos-egyesület 1896. évi május 24-én tartandó közgyűlésére. (8r. 13 l.) Budapest, 1896. Pátria.
- 415. Belehrungen über das Aussere des Hornviehes, mint besonderer Rücksicht auf die ungarisch-siebenbürgische und die pinzgauer Rasse. Mit e. Farbendruckbild und 74 in den Text gedruckten Illustrationen. Zur Benützung f. d. Landwirthe verf. v. Alex. v. M., k. ung. Ober-Staats-tierarzt. Hermannstadt, J. Drotleff. 1894. (30 kr.)
- *Repertórium*. 1891. Adatok a bivalyvész ismeretéhez. *Veterinárius*, XIV. évf. p. 541. — 1892. Adatok a ragályos száj- és körömfájás elleni immunitás kérdéséhez. *U. o.* XV. évf. p. 403. — A sercegő üszök és az ellene való védőoltás. *U. o.* p. 257. — Kísérletek a malleinnal. *U. o.* p. 481. és 532. — 1893. Májmetely a szarvasmarhák tüdejében. *U. o.* XVI. évf. p. 375. — Újabb kísérletek a malleinnal. *U. o.* p. 49. — 1894. A sercegő üszök elleni védőoltások. *U. o.* XVII. évf. p. 411. — Adatok az álveszettséghez és a házi nyulak Psorospermosis hepatica-jához. *U. o.* p. 554. — 1895. A szavatosság az állatkereskedésben című pályamunka bírálata. Jelentés a Magy. Orsz. Állatorvos-Egyesület 1894. évi működéséről. Budapest (Pátria) 1895. p. 19. — 1896. Az állategészségügy a kiállításon *Veterinárius* XIX. évf. p. 256. és 356. — 1897. Az irodalmi pályázatokról. Jelentés a Magy. Orsz. Állatorvos-Egyesület 1896. évi működéséről. Budapest (Pátria) 1897. p. 19. — A marhavész elleni küzdelem Oroszországban. *Veterinárius*, XX. évf. p. 302. — A baktériumokról. *Állategészség.* I. évf. p. 35. — 1898. A védőoltások és a sertéspestis. *U. o.* II. évf. p. 18.

Malatides Dániel, pápai orvos. 1839-ben írt egy munkát a lépüszögről. Hoffner J. állatorvosi intéz. tanár hivatalos bírálatában dícséri és az ország főorvosának kinyomtatásra ajánlja ezt a művet. Hogy azonban a szerző tényleg kinyomatta-e, azt nem tudtam kideríteni. (*Főiskolai irattár.*)

Ezen különködő természetű és írás-dűhben szenvedő orvos (kit az egykorú M. Hírlap «kóbor gyógyász»-nak nevez), életrajzát l. *Szinnyei* M. Írók VIII., 442.

Mándi Márton Zsigmond, gazdász.

- *— 416. A sertésvész- és kolera-elleni védekezés és ezek gyógyítása. (8r. 107 l.) Bpest, 1901. Hedvig Sándor könyvny.

Marek József, bölcsészdoktor, a budapesti állatorvosi főiskola tanára, született 1868. évi március hó 18-án Vág-szerdahelyen, Nyitra vármegyében. Középkolai tanulmányait a nagyszombati főgimnáziumban fejezte be

1888-ban s ugyanott kitüntetéssel tette le az érettségi vizsgát. 1889-ben a bpesti állatorvosi tanintézetbe iratkozott be és a tanfolyam elvégzése után kitűnő oklevelet nyert 1892. évi nov. 5-én. Ezután Vágújhelyen (Nyitra vármegye) mint magánállatorvos telepedett le, s a törvényhatóság egyúttal a hatósági állatorvosi teendők végzésével is megbízta. A mint Nyitra vármegyében a törvényhatósági állatorvosi állások 1893-ban szerveztettek, Vágújhely székhelylyel törvényhatósági állatorvossá nevezték ki, mely minőségben nemcsak a gyakorlat terén működött, hanem tudományos vizsgálatokkal is foglalkozott. 1895. évi június 27-én II. oszt. állami állatorvossá neveztetvén ki, a kőbányai kir. állategészségügyi hivatalnál újonnan berendezett laboratórium vezetésével bízták meg. Ebben a minőségében tanulmányozta a sertésvész okozta kórbonctani és kórszövet-tani változásokat, a hasnyálmirigy zsírszövet-elhalását, a sertések sercegő üszkét.

1897. évi május 1-ével az állatorvosi akadémiára segéd-tanári teendők végzésére rendelte be a földművelésügyi m. kir. miniszter; ebbeli működésének megkezdése előtt azonban 15 hónap tartamára külföldi tanulmányútra küldte ki azzal, hogy ezen idő alatt a bölcsészeti doktori oklevelet megszerezze és a klinikai szakokat tanulmányozza. Mint a berni egyetemnek egy éven át rendes hallgatója 1898. évi április 25-én a bölcsészeti doktori szigorlatot *«summa cum laude»* tette le. Az egyetemi előadások hallgatása mellett a berni állatorvosi iskola ambulatóriumát is látogatta, a hol alkalmá nyílt különösen a szarvasmarhák betegségeit tanulmányozni. Ezen kívül megtekintette a legtöbb külföldi állatorvosi iskolát és három hónapon át a bécsi emberorvosi klinikát mint rendkívüli hallgató látogatta. Tanulmányútjáról történt visszatérése után 1898. évi augusztus 26-án az állatorvosi akadémián a belgyógyászati osztályhoz segédtanárrá, 1901. évi január 31-én pedig nyilv. rendes tanárrá nevezték ki. (*Önéletrajzi adatok.*)

- 417. Klinikai diagnosztika. 72 ábrával. (Az állatorvosi kézikönyvtár VI. kötete.) (8r. VIII. 424 l.) Bpest, 1902. Kiadja a m. orsz. állatorvos egyesület. Kilián bizom. Kötve 9 kor.
- 418. Beiträge zur pathologischen Histologie der Schweineseuche. Von J. M., kgl. ung. Staatsthierarzt in Budapest-Kőbánya. Mit 11 Abbildungen im Text. Abdruck aus der *«Zeitschrift für Tiermedizin»*. N. F. Bd. I. Jena, Gustav Fischer. 1897. (8r., 68 l.)

— 419. Das helvetisch-gallische Pferd und seine Beziehung zu den praehistorischen und zu den recenten Pferden. Inaug.-Dissert. zur Erlangung der Doctorwürde der hohen philosophischen Facultät der Univ. Bern vorgelegt von J. M., klin. Adjunkt der kgl. ung. Thierarznei-Akademie in Budapest. 4r. 6: 1. és XIV. fénynyomatú tábla.) Zürich, Druck v. Zürcher & Furrer, 1898.

Mariantsik Gottfried, Gömör-Kishont-megyei sebész és szülésmester; 1790-ben állatorvosi oklevelet is kapott. Az 1788. évben Gömörmegyében uralkodott száj- és körömfájásos járvány természetét s az általa alkalmazott óvó és gyógyító eljárásokat írta meg s azokat általános elfogadásra ajánlotta. A helytartótanács (1788. nov. 21., 45.564. számú rendeletével) ezen iratot miheztartás végett az összes vármegyéknek megküldötte, Madács Péter doktornak hasonló tárgyú elaborátumával együtt. E két beadvány a következőleg hangzik:

1. *Löbliches Komitat!*

In tiefsten Gehorsam habe ich die Ehre einem löbl. Komitat nachstehenden Bericht von der in Nagy-Szlabos ausgebrochenen Hornviehseuche zu erstatten.

1. In den Sommermonat den 30. August nahm diese Viehseuche ihren Anfang.

2. Folgende Zufälle werden an dem erkrankten Vieh wahrgenommen.

a) Es befällt das Vieh ein Husten, und das zwar meistens Kühe (worunter sich aber auch schon unter den jetzigen Kranken 3 zweijährige Kälber befinden) dieser Husten hält drey bis vier Wochen an; die Esslust ist während der Zeit gut, darauf aber erfolgt ein Frost der zwey auch vier Stunden dauert; das Vieh bekommt ein Zittern des ganzen Leibes, und fällt dabey nieder, die Hitze währet immer fort, das Wiederkäun verliert sich ganz, der Durst ist gross und sauft öfters, die Augen werden roth und funkelnd, der Athem ist kurz und geschwind, liegt beständig, sucht sich manchmal auf die Füsse zu helfen, ist aber zu schwach, und ohnmächtig. Ein oder zwey Tage vor den Todt bekommen diese Thiere Konvulsionen der Glieder, der Kopf wird gegen den Rücken gezogen, der Athem wird alleweil kürzer und schwächer, und dann erfolgt der Todt.

b) Aus den Augen fliesst bey manchen eine eyterhafte Materie, welches ich aber nur an zweyen bemerkt habe; bey denen übrigen sind die Augen trocken, und die weisse Augenhaut ist dunkelroth und entzunden anzusehen.

c) Aus der Nase fliesst ein bleyfärbiger Schleim ohne Geruch, und das zwar in sehr geringem Grade.

3. Bey vier Eröffnungen habe ich folgendes wahrgenommen, bloss an Kühen:

a) Dass Maul und die Zunge ist mit einen bleyfärbigen Zehenschleim überzogen; noch waren werde in der Mitte, noch an den

Seitentheilen, und der Wurzel der Zunge Schwämme, Blattern, noch Geschwüre anzutreffen.

b) Die Luftröhre, wie auch der Schlund war ohne dem geringsten wiedernatürlichen Fehler.

4. In der Brusthöhle aber zeigten sich folgende wiedernatürliche Erscheinungen.

a) Ein gelbes Wasser, welches beynabe über ein Seidel austragen konnte.

b) Die Lunge war fleckigt, schwarz, brandigt und hart.

c) Der rechte und linke Lungenfliegel war bis zur sechsten Rippe angewachsen, und das zwar so stark, dass man solchen kaum mit dem Messer lostrennen konnte, dabey stinkend, doch ohne Eyder.

d) Das Herz, Milz und die Leber, hatten ihre natürliche Beschaffenheit, nur dass in letzterer die Gallengänge enge und zusammengezogen waren.

e) Die Gallenblase war bey zweyen so häufig angefüllt, und so ungeheuer gross, dass die Galle einer starken Halbe an Mass gleichete.

5. Die Untersuchung der Eingeweide in der Bauchhöhle.

a) Ob ich mir zwar die grösste Mühe gab, alles auf das genaueste zu untersuchen, die Mägen, und die Därme innerlich und äusserlich betrachtete, allein ich bemerkte weder Entzündung, noch Faulniss, noch Brand an selben.

b) Der erste Magen war halb leer, dabey aber aufgeblasen.

c) In den zweyten Magen war nur sehr wenig vom Futter anzutreffen, dabey aber auch aufgeblasen.

d) Der dritte war zusammen geschrumpft, weich, das verdaute Futter war in selben wenig, weich und zugleich feuchte.

6. Aeusserlich und an der Haut waren keine Ausschläge, noch Eindrücke warzunehmen; wohl aber ein aufgeblasener und weich anzufühlender Bauch. Es ist also diese Krankheit eine blosser Lungen-Entzündung zu nennen.

Stoff der Krankheit.

1-tens Nicht weit vom Dorfe befindet sich eine morastige sottige Wiese, welches Wasser im Sommer faul und stinkend wird, und auf dieser Wiese wurde das Vieh öfters geweidet. Ich habe dem Richter anbefohlen, diese Wiese und Moräste, durch ausgegrabene Kanäle auszutrocknen.

2-tens. Das Melckvieh wurde dieses Jahr auf den Gebürgen geweidet, welches von dem Dorf auf 5 bis 6 Stunden weit getrieben wurde, des Morgens von 9 bis 1 Uhr Nachmittag, als das Vieh lag, war solches der stäten grossen Sommerhitze, die wir dieses Jahr hatten, ausgesetzt; ob zwar in einem Thal, wo das Vieh zur gewöhnlichen Tränke getrieben wurde, das reinste und beste Wasser ist; so hat doch der Hirte öftermalen, aus Nachlässigkeit und Faulheit das Vieh nicht zur gewöhnlichen Tränke hingetrieben, sondern an einen nähern Ort, wo aber ein stehendes und faules Wasser ist. Ja die Bauern legen diesen ausgebrochenen Uebel dem Hirten, wegen diesen Begehen, das meiste zur Last.

3-tens. Das letzte und grösste Uebel, welches ich mitten im Dorfe wahrnahm, ja solches nicht nur bloss dem Vieh, sondern auch denen

Menschen zum grössten Nachtheil gereichen ist. Die Bauernweiber machten sich Sumpfe, wo selbe ihren Hanf rösteten oder weichten, theils dieses stehende faule Wasser, theils aber auch der Hanf gibt die grösste Fäule, stinkende Ausdünstung von sich, so, dass die nahen Einwohner am Wasser, sich nicht getrauen die Fenster wegen des grossen Gestanks zu öffnen; und wie oft könnte sich das nicht ereignet haben, dass von dem Wasser das Vieh gesoffen haben wird, indeme solches bey dem Wasser vorbey getrieben wird. Auch hier forderte mich der erste Anblick auf, diesem faulen stehenden Wasser eine Ableitung zu verschaffen.

Angewendete Mittel.

1. Die Absonderung der Gesunden von den Kranken.
 2. Das Durchziehen der Haarseile am Brustlappen, wo in die Öffnung die Radix Helebori gelegt worden ist.
 3. Mehltränke, zu welchen 1 Loth Salpeter, und 3 Löffel Honig genommen wird.
 4. Lattwerge, welches aus 2 Loth Meisterwurze, 2 Loth Alantwurze, $\frac{1}{2}$ Loth Spiessglas und einem Pfund Honig bestehet, vom diesem wird dem Vieh zu 2 Esslöffel voll mit vielen Wasser verdünnt eingegossen.
 5. Gersten-Decoet mit Weinstein.
 6. Die Augen werden öfters mit frischen Wasser gewaschen.
- Den Erfolg werde ich nach einem Monath gehorsamt einberichten. — Sign. Csetnek den 6. September 1788. — *Gottfried Marantsik* m. p., des löbl. vereinigten Gömörer und Klein-Honthor Comitats-Wundarzt und Geburtshelfer.

2. Löbliches Komitat!

Ich habe Kraft des Befehls des löbl. Komitats die zu *Darnya*, *Simonyi*, *Serke*, *Feled* und *Jánossy* ausgebrochene Hornviehseuche, die vorige Woche untersucht, und augenscheinlich wahrgenommen, dass es eine *Maulseuche* sey, aber verbunden mit der *Klauenseuche*.

Sie hat sich zu *Darnya*, *Simonyi*, *Feled* und *Jánossy* erst zu Anfange des vorigen August Monat, zu *Serke* aber schon zu Ende des Junius angefangen. Wie viel daran Kranke, Rekonvalescirte, und umgefallene gewesen, wird die dabey gelegte Tabelle anzeigen.

Das ganze Hornvieh, jung und alt, ist diesen beiden Krankheiten ausgesetzt. Was

1-tens die *Maulseuche* anbetrifft, so findet man sehr selten an den aussern Theilen einige Ausschläge. Allein an der Zunge befinden sich sehr oft Blasen, an einigen Schwämmchen, an einigen lauter Geschwüre, sehr selten aber an dem Grunde der Zunge ein Schwär, oder Ais, oder Pestbeule.

Das Zahnfleisch wird erstlich entfärbt, schlapp, hernach wund, doch ohne Wakeln der Zähne; der Athem stinkend.

Sie fangen langsam an zu fressen, bis sie völlig 4 bis 8 Tage, nach Beschaffenheit der Krankheit, zu kauen und zu fressen aufhören.

Diese Thiere bekommen gleich zu Anfange ein schleimiges und schmieriges Maul, und der Speichel fliesst ihnen häufig heraus; worauf eine Traurigkeit und Mattigkeit folgt.

Nur diejenigen Thiere fallen in dieser Krankheit um, welche Schwüre oder Pestbeulen am Grunde der Zunge bekommen; wodurch sie in einem oder zwey Tagen plötzlich erstickt werden; doch genesen daran auch einige.

Ein dergleichen umgefallenes Vieh zu eröffnen, habe keine Gelegenheit in diesen obbemeldten Dörfern finden können. Was aber

2-tens die *Klauenseuche* anbetrifft, so ist diese mit der oben erwähnten Maulseuche vermischt.

Die Thiere, so darein verfallen, fangen an zu hinken. Die Klauen werden heiss sammt dem Fleische über denselben, welches sich hernach entzündet, schwillt und wird schmerzhaft, und woraus hernach Geschwüre, entweder in dem Spalten der Klauen, oder um die Krone derselben, oder in beyden zugleich entstehen. Diese Geschwüre geben die stinkendste Materie von sich, so dass sich darinnen bald Fliegen, Würmer häufig erzeugen. In beyden Fällen trennt sich der hornigte Theil von der Haut, mit der er verwachsen ist.

Die Ursache dieser beyden Krankheiten ist die bisherige grosse Trockenheit der Luft, wodurch das Gras auf den Weiden vertrocknete. Denn, da diese Thiere tiefer, wo sie noch einiges Grünes sahen, das Maul drücken mussten, so wurde das Maul und das Zahnfleisch durch das hervorragende vertrocknete gestochen, und gereizt, wodurch es hernach durch den Zufluss der Säfte zu schwellen und zu eytern anfieng. Eben so verhielt sich auch mit der Klauenseuche dieser Thiere; da kein Regen kam, so musste auch die Haut um die Klauen, durch die ausgetrockneten Kräuter, und hernach Stoppeln beständig gereizt und entzündet werden.

Was die Kur anbetrifft, so bediente ich mich der Wollsteinischen Methode dabey, und zwar:

1-ten. *In der Maulseuche*, dass man den Thieren das Maul drey bis viermal des Tages mit gesalznen Essigwasser, oder mit Wasser von gesottener Eichenrinde fleissig auswasche, und nach jedenmaligen waschen den Kranken die Geschwüre in dem Maule, oder an der Zunge mit gesalznen Honig einschmiere; das Thier aber in der Zeit da es nichts fressen kann, mit Mehlsuppen, die man ihm eingiessen muss, täglich etlichemal, labe, und mit lauter gesalznen Wasser tränke.

2-tens. *In der Klauenseuche* aber, dass man die gesunden Thiere dafür durch fliessendes Wasser, worein man sie öfters stellen muss, so lange die Hitze währt, präservire, oder wo kein fliessendes wäre, wenigstens, wenn man sie recht oft mit frischem Brunnenwasser an den Füssen wüschte. Und dieses ist auch nöthig, wenn sie schon in die Krankheit verfallen, aber am meisten, wenn sie zu hinken anfangen, um diese Geschwulst zu zertheilen. Sobald aber Geschwüre um die Krone der Klauen, oder zwischen denselben entstehen, so ist es nöthig dieselben mit Silberglättessigwasser, (indem man von Essig einen halben Löffel voll, und vom Wasser ein halbmass dazu mischt) täglich zweymal auszuwaschen, bis die Schäden geheilt sind. Den Silberglättessig aber müsste man aus der Apotheke holen, und ihm ja auf keine weis entweder bey den Thieren, oder bey Menschen innerlich gebrauchen.

Uebrigens da ich vernehme, dass sich diese beide Uebel bey der

anhaltenden Trockenheit der Luft sehr in den Dörfern herum ausbreite; so wollte ich hiemit das löbl. Komitat bitten, diese Kur allenthalben im löbl. Komitat publiciren zu lassen. — Rima-Szombath den 10. September 1788: — *Petrus Madács*, Med. Doctor, Incl. Comitatus Gömör-Kis-Honthensis ord. Physicus m. p.

3. *Die Kur dieser beiden Seuchen* war in der ungarischen und slowakischen Sprache folgender Weise publicirt.

A' Szarvas Marhák száj és Láb Fájásának Gyógyításáról.

Mivelhogy a' sok egymás-után, tartó Szárazság miatt, két terhes nyavalya, tudnyillik a' száj- és Láb-Fájás a' Szarvas Marhán együtt jár, és már nagyon el-is terjedett: Szükséges dolog hogy edgütt-is gyógyittassék. Meg-jegyzésre méltó azért ez.

I. A' Száj-Fájásról.

1. Végy közönséges etzetet, elegytsd össze azt vízzel, sósd meg egy keveset, mosd-meg azzal a marhának a' száját háromszor vagy négyször napjában, és minden ki-mosás után kend-meg a' sebeit sós mézzel. Hogy ha az Innye véres és lágy lévén nehezen gyógyítható volna; törj apróra tserfa héját másárban, főzd-meg jól vízben, és azzal mosd-meg a' száját, a' sós mézzel pedig utánna mindenkor, megkennyed.

2. Belső Orvossággul mindék tsak sós víz adassék mind a' beteg mind az egészséges marhának.

3. A' beteg marhát, mivelhogy az sok napokig egy más után semmit sem rághat s nem ehetik, valamivel szükség táplálni, hogy az ereje el-ne fogyjon. Erre való nézve a' vízben kevert és fel forralt lisztet kell neki gyakran a torkában hidegen tölteni.

II. A' Láb-fájásról.

A' ki a' maga Marhájától el-akarja a' Láb-fájást távoztatni, a' jelen valót pedig, hamar akarja meg-gyógyítani; tartsa a' marhát gyakran a' folyó vízben, a' míg a' száraz és meleg idő tart: mert a' hideg és nedves időben ez a' nyavalya rajtok nem essik.

2. Mihelyest sántítani kezd a' marha, helyeztesd azt a' folyó vízben, vagy legallább mossogasd gyakran a' lábait hideg friss vízzel, hogy így a' daganatya eloszolyon.

3. A' vízből kijöven köss a' lábára addig a' meddig a' hévség és a' daganat elhat, a' kementzében meg égett és apróra tört földből való sarat. A' hoz pedig végy a' Patikából *glétt* vagy *máz-etzetet*, a' mellyből fél kanálnyiit egy itze vízben töltvén, készíthetel olyan sarat, a' mellytől el-szokott oszlan a' daganat. Valamikor meg-száradna rajta a' kötés, öntsd-meg mindenkoron az említett glétt-etzetes vízzel. Mivel hogy pedig ez az etzet mind a' marhának mind az embernek belől ártalmas, tehát senki sem bátorkodjon ezzel a' vízzel a' marhának a' száját ki mosni; vagy a' Kanállal s' edénnyel addig maga hasznára élni, a' még a' nedves hamuval jól ki-nem dörgöltették. Minek-előtte pedig ezen orvosságal élének, fel kell mind annyiszor az üveget, a' mellyben tartattik, rázni.

4. Ha mindazonáltal még-is támadna seb a' köröm között vagy annak kerületin; tsak az említett glétt-etzetes vízzel napjában kétszer

vagy háromszor ki-mosván a' sebet, abban ruhátskát mártogatván és bé-kötvén azt mind végig így gyógyítsad. De hogy a' köröm alá ne mennyen a' бүdes és rágó materia, és az el-ne hulyon, a' mint szokott gyakorta: az el-váltt részét a körömnek mentől hamarább metéld-el körös könyül éles késsel avagy ollóval.

5. A Láb-fajo Marhának-is belső orvosságul tsak sőt adj gyakran nyalogatni. — Rima-Szombath die 12. Septbr. 1788. — *Maddás Péter*, Tek. Várm. Dokt.

Marikovszky Gusztáv, orvosdoktor, megyei főorvos.

— 420. A szarvasmarhadög leírása. Rozsnyó, nyom. Kék József. (Ivrét.) 1831.

Markos Lípót, m. kir. állatorvos. Lásd Állatorvosi Zsebnaptár. (IV. rész.)

Márton István (mándi), gazdatiszt.

— 421. Elvek a juhtenyésztésre és a juhtenyésztéshez szabályozandó okszerű földművelési rendszerre, Erdélyhez alkalmaztatva. 2 kötet. Kolozsvár, év n. kiadták Tilsch és fiai. 1 frt 50 kr.

Márton József (mándi), jeles magyar nyelvész, egyetemi rk. tanár, a m. tudom. akadémia levelező tagja. (1771—1840.) *Sick* munkáját fordította (l. ezt).

Masch Antal, orvosdoktor, tanár a magyaróvári gazd. tanintézetnél 1850. okt. 1-től 1863. okt. 31-ig; ezentúl 1884-ig igazgató ugyanott; szül. 1809. márc. 11. Kutenplanban Csehországban, megh. 1884. aug. 27. M.-Óvárt.

— 422. Die landwirthschaftliche Thierheilkunde oder systematische Anleitung zur Erkenntniss und Heilung der Krankheiten der nutzbarsten Haussäugethiere für die Zöglinge der erzherzoglichen landwirthschaftlichen Bildungslehranstalt zu Altenburg in Ungarn. Altenburg in Ungarn 1845, Druck von Alexander Czéh. 8r. XVI, 452 l. Rosenbergnél, Pesten 1 forint. — 2. verb. Aufl. «Ein Leitfaden des thierrärztlichen Unterrichtes an ökonomischen Lehranstalten. Wien 1857, gedr. bei Jos. Stöckholzer von Hirschfeld. 8r. VIII, 418 l. Braumüller. 3 frt. — 3. verb. Auflage. Wien 1868. 8r. VIII, 424 l. Braumüller. 3 frt. — 4. Aufl. Berlin 1880. 8r., 816 l. Parey. 6 márka.

— 423. Leitfaden der Pferdekunde für die Studierenden der höheren landwirthschaftlichen Lehranstalten, insbesondere der k. Akademie zu Ungarisch-Altenburg. Pressburg 1872. Druck von C. F. Wigand. 8r. IV, 146, 2 l.

*— 424. Über Züchtung und Ernährung der landw. Nutzthiere im Allgemeinen. Ungarisch-Altenburg, 1878.

*— 425. Allgemeine Thierzucht. Ungarisch-Altenburg 1880.

Mátyus Nep. János (alistai és padányi), kir. udvarnok, volt cs. kir. huszárkapitány a 3. sz. esztei Ferdinánd főherceg-ezredben. (1794—1881.)

*— 426. A nemzeti lovag, azaz a lótudomány vizsgáló ismeretére vezérlő rendszeres oktatás. Két részben, 35 rézre metszett rajzokkal. Pest 1828, nyomt. Trattner-Károlyi. 8r. X, 633 l., 1 frt. 50 kr.

*— 427. Lótudomány. Két részben 20 tábla rajzzal. Pest, 1845, nyomt. Trattner-Károlyi 8r. XVI, 424 l., címképpel és István főherceg nádor könyom. arcképével.

Mayer Ferenc Andor, oklev. gazda, Tolna vármegye közgazdasági előadója. (Megh. 1901. Kétyen.)

— 428. A tolnavármegyei bonyhádi tarkamarha rövid ismertetése. (8r. 27 l.) Budapest, 1896. Eggenberger bizom. 50 kr.

*— 429. Ugyanez; Szegszárd, 1890.

Mayer Ferenc Antal.

— 430. Vollständiger Unterricht, wie Nachtigallen, Kanarienvögel, Finken, Lerchen, Gimpel, Zeisige, Stieglitze, Meisen, Rothkelchen und Tauben zu fangen, zu warten, vor Krankheiten zu bewahren, und von denselben zu heilen sind. Nebst einer kurzen Naturgeschichte dieser Vögel . . . — 2. verbesserte Aufl. Pest, 1813. 8r. IV, 100 l. egy színezett rajzzal. Hartleben K. A. kiadása 40 kr. — 3. verbesserte Aufl. U. o. 1816. 8r. 92 l. egy színezett rajzzal. Hartleben K. A. kiadása. — 4. verbesserte Aufl. von J. Tscheiner. U. o. 1821. 8r. színezett rajzzal. 40 kr.

Az első kiadás Bécsben jelent meg 1803-ban.

— 431. Gründliche Anleitung die verschiedenen Arten der Hunde und Katzen zu erziehen, vor Krankheiten zu bewahren, und von denselben zu heilen. Nebst einer Naturgeschichte dieser Thieren. Wien 1803. 8r. (Hartleben, Pest.) 30 kr.

— 432. Der wohlfeile, geschwind und sicher heilende Pferd- und Vieharzt; oder Unterricht von den Krankheiten der Pferde, des Rindviehes, der Schafe, Schweine und des Federviehes; nebst der Art, sie bald, wohlfeil und gründlich zu heilen. Mit sechs Holzschnitten. 5. Auflage. Pest 1821. 8r. Hartleben. 30 kr.

Előbbi kiadásai Bécsben jelentek meg.

Mayer Kristóf, német állatorvos, lásd János.

Mayerberg, Fr. R. H. de —

*— 433. Arcanum a juhok mételye ellen. (2r. 2 lev.) [H. és é. n.]

*— 434. Arcanum wieder die Egel der Schaafe. (2r. 2 lev.) [H. és é. n.] *Seinnyi könyvészete nem említi. Mindkét munka egészében közölve van Linzbauer Codex-ben. (III. 1. 350.)*

Mayr Ferenc Antal. *Klee* említi az ő német bibliografiájában egy ily nevű szerzőt, kinek munkája Pesten

A NEMZETI LOVAG

az. az.

A Lófudomány' vizsgáló ismeretere

vezető rendszeres oktatis

Két Keszben

35 részre metszett rajzokkal

PESTEN

Petrozai Trattner J.M. és Károlyi István betűtível.

1828.

Mátyu János munkájának címlapja.

1821. jelent volna meg. Nyilvánvalólag összetéveszti *Mayer Ferenc* Antal-lal.

Mayr Ottó, cs. kir. őrnagy.

- 435. Allgemeines österreichisch-ungarisches Gestützbuch. Verzeichniss der in Oesterreich-Ungarn befindl. engl. Vollblut-Pferde nebst ihrer Abstammung. I. Thl. II. 1 Hft. Wien 1867—75, F. Beck's Verlag. 8r. XXII, 266; 40 l. 22 frt.
- 436. Die k. k. Militär-Gestüte in Oesterreich: Kisbér, Bábolna, Mezőhegyes, Piber und Radautz. Topographisch, historisch u. hippologisch geschildert. Wien 1866, Dirnböck's Buchhandl. 8r. 2 frt. Az előbbeni műnek kivonata.
- 437. Oesterreichisches Pferde-Stammbuch. Verzeichniss der in den österreich. Kronländern zur Zucht verwendeten Hengste, Stuten und ihrer Nachkommen. 4 Bde. Wien 1875, F. Beck's Verlag. 7 frt.
- *— 438. Die Ergebnisse der Vollblutzucht 1867 und deren Aussichten für 1868. Ein Beitrag zur Geschichte und Statistik der Pferdezucht in Oesterreich-Ungarn von O. M. k. k. Major. Wien, 1868. Druck und Verlag von G. Ad. Ungár-Szentmiklós. (8r. 75, V. lap és egy táblázat.)
- *— 439. Die Gestüte des österreich-ungarischen Kaiser-Staates. Verlag und Druck von Feodor Freund. Wien, Giselastr. 5.
A magyar könyvészetek és Klee nem említik.

Mentzel Oszvöld, német gazdászati író, a friedrichsau és a Visztula-parti méntelepek igazgatója, szül. Waldenburgban (Szilézia) 1801., megh. Berlinben, 1874. febr. 22.

- 440. Az okszerű juhtenyésztés elvei. Koszorúzott pályamunkájának 2. bővített kiadása nyomán Sporzon Pál. Buda 1864., nyomt. Jacob és Holzhausen Bécsben. 8r. 204 XII. l. Nagel és Wischán 2 frt.

Meyer, Joh. B. dr.

- 441. Die Approvisionirung des europäischen Fleischmarktes in ihrer Beziehungen zur oesterr.-ungarischen Landwirthschaft. Nebst einer Monographie der Refrigeratoren. (8r. 69 l.) Wien, (A. Hölder), 1879.

Mi. Monostori Károly írói jegye.

Michnay Endre és Lichner Pál.

- 442. Buda városának törvénykönyve 1244—1421-ből. Ofner Stadtrecht von 1244—1421. (n. 4r. XVIII. és 298 l.) Pozsonyban, 1845. Wigand Károly Frigyes.
Ezen, hazánk művelődése történetére oly becses adatokat tartalmazó munka a pozsonyi ág. ev. liceumban levő kódex szövegét adja. Ezen ő-német nyelvű kódexben sok oly adat is van, mely állategészségügyi érdekű; ilyenek például az alábbi, főleg a patkólov kovácsokra, mészárosokra és a hússzemlére vonatkozó rendelkezések:

105. *pont. Von der maister fleisch hagker rechtenn.* — Dy maister fleischhagker süllen ir fiech anderswo slahen nicht, dan auf der gemain slachprugken, pey der Tonaw, und das sol geschehen altzeit pey schon liechten tag. Auch süllen sy haut, oder dy leder, also vor den fleisch pengken, und nynderst anderswo, verkauffenn.

106. *pont. Von der fleischhagker tzechenn.* — Der fleischhagker zechmaister süllen mit grossem vleiss pestellen, das man altag, so sich das gepürt, ein gnüegsam fleisch in den fleisch pengken vail sol haben, das dy arme menig nit kumer mues leiden von fleisch wegen. Auch süllen sy altzeit als das fleisch peschawen, das in den pengken ist, das das rain vnd gerecht ist, vnd nicht stinkund, noch mad essig, noch phinnod sey. Wo sy das finden zum ersten vnd zum anderen mal, so sol das fleisch verloren sein. Pey wem dan ain sölichs vnsaubers fleisch fünden wirt zum drittenmal, der sol das selbig fleisch, oder als viel gelts, darumb es gekauft ist, verloren haben, vnd dem gericht sol er verpüest werden mit einer margk statwerung, vnd in vier wochen sol er kain fleisch turren feil haben.

110. *pont. Von den vischeren.* — Die vischer süllen mit iren frischen vischen am vischmargk nach ein ander sten, vnd kain toter visch sol zwischen yn nicht gehabt noch verkauft werden . . .

111. *pont. Von den selbigen.* — Auch süllen dy vischer kainen stinkenden, verlegen, visch noch nyemantz anderswo, turren fail haben. Wer dar wider thuet, der verfalt ain margk dem gericht, vnd dy selbigen stinkenden, verlegen visch, dy soll man yn nemen vnd sy schuttun fur dy stat in den graben. Vnd welichs tag er visch fail hat, vnd dy selbigen nicht verkauffen mag, vnd wider haym tragen wil, den sol er den swantz ab slahen; oder er verfelt ein margk dem gericht.

112. *pont. Von den vischkeüffelen.* — Dy vischkeüffel mügen allerlay visch frisch vnd lebendig vail haben, die von dem lande zu der stat pringen . . . Auch süllen die vischkeüffel kainerlay visch, die man anderswo her zu der stat pringet, turren fur kauffen, vntz an den dritten tag, pey verliesung der selben visch und dar zu ein margk dem gericht . . .

113. *pont. Von der hufsmid rechtenn.* — Vernagelt der hufsmid ainem statman sein pferdt, das sol ym der selbig statman pey nacht vnd pey tag zu wissen thuen, so sol der hufsmid das krank pferdt zu ym nemmen, vnd so lang pey ym halten an seiner zerung, untz das es gesundt wirt; vnd dy selbigen weil sol der hufsmid dem statman ain ander pferdt geben oder mitten, damit er sein arbeit verpringen mag, vntz das sein pferdt gesundt wirt; ob des der statman nicht emperen will. Vernagelt der hufsmid dem raisigen sein pfert also, dass es nicht von stat mag komen, so sol der hufsmid das pfert zu ym nemmen, vnd sol dem geraisigen man ain anders geben, das also guet ist, als das vernagelt pfert gewesen ist, oder kom mit ym ab, wye er kan vnd mag.

139. *pont. So eyn gutter man etwas kauft, dy vntter kaufler rättyt yn gut.* — Der fiech kaufen wil, der schol ym das selb zu warnung thuen, das er da pey bleib, dy vntter kewfer vnnnd ros z teüscher, vnnnd seyn leyn kaufes lewth, durch den willen, so er an gesprochen wirt, dass er pleib pey eren vnnnd pey seynem gut.

340. *pont.* So siech gefangen wirt vnnnd geoffnbar. — So man pferd an fecht ader oxsen ader ander siech, so schol das gerichte oben fragen pey dem tail vnnnd dy zaichenn, vnnnd dy fárb vnnnd vnnnd dy lidmasse, auch vnnnd das alter des pferdes . . .

342. *pont.* So eyner dem andern rose, oxsen leit, wy er sich halten schol. — Leicht ymand seyn viech . . . Was man aber vnnnd súst ausz lehe, das must er so gut wider haym antworten, also er hat entnomen . . .

398. *pont.* Von thieren, dy schedlich denn menschin seynn. — Von hirschen, pern, affen, wolffen, fúchsen vnnnd von wuttenden hunden recht. Wer die helt, aber der eynes ymanden schaden tuth, dasz musz er pezalen vnnnd auszrichten. Auch ap der man, dem sye schaden haben gethon, sy zu stódt schlúg, seinen schaden zu weren, er durf des nicht verantworten nach verpussen.

Ugyanezen munka 221.—235. lapján a szepesi szászok kiváltságai (1370-ből) vannak közölve, melyek közt állatorvosi érdekűek a következők:

70. *Wie sich die fleischer halden sollen.*

. . . Auch sollen sie ir fleisch nicht mer austragen, wenn zwie zu vorkaufen; pringt er es zum dritten mol so bestet er an des landes busze. Wolt er es denn vorfüren von einem markt auf den anderen, das man in überkomen mag, so bestet er an der busze.

73. *Ab ein mann schedliche tier hette mit beissen oder mit stossen, was do recht sei.*

Wir haben auch das zu einem rechten, ab ein mann ein hunt hette, der do schedlich wer mit beissen, zu dem ersten mal ist es zu übersehen, es wer denn also getan, das der mensch dorvor stürbe, so wer das viehe verloren, plieb aber der mensch pei leben so soll man dem man sagen, das er das vorbasz vorware, das das tier vorbasz keinen schaden tue. Ab einem schaden dornoch queme, das hat er zu vorantworten.

Ugyane könyv közli a pozsonyi mézárásokra vonatkozó rendszabályt 1376-ból:

Ordnung der Pressburger Fleishacker 1376.

— Nota Anno dni M-mo CCC-mo LXX-mo sexto, daz daz der rat vnd arm vnd reich, die gancze gemayn daz gemacht vnd erfunden habent, daz acht vnd zwainczich maister fleischhakcher vnd acht vnd zwainczich fleischpenkche sullen sein in der stat zu Prespuerch. Dez ersten . . . Es sol auch nyemant in seiner panch *phinnastez fleisch* vail haben, man sol iz vor den penkchen vail haben her dan her; vnd welcher maister phynnastez fleisch verchauft in seiner panch, vnd wem ers verchauft auz der panch, dem sol er sein geld widergeben, vnd sol zwen vnd sybenczich phenninge geben zue der stat, also daz iz die zwen gesworen maister sullen beschawen; vnd ob er denne schelmiges vieh slecht, daz sol man im nemen, vnd sol daz in daz spitol geben armen lewten.

(Aus dem Archiv der Stadt Pressburg, namentlich aus den Ueberbleibseln des ältesten Protocolls derselben geschrieben 1350—1390.)

Érdekes még (u. o. 248. l.) Mátyás királynak 1488-ból való következő rendelete, melyben a kolozsvári mészárosoknak megtiltja, hogy reggeli vagy esteli harangszó előtt és után csempészett, vagy gyanus, beteges külsejű marhát vásárolni vagy leölni merészeljenek, hanem ezt csakis világos nappal és folyóvíznek partján eszközöljék:

«Nos *Gregorius Adam* dictus, iudex, iuratique cives Castri Novi Montis Pestbiensis, memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod nostri personaliter venientes in praesentiam prudentes et circumspecti viri *Nicolaus Petri*, *Mathias* et *Joannes Barthaffy*, iurati cives civitatis Colosvariensis, in . . . singulorum civium . . . personis et nominibus exhibuerunt nobis literas serenissimi principis et domini *Mathiae*, Dei gratia Hungariae, Bohemiae etc. regis . . . majori et secreto sigillo suae Majestatis consignatas, pro praefatae civitatis Colosvariensis civibus . . . patenter emanatas, nobisque praeceptorie loquentes . . . hunc continentem tenorem:

«*Mathias*, Dei gratia Hungariae etc. rex. . . mandamus, quatenus acceptis praesentibus . . . iudici et civibus civitatis nostrae Colosvariensis . . . paria . . . universarum . . . libertatum et consuetudinem vestrarum in scriptis sub sigillo vestro dari et emanari facere . . . tenemini . . . Datum Viennae feria secunda proxima post festum inventionis sanctae crucis, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo.»

Quibus . . . literis visis earumque tenoribus intellectis, volentes regis mandatis, prout tenemur, subjectissima obedire humilitate . . . hos infrascriptarum libertatum et consuetudinem Articulos seriatim suo ordine declarandos, prout ex certis nostris privilegiis collegimus, eisdem civibus ipsorumque posteritatibus duximus concedendos:

Quartus articulus . . . *Carnifices* itaque nec de mane ante pulsum angelicae salutationis nec de sero post pulsum Ave Maria aliquem bovem seu consimile pecus seu pecora furtim adducta aut squalida et defectuosa mactare sive emere valeant; *claro enim die et juxta aquam fluvialem mactatio talium pecorum fieri debeat.*

Datum Budae — feria infra octavas festi sanctissimi corporis Christi anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo.»

Mihálka Antal, orvosdoktor, szül. 1810. dec. 4. Vácon, megh. 1867. aug. 12. Budapesten. Iskoláit szülővárosában végezte, majd 1827. a kegyesrendiek közé lépett, de még a hittudományi tanulmányok elvégzése előtt elhagyta a szerzetet s az orvosi tanfolyamot végezte el. 1843. ápr. 1-től kezdve a pesti baromorvos-intézetnél a 2 ik segédi állást *Doleschall* távozása után elnyervén, itt négy éven át «A házi emlős állatok természet-leírását és biotikáját»,

továbbá az állattenyésztést, ménes- és gyógyszertant adta elő. 1846. lefordította és kiadta Wagenfeld (l. ezt) egyik munkáját, «Általános baromvroslási könyv» címen. (*Főiskolai irattár és Szinnyi M. Irók VIII. 1254.*)

Mihalkovics Géza, orvosdoktor, a bonctan tanára a bpesti egyetemen; szül. Bpsten 1844. jan. 30., megh. ugyanott 1899. júl. 12.

— 443. Adatok a madárszem fésűjének (pecten) szerkezetéhez és fejlődéséhez. 3 táblával (17 lap.) Budapest, Akademia 1873. 20 kr.

Ezen címen is: Értekezések a természettudományok köréből. III. k. 11 füzet.

Miháltz István, jezsuita, a sinkfalvi kath. egyházközség gondnoka; lásd *Vanier*.

Miklós Ödön, miklósvári, mérnök, 1893—95-ben földmívelésügyi államtitkár, szül. Finkén (Borsodm.) 1857. Államtitkársága idején ő dolgozta ki az állatbiztosításról, az orsz. állattenyésztési alap létesítéséről, a mezőgazdasági szövetkezetekről szóló törvényjavaslatokat.

*— 444. Törvényjavaslat-tervezetek az állatbiztosításról. (Kézirat gyanánt.) 4r. 67 l. Bpest 1893. Országgy. Értesítő nyom.

— 445. Az állatbiztosításról. Bpest 1894.

Miles Vilmos, angol gazdasz Dixfield-ben (Exeter.)

*— 446. Gyakorlati útmutatások a lóvasalásban. Magyarra ford. Krausz Károly, a budapesti m. k. állatorvosi tanintézet élet- és természet-tani szakának tansegéde. 8 felvil. táblával s a szöveg közé nyomt. fametszetekkel. Kiadja a földmív., ipar és keresk. minist. (K. Sr. 40 l.) Budapest, (Athenaeum nyom.) 1876.

Milhoffer Sándor, gazdasz, szül. 1869. márc. 25. Kecskeméten.

— 447. Beszélgetések állattenyésztési és kertészeti kérdésekről, a magyar nép számára. (8r. 68 l.) Kecskemét, 1897. Gallia. 50 kr.

— U. az, Kecskemét 1899. (K. Sr. 68 l.) Metzger Béla. 50 kr.

— 448. Szarvasmarhatenyésztésünkről. (8r. 14 l.) Kassa, 1899. Vitéz A. 30 kr. — U. az, u. ott, 1900. (8r. 14 l.) 40 fill.

— 449. Az állattenyésztés rövid foglalata. (8r. 84 l.) Kassa, 1900. Vitéz A. 1 kor. 40 fill.

— 450. Baromfifajtáink javítása. (4r. 8 l.) Budapest, 1901. Vitéz A. Kassán 40 fill.

Mina János, tiszteletbeli sebészdoktor, okl. állatorvos, 1829. született és 1859-ben Bécsben nyert szülész- és

sebészdoktori oklevelet; 1860. márc. 1. (2733. sz.) helytartótanácsi rendelettel a pesti állatorvosi tanintézethez (Zlamál tanár mellé) klinikai segédnek nevezték ki. 1861-ben sebész és állatorvos Kolozsvárt és az ottani orvos sebészeti intézet rendes tanára volt. 1872. febr. 27. Szlávy József földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter kinevezte a Bécsben márciusban tartott nemzetközi marhavészügyi értekezleti bizottság tagjává, az értekezletben tevékeny részt vett. Ugyanazon évi XIX. törvénycikk a kolozsvári egyetem felállítását elrendelvé, oda szept. 29. az állati járványtan- és állatorvosi rendészet rendkívüli, 1875-ben rendes tanárának neveztetett ki. A koronás arany-éremkereszt tulajdonosa s az erdélyi gazdasági egyesület tiszteletbeli tagja volt. 1879. februártól betegsége miatt nem tanított és 1880. június 4. meghalt 51. évében Budapesten. Cikkei az Erdélyi Gazdában (1871. A juhhimlőoltás eredete); a kolozsvári Orvos természettudományi Értesítőben (1877.) jelentek meg.

M. K. (mk) lásd Monostori Károly.

Mokry Sámuel, a békésmegyei gazdasági egyesület titkára; szül. 1832. máj. 8. Monostorszeghen, Bács megyében. — A mezőhegyesi szemle. Lásd a névtelenül megjelent munkák közt. (1875.)

Moller Dániel Vilmos, orvos, jogi és hittudományi doktor, altdorfi egyetemi tanár, szül. 1642. Pozsonyban, megh. 1712. Altdorfban.

— 451. *Lusus metrici de bubula. Norimbergae 1701. 4r.*

Említi Szabó K. (Régi Magyar Könyvtár III. k. 2. r. 586. l.)

Molnár József, m. kir. állatorvos Nyitrán.

— 452. A lótenyésztésről. (8r. 11 l.) [Népszerű gazd. előadások, 3. füzet.] Magyar-Óvár. Czéh S. nyom.

Monostori Károly állatorvos, a bpesti állatorvosi főiskola tanára; századok előtt Erdélybe telepített Krausz nevű szász családból származik. Fia Krausz András szabó-iparosnak, 1848—49-beli őrmesternek és Román Rózsának. Született 1852. nov. 7-ikén Deésen, Szolnok-Doboka vármegyében. Itt 4 elemi osztályt végzett; s tovább magánúton képezte magát. Szülői orvossebészsé óhajtották képeztetni, de elkéstek, mert Kolozsvárt a sebész képzést akkor beszünt-

tették. 1872-ben a budapesti állatgyógyászati tanfolyamra iratkozott be és 1874-ben jeles oklevelet nyert. 1875 februárjában kinevezték az állatgyógyintézet élet-, vegy- és természettani osztályára Dr. Thanhoffer Lajos tanár mellé asszisztenssé s mint ilyen elvégezte a keleti marhavész ismeretetésére rendezett tanfolyamot szintén jeles sikerrel. Majd az állatgyógyintézet állattenyésztési és szülészeti tanszékéhez, Tormay Béla tanár és igazgató mellé tanársegéddé nevezték ki. Mint ilyen kiküldetett a Temes megyei Dubovátz községben 1878-ban kiütött keleti marhavész elfojtására, ami tényleg sikerült is neki. Innen a Vulkáni veszteglő intézet-hez küldetett hasonló feladattal. A gyakorlatban is teljes készséget szerzendő, folyamodott a Segesvárt üresedésben volt vármegyei központi állatorvosi állásra, melyet 1878-ban el is nyert. Ez állásban érte az állami állatorvossá való kinevezés, mely 1881-ben kelt. Mint ilyen, berendeltetett a földm. ipar- és kereskedelemügyi minisztériumba szolgálat-tétel végett, Liphay István min. tanácsos mellé, az állat-egészségrendőri ügyosztályba, megbízatván egyben Budapest jobbparti területén az állategészségügyi teendők ellátásával. Ily minőségben 1881-től 1884-ig tevékeny részt vett az országban uralkodott ragályos járványos betegségek elfojtásában; mint teljhatalmu miniszteri kiküldött-állatorvos, elfojtotta a Bábólnán 1881-ben fellépett keleti marhavészt, mely ezideig utolsó volt hazánkban. E tevékenységei ismételten miniszteri elismerésekben részesültek. 1884-ben előbbi állami állatorvosi teendőinek fentartásával, megbízták a m. kir. állatorvosi tanintézetben az állattenyésztési tantárgyak helyettes minőségben való előadásával, 1888 júniusában pedig ez intézetben az állattenyésztés ny. r. tanárává nevezetett ki. Az 1878-ban alapított *Veterinárius*-nak kezdetben főmunkatársa, később 4 éven keresztül fizetéstelen szerkesztője volt. Ifjusági tanárelnök is volt s ezen időben tartattak az első állatorvosi bálók és matinék. Egykori tanára, *Tormay* nyomdokán haladva, szokásossá tette a gyakorlati tanulmány-kirándulásokat s ezideig azok számát 102-re vitte fel az utolsó 10 év alatt.

Mint az írók és művészek társulatának tagja, részt vett ideirányuló mozgalmakban, mint tanár és az orsz. gazd. egyesület, az orsz. állatvédő egyesület, meg a baromfitenyésztők országos egyesületének választmányi tagja pedig résztvett

ezek működésében. Választmányi tagja különben a magyar állatorvosok egyesületének is. Közreműködött központi és vidéki állatkiállítások rendezésében, ezek bíráló-bizottságában, az orsz. törzskönyvelő bizottság teendőiben s az állatorvosi tisztvizsga bizottság munkájában. Legfelső elismerésben részesült a milleniumi és a párisi kiállítás alkalmából s ez utóbbin ezüst érmet is nyert.

Tevékeny részt vett a «Magyar Kölcsönös Állatbiztosító Társaság» létesítésében s e szövetkezetnek igazgatósági tagja is volt. Igazgató titkárja volt éveken keresztül az orsz. állatvédő egyesületnek és részt vett vidéki hasonló egyesületek alapításában is. Munkásságot fejtett ki az anyaegyesület lapjában («*Állatvédelem*») s különféle kiadványaiban s évkönyveiben és ajándék könyveiben. Tevékeny részt vett a «Fővárosi Állattartók Szövetkezetének» megalapításában s tervet készített u. n. kocsis-iskola létesítésének tárgyában, mely el van fogadva és kivitelre vár. Mozgalmat indított Budapesten lóvágó-hídnak felállítására, melynek terve szintén el van fogadva s ugyancsak kivitelre vár.

Szakrovat vezetője volt éveken át a «Köztelek» című lapnak s ily rovatvezetője az «Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok»-nak. Munkatársa a legtöbb hazai szaklapnak s dolgozik angol és németlapokba is.

Mint tanár előadja az összehasonlító külemtant, fogtant és fajtant, általános állattenyésztés, életrendtant, takarmányozástant, lótenyésztést, juhtenyésztést, gyapjuismeretet; sertésenyésztést, szarvasmarhatenyésztést, tejgazdaságot, hizlalást, gyapjufeldolgozást; szárnyasállat- és ebtenyésztést.

Irodalommal már tanuló korában foglalkozott. *Krausz* név alatt «*Szép is, rút is*» című költeményét (első irodalmi művét) találjuk az «Erdély» című szépirodalmi lap 1872. évi folyamában. Azóta ilyen és szakirodalmi munkáinak sora szakadatlan. Munkáit Krausz néven, majd 1886-ban történt névváltoztatás óta Monostori néven leljük közölve. Használt több álnevet is, pl. Argus, Dézsi, Stefanovits, Stayer stb. és sokféle jegy alatt is irt, (M. K.; mk; M—, Mi; i—y; ly; r—r; Δ; on; stb.) [*Önéletrajzi adatok.*]

Állatorvosi, állattenyésztési és állatvédelmi önállóan megjelent és hosszabb-rövidebb közlemények formájában lapokban nyomtatásban közölt műveinek száma — egy előttünk fekvő s a címet és megjelenési helyet és időt feltüntető lajstrom szerint — ezideig (1903.

március) az *ezernyolcszázad* meghaladja. Ehhez járul ismeretlen számú szépirodalmi műve (versek, tárcák, novellák, humoros rajzok) vidéki és fővárosi lapokban és színművek.

Népdalai közül tíz *«Alkonyathor»* és *«Falun»* című füzetekben megjelenítve is napvilágot látott; *«Az utolsó kenet»* című 50 arannyal jutalmazott népszínműve s annak dalai nyomtatásban szintén megjelentek. E darab a budapesti Népszínházban 1886-ban adatott először, a főszerepekben Blaha Lujza, Pálmay Ilka és Tamási Józseffel. Előadták még Budapesten a *«Civis leánya»* című népszínművét és vidéken ezeket és még a *«Babos kötény»* és *«Kék harisnya»* címűeket is.

Újabb szépirodalmi munkái közül felemlíthető: *«A ki a gondolatra is ráteszi a kezét»* (Pesti Hirlap), *«Tetemre hívás»*, *«Vérfürdő»*, *«Hát több az Isten?»* (Képes Családi Lapok), *«Disznóölés az emeleten»*, *«A bestia»* (Köztelek), *«A segesvári téren»* (Ország-Világ), *«Leányomhoz»* (Kolozsvári Közlöny).

Irodalmi munkáinak zöme azonban szakművekre esik. Ezek között vannak apró ismeretterjesztő közlemények, rövidebb-hosszabb cikkek, tanulmányok, monografiák, ismertetések, fordítások, bírálatok és nagyobb önálló művek, köztük 3 olyan, a mely társszerző nevét is viseli. A dolgozatok rendkívül nagy számából csak néhányat emelünk ki:¹

1. *A szivről.* Életszövegtani értekezés. (3 közlemény.) Gazdasági Lapok 1875
2. *A marhavészről.* (5 közlemény.) Földmívelési Érdekeink 1878.
3. *A magyar-erdélyi szarvasmarhafajtáról.* Veterinarius 1878.
4. *Az 1881-ben uralkodott keleti marhavészről.* (2 közlemény.) Földmívelési Érdekeink 1882.
5. *Im Interesse unserer Viehzucht.* Gross-Kokler Bote 1880. (3 közl.)
6. *Einige Bemerkungen auf Dr. Werners Artikel: Die Rinderpest in Nieder-Oesterreich.* Oesterr. Thierärztl. Vierteljahresschrift 1882—3. (3 közlemény.)
7. *Adatok Magyarország állategészségi ügyeinek mikénti szervezéséhez.* Földmívelési Érdekeink és Veterinarius 1883. (2 és 4 közlemény.)
8. *Mire figyeljen a gazda az állatok vásárlásánál.* Magyar Föld 1883.
9. *Miként járjon el az állatorvos hivatalos kiküldetésében.* Veterinarius 1884.
10. *Az ideai állatkiállítás egészségügyi és tenyésztési szempontból.* (4 közlemény.) Veterinarius 1885.
11. *Az állatok szellemi élete.* Gyakorlati Mezőgazda 1890. (3 közl.)
12. *Die Schweine Ungarns.* Landw. Thierzucht 1891. (4 közlemény ábrákkal.)
13. *Die Zustände unserer Pferdezucht.* Pester Lloyd 1891.
14. *Das ungarische Hornvieh.* Landw. Thierzucht 1891. (2 közl.) Ábrákkal.
15. *Kinsem verglichen mit anderen Pferden.* D. L. Presse 1891. Ábrákkal.
16. *Der Steinbrucher Schweinemarkt.* D. L. Presse 1891. Rajzokkal.
17. *Az állatok jegyzése.* (Ábrákkal. Pályadíját nyert.) Köztelek 1892.

¹ M. nagyterjedelmű munkássága érthetővé teszi, hogy teljes repertóriumot itt nem adhatunk. Az ő saját számítása szerint összes eddigi munkái legalább is 727 nyomtatott ívet, vagyis 35—40 húsz-húsz íves kötetet tesznek ki:

18. *Egy-két állattenyésztési faktor.* (Dicsérettel kitüntetett dolgozat.) Gyakorlati Mezőgazda 1892.
19. *Das ungarische Fuchserpferd.* (Rajzzal.) D. L. Presse 1892.
20. *Az ideai tenyészállatvásár.* (8 közl.) 35 ábrával. Köztelek 1892.
21. *Egy magyar tenyésztő lónevelési rendszere.* (Ábrakkal.) Köztelek 1892.
22. *Miként kell állatainkat okszerűen táplálni.*
23. *Hogyan kell állatainkat célszerűen szállítani.*
24. *Miről ismerjük meg, hogy állatunk beteg?* (3 pályadíjnyertes munka.) Állatvédők naptára 1894—96.
25. *Az ideai tenyészállatvásár.* (4 közl., 16 ábrával.) Köztelek 1894.
26. *A tejgazdaság egyik legégetőbb kérdése.* (Dicsérettel kitüntetett pályamű.) Köztelek 1893.
27. *Zeichnen der Haustiere.* (15 ábrával.) Encyclopedie für Thierheilk. und Thierzucht, 1893.
28. *Cél és irány a borjúnevelésben.* (100 aranyat nyert pályamű.) Köztelek, 1893.
29. *Bosznia és Hercegovina marhafajtája.* (5 ábrával.) Köztelek 1893.
30. *A kedveltebb nyugati marhák főbb ismertető jelei.* (4 ábrával.) Köztelek 1893.
31. *Adatok a vágómarha becsléséhez és hizlalásához.* (5 ábrával.) Gyakorlati Mezőgazda 1894.
32. *A borzderes marhák főbb ismertető jelei.* (5 ábrával.) Köztelek 1894.
33. *A képződés és átörökítés problémája.* (2 közl.) Köztelek 1894.
34. *A 11-ik tenyészállatvásár díjnyertes állatai.* (6 közlemény, 25 ábrával.) Köztelek 1894.
35. *A fejés és a fejtőgépek.* (8 ábrával.) Köztelek 1894.
36. *A fejesi versenyek alapfeltételei.* Tejgazdaság 1894.
37. *Adatok a fejes versenyek bírálásához.* Köztelek 1894.
38. *Ein kaltblütiges Pferdeschlag unsere Heimat.* Bp. Landw. Presse 1895.
39. *Das ungarische Pferd und dessen Zucht.* Deutsche Revue 1895.
40. *Állathírálati rendszerünk.* 1 ábrával. Köztelek 1895.
41. *Országos lótenyésztési kerületek.* Mezőgazdasági Szemle 1895.
42. *Das Futter und die Milch.* Bp. Landw. Presse 1895.
43. *A magyar-erdélyi marha mint tejelőállat.* Tejgazdaság 1895.
44. *Vajvizsgálás refraktométerrel.* Tejgazdaság 1895.
45. *Marhák szarvtalanítása.* (3 ábrával.) Köztelek 1895.
46. *Néhány szó a vintsgau marháról.* (4 ábrával.) Köztelek 1895.
47. *A tej mennyiségére és minőségére ható befolyások.* Tejgazdaság 1895.
48. *Die Ausbildung der Kutscher für ihren Beruf.* Thier-Börse 1 95.
49. *Kocsisképzés.* Budapesti Hirlap 1895.
50. *Csáki és gáspárteleki ménesek.* (2 közl.) Köztelek 1895.
51. *A törzskönyv és a törzskönyvezés.* Köztelek 1895.
52. *Élő súlymeghatározás mérőszalaggal.* Köztelek 1896.
53. *Lovak mesterséges termékenyítése.* Erd. Gazda 1896.
54. *Milyen ló kell a katonaságnak.* Néplap 1896.
55. *Igásmarhaverseny.* Köztelek 1896.
56. *Küzdelem a gümőkór ellen.* Erd. Gazda 1896.

57. *A simmenthali marha saját hazájában.* Köztelek 1896.
58. *A keleti marhavész utolsó inváziója hazánkban.* M. és hentesek lapja 1896.
59. *Az állattenyésztés főbb szabályai.* Független Ujság 1896.
60. *Hízott állatkiállítás és bírálás.* M. és hentesek lapja 1897.
61. *A Lydin-féle állatmérő bot újabb alakja.* Köztelek 1897.
62. *Adat a tejszir képződésének kérdéséhez.* Mezőgazd. Szemle 1897.
63. *A vemhes állatok gondozása.* Állategészség 1897.
64. *A kalorimetria a takarmányozás szolgálatában.* Mezőgazdasági Szemle 1897.
65. *A kecske.* (2 ábrával.) Néplap 1897.
66. *Szegénküli patkó.* Köztelek 1897.
67. *Külföldi vélemény Magyarország állattenyésztéséről.* (3 közl.) Köztelek 1897.
68. *A vak kancáknak a tenyésztésből való kizárása.* Köztelek 1897.
69. *Adatok a takarmányozás gyakorlatához.* (3 közl.) Köztelek 1897.
70. *Adatgyűjtés az ivarzási és szülési rendellenességekről.* Köztelek 1898.
71. *A leromlott ökrök és a hizálás.* Köztelek 1898.
72. *Egy erdélyi magyar marhatenyészet és még valami.* Erdélyi Gazda 1898.
73. *Tenyészállatvadászaink.* Köztelek 1898.
74. *Az állatbirtosítás kérdése.* Gazd. Lapok 1898.
75. *Magyar marhára vonatkozó próbavágás.* (2 közl. Ábrákkal.) Köztelek 1899.
76. *A drassói magyar-erdélyi szarvasmarhatenyészet.* Köztelek 1898.
77. *Új irányok a szarvasmarhatenyésztésben.* Erdélyi Gazda 1899.
78. *Őszvér és szamártenyésztés.* Köztelek 1899.
79. *Neue Richtungen in der Zucht des ungarischen Primogen-Rindes.* Ábrákkal. Ill. Landw. Zeitung 1899.
80. *Die Thier-Ausstellung in Szegedin.* Wiener Landw. Zeitung 1899.
81. *Új irányok a magyar szarvasmarha tenyésztése terén.* Magyar Gazd. Egylet évkönyve 1898.
82. *A budapesti baromfikiállítás.* Állategészség 1900.
83. *Állattartás, állatvédelem.* Állatvédelem 1890.
84. *A bécsi húsháború.* Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok 1901.
85. *A hidegvérű lóanyag Magyarországon.* U. o.
86. *Tojásértékesítő szövetkezet.* Néplap 1901.
87. *Ifj. Vastagh György állatszobrai.* Állategészség 1901.
88. *Tenyészbikák igazolvánnyal való ellátása.* Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok 1902.
89. *Tejhulladék értékesítése.* U. o.
90. *Verbessertes ungarisches Vieh.* Ábrákkal. D. L. Presse 1902.
91. *A mozgás és a tejhozam.* Állatt. és Tejgazd. Lapok 1902.
92. *Az arab ló hazánkban.* Ábrákkal. U. o.
93. *Csibe-költető thermofoor felszerelése.* U. o.
94. *Takarmányok és tejhozam.* U. o.
95. *Elvetélés.* U. o.
96. *The special Breed of Cattle of Hungary.* The Farmer (London) 1902.

97. *Adat a cukor feltakarmányozásához.* Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok 1902.

98. *A marhatenyésztés tökéletesítésére irányuló intézkedések áttekintése.* Mezőgazd. Szemle 1903.

99. *A gazdasági cselédek tenyészteteinek részesedése a baromfikivitelben.* Állat. és Tejgazd. Lapok 1903.

100. *Románia szarvasmarhá.* 6 ábrával. Mezőgazd. Szemle 1903.

Monostorinak önálló füzetekben és kötetekben megjelent munkái a következők:

- Zárjelentés. (Lásd a névtelenül megjelent munkák közt, 1882.)
- 453. A keleti marhavész és a lépfene. Állattenyésztők, állattartók és közigazgatási tisztviselők számára. Írta Krausz Károly, kir. áll. állatorvos, 2 rajzzal. (8r., 64 l.) Budapest, 1883. Kocsi S. nyom.
- 454. Gazdasági állataink erdőnyavalója. Írta Krausz K. Kiadja a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi miniszterium. (8r. 15 lap.) Budapest, 1884. Buschmann F. nyomdája. *Pályadíjat nyert.*
- 455. Az állatok ragályos-járványos betegségei és a védőoltás. (8r. 50 l.) Budapest, 1887. Buschmann F. nyom.
- 456. Az állatok rossz szokásai és azok orvoslási módja. 16 ábrával a szöveg között. (N. 8r. 34 l.) Kassa. 1888. Nagel Ottó bizom. 60 kr.
- Lásd Állatorvosi Zsebnaptár. (IV. rész.)
- 457. Vezérfonal az állatorvosi tiszti vizsgán. Az általános és részletes állattenyésztéstan főbb tételei. Szigorlatra és tiszti vizsgára készülő állatorvosok és gazdák számára. (8r. 96. II. lap.) Budapest, 1889. Szerző sajátja. Kassa, Koczányi és Vitéz bizom. 1 frt.
- 458. Vásári tanácsadó. Az állatok életkorára és adásvevésére vonatkozó főbb tudnivalók. 54 rajzzal ellátva. (K. 8r. 48 l.) Budapest, 1893. Koczányi és Vitéz bizom. 60 kr. — Ugyanaz, 2. kiad. (16r. 48 l.), Budapest, 1895. Könyves Kálmán 35 kr. — Ugyanaz (16r. 48 l.) 54 rajzzal. Budapest, 1898. Ifj. Nagel Ottó. 30 kr. — Ugyanaz, 3. kiad. 54 rajzzal. (K. 8r. 48 l.) Budapest, 1903. Ifj. Nagel Ottó. 60 fill.
- 459. Könyv az egészséges állatok gondozásáról és a betegek ápolásáról. Az állattenyésztő és állattartó mezőgazda érdekeire való tekintettel, 376 rajzzal ellátva. (N. 8r. VIII, 304, XIX. lap.) Budapest, 1893. Koczányi és Vitéz bizománya Kassán. Kötve 4 frt. — Ugyanaz. (N. 8r. VIII, 304 és IX. 1, XLV. táblán 375 rajz.) Budapest, 1895. Könyves Kálmán. 4 frt. — Ugyanaz. (N. 8r. 304, XIX 1. és XLIV. táblán 376 rajz.) Budapest, 1898. Ifj. Nagel Ottó Kötve 4 frt. — Ugyanaz, 2. teljesen átdolg. kiadás. (N. 8r. VIII., 200 lap., XXXIX. tábla, 376 ábra.) Budapest, 1900. Ifj. Nagel Ottó. 2 frt 50 kr.
Pályadíjat nyert munka.
- *— 460. A muraközi ló. Zombory Lajos 7 rajzával. (4r. 24 l.) Budapest, 1894. Kiadja a Köztelek szerkesztősége.

- 461. Tájékoztató a marhabíralásban. Értékszámadás szerint. 1 ábrával. 1/4 iv. Budapest, 1895.
- 462. A szarvasmarhatenyésztés alapvonalai. A kisgazdák szükségleteihez mérve írva és 15 rajzzal ellátva. (8r. 95 l. Budapest, 1895. Kilián Frigyes bizom. 60 kr. — Ugyanaz, 2. kiad., 1895. — Ugyanaz, 3. teljesen átdolg. és bőv. kiadás, 62. ábra. (8r., 124 l.) Budapest, 1901. Franklin 1 kor. 60 fill.
- 463. A lóismeret kézikönyve. A m. kir. honvédség oktatási céljaira, 214 ábrával. (8r. 212 l.) Szerzők tulajd. Budapest, 1896.
Társzerzője Rekenye József.
- 464. A sertésenyésztés alapvonalai. A kisgazdák szükségleteihez mérve és 35 ábrával ellátva. (N. 8r. 126 lap) Budapest, 1896. Könyves Kálmán. 80 kr. — Ugyanaz, 2. kiad., 35 ábra. (8r. 126 l.) Budapest, 1898. Ifj. Nagel Ottó. 80 kr.
- 465. Állatgyógyászat. Kézikönyv az állatok külső és belső betegségeinek felismeréséről és gyógyításáról. Állattenyésztők és állattartók szükségleteihez mérve. 100 recepttel és 100 ábrával ellátva. (N. 8r. X. 340, XXV lap.) Budapest, 1896. Könyves Kálmán. Vászonzba kötve 3 frt. — Ugyanaz, változatlan 2. kiad., Budapest, 1898. Ifj. Nagel Ottó. 2 frt; vászonba k. 2 frt 50 kr.
- 466. A lóhús. Népszerű ismertetés. A közéletmezés, lótenyésztés és állatvédelem érdekeire való tekintettel. (8r. 32 l.) Budapest, 1897. Grimm Gusztáv 20 kr.
- 467. Szülészeti műtéttan. (200 ábrával, kis 8r. 252 l.) Budapest, 1898. A m. orsz. állatorvos egyesület kiadása. Ára 3 frt.
- 468. Házi állataink egészségének fentartásáról. (8r. 38 lap.) [Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata, 36 füz.] Kolozsvár, 1898. Vitéz A. bizom. Kassán. 25 kr. — Ugyanaz, 2. kiad. (8r. 40 l.) Kassa, 1899. 25 kr. — Ugyanaz, 3. kiad. (8r., 32 l.) Budapest 1901. [Az erdélyi gazd. egyesület könyvkiadó vállalatának XXXVI. füzete.]
- 469. Lógondozás. A lóismeret és lóhasználás rövid foglalatja. Kocsisok és lógondozók számára írva és 55 ábrával ellátva. (8r. 72 lap.) Budapest, 1899. Grimm Gusztáv. 20 kr. — Ugyanaz, 2. kiadás. Budapest, 1901. Franklin. 1 kor.
- 470. Budapest, székesfőváros köztérhídján az OMGE., Budapest székesfőváros törvényhatósága és a mézáros ipartestület bizottságának felügyelete alatt végzett próbavágások eredménye 1900. (N. 8r. 48 l.) Az OMGE. kiadv. Budapest, 1900. Pátria nyom. 1 kor.
- 471. A juhtenyésztés alapvonalai. A kisgazdák szükségleteihez mérve. 45 ábrával. (76 l.) (Falusi könyvtár 52. szám.) Budapest 1900. Franklin-Társulat. 1 kor.
- 472. A lótenyésztés és a lógondozás alapvonalai. A kisgazdák szükségleteihez mérve. Száz ábrával (192 l.) Falusi könyvtár (56—57. sz.) Budapest, 1902.
- 473. Die Schweine Ungarns und ihre Züchtung, Mästung und Verwerthung; mit Textabbildungen und Rassebildern auf 10 Tafeln. (8r. 99 l.) Berlin, Parey. 1891. Ára 4 márka.

— Lásd Eisenmayer, Kovácsy, Miles, Stayer, Thanhoffer, Allattenyésztési Füzetek, Állatvédő Egyesület évkönyve, Ajándék-könyvecske, Állatorvosi zsebnaptár, Állatvédelem.

Arckép: Gyakorlati Mezőgazda 1889. — Fatenyésztési Lapok 1889. — Deutsche Landw. Presse 1891. — Veterinair-Kalender 1895. — Független Ujság 1896. — Állatorvosi Zsebnaptár 1896. — Veterinárius 1902.

Mortgen Abrahám, dessauai lókereskedő. (*S. v. Tennecker* álneve.)

— 474. A lókereskedők minden kereskedési haszonhajtása és lószépités mesterségeinek fölfedezett titkai. Néhai . . . irományaiból közli Lovárday. Buda 1842, a m. kir. egyetem betűivel. 8r. 126 l. 80 kr. *Színnyei a fordítót hibásan Lovárdynak írja.*

Morzsányi Sándor, idősb.

— 475. Marhavész elleni óv- és gyógymód titka, vagyis a paczalvész, lépfene, fekélylob, rovarbaj, tüdővész, vértályog, sárgaság: mint marhavészt okozó s legveszedelmesebb nyavalyák ellen használt, de kül, s legközelebb már Magyarhonban is bebizonyított biztos óv- és gyógyszer Andersse-féle «Lekvár» s azzal járó folyadékszerek mikénti használatának utasítása, a fennebb elősorolt nyavalyák előjeleinek s kórrohamainak megismerése, úgy a keletkezés oka, valamint a kórodai gyógymód alkalmazásának fontos leírása. Több külföldi orvosok s szakértő tekintélyek egybevágó tapasztalatai alapján, szerkeszté s közli a titkos szerek birtokosa . . . Pest 1863, nyomt. Bartalits Imre. 8r. 20 l. 20 kr., a szerek vevőinek ingyen, — U. o. 1868, nyomt. Bartalits Imre. 8r. 32 l. 20 kr.

— 476. Legújabb javaslat a szerző által felfedezett keleti marhavész meggátlása s kiirtása érdekében, mely a n. m. országgyűlés és a magyar kir. miniszteriumhoz legfelsőbb jóváhagyás reményében lett fölterjesztés után, a t. vármegyék és kir. városok hatóságainak is tudomásul vétel végett megküldetett. (K. 8r. 32 l.) Pest, Bartalits J. nyom. és kiad., 1868.

Szerző a bevezetésben dühös támadást intéz Tormay pestvárosi főorvos ellen, mert az ő tulajdonában levő titkos szer az «Andersse-féle marhavész-elleni lekvár» árulását betiltotta.

Ezen Morzsányi, *Színnyei* szerint, 1848—49. honvéd-főhadnagy, később pedig gyorsíró és díjnok volt. A marhavész ellen feltalált «óv- és gyógyszere» számára 1863-ban árusítási engedélyt is kért a helytartótanáctól. Hogy ezen specifikumnak mekkora volt az értéke, azt legjobban megítélhetjük *Zlamálnak* a bpesti állatorv. főiskola irattárában (1863. 71. szám alatt) található, e tárgyban adott hivatalos véleményéből:

«A n. m. kir. Helytartó Tanács 1863-ki febr. 23. 14685. sz. alatt kelt s a pesti állatgyógyintézet igazgatóságához intézett kegyes leira-

tánál fogva, Morzsányi Sándor pesti lakos és magyar író folyamodványa véleményes jelentés végett adatott ki, mely folyamodványban a fentnevezett folyamodó az általa állítólag a marhavész ellen feltalált átkos óv- és gyógyszerek megvizsgálását s azoknak megbíráltatása után szabad eladhatását engedélyeztetni, azonkívül pedig, egy általa saját költségén felállítandó *«marhanevelő- s győgminta-intézetre»* kiváltásos engedélyt adatni kéri.

Az óv- és gyógyszerre vonatkozólag a folyamodónak előadásából nyilván kitetszik, hogy ő neki azon bajról, mely ellen óv- és gyógyszer ajánl, a legkisebb fogalma sincsen, mert a marhavész okát és támadási módját helyezi majd *«az eldrasztott, úgynevezett sárgaság tulajdonságú számtalan hólyagba burkolt epetartalmú lankasztó gyomor-bajba»* (?!!), majd bizonyos *«rovaroknak»* tulajdonítja, *«melyeket a marha magába szív s így okvetlenül a vérszibe esnie kell, mert azok, midőn már a belek és a gyomor minden részeit eldrasztják, idézik elő a nyavalya valódiságát»*, mindazonáltal pedig a folyamodó további okoskodásában azt állítja, hogy *«a rovarok a marha elesése után azonnal elenyésznek s ezért a boncolásnál vizsgálat alkalmával a gyomor és belekben soha nem láthatók»*.

Ezen általa feltalált nyavalya ellen ajánlja a folyamodó az ő óv- és gyógyszerét, és pedig az egészséges marhánál borjú korától kezdve minden hóban legalább kétszer, megbetegedés esetében pedig minden órában. Azonkívül pedig szerente eret is kell vágni s a beteg marhát izzadásba kell hozni, mi célból minden helységben három és pedig 6—8—12 öl hosszú istállót kell építeni s azokat 1—2—3 kályhával ellátni, mely kóroda aztán *«télén vagy nyáron át oly erősen fűtendő»* stb. A bőr kigőzölgés előmozdítására *«pokróc helyett az eldöglött marháknak lehúzott meleg bőrét is lehet használni.»*

Ezen marhavész elleni óv- s gyógyszer a folyamodó állítása szerint a juhnál is, *«ha az keringősnek vagy vad- s nyugtalanoknak mutatkoznék, szintén megkísérthető.»*

Különben a folyamodó a lovak orvoslására is terjeszti ki gondját, bizonyos porokat ajánlván és pedig ecettel keverve, nem tudván, hogy az ecet a lovakra nézve méregnek tekintetik. Hogy pedig az ajánlott gyógyszerekről fogalma sincsen, azért bizonyítja be, midőn ganajzatlanság esetében fél itce vízben megfőzendő 6 latnyi szappant ajánl allövetezésül, nem tudván, hogy annyi szappanból oly kevés vízzel feleeresztve, igen vastag pép lesz, mely allövetezésre nem használható.

A mi pedig a folyamodó kérelmének második részét illeti: ő késznek nyilatkozik *«egy marhanevelő- s győgminta-intézetet saját költségén felállítani»*, s azt is említi, *«hogy ezen intézet máris felfogadott főorvossal s gyógyszerészszel bír s hogy minden megyében szükséghez képest ügynökösködő állatorvosok fognak fölállíttatni. Ámbár az efféle kontárság kevés becsületességgel szokott párosulni (mint azt tapasztalni nem rég volt alkalmunk, a hol t. i. két kontár a lótakony orvოსolhatása ürügye alatt hamis bankókat terjesztett), még sem fordult elő oly eset, mely a szántsándékos csalásnak bélyegét oly nyíltan hordta volna homlokán, mint ez; s az alólírottak véleménye ezek szerint odairányul: a nm. m. k. helytartótanácsot megkérni arra, miszerint a folyamodót kérelmétől elmozdítsa s ötet bármimemű orvosságnak készítésétől s*

árulásától szigoruan eltiltsa s azonkívül még szemmel tartassa s azt a hivatalos ujságok útján kihirdettesse; mivel ilyen kontárok az ügy is szerencsétlen gazdáktól az utolsó fillért is kicsikarják s a marhavésznek nem ragályosságát velök elhitetvén, ezen pusztító nyavalyának továbbterjesztését minden úton-módon előmozdítják. Dr. Zlamál, tanár. (Pest, 1863. ápr. 2.)

Möller Henrik dr., a berlini állatorvosi főiskola tanára.

— 477. Állatorvosi szemészet. Második ujonnan átdolgozott kiadás. Fordította *Plósz Béla dr.* 40 fametszettel és 2 nyomtatott színes táblával (N. 8r. 245 lap.) Budapest, 1895. Pallas 50 kr.

Müller Ferenc, lásd Graf L.

Müller János. Lásd: Österreichisch-ungarischer Veterinär. (A folyóiratok közt.)

Müller Klotár, lipcsei gyakorló orvos.

— 478. Hasonszenvi házi s családi orvos; a hasonszenvi gyógyászat tanainak és alapelveinek előadása a betegségek biztos gyógyítására. A legujabb kiadás szerint fordítva s értekezésekkel bővítve dr. Lutze Arthur és Reichenbach Lajostól. Függelékkel: a házi állatok legfontosabb betegségei és ezeknek hasonszenvi orvoslása felől. Irta Böhme Károly városi állatorvos Lipésében. Hahneman aczélm. arczképével. Pest 1863, nyomt. Beimel J. és Kozma Vazul. 8r. VIII, 232 l. Lampel Róbert 1 frt.

Nádasdy Tamás gróf, cs. kir. kamarás.

— 479. Országos méneskönyv vagyis telivér lovak s azok ivadékaiknak jegyzéke 1832-ig. I. kötet. Szerk. . . , Pest 1832. 8r.

Nádaskay Béla (nádaskai), orvosdoktor, az állatorvosi főiskola tanára, N. Lajos hírlapíró és Téli Franciska fia, szül. 1848. április 30. Pesten; középiskolai tanulmányait a pesti kegyesrendiek-nél, egyetemi tanulmányait s ezekkel egyidejűleg az állatorvosi tanfolyamot ugyancsak Bpsten végezte. 1867. júliusban az állatorvosi oklevelet nyerte el, 1871-ben orvosdoktorrá avatták. Már mint okl. állatorvos 1867-ben Nagykőrösön kórbonctani szempontból is behatóan tanulmányozta a marhavészt. 1870. júliusban a pesti állatorvosi tanintézethez «bonc- és éptani» tanársegéddé, 1872. anatomussá nevezték ki. 1869. nagyobb külföldi utat tett, mely alkalommal a bécsi, müncheni, stuttgarti, zürichi, berlini és drezdai állatorvosi intézeteket látogatta meg. 1875-ben a keszthelyi gazdasági tanintézethez helyezték át rendes tanárnak, de már egy szemeszter után előbbi állásába

helyezték vissza. 1883. a rendkívüli tanári címet kapta, 1887. pedig a leíró és tájboncolástan ny. rendes tanárává neveztetett ki. 1875-ben külföldi utat tett az állatorvosi iskolák tanulmányozása céljából. 1878-ban megalapította az első magyar állatorvosi folyóiratot, a Veterináriust, melyet 1882. aug. 15-ig szerkesztett. A magyar orsz. állatorvosegyesület titkárja, majd pedig alelnöke volt. Anatómiai készítményeivel négy kiállításon vett részt, u. m. 1878-ban Székesfehérvárt, 1885 ben Budapesten, 1896-ban az ezredévin és 1900-ban a párisin, mely utóbbin a közreműködők aranyérmével tüntették ki. 1896-ban megkapta a Ferenc-József-rend lovagkeresztjét. Az 1900/01. tanévben a főiskola rektorhelyettese volt s mint ilyen a tanévet «Az állatanatómia fejlődése» c. értekezésével nyitotta meg. E munkájában, miután az állatbonctan fejlődésének rövid rajzát adja, saját működését és az állatbonctannak hazánkban való tanítását a következő vázlatban mutatja be (melyet, mint a hazai állatorvostan történetének jellemző adatát, ide iktatok):

«Abból a körülményből, hogy a XV. és XVI. század orvosi könyveiben, melyek gyógyszereket írnak le, eme gyógyszerek között leginkább kenőcsök, ú. n. kenyetek, állati testrészek is vannak felsorolva, melyek nélkül persze a kenőcs alig lett volna oly hatásos, minden elképzelhető baj ellen, — talán szabad következtetni, hogy az állatok testének feldarabolásával szakszerűen foglalkoztak, legalább is nem voltak az anatómiában teljesen tájékozatlanok abban az időben sem, a melyről különben az állatgyógyászatot s különösen a bonctant illetőleg alig vannak adataink. Még apácai *Cseré János*-nak munkája: *A magyar Encyclopaedia azaz tudománytárkönyv* stb. sem mond semmit, a mi minket közvetlenül érdekelne, noha tanítványa *Pápai Páris Ferenc* az ő (1690-től 1714-ig) 7 kiadást ért könyve előbeszédében azt mondja: «... hanem írom a házi cselédes gazdáknak s gazdasszonyoknak és az igye-fogyott szegényeknek, kiknek nincsen mindenkor kezek ügyében értelmes orvos, kiváltképen falukon, a hol hamarab talál segédet a beteg barom, mint a beteg ember stb.»¹⁾ Valószínű tehát, hogy voltak állatgyógyászattal hivatásszerűen foglalkozó egyének, de ezek képzettségét, végzett tanulmányait illetőleg homályban kell tapogatódznunk, figyelembe véve azt a körülményt, hogy nálunk csak 1787-ben Kolozsvártt kezdődik az állatgyógyászat rendszeres tanítása és tekintve azt, hogy az egyetemek jellegével bíró főiskoláikon még a XVIII. század első felében orvosi kar sem volt, úgy hogy még emberorvosok képzéséről is csak a nagyszombati egyetemnek orvosi facultással történt kibővítése után lehetett szó, ez pedig Mária-Terézia királynőnk 1769. november

1) *Dr. Demkó K.* A magyar orvosi rend története. Budapest 1894.

7-ikén kelt rendeletével történt meg. Azonban elrendeltetett, hogy az anatomia tanítására a Pozsony- és Nyítramegyékben kivégzettek tetemei szolgáltatassanak be az egyetemre; de gondoskodott a rendelet ezek elégtelenségének esetéről is, utasítván a tanárokat, hogy ilyen esetre: állatok hulláit használják fel (1773), a mi valószínűleg úgy is történt, mert még a régi külföldi egyetemeken is, mint ezt fentebb már említém, ritka volt az emberhulla és drága, s e miatt pl. a tübingai egyetemen a híres *Haller* tanár 1723-ban tanulmányaihoz kutyákat volt kénytelen bonczolni, *Fontana* pedig a tanításhoz viasz utánzatokat készített.¹⁾

Igy maradt az állatbonctan, tulajdonképen a házi állatok bonctanának tudománya, az orvosegyetem fedele alatt s maradt még akkor is, midőn már 1775-ben Mária-Terézia királynő rendelete folytán a kolozsvári «Universitas»-on felállított orvosi karhoz kapcsoltan 1787-ben *állatgyógyászati tanszék* is lett felállítva s arra *Fuhrmann Péter* lőn kinevezve.²⁾

Igen természetes, hogy a gyógyászat sikeres tanítására a bonctani alapot meg kell adni, hogy tehát állatbonctan is lett előadva; ez azonban vajmi kevés lehetett, a mennyiben az egész cursus csak két félvére terjedt. Még 1867-ben, midőn már négy félvéres volt a tanfolyam, a házi állatok bonctana, hozzáfoglalva az élettant is, csak két félvéren át lett előadva; de ez tulajdonképen csak egy félvéret számíthatott, mert az előadást fél órán át magyarúl, másik félórán németül kellett tartani.

Hogy ilyen körülmények között a bonctan tanára, a ki más tárgyakat is adott elő, magával a bonctannal nem igen ért rá foglalkozni, könnyen megérthető: ez volt mindenesetre egyrészt oka annak, hogy a bonctani múzeumot az iskolában elhelyezett egy nagyobb és két kisebb szekrény rejthette magába, a nagyobbik a különféle csontokat, a két kisebbik pedig részben száraz szalagkészítményeket, részben egyes, borszeszben conservált szerveket. A mily korlátolt volt a gyűjteménytár, olyan vala a bonctan előadása is az említettem viszonyok miatt, úgy hogy az tulajdonképen csak a ló bonctanáról szólt s arról sem kimerítően; a vérkeringési szervek közül csupán a szív, az abból kikelő és abba betorkoló nagy véregek törzsei, az akkor divatban volt érvágásról nevezetes torkolati vivőér és a sport vagyis sarkantyú vivőér lőn előadva. A többi véregek elágazásainak előadására sohasem került sor. Az idegtan hasonló módon csupán az agyvelő főbb részeinek bemutatására és a tizenkét agyidegpár nevének sorrendben felemlítésére szorítkozott.

Ez az állapot csak 1870-ben javult némileg, a mennyiben az akkor május elsejével helyét elfoglaló assistens ú. n. privát cursusokon tárgyalta a bonctan eme részeit, noha csak oly kiterjedésben, a mennyire azt ideje megengedé, a mennyiben bonctani assistensi teendőkön kívül rendes tantárgyakat is elő kellett adnia és pedig előbb a növénytant és physikát, majd pedig az ásványtant.

A bonctan tárgyalása még inkább javult, midőn 1873. év végével a bonctani assistenst adjunktussá nevezte ki *Szlávy József* akkori

¹⁾ *Dr. Demkó K.* l. c.

²⁾ *Linzbauer Xav. Fer. dr.*: Codex sanitario-medicinalis III. k. Budae 1854—56.

m. kir. földművelési, ipar- és kereskedelemügyi miniszter. Az adjunktus kinevezésével kapcsolatosan egy dolgozó-szoba is lett számára átengedve, és ez a körülmény annyiban szolgált a bonctan tanításának előnyére, hogy szabályosabb gyakorlati bonctani dolgozás lépett életbe. A szobában ugyanis előbb három, majd pedig öt asztal állítatott fel a bonctani gyakorlatokkal foglalkozók számára. A gyakorlatok az adjunktus vezetésére lettek bízva s ennek folytán a rendes előadásokon még mindig régi szűk korlátok között szorongó véredény- és idegtan is bővebb méltatást nyert.

Az 1875. évi októberben az adjunktust öt hónapi külföldi tanulmányútra küldte ki a nagym. miniszterium azzal az utasítással, hogy a bonctani praeparálás tanulmányozása mellett készítményeket is állítson elő az intézete számára.

Az ezen tanulmányúton, kivált Münchenben, *Franck Lajos* és Bécsben *Müller Ferenc* tanár vezetése alatt előállított készítmények szolgáltak egy tulajdonképeni bonctani gyűjteménytár alapjául, mely később lassan bár, de mégis folyton gyarapodott, úgy, hogy az 1879-ben megtartott székesfehérvári kiállításon az állatbonctan is már megfelelő módon bemutatkozhatott.

Miután az állatorvosi szakoktatás jelenlegi helyén új hajlékot nyert, a bonctan is az akkori igényeknek még megfelelő helyi-ékeket kapott, a gyűjteménytára pedig a főépületben, a mai díszterem egyik felét kepező teremben lett elhelyezve.

Noha az adjunktus nemcsak az ásványtant, hanem még az állattant, a szülészettant, sőt két féléven át a törvényszéki állatorvostant is rendszeresen előadta, a gyűjtemény rövid hat év leforgásával már a másik termet is lefoglalta s az 1885-iki országos kiállításon, úgy mint később az 1896-iki ezredévi kiállításon, már teljes önbizalommal sorakozhatott a kiállítók közé.

Ezt a fejlődést azonban, noha sajnós, hogy a tudományos állattan előadását az új szervezeti szabályzat, illetőleg az új tanulmány rendje elejté, csak az által érthette el állatorvosi anatómiánk, hogy az adjunktusnak 1887 januárban rendes tanárrá történt kinevezetésével kapcsolatosan az említettem melléktárgyak előadásától felmentetett. Ez lehetővé tette, hogy egész terjedelmében két féléven át a leiró bonctan, a 3-ik és 4-ik félévben pedig a *tájbonctan* is rendes tárgyképen foglal helyet növendékeink kiképzésére, míg a bonctani gyakorlatok három féléven át kötelezők. Ezzel kapcsolatosan a dolgozóhelyiség már 1890-ben több mint kétszer akkorára lett kiépítve, úgy, hogy 17 márványsztalon egy időben 50-en dolgozhatnak.

A legutóbbi tanévben a bonctani osztályok fölé emeleti helyiségek épülvén, a bonctani intézet saját födele alatt olyan termeket nyert, a melyekben a bonctani gyűjteménytár egészen megfelelő módon helyezhető el, és az itt rendszeres módon összegyűjtött anatómiai praeparatumok tanítás közben eredményes módon lesznek ezentúl felhasználhatók.

— 480. A szarvasmarha szervezete és belső szervei. Szétvehető ábrákban rövid szöveggel. (N. 8r. 82 l.) Kassa. Vitéz A. 4 kor.

— 481. A ló szervezete és belső szervei. Ábrákban rövid szöveggel. Lókedvelőknek és lótulajdonosoknak ajánlva, valamint lovastisztek, a tisztii tanfolyamok hallgatói, a katonai és állattani intézetek

- növendékei stb. stb. által használható tankönyv. *Nádaskay Béla* dr. előszavával. (N. 8r. 60 lap és I. tábla.) Budapest, 1894. Robicsék Zsigmond. 2 frt. — Ugyanaz, 2. átdolg. kiadás. (N. 8r. 62 l. Budapest, 1894. Robicsék Zs. 2 frt. — Ugyanaz, 2. átdolg. kiadás. (N. 8r. 62 l.) Kassa, 1900. Vitéz A. 4 kor.
- 482. A hasznos háziállatok leíró bonctanának kézikönyve. A helybéli mozgás műveletére való tekintettel és boncolási eljárást tárgyaló függelékkel. (N. 8°. XVII., 342 l.) Budapest, 1877. Eggenberger. Nagel O. biz. 2 frt 40 kr.
- 483. A hasznos háziállatok leíró bonctanának kézikönyve. I. rész. Csonttan, izület- és izomtan. 126 ábrával. II. teljesen átdolgozott kiadás. (N. 8r. XI., 222 l.) Bpest, 1892. Ifj. Nagel Ottó bizománya. 2 frt 80 kr. — Ugyanaz, II. rész. Zsigertan. 68 ábra. (8r. 136 l.) Bpest, 1893. Nagel O. biz. 2 frt 20 kr.
- 484. Állati szülészettan, vagyis a vemhesség- és az ellésről szükséges tudnivalók. (8r. III., 115 l.) Budapest, 1887. Nagel Ottó biz. 1 frt. — Ugyanaz, II. és III. rész. A szüléset kórtana és az érdemleges szüléset. Bpest, 1889. Szerző kiadása. 1 frt 60 kr.
- 485. — és *Schwenszky Armin*. Patkolástani kézikönyv. A szöveg közé nyomott 184 ábrával. Budapest, 1891. Szerzők kiadása. Ára 2 frt 50 kr. — Ugyanaz, 2 kiadás. 221 ábrával. Budapest, 1892. Szerzők kiadása. — Ugyanaz, 3. teljesen átdolg. és bőv. kiadás. 315 ábrával. Budapest, 1898. Szerzők kiadása.
- Lásd Állatorvosok Zsebnaptára. (IV. rész.)

Nádasy Sándor (nádasi), cs. kir. kamarás, nyugalm. tábornok, ki 1848-ban a hadügyminisztériumban mint ezredes az államtitkári teendőket végezte. 1849. januárban Windischgrätz hercegnek meghódolt. Ezután festészettel és hírlapírással foglalkozott, mígnem a tüzérséghez lépett és e közben a király tetszését is megnyerte s az osztrák tartományok ménéséhez felügyelőnek neveztetett ki. Meghalt 1882. ápr. 23. Bécsben. (*Szinnyei.*)

- 486. Equitationsstudien. Mit besonderer Rücksichtnahme auf den Unterricht in den Artillerie-Equitationen: 2 Bde. 2. Aufl. Mit 223 Figuren auf 18 lith. Tafeln. (8r. XII. és 336 l.; VIII. és 416 l.) Wien, 1855. C. Gerolds Sohn. 4.—. 3. verbesserte Aufl. 2 Bde. Mit 262 Abbildungen auf 18 lith. Tafeln. (8r. XI. és 783 l.) Wien, 1859. U. o. 5.—.

Nádudvari; Tormay Béla írói álneve.

Nagy Antal, ügyvéd és tanár a zágrábi akadémián.

- 487. Prepisi za likare i ran vračitele kraljestva Ugarskoga. Buda 1825. 8r. (*Utasítások orvosok és állatorvosok számára Magyarországon.*)

Nagy (Chrenóczy) József, orvosdoktor és szülésmester,

Nyitramegye főorvosa, a m. tud. akadémia lev. tagja; szül. 1818-ban, megh. 1892.

- 488. A keleti marhavész, marhadög, marhapestis, pacal-aszály (Löserdürre). Komárom, 1863. Nyomt. Szigler-testvérek. 2r. 8 l.
- 489. Ugyanez tótul: «Vychodny Úpad lychwi».

Nagy Sándor (kereki), pestvidéki kir. törvényszéki bíró, az orsz. állatvédő egyesület alelnöke.

- 490. Állatvédők törvénykönyve. Az állatvédelemre és állategészségügyre vonatkozó törvények és rendeletek betűsoros gyűjteménye. (16r. 87 l.) Bpest, 1898. Grimm Gusztáv. 30 kr. — Ugyanez, 2. bőv. kiadás. (K. 8r. 101 l.) Bpest, 1899. Kiadja az orsz. állatvédő egyesület. Grimm G. bizom. 60 fillér.
- 491. Ne bántsd az állatot! Az állatvédő törvények példákban. A magyar nép és ifjúság számára írta . . . (186 és 1 l.) 1893. 30 kr. [Az orsz. állatvédő egyesület könyvtára 1. sz.]
- 492. Az ember és a kutya. Védekezés a veszettség ellen. Kiadja az orsz. állatvédő egyesület Bpest, 1902. 30 fillér.
- 493. A latorcavölgyi pap. Podlaha Vilmos elbeszélései nyomán írta Sz. N. S. Széchy Gyula rajzaival. (16r. 151 l.) Bpest, 1898. Az orsz. állatvédő egyesület támogatásával kiadja Grimm G.

Nagy-Ölvedy Károly, vadász, a szombathelyi vadász-társulat felügyelője.

- 494. A fácán-tenyésztés. Pest, 1871. Nyomt. Fülöp György. 8r. 88 l. 4 ábrával.

Nagyváthy János, kiváló régi gazdasági író, gr. Fesetics György jószágainak kormányzója és gazdasági tanácsosa. A keszthelyi Georgikon alapításában részt vett ezen intézetnek félévig igazgatója is volt. Szül. 1755-ben Miskolcon, megh. 1819. február 24. Csurgón, Somogy-megyében.

- 495. Magyar practicus tenyésztető. Pest, 1822. Nyomt. és kiadta Petrózai Trattner János Tamás. 8r. 235 l. Eggenberger. 80 kr. — 2. kiadás. U. o. 1824. 8r. 1 frt. — 3. kiadás. U. o. 1826. 8r. 1 frt. — 4. kiadás. U. o. 1836. 8r. VI. és 226 l. 1 frt.

Náray Imre, aradi ügyvéd (1818—1882). A szabadságharc után ügyvédi gyakorlatától megfosztatván, hason-szenvészeti tanulmányokra adta magát. Egy cikke található a M. Gazda 1861. folyamában. (A marhadög hasonszenvi gyógyítása.) Lásd *Günther*.

Nemes Ödön, lásd Tamás J.

Német Mihály, sövényházi plébános; szül. 1751-ben Kis Baráton, Győrme gyében, meghalt 1830. júl. 30. Győrött. Egy cikke (*Die veredelte Schafszucht in Sövényháza*) a *Patriotisches Wochenblatt* 1804. folyamában jelent meg.

— 496. A selyem juhokról. Pozsony és Pest, 1792. Nyomt. és kiadta Fűskuti Landerer Mihály. 8r. 172, 2 l. Egy rézmetszettel. 90 kr. L. Sind báró.

Nagyváthy János

Némethy József, a Trattner-féle nyomda korrektora Pesten.

— 497. Bizonyos csálhatatlan és jótékony javaslatok: 1. A tán következő nagy szárazságban eső és minden öntözés nélkül a növényeket termékenységre bírni; 2. Széna és zab nélkül lovakat és teheneket etetni; 3. Kolompért korántabb eledelre természetni; 4. óvószer a dühösködő himlőzések ellen; 5. jó tanács a mostani marhadög és egyéb szarvasmarha betegségekből a régibb és újabb tapasztalatok szerint. Pest, 1835. Nyomt. Landerer. 8r. 40 l. 30 kr.

Neugebauer József.

- 498. A bécsi marha- és húsvásár kérdése. Nemzetgazdaságilag feltüntetve. 8° (15 l.) Bpest, 1884. Zilahy S. bizom. 20 kr.

Nörner Károly dr., német állatorvos.

- 499. Die Brandzeichen der Staats- und Hofgestüte Oesterreich-Ungarns. Leipzig, 1885. Verlag von Hugo Voigt. (Kis 8r. 18 lap.) 60 Pfennig.
- 500. Das ungarische Staatsgestüt Mezöhegyes. Mit 8 Abbild. u. 5 Brandzeichen. 8r. 24 l. Leipzig, 1902. Verlagsbuchh. R. C. Schmidt. 80 Pfennig.

Nyáry Antal báró, valóságos belső titkos tanácsos, koronaőr, szül. 1803. jan. 5. Varsányban (Hontm.); megh. 1877. Pilsen. Széchenyi István gróf nemzetgazdasági eszméihez buzgón csatlakozott, angol mintákra rendezte be birtokai kezelését, nagy költséggel hozatott Svájcból pirostarka berni teheneket, Spanyolországból drága tenyészjuhokat s mintajuhászatot állított; arabs-angol ménését az egész országban ismerték. Ő volt az elsők közt az országban, a ki a nemes baromfi-tenyésztésre kiváló gondot fordított. Fegyverneki birtokán nagy bivaly-gulyát tartott. (*Szinnyei.*)

- 501. Juhtenyésztési szabályok egy Magyarországon felállítandó juhtenyésztési-egyesület számára. H. és é. n.
- 502. Statuten für einen Schafzüchter-Verein der Königreichs Ungarn. H. és é. n. 4r. 8 l.

Oeffner József, orvosdoktor. Gróf Festetics György segítségével Bécsben végezvén tanulmányait, 1802. okt. 1-től fogva 3 éven át a természettan és az állatorvoslás tanára lón a keszthelyi Georgikonban, melynek ő volt az első archonja.

- 503. Commentatio de inoculationis variolarum in oves factae usu aliorum propriisque experimentis comprobato. Pesthini 1803, typis Math. Trattner. 8r. 32 l.
- 504. A himlőnek a juhokban való beoltásáról írt oktatása; melyet a felséges királyi főigazgató-tanács kegyelmes parancsolatjából magyar nyelvre fordított Szóts András, kolozsvári physicus. Kolozsvár, é. n. (1803), nyomt. Hochmeister Márton 8r. 30 l.
V. ö. Sích.

Oettel M., lásd Grubicy.

Ónodí Adolf, anatomus és gégeorvos, egyetemi rk.

tanár, szül. 1857. Miskolcon. Flesch Nándorral (l. ezt) írt munkája:

— 505. Leitfaden zu Vivisektionen am Hunde. Mit 8 Tafeln. N 8r Stuttgart (Enke) 1884. 4 márka.

Orcony, lásd Orkony.

Orczy Lőrinc báró, főispán, v. b. t. t., szül. 1784. Gyöngyösön. 1825-ben ő és sógora b. Wenckheim József voltak az elsők, a kik Heinrich N. Jánost segélyezték a pesti lovagló intézet felállításában, melyből fejtett aztán, különösen a Széchenyi István gróf és társai ápolása alatt a magyar gazdasági egyesület. Az állattenyésztő társaságnak 1830. jún. 11. tartott első alakuló gyűlésén ő választott ennek első elnökéül; hivatalos elfoglaltsága miatt ekkor megválasztatását nem fogadta el; azomban 1831. máj. 29. ismét megválasztották s ekkor el is fogadta. Magángazdasági körében legkedveltebb tárgya volt a lótenyésztés és a báró Orczy-féle ménes országos hírré tett szert. Meghalt 1847. szept. 17-én Pesten. (*Szinnyei.*)

— 506. Két kérdés a magyar lótenyésztés tárgyában, melyet magának tett és megfejtetni igyekezett B. O. L. Pest 1832, nyomt. Trattner J. M. és Károlyi Istv. 8r. 35 l.

Ordódy Lajos, gazdasági író, szül. Nagy-Málason (Bars.), 1852. Tanulmányait a kolozs-monostori gazd. tanintézetben végezte, hol 1872. tanársegéd volt; ugyanilyen minőségben 1873—74-ben M.-Óvárrott volt alkalmazva. Később az Omge igazgatója s 1896. a barsvármegyei gazd. egyesület igazgató elnöke lön.

— 507. A magyarországi állattenyésztők kalauza. Leírása a ménesek, magyar- és csira-gulyák, juhászatok és sertésenyészeteknek. Az orsz. magy. gazd. egyesület megbízása folytán az összegyűjtött adatokból. N. 8° (XXII, 280 l.) Budapest, 1884. Pfeifer Fr. bizom. 2 forint.

Orkony Adolf, szül. osztrák Sziléziában. 1819. okt.-tól 1839 márciusig a magyaróvári gazd. tanintézet tanára volt. Úgylátszik, hogy nevét *Orcony*-nak is írta, mert Schrader-Hering így említi.

— 508. Gyakorlati útmutatás a kisebb magyarországi birtokok földjövödelmeinek megkettőztetésére, a birtoknak eddigi költsége mellett, saját gazdálkodás vagy új bérlő-rendszer szerinti bérlés segélyével. Német eredeti szöveg után fordította Székesik Tamás. Pozsony

1861. nyomt. Schreiber Alajos. 8r. 37 l. Schindler F. J. bizom.
80 kr.

d'Orsay—Grímaud Olivér, cs. és kir. kamarás, ezredes, 1889-től 1901 május haváig a mezőhegyesi m. kir. állami ménés parancsnoka volt.

— Lásd a névtelenül megjelent munkák jegyzékében, (1894.)

Osváth Albert, tanító Maros-Szent-Királyon (Maros-Tordam.)

— 509. Állatbarát. *(Az orsz. állatvédő-egyesület 1886-i pályázatán első-fokú dicséretet nyert munka.)*

Ottenreiter Lipót, okleveles állatorvos báró Sina házá-
nál Pesten.

— 510. Anti-rheumatischer Liniment für Pferde, bekannt unter Lini-
mentum anti-rheumaticum equi. Pest, 1863.

Ölvedy Károly, lásd Nagy-Ölvedy.

Pabst Henrik Vilmos, osztrák miniszteri tanácsos és gazdász, a hohenheimi gazd. akadémia volt igazgatója, 1850. okt. 1.—1861. márc. 31. igazgató a magyaróvári gazda-
sági akadémián; szül. 1798. dec. 3. Maar helységben Lauterbach mellett Hessen nagyhercegségben, megh. 1868. júl. 10. Hütteldorfban, Bécs mellett.

— 511. A mezőgazdaság tankönyve . . . után a harmadik kiadás szerint Lónyai Gábor.

— II. köt. 1. rész. Állattenyésztés. (A mezőgazdasági háziállat-
tenyésztés mellék-címmel.) U. o. 1853, nyomt. Emich Gusztáv. 8r. IV, 222, VI l.

— 512. Pabst kalauza a szarvasmarhatenyésztésre. Német eredetiből az 1850-ben megjelent második kiadás után fordította Császár Ferencz. A fordítást az 1859-ben megjelent harmadik kiadáshoz idomította s Magyarországot érdeklő jegyzetekkel ellátta Galgóczy Károly. 10 könyomatu színezett ábrával s a szövegbe illesztett 44 fametszvénynyel Pest 1860, nyomt. Emich Gusztáv. 8r. 274, 6 l. Emich G. tulajdona. 5 ft.

Pachinger Alajos, kegyes-tanítórendi tanár, szül. 1846. jún. 5. Steffultón. Több, az állatorvost is érdeklő zoológiai és parazitológiai munkát írt, melyek alapján a kolozsvári egyetemen docenturát is nyert.

— 513. A *Distoma Cygnoides* bonctana. Önálló buvárlatok alapján. 36 ábra. Kolozsvár 1883.

Pákozdy László, állatorvos Hódmezővásárhelyen.

- 514. Állatvédelem, állategészségügy. (8r. 16 l.) Budapest, 1901. Kiadja az Országos állatvédő egyesület. Grimm Gusztáv bizom. 10 fillér.
- 515. Az állatvédelem valláserkölesi és gazdasági szempontból, (A h.-m.-vásárhelyi gazd. egyesület kiadványai, 2. szám.) H.-M.-Vásárhely 1903. K. 8r., 40 l.

Pálffy Gyula, m. kir. állatorvos Marosvásárhelyen.

- 516. A székelység állattenyésztése. (K. 8r. 32 l.) M.-Vásárhely 1902. Ev. ref. kollégium nyom.

Falm Nándor, állatorvos. Az állatorvosi tanfolyamot 1863. végezte s ez idő óta 1869-ig gr. Dessewffy Emilné büdszentmihályi uradalmában mint állatorvos és ménesfelügyelő volt alkalmazva. Ezenkívül Szt.-Mihály községének rendes állatorvosa és Szabolcsm. tiszteletbeli állatorvosa volt. 1869. júl. 11. a pesti állatgyógyintézethez élet- és bonctani tanársegédnek nevezték ki, 500 frt fizetéssel és szabad lakással, de ezen állását már 1870. május 1. elhagyta, mert időközben Gömörmegyében megyei állatorvossá választották. (*Főiskolai irattár.*)

- A torokgyík legbiztosabb és legegyszerűbb gyógyítása a sertések-nél. (*Gazd. L. 1869. 40. sz.*) — Bárányok vérhasa ellen. (*Gyak. Mesőg. 1874. 9. sz.*) — A szarvasmarhák dobkórának gyógykezeléséről. (*U. o. 13. sz.*) — A sertések lépfenéről. (*U. o. 16. sz.*)

Pálmai Henrik. Lásd: Kincsem. (A IV. részben.)**Pán Márton**, lásd Tolnay Sándor.**Pantelín György**, orvosdoktor, szerémségi származású.

- 517. Dissertatio inaug. medica de variola vaccina. Budae 1832, typis regiae univ. hungar. 8r. 27 l.
Szerbiül is megjelent.

Pap Ignác, a veszprémi káptalan orvosa; szül. 1800. júl. 29. Veszprémben.

- 518. A szarvasmarha élet-, kór- és gyógytani tekintetben. A hazánkban uralkodó marhadögöt tárgyazva saját tapasztalatai után. Veszprém 1842. Nyom. Jesztány Tóth János.
- Sebészeti almanach 1843-dik évre, I. évi kötet. Alapítá, szerkesztí és kiadja P. J., sebész és szülésmester s baromrivos. Pest, 1843. (K. 8., XV, és 193 l.) 2 frt.

E munka 2. része állatorvosi dolgokkal foglalkozik s a szerkesztőn

kívül *Farkas Fános, Zlimál, Miszlay stb. írtak bele cikkeket. Álljanak itt korjellemző szemelvényül következők:*

I. *Sz. kir. Pestváros 1842-ik évre szóló intézkedése a kutyák eránt.* (176. l.)

«*Hirdetmény a kóborló kutyák befogatása s kiirtása eránt.* Mint hogy a városban létező nagyszámú kutyák által a lakosok a rettentő dühbetegség veszélyjének kitéve vannak, hogy e veszedelem és baj hatatosan elháríttassék, következő újabb rendeletek tétettek:

1. A befogatásra nemcsak azon kutyák maradnak alkalmasok, mellyek nyakkötővel ellátva nincsenek, hanem a nyakkötőre nem tekintve, azok is, mellyek az utczákon és téreken gondviselés nélkül és magánosan futkosnak, vagy éjen át magukra hagyva az utczákon kóborolnak.

2. A befogott kutyák a hóhér lakásán 48 óráig életben tartatnak, melly idő alatt minden tulajdonosnak szabadon áll, a befogott ebét a hóhérnak fizetendő 48 p. kr. díj mellett kiváltani, 48 óra elmulta után pedig a befogott és ki nem váltott kutyák minden kivétel s tekintet nélkül megöletnek.

3. Veszett kutyák létekor rendszeren a napon át többször ismételt fölkeresések eszközöletnek, és azon tájékon, mellyen a veszettségben gyanus kutya bolyongott, az utczáon találandó kutyák minden tekintet és kivétel nélkül befogatnak, és rögtön megöletnek, mivel azoknál a gyanúság fenforog, hogy a veszett kutyával közvetve vagy közvetlenül érintésbe jöttek, illy sürgetős esetben pedig, hol az emberek élete vagy egészsége veszélyeztetik, és illy rettentő bajnak elhárításáról gondoskodtatik, egyesek kedvelései tekintetbe nem vétethetnek. E rendkívüli kereséseknel csak azon kutyák kiméltetnek meg, mellyek karon hordoztatnak vagy zsinóron kötve vezetettek.

4. Ki kutyát vagy más állatot, mellyen valóságos veszettséget vagy jeleneteket tapasztal, mellyek azon düh kiütését gyaníttatják, bejelenteni elmulasztaná, az érdemlett büntetést várja. Úgy minden tulajdonos, ki akárminémű háziállatot bir, mellyről neki gonosz természete ismeretes, köteleztetik azt mind házánál, mind, ha annak a házon kívül hasznát veszi, úgy őrizni vagy arra gondot viselni, hogy az által senkinek sérelem ne okoztathassék.

E rendelet, kihirdetése után, azonnal foganatosittatik, miért is azon tulajdonosok, kik kutyákat birnak, azokat ápolni, megőrizni, reájok vigyázattal lenni és legfőképpen betegség esetében szükségkép orvosoltatni kötelesek.

Pesten, 1842. évi Kis-aszszonyhava 16-án.

A város-kapitányi hivatal által.

Eddig a hirdetmény. — A tavaly szinte e tárgyban kiadott, de máskép értelmezett intézkedés ellen egy kis észrevételem lévén, azt egyik hirlapban elmondani bátorkodtam, eleve meggyőződve lévén, hogy a városi előljároság minden észrevételt, bárkitől adva is, csak a célnak megfelelő legyen, szívesen fogadand, és nem csalatkozám, mert a nyakkötőkre nem tekintvén többé, észrevételemet az első pontban tetteleg fölhasználva látom, miben a közegésségi ügy eránti iparomnak valóban szép jutalmát találok. Hasonló szerencse után

törekedve, jelen rendőrségi pontok közt is vannak, melyek jövőre nézve ismét korszerű módosításra szolgálhatnának alkalmul, melyek közül különösen kettőt nagyszerűségük miatt el nem hallgathatok, nevezetesen:

a) A 2-ik pont alatti 48 óra alatti kiválthatás egyébűtt, s talán kisebb városokban, hol az ebek ebeknek tekintetnek, megállhatna, de nem oly városban, mint Pest, hol az ebek példa nélküli szenvedéllyel karoltnak, lehet mondani, nem mint háziállatok, hanem mint legdrágább kincs, melyért a' 48 pengő krnyi büntetést szívesen fizeti még az is, kinek házában ez összeg az egész költség, s éhező családja' szájától kell is elvonni, annál szívesebben az, kinek e cselélység nem is költség, s elfogott kedves állatjának egy szál szőrőért is örömet fizeti: majd minden nap olvasunk jelentéseket, melyekben az eltévedt kutyácska visszahozójának oly szép sommapénz ígértetik: mi ez, ha nem igazolása állításomnak? — Ennél fogva tehát a visszaválthatási szabadság a rendőrségi intézkedés 2-ik pontjának érdemeiből fölötté sokat levon, s azt okozza, hogy e szabadság mellett az ebek' száma Pesten legfölebb csak 48 óráig kevesítetik, ez idő elmúltával pedig ismét helyre áll. Én a 2-ik pont által egyenesen odanyilatkoznám, hogy a melly eb hóhér által elfogatik, az visszavehetetlenül veszve van, így hinném igen is, hogy a pesti ebek száma valóban megkevesítenék, úgy még is, ha a hóhér iparserkentés végett minden bebizonyított ebdögért némi díjra méltatnék, a bebizonyodott hívtelenség esetében¹ pedig annyszor, amennyiszor pénzbeli büntetésre soríthatnék: emberi életkérdés forog fön, nagy tárgy, miért lehet valamieskét áldozni.

b) Az első pont valóban igenigen szép intézkedés, de úgy látszik, még mindig csak észképi, gyakorlatba véve nincs, mert úgy hiszem a színház utáni időt az ebekre nézve már csak ugyan lehet éjnek nevezni, tekintsen bár akárki ilyenkor szét állítani merem, hogy lakáig 50 ebet is lát magánosan az utcán szerte kalandozni: óhajtható tehát, hogy ez igen szép pont gyakorlati oldalát is közörömünkre minélelőbb láthassuk. Oh pedig egy kis szenvedélyes fölfigyázás alatt milly szépen lehetne e pontot sikeríteni s oda vinni, hogy fővárosunk e' tekintetben olly szépen kisöpörtetnék, hogy alig lehetne elhinni, hogy valaha az ebeket szenvedélyesen szerette.

És így nincs jelenleg egyéb hátra, mint sz. kir. Pestváros előjáróságának e tárgyban intézkedését országszerte követő például ajánlani, mert fontos a tárgy s fontosságánál fogva közös figyelmet érdemel, azt igenis, mert megindult éltünk sajkája, remény és remény között evezünk az élet kétéss tengerén: egyikünknek sincs homlokára írva, nem ütődünk-e a szirthez, melly habzó dühvel fölfordítja sajkánkat.

Pap Ignác.

II. *A pesti állatgyógytani vizsga (examen) 1842-k évben. (U. o. 182. 1.)*

¹ A nálunk most divatló ebfogdozást okulát végett már párszor személyesen kísértem, és a hatvani kaputól fogva a bárósándor-utczáig 4-er hallám a hóhérsuhanctól ezt: «*ne bántsá azt, hiszen tegnap váltották ki föllink!*» Ezt én végrehajtási hívtelenségnek nevezem, mellynek gyakorlására a szabályok egyikében sem ada'ott neki szabadság: akár mikor váltatott ki, ha ismét ott és úgy van, hol és mikép elfogattathatik, elfogattassék, hiszen éppen a többszöri 48 krból lehet talán valami jót remélni.

Az állatgyógytani pályán ez idén összesen 50-en voltak. A vizsga Julius 4-én vette kezdetét s hat napig tartott folytonosan. A helyettes tanár úr tanmódja figyelmet gerjeszte bennünk. azt azon változás is, melyet a pályázók ez idei szorgalma s kitetsző előmenetele szembe-tűnővé tett: sajnáljuk, hogy hivatalos foglalatosságunk miatt minden vizsgai órán jelen nem lehettünk, annyit okulatunk után még is merünk mondani, hogy ha a haladás e szakban tovább is illy magas tapinthatóságában nyerendi folyamatát, mit elég okunk van remél-hetni, akkor a magyar nevelésű baromrovosainktól koránt sem lehet annyira félni, mint eddig, mert lesznek korszerűen haszonvehetők, csak legyen e korszerűen haszonvehetőeknek megyszerte biztos alap-juk; de még eddig nincs, s fájdalommal mondjuk: *nincs*.

III. (U. o. 183. l.) A Pesti Hirlappal járó hirdetések közt ez év első felének egyik száma alatt illy rövid jelentés olvasható: «*Gyökeres gyógyszer szarvasmarhadög és lótaknyosság ellen. Van a magyar utczában 524. sz. a. földszint 5-k szám. Egy font ára 4 frt p. p.*»

IV. (U. o. 184. l.) Szinte a *Pesti Hirlap* 170-k sz. alatt költ tudó-sítások közt olvasható: «Egy gyakorlott mezei gazda ajánllya magát «a t. cz. juhtenyésztő uraknak a juhbetegségek, különösen pedig a körömbetegség, metyely és az annyira pusztító *spanyol krimf* gyöke-res orvoslására. Irott és szóbeli tudakozódásokra bővebb értesítést ad Preys I. A. főúrus Pesten, három korona utczában 270. sz. alatti lakában. (Árullya továbbá Dr. Angeli F. G. sósavát, mint óvszert a juhok kerengése (Drehkrankheit) ellen.) Nem csak akarattal, hanem ténnyel is, ha bár az egy kis fáradságba kerülne is, szívesen kívá-nunk az ügynek mindig szolgálni, így lón, hogy olvasván e jelentést, nem késtünk az idézett helyre tüstént személyesen megjelenni, a tárgy fölött bővebb értesítést nyerendők. Minden, mit kivehattunk, következőkből állott: Mutatott Preys nagykereskedő nekünk egy derék üvegrecipienst, telve kis dió nagyságú labdacokkal, melyekből naponta kétszer, reggel t-i és estel egyegy labdac adandó a kóros-nak, ezt 7 napig szakadatlanul kell folytatni, s miután ez idő alatt a 14 szem elkelt, vége az orvoslásnak, a beteg hasürület által gyö-keresen meggyógyúl. Egy labdac ára 2 pengő kr., egyegy darabnak egész orvoslása tehát 28 pengő krba kerül.

Parkher György.

— 519. A gyorsan és bizonyosan gyógyító lóorvos, háznál, útban és mezőn. Egy gyakorlati könyvecske különösen tiszték, gazdák, állatorvosok, lókedvelők, lovászmesterek és kocsisok számára. A 17-dik londoni kiadás német fordítása után magyarra fordította Etédi Gedő János. Kolozsvár 1845, az ev. ref. főiskola betűivel. 12r. X, 111 l. — 30 p.

Ezen címmel is: «Erdélyi Gazdasági Könyvtár». I. kötet.

Parlagi Márton. Lásd: Az állatvédő. (A folyóiratok közt.)

Pártényi József.

*— 519a. A budapesti közvágóhidak és állatvásárok 1873—1903. 2 kötet. Bpest, 1904.

Parthay Géza, zoologus és gazdasági író, szül. Haróban (Hunyadm.) 1861. szept. 12. Tanulmányainak befejezése után 1883–85. mint ösztöndíjas tanárjelölt a földművelési minisztérium megbízásából mezőgazdasági tanulmányokkal foglalkozott. 1887. alapította a Szárnyasaink c. szaklapot és az országos baromfitenyésztési egyesületet, melynek 1891-ig titkára és azontúl igazgatója lett. 1895. a földművelési minisztérium megbízásából tanulmányúton volt Francia-, Angol-, Németországban és Belgiumban. 1896. az ezredévi kiállítás keretében rendezte úgy az állandó, mint az időleges baromfikiállítást és a földművelési miniszter megbízásából megírta Magyarország baromfitenyésztésének történetét. A kiállítás körül szerzett érdemei elismerésül megkapta a koronás arany érdemkeresztet. Az országos baromfitenyésztési egyesület és a Columbia-kör tiszteletbeli tagjának választotta. Az 1900-iki párisi világkiállítás magyar rendező bizottságába előadónak nevezték ki és reá bízta a magyar osztály állandó baromfitenyésztési részének rendezését. 1894. az osztrák s magyar első baromfitenyésztési kongresszusnak alelnöke. 1895. a Berlinben rendezett nemzetközi baromfikiállítás és az 1899. Szt.-Pétervárott rendezett baromfi-világkiállítás bíráló bizottságának elnöke volt. A hazai domesztikált columbidák faunáját két külföldön is elismert új fajtaival, a magyar párával (*Col. laticauda hung.*) és a magyar sirályka (*Col. turbita hung.*) előállításával gazdagította.

— 520. A cochintyúkfajta és ennek tenyésztése. Budapest, 1893.

— 521. A Brahma-tyúk és ennek tenyésztése. Budapest.

— 522. Az okszerű baromfitenyésztés alapvonalai. 8 ábrával. (K. 8r. 64 l.) Budapest, 1895. Kilian Frigyes bizom. 80 kr.

*— Ugyanaz, 8 ábr. (K. 8r. 64 l.) Budapest, 1890. «Házi Szárnyasaink» kiadóhiv. Müller K. nyom. 80 kr.

*— 523. Gyakorlati baromfitenyésztés. 73 képpel. Budapest, 1904. «Szárnyasaink» kiadóhiv. 3 korona.

Passardí G. lásd Aranyos.

Patellani, Luigi Nicolo, orvosdoktor és állatorvos. 1840-ben a milánói állatorvosi iskolán az állatbonc- és élettan tanárává neveztetett ki.

— 524. Delle principali razze di cavalli e pecore in Ungheria. Milano 1837, Tipogr. e libreria Pirota e C. 8r. 104 l.

Páter Béla, a kolozsmonostori gazd. tanintézet tanára és az ottani áll. vetőmagvizsgáló állomás vezetője, szül. 1860. Eperjesen.

— 525. A házi állatok fontosabb élőködői. 14 ábrával (56 l.) — (Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata, 11 füz.) Kassa, 1900. Vitéz A. bizománya 80 fill.

Patikai Lukács (álnév).

— 526. Patikai Lukátsnak egy meglett, próbált és okos szántó-vető embernek oktatásai a lovaknak, szarvas-marháknak, juhoknak és sertéseknek betegségeiről s azoknak gyógyításáról. A «Szükségben segítő Könyv» olvasóinak. Pest és Buda, Weingand János Mihály könyvárusnál, nyomt. Landerer Katalin Budán. 1792. 8r. VI, 19 s l.

Patzek József, orvosdoktor.

— 527. Dissertatio inaug. medica sistens vaccinum. Budae 1835, typis reg. Univers. 8r. 60 l.

Paul Vencel János, kir. főszámtartó, cseh gazdasági író.

— 528. Abhandlung von der Schafzucht. Nebst einem Anhang vom Tabackbau. Pressburg 1770, bei Joh. Michl. Landerer 8r. 88 l.

— 529. A juhtenyésztésről és a dohányművelésről. Németből magyarra fordítottatott. Szeben 1771, nyomt. Sárdi Sámuel. 8r. VI, 50 l.

— 530. A juhtartásról való rövid oktatása, melyhez adattatott a dohány termesztésnek mestersége. A kir. helytartótanács megbíz. magyarra ford. Losontzi István. Pozsony 1773, nyomt. Landerer Mihály. 8r. 152 l.

— 531. Zpráva o vžitecném Chowánj Ower s Přjdwkem kterakby se okolo Tabákových roly vžitecne pracowati melo. Z remeckeho na slowenský gazyk prekožena. V Prespurku 1773, v Jana Michala Landerera. 8r. 166 l.

Pávaí-Vajna Gábor, a pozsonyi orsz. kórház főorvosa.

— 532. A kutyakérdés ügyében. (N. 8r. 18 lap.) Pozsony, 1886. Heckenast G. utóda bizom. 20 kr.

Pekarik András, orvosdoktor, pesti származású. 1836. okt. 1-től 1837. jan.-ig az állatorvosi intézet segédje volt, Hoffner tanár mellett. Irt egy orvosdoktori értekezést a gyógyszerek megvizsgálásáról.

Pethe Ferenc, (kis-szántói), gazdasági író és tanár, utóbb az Esterházy hercegi uradalmak főtisztje és más uradalmak igazgatója, a dunamelléki superintendencia ülnöke, született 1762-ben Szent-Mihályon, Szabolcsmegyében, megh. 1832. febr. 21. Szilágy-Somlyón, Erdélyben.

- 533. Pallérozott mezei gazdaság, melyet a magyar mezei gazdaság tökéletesebbítésére a haza természetéhez s a nemzet állapotjához szabva theoretice és practice kidolgozott. . . I. darab. Sopron 1805, nyomt. Szisz Antal József. 8r. XL, 776 l. 3. táblázattal. — II. darab. Pozsony 1808—13, nyomt. a Belnay örökösök. 8r. XII, 709 l. — III. darab. Kiadta a «Nemzeti-Gazda-Hivatal.» Bécsben 1814. (1—3. szakasz.) 8r. 160 l. (A III. darab 4. szakasza: «Juh-tenyésztés», 5. 6. szakasza: «Házi majorság vagy disznó- s aprómarhatenyésztés» külön címeikkel.) 216, 127 l. 2 frt 25 kr.
— *Lásd Rohlwes.*

Pethe Zsigmond, orvosdoktor. Lásd: Egészségi Tanácsadó. (A IV. részben.)

Petzer György.

- 534. Hippologische Studien. Als Lehr- und Lernbehelf für Artillerie-Regiments-Equitationen. Mit Beiträgen und Anhang von Franz Kohoutek. Mit 64 Abbildungen. 3. verbesserte Auflage. Temesvár 1875, 8r. II, 154 l. Budapest, Grill bizom. 2 frt.

Pilger Frigyes, cs. kir. százados és állatorvos.

- 535. A marhatartásról, melyben megírja: I. Hogy kelljen marhákat választani, vásárolni és szaporítani. II. Azokat táplálni, tartani és nemesíteni. III. Oltalmazni, betegségeket megismerni, elhárítani és megjavítani. A tanulóknak és gazdáknak számokra ford. D(eák) F(ülöp) S(ámuel). Pest 1809, nyomt. Trattner Mátyás. 8r. VIII, 488 l. 4 frt 56 kr., most 35 kr.

Pinter von der Au, János Keresztély.

- Neuer, vollkommener, verbesserter u. ergänzter Pferde-Schatz... vermittelt welcher alles dargewiesen wird, was von dem gantzen Geschlecht der Pferde, dero verschiedenen Arten, guten und bösen Eigenschafften, Mängeln und Gebräuchen, nichtweniger Fortpflanzung, Erziehung, Wartung und künstl. Abrichtung... Deme beygefüg't Del-Campe Reitkunst... u. dann: Ein vollst. Hauptheil wohlbewärter Arzneimittel... Mit viel Kpfrn. Frankfurt a. M. 1688.

E szerzőt Szinnyi fölvette a magyar természettudományi és matematikai irodalomról szóló könyvészetébe. Nem tudom, hogy mi alapja volt Sz.-nek arra, hogy e szerzőt magyarnak tekintse, valószínűleg az, hogy a «Pinter»-ben «Pintér»-t sejtett; csakhogy a «von der Au» nemesi név ellene szól e fölvételnek. Valószínű, hogy valami ösmeretlen kompilátor rejtőzik e név alatt, mert a régi irodalom följegyzéseiben semmi adatot sem találunk a szerző élete folyására, kitérére vonatkozólag. A munka 30. lapján azt mondja a szerző, hogy Podoliában volt, a jaroslawi nagy lóvásáron, mely adat szintén inkább ellene, mint mellette szól annak, hogy az író magyar lett volna. (Lásd: Schrader-Hering, Biogr.-liter. Lexicon, 323. l.)

Piros István, lásd André.

Pivonkay Antal, táplányi uradalmi tisztartó.

— 536. A rohamos hügykőbajnak orvoslása szarvasmarhákknál, saját tapasztalata nyomán írta... Győr 1865, nyomt. Sauerwein Géza. sr. 31 l.

Plósz Béla, bölcsészdoktor, állatorvos, a m. kir. állatorvosi főiskolán a sebészet ny. r. tanára s a szülészeti előadója. Született Budapesten, hol atyja Plósz Lajos gyakorló orvos volt, 1863. május hó 19-én. Középiszkoláit a budapesti gyakorló főgimnáziumban végezte s az érettségi vizsgálat letévése után 1882. évben a m. kir. állatorvosi tanintézet rendes hallgatójául iratkozván be, 1885 június havában állatorvosi oklevelet nyert. Mint III. éves hallgató, 1885. május havában az Azary Ákos tanár vezetése alatt álló belgyógyászati klinikán asszisztensi teendők ellátásával lón megbízva s június havában ugyanazon klinikára tanársagédé kinevezve. Ugyanekkor Thanoffer Lajos tanárnak, az élettani osztály vezetőjének megbízásából az állati szemek szövettanával foglalkozott; mint belklinikai segéd pedig szabad idejét, különösen a nagy szünnidőben, Nádaskay Béla tanár vezetése mellett a finomabb bonctan megismerésére fordította. 1886/87. évben egy éves önkéntesi kötelezettségének tett eleget s ugyanezen év folyamán, bőven rendelkezésére álló szabad idejében a tudományegyetemnek, bátyja (P. Pál) vezetése alatt álló élet- és körvegytani intézetében ló-vizelet vizsgálatával foglalkozott. 1887. december havában az állatorvosi akadémia sebészeti és belgyógyászati klinikái mellé segédtanárnak nevezték ki; 1891. a budapesti tudományegyetemen a «Szórtüsző atkák morphológiája» c. értekezése alapján bölcsész-doktorrá avatták.

Mint segédtanár 1891. évben a földművelésügyi m. kir. minisztérium megbízásából tíz hónapi külföldi tanulmányútat tett, miközben öt hónapig Bécsben az állatorvosi tanintézetben, Bayer tanár sebészeti klinikáján tanársagédi teendők ellátásával volt megbízva, fennmaradó idejét pedig Német- és Franciaország nevezetesebb állatorvosi iskoláin a modern sebészet tanulmányozására fordította, három hónapot töltve Berlinben Möller tanár klinikáján, ahol egyúttal alkalma volt Möllernek a sántaságok okának felismerésére szolgáló vizsgálati módszerét gyakorlatilag meg-

ismerni. Miután 1892. külföldi tanulmányútról visszatért, teljesen a sebészeti klinika szolgálatába állott s egyben a törvényszéki állatorvostan előadásával bízott meg. Mint vizsgáló bizottsági tag részt vett a szavatossági hibák megállapítására beállított állatok vizsgálásában. 1894. évben nyilvános rendkívüli tanári címet és jelleget nyert, 1897. év április havában pedig dr. Varga Ferenc tanárnak nyugalomba vonulása után a sebészet nyilvános rendes tanárává nevezték ki. (*Önéletrajzi adatok.*)

— *Repertórium.* Ovariectomia. Veterinarius XV. évf. 1. füz. — A castratio per primam gyógyulással. U. o. XVI. évf. 4. füz. — A hörgősség gyógyítása a Möller-féle operációval. U. o. XVI. évf. 7. füz. — Az u. n. nyírrák operatív kezelése. U. o. XVII. évf. 6. füz. — Patacsont törése megnyílás következtében. U. o. XVIII. évf. 1. füz. — Odanőtt köldöksérv gyógyult esete. U. o. XVIII. évf. 1. füz. — Nervus radialis hűdésének gyógyult esete. U. o. XVIII. évf. 5. füz. — Veszélyes entropium csikón. U. o. XVIII. évf. 5. füz. — Bélmetzés gyógyult esete. U. o. XVIII. évf. 9. füz. — A kryptorchid lovak operálása. U. o. XIX. évf. 4. füz. — A kryptorchismus operálása. U. o. XXIII. évf. 7. füz. — A vállizmok rheumájának kezelése atropin morphinnal. U. o. XX. évf. 1. füz. — A metacarpus belső felületén fejlődött exostosis eltávolítása levésés útján. U. o. XX. évf. 13. füz. — Az emasculator. U. o. XXIV. évf. 4. füz. — Hernia inguinalis és perinealis gyógyult esete. U. o. XXIV. évf. 16. füz.

— 537. Sebészeti műtét. 186 ábrával. (Állatorvosi kézikönyvtár 1. sz.) K. 8r., VIII. és 278. l. Budapest. Kiadja a m. orsz. állatorvos-egyesület. 1897.

— 538. Általános sebészet. 28 ábrával. (Állatorvosi kézi könyvtár, VII. sz.) K. 8r., IX. és 272 l. Budapest, 1903. Kiadja a m. orsz. állatorvos-egyesület.

— *Lásd Möller.*

Podlaha Vilmos, lásd Nagy Sándor.

Podmaniczky Gyula báró, miniszteri titkár.

— 539. Magyarország állami és magánmészei lótenyésztésének kézikönyve. A m. kir. földművelésügyi miniszter megbízásából összeállította b. P. Gy. (N. 8r., 374 o., 2 színes tábla és 1 térkép.) A m. kir. földmív. miniszter kiadványai. 3. szám Budapest, Pallas részv.-társaság nyomása. 1903.

Polgári Mihály, orvosdoktor.

— 540. Dissertatio inauguralis medica de rabie canina et hydrophobia. (4r., IV. és 17 l.) Trajecti ad Rhen., 1768. Typis Joan. Broedelet. V. ő. *Kósa Mózes.*

Polonyi Manó.

- *— 541. A baromfitenyésztés irányítása. Fogyasztótelepek tervrajzaival és költségvetésével. Kis 8r., 59 l. Szerző tulajdona. Sziládi L. nyom. Kecskeméten, 1903. 1 kor.

Popovits János, tisztartó.

- 542. A sertéseknek tetemes hasznairól szóló könyvecske, melyet több hiteles külföldi baromórvosznak helyes munkái szerint kiadta... Pest 1828, nyomt. fűskuti Landerer Lajos betüivel. 8r. VIII, 88 l. 20 p.

E könyv kézírata bírálság végett Hoffner József állatorvosi tanintézeti tanárnak volt kiadva, ki azt, sokféle hibái miatt, nem ajánlotta kinyomatásra. L. Hoffner véleményét a főiskola irattárában. (1826. okt. 12.)

Posgay János, sebész-szülésmester, okleveles állatorvos és a Jászkerület seborvosa. Szül. Német-Bolyon (Baranyam.), r. kath., 1844-ben 26 éves volt. (*Főiskola irattára; Szinnyei.*)

— *Lásd Veith.*

Powis Richard, állatorvos Londonban.

- 543. Der neueste englische Hufschmied, oder Prüfungen und Erfahrungen über die Zweckmäßigkeit der neuesten in England erfundenen und daselbst üblichen Hufeisen, nach Massgabe der verschiedenen Beschaffenheit der Pferdehufe, sowohl für kranke als gesunde Pferde; nebst Beschreibung der vorzüglichsten Krankheiten und Fehler der Pferdehufe; auch Angabe der Mittel sowohl diesen Krankheiten und Fehlern vorzubeugen, als auch solche zu heilen, von... Veterinär-Chirurgen zu London. Nebst zwei Zugaben über dieselben Gegenstände, nach Richard Lawrence Veterinär-Chirurgen zu Birmingham. Aus dem Englischen übersetzt. *Mit 4 Kupfertafeln.* Pesth 1817, bei Konrad Adolf Hartleben. 8r. XIV, 148 l. 80 kr.

Preisz Hugó, orvosdoktor, műtő, a budapesti állatorvosi főiskola tanára, szül. 1860. szept. 21-én Rumában (Szerémség). a hol atyja, ki Baranyából származott oda, majd 40 éven át kántortanító volt. Ugyanitt járta az elemi iskolát is, melyben a városka túlnyomólag sváb lakossága miatt természetesen németül tanítottak és a mely inkább osztrák, mint horvát vagy pláne magyar szellemű volt abban az időben; ezért atyjának, még a ruházatában is kifejezett magyarbarát érzelmei miatt nem egyszer okoztak horvát kartársai kellemetlenséget. Tizenegyéves korában a Rumától mintegy mértöldnyire fekvő Szolnok nevű gróf Pejácsevich-féle pusztára adták, a hol magyar béresek gyermekei számára magyar népiskola volt. Itt a magyar nyelvből sokat

tanult, de inkább elméletileg, mint gyakorlati használatra, úgy, hogy midőn 1873 őszén Kalocsára, a jezsuiták főgimnáziumába vitték, a magyar nyelv eleinte sok nehézséget okozott neki. Az ezen gimnáziumban töltött 2 évnek emléke nagyon szomorú. Azzá tették a határt nem ismerő (még a számtan- és mértanra is kiterjedő) magolási rendszer, a vallásosság szertelen, egészen a természetes lelki hangulat megbetegítéséig való túlhajtása s az egyetlen tanerőnek (mert a 2 éven át egy tanár tanított minden tárgyat, még a rajzot is) elégtelen képzettsége. A 3—8. osztályt az időközben létesített állami főgimnáziumban végezte Újvidéken, a hol az oktatás sokkal racionálisabb, egyes tantárgyakból pedig mintaszerű volt. Itt a természettudományok megkedvelése és elsajátítása körül sokat köszönhetett Bruck Ferenc tanárjának, a ki később az újvidéki kereskedelmi iskola igazgatója lőn. 1880-ban maturált és megkezdte orvosi tanulmányait Budapesten. 1885 elején, még mint ötödéves orvostanhallgatót az egyetemi kórbonctani intézethez gyakornokká nevezték ki; ez év november 28-án orvosdoktorrá avatták, miután már előbb a nevezett intézet II. assistense lett. 1886 nyarától 1887 végéig mint I. assistens állott a kórbonctani intézet, 1888 elejétől 1889 szeptember haváig pedig hasonló minőségben az egyetemi törvényszéki orvostani intézet szolgálatában. Egyik oldalról sem remélhetvén jövője biztos megállapítását, azzal a gondolattal, hogy orvosi gyakorlatra kell magát szánnia, 1889 őszétől kezdve egy évet az egyetemi II. sebészeti klinikán működött, az operateurri oklevél elnyerése végett. Már ezen év alatt is teljesített a vegykísérleti állomás részére Liebermann Leó felhívására bakteriologiai vizsgálatokat (főleg vízvizsgálatokat), s mivel ez időtájt egy bakteriologiai laboratórium alapítása volt a földművelésügyi kormány részéről tervbe véve, utóbbi, bakteriologiai ismeretei kiegészítése céljából, külföldi tanulmányútra küldte. Ez útjában, a mely 1890 okt. 4-től 1891 okt. 4-ig tartott, meglátogatta Német- és Franciaország, valamint Bruxelles illető tudományos intézeteit s laboratóriumban dolgozott Drezdában Johne A. intézetében, Berlinben Koch Róbert, Lyonban Arloing S. intézetében Montpellierben az egyetemi kórbonctani intézetben, végül Párisban az Institut Pasteurben Roux E. kurzusát

hallgatta. Távolléte alatt Budapesten az állatorvosi főiskolán felépült a bakteriologiai intézet, melynek vezetőjévé gr. Bethlen András földművelésügyi miniszter őt nevezte ki 1891 okt. végén. 1894-ben az állatorvosi akadémia rendkívüli, 1895. pedig ny. r. tanárává nevezte ki ő felsége. 1896 óta a m. királyi igazságügyi tanácsnak, 1897 óta az orsz. közegészségi tanácsnak rendes tagja. Ezenkívül a törvényszéki orvosi és állatorvosi tiszti vizsga vizsgáló bizottságának tagja. 1894-ben a belügyminiszter megbízásából Párisban járt a difteria-ellenes vérsavó gyakorlati alkalmazásának tanulmányozása végett és ezidőtől fogva a nevezett miniszter megbízásából a difteria-ellenes serumot termelő intézetet is vezeti, a m. kir. állami bakteriolog. intézet keretein belül. Ismeretei gyarapítására, illetőleg kongresszusokon való részvétel céljából később is többször járt külföldön, így ismételtén Párisban, 1897-ben Londonban, 1898-ban Dániában és Svédországban, 1900-ban Spanyolországban, 1903-ban Hollandiában és Belgiumban. (*Önéletrajzi adatok.*)

- 544. Bakteriologia, 23 szövegábrával és 22 hatábrás táblával. (Sr., XII. és 372 l.) Budapest, a m. orsz. állatorvos-egyesület kiad. 1899. (*Ezen címen is: Állatorvosi Kézi Könyvtár, 3. szám.*)
- 545. Tanulmányok a sertéspestis és sertéseptikaemia [sertéskolera és sertésvész] okára vonatkozólag. (N. Sr. 83 l.) Budapest, 1897. Pátia.
- 546. A pestisről, különös tekintettel annak bakteriológiájára. 9 ábrás fénynyomatú táblával. A szerző kiadása. (N. Sr., 62 l.) Budapest, Kilián F. bizom. 1900. 2 kor.
- 547. Aetiologische Studien über Schweinepest und Schweine-septikaemie. (N. Sr. 95 l., egy tábla fényképanyomattal.) Budapest 1897.

Prély István. Lásd Rohlwes.

Ragány István dr., segédtitkár a földművelési miniszteriumban.

- 548. Útmutató az állategészségügyre, illetve az élő állatok és állati nyerstermények szállításánál követendő eljárásra nézve. A kereskedelemügyi m. kir. minister úrral egyetértőleg kiadta a földművelésügyi m. kir. minister. Harmadik kiadás. 4. rész. (N. Sr. 108, 86, 155, 141 lap.) Budapest, 1895. Ifj. Nagel Ottó, 1 frt 20 kr.
- Útmutató az állategészségügyre, illetve az élő állatok és állati nyerstermények szállításánál követendő eljárásra nézve. Első rész. Az állategészségügyre vonatkozó törvényes intézkedések. (Állandó intézkedések. — A magyarországi és ausztriai vasutak és gőzhajó-

zási vállalatok marharakodó állomásainak betürendes névjegyzéke.) A kereskedelemügyi m. kir. minister úrral egyetértőleg kiadta a földművelésügyi m. kir. minister. Negyedik kiadás. (K. 4r., 148 l.) Budapest, 1897. Pallas. — II. rész. (Előjegyzési lapok. Az állategészs. Értesítők átnézete. (4r. 120 l.) Budapest, 1897. Pallas.

— Ugyanaz. A második részt kiegészítő «Állategészségügyi Értesítők» (1—29. sz.) (4r. 155 l.) Budapest, 1897. Pallas.

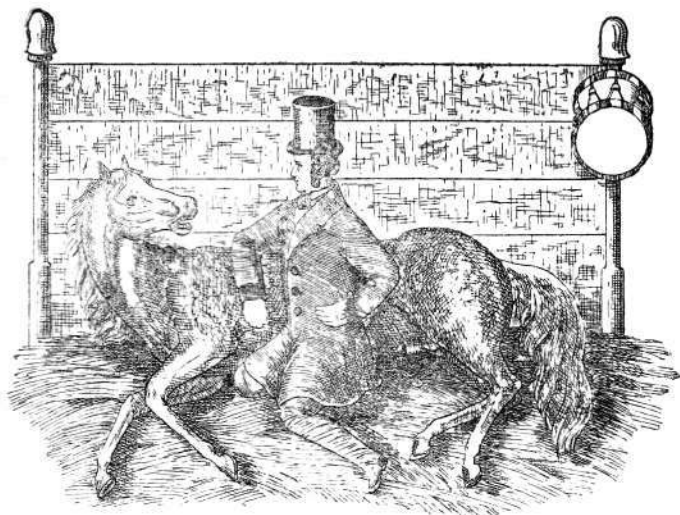
Rákos Béla, urad. állatteny. intéző, született Szentesen (Csongrádm.) 1859. róm. kath. szülöktől. Atyja Szentes város rendőrfőkapitánya volt. Középkolai tanulmányait részben Grácban, részben Szegeden végezte; itt tett érettségi vizsgát a főreáliskolában. Majd elvégezte a felsőbb gazdasági tanfolyamot a m.-óvári gazdasági akadémián és az állatorvosi tanfolyamot Budapesten. Ezután Pallavicini Sándor örgróf mindszent-algyői uradalmában nyert alkalmazást, mint gazdasági segédtsízt, majd kezelő tsízt. 1893. óta ezen uradalom állattenyésztésének vezetésével van megbízva, mint uradalmi állattenyésztési intéző. Részben hivatalos alkalmazása előtt, részben azalatt beutazta Magyarországot, Ausztriát és Németországot. Egyes szakközleményei az állattenyésztés köréből a «Gyakorlati Mezőgazda», a «Köztelek», az «Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok» hasábjain jelentek meg. (*Önéletrajzi adatok.*)

— 549. A sertésorbánc és annak oltása. Állatorvosok, gazdák, állatorvosi és gazdasági tanintézeti hallgatók számára, 4 ábrával a szövegben. (8r. 51 lap.) Kassa, 1889. Koczányi és Vitéz bizom. 60 kr.

Rarey J. S., ohio-i (Egyesült-Államok) farmer, ki az 50-es években Európában is nagy feltűnést keltett sokáig titokban tartott lószelidítés-módjával, melyet 1858-ban Londonban is (320 szakértő előtt) bemutatott. Mint egykorú följegyzések mondják, eljárása pénzbelileg is nagyon gyümölcsöző volt, mert csak a Londonban tartott demonstrációért húszezer font sterlinget kapott. Eljárásának értékéről különben *Balassa Konstantin* «Der Umgang mit Pferden» c. munkájában következőleg nyilatkozik:

«Eine auffallende und merkwürdige Unverschämtheit ist es, dass die beiden sogenannten Pferdebandiger (Rarey és Buntig) einen so weiten Weg aus Amerika machten, um uns für theures Geld zeigen zu wollen, was wir hier in Oesterreich-Ungarn und Deutschland bereits schon vor 30 Jahren vor vielen hohen Personen und zusammengesetzten grossen Kommissionen an vielen hundert bösen und verdorbenen Pferden im Beschlagen und Entwöhnung vieler Unarten

ausgeführt haben. — *Rarey* hat sich in London, Paris und Berlin um hohes Entrée ohne den mindesten Erfolg produziert, *Buntig* hingegen zu Wien und hier in Budapest, an welchem letzten Orte der Verfasser selbst zugegen war. Seine ganze Kunst bestand darin, dass er das Pferd früher gehörig chloroformirte, betäubte und zum Tölpel machte. Dem so ohnmächtigen Pferde band er einen Fuss in die Höhe, warf es dadurch leicht um und kniete dann auf ihm, was allenfalls Spektakel machte. — *Dr. Buntig* trieb dieses sogar in der hiesigen National-Reitschule vor vielen Herrschaften und Herren so weit, dass das ihm zur Behandlung übergebene Pferd des Herrn von

Rarey löszelidítő-módja. (Egykorú metszet.)

Urmény, welches er zur Erleichterung seiner Produktion zu sehr mit Chloroform betäubt hatte, vor allen Zuschauern das Leben verlor und liegen blieb.»

— 550. A löszelidítés legújabb módja. Angolból. Kiadta Ráth Mór. Pest 1858, nyomt. Herz János, 8r. VIII, 63 l. 85 kr.

Rátonyi Zoltán, budapesti V. ker. állatorvos.

*— 551. Párisi utam az 1900. évi nemzetközi kiállítás alkalmából. Budapestszékesfőváros tanácsának szakszerű jelentésképen bemutatja R. Z. (8r. 45 l.) Budapest, 1901. Fortuna nyomda.

Rátz István, orvosdoktor, a budapesti állatorvosi főiskola ny. r. tanára, született Sátoralja-Újhelyen 1860-ban. Középiskolai tanulmányait szülővárosában és Késmárkon végezte,

egyetemi tanulmányait pedig Budapesten, a hol 1886-ban orvosdoktorrá avatták. Eleinte *Schulek* tanár szemklinikáján, később két éven át *Fodor* tanár mellett az egyetemi közegészségtani intézetben működött s iskolaorvosi és egészségtan-tanári képesítést szerzett. Ugyanezen időben eleget tett katonai kötelezettségének is s mint segédorvos a 16. helyőrségi kórházban szolgálta le önkéntesi évét. Az 1888. év végén Széchényi Pál gróf földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter egy évi külföldi tanulmányútra küldötte. Ezen idő alatt a bécsi állatorvosi tanintézetben *Csokor* tanár laboratóriumában kórbonctani, kórszövettani és parazitológiai tanulmányokkal foglalkozott és az egyetemen *Kundrat* tanár kórbonctani előadásait hallgatta. Majd a müncheni és stuttgarti állatorvosi főiskolák meglátogatása után Berlinbe ment, a hol a főiskolán *Schütz* tanárnál bakteriológiai vizsgálatokat végzett, az egyetemi kórbonctani intézetben pedig *Virchow* tanár előadásait hallgatta. A drezdai főiskola meglátogatása után az 1889. év őszen hazatérve, a budapesti állatorvosi tanintézetben a kórboncolóstan segédtanárává nevezték ki, 1890-ben pedig nyilvános rendkívüli tanári címet nyervén, a kórboncolóstan előadásával és a kórboncolóstan oszta ly vezetésével bízták meg. 1892-ben a kórboncolóstan és általános kórtan nyilvános rendes tanárává nevezték ki. Azonkívül a parazitológiát is előadja.

1891 óta tagja az állatorvosi tisztvi vizsgálat vizsgáló bizottságának és titkára az Országos Magyar Állatorvos-Egyesületnek. Mint a kórbonctani intézet vezetője, 1893 óta végzi a közigazgatási hatóságok megkeresése alapján a fertőző betegségekre gyanus esetek felülvizsgálását. 1894-ben mint a VIII. nemzetközi közegészségi és demografiai kongresszus szakosztályi titkára előkészítette az állategészségügyi szakosztály szervezését. 1895-ben a földművelésügyi miniszter a sertésvészre gyanus esetek központi vizsgálatával bízta meg s kezdetben az intézetéhez beosztott Born József állami állatorvossal, később intézetének rendes személyzetével sok ezerre menő esetet vizsgált meg a betegség megállapítása céljából. A szerb kir. kormány meghívása folytán 1895-ben két hetet töltött Szerbiában az állategészségügyi viszonyok tanulmányozása céljából, később pedig Dániába utazott a sertésvész elfojtására alkal-

mazott intézkedések megismerése végett. Az 1896. évi millenniumi kiállításon mint az állategészségügyi al csoport bizottságának és a nagy jurynak tagja működött. 1897-ben a szerb Takova-rend középkeresztjével lett kitüntetve és a földművelésügyi miniszter képviselőjében részt vett a XII. nemzetközi orvosi kongresszuson Moszkvában s egyúttal meglátogatta az Oroszbirodalom nagyobb tudományos intézeteit. 1898-ban a kir. természettudományi társulat felhívása folytán sorozatos előadásokat tartott az élősködő állatokról, a nyári szünidők alatt pedig beutazta Skandináviát, hogy tudományos intézeteivel megismerkedhessék. 1899-ben ő Felsője «az állatorvosi szakoktatás és szakirodalom terén szerzett érdemei elismerésül» a Ferenc József rend lovagkeresztjével tüntette ki. Ugyanazon évben a földművelésügyi miniszter képviselőjében részt vett a baden-badeni nemzetközi állatorvosi kongresszuson. Az 1901/2. és az 1902/3-ik tanévben a főiskola prorektori tisztjét viselte s az 1905-ben tartandó VIII. nemzetközi állatorvosi kongresszus főtitkárává választott. 1903-ban a belügyminiszter kinevezte az országos közegészségügyi tanács rendkívüli tagjává.

Tudományos működéséért a magyar tudományos akadémia levelező, a berlini állatorvosok egyesülete tiszteletbeli, a francia zoologiai társulat külföldi, a kir. természettudományi társulat pedig választmányi tagjává választotta.

1896 óta szerkeszti az *Állatorvosi kézi könyvtárt* és az *Állategészség* című folyóiratot; ugyanazon idő óta társszerkesztője az *Állatorvosi Lapok* és az *Összehasonlító közlemények az élet- és kórtan köréből* című folyóiratoknak. Állandó referense a *Leistungen auf dem Gebiete der Veterinär-Medicin*, *Ergebnisse den allgemeinen Pathologie und pathol. Anatomie* és a *Fahresbericht über die Fortschritte in der Lehre von den pathogenen Mikroorganismen* című évkönyvek és a *Centralblatt f. Bakteriologie, Parasitenkunde und Infektionskrankheiten* című folyóiratnak. Állategészségügyi rovatvezetője az *Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapoknak*.

Irodalmi munkásságát 1878-ban kezdte meg s a *Vadnai Károly* szerkesztette *Fővárosi Lapok*-ban, melybe útleírásokat és népszerű egészségügyi cikkeket írt; ettől kezdve vidéki és fővárosi lapokban számos verse és szépirodalmi közleménye jelent meg. 1888 óta kizárólag a tudományos

irodalom terén működik. Munkáinak teljes repertórium a Magyar Tud. Akadémiai Almanach 1904. évi folyamában (182—191.) található. (*Önéletrajzi adatok.*)

- 552. A szárnyasok kolerája. (Baromfivész.) Népszerű ismertetés. A földmivelésügyi m. kir. miniszterium megbízásából. (8r. 39 lap.) Budapest, 1891.
- Ugyanaz, 2. kiadás (8r., 41 l.) Budapest, Légrády testv., 1891.
- 553. A baromfiak fertőző betegségeiről. (8r. 18 lap.) Budapest, «Hazánk» nyom. 1894. Kilián Frigyes bizománya 30 kr.
- 554. Nagymélt Darányi Ignác földmív. m. kir. minister úrhoz beterjesztett tiszteletteljes jelentése dr. R. I. m. kir. állatorvosi akadémiai ny. r. tanárnak oroszországi tanulmányútjáról. (A földmív. minist. kiadványai, 1898. 6. sz.) Budapest, Pallas nyom., 1898. N. 8r. 23 l.
- 555. Az elősdiék mint állatbetegségek okozói. (8r., 21 l.) Budapest 1895. Pátria nyom.
- 556. A sertészvész. 7 ábrával. (8r., 27 l.) Budapest, 1896. Pátria nyom.
- 557. Úti emlékek Oroszországból. (8r., 47 l.) Budapest, 1898. Pátria nyom.
- *Lásd Fröhner.*

Regéczi Nagy Imre, orvosdoktor, az állatorvosi akadémia tanára, szül. Miskolcon 1853-ban. Orvosi tanulmányait Pesten végezte, ahol 1877-ben egyetemes orvosdoktorrá avatták. Már ötödéves medikus korában második segéd lett az élettani tanszéken, 1879-ben pedig első segéddé választották meg; ily minőségben működött 1884-ig. Időközben, 1880/1-ben az élettani eszköz- és módszertan magántanárává képesítették. 1884-ben pedig rendkívüli tanárrá neveztetett ki, mely időtől 1890 végéig mint segédtanár az élettani oktatásban tevékeny részt vett. 1890 decemberében ő Felsőge az állatorvosi akadémiaára, az élet- és szövettan ny. r. tanárává nevezte ki, itt azonban csak rövid három hónapra terjedt működése, mert midőn idegbajának gyógyítása végett Bécsbe utazott, itt 1891 márc. 10-én hirtelen elhunyt. A Hoffmann tanár által megejtett boncolás a szív zsíros elfajulása által okozott szívbénulást állapított meg. Bécsben, a matzleinsdorfi ev. temetőben nyugszanak porai.

Regéczi az élettannak mélybe ható gondolkozású, lelkes bűvára volt, kinek minden munkáját az az óvatos körültekintés és szigorú önbírálat jellemzi, amely mesterének,

Jendrássik Jenő tanárnak is jellemző tulajdona volt. Élete utolsó napjáig szüntelenül a tudománnyal foglalkozott s alig kezdte meg előadásait az állatorvosi akadémián, máris egy nagyobb szabású orvosi fizika írásához fogott, melyet azonban oly korai halála miatt nem fejezhetett be. Új állását és az azzal kapcsolatos teendőket a leg-

Regéczi Nagy Imre.

komolyabban fogta fel és éles eszével azonnal megjelölte a helyes irányt, melyet mint a jövő állatorvosoknak tanára követni óhajtott, amennyiben első sorban az emésztés tanát, mint az állatorvosi fiziológia legfontosabb és eddig még több tekintetben felvilágosításra szoruló részét óhajtotta a jövőben beható kísérletek alapján tanulmányozni.

Mint előadó tanár is kiváló volt, mert nyugodt, logikus

előadásában mindig hallgatóihoz alkalmazkodott s azoknak előképzettségét sohasem tévesztette szem elől, igyekezett mindent világosan és könnyen érthető modorban megmagyarázni, sőt az ismétlések terhes munkájától sem riadva vissza, teljes világításba helyezte hallgatói előtt mindazt, a mit előadásában felölelt.

— R. munkáinak teljes repertóriumuma a *Veterinárius* 1891. évf. 150. lapján és a *Högyes*-féle Emlékkönyvben található.

Reich Albert, állatorvos, nyugalmazott állategészségügyi felügyelő Kolozsvárott. 1899-ben, 40 éves tisztviselői szolgálat után történt nyugalomba vonulása alkalmából a Ferenc-József-rend lovagkeresztjével tüntette ki a felség. Ugyanekkor tartotta 40 éves szolgálati jubileumát, mely alkalommal az erdélyrészi állatorvosok négyszáz koronát adtak át az ünnepeltnek, azzal a kéréssel, hogy azt belátása szerint valamely jótékony célra adományozza. R. A. az adományt ötszáz koronára egészítvén ki, az összeget az állatorvosi főiskola hallgatói önképzőkörének adományozta azzal a kikötéssel, hogy az alapítvány mint «Reich-alap» az adományozó haláláig kamatozván, a kamatok tőkésítessenek, halála után pedig a kamatok évenként vagy két-évenként az önképzőkörben, egy-egy szakdolgozat jutalmazására, pályadíjúl tűzessenek ki.

*— 558. A törvényes főhibákról és a kezességről. (K. 8r. 22 l.) Nyom. Gámán J. örök. Kolozsvárt (1883.) 20 kr.

Reischer Endre, volt keszthelyi Georgikon-intézeti tanár, szül. 1807. Eperjesen.

— 559. Juhtenyésztés és gyapjuisme, a juhbetegségek ismertetésévé. és gyógyításmódjával. Pest 1864, nyomt. Landerer és Heckenast 8r. 112 l., kiadta Heckenast Gusztáv. 50 kr.
Ezen címmel is: Falusi Könyvtár V. kötet.

— Ugyanaz 2. jav. kiad. 2 fametszettel. (103 l.) 1878. (Falusi könyvtár 5. sz.)

— Ugyanaz, 3. jav. kiadás. 15 képpel. (8r. 103. l.) Budapest, Franklin 1899. (Falusi Könyvtár 5. sz.)

Reizner János.

— Szeged története. 5 kötet. Szeged, 1902.

E munka 3. kötetében részletes ismertetés található Szeged városa állattenyésztésének multjáról. Álljon itt a következő kivonatos szemelvény:

«Szeged már a régi időkben is egy kiterjedt vidéknek élelmi tár-

házát képezte. Zsigmond király által kiadott 1436. évi védelevelék¹ azt igazolják, hogy a lakosságnak oly nagymérvű termelése volt, hogy gabonáját és élelmi szereit, melyeknek megvámolását a király tiltotta, üzérkedésképpen, az ország minden részében szakadatlanul fuvarozta. De állattenyésztés mégis fölötté állott a gabonatermelésnek. *Bertrandon de la Brocquière* francia utazó Szeged állattenyésztését az 1432. évről a következőkben örökítette meg: «találhatni itt sok eladó szilaj lovat, de értik is zabolázni és szelidíteni; különös érdekű ezt nézni. Bizonyossá tettek, hogy aki itt (t. i. Magyarországon) 3—4000 ilyen lovat szándékoznék venni, Szegeden találhat. Oly olcsók, hogy 10 magyar forintért egy igen szép hámos lovat lehet venni.»² Majd a Szeged és Pest között elterülő pusztaságról szólva, említi: Szegedtől a föld idáig róna és termékeny. Találni itt számtalan nyáját igavonó állatokból, melyek elhagyatva, vadakhoz hasonlóan, szabadon legelnek; innen van, hogy azokból a szegedi vásáron annyi van.³

A francia utazó az öt különösen érdeklő lovak mellett említi tehát a szarvasmarháknak (igavonó állatok) csordáit, melyek, valamint a juhnyájak is, hogy mily nagy számmal voltak, az 1527. évi tizedlajstromból is kiderül.⁴ Itt, hol Szeged lakossága névszerint van felsorolva. *Csordás* vezetékneven 7-et találunk. A vezetékneveket, abban az időben, foglalkozás után nyerték az illetők. A sok Csordás név tehát számos csordára enged következtetni.

Ugyanazon lajstromban 131 juhos gazda is szerepel, a mi a juh-tenyésztésnek rendkívüli elterjedtségét mutatja. A juhos gazdák juhainak száma ugyan nincs feljegyezve, de hogy mily rengeteg mennyiség lehetett az, Szulejmánnak, a mohácsi vész után a török sereg visszavonulásáról vezetett naplójában előforduló följegyzésből is megítélhetjük. E szerint 1526. évi szept. 28-án Szegeden a hadizsakmányból Ibrahim pasának 50,000, Iszkender cselebi pasa defterdárnak pedig 20,000 darab juh esett osztalékul. A naplóban különben kiemelve van, hogy «a sereg lisztben, buzában, árpában és egyéb élésben teljességgel elmerült.»⁵

A lótenyésztés különben nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is első helynek minősítette Szegedet, mint ahol egyúttal nemcsak sok, hanem egyszersmind nemes fajlovakat is bőséggel lehetett találni. Felettebb jellemző e tekintetben Zákány István egyedi főbírónak 1542. évi október 16-án Fráter György nagyváradi püspökhöz

¹ *Reizner J.*: Szeged város története. Oklevéltár XVIII., XIX. sz. a.

² 1404 körül Kassa vidékén egy ló ára 50 arany forint volt. (*Katona*: Historia critica XI. 595 l.)

³ *Hatvani M.*: Brüsszeli okmánytár. Pest, 1859. IV. k., 310. lap.

⁴ Id. m. Oklevéltár LXI. sz. E rendkívüli becsű tizedjegyzékben a juhok száma nem szerepel, mert a dézsubarányokat nem vették számba. Egyébként érdekes az is, hogy a városnak *Kun, Szántó, Szent-Demeter, Nagy, Sóhordó, Bondi vagy Szondi, Műves, Angyal, Szentlélek* nevű utcáiban nem laktak juhos gazdák. A juhos gazdák az utcák szerint következőképp oszoltak meg: a várbán 2, kislatránban 2, gömböc és árokháiban 1—1, Balog-utcában 13, szentháromságban 3, közegetőben 6, prédikátorban 3, Felső- vagy Felső-utcában 4, csősz-utcában 7, Tóth-utcában 8, Liza vagy Tisza-utcában 12, a két varga-utcában 9, a budaiban 6, kerek és madarászbán 10—10, hajnal és Szt. György utcában 3—3, a szt. Miklós utcában 4 juhos gazda lakott.

Jászai Pál: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. Pest, 1846. 29—30. l.

intézett azon jelentése, hogy Tóth Mihály volt főbíró lovát 1000 kőso árán vette meg.¹ Ez legalább is tiszta arabs faj lehetett.

A tized tekintetében Mátyás 1481. évi 1-ső törvénye akként rendelkezett, hogy a gabonaneműektől, bortól, báránytól s méhrajtól az egyházi tized külön-külön megadandó. A szőlős, vagy juhos gazdák sem természetben, sem pénzül semmi tizedet sem fizettek, talán azért, mert gabonatermeléssel nem foglalkoztak.

... Az 1719. évi adókimutatási lajstrom szerint a város területén volt: 756 ökör, 330 ló, 802 tehén, 618 tinó, 200 ártány, 1874 juh, 19 méhkas.

... Az 1799. évet illetőleg *Vedres* a következőket jegyezte föl Szeged állattenyésztési viszonyaira vonatkozólag:

«Lassan mendegélek volt nagyságom után,
Boldog üdöt várok a békesség útján;
Százezer birkáim földemen legelnek,
Melyek fő helyt nálam csakugyan most nyernek.
Fürtös juhaimnak számát elfogyasztván
Vágyok kondor s vékonyabb szőrre, több árt kapván.
Négezer ökreim igás jármam húzzák,
Majd annyi lovaim az országot futják;
Amazt nevelém fel tizenkét barmokban,
Osztam hét csordákra föl s alsó határban,
Emez tenyésztét szűk esztendők folyta
Igen megcsüggeszté; hat ménesre húzta.
Három tehéncorda ki jár lakhelyemből,
Mely bő tejjel szolgál piacra tölgyéből.
Csürhéim kevesek, bent csak kettő száma,
Odakint háromra megy nyájam tanyája.»

E szerint háromnegyed század alatt az 1719. létszámhoz képest Szegeden a ló-, tehén- és ökör-állomány megháromszorosodott, a juhok száma pedig a régi állomány hatvanszorosát érte el. De e mellett a fajok minősége tekintetéből is nagy volt a haladás. A kedvelt és különösen subára alkalmas hosszuszőrű «magyar juhok» helyett a finomabb gyapjút adó német vagy másképp «bürge juhok» honosodtak meg. E faj az Alföldön úgyszólván a szegedi gazdák útján terjedt el mindenfelé, még a nagy uradalmakban is. A többi között Szekeres Mihály szegedi főügyésznek már 1780-ban a szomszédos algyői uradalmi területen 500 darab juha legelészett.»

Rekenye József, m. kir. honvéd-főállatorvos, szül. 1850. febr. 14. Dunapentelén (Fejérm.) 1872—73-ban mint honvédhuszártizedes a bpesti állatorvosi tanintézet patkol-dáján igen jó eredménnyel végezte a tanfolyamot és 1875. ugyanitt jeles gyógykovács, 1878. pedig kitűnő állatorvosi oklevelet nyert. 1880. al-állatorvossá, 1883. állatorvossá, 1888. II. oszt. főállatorvossá, 1896. pedig I.

¹ Id. m. Oklevéltár LXXV. sz. a.

oszt. főállatorvossá nevezték ki. 1886-ban a lovassági élelmezési tiszti tanfolyamban előadói minőségében kifejtett buzgó és sikeres tevékenységeért, 1897. pedig a csendőrségnél teljesített kitünő szolgálataiért miniszteri elismerésben részesült. 1901. ő Felsőge a koronás arany-éremkereszttel tüntette ki. 1887 január 15-én az I-ső honvédszár-ezredtől a Ludovika-akadémia állományába helyezték át, hol ezidőszerint a lóismeret előadásán kívül az állatorvosi szolgálatot is teljesíti. (*Önéletrajzi adatok.*)

— *Lásd Monostori.*

Remény Arthur, lásd Günther.

Renner Gusztáv, gazdász, szül. Alhón, Vasm., 1845. jan. 16-án. 1869—1878. gazdasági intéző volt M.-Óvárott; ezután szolgálattételre a földművelési minisztériumba osztott be. 1880. okt. 1. a kisbéri ménesbirtok igazgatójává nevezték ki, mely állásában 1891-ig maradt.

*— 560. Takarmányozási összeállítás a m.-óvári m. kir. gazdasági akadémia gazdaságában 1876/7. évben. M.-Óvár, 1877.

A kassai gazd. tanintézet könyvtárjegyzéke után. Kiszingstein nem említi.

Révész Gyula, m. kir. állatorvos, szül. Kiskún-Halason 1859. évi márc. 1-én. Tanulmányait Halason és Bpsten végezte s az állatorvosi oklevelet 1886. jún. hóban nyerte el; az állatorvosi tiszti vizsgálatot pedig 1889. évben tette le. Állatorvosi oklevele elnyerése után 1886 aug. 1-étől 1890. évi márc. 1-ig a «Budapesti Központi Tejcsarnok Szövetkezet»-nél működött mint utazó felügyelő-állatorvos. 1890 márc. 1-től 1893. évi máj. 1-ig Arad szab. kir. városnál mint törvsz. állatorvos volt alkalmazásban. 1893. máj 1-től kezdve pedig mint m. kir. állatorvos működik. (*Önéletrajzi adatok.*)

— 561. A sertések nevelése, tartása és gondozása. (Falusi könyvtár 21. kötet.) 80 l. Budapest 1900. Franklin-Társulat 1 kor.

— 562. Az egészséges állatok gondozása és a betegek ápolása. (Falusi könyvtár 24. kötet.) 99 l. Budapest, 1900. Franklin-Társulat 1 kor.

Rhorer László, orvosdoktor, m. tanár és tanársegéd a m. kir. állatorvosi főiskola vegytani osztályán, szül. 1874 okt. 18. Budapesten. Orvosdoktori oklevelét a budapesti egyetemen, 1897. dec. 18-án nyerte. 1896 júniustól 1898

szept. 1-ig díjtalan gyakornok a bpesti egyetem II. sz. kórbonctani intézeténél. 1898 szept. 1. gyakornokká, 1899 júl. 22. tanársegéddé nevezték ki az állatorvosi főiskola vegytani tanszéke mellé, hol most is hasonló minőségben működik. 1903 jan. a főiskolán a fizikális kémiából magántanári képesítést nyert. A földművelési minisztérium által ösztöndíjjal kiküldve, az 1900. év nyári felét Lipszében Ostwald tanár, az 1902. év nyári felét pedig Würzburgban, Hautzsch tanár laboratóriumában töltötte. 1904 januárjában a földművelésügyi miniszter a természettan ideiglenes előadásával bízta meg.

- *A vizelet aciditásának elektrometricus úton való meghatározása*; Orvosi Hetilap 1901. 18—19. szám. — *Die Bestimmung der Harnacidität auf elektrometrischem Wege*; Pflüger's Archiv 86. 586. 1901.
- *A fehérjék savkötőképességének meghatározása*; Mathem. és Term. Tud. Ért. XX. 232. és Közlem. az összehas. élet- és kórtan köréből V. 23. 1902. *Über die Bestimmung des Säurebindungsvermögens der Eiweisstoffe* Pflüger's Archiv 90. 368. 1902.

Ritter Ferenc, tábornok, a kisbéri ménés szervezője.
Lásd a névtelenül megjelent munkák jegyzékében. (1854.)

Rodiczky Jenő (sippi) dr. Született Mácsán (Aradm.), 1844 febr. 23. Középiszkolai tanulmányainak elvégzése után a budai műegyetemen az államtudományokat és természettudományokat tanulmányozta. 1863-ban a gróf Batthyány-féle uradalomban kezdte szolgálatát. 1868-ban az Aradon megjelenő «Alföld» szerkesztőségébe lépett, a mely lapot önállólag is szerkesztette. 1869-ben a magyar óvári gazdasági akadémiához segédtanárrá neveztetett ki, majd 1873-ban u. o. rendes tanárrá lépett elő. 1883-ban a kassai m. kir. gazdasági tanintézet igazgatójává nevezték ki. 1893-ban a földművelésügyi minisztériumba osztották be; 1896-ban a nemzetközi gazdakongresszus szervezésével lett megbízva. 1897-ben Darányi Ignác földművelésügyi miniszter megbízásából Budapesten a gyapjúminősítő-intézetet szervezte s ezidő óta annak egyszersmind igazgatója is.

- 563. A gyapjúismeret, előadásaihoz vezérfonalul. Magyar-Óvár, Czéh S. nyom. 1880. 8r. 176 l. 1 frt.

A könyv 2. részében sok adat a hazai juhtenyésztés történetére vonatkozólag.

- 564. Adatok a magyar mezőgazdaság történetéhez. A juhtenyésztés. Magyar-Óvár, Czéh S. nyom. 1880. 8r. 77 l.

- 565. A nyugat-európai lapály-juh, különös tekintettel a kassai m. kir. gazdasági tanintézet kelet-friz juhaira. Kassa 1885. Kis 8r. 15 l.
- 566. A juh és a gyapjú ismertetése. (OMGE. könyvkiadó vállalata II. ciklus, 12. sz.) 2r. 204 l. Budapest, 1892.
E munka a juhtenyésztés részletes hazai történetét és az erre vonatkozó bibliográfiát is adja.
- 567. A m. kir. gyapjúminősítő intézet. Bpest, 1899.
- 568. Körültekintés a baromfitenyésztés összes ágaiban. A szöveg közé nyomott számos ábrával. (N. 8r. 118 l.) Bpest, 1902. Szerző tulajdona. Ifj. Nagel Ottó bizom. 2 kor. 20 fill.
- 569. Ueber Thierschutz. Kaschau, 1885.
- 570. Az állatvédelemről. U. o. 1885.
- 571. In Friesland und Holland. Wien, 1886.
- 572. A kassai m. kir. gazdasági tanintézet két majorjának és állatállományának rövid ismertetése. Kassa, 1886.
- 573. Welche Mittel würden sich am geeignetsten erweisen, die Milchschaftzucht zu heben? Wien, 1890.
- 574. Die Schaf- und Schweinehaltung. Tübingen, 1888.
- 575. Das west-europäische Niederungsschaf. Wien, 1882.
- 576. Leitfaden der Kleinviehzucht. Ung.-Altenburg, 1871. Gedr. bei Alexander Czéh. 8r. 22 l.
- 577. Studien über das Schwein. Beiträge zur Kenntniss der Natur, Abstammung und Racenlehre, Geschichte, Verbreitung des Hauschweines. Wien, 1872. Druck von Carl Fromme. Verlag von Faesy u. Frick. 8r. VIII, 147 l.
- 578. Die Monographie der Gans. Budapest, 1875. 8r. 31 l.
- *— 579. Die Monographie des Truthuhnes. Wien, 1882.
A m. övéri gazd. akadémia könyvtár-katalogusa után.
- *— 580. Volkswirtschaftliche Bedeutung der Geflügelzucht in Ungarn.
A: OMGE. könyvt.-katalogusa szerint.
- *— 581. Le mérinos à laine fine à cardé en Hongrie. (N. 8r. 13 l.) Bpest, 1900. Pallas. (A földmiv. miniszt. kiadv.)
- 582. Étude sur le mouton de Frise. Vienne, 1889. 8r. 24 l.
- 583. A juhtenyésztés múlt és jelen irányairól. (Az OMGE. kiadv.)
- Lásd a kassai állatvédő-egyesület évkönyve az 1887. és 1890. évre. (IV. rész.)

Rohlfes János Miklós, szül. 1755. Hildesheimban, megh. 1823. Tanulmányait Göttingenben végezte, azután egy hannoverai ezrednél volt állatorvos, majd pedig a neustadti ménés első állatorvosa. A baromorvoslásról szóló könyve 1842-ig tizenhat (német) kiadást ért.

- 584. Baromorvos-könyv. Német nyelven készítette . . . Magyar nyelvre fordította szabadon egy a bécsi cs. főiskolában gazdasági tudományokat tanuló magyar hazafi (*Kerekes Ferenc*). Kiadta a

Nemzeti-Gazda-Hivatal. Bécs, 1814. 8r. 212 l. 4 ábrával. 1 frt. — Magyar nyelven az eredeti munka 10. kiadásához igazgatta és másodsor kiadta Pethe Ferencz. Kolozsvár, 1827. 8r. 248 l.

- 585. Közhasznú baromrvosi könyv, vagy népszerű utmutatás, lovakat, szarvasmarhát, juhokat, kecskéket, sertéseket, kutyákat fölnevelni, ápolni, táplálni, betegségeiket megismerni és orvosolni. Egy toldalékkal . . . pályadíjnyertes munkájának 18. javított kiadása után Prély István. Pest, 1854. Nyomt. Müller Emil. Müller Gyula sajtátja. 8r. 2, 255 l. 4 ábrával. 1 frt 40 kr.
- 586. Občinski živinvračitel ali navučanje vsakoga gospodara svoje konje, goveda, ovce, svinje, koze i cucke odkojiti, zderžavati, oveh betege spoznati i vračiti s priložkom i kipotiskom. Na horvatski jezik prenešeno po Aleksu Vanczass. (N. 8r. 4 lev., 233 l. és 3 l.) U Zagrebu, 1839. Dr. Ljud. Gaj.

Rohr Konrád, főhadnagy a cs. kir. hadseregben.

- 587. Der Kurschmied in der Noth, oder alles in einem. Agram, 1796. Gedr. mit kais. kön. bischöfl. Schriften. 8r. XVI, 108, 6 l. egy táblázattal.

Rónáky Kálmán.

- 588. A községi előjáróság és a nép legszükségesebb tudnivalói az állategészségügyi törvényről. Kérdések és feleletekben. (8r. 34 l.) Pécs, 1890. Valentin fia bizom. 35 kr.

Rosenthal Alfréd.

- *— 589. A rambouilletti juh és annak jelentősége a magyarorsz. juhtenyésztés terén. Budapest, 1881.
- *— 590. Das Rambouillet-Schaf. Budapest, 1881.
As OMGE. könyvtárjegyzéke után.

Rottler József ifj., okl. állatorvos, szül. Szt.-Lőrincen, Pestmegyében, 1863 márc. 23. (Atyja, idősb R. J. a fogarasi ménésbirtok igazgatója volt.) 1887. segédtanító a debreceni földműves iskolán, 1890. hasonló minőségben Adára, 1895. jan. 1. pedig N.-Szt.-Miklóstra helyezték át.

- 591. Állattenyésztés. A földműves iskolák és a földművelő nép számára. I. kötet. Ára az egész műnek 5 kor., az I. kötetnek 3 kor. Zenta, 1893.

Rózsahegyí Aladár, a közegészségtan volt tanára a kolozsvári egyetemen, lásd Röhl.

Röhl Móríc Ferenc, orvosdoktor, a bécsi cs. kir. állatorvosi tanintézet tanára és igazgatója.

- 592. Az állati járványok, tekintettel az osztrák és német törvényhozásra. Állatorvosok és orvosok számára. Ford. és az állatjárványi magyar törvények és rendeletekkel bővítette Rózsahegyí Aladár. N. 8°. (XI. 488 l.) Budapest, 1882. Orvosi könyvkiadó-társulat.

Ruffy Pál, orsz. képviselő, Barsm. volt főispánja.

— 593. A sertés javítása és hizlalása. Gazdák és hizlalók használata. (Sr. 154, V. 1.) Bpest, 1895. Lampel Róbert. 1 frt.

— Lásd *Wolff Emil*.

Ruisz Gyula, kir. jószágfelügyelő, Ruisz Ferenc uradalmi tisztartó és Siegler Eleonóra fia, szül. 1857. febr. 10. Bakony-Sárányban (Fehér vármegyében). Elemi iskoláit szülőhelyén és Tatán végezte; ugyanitt a kegyesrendiek kisközpontjában végezte 1868–1871. a gimnázium négy alsó osztályát. Időközben szülői a Dunántúlról az Alföldre költözvén: középiskolai tanulmányait Szegeden, az ottani kir. főreáliskolában folytatta és fejezte be. Ezután 1874. nov. havában katonai kötelezettsége lerovására és gazdasági gyakorlatszerzés céljából önként belépett a mezőhegyesi ménésintézet gazdasági katonai osztályához, honnét 1876 őszén a kolosmonostori gazdasági tanintézetre iratkozott be. A gazdaságban való működése alatt szerzett gyakorlati ismereteire való tekintettel a tanintézet I. évi kurzusa alól felmentetvén: a tanintézet II. és III. évi (elméleti) kurzusait 1878. évben kitüntetéssel végezte s még ez évben gazdasági gyakornokul alkalmazták a mezőhegyesi állami ménésbirtokon, hol 7 éven át mint igazgatósági titkár, 3 éven át mint pénztárkezelő és 8 éven át, gazdasági intézői rangban, mint a birtok egyik gazdasági kerületének kezelője működött. 1896. év elején szolgálattételre Budapestre a földművelésügyi minisztérium állategészségügyi osztályába gazdasági referensül rendelték be, 1897. évben gazdasági felügyelői címmel és jelleggel ruházták fel, 1899. évben pedig gazdasági felügyelővé nevezték ki. Ezen minőségben 1900. évben a bábolnai m. kir. állami ménésbirtokra helyezték át és megbízták ezen birtok igazgatásával. Gazdasági és közgazdasági tanulmányainak gyarapítása céljából több tanulmányutat tett: 1891. évben Németországba küldetett az ottani gazdaságok berendezésének és főleg a németországi juhászatok tanulmányozására; ez alkalommal Kelet- és Nyugat-Poroszország több elsőrangú gazdaságát és Szászországban a híres leutowitzi gazdaságot behatóan megismerlélte, közben a berlini mezőgazdasági múzeumot is tanulmányozta. 1896-ban Magyarország nagyobb hizlaló telepeinek megtekintésére nyert megbízást; 1897-ben a bécsi, krakkói és bialai vesztegintézeteket tanulmányozta;

1899-ben pedig az osztrák és külföldi állatpiacok intézményeinek tanulmányozására küldötték ki s ez alkalommal Bécs, Prága, Drezda, Lipcse, Halle, Magdeburg, Berlin, Hamburg, Köln, Mainz, Basel, Zürich és München állatvásárait és közvágóhidjait tanulmányozta behatóan. Ugyanezen célból a jelzett évben Belgrádban is tartózkodott. 1900. a párisi nemzetközi kiállítás megtekintésére küldett; ő rendezte az állami lótenyésztő intézeteknek feltűnést keltett csoportos kiállítását. A szarvasmarhatenyésztés tanulmányozása és tenyészállat-vásárlás céljából Svájcban ismételt megfordult. Résztvett a monarchia másik államával 1896. évben megindult kiegyezési tárgyalásokban, amiért miniszteri elismerésben részesült. Az 1900. évi párisi nemzetközi kiállítás körül kifejtett tevékenységéért 1901. évben a francia Mérite Agricole tiszti keresztyét nyerte; az új vámtarifa előkészítő munkálatainál tett szolgálataiért pedig 1903. évben a Ferenc-József-rend lovagkeresztyével díszítették föl. (*Önéletrajzi adatok.*)

Repertórium.

Gyakorlati Mezőgazda. (1884. A magyarországi állattenyésztők kalauza. 1885. A ló kifejlődésének története. Miként kurálták vitézlő eleink lovaikat? 1886. Vázlatok a magyar ló történetéhez, a honfoglalástól a mohácsi vészig. Adatok Magyarország lótenyésztéséhez a török hódoltság idején. 1887. II. József császár rendelete a lótenyésztés emelése érdekében. Levelek a gazdasági állattenyésztésről Wilckens után. A marhatartó gazda tizparancsolata. 1890. A szkiihák és hunok lótenyésztéséről. Voltak-e bivalyok hazánkban a mohácsi vész előtt? 1894. Adatok a magyarországi juhtenyésztés történetéhez.) Gazdasági Mérnök. (1882. Az állati test arányossága.) Természettudományi Közlöny. (1885. A bos taurus és bos bubalus különböző koru és nemű egyedekinek magyar elnevezéséről.) Mezőgazdasági Szemle. (1885. A szalontai sertés. 1887. Magyarország lótenyésztésének állapota a XVIII. században, II. József császár trónléptéig. 1890. A Gidrán és Noniusz lótörzsek.) Délmagyarországi tört. és régészeti Értesítő. (1887. A mezőhegyesi állami ménésintézet alapításának története). Köztelek. (1899. Nagy határral bíró községeink felosztása önálló állategészségügyi körzetekbe). A Magyar Gazdaságtörténelmi Szemlében, mely folyóirat tulajdonképpen az ő javaslata folytán indított meg az országos magyar gazdasági egyesület által. (1894. Juhtenyésztési utasítás gróf Festetics György uradalmaiban 1793-ban.) Magyar Gazdák Lapja. (1895. Célszerű sertésfiasztató. A malacok felfalása a kocák által.) Magyar Ujság. (1898. Az állatforgalom szabályozása.) Földművelési Értesítő. (1898. A bécsi hizottsértés kiállítás. 1899. A takonykór irtása.) Magyar Nemzet. (1899. Az állatforgalmi intézkedésekről.) A magyarországi állattenyésztők kalauzában. (1884. A mezőhegyesi ménésbirtok magyar gulyájának, kuhlendi tehenészetének és fehér

kondorszörű sertésenyészetének ismertetése.) A Kovácsy-Monostori-féle lótenyésztési műben. (1889. A magyar lótenyésztési irodalom könyvészete.) A csanádmegyei régészeti és tört. társulat 1902. évkönyvében. (Mezőhegyes irodalmának könyvészeti összeállítása.)

— 594. A mezőhegyesi álladalmi ménésintézet alapításának története. Temesvár, 1888. Nyomt. Hössler Emil. (K. ny. a, «Történelmi és régészeti értesítő» III. (1887.) folyamából.)

— Lásd a névtelenül megjelent munkák jegyzékében, 1885., 1891., 1900.

Rumy Károly György, gazdasági író és tanár, szül. Iglón 1780., megh. Esztergomban, 1847. Középiszkoláit Készmárkon és Debrecenben végezte, azután a göttingai egyetemet látogatta. 1813—16. a keszthelyi Georgikonban mint a mezőgazdaságtan tanára működött. Később a katolikus vallásra tért át és 1828-tól kezdve Esztergomban a magyar jogot és statisztikát adta elő.

— 595. Ujonnan felfedezett módja a lóetetésnek széna nélkül. (Magyar és német nyelven.) Kassa, 1833. 8r.

Szinnyei után.

— 596. Ujonnan felfedezett módja a lóetetésnek széna nélkül és igen kevés zabbal. Vagy mikép lehet 30 lónak tartásánál 9600 frt az az minden lónál 300 vrt. esztendő által megkímélni. Lókereskedők s minden lótulajdonos számára közli egy mezei gazda. Kassa, 1835. Nyomt. Werfer Károly. 12r. 36 l. Heckenast G. tulajdona. 36 kr. *Névtelenül jelent meg.*

— 597. Neue Pferdefütterungsmethode ohne Heu u. mit sehr wenig Hafer. Kaschau, 1835. 8r.

— 598. Neuentdeckte Pferdefütterungsmethode, ohne Heu u. mit sehr wenig Hafer . . . Von einem Landwirth. Pest, 1835. Gedr. bei Landerer u. Heckenast. 8r. Heckenast.

Névtelenül jelent meg.

— 599. Neue Entdeckung einer Pferde-Fütterungs-Methode ohne Heu und mit sehr wenig Hafer oder die Kunst bei der Fütterung von 30 Pferden 9000 fl. W. W. also bei einem Pferde 300 fl. W. W., in einem Jahre bei hohen Futterpreisen zu ersparen. Für Pferdehändler, Post- und Gestütemeister, Cavallerie-Officiere, Oeconomien, Landkutscher, Fuhrleute und jeden Pferdeeigenthümer. Nach erprobten Versuchen und sorgfältigen Berechnungen mitgetheilt von einem Landwirth. 2. Aufl. Kaschau, 1836., gedr. bei Carl Werfer. 8r. 36 l. 60 kr.

Névtelenül jelent meg.

Russ Károly dr., német orvos és ornitologus.

— 600. A kanári madár tenyésztése és ápolása, különös tekintettel a harzi fajra. Dr. Russ munkája után ford. Klein Ödön, Budapest, é. n. Révai testvérek bizom. Kis 8r. 48 l. 60 kr.

Rusticus. Kodolányi Antal álneve (a Magyar Gazdában).

Rutta Rudolf, városi tanácsos.

- 601. Das Pferdefleisch als Nahrungsmittel aller Stände. Eine Anleitung, wie dasselbe schmackhaft zubereitet und behandelt wird. Für Herrschafts-, Bürger- und Soldatenküchen eingerichtet. Pest. 1854, gedr. bei G. Emich. 12r. 20 l. 20 kr.

Sambucus János, lásd *Zsámboky*.**Sarlay Károly**.

- * — 602. A takarmányozás ismerete.
A kassai gazd. tanintézet könyvtárjegyzéke (1902.) után.

Sátori Miksa és Mór.

- * — 603. A szárított moslék mint tápszer. Budapest.
A kassai gazd. tanintézet könyvtárjegyzéke (1902.) után.

Schaeffer.

- 604. Magyarországon találozó legjelesb lovak képei. Magában foglal négy lovat, természet után festve Schaeffertől, kőre metszve Hofbauertől. Egy füzet feketén 2 frt, finomul színezve 5 frt.

Schaffer Károly dr., orvosdoktor, budapesti egyetemi rk. tanár.

- 605. Az idegrendszer szövettani elváltozásai a veszettségnél. (Rajzzal egy táblán.) (44 l.) 1890. 1.— [*Értekezések a term. tud. köréből, 19. köt. 8. sz. M. tud. akadémia kiadv.]*

Scheitz Félix Ágost lovag, orvosdoktor.

- 606. Unterricht von der Zucht und Wartung der besten Art von Schaafen zum gemeinen Nutzen ertheilt. Oedenburg 1808, gedr. mit Sieszischen Schriften. 8r. 65 l.

Schmalkovits Mihály, orvosdoktor. 1832. okt. 1-től 1833 augusztusig Hoffner egyik segédje volt az állatorvosi tanintézetben. Orvosdoktori értekezése a húgycsőszűkületekről szól s 1833-ban jelent meg.

Schmalz Frigyes dr., orosz csász. udvari tanácsos és a dorpati egyetemen a mezőgazdaság tanára.

- 607. Gondos és tapasztalt juhorvos, vagyis leírása a juhok nyavalyáinak és azok gyógyításmódjának, tekintettel a merino és nemesített juhokra. Schrader és Schmalz szerint. Kassa 1835, a Literatúrai intézetben. 12r. IV, 91 l. 65 kr.

Schmid Pál, földbirtokos Magyarországon.

- 608. Die vervollkommnete Viehzucht, oder gründliche Anleitung zur richtigen Zucht, Wartung, Fütterung, Veredlung und Heilung des Rindviehes, der Pferde, Schafe, Schweine u. s. w. Das neueste Haus- und Hilfsbuch für Viehbesitzer und Viehzüchter. I. Theil.

Kaschau 1835, Verlags-Comptoir. 8r. IV, 140 l. II. Theil. U. o. 1837. 8r. VI, 275 l. Heckenast Gusztáv tulajdona. 1 frt 20 p.

Ugyanezen szerző *«Der neueste Vieharzt»* címen egy kéziratot munkát nyújtott be megbírálás és nyomási engedély nyerése céljából az egyetem orvosi karához. *Hoffner* tanár azomban, 1834. okt. 6. kelt (a főiskola irattárában található) véleményében nagyon kedvezőtlenül nyilatkozik erről a munkáról, bírálata végén azt mondván: *«ex paucis his adlatis videre est, veterinarios oeconomosque instructos . . . lectione operis huius nonnisi nauseam indignationemque persensuros.»*

Schmidt G. F., lásd a névtelenül megjelent munkák jegyzékében. (1848.)

Schmidt J. G.

- 609. Thierärztliches Receptenbuch oder Auswahl der wirksamsten und zuverlässigsten Arzneymittel und Operationen in den innerlichen und äusserlichen Krankheiten der Pferde, des Hornviehes der Schaaf, Schweine und Hunde; nebst einer Anweisung gegen welche Krankheiten dieselben theils als Vorbauungs-, theils als Heilungs-Mittel anzuwenden sind. Für Thierärzte, Landwirthe, Viehhändler und Viehbesitzer überhaupt, nach vieljährigen Beobachtungen aufgezeichnet von J. G. Sch. Pesth 1819. 8r. Hartleben. 1 frt. 8r. VI, 330 lap. — Ugyanaz, 2. kiadás, Pest 1825.
- 610. Von der Zucht, Nachzucht, Pflege und Wartung der Hunde, ihren Krankheiten, und den sichersten Heilmittel dagegen. Nebst einer kurzen Naturgeschichte derselben. Pesth 1819, in Hartlebens Verlag. 8r. VI, 158 l.

Schönbauer József Antal, orvosdoktor és zoologus, szül. Podhorszitzben (Csehország) 1757., megh. Pesten 1807., mint az egyetem természetrajztanára.

- 611. Geschichte der schädlichen Kolumbatzer Mücken im Banat, als ein Beytrag zur Naturgeschichte von Ungarn. (4r. VIII. és 100 l., színes rajzokkal.) Wien 1795. Gedr. b. Anton Patzowsky
- 612. Orvosi értekezés az ebdürről. Buda 1838, nyom. az egyetem betüivel. 8r. 34 l. Latin címmel is.

Schräder, lásd Schmalz.

Schreibers Károly, orvosdoktor, a bécsi cs. kir. udvari természetrajzi gyűjtemény igazgatója; szül. 1775. aug. 15. Pozsonyban, megh. 1852. máj. 21. Bécsben.

- 613. Nachricht von einer beträchtlichen Sammlung thierischer Eingeweidewürmer. In deutscher u. lateinischer Sprache. Wien 1811.

Schulhof Károly, bölcselet- és orvosdoktor.

- 614. Dissertatio inaug. medica exhibens generalia de morbis brutorum. Pestini, [1835.] typis Trattner-Károlyianis. 8r. 22 és 1 l.

Schwab Konrád Lajos, orvosdoktor, szül. Kreutzbergben

1780., megh. Münchenben 1859. Az 1810. évben a müncheni állatorvosi iskola bonctan és élettan tanára lőn s ez állásában 41 évig működött.

— 615. Útmutatás a ló külsejének ismeretére. Önkéntes és nyilvános tanításra szánt könyv. Magyarítva Hoffner József által. Pest 1832. 8r. XIV, 277 lap 11 rajzzal. Hartleben K. Adolf könyvtárusnál 2 frt.

Schwartz Mária Espérance, lásd Elpis Melena.

Schwenszky Ármín, állatorvos, született 1846. évi ápr. 6-án Bánát-Komlóson (Torontálmegye). Kecskeméten 6 gimnáziumot, azután a budapesti állatgyógyintézetben az állatorvosi tanfolyamot végezte. 3¹/₂ évig működött mint gyakorló állatorvos Budapesten, azután 2¹/₂ évig állami ösztöndíjas volt a budapesti állatorvosi tanintézetben. 1878. évi július és augusztus hónapokban, a Pancsován és Dubovácon uralkodott marhavész elfojtására hivatalosan volt kiküldve. 1878 szeptember 1-től 1880 január 31-ig mint tanársegéd működött a budapesti állatorvosi tanintézet belkórodáján; 1880 február 1-től 1882. évi április végéig pedig a kőbányai m. kir. sertésveszteglő hivatalnál mint főnök volt alkalmazva. 1882 május 1-től az állatorvosi főiskolán mint patkolástan-tanító teljesíti szolgálatát. 1896. évben ő Felsége a koronás arany-éremkereszttel tüntette ki. (*Önéletrajzi adatok.*)

— *Repertórium.* Új patkolási mód átható szarurepedéseknél. Veterinarius, 1878. 7. sz. — Közlemény az 1878. évben uralgott keleti marhavészről. Veterin. 1878. 18. sz. — Egy anthraxesetről. Veterin. 1878. 20. sz. — A pata mechanizmusáról. Veterin. 1882. 11. sz. — A különböző patkolások és azok értékéről. Veterin. 1884. 3. sz. — Operált patára való új vasalás. Veterin. 1885. 1. sz. — A pata szarujának különböző puhítási módjairól. Veterin. 1885. 3. sz. — Lóvasalási kísérletek Protecteur-Lacombe-féle gummibetéttel. Veterin. 1885. 11. sz. — Adatok a lópatkolás történetéhez. Veterin. 1886. 5. sz. — Mily esetben képes az állatorvos értelmes és szakszerű vasalás által a hibás patát javítani, a sérült patát gyógyítani vagy a gyógyítást elősegíteni? Veterin. 1886. 10. sz. — Új pataszögmérő. 1888. 8. sz. — Mérési készülék, melylyel a ló testsúlyának a patára mikénti terhelését kimutatjuk. Gyakorlati Mezőgazda 1888. 27. sz. — Ugyanez, újabb tapasztalatokkal. Veterin. 1889. 9. és 10. sz. — Melyik a legajánlatosabb téli lóvasalás? Gyakorlati Mezőg. 1889. 51. sz. — Új patakutató-fogó. Veterin. 1889. 12. sz. — A lovakkal való bánásmód tanítása hazánkban. Gyakorlati Mezőg. 1889. 48. sz. — Mérési kísérletek villamos készülékkel élő lópatán a pata mechanizmusára vonatkozólag. Veterin. 1890. 4. sz. — A szarvasmarha

helyes vasalásáról, tekintettel a láb különböző állásai és járásaira. Gyakorlati Mezőg. 1891. 45. sz. — Patahengerlobról. Veterin. 1892. 1. sz. — A csukott patkó használása alkalmával szükséges nyirpárnáról. Hufschmied 1888. 33 old. — Patabetegségek és azok deformáló hatása a pata alakjára nézve. Hufschmied 1889. 145 old. — Lópatkolási kísérletek gummibetéttel. Hufschmied 1890. 180 old. — Egy új téli patkó. Hufschm. 1894. 42 old. — Csüdesonttörésnél használandó gyógypatkó. Hufschm. 1895. 84 old. — Mi a különbség a végzett és nem végzett patkoló kovács között? Hufschm. 1897. 102 old. — A pata-vérfoltok helyes felismerése és fejlődésük okai. Veterin. 1897. 18. sz. — Patapräparátum, a melyen a pataizület látható. Hufschm. 1898. 184 old. — A nyirrothadásról. Állategészség 1898. 10. sz. — A rokkant patáról. Veterin. 1899. 11. sz. — A lovak bevágásáról. Állategészség 1899. 10. sz. — A pata deformálásának ritka esetei. Hufschm. 1899. 4. sz. — A mankóláb egy ritka esete. Hufschm. 1900. 8. sz. — Födeles-patkó szarvasmarha-csülökre. Hufschm. 1900. 5. sz. — Nagyfokú görbe pata és annak javítása. Hufschm. 1901. 11. sz. — Újszülött borjúk hasmenése. Állategészség 1900. 2. sz. — Szarvasmarha csülkeire való födeles patkó. Állategészség 1901. 10. sz. — Meggörcsült vagy ferde pata javítása. Állategészség 1901. 12. sz. — Lóvasalási kísérletek gummibetéttel. Hufschm. 1902. 7. sz. — Pártatiprás folytán kórosan atváltozott lópata. Hufschm. 1898. 4. sz.

— *Lásd Nádaskay.*

Scotti Lajos, osztrák udvari lóorvos, Csekonics tábornoknak, a mezőhegyesi ménesbirtok szervezőjének segédje és (mint az egykorú források mondják,) jobb keze. Ő dolgozta ki az első szolgálati szabályzatot Mezőhegyes számára, az akkori viszonyokhoz képest nagy szakértelemmel. (*L. Wrangel, Ungarns Pferdezucht, I. 7. l.*) (Megh. 1806. Bécsben) Lásd a névtelenül megjelent munkák közt. (1784.)

Segner János András, orvosdoktor, jeles fizikus, a róla elnevezett turbina (*S.-féle kerék*) feltalálója. Szül. Pozsonyban 1704., megh. Halléban 1777.

— 616. Vom Böckel- und geräucherten Fleische. Göttingen 1736. 4r.

Seibt Antal.

— 617. Útba igazító oktatás, hogy kellessék a szarvasmarhát, juhot, sertéseket és mindennemű házi baromfiakat haszonnal hizlalni. Egy toldalékkal, a hamburgi marhahús, vesztfáliai sódarok és a pomerániai lúdmellek füstöléséről... után honunkhoz alkalmazva a kisebb birtokú mezői gazdák számára magyarosítá Staut József. Kassa 1832. 12r. XII, 142 l. Vajda Pál, most Lauffer V. sajátja. 45 p.

Setéth Imre, nyug. katonatiszt. Munkát írt a marhavész gyógyítása módjáról s azt kétszer is (1835. és 38-ban) benyújtotta az egyetem orvosi karához bírálat végett. A

biráló, Hoffner állatorvostan-tanár, mindkét ízben elutasító véleményt adott s a munka, úgylátszik, nem is jelent meg nyomtatásban. (Hoffner véleményéből kiderül, hogy a szerző a marhavész eredetét a nagy nyári melegben és ivóvíz hiányában keresi, gyógyítására pedig Glauber-sót, salétromot, debreceni szappant, oxymel scillae-t s más haszontalanságokat ajánl.) [*Állatorvosi főiskola irattára.*]

Sick György Frigyes, szül. 1760 (?), megh. 1829. Előbb seborvos, később a bécsi iskolán állatorvosi tanulmányokat végzett. Ez időben, gazdasági ösmeretek szerzése és a marhavész tanulmányozása végett, Magyarországon is utazott. 1790. a berlini állatorvosi iskola tanára lett.

— 618. A juhimplőről és ennek beoltásáról, mely által ezen dögleletes nyavalyának pusztító ereje elvétethetik, sőt a juhimplő az egész országból is kiirtathatik. Szick György berlini professzornak e végre készített munkájából Magyar- és Erdélyország hasznára alkalmaztatta Márton József. Hozzá járul egy rövid értekezés a gyapju javításnak hasznos voltáról. Bécs 1808, nyom. Pichler Antal betűivel. 8r. 56, 34 l. egy rézmetszettel. 80 kr.

— 619. A juhimplő beoltásáról és a spanyol fajú juhokkal való bánás legjobb módjáról. Németből Szick György után ford. Márton J. Bécs 1812. (2. bőv. kiadás 1817; 3. kiad. 600 névvel bővítve 1838.)

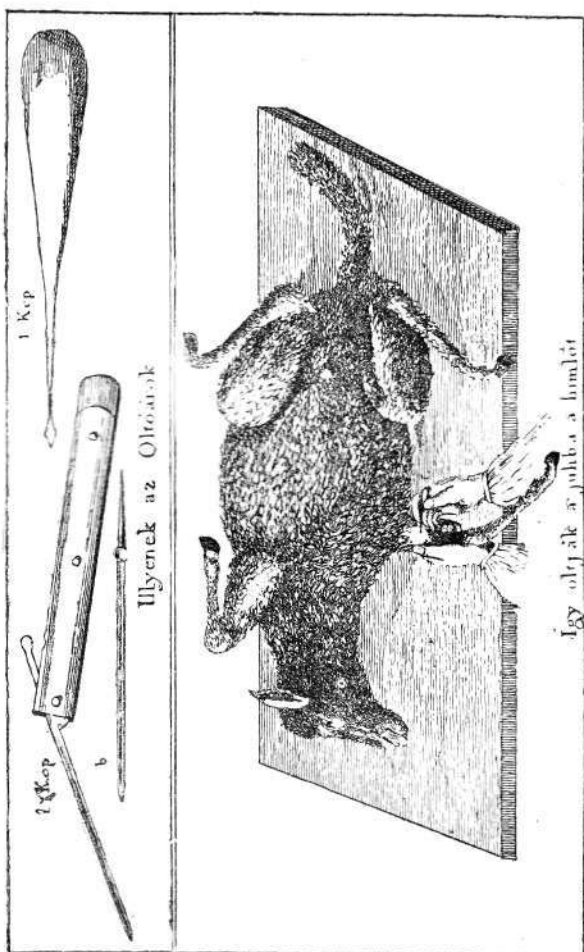
Igy adja Szinnyei (M. Irók). Meg kell jegyezniem, hogy ezen munkáról más könyvészetekben nem találtam említést; úgy, hogy valószínűleg téves adat. Szemelvény az első munkából:

«Mindezekből kiki világosan által láthatja ugyan a juhimplő beoltása feltalálásának hasznait, és annak a Magyar Hazában minél előbb lehető elterjesztésének szükséges voltát: mind azáltal, mivel a példák leghathatósabb indító eszközök; legjobbnak tartom ezen munkácskát azzal a megjegyzéssel rekeszteni be, hogy már a Magyar Hazában magában is több helyeken szerencsés kimenettel lábra kezdtek némely uradalmaiban a juhimplő beoltását állítani; még pedig minekelőtte a beoltás módja nem volt oly világosan meghatározva és bizonyos regulákra véve, mint már most vagyon.

Igy példának okáért Nagy Méltós. Eszterházy Miklós Ő Hercegségének Uradalmaiban sok helyen próbát tettek már a juhimplő beoltásával, nevezetesen bécsi professzor és orvosdoktor Pessina Ignác, orvosdoktor Szuly Pál és Röckel Antal urak, kik közül maga doktor Szuly úr mintegy ötvenezer juhot oltott be; ugyszinte Főméltós. gróf Eszterházy Károly Ő excellenciája és Méltóságos gróf Festetics György Ő nagysága uradalmaiban is, mindenütt pedig kívánt előmenettel és szerencsével. A kik erről többet kívánnának tudni s az e felől való meggyőződésre több példákat kívánnak; olvassák meg *Öffner doktor* úrnak erről irt becses munkácskáját, melynek címje ez: *Commentatio de Inoculationis Variolarum in oves factae usu, aliorum Apropriisque experimentis comprobata. Pestini. Typis M. Trattner 1803.*»

Siegmund Nándor, lásd Tscheiner.

Sierbán János, országos tejgazdasági felügyelő, 1858.

évi okt. hó 24-én szül. Nagy-Komlóson (Torontálm.) Középiskolai tanulmányait Bpsten végezte. Az érettségi vizsgaletétele után több évig a műegyetemet látogatta, de a

mérnöki pályánál a gazdaságihoz nagyobb hajlamot érezvén, a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémiára iratkozott be és azt kitünő sikerrel végezte. Ezután gazdatisztnak ment el a gr. Csekonics-család zombolyai uradalmába, hol kiváló szorgalma és sikeres működése folytán hamarosan tiszttartói állásra emelkedett.*

Ekkor találta fel az egész országban «Zombolyai kazal» néven általánosan elterjedt és a gyakorlatban kitünően bevált zöldtakarmány eltartására vonatkozó eljárást (zombolyázás). Erre vonatkozó értekezéseért a m. tud. akadémia Forster-díját nyerte. 1896. évben a földművelésügyi miniszter m. kir. állattenyésztési felügyelőnek nevezte ki és szolgálattételre a vezetése alatt álló minisztériumba rendelte be. Egyideig az állattenyésztési és tejjgazdasági, majd a telepítési ügyosztályban teljesített szolgálatot. Végre a miniszter 1898 ban országos tejjgazdasági felügyelővé nevezte ki. Ezen működésében különös gondot fordított arra, hogy a tejszövetkezetek nem csupán termelésre, hanem a termékek értékesítésére is alakultak. A vajnak állandóan egyforma minőségben való előállítása céljából szervezte a temesvári, szabadkai, veszprémi és dombovári vajtermelési központokat. A tejszövetkezeti ügy fejlesztése és szervezése érdekében többször beutazta az országot, de ecélből tett nagyobb szabású külföldi tanulmányútat is. Járt Németországban, Dániában, Svédországban, Angliában, Olasz-, Francia- és Törökországban, tanulmányozva mindenütt a tejjgazdaság ügyét, hogy szerzett tapasztalatait a hazai tejszövetkezetek érdekében hasznosítsa és hogy a külföldön a magyar vajnak piacot teremtsen. 1903 január havában «országos tejjgazdasági felügyelői minőségben teljesített buzgó szolgálatai elismerésül» ő Felsége a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. S. nemcsak szóval és tettel agitál a tejjgazdasági ügy fejlesztése érdekében, hanem szakavatott kezelője a tollnak is. Évek sora óta a Köztelek tejjgazdasági rovatának vezetője.

— 620. A szarvasmarha tenyésztése és hasznosítása, különös tekintettel a tejjgazdaságra. I. rész. A szarvasmarha hasznosítása. (79, 79 l.) [Falusi könyvtár 48—49. füzet.] Budapest, 1900. Franklin-Társulat. 2 kor.

Sílye Gábor, a m. gazd. egyesület segédtitkára, a Hajdúkerület utolsó kapitánya. (1819—1894.)

— 621. Jegyzéke a magyar gazdasági egyesület köztelkén 1860. jun. 3—6. napjain rendezett jubkiállítás és 1860. jun. 2-dikára Tót-megyerre kitűzött eke-verseny tárgyainak. A beérkezett nyilatkozatok nyomán összeállította . . . Pest 1860, nyomt. Herz János 8r. 28 lap.

Sind J. báró, szül. 1709 (?) Morvaországban, megh. 1776. A 18. század közepén mint a kölni választófejedelem főlovászmestere és egy lovas-ezred őbesterje van említve. Katona-pályáját valószínűleg az osztrák hadseregben kezdte, mert Magyar-, Cseh- és Olaszországot igen jól ösmeri. *Erleben* 1769-ben a «legnagyobb német lóorvos»-nak mondja, ellemben *Robertson* (1746-ban, bonni tartózkodása alatt) nagyon elítéli, amennyiben azt írja róla, hogy «*ein ungescheiter Stallmeister hat dem österreichischen General-Lieutenant v. Pálfy 17 Maulthiere auf einmal als rotzig todt stechen lassen, obgleich sie nur eine geringe Druse gehabt haben.*»

— 622. A lovak orvosolásáról. Magyarra fordította Német Mihály, sóvényházi plébános. Pozsony 1796, Wéber Simon Péter költségével és betűivel. 8r. XVIII, 247 l. egy képpel. 1 frt. (M) — U. o. 1818. 8r. XVIII, 243 l. egy képpel. Eggenberger 45 kr.

Sommer Ignác, orvosdoktor. 1827-től 1830. májusig az állatorvosi intézet segédje volt, Hoffner tanár mellett, 300 frt évi stipendiummal. 1827-ben 27 éves volt. Irt egy orvosi értekezést a vérbocsátásról.

Soos Mihály, premontrei kanonok-áldozár, a keszthelyi gazd. tanintézetnek 1865—1889. r. tanára, szül. Úrházpusztán, Veszprémm., 1832 febr. 13. *Lásd Hartinger.*

Sorge C. E.

— 623. Mittel gegen die Hungersnoth unserer Hausthiere für den Winter 1834 und 1835; und Mittel gegen Krankheiten, welche in heissen Jahreszeiten vorzukommen pflegen. Pest 1834. 8r. 15 l. 10 kr.

Sperker Ferenc.

*— 624. Nehány szerény szó erdélyi magyar szarvasmarhatenyésztésünk érdekében. Felolvastatott az 1896 febr. 29. székely-keresztúri gazda-értekezleten. (8r. 19 l.) Az udvarhelymegyei gazd. egylet felkérésére kiadta az Erdélyi Gazdasági Egylet. (*Címlap nélkül.*)

Sporch József. Szinnyei könyvészete említ egy ilyen nevű állatorvosi író. Sajtóhiba *Sproch* helyett (l. ezt).

Sporzon Pál, gazdasági író, a keszthelyi gazd. tanintézet volt igazgatója, később a m. óvári akadémia tanára, szül. Galgócon (Nyitram.) 1831. *Lásd Mentzel és Gyakorlati Mezőgazda* (a 4. részben).

Sproch József, orvosdoktor, sebész és gyógyszerész-mester. 1840-ben a marhavész ellen való saját orvosságára *privilegium exclusivum*-ot kért a helytartótanáctól. A »specifikus«
gyógyszer konyhasó, méz és a *phellandrium aquaticum* magvaiból állott. (Hoffner tanár elutasító birálatát l. az állatorvosi főiskola irattárában.)

— 625. A marha dög és a férges juh dögről, azoknak orvoslása módjáról, úgy nemkülönbén seregesen járó járvány nyavalyáknak gyógyításáról és óvásáról. Kiadta... Buda 1844, nyomt. Gyurián és Bagó. 8r. VIII, 54 l. 1 frt 40 kr.

Staudenmayer Móríc. *Lásd: Állatbiztosítási Folyóirat.* (A IV. fejezetben.)

Staut József, cs. kir. főhadnagy.

— 626. A mezei gazda kézi könyve, melyben tapasztalás után megmutattatik: miként lehessen a szorgalmas gazdának jövedelmét rövid idő alatt megszorítani... Minden iparkodó mezei és házi gazda számára. Egy toldalékkal, a marhatartásról, nevelésről és orvoslásról, különféle hasznos házi jegyzetekkel. Kiadta... Kassa 1831, Wigand György tulajdona. 8r. VIII, 199 l. 1 frt 50 kr. lesz. ára 27 kr.

— *Lásd* Löhner, Seibt.

Stayer. (Monostori K. álneve.)

— 627. Telivérek és versenyek. N. 8r. 11 l. Budapest é. n. (1885.) Benkő Gy. bizom. 25 kr.

Stefanovíts. Monostori Károly álneve.

Stulfa (Széky) Péter, orvosdoktor és állatorvos (magister veterinariae.) Pohl Ignác halála után Tolnay adjunktusa. Kinevezési okmánya 1803. júl. 29-én kelt. 1809. a különös kór- és gyógytan tanára lón az egyetemen.

Sütkey Manó. Nógrádmegye kerületi sebésze. Irt egy munkát «*Die Löserdürre*» címmel. Magyarország főorvosa ezt felülvéleményre Hoffner állatorvosi intézeti tanárnak küldte meg, ki 1836 szept. 23. kelt véleményében nagyon ellátólag nyilatkozik róla, azt mondván, hogy «*illud (opus) totum quomodo est, magis mereri, flammis sacrari, quam in*

vituperum collegii medicorum scandalumque ipsius publici . . . typis vulgari». Úgylátszik, hogy e munka nem is jelent meg nyomtatásban. (Főisk. irattára.)

Szabó Alajos (negyedi), orvosdoktor, az állatorvosi tanintézet igazgatója, 1818 okt. 14. Negyed községében (Nyitram.) született. A gimnáziumot részint Nagyszombatban, részint

Pozsonyban végezte. Az orvosi tudományokat a pesti tud. egyetemen hallgatta, ugyanitt nyerte állatorvosi oklevelét is. A külföldi állatorvosi tanintézeteket bejárta és saját költségén tanulmányozta. Az állatgyógyintézethez előadó segédül lett 1846 szept. 29. kinevezve. (37.509. sz. helytart. tan. rend.) *Sangaletti* orvoskari vegytanár oldala mellett magát a kémiában is képezte, s a m. kir. helytartótanácsból szabadalmat nyert rohicsi, szeltersz- és szódavíz

gyártására. Gyára 1848-ig működött. Ekkor a jászkun honvédszászlóaljhoz lett kapitányi ranggal főorvosnak kinevezve. Itt érte a m. kir. tudományegyetemhez rendes nyilvános tanárnak való kinevezése. Mint főorvost az akkori honvédelmi kormány Pestre vezényelte és itt dr. Zlamállal tábori kovácsokat képeztek. Ezért 1850-ben a pesti újépületben hadbírószági vizsgálat elé is állították. Az ötvenes években a keleti marhavész leküzdése ügyében mint az orvosi kar küldöttje a 9 vármegyéből álló soproni kerületnek ember- és állatorvosi előadója működött, 1851 aug. 30. a pesti állatorvosi intézet ny. r. tanárává nevezték ki. (14.916. sz. helytart. tan. rend.) 1200 frt fizetéssel és 120 frt lakbérrel. 1852-ben az eddig a tudományegyetem orvosi karához tartozó állatgyógyintézetet, valamint a bécsit is az osztrák kormány kikebelezte, önállóvá szervezte s vezetését, 300 frt külön jutalomdíj adományozásával, ideiglenesen Sz.-ra bízta. (1853 ápr. 28. kelt 744. sz. helytart. tan. rendelet.) Mint igazgató tanár 25 évig (1876-ig) működött az állatorvosi tanintézetnél. Igazgatósága alatt sikerült befolyása által Albrecht főherceg útján kieszközölnie, hogy a kormány a Múzeum-körúton levő kétemeletes Kunewalder-féle «Terménytár» nevű palotát az állatgyógyintézet számára 300.000 frtért megvegye és így 1858-ban az intézet a Nagystáció (mostani Baross) utcában levő két bérházból átköltözködjék tulajdonába. Igazgatása alatt lett behozva a 3 éves tanfolyam. Az előadások, melyek addig magyar és német nyelven történtek, ezután csak magyarul folytak. Sz. igazgatása alatt az intézeti előadók száma háromról hétre emelkedett. Később az intézet helyiségei a technika céljaira lön átengedve, miután számára a Rottenbiller-utcában kényelmesebb hajlék nyílt. 1856-ban «Magyar Néplap» című, hetenként kétszer rajzokkal megjelenő tudományos s politikai lapot indított, melyben dr. *Negyedi* névvel több állatorvosi és mezeti gazdasági cikk jelent meg tőle. Ezen lapot később «Pesti Hírnök» címmel politikai napilappá változtatta át s 1862-ben Török János publicistának engedte át. 1867-ben Klapka György tábornokkal és dr. Szentkirályi Mórral, Pest város polgármesterével «Századunk» című politikai lapot indítottak meg Urváry Lajos szerkesztése alatt. E lap élénkségével leverte az öreg «Pesti Naplót» s a Századunk ezzel fuzionált;

címül ugyan a «Pesti Naplót» tartotta meg, de a szerkesztőséget Szabóék vették át Urváryval és így Sz. a Pesti Napló belső munkatársa maradt vagy 15 évig. Ezen idő alatt a rendes fővárosi rovaton kívül tőle több gazdasági és állatorvosi tárca jelent meg benne. A negyvenes években a gazdasági egyesület nagy súlyt fektetett arra, hogy az általa a nép számára kiadott naptárakban népszerű előadások jelenjenek meg. Ezekben Sz.-tól dr. Negyedi név alatt több állatorvosi és gazdasági cikk jelent meg.

A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlései állandó központi választmányának tagja lévén, ennek az évkönyveibe szintén írt. 1876-ban igazgatói teendőitől felmentetvén, Rákos-Palotán elemi, polgári és gimnáziumi osztályokból álló nevelő és tanintézetet alapított nyilvánossági joggal s azt 15 év után vejenek: Wágner Manónak adta át, ki azt most is vezeti.

Sz. a fővárosi társadalomban is szerepelt. A józsefvárosi s később a belvárosi kerületben 25 éven át bizottsági tag volt. Mint ilyent a fővárosi polgárság elhalmozta bizalommal s a kiegyezés alkalmával a polgárság által választott végrehajtó bizottságnak, dr. Havas Ignác elnöklete alatt, tagja lett. 1867-ben a koronázási ünnepen a lánchídfőnél felállított koronázási halom, melyre a király fellovagolt, reá és tanítványai őrizetére s rendben tartására volt bízva. Több kitüntetést is nyert; így közhasznú tevékenysége elismerésül a Ferenc-József-rend lovagkeresztjét, továbbá saját kérelmére (40 évi tanári működés után) történt nyugalmaztatása alkalmából a kir. tanácsosi címet.

Az 1866-iki porosz háború alatt megsebesült harcosok buzgó ápolása, helyzetük enyhítése, valamint a székesfővárosban dúló kolera-járványban tett ellenőrző orvosi érdemtelen működéséért ő Felsőge többször dícsérő és elismerő legmagasabb kéziratral tüntette ki, valamint a székesfőváros közönsége is.

Több tudományos társulat és egyesület, így a charkovi állatorvosi akadémia is tagjául választotta.

Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye tiszteletbeli főállatorvosnak és megyei bizottsági tagnak választotta.

A kormány által lett kiküldve s mint a közzétett jegyzőkönyvek is tanúsítják, buzgón közreműködött a hamburgi, bécsi és zürichi nemzetközi állatorvosi kongresszusokon.

Tanítványai szeretetüket és tiszteletüket azáltal tanúsították, hogy arcképét (1850, 1852. és 1861-ben) háromszor litográfoztatták és névnapja előestéjén minden évben kirándultak Rákos-Palotára s ottani tuszkulánumban fáklyás zenével tisztelték meg. *) (*Önéletrajzi adatok.*)

- 628. Veszetség vagy ebdüh, Útmutatásul miként lehet e betegséget az állatokon és az emberen megismerni; kitörését és terjedését gátolni; mint kelljen a megmart emberek és állatokkal bánni; magyarázván egyszersmind e kór befolyását, okait, természetét, s róla elterjedt káros balítéleteket. Hatóságok és községek előljárói, orvosok, állatorvosok, falusi lelkészek, tanítók s mezei gazdák számára. Pest 1850, nyomt. Lukács László. 8r. 95 l. 35 kr. (*Ugyanez 1851. és 52-ben németül, tótul, szerbül és oláhul is megjelent, de névtelenül.*)
- 629. A zürichi nemzetközi állatorvosi congressus és annak végzéseinek hazánk viszonyaihoz alkalmazva írta... Pest 1868, nyomt. Kocsi Sándor. 8r. 58 l. egy táblázattal. Címlap nélkül.
- 630. A hasznos emlős állatok bonc- és élettana 1852. Rajzokkal ellátva. 4 frt.
- 631. A hasznos házi állatok életkorisméje. 1852. Különbéféle fogsorrajzokkal ellátva. Ára 2 frt.
- 632. A keh. 8° (200 l.) Budapest, 1878. Nagel O. biz. 1 frt 20 kr.
- 633. Szavatosság az állatkereskedésnél... törvényjavaslattal. (8r. 22 l.) Pest, 1868. Ny. Kocsi S.
- 634. Küllemtan (Exterieur). Házi állatok külsejéről, állásáról, haszonvetőségük megítélésére, 6 tábla különféle rajzzal. Ára 2 frt.
- 635. A házi állatok bonczana, tekintettel az élettanra. A szöveg közé nyomott 197 rajzzal. N. 8° (XX. 573 l.) Budapest, 1877. Athenaeum. 4 frt.
- 636. Besnost, alebo psi bes. Návod ako sa táto nemoc pri zvieratoch a človekovi da poznat; jej vipuknutja a rozširuvanja prekazif; ako sa má s pohrozenimi ludmi a zvieratmi zachodif; spolu poučenijsa o nemocni tejsu behu, pričínach, povahe, a škodlivich predsudkach o nej rozširenich. Pre vrchnosti, predstavenich obci, lekarou, dobitčích lekarou. dedinskich kňazou, učitelou a hospodarou, v maďarskom jaziku spisau L. Sz. Do slovenskej reči preložin Jonáš Boh. Guoth z Guothovjan (n. 8r. 2 lev. és 99 l.) V Prešporku, 1852. Tlačom predtim Schmidovim.
A veszetségről szóló munka tót fordítása.

Szabó Dávid, baróti, a költő és nyelvújító, lásd *Vanier*.

Szabó Lajos. Petrik könyvészete említ ily nevű szerzőt, kinek állatorvosi munkáját («Besnost, alebo psi bes» stb.) Guoth Jónás fordította le tót nyelvre. E szerző alatt *Szabó Alajos* értendő (l. ezt).

*) Meghalt e mű szedése közben, 1904. márc. 13-án, Budán.

Szabó Pál, nyug. tisztartó Baján.

- Vervész a birkákon. (*Gazdasági Lapok* 1850. 33. sz.) — Szájfájás és körömkór elleni óvszerek. (*U. o.* 62. sz.) — Javaslat a marhapestis gyógyítása és elhárítása iránt. (*U. o.* 1853. 14. sz.) — A szőrféreg gyógyítása s elhárítása. (*U. o.* 37. sz.) — A lép-fene elhárítása s orvoslásáról. (*U. o.* 44. sz.) — A marhák száj- és körömbetegsége ellen használt esalhatatlan óvszer. (*Müller N. Naptára* III. 1854. 129. 1.)

Ezen óvszerről I. Zlamál bírálatát a budapesti állatorvosi főiskola irattárában. (1852. 217. sz. és 1853. 7. sz.)

Szabó Vazul. Felső-Fehérmegye főorvosa.

- 637. Figyelmeztetés a marhavész ügyében. Nagy-Szeben 1869, nyomt. Filtsch S. (Krafft V.) 8c. 4 l. Cím lap nélkül.

Szakáll Gyula, bölcsészdoktor, m. kir. állatorvos, a bpesti állatorvosi főiskola magántanára, ref., szül. 1872. május 8. Banán, Komárommegyében. Gimnáziumi tanulmányait a 6. osztályig Pozsonyban és Pápán, míg a 7. és 8. osztályt magánúton, Bpesten végezte. Állatorvosi oklevélének elnyerése (1891-ben) után öt éven keresztül a főiskola bonctani tanszékén, Nádaskay tanár mellett, mint tanársegéd lankadatlan szorgalommal működött és nemcsak hivatalos teendőit végezte buzgalommal, hanem önálló vizsgálatokkal is bővítette ismereteit. Ezen idő alatt (1897.) érettségi vizsgálatot is tett, továbbá résztvett a berlini állatorvosi kongresszuson, mely őt a házi szárnyasok anatómiájának tanulmányozásával bízta meg; ennek eredménye a *Házi szárnyasok bonctana* című nagyobb, önálló műve, mely a külföldi szakirodalomban is méltó helyet foglalna el.

Az 1897. év őszén a földművelésügyi kormány által adományozott ösztöndíjjal hosszabb külföldi tanulmányútat tett. Huzamosabb ideig dolgozott Stuttgartban Sussdorf tanár mellett, majd Giessenben, hol az egyetem bölcsészeti karán folytatta tanulmányait és 1899-ben doktorrá avatott. Külföldi tartózkodása közben meglátogatta a hallei és hohenheimi gazdasági és állatorvosi iskolákat is, egyszersmind az állati hulláknak Németországban dívó feldolgozás-módjait is behatóan tanulmányozta s ezirányban szerzett tapasztalatairól hivatalos utazási jelentésében számolt be. A külföldről visszatérve, 1899-től 1901-ig a m. kir. rovarügyi állomáson asszisztenskedett; ezen idő alatt is

több dolgozata jelent meg, részben összehasonlító anatómiai, részben állatorvosi vonatkozású munkák. 1901 nyarán m. kir. állatorvossá neveztetett ki és a budapesti kerületi állatorvosi hivatalhoz osztották be. Ezen állásában sem elégedett meg hivatalos teendőinek pontos és lelkiismeretes ellátásával, hanem tovább folytatta anatómiai vizsgálatait

és 1901-ben az állatorvosi főiskolán a háziállatok összehasonlító bonctanából magántanári képesítést nyert. Ezóta még fokozottabb szorgalommal foglalkozott tanulmányaival, újabb és újabb vizsgálatokhoz gyűjtött anyagot és adatokat s a mellett szaktudása és ügybuzgalma minden más helyen is, ahol működött, érvényesült. Így 1900-ban a «Magyar Országos Állatorvos-Egyesület» választmányába választatván, itt is szorgalmasan dolgozott s az Azary-émlék eszméje

szintén tőle ered. Speciális bonctani vizsgálatai mellett állategészségrendészeti kérdésekkel is foglalkozott, egyik ilyen dolgozata: A veszettség elterjedése és az ebadó közötti viszony hazánkban, szélesebb körben is feltűnést keltett.

Páratlan szorgalmának és jeles szakképzettségének gyümölcseit azonban nem sokáig élvezhette. 1903 június vége felé súlyosabb természetű influenzába esett; utóbb szemén retrobulbáris tályog fejlődött, melyet kezelő orvosai megnyitottak, majd július közepe táján javuló félben rokonaihoz Magyar-Régenbe ment üdülni, itt azonban állapota súlyosbodott, agyi tünetek jelentkeztek és rövid szenvedés után, 1903 aug. 3-án, fiatal élete virágjában, meghalt. Tetemét özvegye (Bene Etelka) Budapestre szállíttatta s a kerepesi temetőben temettette el.

Halála alkalmából sok melegséggel és elismeréssel emlékezik meg róla *Méhely Lajos* (Állattani Közlemények, II. köt. 191. l.):

«A magyar zoologia templomában megkondukt a lélekharang. Halottunk van. Kegyetlen kézzel tarolt le a halál egy viruló, ifjú életet, melyhez oly sok, jogos remény fűződött. *Dr. Szakáll Gyula*, m. kir. állatorvos s az állatorvosi főiskola magántanára, f. évi augusztus 3-án jobblétre szenderült. Elköltözött, mielőtt valóra válthatta volna legszebb reményeinket, mielőtt elvehette volna becsületes és küzdelmes törekvéseinek méltó jutalmát.

Alig 32 évet élt, de fiatalsága dacára is a biológiai tudományok legjobb művelői közé tartozott s elvesztése könnyörtelenül sújtja a magyar tudományosságot, melynek nálánál kisebb veszteség is a velejébe nyilal.

Szakáll Gyula élete fényes példaadás, halála mélységes tragikum. Életének rögzös útját a nehéz munka verejtékcöppjeivel kellett öntöznie, erejét szemlátomást emésztette a küzdelem, de ő — mintha csak érezte volna, mily rövidre van szabva élete fonala — lázas lelkesedéssel törtetett előre.

Lelkét a tudomány rajongó szeretete töltötte be, minden törekvése a hazai tudományosság föllendítésére irányult. Ez volt tetteinek legfőbb rugója, életének ösztöne s egyetlen öröme. Külső dísz, anyagi javakat és elismerést sohasem talált, — igaz, hogy nem is keresett. Ismereteinek mélysége, törhetetlen munkakedve és rokonszenves, szerény egyénisége mindannyiunk becsülését és szeretét vívta ki; fájdalom, csak azokét, a kik nem gyakorolhattunk befolyást élete külső viszonyainak alakulására.

... Halála a magyar tudományosság nagy gyászja. Nekünk mindenkorra feledhetetlen marad az ő minden mellékes érdektől tiszta, nemes hevülete s a magyar zoologia nemtője könnyeborult szemmel áll meg a hant mellett, mely egyik legjobb fiának hült tetemeit takarja».

- 638. Házi szárnyasok bonctana. 41 ábrával. (N. Sr. 163 lap.) Budapest, 1897. «Könyves Kálmán». 1 frt 50 kr.
- *— 639. Über den Bau des Urogenitalsystems der Krokodile. Inaug.-Diss. zur Erlang. d. Doctorwürde d. hohen philos. Fakult. der grossherz. hessischen Ludwigs-Univers. zu Giessen vorgel. v. J. Sz. (8r. 52 l.) Budapest, Lloyd nyom. 1899.
- *Repertórium.* 1. A formaldehyd keményítő és konserváló hatásáról (Közlem. az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 1895.) 2. A felső egyenítő szalag bonctana és működése. (U. o. 1-96.) 3. U. ez németül (Zeitschrift f. Thiermedizin 1899.) 4. Diphallus perfectus esete juhban (Veterinárius 1896.) 5. A házi szárnyasok rekeszizma és agyarteríái. (U. o. 1897.) 6. Adatok a háziállatok könyhúsocskájának szerkezetéhez. (Közlem. az összeh. élet és kórtan köréből. 1899.) 7. U. ez németül. (Arch. f. wissensch. u. prakt. Thierheilkunde. 1900.) 8. A koponyaüreg vívőereinek bonctana a háziállatokban. (Közlem. az összeh. élet- és kórtan köréből. 1899.) 9. A sugárdúc gyökerei a háziállatokban. (U. o. 1899.) 10. U. ez németül. (Arch. f. wissensch. u. prakt. Thierheilkunde 1900.) 11. A hullamegsemmisítésről. (Állategészs. 1898.) 12. A veszettség ellen való védekezésről. (U. o. 1899.) 13. A vágóhídi állatok biztosításáról. (U. o. 1899.) 14. Bonctani és külemtani nevekről. (Vet. 1899.) 15. Két rendellenesen fejlődött vese lóból. (Közlem. az élet- és kórtan köréből. 1899.) 16. Az in hüvelyekről és nyálkatömlőkről. (Vet. 1900.) 17. Az agyvelő verőerei a háziállatokban. (Közlem. az összeh. élet- és kórtan köréből; 1900. Magántanári értekezés.) 18. A veszettség elterjedése és az ebadó közötti viszony hazánkban. (Vet. 1902.) 19. A magyar földi kutya (*Spalax hungaricus* Nhog.) hallókészüléke. (Állattani közlemények. 1902.) 20. A földi kutya (*Spalax typhlus* pall.) Szeme. (Állattani közlem. 1003. *)

Szalkay Gyula, temesvári tanár, az orsz. állatvédő egyesület főtitkára és igazgatója, az *Állatok Öre* és az *Állatvédő Naptár* szerkesztője.

- 640. A XII. nemzetközi állatvédelmi kongresszus fő-jelentése. Rapport-général du XII-ième Congrès International des Sociétés protectrices des animaux. Tenu à Budapest du 18 au 21 Juli 1896. Publié par dr. J. Sz., secr. général du Congrès. (8r., 287 l.) Budapest, é. n. Grimm G. kiad., Kosmos nyom.
- *— 641. Ungarischer Landes Thierschutz-Verein, Budapest. I. Katalog zu seinen in ungarischer Sprache ausgestellten Objekten für die 1890 mit der Landwirthschaftlichen Ausstellung zu Wien und Köln verbundenen Thierschutz-Ausstellung und II. Kurze Geschichte der Thierschutz-Bestrebungen in Ungarn. (8r. 16 l.) Budapest 1890. Buschmann F. nyomt.
- *Lásd:* Az orsz. állatvédő egyesület évkönyve. (III. rész.)

*) A kir. természettudományi társulat e két utóbbi dolgozatot Szakáll halála után (1904-ben) „a nagy reményekre jogosító szakbúvárt megillető kegyelet kifejezése céljából“ dicséretben részesítette.

Szallenburg Imre, lásd: *Allatbarát* (az időszakos kiadványok jegyzékében).

Szántó József, ügyvéd.

— 642. Egészségügyi kalauz, vagyis Magyarország összes orvosai, *állatorvosai* és gyógyszerészeinek statisztikája, cím- és névkönyve stb. (8r. 144 l.) Budapest. 1882 Pesti könyvnyom. r.-t.

Szapáry Gyula gróf. Lásd: A szolnokmegyei lovar- és gazdasági egylet évkönyve (IV. rész).

Szártory Imre.

— 644. A marhahús drágaságáról s bősége főakadályáról. Tek. Ns. Szatthmár vármegyének bémutatott alázatos vélekedése. Nagy-Károly, nyomt. március elején 1816. 4r. 15. és 1. l.

Szász Ferenc M.

— 643. A gyakorlott vadász, vagy ismertető a vadászat körében. Általános észrevételekkel a vizslaokolozás- kopó- agár- közönségesebb ebnyavalyák- és vadjainak természetere nézve vadászati szempontból. Öntapasztalásai után . . . N.-Szeben 1842, nyomt. Filtsch. Sr. 167 l. címképpel. Heckenast G. bizom. Pesten. 1 frt 30 p.

Szathmáry Király György, lásd Király Gy.

(*Szinnyei* és utána *György egy Sz. Károly György* nevű szerzőt is emlitenek. Nyilvánvaló sajtóhiba.)

Széchenyi István gróf, a nagy magyar államférfi (1792—1860.) A hazai állattenyésztés fejlesztésére irányuló halhatatlan érdemeiről lásd többek közt: *Sebestyén Jenő* (Sz. I. gróf működése nemzetgazdasági szempontból. Budapest, 1892.) és *Viszota Gyula* cikkét (M. Gazdaságtörténelmi Szemle, XI. évf. 1. l.).

— 644. Lovakrul. Pest 1828, nyomt. Trattner J. M. és Károlyi I. Sr. VIII, 4, 246 l. 1 frt 40 kr.

— 645. Über Pferde, Pferdezzucht und Pferderennen. Übersetzt von Jos. Vojdisek. Leipzig 1830, gedr. in der Landerer'schen Buchdruckereri. Sr. VIII, 180 l. Wigand O. 1 frt 50 kr.

— 646. Néhány szó a lóverseny körül. Pest 1838, nyom. a m. kir. egyetem betűivel. Sr. IV, 240 l. Kiadta Heckenast G. 2 frt 80 kr.

— 647. Einiges über Ungarn. Nach dem «Néhány szó a lóverseny körül», übersetzt v. Herm. Klein. Pest 1839, (gedr. mit kön. Univers.-Schriften in Ofen.) Sr. IV, 240 l. Kiadta Heckenast Gusztáv. 2 frt 75 kr.

Szerkesztette Döbrentey Gáborral a «Pesti Lóverseny-könyv» 1828. évfolyamát.

Széchy Károlyné. Lásd: *Állatok védelme.* (A IV. részben.)

Szecsey István, gazdasz, a kolosmonostori gazdasági tanintézet tanára. Szül. Szatmárt, 1848. aug. 20.

*— 648. A kassai m. kir. gazdasági tanintézet kuhlandi tehenészete. Kassa, 1882.

Székcsík Tamás, lásd *Orkony.*

Székely Ádám gróf (borosjenői), gazdasági és pedagógiai író, megh. 1789. jún. 1.

— 649. A marhák körül való austriai rend-tartás, mely is az 1729, és 1730. esztendőben uralkodott marha-dög alkalmatosságával az uraságok gondviselőjök, tisztartójok által bé-adott tudósításokból szerkeztetett egyben. És hogy egyszersmind az ennekutána előfordúlható marhadögben mint a *praeservativa*, az az: megelőző, mind *curáló*, az az orvosló eszközökkel miként kelljen a marhák körül bánni. Az dicsőségesen uralkodó császári felség által, az uraság és szegénység hasznára kiadatott: nyomtatott Bécsben, *Johann Péter Ghalen*... által 1730. Most újjabban németből magyarra fordítván gróf B. J. Székely Ádám által. Nyomt. Szebenben 1763, Sárdi Sámuel által. 4r. 80 l. (*A címlop hátulján fametszettel.*)

Ezen, nemcsak állatorvosi, hanem nyelvészeti szempontból is igen érdekes és ritka munkából, mely különben is a legrégibb magyar nyelvű állatorvosi munkák egyike, álljon itt a következő szemelvény, mely érdekes világot vet azon közegészségügyi intézkedésekre, melyeket a 17. század végén, illetőleg a 18-nak elején az állat-járványok korlátozása céljából alkalmaztak:

§. II. Előre megnyugodva lévén abban a ditsősségesen Uralkodó Császári Felség, hogy az illetén mind Uraságot, mind Szegénységet megsrontó állapotokban, minden Gyülekezetek magok legnagyobb bizodalnokokat mindenek felett az Isteni segedelemben helyheztetik, szükségés léssen mondom, a Politico-Praeservativa rendeléseken elkezdeni, mert ha ezt menten eleintén elmulattyák, és a nyavalya már meg-rögzött. annakutánna akármí kigondolható Eszközök által is nehéz léssen kiirtani.

§. III. Minekutánna pedig a példák, minden Pestises időkben ki-mutatták, hogy a jó eleve való megkülönbözés, és minden Eszköz legyen; a Marhák iránt is tehát, a hasonló külön választásról kelletik szöllani, Mikor tudniillik, miként, és hol kell azt végbevinni.

§. IV. A mi már a külön választásnak idejét illeti mind a józan okoskodás, mind a példák azt hozzák magokkal, hogy az mentől idejében mégyen végben, aval ezen hirtelen elterjedő rosszsz annyival hamarébb megelőztetik, megtörténik pedig, hogy némely Marhában még mielőtte kiesmérzenék belőle, a dög már benne vagyon, mellyet is tsak közönséges nyavalyának tartván sem a többit külön nem szakasztják, sem ezt az Istállóból ki nem viszik, hanem ott döglük meg, erre való nézve, igen jó volna, dögös időn kívül is a Marhában az Istállóban való megdöglését elkerülni, hanem gyarapodó és a

gazdaktól könnyen megismerhető gyengülésével az istállóból kihajtani, nehogy a még egészséges Marha attól valamiként megirtózzék, mely is itéletem szerint, a már valósággal jelenlévő, de meg ki nem esmerszett dögben is, egy igen bizonyos megelőző Eszköz lenne.

§. V. Ha pedig a Marha ezen praecautio, avagy előre való vigyázás mellett is, lassanként csak betegszik és hűldogall, annak kétségkívül az a jele, hogy az Istálló már inficiálódott, azaz a dög által járta, hasznosabb voltaért tehát legottan, külön kell választani, ezen különválasztás az elmúlt marhadögben is megvölt ugyan, noha a beadott tudósítások szerint való példákból kitetttett, hogy igen keveset, vagy talán semmit nem használt, kétségkívül azért, hogy igen későre vivén azt végben, az alatt mind a Marhát, mind az Istállót a dög eltöltötte, ha azért a későn való külön választás ezen rosszszat annyira gyarapítja, a helytelen és nem maga idejében való, annyival inkább elterjesztheti: Erre való nézve azért.

§. VI. A külön való választásnak módját kell jól meghatározni, és ehhez képest elsőben is, soha nem a beteg marhákat kelletik az egészségesektől, hanem mindenkor az egészségeseket amazoktól külön választani, és valamely jó s egészséges helyre hajtani, mert a dögöttől már által járt Istálló, az egészséges marhának is ártalmára vagyon.

§. VII. Igen helyes volna tehát, ha egészséges időkben is, a Marhák számához képest minden faluk és Háztájékok körül különös és Istállótól távol lévő helyek tartatnának, hogy annakutánna a közöttök előfordúlható szükségben az egészséges Marhákat a betegetől hasznossan, és legottan különválaszthatnák, hasonlóképen.

§. VIII. Szükséges lenne, hogy a Faluk minden időben egy különös jó rétet tartanának fenn, mellyen a Marha dög idején kívül, vagy ritkán vagy soha Marhát ne járatnának legalább addig, miglen az eső vagy az egészséges harmat és szél által, a már megdögösödött közönséges legeltető hely, valamennyire meg nem tisztul, mellyre annakutánna az egészséges Marhákat lassanként, megint reá lehet hajtani, mert ha a már megdögösödött Marha a közönséges legeltető helyen járt, a benne levő dögleletesség által, az egészséges Marha is megdögösödhetik, azt is e mellett nagyon el kell kerülni, ne hogy a külön választott egészséges Marhának amaz már a dögös gőzzel eltölt s kivált nem boltozott Istállóokban tartott kostat adjanak elejekben, mivel az Istállóokban levő dögös gőzök szintén úgy a Marha kostat és az által a külön váiasztott egészséges Marhákat is megvesztegethetik, hogy pedig ezen kiszakasztott legeltető hely, a Marhákra nézve hasznos és alkalmas legyen.

§. IX. Nem kell annak igen messzre lenni, ne hogy a hosszszas, és bajos kihajtásban a Marhák erőssen meghévüljenek és elbádjadjanak, annyival is inkább minthogy a már uralkodó dögben, nem jó azonkívül is igen hosszszasan kinn hagyni őket, a ki és behajtásban való időnek rendes hosszszaságára e felett nagyon szükség vigyázni és mivel

§. X. Sok függ attól, hogy mikor kellessék a Marhákat a Mezőre ki és megint visszahajtani soha tehát, Napfeljötte előtt ki ne hajtásák őket, nehogy amaz ártalmas harmat, hóharmat és ködöktől megvesztegetett, hanem inkább a Nap által egészen megtisztult és megszárazott füre kapjanak, a nagy hévségben 9. vagy 10. óra tájnal tovább nem kell kinn hadni, hogy még a Déli hévség előtt otthon

lehessenek, Délután 3. vagy 4. óra előtt ki ne hajtsák, és még Nap lemenetele előtt haza hozzák, mindenek felett pedig mind ki mind vissza lassan hajtsák őket, és hogy valami állott, poshatt vizet ne igranak, oltalmazni kell, Mellyhez képest.

§. XI. Igen hasznos volna minekelötte a legellő helyre kihajtanak tiszta vizből megitatni, hasonlóképpen visszahajtások után is, mert e szerint nem leszen a Marháknak a Mezőn való italra szükségek, hanemha a legellő hely messze és a hévség igen nagy lenne; Erre való nézve.

§. XII. Minél több tiszta Kutakat kellenék a Mezőn csináltatni, vagy ha az a száraz, a helynek száraz volta miatt nem lehetne, leg-alább a közelebb lévő helységekbe arra készítet, és mindenkor tisztán tartott Edényekben a lakosok által rendre rendre tiszta vizet hozatni, hogy a Marha kivált a portól ellepett fű, és hévség mellett szomjúhságot ne szenvedjen, és hogy a nagy és hosszas szomjuhság után való hirtelen ital által nehogy magát azon hevenyiben meg-terhelje, meghevült részeit aval elhűtse, elrémítse, ugyanis, az eddig való példák kimutatták, hogy a Marhadög többire inkább az hév és száraz Nyárban, mintsem az Esztendőnek egyéb részeiben, vagy nedves üdőkben uralkodott, kétség kívül, hogy a száraz eleséghez szükségesképpen megkívántató italok nem lévén, onnan, azon eleség-gel bévett portól, és talán mérges fővénytől meg nem tisztúlhattanak, ebben azért minthogy ez által kétség kívül sok Marhadögöt el lehetne kerülni igen nagyon és különösen kellenék gondoskodni és noha a Marhadögöt többire a száraz nyár szokta okozni, tagadhatlan mindazon által, hogy a hosszasan tartó és hirtelen való essözésekből s a miatt a legelő helyeknek, réteknak, sáros, agyagos fővényvel való elborításokból, és az ezek által okozott megposhatt potsolyákból az kivált sovány és hideg Ősznek kezdetével is noha ritkán, de annyival keményebben üti ki magát mert ekkor vagy ki nem lehet őket a Mezőre hajtani következesképpen tehát, azokban az időelőtt bezárt Istállókban egymáson kell heverniök, vagy ha kihajtyák is tsak amaz éles harmat, hóharmat, köd, sőt hó által is megvesztegetett fűvel kell élődniek, mellyek is annakutánna a Marháknak elhűtésekkel az Evaporatiót, azaz: a belőlök való kigőzöléseket igen hirtelen megfojtván, belsőképpen még több kárt tehetnek, sőt Marhadögöt is okozhatnak, kivált ha az annakelőtte való dögben a Marhák elverme-lésében, egyéb közönséges praeservativakban az Embereknek s Marháknak illendő külön választásában, és az Istállók kitakarításában nem eléggé gondolkodtanak.

§. XIII. Minekelötte pedig reggel a Marhákat legeltetni kihajtanak, igen jó volnak, a maga helyén megirt Eszközökkel nyelveket és inyeket azelőtt jól megtisztítani orrokat is hasonlóképpen az arra való Eszközökkel jól megdörgölni, hogy így még a legeltetés előtt, mind az éjjeli nyelveken és inyeken meggyült ártalmas turhaságtól, dohosságtól megtisztítani, mind pedig (kivált ködös időkben leendő kihajtásokkal) orrokat a rossz és megvesztegető gőzölgésektől és Aértől megoltalmazni lehessen; De e mellett

§. XIV. Nem különben hasznos leszen delyesti haza hajtások után, (kivált nagy hévségben és szárazságban) legottan jó friss fűvet, vagy valami nedvesítő Kerti Veteményt, vagy pedig Arpa Lisztel, Korpával

s több e félekkel timporált italt adni nékik, hogy meghevült belső részek az által valamennyire megújulhasson és enyhülhessen.

§. XV. Mindeneknek előtte az itató helyeket és az Istállókat jól és gyakran ki kell takarítani, hogy az itató helyekben semmi tisztátalanság, és semmi tisztátalan állat meg ne gyűljön, az Istállókat pedig a végre, hogy az akkora azon kívül is könnyen megrothadó Marha ganéj több meg veszetséget és büdösséget ne okozzon, melynek alkalmatosságával a Marhákra gondot viselő embereknek keményen meg kell parantsolni, hogy az egészséges Marhák ganéjját az betegével egyben ne elegyítsék, hanem meszsze, és jól külön rakják, nem artana erre nézve mindaz egészséges, mindaz megdögösödött Istállóban bátorságos helyeken téglából rakott és Vas rostélyal befedett kis gödrötskéket tsináltatni, azokban annakutánna az ártalmas gőzöknek és Aérnek megigazítására szünetlen füstöt tartani, Ezek (hogy ha hevenyiben és szorgalmatossan végben vitetnek,) az egészséges Marháknak, a Política, azaz a külső igazgatás és rendtartás szerint való, külön választásokra, nem különben praeservalasokra is, azaz a következő rosztól való megoltalmazásokra elégséges hasznos Eszközök lésznek.

§. XVI. A mi a megbetegedett Marhát illeti, azon, a benne levő dög miatt, a tisztán való tartáson, a jó gondviselésen, és az eldög- lendő s már el is döglött Marhától leendő hirtelen való külön választáson kívül, praeservative, azaz: megelőzőképpen keveset lehet immár segélleni, mire kellessék mindazonáltal itten vigyázni, a mindgyárt ide alább következő rendelések kimutattyák, úgymint:

§. XVII. A menyiben tsak lehet, vigyázni kell arra, hogy még egészséges időkben is semmiféle Marha ne dögöljék az Istállóban meg, ha pedig megtörténik (kivált a dögös) legottan vigyék ki onnan, de mivel a dög-nyúzóknak távul létek miatt ez nem mindgyárt eshetik meg a késedelem pedig káros, ilykor tehát akár egészséges, akár dögös Marha lett légyen az, magok a Majorosok és a több Marhákra gondot viselő emberek nyulyanak hozzája, s legottan vigyék ki az Istállóból, mert a megdöglés közben, és a megdöglés után való Marha gőzöl- gések igen ártalmasok, a megdöglött Marhát pedig az Istállótól távul kell vinni, és mentől hamarébb elvermelni, még pedig.

§. XVIII. Böröstől, melynek alkalmatosságával igen kemény büntetés és páltzásás alatt meg kell parancsolni a nyuzóknak, hogy semmiféle dögös Marhát meg ne nyuzzanak hanem a mint el döglöttek azon módon vermeljék is el; hogy pedig az illetén bőröknek senki hasznát ne vehesse, és vagy a már elvermeltetteknek meg nyuzására alkalmatosság ne adodjék, a bőroket legottan apró darabokra kell elvagdaltatni.

§. XIX. A megdöglött Marha alatt lévő törődéket, és ganéjt, hasonlóképpen valami különös helyre kell menten rakatni, semmiképpen nem pedig a több egészséges Marhák ganéjjokkal egyben elegyíteni, mert az illetén ösze elegyítés, nem csak nagyobb meg veszetséget okoz, hanem meg a szántó fődek és kaszálló rétekre nézve is ártalmas lehet igen jó volna azért, azt, valami távul lévő, és haszontalan helyeken mentől hamarébb megégetni, mint hogy a tűz minden meg vesztegető gőzölgéseket magához szívu, és el emészt ekkor különben nem artana, a Faluk felé fuvó szélre vigyázni.

§. XX. A megdöglött Marhák el vermelését a mi illeti, azokat a mint felyeb meg van mondva, bőrostól, valamely mélyen csak lehet, kell el vermelni, kövekkel elegyes elég elégséges földel el fedni, sőt Mészszel is felyül bé önteni, ne hogy a turkáló állatok, és ragadozó Madarak ki ásván, azoknak ide s tova való hurczolások által a dög tovább is elterjedjen, e végre.

§. XXI. A döglött Marhák Vermei, vagy körül kertelve, vagy egyébként jól el készítve légyenek, erre pedig a száraz és dombos helyek amaz alacson nedves, és kivált sáros helyeknél sokkal alkalmatossabbak, mert a dombos helyeken, a Vermek mélyebbek lehetnek szárazságokra nézve pedig az el ásott Marhák hamarébb és kevesebb Corruptioval senyvednek el.

§. XXII. Igen jó volna továbbá, ezen Vermeket (öszel kivált és Tavasszal) friss földel gyakran meghordani, meghalmozni, Bogacskoró s egyéb Marháknak kedvetlen fű magokkal hé hinteni, olyanokkal főképpen, mellyeknek sok, és kemény gyökerek vagyon, és szurosök, mint az Iglieze tövis, s több effélék hogy ezek által, a Marhák, az ott való legeléstől el idegenedjenek, és felyül a halmok annál jobban meg gypesedhessenek, ezen Vermeket egészséges időkben semmiképpen fel nem kell bontani, az előfordulható dögben is pedig, csupán csak nagy szükségből, és a Verem helyeknek nem léte miatt, akkoron is, ha még valamely nem egészszen el senyvedett Marha találatnék benne, leg ottan a tűz által kell megemésztetni, jól vigyáztván akkoron is, a Faluk és a legelő hely felé fuvó szélre.

§. XXIII. Az elvermelő helyek a menyiben csak lehet, sem szántó-földekhez, sem legelő helyekhez közel ne légyenek mellyeknek azért a sovány és haszontalan Vidékeket lehetne kiválasztani, és jóllehet ugy látzik hogy a sáros Falukban s Helységekben, a Vermek, azoknak mélységek, és száraz voltak iránt fenn ki adott rendeléseket nehéz lenne végben vinni, de minthogy, majd egy olyatén sáros helység is nintsen, mellyben keményebb és valamenyire fővenyes földet is ne lehessen találni, ehez képest azért, ha az Emberek szorgalmatosak lesznek, ezen hasznos czélban is, az által lehetetlenség nem lészen.

§. XXIV. Meg történhetnék ugyan, hogy a Majorosok és a Marhákra gondot viselő több Emberek, az illetén el döglött Marhákval való bajlódástól magokat vonagatnék, azt állitván, hogy ez egyedül a dögöt nyuzókat illető dolog lévén, a né talán nekiek gyalázattyokra, ki csufoltatásokra, és kissebbségekre szolgálna, melly miatt azért, ezen hasznos czél is meg gátoltathatnék, de mint hogy a közönséges szükségnek Törvénye nintsen, ilyenkor tehát senki magát attól el nem vonhattya, ezen fenn forgó akadálnak meg előzésére pedig, lehetne ezt nyilvánóságos Patensek által a Szegénységnek jó elevelé tudtára adni, bizonyossá tévén őket arról, hogy az illetén közönségesen uralkodó Marha dögben senkinek az leg kissebb gyalázattyára ki csufoltatására, avagy kissebbségére nem fog szolgálni.

§. XXV. Minthogy továbbá, maga a jozan okoskodás azt hozza, a példák is e felett gyakran ki mutatták, hogy a beteg Marhák körül forgolódó Emberek, a már meg dögösödött Istállóokban, amaz meg vesztegető gőzjelést, könnyen el terjeszthetik, sőt ha magok gondolatlanul egészséges Marhák közé mennek, azokat is könnyen,

meg vesztegethetik ugyanis: Ruha neműek és egyéb Köntösök az illetén mérges gőzöket könnyen bé vévén és sokáig meg tartván, azokat az másként is már meg irtozott és érzékeny Marhákat bizonyosan által járhattyk, mellyhez, képest keményen meg kell az olyatén beteg Marhák körül forgolódo Embereknek parantsolni, hogy sem egészséges helyekre, Istállóknban, sem a legellő réteken lévő egészséges Marhák közzé menni ne merészelyenek, melly rendelést, a magát akár melly gyengén jelengető dögben, kemény büntetések alatt meg is kell véllek tartatni, ugyan is ezen előre való gondosságnak el mulatása, az illetén szélesen ki terjedett, és hosszszason tartó rosszszat, kétség kívül, leginkább is fogta öregbiteni, innen (mint hogy az illetén Emberek meg különöztetésekben semmi rend nem tartatott, és mind a beteg mind az egészséges Marhák körül szerte szellyel jártanak) csudálni nem kell, hogy a végben ment külön választások is nem mindenkor használtak.

§. XXVI. Ha pedig az Isteni segedelem, és az Emberi szorgalmatosság által, a dög már megszűnt, nem kell ugyan csak semmiképpen a még külön választott egészséges Marhákat, azokban a dögtől már által járt Istállóknban bé botsátani, mind addig, miglen azokat elsőbben elégségesen ki nem takarittyák, és a ki döglött Marháknak számokhoz képest. jó darab ideig ki nem szellőztetik s ki nem füstölik.

§. XXVII. Az Istállók ki takarításával pedig e szerint kell bänni, elsőbben is vagy ujj Váluakat csináltatni, vagy legalább ki tévén azokat az Istállóból jó darab ideig kinn kellene szellőztetni, annakutána jó vastagon meg gyalultatván, meleg eczettel, és vízzel ki mosatni, s ujra egy néhány Napokig a szellőn (holott esső ne érje) meg szárasztani.

§. XXVIII. A padlott Istállók padlássait fel kell szaggatni, és vagy ujjlag padoltatni, vagy pedig azokat elsőbben jól ki szellőztetvén, minekutánna a ganéjtól, a rusnyaságtól, meg rothadott, él poshadott földet egy jó elő arasznyi mélységre ki ásták, ki hordották, az Istállót továbbá jól egyben vert friss földel ki töltöttek, ugy annakutánna meg fordítva és jól meg gyalulva megint fel verni, a téglával és lapos kövekkel padimentumozott Istállókkal is e szerént kell bänni, azokat ugy mint eczettel és meleg vízzel ki dörgölvén, és vissza fordítva meg szellőztetvén, megszárasztván az Istállót e felett friss földel meg hordván, megint visza rakni.

§. XXIX. A nem padlott Istállókat anyival is mélyebben kell ki ásni, ki hordani, és jól egyben vert friss földel megint fel tölteni, a ki hordott földöt pedig hasonloképpen távul és mélyen el vermelni, azt annakutánna alkalmas magasságnyira kővel elegy más friss földel fel halmazni, és valamint a dög vermeket, ezeket is szintén is szintén ugy, bogács koró maggal bé hinteni.

§. XXX. A kőből rakott Istállókat, eczetben és vízben óltott vastag mésszszel kell vastagon meg meszelní, annakutánna 8 napokig szellőztetni, és a maga helyén meg irt füstölőkkel egy néhány napokig jól ki füstölni.

§. XXXI. A fából rakott és deszka Istállókat kivált a mellyekben sok Marhákat tartanak, szintén ugy a Deszkáknak le szedések, meg gyalulások, és ki mosások által kell kitisztítani, sőt ha a tehecség

és az alkalmatosság engedi meg is meszelni, és a végben vitt füstölés után a kő Istállóknál hosszszasobban szellőztetni s ugy annak-utána megint bé deszkáztatni.

§. XXXII. A sópokat, avagy széna tartó helyeket is, akár kőből rakottak, akár fából valok légyenek, e szerint kell ki tisztítani, melyekre is ezen ki tisztítás előtt, semmiféle friss Marha kóstat ne tégyenek a Marha dögnek idején ottan tartott kóstat pedig szintén ugy a Faluktól távul levő helyeken el kell égetni.

§. XXXIII. Ez az Istállók, és Sópok ki tisztításában való szándék, némellyeknek ne talám igen bőv és kelletinél több, a szegénységnek pedig költséges és terhes dolgnak fog tétztzni, de meg gondolván azt, hogy a Marháknak rendeletlen el vermelések, és már megrodhadásokkal való uj ki hurtzolások s le vont bőrök által, még az egéségesen meg maradt Marhák között is a dög magát ujra ki üti, és hogy az után annak el hatalmazásabban a bé adott tudositások szerint igen kevés, vagy is majd semmi Eszközök nem használtak, a mint ezt ezen Esztendőben, és mind eddig is a szomoru példák Moraviában bizonyittyák, valamint tehát a Pestises időkben, szintén ugy ebben is a tisztasság és az abban való gondosság, előre való vigyázás igen szükséges, ugyan is az egéséges Marháknak meg tartása, azon kárt és köleséget sokkal bővebben ki potolya, mitem ha annak meg kiméllésével azon rosszszat (melly is többire meg romlást, és szegénységet okoz) az Emberek ujra magokra vonnák. De továbbá az előre való vigyázást, gondosságot, akár mely hosszszas környűl álló dolgokból állyon is, nem lehet mindazonáltal azt felettébb valónak tartani, sőt arra nézve is, hogy ez által a más Nemzetekben való kételkedést, mintha mi ezen godosságot vagy igen kevésse, vagy tsak könnyű szerrel vinnők végben magunkról el háritsuk, nagyon használni fog.

§. XXXIV. Valamint az Istállóknak és Sópoknak megtisztításak, nem külömben a dögös Marhák ivó Edényeknek meg változtatások, vagy leg alabb elégséges ki tisztittatások nagyon szükséges, a köteleket pedig s egyéb efféle beteg Marhák körül való portékákat ki irtani, a vass Janczokat, és több hasznos vass Eszközöket eczetben jól ki mosni, a beteg Marhákkal bajlódott Emberek alatt levő ágyakat, szalmát, azoknak ruha néműjeket és egyéb Öltözeteket hasonlóképpen el égetni kell, példákkal meg bizonyított dolog lévén az, hogy az illetén Emberek, egéséges helyeken s egéséges Marhák között való megfordulásokkal s az által, az ilyen dögös gőzőknek magokkal való által vitelével, a dögöt is el vitték, és midőn az a rosszsz majd minden felé meg szűnt volna, a miatt annakutána nagy hirtelenséggel, és annyival mérgessebben más egéségesen maradt helységekben ütötte ki magát, s tött károkat.

§. VII. Vadnak mindazonáltal e mellett külömbféle, eddig elé használt izek is, melyekből hetenként, a dögnek kemény, vagy gyengébb vóltához képest, estvéli ételek után hasznosan bé lehet nékiek adni, tsak hogy visza ne éllyenek vélle. Amaz eleitől fogva szokásban volt *Theriaca Diatheseront* avagy *Marha Mitridatot* ezen izek közzé lehet

s kell is számlálni, melynek leírása, hogy ha nem a Patikából (noha a hosszas véle való bibelődésre, s egyszersmind bizonyosabb voltára nézve legjobb volna) akarnak venni, eképpen következik.

Marha Mitridátt.

Végeznek Radix Gentiana, vagyis Entziánfű gyökeret, Aristolochia rotunda gyökeret, Baccalaurit, Myrrhát, mindenik félét 4 Lötnyit, mind ezeket apróra törve, és kiszítálva, 2 Fontnyi kitisztált szín-mézzel jól egyben kevervén, annakutánna valamely jól becsinált ón vagy föld edényben tenni, megjegyzevén itt azt, hogy az illetén izek mentől régiebbek, kicsidebb mértékben is annyival nagyobb erejűek, ezen Mitridattot lehet hasonlóképpen, a már megirt mód szerint a praeserváló eczetben ásztatott szelett kenyeren beadni.

Hasznos továbbá mind praeservative, azaz megelőzősképpen, mind Curative, azaz: Orvoslásképpen, a Bécsi Patikariusság leírásáról költ új Könyvben feljegyzett *Pulvis Pecorum*, vagy Marháknak való por, mellyből hasonlóképpen az egészséges Marháknak a Mezőre való kihajtások előtt, eczettel és sóval behintett szelet kenyeren minden másod nap adni kell; Nem külömben a sóval és eczettel meghintett s annakutánna fokhagymával jól megdörgölt szelet kenyér is próbált Orvosság.

Sal baccarum Juniperi eczettel, sóval és fokhagymával öszve elegyítve, s a kenyérre hintve, szintén oly hasznos leszen a Marháknak reggeli kihajtások előtt beadni.

A Sulphur ordinarium, vagyis a közönséges bűdös kő, és Kréta apróra törve, reggel és estve a Marháknak kenyéren beadván, az előbbeni Marhadögben sokat használt.

Az Alumen plumosum, Glacies Mariae, Flores sulphuris sublimati, Fel vitri, Lapis Haematites, Flores Martis, mindenikféléből egy arányú mértéknyit, porrá csinálván, és két szelet kenyér között kétszer napjában beadván, mind az egészséges, mind az megdögösödött Marháknak jól használt.

Hasonló ereje vólt a Krétával öszve elegyített Píper longumnak, különösen pedig a friss, és jól megnőtt *Heringek* a Marháknak mind megmaradásokat, mind orvoslásokat nagyon segéltették, a beteg Marhának napjában kétszer egy egészszet, az egészségesnek pedig reggel és estve tsak felet adván be, és azt mindenkor az étel előtt.

Az Entzián por, Bacca lauri, Salétrom és bűdös kő, a Marhákon végben vitt fül furások, ér vágások és Istállók megfüstölések után, sok helyeken egészségesen megtartotta a Marhákat. A *fülfurás*, a menyire e Fordító ahoz értő emberektől kitanúlhatta, ebben áll, megfúrják ugymint a fülit a Marhának, és azon lyukban annakutánna, hogy egy ideig bé ne forjon, és hogy minden rossz materia oda takarodjék, s ott ki is folyhasson Helleborus niger gyökeret vonnak bé.

Ötödik rész.

A Mészárszéki Marhák kivágásában való gondosságról.

§. I. Valamint a feljebb való Czél és rendelések szerint, a Marhák megmaradásában, és Curálásában eddig elé nagy gondosság tartatott, szintén oly szükséges leszen immár arra-is nagyon reá vigyázni,

ne hogy az illetén Marha-dögben, a Marha-hús eledelből, az Emberekre-is valami nyavalya következék, és noha némelyek azt tartják, hogy a Pestisnek a Marha-döggel, ennek-is ellenben amaval semmi Communicatiója, avagy egyessége nintsen, természet szerint is mindazonáltal egészszen úgy tetzik, hogy a beteg Marhákban lévő tsak rendes nyavalják-is, anyival inkább a közönséges dögöt okozó kovász, és már megvesztegetett részek, azoknak meg-ételekkel az Emberekben-is veszedelmes szikrát gerjeszthetnek, és ha szintén a dögre nem-is, sok egyéb nyavalyákra mindazonáltal gyanút s alkalmatosságot szolgáltathatnak.

§. II. Mellyhez képest, hogy az illetén állapotban, és veszedelemben, mire kellyen a Mészár-székre való Marhák kivágásában vigyázni, igen szükséges lészen arról fundamentumos tudósítást adni.

§. III. Hogy azért, ezen Cél annál bizonyossabban mehessen végben, a Marhák között való külömbiséget kell fel-venni, és e szerint, a mi már a Teheneket illeti, azokban, a téjnek el-apadása, és a bornyaiknak el-hányása, a már benne lévő nyavalyát, s következésképpen, Mészárszékre való alkalmatlan voltokat, önként ki mutatják; mert a Téjnek el-apadása, a rend-szerint való, sőt el-ragadó nyavalyáknak-is többire mindenkor, és bizonyos jele s arra való nézve sem tejével, sem vajával sem sokat kell hajtani, el-apadván azonkívül-is az illetén Marhának a Teje, de ha szintén (minthogy nintsen oly regula, mellynek ki-fogása ne légyen) volna-is teje, vagy igen keveset ad, vagy annak-is gyanúság fér a színéhez, következésképpen, sem tejével élni, sem a Mészár-székben kivágni éppen nem kell, a Tehe-nekből, azért a nyavalya és onnan Mészár-székre való alkalmatlan voltok, könnyen ki-tetzik.

§. IV. Az ökrök körül pedig nagyobb vigyázás kívántatik, a dög iránt való gyanúságban azért semmi bádjtott, és szomorkodó Marhákat ki nem kell vágni, sőt egészséges időkben is, soha addig a húst el-ne adják, miglen elsőben, minden belső részeket, kivált a beleket, de még magát a húst-is jól meg nem vizsgálják, mellyekben ha valami nevezetes Macula találatik, leg-ottan bé-tiltani s a felyebb meg-írt mód szerint el-vermelni kell.

§. V. Ara való nézve, minden Helységekben, meg-élemedett ahoz értő, és jó lelkű Embereket kellenék ki-választani, a kiknek hírek, s engedelmek nélkül, és miglen azok a Marhákat jól meg nem vizsgálják, mind addig, sem Mészárosoknak, sem Lakósoknak a ki-vágott húst el-adni, vagy meg-venni szabad ne lenne, ezek az Emberek, a kis helységekben szintén azt vihetik végben, valamit a nagyobb Helységekben való *esküött Hús-látók*, a kiknek nevezetes, sőt Corporalis büntetés alatt, önként való köteleességekben áll, a le-ütött Marhát, még egészséges időkben is jól meg vizálni, és abban leg-kisebb rosszszat tapasztalván, azt a Felsőbbeknek megjelenteni, megjegyezvén itt, hogy ezeknek nem tsak az egészséges Marhákhoz, hanem még a Marha-döghez, és meg-döglött Marhákhoz-is, jól értő Embereknek kell-lenni, a kik a Marhának minden részit jól esmérjék, jól meg-vizgályák, és a kik annakutánna a Felsőbbeknek, több Helységeknek hiteles relatiót, és számat tudjanak adni, nagy büntetést érdemlenek azért, mind a Mészárosok, mind a lakósok, hogy ha az illetén *Hús-látók* által való megvizgálást el mellőzik, el-kerülik, mert nem lévén

az Emberek arról bizonyosok, hogy valyon a kivágott Marhában nem volté valami nyavalya, abból tehát, a közönséges egészségre nézve, a Lakosokban és Helységekben ki-potólhatlan kár származhatik, melly-is egy oka lehet annak, hogy a Marha-dögöt gyakran követi a Pestis.

§. VI. Ha a nagyobb szarvas Marhák körül, ily gondosság kívánatik, a bornyúk iránt tehát (mint-hogy azok még gyenge kivatokra nézve minden rosszszat könnyebben bészivnak s el-kapnak) anyival-is szükségesebb gondoskodni, nevezetesebben a Júhok és Sertések, mint afféle hirtelen való, és sokféle dögre hajlandó, s önnön magokban is egészségtelen eledelü állatok körül.

§. VII. Hogy azért utolyára, az ezek iránt való gondosság punctualiter megyen végben, s egyszersmind minden Helységek ezen rendelkezéseket vóltaképpen meg-tudhassák, arra való nézve a Bécsi Harmintzadosoknak, és Hús-látóknak szabott rendet, Instructiót, és az ebben ki-adandó Decretumnak formáját szükséges léssen fel-tenni.

Decretum Copiája.

A Bécsi Polgár-Mester és Tanáts által N. N. mint a Császári Felség, Szent Márki Linianál lévő Banco Jövedelmei bé-vévéjének jelentetik ez által. Ugy értetett a bé-vett tudósításokból, hogy Magyar-Országból, és Ausztriából sok meg-dögösödött szarvas Marhák hajtattanak ide bé, mellyeken-is (hogy ha az olyatén Marhának a könyve csorog, a szája erőssen habzik, vér menése tapasztaltatik, nem különben, ha a szőre mint a serté fel-felé áll, vagy ha nem eszik) meg lehet esmerni, és jóllehet az ilyetén meg-dögösödött szarvas Marháknak bé nem botsátások iránt, a Felsőbbektől, a vég helyeken való szükséges rendelkezések már megtétettnek, a Magistratus mindazonáltal, a következhető dögnek el-fordítására, akarván tovább való dispositiókat-is tenni, nékie azért Banco jövedelmek bé-vévéjének keményen parancsolja, hogy minden Marha-Kereskedők, Mészárosok, és mások által ide hajtandó szarvas Marhákat szorgalmatosan meg-visgályon, és ha a megirt jelek közül valamelyikben edjett, vagy többet-is tapasztalna, az olyatt leg-ottan válaszsza külön, és bé ne bocsássa, a Magistratusnak pedig a tovább való dispositiókra nézve, sietve meg-jelentse, és onnan az ez iránt megkivántatókat várja-el.

Székely Lípót, német-bogsáni m. kir. állatorvos. Született Temesvárott 1870. jan. 1-én. Középiszkoláit Temesvárott és Budapesten végezte. 1893 júniusában állatorvosi oklevelet nyert. Kisebb dolgozatai a Veterinárius évfolyamaiban jelentek meg, az állatorvosi gyakorlat és állategészségrendőri ügyek köréből. (*Önéletrajzi adatok.*)

— 650. Állatorvosi gyógyszer-rendeléstán. (K. 8r. VI. 216 l.) Budapest, 1899. Dobrowszky és Franke. 1 frt.

Szekér Károly, lásd Wolstein.

Szemes Árpád.

* — 651. A szarvasmarhatenyésztésről, különös tekintettel a magyar

fajtára és borjúnevelésre. (8r. 20 l.) Nagyvárad, 1899. Szent László nyomda r.-t.

Szeniczey Ödön.

*— 652. Az állatbiztosítás Magyarországon. (8r. 16 l.) Bpest, 1900. Minerva nyom.

Szentkirályi Ákos dr. (bölcész), gazdasági tanár és író, szül. Oravicabányán (Krassó-Szörénym.) 1851 jan. 27., hol atyja bányakapitány volt. Gimnáziumi érettségét Kolozsváron tett s a jogakadémián az alaptantárgyakból szintén letette a vizsgálatokat. Erre a kolozsmonostori gazdasági tanintézet tanfolyamát befejezván, 1872. ezen intézetnél ösztöndíjas segéd lett, majd állami ösztöndíjjal a proskai porosz királyi gazdasági akadémiára ment tanulmányait folytatni. 1879-ben a kolozsmonostori gazdasági tanintézet rendes tanára lőn, hol jelenleg is mint igazgató működik. Katonakötelezettségének Budapesten mint önkéntes eleget téve, az állatorvosi tanintézetben látogatta az előadásokat és állatorvosi oklevelet kapott, 1881-ben pedig a kolozsvári tudományos egyetemen a szabályszerű vizsgálatok alapján bölcsészettudórrá avatták fel.

Az erdélyi gazdasági egyesület Sz. indítványára 1887. népszerű gazdasági munkák kiadása céljából könyvkiadó vállalatot létesített, melynek ő az előadója. Nagy érdemet szerzett Sz. a cigája-juhajtáról, az erdélyi részek e speciálisáról közölt szakszerű ismertetésével, mely a figyelmet e hálálatos juhajtára fordította, minek következtében több helyen nyáját létesítettek belőle s azt most már több állami birtokon jó sikerrel tenyésztik.

— 653. Az erdélyi gazdasági egyesület állatkiállítási szakosztályának működése. Kolozsvárt, 1882—1889. 50 kr.

— 654. A cigája-juh. Magyar-Óvár. é. n. (1885.)

— 655. A bivalról. (N. 8r. 33 lap.) M.-Óvár, 1888. Márton Kálmán Kolozsvár. 40 kr.

Szick, lásd *Sick*.

Szilágyi Ferenc idősb, kolozsvári tanár, (1762—1828.).
Lásd: Columella.

Szimmáry J., lásd Kádár J.

Szind, lásd *Sind*.

Szokolay István dr.

- 656. Az állategészségügy rendezése. Az 1888-ik évi VII. törvény-cikk s az 1888-ik évi 40.000. számú végrehajtási rendelet alapján. A törvény és végrehajtási rendelet szövegével, magyarázatokkal, az állatbetegségek ismertetésével és szakutasításokkal. Megyei és állami tisztviselők, községi előljáróságok, jegyzők, földbirtokosok, bérlők, mezei gazdák, orvosok stb. számára. Második kiadás, kiegészítve az összes újabb törvényekkel, rendeletekkel, min. utasításokkal 1889. évtől 1897. év végéig. (8r. XVI. 260 l.) Budapest, 1898. Franklin-Társulat. 1 frt 20 kr.
- Ugyanaz, I. kiadás. Budapest, 1888. 1 frt.

Szontagh Ábrahám, orvos- és sebészdoktor, homeopata Budapesten.

- 657. Über die Bedingungen der Grösse der Arbeitskraft mit Berücksichtigung einiger Hausthiere. Ein populärer Vortrag gehalten in der Jahresversammlung der Vereins für Naturkunde zu Pressburg am 25. Februar 1859. Pressburg 1859, Druck von C. F. Wigand. N. 8r. 20 l.

Szöts András, kolozsvári fizikus, lásd *Oeffner*.

Sztankó János, főorvos és Cserszky Antal.

- 658. A marhadög leírása. Debrecen, 1829. (8r. 31 l.) Címclap nélkül.

Tam Ferenc József báró. Mária Terézia 1765 március 21. kelt rendeletével engedélyt ad ezen csehországi származású szerzőnek, hogy könyvét Magyarországon árusíthassa. A rendelet, mely Linzbauer Codex-ének II. k. 417. lapján olvasható, következőleg szól: *Maria Theresia . . . Pro eo, quo in promotionem boni publici, ac fidelium subditorum Nostrorum procurandi commodi studio ferimur, Fideli nostro Nobis dilecto Magnifico Francisco Josepho Libero Baroni a Tam, Privilegium, super privative per eundem Baronem distrahendo in Regno nostro Hungariae libro, sub titulo: «Trifolii quadripartiti medicamenta sanandis pecoribus apta continente», edito, per decennium, ita, ut nullus alter Typographus eundem cudere, ac recudere, distrahereque possit, benigne indulsumus, ac concessimus.*

Arra vonatkozólag, hogy ezen könyv Magyarországon jelent-e meg, nem találok adatot sem a hazai, sem a külföldi könyvészetekben.

Tamás János, m.-vásárhelyi törvényhatósági állatorvos.

- *— 659. Az állati hullaégető-készülék alkalmazásának célja és haszna.

(U. ez németül és franciául is.) 8r. 15 l. Bpest, Európa r.-t. nyom. (Címlap nélk.) 1894.

Tamás János és Nemes Ödön.

- *— 660. Az állathullaszállító kocsi és égető-kemence s azok alkalmazásának nagy hordereje. (8r. 12 l.) Marosvásárhelytt, 1892. Nyomatott Adi Árpádnál.

Tanfi Gusztáv, lásd Tormay.

Tangl Ferenc, egyetemes orvosdoktor, szül. 1866 jan. 26. Budapesten, ahol középiskolai és egyetemi tanulmányait is végezte és ugyancsak itt avatták 1888 dec. 1-én orvosdoktorrá. Mint orvostanhallgató egy évig az általános kór- és gyógytani intézetben mint gyakornok, azután 1888 jan. 1-től kezdve a kórbonctani intézetben mint II. asszisztens volt alkalmazva, mely állásban 1889 ápr. 1-ig maradt, midőn a gráci egyetem szövet- és fejlődéstani tanszékéhez asszisztensnek lett kinevezve. Ezen állásban csak ugyanaz év novemberéig maradt, mert a budapesti egyetem orvoskari tanártestülete a Schordann-féle utazási ösztöndíjat adta neki, melyet két éven át élvezett. Ez idő alatt a tübingeni és berlini egyetemen végzett tanulmányokat. Negyedévig a berlini «Krankenhaus am Urban» című kórházban mint prosector, azután pedig a tübingeni egyetem kórbonctani intézetében mint tanársegéd volt alkalmazva. 1891 őszén hazatérve két hónapra a budapesti egyetem kórbonctani intézetének első tanársegédje lett, mire az állatorvosi akadémia tanártestületének ajánlatára a földművelésügyi m. kir. miniszter egy évi tanulmányútra külföldre küldte. Ezen évnek felét Lipcsében, Ludwig tanár élettani intézetében, másik felét Drezdában, Ellenberger tanár élettani intézetében (az állatorvosi főiskolán) töltötte. Hazatérve 1892 szept. havában mint segédtanár átvette az állatorvosi akadémián az élettani intézet vezetését s az élet-, szövet- és természettan tanítását. 1893-ban rendes tanárnak nevezték ki, mely állásban 1903 szept. haváig maradt, midőn a budapesti tud. egyetemen Plósz Pál halálakor megüresedett élet- és körvegytani tanszékre nyilvános rendes tanárnak nevezték ki. A főiskolától való távozása alkalmából a földművelési miniszter «buzgó és rendkívül sikeres» működéséért köszönetét és teljes elismerését nyilvánította, T. pedig a fő-

iskolai hallgatók kórház-egyesületének 200 koronás alapítványt tett. Tagadhatatlan, hogy T. lelkes és másokat is buzdító munkássága valóságos tudományos centrummá tette a főiskola élettani intézetét s az űr, melyet maga után hagyott, hosszú ideig érezhető marad. 1896 óta az akkor létesült állatélettani és takarmányozási kísérleti állomás vezetésével van megbízva, mely állomás számára a föld-

mívelésügyi m. kir. miniszter 1901-ben Budán új fényes intézetet épített, amelynek épülete és belső berendezése teljesen T. adatai szerint készült. 1898-ban a bécsi *Hochschule für Bodenkultur* tanártestületének egyhangú ajánlatára az osztrák közoktatási minisztérium meghívta azon főiskola élettani tanszékére, e meghívást azonban nem fogadta el. 1902 máj. 9-én a M. Tud. Akadémia levelező tagjának választotta.

- Útmutató a bakteriológiában. Vademecum bakteriologiai s ezekkel kapcsolatos szövettani vizsgálatokhoz. Számos ábrával a szövegben és két táblán, (8r., 148 l.) Budapest, Dobrowszky és Franke, 1894. 2 frt.
- 661. A bezsombolyázott sásos és békarokkás széna tápértéke. Különlenyomat a «Kísérletügyi Közlemények» IV. kötet (1901) 5. füzetéből. N. 8r. 11 l. Budapest, Pallas részvénytársaság nyomdája 1902.
- 662. A mezőhegyesi öntözött réteken termő széna mint lótakarmány. Kísérletes adat az öntözött réti széna takarmányértékének ismeretéhez. (Különlenyomat a «Kísérletügyi Közlemények» (1899.) II. kötet, 3. füzetéből.) N. 8r. 16 l. Budapest, Pallas részvénytársaság nyomdája 1899.

Tary Antal.

- *— 663. Rövid értekezés a juhok és szarvas marhák köröm fájásairól. P.-Berki, 1846.
Kézirat az OMGE. könyvtárában.

Tasner Antal, Andrássy György és Széchenyi István gróf titkára és hazafias törekvéseikben buzgó segédje (1808—1861.). Szerkesztette a *Gyepkönyv*-et (l. ezt, továbbá az *Andrássy és Széchenyi* címet); lefordította az angol lóversenyszabályokat, továbbá ő szerkesztette az 1837—41. évi jelentést a gazdasági egyesület állattenyésztési osztályának munkálkodásáról.

Tátray János, m. kir. ménesintézeti állami állatorvos Mezőhegyesen, jelenleg m. kir. állategészségügyi felügyelő, beosztva a földművelésügyi minisztérium állategészségügyi főosztályába.

— *Lásd Torma J.*

Tennecker, Chr. Ehrenfr. Seyfert von, szász királyi ovás őrnagy, főlovászmester és fő-lóorvos; 1817—23-ig a drezdai iskolán a lógyógyítás tanára. Szül. 1770. Braunschdorfban (Németorsz.), megh. 1839. Drezdában. (*Mortgen Ábrahám* álnév alatt is írt; l. ezt.)

- 664. A lókereskedés minden titkaival, kereskedési fortélyjaival és a lószépitési mesterségekkel. Kézikönyvül mindazoknak, kiknek minden hivataluk a lókereskedés, vagy a kik csak itt-ott adják el munkás lovaikat, valamint azoknak is, kik kereskedésre vagy maguk hasznára vásárolnak lovakat, a dolgoknak mindkét részről haszonnal leendő folytatása végett; valamint továbbá mindazoknak is, kik magoknak a lókereskedésről hasznokról bővebb esmeretséget kívánnak. Tehát lótenyésztőknek, lókereskedőknek, lovas-tiszteknek, istálló- s lovászmestereknek, ménesi előljáróknak, baromorvosi tanítóknak, ló-orvosoknak, orvos-kovácsoknak, mezei gazdáknak s minden lókedvellőnek és lóbirtokosnak, a kik ezen tárgyról tanítani,

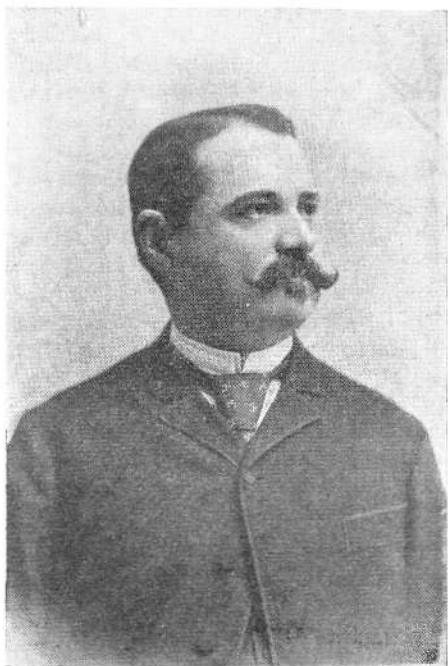
vagy taníttatni akarnak, Kamkeli Krell urnak, néhai porosz istálló-mester és lókereskedőnek alaptételei szerint kiadta . . . Második megjobbított kiadás után magyarra fordítva. Pest 1833. 8r. XVI, 271 l. Hartleben K. A. 1 frt.

Térey Pál.

— 665. Angol-skóthoni napló 1858. és 1859. évekről. Pest 1859, nyomt. Herz János. 8r. XVII, 368. és 1 l. 8 angol acél metszet, kő- és fametszetekkel. 5.—

Thanhoffer Lajos, orvosdoktor, egyetemi tanár, szül. Nyirbátorban (Szabolcsm.) 1843 nov. 23. régi magyar nemesi családból. Atyjának 1849-ben történt halála után Szathmárra került, s ott végezte a két elemi osztályt. A középiskolát Nagy-Károlyban és a pesti kegyesrendieknél, orvosi tanulmányait Pesten, 1867. végezte és már mint medikus mikroszkópos és összehasonlító anatómiai tanulmányokat tett. Harmadéves medikus korában két egyetemi pályadíjat is nyert, két munkájával, melyek közül az egyik a harántcsikos izmok idegvégződéseiről, a másik a rovarok Malpighi-edényeiről szólt. Ez utóbbi az egri természettudományi vándorgyűlés évkönyvében is megjelent. Negyedéves orvostanhallgató korában «A májbajokról, különös tekintettel a kórszövettanra» c. dolgozata nyert pályadíjat. Már ötödéves korában Balassa József sebésztanár oldalán, mint fizetéses műtő-növendék működött. Később hasonló minőségben egy évig Kovács József tanár mellett volt alkalmazva, s ekkor a műtői vizsgát is letette. Nagyobb vonzalmat érezve a teoretikus szakmák iránt, már 1868—69. Jendrássik oldalán működött, mint élettani asszisztens és a szövettani dolgozatok vezetője. Ugyancsak Jendrássik ajánlatára 1872. magántanárrá habilitáltak a szövettanból, *A zsír felszívódásáról* írt s külföldön is méltatott értekezése alapján. 1872. az állatorvosi akadémiához az élet- és szövettan, továbbá a természettan és vegytan nyilv. rendes tanárává nevezték ki, azon kötelezettséggel, hogy egyelőre a botanikát is tanítsa. Mingyárt az első tanári évben indítványozta a tanári testület ülésén, hogy a német nyelvű kötelezett előadások eltöröltessenek; egyhangúlag fogadta el a tanári testület ez indítványát s a minisztérium a felterjesztésre a német előadások tartását beszüntette. 1881-ben a budapesti orvosi fakultáson egyetemi nyilvános rendkívüli tanárrá neveztetett ki a szövet-

tanból. 1888. kir. tanácsosi címet nyert; végül 1890. a Lenhossék halálával megüresedett boncolási tanszék nyilvános rendes tanárává nevezték ki az egyetemre, a hol a mai napig működik. A bécsi világkiállításon mint juror, a bpesti utolsó kiállításon pedig mint előadó, mint osztályelnök tevékeny részt vett és érdemei elismerésül 1896. a

vaskorona-rend III. osztályával tüntettetett ki. A m. tud. akadémia 1880. levelező, 1891. rendes tagjává választotta. Az állatorvosi akadémián mint első tanított rendszeresen szövettant és ő vezette be a mikroszkópos vizsgálatokat.

- 666. A tenyészbéneságról. Kórszövettani vizsgálat alapján. 4° (52 l. XII. táblával.) Budapest, 1882. Földmiv., ipar- és keresk. m. kir. miniszterium.
- 667. Über Zuchtlähme. Nach eigenen pathologisch-histologischen Untersuchungen. Budapest 1882. (A földmiv. miniszt. kiadványa.)

- Ugyanaz, 2. Aufl. Mit 55 Fig. (88 l.) Wien (Perles), 1888. 3 márka.
- 668. Négy közlemény a m. kir. állatorvosi tanintézetből, bemutatja dr. Thanhoffer Lajos. 5 táblával. (63 l.) 1876. 50 kr.
- Tartalom:* I. A zsír első útja. — II. A csigolyaközi dűzsejtek szerkezetéhez. — III. Nedvutak az ütérfalakban. — IV. Adalék az idegállomány vizsgálatához. *Krausz Károlytól.*
- 669. Közlemények az állatorvosi élettani intézetből. II. Eszközök és vizsgálatok 4 rajz a szöveg között. (13 l.) 1886. — 20. [*Értekezések a term. tud. köréből, 16. k. 2. sz.* Kiadja a m. tud. akadémia.]
- 670. A földmív. ipar- és keresk. miniszterhez jelentése külföldi utazása alatt tett tapasztalatairól. 8° (68 l.) Budapest, 1877. Minisztérium.
- 671. Az állatorvosi tudomány és állatorvosi tanintézetünk története. Az állatorvosi szakoktatás hazánkban való megkezdése százados emlékünnepére, 1887. febr. 6-ára írta Th. L. (8r. VII, 64 l.) Budapest, 1888. Bizom. Eggenberger. 75 kr.
- 672. Az összehasonlító élet- és szövettan alapvonalai. A földmív., ipar- és keresk. minisztérium megbízásából. 8° (XVI, 668 l.) Budapest, 1883. Minisztérium.
- 673. Grundzüge der vergleichenden Physiologie und Histologie. Mit 195 H. Stuttgart (Enke), 1885. 16 márka.

Thewrewk Árpád, budapesti tanár.

- 674. Állatkínzás és állatvédelem. Paedagogiai tanulmány. Budapest, Franklin társ. nyom. 1887. Ifj. Nagel Ottó kiad. 40 kr.

Tolnay Sándor, orvosdoktor, a pesti állatorvosi iskola első, nagyérdemű tanára, kinek szakértelmén és buzgóságán fordult meg első sorban, hogy az állatorvosi intézmény hazánkban örök időkre, életképes módon meghonosodott.

Alexander Tolnay
 aris veterinarius
 Professor

Magánviszonyairól, sajnos, nem sokat deríthettem ki. *Szinnyei* szerint 1747-ben született, Nagy-Csömetén (Vas m.) és Budapesten, 1818 április 25. halt meg. *Köszeghi Sándor* (Nemes családok Pest vmében, 398. l.) adatai szerint Zala

vmegye bizonyítványa alapján József, Gábor, Antal és Sándor fiaival együtt 1808-ban Pestmegye nemesei sorába vették fel és ki is hirdették.

T. működésének kezdete összeesik a pesti állatorvosi iskola alapításának történetével.

1783-ban az egyetem Budáról Pestre lőn áthelyezve s II. József 1784 máj. 26. kelt rendeletében¹ azt mondja, hogy a botanikus kertnek és az állatorvosi intézetnek ugyanazon a helyen köll lennie, talán valamely megszüntetett vagy még megszüntetendő kolostor helyén; egyszersmind értesíti a helytartótanácsot, hogy a hely kiszemelése végett *Wolstein* bécsi állatorvos-tanár nemsokára leutazik Pestre. Ugyane rendelet T. S.-nak, állatorvosi tanulmányai folytatása végett, egy évre 200 frt stipendiumot engedélyez. Tehát ezidőben T. már Bécsben, *Wolstein* vezetése mellett, tanulmányozta az állatgyógyászatot. A pesti egyetemen már 1783-ban rk. tanári állás lőn szervezve az állatorvoslás tanítására, T. azonban csak 1787-ben foglalta el ezen állást. Az eredeti kinevezés (51.874. sz. a.) következőleg hangzik:

«Sr. Majestät haben nach den Beyspiel der Übrigen hohen Schullen in der deutschen Erblanden auch bei der Universität zu Pest die Errichtung eines Lehr Stuhls der Vieh Arzney Kunde zu bewilligen, und für denselben Alexander Tolnay als Lehrer mit den Systemisirten Gehalt von jährl. 600 fl zu ernennen geruhet. Ihm Universitäts Magistrat wird dieser Höchste Entschluss mit dem hiemit angezeigt, dass die nähere Bestimmung zur Errichtung dieses Lehr-Faches nachfolgen wird. Ofen den 12-ten December 1786.»

Tolnay első — német nyelvű — előadását «*Von der Nothwendigkeit und dem Nutzen der Thierarzney, besonders für Ungarn*» címen tartotta meg, mely önállóan is megjelent. Ezen első előadás napját sem *Thanhoffer*nek, sem nekem nem sikerült kiderítenem. Egy leirat, (1787. május 14. 17.109. prot. sz., kérdezi, hogy mi az oka annak, hogy *Tolnay* mindeddig még elméleti előadásokat sem nem tartott, holott már febr. 15-én Pestre érkezett. Másutt meg van mondva, hogy rendes idejében nem kezdheti előadását, mert nekie sok állatbonctani preparátumot kell készítenie s használatra egy munkát (a *Wolsteinét*), kell lefordítania. Úgy látszik,

¹ Lásd *Linzbauer*, Codex III. 1. 102. 1.

hogy T. a rendes előadásokat csak júniusban vagy július elején kezdte meg, mert egy 1787. július 5. keit fölterjesztés azt mondja, hogy *«praelectiones ex arte veterinaria jam initium sumserunt.»* Az első előadások csak a járványtanra szorítkoztak és az egyetemi szabályzat utasítása szerint február közepétől július végeig tartottak. A beszerzendő eszközök- és könyvekre ugyanekkor 549 frt 58 krt utalványoztak.

Az előadások tervezetére és az első adminisztratív intézkedésekre vonatkozólag az 1787. évi 4748. sz. helytartótanácsi rendelet ad utasításokat. E rendelet, mely az állatorvosi főiskola irattárában található, következőleg hangzik:

In folgendem erhält der Universitäts-Magistrat die Bestimmung zur Einrichtung des Lehr-Stuhls der Vieh-Arzney-Kunst, dessen Errichtung bei der Hohen Schule dem Universitäts-Magistrat bereits Kund gemacht worden.

Die Vorlesungen sind bloss auf die Seuche und Krankheiten des Horn-Viehes, der Schafe, Pferde und Schweine zu beschränken; der Lehrkurs muss in der mitte February seinen Anfang nehmen, und endigt sich in July; wochentlich werden drei Vorlesungen gehalten, die jedesmahl eine Stunde dauern sollen. Die Stunde selbst, den Ort, den Stall für ein und anderes Stuck-Vieh, allenfalls auch den gantzen Lehrkurs wird der Universitäts-Magistrat, letzteren mit Rücksichtnehmung auf die grossen Schulferien, nach Vernehmung des Lehrers *Tolnay* bestimmen, und die weitem Anzeige dieser Königl. Ungarischen Statthalterey einreichen.

Was die erforderliche Instrumente, Geräthschaften und Bücher betrifft, darüber wird dem Universitäts-Magistrat in der Anlage $\frac{1}{2}$. das Verzeichniess zugeschicket, und der zur Anschaffung derselben nöthige Geld-Betrag pr. 549 f. 58 kr. bei dem Pesther Satzamt unter einen angewiesen.

Die Instrumente sind in Wienn verfertigen zu lassen; die Geräthschaften und Bücher aber in Loco, wenn sie damit zu Rechnung der Transports-Kösten um den im Verzeichnisse ausgesetzten Preis zu haben sind, herbeizu schaffen, und dafür zu sorgen, dass darüber die von schriftsmässigen Inventarien verfasst werden.

So wie der Universitäts-Magistrat dem Lehrer der Vieh Arznei *Tolnay* von der Bestimmung und Einrichtung dieses Lehr-Stuhls befehlen, auch zur Bewirkung dieses erlassenen Auftrags die weiteren Verfügungen machen wird; so komt bei der hierüber zu legende Berichts-Erstattung auch anzuzeigen, an welchen Tag obgedachter Lehrer *Tolnay* bei der hohen Schule angelangt sei. Gegeben von der Königl. Hung. Statthalterei, Ofen, den 6-ten Febr. 1787. (Aláírva: Ch. Graf v. Niczky, Georg v. Keőfejő m. p.)

Ügylátszik, hogy *Tolnay* nagy buzgósággal fogott a tanításhoz, mert *Markovics* egyetemi rektor egyik (1790. aug. havában kelt) fölterjesztésében azt mondja róla, hogy *«cujus*

zelus in propaganda hac arte (veterinaria) sane laudabilis reflexioneque dignus est.»

A hazai állatorvosi oktatás ügye azomban csak attól kezdve nyert nagyobb lendületet, midőn az intézet saját helyiséget nyert. E célra már évekkal előbb két hely ajánlatott Budán, s Wolstein János, az állatgyógyászat akkori nagyhírű bécsi tanára, 1783-ban leküldetett a helyek megtekintésére s ő a városmajormelletti egyik telek mellett nyilatkozott; sőt az egyetem Pestre szándékolta elhelyezése esetére az udvari tanulmányi bizottság az állatgyógyintézet felállítását a fentebb említett 19.808 frt és 45²/₄ kron megszerzendő helyen javasolta. József császár, mint említettem, a fűvészkerttel akarta az állatgyógyintézetet felállíttatni, de ettől a szándékától azután elállván, az állatorvosi tanintézet 1789-ben Pesten a Skopek-féle majorban helyeztetett el.

Tolnay a helytartó-tanácsához intézett (1789. márc. 26-án kelt) s a főiskola irattárában található folyamodványában az állatorvosi intézet helyének megválasztására vonatkozólag a következőket írja: «Der diesen Institut angemässene Ort muss mit einem schattigten Garten, fruchtbaren Wiesen, mit abgetheilten Stallungen für das Hornvieh, Pferde und Schweine und mit einigen Zimmern versehen seyn, wozu fast kein bequemerer Ort hier in Pest fürgewählet werden könnte, als die Hälfte des *Scopekischen Mayerhofes in der Theresia-Vorstadt* gelegen, den bereits Bittsteller nebst einigen Zimmern und vier besonders abgetheilten Stallungen, auf seine eigene Kosten gegen jährlichen Zinns von 250 fl., besonders zur Befriedigung seiner Privatzuhörer, um ihnen einige practische Fälle verschaffen zu können, im Bestand genommen hat.» Az 1789. okt. 14-én (39.301. sz.) kelt udvari rendelet némi módosításokkal elfogadja a Tolnay-féle javaslatot s a Skopek-féle major¹ bérletére 200 frtot, a segéd, adjunktus (*Pohl Ignác*) fizetésére 150 frtot², a szolga fize-

¹ E major helyiségei a leirat szerint a következők voltak: 10. pro occasione instituti in qua in plures partes divisum stabulum pro uno alterove animali, hortus item umbrosus, pratum et balneum reclinatorium, unum alterumve cubile cum culina et cellario, ubi et professori pro condescensione, et assistenti cubile adsit, 200 fl.

² *Pohl Ignác* azelőtt a bécsi állatorvosi intézetben volt alkalmazva s Tolnay a helytartó-tanácsához intézett folyamodványában őt ajánlotta segédnek, azt írván róla, hogy «ein Mensch von Talenten und bester Aufführung»; külföldben se latinul, se magyarul nem tudott. Ezen P. I. 1803. máj. 12. halt meg s utána Stulfa Péter, a későbbi egyetemi tanár, neveztetett ki adjunktussá, 1803. júl. 29-én. (*Főisk. irattár.*)

tése 96 frtot¹, fára 34 frtot, istálló-berendezésre, takarmányra és gyógyszerekre 70 frtot utalványoz. Az intézet azomban nem sokáig volt a Skopek-féle majorban, mert már 1790. év febr. 1-jétől kezdve *Hülff* Móric őrnagy majorjába lőn áthelyezve. Ezen áthelyezés főleg azért volt indokolt, mert a Skopek-féle major állandóan ki volt téve az árvíz-veszélynek s ez különösen fenyegető volt 1789 tavaszán. Ezen *Hülff*-féle major a Józsefvárosban feküdt s az egész telepért 450 frt évi bért fizetett az állam. A főiskola irattárában található bérleti szerződés a következő részletes leírását adja e telepnek: «a) *Von dem Haus, dem Theil, so der inneren Stadt zulieget, benanntlich aber bey dem unteren Thor anfangend hinterhand eine Kuchel, zwey Zimmer und dem daranstossenden Keller; weiters den dortigen grossen Pferdestall, sambt dem darüber befindlichen Heu-Boden. Dann gegen den Garten zu drey Zimmer, eine Kuchel, eine Kammer, und einem Keller, samt den auf dieser Gelegenheit befindliche Boden, und endlich bey dem Mahr Stall, den dort befindlichen kleinen Stall auf vier Pferde. — b) Vom Garten zur Wayde den Wasser Gang untern den Baumen, auf der linken auswärtigen Seite vom Stall bis zur hintern Garten Mauer, und von dannen durch den Wasser Pass bis zum Garten Thor. — c) Dicht ausser dem Gatter Thor aus 200 □ Klafter bestehenden Grund ebenfalls zur Wayde, und endlich — d) Den an die Plank des Gartens anstoppenden, und mit ihm durch einen Eingang verbundenen Grund, der aus ohngefähr 700 □ Klafter bestehet, ringsum eingep planket, und zum Theil (mit) Mauelbeer Baumen en alleé versetzt und mit einer geraumigen Schupfen versehen ist, die in der Länge 12, und in der Breite 6 Klafter enthaltet.»*

Az intézet a *Hülff*-féle majorban sem sokáig talált hajlékot. Tolnay 1794. okt. 10. az orvosi kar igazgatójához intézett beadványában azt mondja, hogy a *Hülff*-féle telep legelőjén már két év óta nem nő fű, továbbá új kerítéssel kellene körülvétni, de ennek költségeit a tulajdonos nem akarja vállalni, továbbá, hogy a kertnek azon a részén, a hol a bonctani gyűjtemény (*theatrum zootomicum*) van elhelyezve, nemsokára utcát vágnak; ennél fogva azt ajánlja, hogy az intézetet a *Kenedics Benjamin* és testvérei józsefvárosi házában helyezték el, mely a szent Rókus-kápolna közelében,

¹ *Thanhoffer* «Tanintézetünk története» c. munkájában tévesen 90 frtot említ, ugyanő más helyen Skopek-major helyett hibásan *Skopetz*-majort ír.

az u. n. *Gamsel-Wald* mellett feküdt és 450 lépéssel közelebb esett az egyetem épületéhez, mint a Hülff telepe; továbbá a Kenedics testvérek csak 300 frt évi bért kérnek, illetőleg 600 frtért a telek végleges eladására is hajlandók. Tolnay azt is ajánlja, hogy a bérleten megtakarítandó 150 frtot fordítsák az intézet javára és pedig 50 frtot takarmány beszerzésére, kísérletezésre stb., 50 frtot a segéd fizetésének javítására (míg u. i. a többi egyetemi segítők fizetése 300—400 frt, addig az állatorvosi adjunktusé csak 150 frt), végül 50 frtot a cselédség kielégítésére és napszamosok fogadására. Tolnay ajánlatát el is fogadták és az intézet 1795. év szept. György napján (225 frt évi bér fizetése mellett) a Kenedics-féle telepre költözött.¹

Tolnay 1805-ben azt írja ezen Kenedics-féle telek helyrajzára vonatkozólag: *«Proximus locus ad universitatem existit, aditusque ad hunc locum liber per portam Ketskemethiensem, quae via optima est, dein per plateam Sandorianam, quae via proxima ad universitatem, deinde etiam per portam Hatvaniensem tertia via bona patet»*. A ház bére később 300 frtra emeltetvén, már 1801-ben alkudoztak annak megvételére s valóban 1806-ban a ház 8133 frt 20 krért az egyetem birtokába ment át. Ebben az épületben volt elhelyezve az állatorvosi intézet egészen 1827-ig, mikoris a Hertsuth-féle házba, a dohány- és súp-utca sarkán, költözött.

1795-ben komoly veszedelem fenyegette az alig megszületett állatorvosi iskola életét. U. i. gróf *Pálffy* Miklós Bécsben állomásozó s a Lothringeni Károly kúrasszir-ezredben szolgáló ezredes, a ki lehet, hogy jó szándékú, de mindenestre gyöngé nemzeti érzésű magyar volt, 1795. szept. 25-én *«aus wahrer Vaterlandsliebe»* (!) azt a nevezetes javaslatot teszi a felségnek, hogy Magyarországnak és az egész *«császári monarchiának»* érdekében volna, hogy közadakozás útján Bécsben egy új állatorvosi intézet építtetnék, internátussal kapcsolatban, hol az egész monarchia állatorvosnövendékei végeznék tanulmányaikat. Ugyanekkor *«Vorschlag an meine Landesleute»* címmel német nyelvű felszólítást intéz a magyar hazafiakhoz, hogy erre a Bécsben építendő iskolára adakozzanak! Egyszersmind azt javasolja,

¹ Ugy látszik, hogy ezen a helyen sem volt az intézet az árvíz-veszély ellen biztonságban, mert Tolnay följegyzései szerint az 1799. év április és május havában az árvízről megrongált épületeket javíttatni kellett.

hogy 1000 frtos részvények bocsáttassanak ki s minden részvényesnek jogában álljon egy-egy ifjút Bécsbe küldeni, ahol ingyen szállást és oktatást nyerne. A tanfolyam két évig tartana; első évben Bécsben a teoretikus ösmeretekkel, 2. évben pedig Mezőhegyesen gyakorlattal foglalkoznának a hallgatók. Ezt a tervezetet a pesti egyetem tanácsához is leküldötték vélemény-adás végett s Tolnay Sándor érdeme, hogy Pálffy gr. szerencsétlen eszméje megfelelő alapossággal, többek között arra való erélyes hivatkozással, hogy csak az imént hozott 1790. törvények értelmében Magyarország közoktatási ügyekben az örökös tartományoktól teljesen függetlenül intézkedik, visszautasított.

A tanulmányi rendtartást illetőleg a fennálló szabályokon többrendbeli változás történt a mult század elején, úgy a többi, mint az orvosi karban is. Így a 4 éves orvosi s a 2 éves sebészi tanfolyam megtartatván, több tantárgy, nevezetesen a törvényszéki orvostan, az orvosi rendészet, a szemészet és az *állatorvostan* hallgatása úgy az orvos-, mint a sebésznövendékeknek kötelezővé tétetett. Azonkívül a közszolgálatban levő sebészek, azok kivételével, kik már 1770-ben is gyakoroltak, a szülészet és az *állatorvostan* utólagos hallgatására köteleztettek. Továbbá az 1789. máj. 19-én 18.963. sz. a. kelt helytartótanácsi rendelet még azt is kimondja, hogy fizikátusok vagy más orvos-sebészi állások betöltésénél előnyben részesítendőek azok a folya-modók, kiknek a pesti egyetem állatorvostan-tanárától kiállított tanulmányi bizonyítványuk is van. A más tekintetben is érdekes rendelet következőleg hangzik:

«Die höchste Entschliessung in Rücksicht auf die Vieharzneykunde verordnet: bei Besetzung eines Physikats, oder bei Verleihung einer anderen medicinisch- oder chyrurgischen besoldeten Stelle denjenigen Aerzten oder Wundärzten *caeteris paribus* den Vorzug zu geben, welche zugleich von dem Lehrer der Vieharzney-Wissenschaft ein Zeug-niss beibringen, dass sie auch in diesem Fache hinlängliche Kenntniss und Erfahrung besitzen. Die Verordnung trifft daher keineswegs alle Aerzte und Wundärzte insgemein, sondern nur solche, die um einen öffentlichen Dienst sich bewerben. Auch verlangt sie nur ein Zeug-niss von dem öffentlichen Lehrer der Vieharzneykunde, nicht aber ein Diplom von irgend einer medicinischen Facultät; ferner seyen weder die Aerzte, noch die Wundärzte an eine bestimmte Zeit gebunden, binnen welcher sie das Nöthige von diesem Fach zu erlernen hätten, und es stehet jedem frey, sich dabey nach seinen Umständen, und nach Gelegenheit zu richten; demnach hätte die medicinische Facultät zu Pest sich niemals mit diesem Fache unmittelbar bemengen, und

noch weniger auf eine scharfe Facultäts-Prüfung antragen sollen: dagegen aber ist derselben nachdrücklich einzubinden, dass sie bei Prüfung der Ärzte und Wundärzte genauer zu Werke gehe, *indem die wiederholte Erfahrung zeigt, dass mittelmässige Subjecte, die auf anderen Universitäten es nicht wagen würden, sich zu den strengen Prüfungen zu stellen, geradezu nach Pest reisen, und nach einigen Wochen als graduirte Aerzte zurückkommen, und daher hat die köngl. Statthalterey mit allem Ernste und Eifer zu sorgen, dass diese dem Staate, dem Lande, und dem Ruhm der Universität sowohl, als dem Vertrauen, welches öffentlichen Lehranstalten immer unterlegt, und ungeschwächt erhalten sollten, höchst nachtheiligen Unfuge gesteuert werde. Gegeben Ofen etc.»*

A patkolástan intenzívebb tanítását is Tolnay kezdeményezte. U. i. 1799-ben arra kéri az orvosi kart, hogy tanító kovácsot nevezzenek ki és kovácsműhely építtessék, mert mint mondja, «most háborús idők járván, a vármegyéknek a nemesi felkelő sereghez szükségük van tanult kovácsokra»; egyúttal kovácsnak *Hangl Ferenc* budai polgárt, ki már előbb hallgatta az állatgyógyászatot, ajánlotta. 1800-ban a kovácsok tanítására csakugyan patkolási külön kovácsműhely lett felállítva és tanítóul *Hangl Ferenc* budai kovácsmester, segéddel, lett alkalmazva. Megjegyzendő, hogy Tolnay fizetését körülbelől ugyanekkor (1799. évi 21.885. sz. helytart. tan. rendelet értelmében) 200 frttal emelték, de egyszersmind kötelezték, hogy a kovácsokat ingyen tanítsa és a tanfolyam bevégeztével bizonyítványt adjon nekik. Hangelnek, a ki 1806 október 3-án hirtelen meghalt, 200 frt, a segédeknek pedig havi 12 frt fizetésük volt. A műhely elkészítése 100 frt és 15 krba, a műszerek beszerzése 176 frt és 54 krba került.

A helyes lóvasalás is előmozdítottatott a múlt század végén azon üdvös intézkedés által, melyet 1799. évi augusztus 30-án kelt udvari rendeletre ugyanazon évi szeptember hó 25-én 21.885. sz. a. kiadott helytartó-tanácsi rendelet szabályozott, s melyben a törvényhatóságok fel lettek szólítva, hogy a kebelbeli kovácsok közül néhányat téli időben az állatgyógyintézetbe küldjenek, hol a tanítás számukra évenként január 15-én kezdődik. Meghagyták továbbá legfelsőbb helyről, hogy a tanfolyamra felküldött kovácsok a házipénztárból segélyeztessenek, s hogy ezen tanfolyam bizonyítványa nélkül kovácsmesterségre az illető ne bocsátassék; továbbá felszólítottak s buzdítottak az egyes uradalmak, hogy az intézetbe kovácsaikat beküldjék; e mellett

elhatározták, hogy minden városból és a vármegyék minden járásából legalább begy, a magyar vagy német nyelvben jártas, írni és olvasni tudó kovács 30 krajcárnyi napidíjjal küldessék fel, s hogy azoknak, kik községi szolgálatban voltak, állásuk a tanfolyam tartama alatt tartassék fenn.¹

Thanhoffer (id. h. 48. lapon) azt mondja, hogy T. eleinte csak a járványtant adta elő az orvosok és sebészek számára és csak 12 év múlva nyílt meg egy 8 hónapig tartó kurzus a kovácsok részére, kiket a tanár és egy (később két) tanársegéd és a tanító-kovács oktattak. Ezt a tanfolyamot, melyet különben orvosok, sebészek, gazdák és az uradalmak által beküldött gazdatisztek is hallgattak, később egyévéssé tették. *Thanhoffernek* ez az állítása nem egészen helyes, mert a helytartótanácsnak 1788. febr. 28. kelt s az orvosi kar dékánjához intézett rendeletéből kitűnik, hogy T. ez év február havában, saját jelentése szerint, a féléves teoretikus tanfolyamot már bevégezte, de azonkívül 21 gazdatisztnak (magyar nyelven) elméleti és gyakorlati kurzust adott 4 hónapon át, a fennmaradó négy hónapi kurzusra vonatkozólag pedig kéri, hogy azt (a gazdatiszteknek) *sub titulo privati* az *Almási-féle majorban* május 15-én folytathassa, s hogy e gyakorlati előadásokról a helytartótanács a szomszédos vármegyéket is értesítse.

Egy később (1790. május 21. kelt) helytartótanácsi rendelet azt is meghagyja, hogy Tolnay a sebészhallgatóknak félóráig magyar, félóráig latin nyelven adjon elő.

Tolnay a tanításon és az állatorvosi intézet vezetésén kívül, mint a helytartótanács véleményező szakközege is serényen működött. Különösen a minduntalan pusztító marhavészjárványok vették igénybe ezirányú munkásságát, mint azt a főiskola irattárában található véleményei és irodalmi működése is bizonyítják. 1792. évben két, a marhavészre vonatkozó utasítást is dolgozott ki, melyek nyomtatásban is megjelentek s a következőleg hangzanak:

«40198. A' Szarvas Marháknak betegsége ellen, mely a' kérődő Gyomornak (Százrétű patzalnak) ki száradásából, a' tüdőnek és a' Nyeideklőnek fel gyúladásából áll, és a' melyhez némely betegségekben azon fellyül a' bőr alá hatott Szél- és Vizi-Daganat, nem különben a' májban meg-teremni Szokott férgek is férköznek; e'

¹ *Thanhoffer*, Tanintézetünk története, 47. l.

következendő Polgári és Orvosi Rendeléseket szükséges elővenni és megtartani.

Először. Minden Marhás Gazdának első, és legfőbb gondja legyen az, hogy a' le-betegedett Marháját a' többi egészségesektől legottan elválassza, és a' betegeseket Szellős és árnyékos helyen tartsa.

Másodszor. A' beteges Marhának naponként elsőben a' szemci, orra, szája friss vízzel többször mosattassék meg annak utána a' nyelve sós etzetes vízzel dörgöltessék és tisztítottassék meg, melly, hogyha megsebesödne, lépes mézzel kenetessék meg.

Harmadszor. Hogyha az illetén beteges Marhák még valami eledelt vehetnének magukhoz, az tehát egyedül lágy és könnyen meg emészthető legyen, p. o. Káposzta, és más egyéb kerti Zöldségeknek Leveli, feje, vagy Sárga répa, Dinnye, Tök, Retek, sóval adattassanak nékek; nem pedig Széna, Árpa, Kukoritzta, vagy pedig Köles és több e' féle.

Negyedszer. A' beteges Marhának mindennap háromszor adassék Lisztel kevertt, vagy Szénával forraltt víz, konyha sóval és mézzel egyelítve, mellyben, hogyha a' Marha nagy forróságba volna, Salétromot is lehet vetni: mind-az által arra kell vigyázni, hogy ez utolsó akkor ki hagyattassék, a' midőn a' beteges marhán hasmenés vagyon.

Ötödször. Minden Marhás Gazda tisztán tartsa Marháját, és azt gyakran Szalma tekertsel vakarja meg.

Hatodszor. Hogyha az erősebb természetű Marháknak szügyökön, leg-ottan a' betegség kezdetén szörből vert kötél, vagy pánthika (setaceum) a' bőr alatt által vonattatik, nem külömben, ha a' Nyakok Lepenyőjén a' bőr alá fekete húnnyor gyökér tétetik, igen sokat szokott használni. Mely Operationak végbevitelében az első probát tegye meg a' járásbeli Borbély, 's annakutána erre illendőképén tanítsa meg a Marhás Gazdát is.

Hetedszer. Mihelyest a' beteges Marhának, a' most előhozott orvoslás alá vett részei meg gennyetségesednek (melly jó jel) szükséges, hogy ezen meg nyitott gennyetséges részek mindennap friss, vagy pedig lágy vízzel kimosattassanak és megtisztítottassanak.

Nyoltzadszor. Nem külömben sokat használ az is, hogyha ama Tallér szélességű tüzes vassal, akár a' betegség kezdetén, akár pedig annak közép táján a' nyaválás marha hasának oldal részei, vagy pedig a szügye mind addig pörgöltetik, miglen az égetett helyen a' bőr gesztenye színűvé nem válik.

Kilenzedszer. A' marhák hasa szorulásában sokat használ, hogyha azok a' felforraltt Málva, sóval és szappannal elegyített levélvel klisteroztatnak. Hogy ha pedig kemény has menések vólna; az ollyatén marhának adassék italul pergelt lentse, és borsó lisztből tölggya-héj porral elegyítve készített sűrű Leves. Vagy feje Málva, Korpából és Tölggya héjből egy pohár borral megkevert klister.

Tizedszer. Ha a' Marhának bőre fel vagyon fúva, ha széldaganatban szenvednek, az e-féle nyavalyában köpölytessék meg a' bőrök, és annak utána vagy sós vízzel vagy pedig jó illatú füvekből p. o. Rozmaringból, Isopból, Zsályából főtt vízzel többször mosattassék meg.

Tizenegyedszer. Ha az elesett Marhák felbontása és Visgálásakor a májban férgek találatnak; ez ilyen nyavalyájú Marháknak a'

nyelvekre kenetessék minden nap perje, vagy is (a' mint másként nevezik) ördög bordája porrá törött fűből, mézzel és kövi olajjal készített Lictarium Nem különben adassék nékiek többször sós víz italul.

Tizenkettedszer. Az elesett Marhák legottan meg döglegések után az Istállótól távol levő bizonyos helyen több részekre vagdaltassanak fel, és egy ölnyi mélységű vermekbe olly szorgalmatossággal temet-tesenek el, hogy azokból a dögöt sem az ebek, sem pedig más egyéb ragadozó fene vadak ki ne áshassák, és széllyel ne hirtzol-hassák, hogy annakutánna ez által a dög tovább ne terjedjen és nagyobb erőt ne végyen.

Tizenharmadszor. Ha az elesett Marháknak bőrci kelevényesek, hólyagossak, és szokáson fellyül büdösebbek, az e féle el esett Marhák bőrröstől ásattassanak el.

Tizennegyedszer. A' marha meg döglesztől számlált 3 órák el-mulása után egy Marháknak bőre se huzattason-le. A' polgári jó rendre vigyázó tisztviselők.

Tizenötödször. Fő vigyázással leginkább azon légyenek, hogy semmi féle beteges marha le ne vágattassék, 's annak húsa el ne adtassék, és eledelre ne fordittassék.

Tizenhatodszor. Az elesett Marhák Bőrcik először friss vízben mosattassanak meg, annakutánna erős lugba áztattassanak be, 's abból kivéven ismét friss vízben mosattassanak ki, végtére az Istállótól távol levő bizonyos helyen jól szárittassanak meg.

Tizenhetedszer. Az ollyatén alaton Vidékekben, melyekben a' marhadöge dühösködik és a' mellyek völgyes helyeken hegyektől környülvétetvén, fekszenek, hogy a meg romlott Levegőg kitisztit-tassék, mindennap gyalog-fenyő fából, (hogy ha az annak kerületében találtatik) nagy tűz rakattassék.

Tizennyoltzadszor. A' Helységek Birái, és azoknak Nótáriusai kötelesek lesznek házról házra jární, és az itt ki rendeléseket végbe vétetni. Nemkülömben magok a' Plébanos Urak is fognatos Tanáts-adások, és intéseik által igyekezzenek, a' Helység bélieket ébresztteni és arra birni, hogy azok tulajdon Marháinak tisztogatásában, jó gondviselésében, és nevelésében különös iparkodással fáradozzanak. és ezen idő adott orvoslás módját hasznokra fordítsák.

Tizenkilentzedszer. Minden Járásbeli Borbély tartozik minden nyól-tzad napban a' maga vidékében levő marhadöggel megvesztegetett Helységeket megjárni, a' beteges marháknak orvoslásához elsőben is maga személyében hozzá látni, s' annakutánna a' Marhas Gazdának eziránt szükséges oktatást adni. Szinte azon Szerént.

Huszadszor. A' Vármegeyk Doktorai tartozzanak az ollyatén meg-vesztegetett Helységeket meglátogatni, minden ki telhető jó és hasz-nos rendeléseket tenni, és ez illetén állapotban magokat előadható minden környüllállások eránt maguk tulajdon megjegyzéseit fel-írni és azokról a' vármegyét szükségesképen tudósítani.

Huszoneyedszer. A' marhadögben, attól megörző szer gyanánt sokat használ, ha nyoltz rész oltatlan mészből és egy rész koromból készített vízből nyoltz napig mindennap egy meszely töltetik a Marha torkába.

Nem különben a' fent említett vassal való sütés, a fekete húnnyor

gyökér, és végtére a' gyakori só-nyalás védelmezi az egészséges marhákat a' betegségtől.

Huszonkettedszer. Az elegendő egészséges Viz nélkül szükölködő Helyeken ásattassanak több kutak.

Huszonharmadszor. A' nagyobb Helységekben, leginkább Városokban, melyekben a' Marhadög tapasztaltatik, állíttassanak fel Marhák Ispitályai, melyekben a' jó egészséges víz mellett szükség, hogy a' Marha gondviselésére legalább két alkalmas személy rendeltessen.

Huszonnegyedszer. A' marha döge megszünése után, nem előbb, hanem hat hét mulva legyen Szabad a' Gazdáknak friss és egészséges marhát szerezni.

Tolnay Sándor,

Marhák Orvosi Tudományának Tanítója.

Ugyanez megjelent németül is, és minden vármegye közönségének megküldetett.

A másik okmány úgy látszik kibővítése az előbb közöltnek, korra nézve tehát fiatalabb. Erre enged legalább következtetni egyrészt az okmány terjedelme, másrészt annak a részletekbe való bocsátkozása; ugyanis az egész három szakaszra van osztva. Tartalma azomban nagyrészt egyezik az előbbivel. Hogy bővebben tárgyalja a rendeleteket, ennek talán az volt az oka, hogy az előbbit nem értették meg vagy félréértették, az állatjárvány nem csökkent s ezért volt szükség a rendeletek kibővítésére. Ez újabb rendelet következőleg hangzik:

«5677. A közönséges, és mostanában újra az Országnek némely Vár megyéiben támadott Szarvas Marhadög ellen, mely forró epés; 's rothadt Hidegtelestől áll, és a' Tüdőknek, Lépnek, Májnak; főképpen pedig az harmadik Gyomornak (melly a' kérődő Marhában száz-rétű patzalnak neveztetik) meg-szorulásából, és gyuladásából származik, annak pedig oka rész szerént a' változandó, s' ártalmas levegő-Ég, rész szerént pedig a megromlott penészes eledel, a' posványos víz, a' vagy a' szükséges eledelnek és víznek fogyatkozása etc. szokott lenni: következők gyógyító szerek, és a' Dög veszélyt el kerültető rendelések hasznosak, 's méltók arra, hogy az Országban minden Marhás Gazdával közletessenek.

A' Dög-veszélyt el kerültető Rendelések.

Először: Minden Helységekben a' Marhás Gazdáknak első és legfőbb Gondgyok legyen arra, hogy Marhájokat az üdőnek változandó, 's ártalmas mivólta ellen, úgymint a' felettébb való hideg, meleg, vagy sokáig tartó nedves és ködös Üdő ellen a' mennyire lehet védelmezzék; mert valamint a' felettébb való hideg a' testi vékony nedvességeket megsűriti, a' vért meg rontya, élessé teszi, és az által az Állatokat (értem a' házi és szelid Marhákat): a' Levegő-Égnek mindennemű ártalmas tulajdonságában részelteti, úgy hasonló képpen a' sokáig tartó meleg és száraz üdő a' testi vékony nedvességeket el oszlattya, a' Marhának vérét megsűriti, és a' Tüdőkben, Lépben,

Májban, főképpen pedig a Száz rétű patzalban szorulást, gyulladást, és rothadást okoz; a sokáig tartó lágy, 's meleg üdő viszontag a, testet, és annak minden tagját annyira meglágyítja és erőtlenníti, hogy az által köhögés, fulladozás, tüdő gyulladás és rothadás következik.

Másodszer: Minden Marhás Gazdának a többi közt javasoltatik, hogy nem csak Istállókat, Szineket és Udvarokat tisztán tartsák, hanem marhákat is (értem a jámborokat) gyakorta tisztogassák, meg vakarják, és néha szalma tekertsel is meg dörgölkék, sőt még friss vízzel is azokat (a' mint azt már más iparkodó nemzetek szokásba vették) meg mossák; mert valamint az emberek és lovak egészsége meg tartása a' mosást és tisztogatást meg kívánja, szintén úgy használ a' szarvas marhának is.

Harmadszer: Minden Helységekben a' pásztorokra különös vigyázással kell lenni, hogy azok a' reájok bizott nyáját hiven őrizzék, nyáron a hévségnek üdein napjában háromszor is megittassák, mindenkor délfelé valamely árnyékos helyre lassan hajtsák, hogy ottan a' Marha a' napnak hévségétől meg menekedvén ki nyughassa magát.

Negyedszer: Hogy pedig mind az etetés, mind az itatás a' fölyebb említett mód szerint véghez menyen, a' Marhák őrzését nem kell gyermekekre bízni, hanem koros és próbált pásztorok rendeltessenek.

Ötödszer: Ha a Réteken, és legelő Helyeken folyó viz nem találatik, szükséges, hogy elegendő kutak ásottassanak, vagy ha a' kutak ugyan elegendők, de tisztátalanok volnának, akkor sőt kell beléjük vetni, hogy az által megtisztuljanak.

Hatodszer: A' Réteket tavaszkor a' pókháló szövettől, a' vakondak turásoktól, hangyák fészkektől meg kell tisztítani és azokrul a' havas vizet is le bocsátatni.

Hetedszer: Továbbá szükséges, hogy a' rétek annak üdejében, az az még a' füvek virágoznak, és erejében vannak, le kaszáltassanak, a' széna pedig baglákba, vagy kazalokba úgy rakattassék, hogy annak se a' szély se az eső nem árthasson.

Nyoltzadszer: Tilalmas légyen Sertvéseket és Juhokat a' szarvas Marhával együtt legelytetni, azért mindeniknek inkább különös legelyő helyek rendeltessenek.

Kilencedszer: Ha a' vizárodás a' legelyő Helyeket el öntötte, veszedelmes azokra, mind addég szarvas Marhákat, vagy Juhokat bocsátani, valameddég az eső a' fűrül az iszapot le nem mosta, mert az ollyatén iszapos fű a' kérődő állatok harmadik gyomrában szorulást, gyulladást, és az által ragadó dög nyavalyát okoz.

Tizedszer: Hasonlóképpen kell a' Marhakkal bánni a' midőn dér, vagy hó harmat a' fűvet meg tsipte, nem jó akkor mind addég a' Marhát, legelőre (kiváltképpen éh gyomorral) ki bocsátani, méglen a' nap fényre a' dért, vagy hó harmatot meg nem emészette.

Tizenegyedszer: Mint hogy pedig a' jó és szükséges eledelnek fogyatkozása legfőbb oka szokott a' Marha dögnek lenni; arra való nézve minden helységekben a' Marhás Gazdák azon legyenek, hogy tsak annyi Marhákat maguknak tartsanak, a' mennyinek a' nyári legelyő és a' téli takarmány elegendőnek látszotnék lenni.

Tizenkettődszer: És mivel a' kő Só, és salétrom a' sűrű nedveségeket meg higítja és a' vékonyokat el oszlattya, a' vért hivesíti,

a' vizelletett hajtya, az emésztést elő segíti, a' férgeket pedig öli, és végre a rothadásnak is ellent áll; azért minden Marhás Gazdák azzal a dögnek el távoztatása végett gyakran éljenek, azt marhájukkal nyalatván.

Tizenharmadszor: Végre az új tapasztalások bizonyossága szerint, hasznos a' Marha dög ellen a Csóllány is, ha az meg szárazítottván porrá töretik, és Sóval, 's korpával keverve a' Marhának éh gyomorra adatik, hasznos továbbá az eleven mézvíz is, kemény kórommal egyelítve; és a többi közt a' Farkas alma fünek vagy gyökerének főtt leve is ital gyanánt igen jó.

Gyógyító Szerek.

Jól lehet könnyebb legyen a' felyebb említett Marha dögöt el távoztatni, mint sem azt meg gyógyítani, és magam is annyi sok dicséretes és titkos Orvosságok közül, mellyek ellene javasoltatnak, egygyet sem ismerek oly hathatósnak lenni, hogy az a dög betegségnek minden grádusában, minden környülállásokban, és minden időben használna: mindazonáltal én a' következőket, ha azokkal a' Marhás Gazdák annak üdejében élnek hasznosoknak találtam lenni, úgy m nt:

Először: A' friss Levegő-egyet, a' tiszta és szellős Istálókat, Szineket, 's főképpen pedig a' beteg Marhának tisztán való tartását; szükséges tehát annak szemeit, orrát, száját naponként háromszor, négyszer is eleinten friss vízzel meg mosni, azután pedig száját, és nyelvét sós, 's etzetes vízzel dörgölni.

Másodszor: Minthogy a' betegekben a' kérődzés hamar megszűnik, mellynek megszünése után a' Marhák többé semmi némű száraz, és kemény eledelt p. o. Szénát v. Szalmát 's. a. t. meg nem emészt-hetnek; arra való nézve lágy és kerti zöldségekből álló eledellel, melly egyszersmint benne a' vért, és a' megromlott epét tisztítsa és hivesittse, kell azokat gyakran meg kínálni. Illyenek volnának a' Káposzta levél, annak feje, 's tórsája, a' Répa, Dinnye, Tök 's. a. t. ezeken kívül jó a' sós lisztes moslék is; és a' betegségnek első grádusában (a' forróságban) használ a' széna polyvának főtt leve, vagy árpa és zab izemnek, vagy rozskenyérnek főtt leve, kevés konyha sóval, salétrommal, vagy bór kővel, és két három kanál mézzel egyelítve.

Harmadszor: Hogy pedig könnyebben az éles és ártalmas dög méreg a' belső részokről, a' külsőkre ki tsalattathassék a' Marhának Szügyén szőr sinórt vagy pántlikát kell huzni, avagy ez helyett egy kis darab fekete húnýór gyökeret a' nyak lepenyegében dugni, melly ha daganatott ottan okoz, jó jel az: hanem ezen két operatioval mindenkor a' betegségnek elején, még a' Marha erejében van kell élni. — Szükséges pedig, hogy magok a' barom Orvosok (Vármegye Chirurgusok) ezen két operatiót eleinten megtegyék, azután az embereket arra hiven meg tanítani tartoznak.

Negedszer: Ha a' nyári, vagy Őszi dögletesség hirtelen vesztené a' Marhát, akkor a' föllyebb említett szőr Sinór, vagy Hunyór gyöker helyett, minthogy ezek későbbben erejeket mutatják, a' Marhának oldalát, vagy hasa allját tallér forma tűzes vassal meg kell barnán sütni, melly sütés, vagy égetés a' betegségnek első és második grádusá-

ban használ, hogy pedig a' bőr által ne égjen, a' vas vörös tüzes ugyan, de nem fejéres vagy szikrás légyen szükséges.

Ötödször: Ha a' beteg Marhák a' nyavalyának első grádusában szorulásban esnek, és azok keményet, vagy tellyeséggel semmit sem ganélhattnának, lágyító és sós Klystér adassék nekik, mellyel könnyen a' háznál főtt korpából, fehér mályvábúl, széna polyvábúl, pap sajt-búl, egy keves sóval 's olajjal kiki elkészíthet.

Hatodszor: A' Dög nyavalyának második grádusában, midőn a' Marhák már nagyon erőtlenek, és a' rothadásnak jelei is nyilván-ságosak, rutának, foghagyma szagu fűnek főtt levével kell azokat klysteroztatni, belső képpen használ néha az eleven mész viz kémény korommal egyelítve, a' Marhának torkában tölyteni; továbbá jó a' rothadás ellen a' savanyu gálitz kő Spiritus és vízzel úgy egyelítve, hogy az itatra rendelt viz elegendő savanyú légyen. — A' fósás ellen hasznos a' sűrű moslék, piritott rozs lisztbül, vagy piritott Lentsébül, Borsóbül, vagy Makbül, mellyet öregen porrá kell törni, és lágy meleg vízzel keverve adni, mellynek, hogy nagyobb ereje légyen, lehet még termentilla gyökér porábúl egy lótot, vagy pediglen egy pohár vörös bort hozzá tölteni, jó továbbá a' fölyebb emlétett Klystér is.

Hetedszer: Ebben a' dög nyavalyában sinlődő Marhán nem jó eret vágni, ártalmas annak az erős purgáló szer is, és mindennemű keserű orvosságok, mind hogy ezek. benne nagyobb szorongatást, gyúlladást okoznak, és a' halált inkább siettetik.

Hogy pedig mindenütt az fölyebb emlétett Marha dög könnyebben el távoztathassék, vagy annak Orvoslása hamarább és szerencsésebben véghezmelessen, következő Polgári rendeléseket meg kell tartani:

Először: A' betegeket az egészségesektül idején korán el kell választani.

Másodszor: Tilalmas légyen beteg Marhát, vagy a' mellyhez még tsak leg kisebb gyanúság vagyon is a' Vásárra vagy egészséges Határra hajtani.

Harmadszor: Tilalmas légyen beteges Marhát le vágni, és annak húsát ki mérni: a' dögben el veszteket pedig ne légyen szabad még a' kútyáknak is eledelül engedni, mint hogy ezek a' dögött el szokták ide 's tova, sőt még az egészséges Marha közé is hordani. Szükséges tehát a' döglött Marhát mélyen el ásni, és ha az hátán fakadékok, 's бүdös sebek lennének, bőrostül el kell azt temetni.

Negyedszer: Ha pedig az hátán fakadékok, 's holyagok nem talál-tattnának, szabad volna azt meg nyuzatni, és annak bőrét erőss pár lugban, vagy eleven mész vízben jól meg ásztattván, és szározittván, haszonra fordítani.

Ötödször: Mihelyest nagyobb Helységekbén a' közönséges Marha dög tapasztaltatik, azonnal Marha Ispitált kell ottan távúl a' Hely-ségtül, valamelly dombos és szellős helyen állítani, és oda egy Barom Orvost, két három szolgákkal rendelni: a' Marhás Gazdákat pedig meg kell inteni, hogy kiki közüllök beteg marhát idején korán az Ispitályban hajtsa és ottan illendőképpen orvosoltassa.

Pesten, Szent András hava 12 napján, 1792-ben.

Tolnay Sándor, m. p.

A királyi Magyar Fő-Iskolán a' Barmokat Orvosló Tudománynak közönséges Tanítója".

Ezen utolsó (5.) pont, mellesleg megjegyezhetem, kétségkívül nem nagyon tetszett a népnek, mely lehetőleg igyekezett megtakarítani és elkerülni a «marhaispítal»-ra és a «baromorvos»-ra fordítandó költségeket. Még húsz év múlva, 1812-ben, is így volt ez, amint azt a következő, ugyancsak a főiskola irattárában található okmányok bizonyítják:

«Mi alább irottak, szántói előljárók és az egész helység, mind közönségessen azt valljuk, hogy a melly marhadög mostan nálunk uralkodik, *annak orvoslását senkire sem bízunk, egyébb az élő Istenre, aki mindeneknek orvosa*; mert ahol egyszer marhadög vagyon, az vagy magától meggyógyul, vagy elesik. Azértis eleibe adván a községnek Szt-István király-napkor a templom előtt, de csak vallja, hogy nékiek nem kell senki orvosa. Ha az Úristen megtartja jó; ha nem, tehát el kell szenvednünk. — Adván ezen levelünket nevünk aláirattatásával és usualis pöcsétünkkel megerősítve. Dat. Szántó, die 31. Aug. 812. Lakits József, Szántó helység hites notáriusa; Kováts István ord. bíró, Németh János, Pattay Imre, Csima Pál és a többi esküttek, közönségessen az egész helység.»

Ugyanígy hangzik a következő magánlevél: «Kedves Szilasi uram! A marhák döge Istennek kegyelméből nálunk már jobb részt megszűnt, s nem is hallatik, hogy döglenek, csak olykor két hébe egyszer. Avégre az orvosló szerekre nincs szükségünk, mert akinek marhája beteg, *az sok tapasztalásokból maga orvosolja és azt más orvos kezére bízni nem akarja*. Ezzel úri barátságában magamat ajánlottan vagyok kész szolgálja Ceke József, Iregh m. város bírāja. Iregh, Die 23. Sept. 1812.»

*

1807-ben Tolnay fizetése 800 frtról 1000 frtra emeltetett s kiadott művéért «A lovak szép és rút termete megismeréséről és azoknak belső és külső betegségeik orvoslásáról» és azért, hogy a katonaság lovait ingyen gyógykezelte, arany éremmel tüntettetett ki, az orvosi karrendestagjádul választott s 1815-ben fizetése ismét 200 frttal emeltetvén, a rendes egyetemi tanárok akkori fizetésével lette egyenlő.¹ Most már tisztességesen dotált állásának azonban nem sokáig örvendhetett, mert már 1818. április hó 25-én befejezte minden idők tiszteletére méltó, munkás életét. Hogy kortársai is elismeréssel méltatták tanító és szervező, a hazai állatorvosügyet a szó szoros értelmében megteremtő működését, azt legjobban bizonyítja a Tudományos Gyűjtemény 1818. évi 5. füz. 127. lapján olvasható nekrológ:

«A Pesti királyi Universitás ismét egy jeles Tudós Tagját veszítette el. Múlt hónapnak 25-én munkás életének 71-ik esztendejében kimúlt

¹ *Thcuhoffer*, u. o. 49. l.

A
MARHA-VESZÉLRŐL VALÓ
K Ö N Y V

MELLYET

A' Paraszt-embereknek kedvéért

WOLSTEIN AMADEUS JÁNOS
Az Orvosi tudomány, és Barbélyiságnak Dok-
tora a Felsőes Tsászári, és Királyi Baromi-Íspi-
tályban a' Barmokat orvosló tudománynak Tanítója 's Direktora

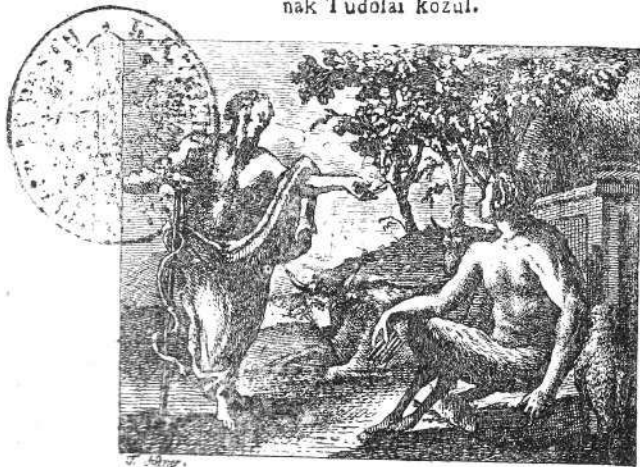
Német nyelven irt,

most pedig

Nemzetének s a Köz-Jónak hasznáért Magyar-
nyelvel meg-ajándékozott, és az Elöl-járok
engedelmével ki borsátott

TOLNAY SÁNDOR

Egy az Embereket, és Barmokat orvosló-tudomány-
nak Tudófai közül.

Bécsben, József de Kurtzbek bötüivel, 1784.

T. T. *Tolnay Sándor* Úr, a Baromorvoslási intézetnek Igazgatója, s azon mesterségnek rendszerént való Tanítója. Született Nemes Vasvármegyének Nagy-Csöméte helységében. Az alsó és felső tudományokat hazánkban dicséretesen elvégezvén Bécsbe ment maga tökéletesebbítése végett. Itt a baromorvoslás tanulására adván magát, abban oly különös előmenetelt tett, hogy Fels. József Császár a baromorvoslási intézetnek a Magyarországi Universitásba behozatására, s azon fontos tudománynak tanítására őtet rendelni méltóztatott.

A benne helyzetetett bizodalomnak hiven megfelelt mint serény Tanító, szerencsés orvos és fáradhatatlan Literator. Tudós, többnyire magyar munkáji az Encyklopédiának 47. §. előadtak. Különös érdemére szolgál az, hogy *Compendium Artis veterinariae* nevű munkája több Európai nyelvekre áttétetett s annyira becsültetett, hogy a koppenhágai Tudós és Háfniai Baromorvosló Társaságnak levelező tagjává választatnék.¹ Tetemes szolgálatot tett a katonai lovak orvoscztatásában is, mellyért Ő Cs. k. Felségétől dicsőül uralkodó Fejedelmünktől arany érdem pénzzel megtiszteltetett. Egy illy minden tekintetben hivatalának megfelelt Tanító nyilván háládatos emlékezetre érdemes. »

— 675. Barmokat orvosló-könyv, melyet a közjónak hasznára kibocsátott. T. S. a barmokat orvosló tudománynak tudósa és Pesten a kir. universitasban közönséges királyi professora. . . Pest 1795, nyomt. Fűskuti Landerer Mihály, 8r. XVI, 310 l. 3 táblázattal és egy rézmetszettel. Eggenberger József, 1 frt 65 kr.

— 676. Von der Nothwendigkeit und dem Nutzen der Thierarznei besonders für Ungarn. Eine akademische Rede bei Antritt seines Lehramtes gehalten von . . . Pest 1787, gedr. bei J. Mich. Landerer, 8r. 16 l.

— 677. *Artis veterinariae. compendium pathologicum de cognoscendis, de curandis animalium epidemico-contagiosis, et praecipuis sporadicis morbis. Cum adnexis formulis et tabellis edidit . . . Pestini, Posonii et Lipsiae 1799, typis Joan. Mich. Landerer de Fűskut, 8r. XVI, 254, 1 l. egy táblázattal s tábla rajzzal.*

E munkát a koppenhágai tudós társaság elösmerő okirattal tüntette ki. A pesti egyetemen ez volt a köteles állatorvosi tankönyv 1805/6-tól 1822/3-ig.

— 678. A lovak külső szép vagy rút termetek s hibái megesmeréséről és azoknak belső és külső betegségeik orvoslásáról. Pozsony és Pest 1804, nyomt. Landerer Mihály, 8r. XIV, 218 l. 2 tábla rajzzal, 50 kr. — Buda 1816. 8r. Eggenberger József, 1 frt, lesz. ára 27 kr.

— Oktatás a marhadög megelőzéséről és orvoslásáról. *L. a névtelenül megjelent munkák jegyzékében* (1816).

— *Institutiones de praecavendis ac curandis Iuibus. L. a névtelenül megjelent munkák jegyzékében* (1816).

— Belehrung über Vorbeugungs- und Heilmittel der Seuchen. *L. a névtelenül megjelent munkák jegyzékében* (1816.)

¹ Ez tévedés, mert Hafnia a. m. Koppenhága latin neve. K. Gy.

- 679. Praktische Handbuch der Erkenntniss und Heilung der Seuchen, Kontagionen u. der Vorzüglichsten sporadischen Krankheiten der Rinder, Pferde, Schafe u. Schweine, u. der Hundswuth. Aus dem Latein. von Joh. Jos. Wilh. Lux. Nebst einer vorangehenden Abhandlung: wie ein Thierhospital mit einer populären viehärztlichen Anstalt in jeder grossen Stadt ohne Kosten der Regierung zu errichten sei. Neueste Auflage. Leipzig 1817, 8r. XL, 372 l.
- Ezen címmel is: Sammlung der besten ökonomischen Werke. XXIII. Bd. *Bielefeld lipcsei antiquárius könyvjegyzéke szerint e munkának egy 1808-i lipcsei kiadása is van, melyről a magyar könyvészetek nem tesznek említést.*
- 680. Umění hogenj lichwy kniha ruňj o poznánj a hogenj obecně nakazytedlných, a zwlasstných osobytných nemocech lichwy spřj-dawkem formul, a tabule wydana od A. T., nynj do slowenčiny z nařjzenj sl. stolicy turčanské přeložená skrz *Martina Pán.* (8r. X. l., 3 lev. és 256 l.) W. Baňské Bystřicy, 1808. V. Jana Stefani.
- *Lásd Fugger és Wolstein.*

Tonházy János, orvosdoktor.

- 681. Versuche mit der Blausäure, an mehreren lebenden Thieren nebst einigen auf dieselbe sich beziehenden Ansichten, u. Beobachtungen. Pressburg 1824, gedr. bey Simon Peter Weber u. Sohn. 8r. VIII. 14. l.

Torkos Kristóf idősb.

- 682. Bemerkungen über die Drehkrankheit der Schafe und andere Krankheiten mit beigesetzten Mitteln, wie denselben vorzukommen und abzuheffen sei. Herausgegeben von . . . Pressburg 1807., gedr. mit Belnay'schen Schriften 8r. 31 l.
- 683. Bemerkungen über die Krankheiten des Hornviehes, mit beigesetzten Mitteln, wie denselben vorzukommen und abzuheffen sei. Nebst einem Anhang von dem Vorwerke des Federirehes. Herausgegeben von . . . Pressburg 1807, gedr. mit Belnay'schen Schriften. 8r. 45. l.

Torma János, állatorvos, szül. Tihany zalamegyei községben, 1855. júl. 19-én. Állatorvosi oklevelét a bpesti m. kir. állatorvosi tanintézetben 1883-ban szerezte meg. Ezután a székesfehérvári, majd a szepsi-szent-györgyi méntelep-nél volt szolgálattételre beosztva. 1884. évi május hó 1-én kinevezték katonai állatorvossá, s ezen minőségben 1887 okt. hóig a szepsi-szent-györgyi méntelep deési osztályánál működött. Ekkor a katonai kötelékből való elbocsátását kérte és Marosvásárhelyt városi állatorvossá lett. Itt azonban csak rövid pár hétig maradt, mert a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter a mezőhegyesi ménesintézethez állatorvosnak nevezte ki. 1890.

évi júliusig Mezőhegyesen, 1894. évi júliusig Kisbéren, 1896. évi októberig pedig a nagykőrösi méntelep békéscsabai osztályánál működött. Ekkor a bábolnai ménesintézethez helyezték át, hol ez idő szerint is alkalmazva van. 1889. évi okt. hó 17-én a japáni kormány által Bábolnán vásárolt 3 drb arab tenyészménnek Tókióba szállításával bizatván meg, japáni útjára indult, hova Trieszt, Brindisi, Szuez, Aden, Bombay, Szingapur, Hong-Kong, Nagasaki és Jokohama kikötő városokat érintve 1890. évi jan. hó 25-én érkezett. A lovaknak kitünő állapotban való átadása után ugyanazon év febr. hó 2-án indult vissza Európa felé az említett vonalon és Mezőhegyesre 1800. évi apr. 17-én érkezett. Ezen küldetéséről gr. Wrangel «Ungarns Pferdezucht in Wort und Bild» című művének 326. oldalán tesz említést. 1897, 1898, 1899, 1900 és 1901. években is vásárolt még tenyészállatokat (arab lovakat és simmenthali szarvasmarhákat) Bábolnán a japáni kormány s mindannyiszor T.-t bízták meg az anversi kikötőig való szállítással. (*Önéletrajzi adatok.*) — Tátray János mezőhegyesi állatorvossal írta a köv. munkát:

- 684. Az egészséges és beteg állatok ápolása. Állattenyésztők és állattartók számára. Budapest 1890. Ára 1 frt. Szerzők kiadása.
- Ugyanaz. (8r. 113 és VI. l.) Budapest 1892. Révai testvérek 1 frt.

Tormay Béla (nádudvari), min. tanácsos, a m. tud. akadémia lev. tagja, kir. tanácsos, gazdasági író, született Szegzárdon [Tolnam.] 1839., hol atyja, T. Károly, a szabadságharc előtt a vármegye tiszti főorvosa volt, a szabadságharcban pedig mint táborkari főorvos működött. Tormay Béla a középiskolák elvégzése után gazdasági gépészetet és kertészetet tanult, ezután Széchenyi István cenki uradalmában gyakornokoskodott, innét, hogy az alföldi gazdaságokkal megismerkedjék, Károlyi István gróf derekegyházi uradalmába ment, hol fiatal kora dacára az uradalmi ellenőr teendőivel bízták meg és különösen a juhászatban és gyapjúismeretben képezte magát. Kezelte a káposztás-megyeri ménest. 1858—59. tanévben a budapesti egyetemen tett biológiai tanulmányokat és királyi engedéllyel az állatorvosi tudományokból vizsgát állott, oklevelet nyert, majd Bajorországban a weihenstefani gazdasági tanintézetet végezte. 1861. a budapesti állatorvosi tanintézet tanár-

segédének nevezték ki és ekkor már gazdaságok rendezésével is foglalkozott. 1865 okt. 1. segédtanár, 1868 jan. 1. pedig r. tanár lőn a keszthelyi gazd. tanintézetben, az állattenyésztési szakból. 1869 januárban a debreceni gazdasági tanintézet igazgatójává nevezték ki.

A földművelési miniszter 1873. felrendelte Budapestre, megbizta az állatorvosi tanintézetben az állattenyésztési tanszék szervezésével és két év mulva az akadémia rang-

jára emelt szakiskola igazgatójává tették, melyet Tormay újra szervezett és tervezései alapján épült pavillonrendszerben az új iskola, melybe az 1881. átköltözött. 1880 októberében a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztériumba rendelték be s itt szervezte az állattenyésztési ügyosztályt, továbbá tenyésztési tervezetek elkészítésén dolgozott, melyek azóta életbe is léptek. 1886. a minisztériumba újra berendeltetvén, az összes gazdasági szakiskolák főigazgatója lőn, miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel. Ő volt emellett (a lótenyésztést kivéve) az egy-

mást követő minisztereknek az állattenyésztési ügyekben tanácsadója. 1892. nevezték ki valóságos miniszteri tanácsossá. T. létesítette az országos állatorvos-egyesületet, melynek alapítása óta elnöke; ő végezte 1880-tól 1894-ig a nagy állatimportokat és szervezte az országban a vasalási tanfolyamokat. 1904. tavaszán vonult nyugalomba (*v. ö. Állatorvosi Lapok 1904. évf. 154. l.*). T. az orsz. m. gazdasági egyesület igazgató-választmányi tagja, elnöke az állattenyésztési szakosztálynak, 1878 óta tagja az országos közegészségügyi tanácsnak, ezenkívül több külföldi tudományos társulatnak levelező és több hazai egyesületnek tiszteletbeli tagja.

Érdemeit a király, valamint külföldi uralkodók is többször méltányolták; 1896. ő Felsége a magyar nemességet, 1903. pedig a Lipót-rend lovagkeresztjét adományozta neki; ezenkívül a III. oszt. vaskoronarend, a badeni zähringi oroszlánrend középkeresztjének, a szász Albrecht-rendnek tulajdonosa.

- 685. Lófogtan vagy a ló életkorának meghatározása. Kiadja a «Gazdasági Füzetek» szerkesztője. Pest, 1862. Nyomt. Beimel J. és Kozma V. 8r. IV, 39 l. 5 táblával. Geibel A. bizom. 1 frt.
- 686. Állatgyógyászati vázlatok. Debrecen, 1871. 8r. 140 l.
- 687. Általános állattenyésztéstan. Debrecen, 1871. Nyomt. a pesti könyvny.-részevny.-társulat. 8r. 2, 392, 6 l. Ifj. Csáthy Károly. 3 frt
— Ugyanaz. 2. kiad. (8r. VIII., 327, IV. l.) Bpest, 1895. Eggenberger. 3 frt 30 kr.
- 688. Gazdasági lótenyésztés. Pályamű. A szöveg közé nyomott 84 darab ábrával. A földmivelés, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium kiadmánya. Debrecen, 1872. Nyom. a város könyvnyomdájában. 8r. VI., 146 l. Eggenberger-féle könyvker. 1 frt.
- 689. A falusi lótenyésztés. A földmivelés, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium kiadmánya. «Gazdasági lótenyésztés» koszorúzott pályaműve nyomán. Debrecen, 1873. Nyom. a város könyvnyomdájában. 8r. 159 l.
- 690. Állattárlatok a bécsi világiállításon. Kolozsvár, 1874. Nyomt. K. Papp Miklós. 8r. 2, 121 l.
Különnyomat az «Erdélyi Gazdá»-ból.
- 691. A szarvasmarhafajokról általában s a scheinfeldi fajról különösen. Budapest, 1874. Nyomt. Herz János. 8r. 20 l.
- 692. Gazdasági szemle a bécsi közkiállításon. Irták Barkassy Kálmán, Tormay Béla, Vörös Sándor és Gamauf Vilmos. Kolozsvár, 1875. Nyomt. K. Papp Miklós. 8r., IV., 344, 4 l. 1 frt 20 kr.
- 693. Hivatalos jelentés a Párisban 1878-ban tartott egyetemes kiállításról. A földmív., ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr megbízásából kiadja az Országos m. kir. statisztikai hivatal.

- IX. füzet. Az állattenyésztés. Első rész: Szarvasmarha, juh, sertés és baromfi. Szerkesztette Tormay Béla. II. rész: A lovak. Szerk. Tanfi Gusztáv. Budapest, 1879.
- * — 694. Egy kis elmélkedés sertésenyésztésünk érdekében. Budapest, 1879.
Az OMGE. könyvtárjegyzéke után.
- 695. Kalauz a lópatkolásban. Kovácsok számára. 20 táblával. 8° (VIII., 117 l.) Budapest, 1882. Eggenberger bizom. — Ugyanaz. II. kiadás. A földművelés, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium megbízásából. (8r. 199 l.) Budapest, 1884. Eggenberger-féle könyvker. 1 frt.
- * — 696. A szarvasmarha tenyészköreiből az országban. T. B.-nak az országos gazdasági egyesület szarvasmarha-tenyésztési szakosztályában tartott előadása után gyorsíróilag jegyeztetett. (K. 8r. 21 l.) Bpest, 1885. Pesti könyvnyomda részvénytársaság.
- 697. Nádudvari uramnak «A borjúk fölneveléséről» szóló beszélgetése. (8r. 31 lap.) Kolozsvártt, 1889. Stein János bizom. 25 kr. — Ugyanaz. Második kiadás. (31 l.) [Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata. 5. füzet.] (8r.) Kolozsvár, 1893. Koczányi és Vitéz bizománya Kassán. 25 kr.
- 698. Nádudvari uram az állategészségügyi törvényről a legszükségesebb tudnivalókat esteli beszélgetések alkalmával megismerteti. (8r. VIII., 146. lap.) Budapest, 1889. Légrády testvérek. 40 kr. — Ugyanaz. 2. bővített kiadás. 111 ábrával. (N. 8r. 409 l.) Bpest, 1902. Eggenberger bizom. 5 kor.
- 699. A szarvasmarha és annak tenyésztése. A földmiv-, ipar- és keresk. m. kir. miniszterium kiadványa. N. 8° (XI. 284 l.) 1877. Eggenberger bizom. 2 frt. — Ugyanaz, 2. kiadás. (Az OMGE. kiadványa.) 8r. 178 l. Bpest, 1887. — Ugyanaz, (8r. 178 l.) Bpest. 1889. Eggenberger. 2 frt. — U. a. 2. bőv. kiadás, II. és III. rész. Számos fametsz. ábrával. (8r. 381 l.) Bpest, 1890. Eggenberger. 3 frt 60 kr. — Ugyanaz, I. rész. A szarvasmarha külsője. III. javított és bővített kiadás. 72 fametszetű ábrával, (8r. 183 lap.) Budapest, 1892. Eggenberger. 2 frt. — II. rész. Természettajzi adatok és a koponya-alakulatok leírása. III. javított és bővített kiadás. 39 fametszetű ábrával. (N. 8r 407 l.) Bpest, 1901. Athenaeum r.-társ. 8 kor.
- * — 700. Az átrökítés. Budapest, 1890.
Az OMGE. könyvtár-jegyzéke után.
- 701. A III. nemzetközi állatorvosi gyülekezet. (Közlemények a földmiv.- ipar- és keresk. ministerium köréből I. évf. 3. füz.) n. 8r. 87. l. 60 kr.
- 702. A magyar gazdák Sz.-Fehérvárott 1879. évi június 3—5. napján tartott II. országos értekezletén tárgyalt 7 kérdés: «Hogy gabnaárak csökkenése a magyar gazda létezését ne veszélyeztesse, az eddigi üzletrendszer változtatása szükséges; az állattenyésztés melyik ága szükségeli viszonyaink közt a melegebb felkarolást» 8r. (16. l.) Bpest, 1879. Athenaeum nyom.

- 703. Enquête-bizottsági vélemény az állattenyésztés kérdései iránt. 4r. 24 l. Bpest, 1880. A m. kir. államnyomdából.
- *— 704. A sertéskérdés egy fontos részlete. 2. kiadás. Megrendelhető a »Mezőgazdasági Szemle« kiadóhivatalában M.-Óvárott, 1893. 30 krajc.
- 705. Elbeszélés a régen multból. Bpest, 1887. A m. kir. állatorvos egyesület kiadása. (8r. 35 l.)
A háziállatok domesztikációjáról szól.
- 706. A mezőgazdát is érdeklő néhány városi ügyről. Jelentés nmélt. gr. Bethlen András földmív. m. kir. miniszter úr ő excellentiájához. Benyújtja T. B. min. tanácsos. Bpest, 1891. Ára 1 fit. (196 l.)
A városok élelmezésének megősmérése végett tett tanulmányutjáról szól.
- 707. Állatorvosi feladatok a köztenyésztés terén. (Az állatorvosi Kézikönyvtár V. kötete.) (8r. VI 176 l.) Bpest, 1902. Kiadja a M. Orsz. Állatorvos Egyesület, Kilián F. utóda bizom. Kötve 4 kor. 50 fill.
- 708. A m. kir. állatorvosi tanintézet értesítője 1881-ről. (8-r. 85 l., az intézet tervrajzával.) Bpest 1882, Athenaeum nyom. (Hasonló 1876, 1877 és 1879-ben is megjelent.)
- 709. Bericht der k. u. Veterinär-Lehranstalt in Budapest für d. Schuljahr 1880/1. Bpest 1882. (8r. 94 l., az intézet tervrajzával.) Athenaeum.
- 710. A tenyészszarvasmarhák, juhok és sertések úgyszintén a hizó állatok tárlatai 1885-ben. Bpest, Athenaeum nyom. 1886. (N. 8-r. 168 l.)
- *— 711. A sertéskérdés egy fontos részlete. Bpest 1892. II. kiadás.
A m.-óvári gazd. akadémia könyvtár-katalógusa után.
- 712. A magyar gazda kincsháza. A m. kir. földmívelésügyi miniszter megbízásából. (N. 8-r. XIII. 362 l.) Bpest, 1900. Ifj. Nagel Ottó és Eggenberger bizom. Kötve 1 kor.
- 713. Nádudvari uram vasárnapi beszélgetései a téli mezőgazdasági tanításokban résztvevő kisgazdák okulására. (8-r. 38 l.) Bpest, 1900. Eggenberger bizom. 50 fill.
- 714. Mezőgazdasági vezérfonal néptanítók számára. 4. javított és bőv. kiadás, (A m. kir. földmív. miniszt. kiadványai 1902. 12. sz.) (N. 8-r. XIV. 409. l.) Bpest, 1902. Nagel Ottó bizom. Kötve 2 kor.
- *— 715. Tanácsok a háziállatok tenyésztése köréből. (4-r. 8 l. Cím-lap n.) Franklin nyom. É. n. [1903.] A földmív. minisztérium kiadványa.
Nádudvari szerzői álnévvel.
- *— 716. Rathschläge für Nutzviehzüchter. [Az előbbinek német fordítása.] 1903. 7. l.
- *— 717. Sfaturi pentru präsirea vitelor. (U. a. oláhu.) 1903. 7. l.
- *— 718. Rady o dochovávaní domáceho dobytku. (U. a. tótul.) 1903. 7 l.

- *— 719. Szaveti otkranyivacsima domatyih zsvivotinya. (*U. a. szerbül.*) 1903.
- *— 720. Porada o tom jak treba godovati szkotov. (*U. a. rutéml.*) 1903.
- 721. A házi állatok tenyésztése. Darányi Ignác magy. kir. földmívelésügyi miniszter megbízásából írta T. B. II. javított kiadás. A m. kir. földmívelésügyi miniszter kiadványa. (8-r. 108 l.) Bpest, 1903. Pallas részv.-társ. Ára 1 korona.

Tormay (Krenmüller) Károly, orvos, T. Béla min. tanácsos édesatyja, szül. Vácott, 1804 jún. 29., megh. Pesten 1871 aug. 19. Középiskolai tanulmányainak végzetével a pesti egyetemen doktori oklevelet nyert. Ezután beutazta Német-, Francia- és Angolországot, végül Svájcot, Belgiumot és Itáliát, leginkább a kórházak és egyetemek tanulmányozása céljából. 1830 máj. 15. a m. kir. orvosegyetemen (Hoffner állatorvostan-tanár mellé) tanársegéddé neveztetett ki s onnét két év múlva Tolna vármegye tiszti főorvosának s a szegzárdi kórház igazgatójának hívta meg. 1849. a honvédelmi minisztérium egészségügyi osztályának főnöke volt, később pedig Pestmegye tiszti főorvosa és a Rókus-kórház igazgatója. Megh. 1871. aug. 19.

- 722. A fogakról, különösen a hasznos házi emlős állatokat tekintve, azoknak életkorok megismerése végett. Irta Krenmüller Károly. 12 köre metszett és két nyomtatott mutató táblával. Pest, 1831. 8r. VIII., 56 l. Hartleben K. A. 35 kr. Hartig Gusztávnál Kassán 18 kr.
- 723. Von den Zähnen in besonderer Rücksicht auf die nutzbaren Haussäugethiere, zur Bestimmung ihres Alters. Mit 16 lith. Tafeln u. 2 typogr. Übersichts-Tabellen. Von Carl Krenmüller. Pest, 1831. 8r. VIII., 52 l. Hartleben K. A.
- 724. Az állatorvosi főiskola könyvtárában van egy kézirata a 30-as évekből. (Jegyzetek a marhadögről.)

Touchstone S. F.

- *— 725. L'élevage officiel en Autriche-Hongrie. I. Les haras de la liste civile impériale. II. Les haras dei gouvernement royal hongrois. Avec de nombreuses gravures. Paris, 1901. Adolphe Legoupy, Editeur, Lecaplain et Vidal, ses neveux, successeurs.

Tömösváry Ödön dr., (bölcsész), szül. Magyarón (Maros-Tordam.) 1852 okt. 12. 1884 máj.-tól kezdve a kassai gazdasági tanintézet segédtanárja volt. Meghalt u. o. 1884. aug. 15.

- 726. A kolumbácsi légy. A földmívelés-, ipar- és keresk. m. kir. miniszterium megbízásából. 1 rajzlappal. 8r. (20 l.) Bpest, 1884. Pesti könyvnyomda részv.-társ. nyom.

- 727. Egy tömegesen tenyésző légyfaj. Budapest, 1884.
 — 728. Jelentés a kolumbácsi légyről. Különlenyomat a «Közgazdasági Értesítő» 1883. évi 43. számából. 4r. (28 l.) Budapest, 1883. Pesti könyvnyomda r.-társ. nyom.

Tscheiner J. D.

- 729. Der Vogelfänger und Vogelwärter, oder Naturgeschichte, Fang, Zählung, Krankheiten, Pflege und Wartung unserer beliebtesten in u. ausländischen Sing- u. Stubenvögel. Nebst einer Anleitung, Vögel auszustopfen und aufzustellen. Mit 12 Kpftln. Pest 1820, Hartlebens Verlag. 8r. VIII., 280 l. — 2. Ausg. U. o. 1828. — 3. nach den neuesten und bewährtesten Quellen vermehrte und verbesserte Auflage von Ferd. Siegmund. Mit 12 naturgetreuen Abbildungen. Pest, Wien u. Leipzig 1866, A. Hartlebens Verlag. (Druck von C. F. Wigand in Pressburg.) 8r. VIII., 168 l.
 — *Lásd: Mayer Ferenc Antal.*

Tsch Márton, lásd Boehm Márton.

Ujhely Ferenc, orvosdoktor, Gömör- és Kis-Hontmegyék főorvosa.

- 730. A veszettségről annak származásáról, rettentő ragadósságáról, mind emberen, mind más állaton el-kezdő, folytató s végző rendszerént való jeleiről; végtére az újabb és régiebb rendes orvoslása módjáról szóló könyvetske, melyet hazája iránt vonzó szeretetéről ösztönöztetvén, a község javára s használására honni nyelven kiadott . . . Lőcse 1818, nyomt. Werthmüller János. 8r. 82 l. és 1 lev.

E munkát a maga egészében közli Linzbauer (Codex III. 2., 544 l.) Ujhely az akkoriban hivatalos «Electuarium antihydrophobicum» nevű készítményt ajánlja a veszettség ellen. Ez a szer Németországból került hozzánk és Husemann szerint Nagy Frigyes 1777-ben vette meg a feltalálójától, egy sziléziai embertől. Németországban «Preussisches Specificum wider den tollen Hundsbiss» és «Preussisches Latwerge» néven is ösmerték s többek között a Meloë majalis (Isten tehénkéje) nevű kantaridin-tartalmú bogár pora is benne volt. Ugyanez volt a fő alkotórésze Pernyész Menyhárt veszettség elleni titkos szerének, melynek a 18. sz. végén nálunk nagy híre kerekedett. (L. erről az Állatorvosi Lapok 1904. évi folyamában közölt ismertetésemet.) A fenti érdekes, korjellemező műből, melyet a helytartótanács is ajánlott a vármegyéknek, álljon itt a következő szemelvény:

A kutya dühösség ellen való orvosság kinyilatkoztatásának története, tsindálásának s végre vele való élésnek módja.

Eő Felsege Burkus ország királyának értésére esvén, hogy Sleziában bizonyos adófizető közembernél a veszettség vagy dühös kutya harapása ellen olly hathatós orvosság titokban lenne, mellyel mind ekkoráig minden hozzájáruló és folyamodó szerentsétlenül tsalhatatlanul segített légyen, ha azzal a megsértett ember az általa elrendelt móddal élne; melly titok egy nemes familiátúl különös fele-

baráti szeretetből azon paraszt emberre háramlott; a ki is ezen titkot maga tulajdon hasznára fordítván, az által maga hozzája tartozandóival együtt betsületesen táplálódott. Ez megtudódván ugyanazon Felső, országaihoz atyai szeretettel viseltetvén, a dolognak szoros megvizsgálására rendeltést tenni, és az orvosi főgyülekezetének kegyesen meghagyni méltóztatott, hogy azonnal a dologhoz értő, s a kinyomozás módjának elővételében egy értelmes orvosi személyt mint biztost küldjön azon helységbe, a ki a mondásnak valóságát tökéletesen kitanúllya; ez meglévén,

És hitelesen megesküdt bizonyosságok által megerősítettvén az, hogy az említett sleziai közembernél az elrejtett titok, mellyel a veszett dühös kutya harapás által megsértett emberek és marhákon mindég és bizonyosan segít, hogy ha csak az elrendelt mód után használódik, csak ugyan az az orvosság, a melly annyira ditsértetik és sikeréről elhíresedett.

Arra való nézve Eő Felsőge ugyanazon kiküldött orvosi biztos által a maga kegyes akarattját a titok urának, annak nyilatkoztatása végett értésére adván, ez azonnal a legmélyebb szolgálai alázatos kötelességétől felséges királyához vonzatván, azon titkot a sokszor említett orvosi biztosnak egész készséggel, valóságosan, mind egy hajszál igazságig előterjesztette s kinyilatkoztatta; azon felül még, hogy Eő Felsőge e béli kegyelmes akarattját egészen betellyesítse, az oda elrendelt orvosi biztost maga a mezőre kivezetvén, előtte szedegedte azokat a májusi nyüveket, mellyek legfőbb részei ezen orvosságnak; azokat összevegyítvén, mi módon kellessék azokkal banni, hiven megtanította; melly oly régi titoknak maga szíves kinyilatkoztatásáért Eő Felsőge annak az urát szép summa pénzzel kegyelmessen megajándékozni méltóztatott.

Visszatérvén uttyából az orvosi biztos az Eő Felsőge kegyes szánjékához képest, a Berlii orvosi fő Collegiummal közlötte az eltanult titkot által adván úgy mint: a titok urának tulajdon szája vallását és tselekedetét. Ne hogy azon hiven feljegyzett orvosság elkészítése módjának csak legkisebb részről — is tsonkulása történnyen a Berlii orvosi fő Collegium azon szavakat, mellyekkel maga kifejezése mellett élt a paraszt, szórúl szóra a Prothocolumba be is iktatta. A mi Felsőges, és mindég mi reánk atyai módon gondoskodó kegyes Udvarunk mindezekre a szomszéd országokban kinyilatkoztatott orvosi találmányokra gondosan felvigyáznván, és főképpen valóságos, és mind eddig a veszettséget tsalnatatlanúl elhárító sikeréről meggyőződöttvén, ugyanezen orvosságnak még ditső tartományaiiban- is közhírrül leendő botsájtását kegyelmessen megparantsolni méltóztatott, a melly szerint- is köz hirre való botsájtását nyomtatásban az 1781. még édes hazánkban is megtörtént. Mellynek következtében még mostanában- is ezen orvosságnak egy *Electuarium Antihydrophobicum* (a veszettség ellen való Liktarium) neve alatt való tartása minden Patikarius köteleztetik.¹

Melly okért ezt nem újság gyanánt írom mostanában, de mivel ezen kutyaharapás ellen való hathatós orvosság majd hogy egészen el nem felejtődött, ezennel ujra emlékeztetem a kegyes olvasót hozzá

¹ A szóban forgó rendelet teljes szövegét lásd Linzbauer Codex II. 782. l. (K. Gy.)

adván a hivatalos és ehhez járuló, többnyire az orvosi rendtartásból kiszedett, és erről szóló orvosi észrevételeket.

Mert ámbátor már az 1781-dik esztendőől ólta a Felsőség kegyelmes parantsolatlyta szerént minden patikárius hivatalosan köteleztetik a mindjárt megirandó veszett kutya harapása ellen való orvosságnak készen való tartására; a mint éppen emlitém; mind azonáltal azt nehezen tudja a község, nem tudja származását, bizonyos sikerét, neveztetését; így hirtelen esetekben ha el is szalad a közel lévő patikába, kér a veszett kutya harapása ellen valamit, de maga sem tudja, hogy mit? a patikarius uraknak igaz hogy tudniok kelletik, mivel azon név alatt tartják, hogy Electuarium Antihydrophobicum azaz (a veszetség ellen való Liktarium), de a patikarius sints tökéletesen megtanítva annak dózisáról azaz a beadandó mértékéről; s mi következik belőle? az hogy vagy keveset a mi nem használ, vagy sokat, a mi árthat, az olly szerentsétlen emberek számára szolgáltatnak.

Mind ezeknek elhárítására, és hogy ezen ditséretes hathatóságáról ösmért orvosság akár hol szükséges esetek előtt elkészülhessen, minden előadható esetekben pedig készen tartasson, szükségesnek vélem tudni, hogy vallyon mit kellessék a *Májusi bogár féreg* vagy nyú név alatt érteni? és ne hogy azok a cserebogarakkal (mellyek több nagy hírű Orvos Doktoroktól éppen a veszetség ellen, mint egy igen hasznos eszközök javasoltattak és ditsértettek) tseréltessenek fel; szükségesnek látszik ezen említett *Májusi bogaraknak* természetit története szerint való kurta, de könnyen megfogható leírását a k. olvasóval közleni. Ez a leírása annyival elkerülhetetlenebb, hogy e következő veszetség ellen való orvosságnak legfőbb és leghathatosabb része. ¹

Következik már most ezen sokszor említett és annyiszor kiditsérti, veszetség ellen való orvosságnak tökéletes és igazságos leírása, mellynek részei és annak elkészítése következő: Vegyél

1. májusi bogarakból a mint rajtok függ a méz 24 darabot.
2. Therieket patikából 4 latot.
3. Igen apróra rászpolt Ebanus, avagy Indiai fekete fából 2 köttinget vagy nehezéket, avagy fél latot.
4. Igen apró porrá tört *Virginai kigyó*, vagy sárkány kigyóból egy negyed részét a latnak azaz 1 köttinget.
5. Fainúl rászpolt *őnből* 1 köttinget.
6. Száraz és reszelt *kőrösfá gombából* húsz azaz 20 granumot, és
7. Egy kevés mézet abból, a mellyben a bogarak tartatnak, hogy olyan legyen az egész masszája, mint a Liktariumot illeti.

(Miután a szerző részletesen elmondja ezen gyógyszer készítése módját s embernek, állatnak kor szerint adandó dózisát, a következőleg folytatja:)

Mit tudálkozunk tehát, hogy ha olly szerentsétlen esetekben az emberi nemzet, felgyógyulás reményeége alatt, olyan eszközökhöz-is ragaszkodik, mellyek a legnagyobb számú emberek előtt neveltségesek és tartanak valami babonát magokban, példán. okáért az asztal táblának négy szögeletéből egy keveset lerászpolni, a szobának négy

¹ A szerző ezután részletesen leírja a *Meloe proscarabeust* és a *M. majalist*.

szövegetéből-is egy kevés földet venni; és abból a megmarattottnak beadni. Ezt a praktikát egy Kishonthi Cserentsény helységében lakozó ember űzi, melly orvoslásnak módját meg is merné bizonyítani odahaza tett egynehány szerentsés kimenetű próbák által.

Ez az orvosság igen jó és minden házban található, hogy ha csak minden ok és fundamentum nélkül ne volna!

Ez a prophylacticum is ide tartozhatna, a mi némelly szomszéd helységünkben gyakoroltatik, hogy a kutyák meg ne veszzenek, a homlokokon megbélyegeztetnek, a bélyegnek pedig czimere: egy *kults*, mellyet *szent Ignáts kultsának* neveznek. Már akár mitsoda czimerű volna-is a bélyeg, ha ellenben igaz volna a mellett az, hogy az olyan megbélyegzett kutyák soha meg nem veszhetnek; igen nagy és megbetsülhetetlen találmány lenne: Fides penes Authorem! de minthogy nem nagy munkából álló, próbálni kellene.

Az 1812-dik esztendőben martius 31-dik napján egy veszett farkas, a melly minekutánna már nemes Zolyom Vármegyében két férfit és egy asszonyt megmardosott volna, a mi Megyénkbe vette útját, a hol Klenótz nevű helység határában két embert megsértett, onnan nagy dühösséggel éjtzakának idején a Tisztolti határba a fent irt napon berohanván, legelőre is Dianiska András nevezetű egynehány tagjain megsértette, utánna Csernák Györgynek olly méreggel neki ment, hogy több sebeket rajta ejtvén, a jobb keze hüvelykét elharapván, azt el is nyelte. Harmadszor egy Polhorai embert, a kinek nevét nem tudjuk; negyedszer Pardupa Pétert igen nagyon megsértvén; ötödször Fábían György udvarába bemenvén reája rohant, a ki is a sokáig tartó küzködés után azon veszett, de mind emberek, mind pedig más kutyák által elgyengített farkast agyonütötte.

Ennek a ritka szomorú példának a következése a következő: a Zólyom Vármegyei megsértett három ember és a Klenotzi 2, nem sokára veszettségbe irgalmatlanul meghaltak.

Tisztoltzon pedig a kik egy éjtzaka azon farkas által megsértetődtek, azok közül egy Polhorai juhász nemsokára a veszettség jeleit mutatván egy valami akkoron ottan fekvő katona Chirurgus által a mint a Tisztolti Prothocollum mutattya méreg által másvilágra időnek előtte elküldtetett. Azt követte Fábían György, a ki 3 -dik májusban 1812 veszettségbe esvén, életét szomorúan végezte, Dianiska András 7-dik juniusig húzván nyavalyáját, ugyan veszettül szörnyen meghalálozott. Csimesik Pál pedig Tisztolti lakos a ki a Polhorai erdőkben szeretőjével sétálgatván, éjtzaka ugyanazon farkas által megsértetődött, 23-dik juniusban rettenetes halállal múlt ki e világból. Cserna György végtére 10-dik juniusban meghalálozott.

Ezek közül (a mi legméltóbb tudni) Pordupa Péter a ki legnagyobban ezen veszett farkas által meg vala sértve, az egyetlen egy ember a többi sértettek közül életben maradt és ekkoráig is (a kit én magam jól ismerem) él és semmi baja sintsen.

Ennek felesége, a ki a veszett farkassal való küzködés alkalmosságával a helyben s közel lévő juhász kunyhóba magát elrekesztvén, a küzködés után mindjárt a megsértett férjéhez szaladván, nékie azonnal a közel tsörgő patakából friss vizet hozott, a juhász vevén mindjárt bőven sótt vizben jól elolvasztván, azzal a sebjét annyira mosta, míg a vér egészen folyani megszűnt; de jobban meggondolván

a farkas dühösségét s a veszettségre gyanítván, meg nem elégedett a sós viznek mosásával azonnal maga és feleségének vizeletében a juhászoknál szokás szerint mindig készen lévő száraz *nyirfa leveleket* jól megfőzvé, azt oly melegen a mint tsak tűrhette, a sebjeire kötötte azokat szüntelenül mosogatta.

Ezt egész álló hétig folytatván; igaz hogy mind ezek mellett mindjárt másnapra a járásbéli Chirurgus Úr is belsőképpen a most megirt electuarium antihydrophobicumot beadván, azután a maga külső gyógyítása módját egészen reája és másokra is fordította, elég az ahhoz! hogy a többi megsértett egyforma gyógyítás iparkodás mellett mind meghalt, tsak az az egy mostanáig is él és semmi baja sints.

Ujhelyi Imre, gazd. akadémiai tanár, született Duna-Patajon (Pestmegye) 1866 jan. 12-én. Iskoláit Kalocsán, Szegzárdon és Baján a zircieknél végezte, hol 1884. az érettségét is letette. Innen gazdasági gyakorlatra ment gróf Szécsényi Sándor m.-doroghi uradalmába, de mint gazdember fia, 3 havi gyakorlat után már M. Óvárra jött, hol a gyakorlati vizsgát (akkor még ez lehetséges volt) letette s rendes hallgatónak a gazd. akadémiába felvétetvén, azt 1886-ban elvégezte. Innen a gróf Károlyiak nagy-károlyi közös birtokára neveztetett ki gazd. irnoknak, hol azomban nem sokáig maradhatott ischiása miatt. Ennek gyógykezelésére a Keszthely melletti Hévíz fürdőn töltött egy nyarat, minthogy azomban baja ekkor még keveset javult, s nem mehetett volna gazdasági gyakorlatba, 1887 őszén az állatorvosi akadémiára iratkozott be, hol miután oda családja akarata ellenére ment, teljesen saját erejére hagyatva, korrepetíciókból tartotta fenn magát, s 1½ év alatt az állatorvosi oklevelet megszerezte. 1889 tavaszán, a mint az oklevelet megszerezte, a szt.-imrei földműves iskolához neveztek ki ösztöndíjasnak. Innen még ugyanazon év őszén a m.-óvári gazd. akadémiához helyeztetett át mint ösztöndíjas, hol az állatgyógyászati tárgyak előadásával lón megbízva. Mint itteni ösztöndíjas, a budapesti egyetem jogi fakultására iratkozott be, ott abszolvált s az államtudományi doktorátus egyik szigorlatát is letette. Jogi tanulmányait azomban már nem fejezhette be mind jobban felszaporodott teendői s később ismét jelentkező gyenge látása (asthenopia) miatt. 1893-ban rendszeresítették a m.-óvári akadémián az állatgyógyászati tanszékeket, s ide aug. 16-án segédtanárrá (korábbi működése köre megfigyásával), 1895. márc. 15. tanintézeti rendes tanárrá

(beosztva az akadémiához), 1896. nov. 24. akad. rendk. tanárrá, majd 1898. május 2-án rendes tanárrá neveztetett ki. 1897. nősült; feleségül vevén Hensch Árpád akad. tanár leányát, Irmát. (*Önéletrajzi adatok*.)

- 731. Jegyzetek Ausztria, Svájc, Dél-Németország állattenyésztéséhez. Irta U. I. gazd. tanintézeti tanár. Jelentés dr. Darányi Ignác földmiv. m. kir. miniszter úr ő nagyméltóságához az 1894. év augusztus és szeptember hónapjaiban tett tanulmányútról. M.-Óvár, 1896. Ára 50 kr.
- 732. A tuberculin kérdésről. Irta U. I. m.-óvári gazd. akadémiái rk. tanár. Jelentés dr. Darányi Ignác földmiv. m. kir. miniszter úr ő nm.-hoz az 1897. évi június hóban Dániában tett tanulmányútról. (10 l.) 10 kr.
- Lásd: *Jelentés*. (IV. fejezet.)

Újhelyi Nándor (Ferda), sebészmester és állatorvos, szül. Bakony-Sárkány helységben (Fehérm.), 1822. Az 1843—45. években bölcsészeti tanulmányokat tett s belőlük Nagy-Kőrösön vizgázott; állatorvosi oklevelét 1846 júl. 28-án, a sebészmesterit 1847 májusban nyerte. 1845—47. Pesten a Ferencvárosban orvosi gyakorlatot folytatott. A szabadságharcban tábori orvos volt s a maga állítása szerint Kis Ernő tábornokot és vele a déli magyar tábort megmentette; a tábori kórházakat főszerelte; később ifj. Lendvay Márton életét mentette meg és a világsi katasztrófa után orosz fogságba került. 1872., mint Kecskemét városának állatorvosa, a pesti állatgyógyintézetben Galambos halálakor megüresedett tanszékre pályázott s többek közt azon indokolással kéri kineveztetését, «mert ezáltal nagybátyjának, Simor J. esztergomi érseknek nagy örömet szerezne». Az állást azonban nem ő, hanem Thanhoffer L. kapta meg. (*Főiskolai irattár*.)

- *Repertórium*. Orvosi ügyeink. (Társalk. XV. 1846. 85. sz.) — Baromorvosi ügy. M. Gazda 1848. I. 45. sz.

Vadovich György, orvosdoktor, a pesti körkórház segédorvosa, nyitrai megyei származású. 1826—27-ben a pesti állatorvosi tanintézet első segédje (*assistens senior*) volt Hoffner tanár mellett. Ez állásra 1826 okt. 27. nevezték ki. Egy orvosi értekezése maradt 1828-ból, mely a mesteremberek betegségeiről szól. (*Főiskolai irattár*.)

Vágó Gyula, m. kir. állatorvos.

- *— 733. A község állategészségrendőri teendői. Községek előjárói

és állattulajdonosok számára. Szerző sajátja. (8r. 102 l.) Rimaszombat, 1903. Lévai Izsó könyvnyom.

Vajda Pál.

- 734. Útba igazító oktatás, hogy kellessék a szarvasmarhát, juhot, sertéseket és mindennemű házi baromfiakat haszonnal hizlalni. 1832.

Vanczáss Elek, orvostudor, szemézmester, zágrábi származású.

- 735. Dissertatio medica de rabie, quam... pro doctoris medicinae laurea... consequenda conscripsit. Budae 1832, typis regiae univers. Hung. (8r. 46 l.)
- Lásd: *Rohlwes*.

Vanier Jakab, jezsuita.

- 736. Praedium rusticum. Cum figuris aeneis. Tyrnaviae 1772, typis soc. Jesu. 8r. IX, 320, 8 l. 17 rajz.
- 737. Paraszti majorság. Ford. baróti Szabó Dávid. I. rész. Pozsony 1779. 4r.
- 738. Vanier Jakabnak néhai Jésustársasága papjának Paraszti Majorja, melyet magyarra fordított, versekbe foglalt; sokakat kihagyott: többeket hozzáadott, a melyeket vagy maga tapasztalt, vagy könyvekből olvasott, vagy mások tapasztalásából hallott: Miháltz István Jésustársasága néhai szerzetének papja, most apostoli protonotárius, királyi apostoli missionárius, Erdélyben Aranyos-Széken sinfalvi catholika ecclesiának, és filialissának administratora. Szeben 1779, nyomt. Hochmeister Márton 8r. I. rész (87 l.); II. r. (96 l.) *Az I. r. 3. könyve a «Nagyobb barmokról», a 4. k. «az apróbb marhákról», a II. r. 7. k. «A galambokról», az Első Toldalék «Az erdélyi halastókról», a 2. Toldalék «Az erdélyi vadaskertekről» szól.*
- Jobbitott kiadás. Kolozsvár 8r. 96 l.

Vanier Jakabnak ezen munkája hajdanában igen el volt terjedve. Hogy azomban a különböző állatbetegségek ellen ajánlott gyógyító eljárásai nem mindig felelnek meg a mai klinikai fogalmaknak, az eléggé kitünik a «barmok betegségeiről» szóló részből (Miháltz fordításában):

«A száj fájást gyógyítsd seprő pálinkával
Bövséges mértékben meg-törtt fok-hagymával,
Elegyítvén buza-lisztnek kovászával
Egyszersmind meg-törött büdöskő porával.

Ha rühes: ily móddal abból tisztogassad:
Kénköves seprővel a rühet áztassad
Vagy erős sós vízzel gyakran mosogassad
Vagy törtt fokhagymával dörgöld, surolgassad.

Képmutatvány Vanier Jakab „Praedium rusticum” című munkájából.

Ez is a marhának igen nagy romlása
 A bőrnek csontjához való száradása;
 Ha késedelmes lesz ennek gyógyítása,
 Bizonynyal követi veszély s pusztulása.

Laurust (borostyán fát) virágzó ágával
 Föld össze faolaj s bornak zákányával
 Kenjed, de hadd érje a nap sugarával.
 A császárok éltek zöld koszorújával.

Ha huz s nyakán, szügyén daganat kezd lenni,
 Két fülből, szügyéből ottan vért kell venni,
 Ha ezekkel semmit nem lehetne tenni:
 Bak fagygyú, konc-velő s szurokkal kell kenni.

Ha iván: vér — szipó ragad iny husába:
 Réz vagy vas hevült csőt bocsáss a szájába;
 Ennek palaczk férget ereszs a lyukába:
 Hadd menjen büdös gőz vérszipó torkába.

Erőszakos kézzel, ha le nem vájhatod,
 E jó büzü füsttel hogy ha jól tarthatod;
 Ha jól nem lakott is, majdég megláthatod:
 Hogy lefittyen onnét s vigan kaczaghatod.

Esik, hogy a marha zöld fának öblébe
 Vagy a szép virágos mezőnek fűvébe,
 Nem tudván, hogy ott van kigyó tekercsébe,
 Megnyomja, de ez is megmarja mérgébe.

Törj Rutát és kösd rá kigyó marására,
 A mérges marásnak dagadozására;
 Nincs ennél hasznosabb meggyógyítására,
 Ne vágyál orvosok patikázására.

Adnak az orvosok sok cifra neveket,
 Fűnek s gyökereknek szép dicséreteket;
 Vad s szelid állatok tudják erejüket
 Jobban, mert természet oktatta ezeket.

Szántó-vető embert menyét tanította,
 Midőn bajvivását kigyóval folytatta,
 Ruta méreg ellen, mely hasznos, oktatta,
 Paraszt orvosoknak aztán által adta stb.

Varga Ferenc, orvosdoktor, okl. állatorvos, a bpesti állatorvosi akadémia tanára és igazgatója, szül. Mező-Komáromban 1835. Középiszkoláinak elvégzése után, 1854. az irgalmas rendbe lépett, de már két év múlva elhagyta a szerzetet és az orvosegyetemre iratkozott be; minthogy

pedig 1859. az olaszországi zavarok miatt az egyetemen szüneteltek az előadások, az állatorvosi tanfolyamot hallgatta és 1862. az állatorvosi, később pedig az orvosdoktori oklevelet is elnyerte. 1862. az állatorvosi tanintézet segédje lón. 1867. a vöröstoronyi vesztegintézet helyettes igazgatója. 1869. nagyobb külföldi tanulmányútát tett, mely alatt a bécsi, salzburgi, müncheni, zürichi, hohenheimi, hannoveri, berlini, drezdai és prágai állatorvosi és gazda-

sági tanintézeteket látogatta meg. 1870 május 9. ő Felsége legfelsőbb elhatározásával és a földművelés-, ipar- s keresk. minisztérium 1870. évi 9923. sz. rendeletével a sebészet, műtétan, sebészi eszköz- és köttan ny. r. tanárává neveztetett ki a pesti állatgyógyintézethez. 1888. ugyanezen intézet igazgatója lón. 1897. március 17. saját kérelmére nyugalomba ment, mely alkalommal ő Felsége buzgó és sikeres szolgálataiért legfelső elismerésében részesítette.

- 739. A hasznos háziállatok természetrajza, fajta és életrendtana. N. Sr (250 l.) Budapest, 1879. Nagel O. 1 frt 50 kr.
- Ugyanennek 1. kiadása 1872. jelent meg.
- *Lásd*: Eisenmayer.

Vattay János, lásd *Guénon*.

Vegetíus, lásd *Zsámboky*.

Veith János Illés, sebészmeister és operateur, szül. 1789. Kuttentplan-ban (Csehország). Eleinte orvosi gyakorlatot folytatott; 1823-ban a bécsi iskolán az állatorvosi sebészet, természetrajz és a törvényszéki állatorvostan tanára lett. «Handbuch der Veterinärkunde» c. munkája 1819/20-tól 1829/30-ig köteles állatorvosi tankönyv volt a pesti egyetemen.

- 740. Törvényszéki állatorvostan. Községi orvosok, állatorvosok, községi előljárók számára... után kivonatban szerkeszté Poszay János. Pest 1855, nyomt. és kiadta Emich Gusztáv. Sr. IV, 52 l. egy tábla rajzzal 50 kr.

Ventzel János Pál. Lásd *Wentzel*.

Vezérhalmi Z. V. (=Zlamál Vilmos.)

- 741. A fonalócok. (Trichinae.) Népszerű értekezés a fonalócok természetrajza, az általuk előidézett kórs az elleni védszerek fölött orvosok, gazdák és iparosok számára. Pest 1866, nyomt. Hornyánszky és Hummel. Sr. 20 l. egy tábla rajzzal, 40 kr.

Viasz Nándor, megyei állatorvos.

- *— 742. A sertésvész elleni védekezésről, továbbá a száj- és köröm-fájásról. (Népszerű előadás.) [K. Sr. 16 l.] Csáktornya, Fischel F. nyom. 1899.

Virágh Elek, okl. gazdász. 1871. a debreceni gazd. intézet tanársegéde. 1897. hercegi uradalmi felügyelő Kis-Martonban.

- 743. A kisgazda mint sertéshizláló. II. kiadás. (31 lap.) [Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata. 3. füzet.] (8r.) Kolozsvár 1893. Koczányi és Vitéz bizománya Kassán. 25 kr.
- Ugyanaz, 1. kiadás, (ugyanolyan nagyságban és alakban), u. o. 1888. 25 kr.

Virágh József, lásd *Baumeister*.

Visy István, orvosdoktor, pata-sümegei származású.

- 744. A víziszonyról. (Orvostudori értekezés.) Pest 1834, nyomt. Beimel József. Sr. 25 l. Latin címmel is.

Vürth Lajos, lásd *Würth*.

Wackerow C.

- 745. I. Supplement zum Gestütsbuch für Oesterreich-Ungarn. Herausgegeben von der Gestütsbuch-Commission des Jokey-Club für Oesterreich. Vol. II. Wien, 1882. Geb. 96 S. Verl. v. Friedr. Beck.

Wagenfeld C., bölcsészetdoktor és gyógyszerész. 1824—26-ban a berlini állatorvosi iskolán hallgatta az állatorvosi tanfolyamot. 1841-ben porosz kir. kerületi állatorvos Danzigban. Igen sok népszerű állatorvosi munkát írt.

- 746. Általános baromorvoslási könyv, vagyis alapos és népszerű oktatás, mely a tenyésztőt a házi állatok betegségeinek könnyű megismerésére és a legegyszerűbb és legolcsóbb módon orvoslására tanítja. Ford. a 6. kiadás szerint Mihálka Antal. Pest 1846, Emich Gusztáv sajátja; nyom. a m. kir. egyetem betüivel Budán. 8r. XVIII, 247 l. 81 ábrával 9 aczéla metszett táblán. Emich Gusztáv sajátja. 2 frt 50 kr. — 2. javított és bővített kiadás. U. o. 1848. 8r. XVIII, 247 l. 81 ábrával. 2 frt 50 kr. — 3. jav. és bőv. kiadás. U. o. 1861, nyomt. és kiadja Emich Guszt. 8r. XVIII, 248 l. 81 ábra.
- 747. Alapos útmutatás a ló betegségei gyógyítására. Hasznos kézikönyve lovassági tiszték, lovaszmesterek, lótenyésztők, barmászok s általában a lókedvelők számára. Egy toldalékkal a lovak vasalásáról. Magyarítá Bajnok Antal. Pest 1850, nyomt. Eisenfels. 8r. XII, 112 l. 5 aczélm. tábla rajzzal. Emich G. 1 frt.

Wagner László. Lásd: *Gazdászati Közlöny*. (A IV-ik részben.)

Waldinger Jeromos, orvosdoktor, gyógyszerész és magister philosophiae; a bécsi állatorvosi iskola tanára. Szül. 1755. Tepl-ben (Csehország), megh. 1823-ban Bécsben. [*Petrik és Györy tévedésből a külföldön megjelent munkáit is bevették könyvészetükbe.*]

- 748. Über Gestüte. Pest 1814. 8r. 63 l. Hartleben. 60 kr.

Weiser István dr. Született Liptó-Szent-Miklóson 1873 január 21-én. Középiskolai tanulmányainak bevégezése után a budapesti és a müncheni műegyetemen végezte el a kémiai szakot. Mint okleveles vegyész, a bölcsészet-doktori oklevelet a budapesti egyetemen szerezte meg. Rövid ideig gyakornoki minőségben a tudományegyetem 1-ső kémiai intézetében volt alkalmazva, majd 1897. a *Tangl* tanár vezetése alatt álló m. kir. állatélettani és takarmá-

nyozási kísérleti állomás segédje és utóbb első vegyész lett, mely állásában jelenleg is működik. 1904 jan. havában a földművelésügyi miniszter a tápszer-kémiából az állatorvosi főiskola magántanárává nevezte ki. (*Önéletrajzi adatok.*)

— *Repertórium.* Kísérletes vizsgálatok a különböző rostaaljak takarmány-értékéről. II. Közlemény. A heremag rostaalj tápláló és hizlaló értékéről ökrökön végzett kísérletek alapján. Különlenyomat a «Kísérletügyi közlemények» V. kötet. (1902.) 4. füzetéből. N. Sr. 8 l. Budapest, Pallas részvénytársaság nyomdája 1902. — A pentosánok kihasználása a házi állatok tápláló csatornájában. Különlenyomat a «Kísérletügyi közlemények» IV. kötet (1901) 5. füzetéből. N. Sr. 5 l. Budapest, Pallas részvénytársaság nyomdája 1902. — Adat a lúdzsír képződésének és kémiai összetételének ismeretéhez. Írta dr. Weiser J. és dr. Zaitschek Arthur. Különlenyomat a «Kísérletügyi Közlemények» V. kötet (1902) 2. füzetéből. N. Sr. 5 l. Budapest, Pallas részvénytársaság nyomdája 1902.

Wenckheim József báró, Krassó és Arad vármegye főispánja, W. Bélának (a későbbi miniszternek) atyja. (1778—1830.)

— 749. Gondolatok a magyarországi hanyatló lótényésztésnek helyreállításáról, és ezen czély elérésére vezető segédeszközökrül. Ideen über eine Wiederherstellung der verfallenen Ungarischen Pferde-Zucht und die Mittel, den Zweck in möglichst kürzester Zeit zu erreichen. Pest 1815. 8r. VIII, 85 l. Kilián Györgynél. 1 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Wentzel János Pál.

— 750. A juhtenyésztésről és dohányművelésről. Szeben 1771. 8r. 50 lap.

Werner Xaver Ferenc, orvosdoktor, szül. Nagyszombatban, megh. 1853 júl. 20. Pozsonyban. Orvosi tanulmányait Bécsben végezte. 1826. a bécsi állatorvosi intézet penzionáriusa lón, 1829. pedig Csehország főállatorvosává (Landesthierarzt) nevezték ki. 1846. a járványtan és törvényszéki állatorvostan tanára lett a prágai egyetemen. Egy orvosi értekezése maradt, mely a vizelethajtó szerekről szól.

Wesselényi Miklós báró, a kiváló államférfi, szónok és publicista, szül. 1796 dec. 30., meghalt 1850 április 21. Pesten.

— 751. A régi híres ménesek egyike megszűnésének okairól. Pest

1829, nyomt. Trattner J. M. és Károlyi István. Sr. 78 l. 60 kr.
(A :libő ménesről szól.)

— 752. Teendők a lótenyésztés körül. Kolozsvár 1846, nyom. a kir. lyceum bet. Sr. IV, 71 l. Barrané és Stein tulajdona 40 p.

Wilfing Ignác Ferdinánd.

— 753. Löffelmanns Heil- und Vorbeugungsmittel gegen die Rinderpest, mit einem Anh. rücksichtlich in den k. k. österreichischen Staaten bestehenden veterinärpolizeilichen Verordnungen. N. 8r. (VII. és 100 lap.) Wien 1857. Gerolds Sohn. 2 márka.

Löffelmann Ignác pesti lakos gyógyszeréről szól. — E munka bírálata (1862. jan. 23. kelettel) Zlamál tanártól l. az állatorvosi főiskola irattárában.

Wilhelm Gusztáv, bölcsészdoktor, szül. Bécsben 1834 dec. 8-án. 1864—1869. r. tanár volt a m.-óvári gazd. akadémián, honnan a gráci műegyetemre ment, a mezőgazdaságtan r. tanárának. Megh. 1895. okt. 1.

*— 754. Die Schäferei zu Ung.-Altenburg. 1867.

Winkler János, a baromfitenyésztők orsz. egyesületének titkára.

— 755. Jelentés a Baromfitenyésztők Országos Egyesületének 1903. évi működéséről. Sr., 43 l. Budapest, 1904. Pátria.

Wirágh József, lásd *Baumeister*.

Wolff Emil dr.

— 756. A gazdasági haszonállatok okszerű takarmányozása az újabb állat-physiologia kutatásokra alapítva a takarmányozástan könnyen érthető vezérfonala. Fordította dr. Kossutány Tamás. (8r. VIII. 254 és XXV. lap.) Budapest, 1889. Eggenberger 2 frt.

— 757. A házi állatok okszerű táplálása. Kules a takarmányfélék emészthető tápanyag tartalmának kiszámításához. Dr. Wolf Emil nyomán írta K. Ruffy Pál. (8r. 48 l.) Léva, 1888. Szerző sajátja. 65 kr.

— Ugyanaz. II. javított és bővített kiadás. (8r.) Budapest, 1888. Révai testvérek. 86 kr.

Wolkmuth István, orvosdoktor.

— 758. Értekezés az ebdürről. (Orvostudori értekezés.) Pest 1847, nyomt. Landerer és Heckenast. (8r. 44 l.) Latin címmel is.

Wolstein János Amadeus, orvosdoktor, szül. Flinsbergben (Szilázia) 1738., megh. Altonában 1820. Eleinte mint sebész működött, később (1769.) *Lászy* tábornagy ajánlata Alfort-ba küldötték, hol *Bourgelat* és *Chabert* alatt

képezte ki magát. A bécsi iskolát W. nyitotta meg 1777-ben s ő tekinthető a német tudományos állatorvostan meg-
alapítójának. 1795-ben, állítólag szabadelvű nézetei miatt,
császári rendelettel elbocsátották és Ausztriából száműzték.
A pesti állatorvosi iskola alapításakor II. József őt kérte
fel az intézet helyének kijelölésére. (*V. ö. 236. l.*)

- 759. A marhavészekről való könyv, melyet a paraszt embereknek
kedvéért német nyelven írt... Ford. *Tolnay Sándor*. Bécs 1784,
8r. XXIV. 64, 2 l. — 2. kiadás. U. o. 1786. 8r. 60, 3 l. — 3.
kiadás. Buda 1816. 8r. 40 kr.
- 760. Knyga od Marvinskih Bolestih za sellyane od... Iz Namacs-
kog u Slovenski Jezik po Marku Lukichu Rannarno Csovisjeg, i
Marvinskog Likarstva Likaru, u Bécsu Pritiskano Slovamu Plemenit-
tog Josipa od Kurzbeke. 1784. 8r. 60 l.
Marhavésze-ről horvát nyelven.
- 761. A marha-dög-ről való jegyzések. Azaz: oktatás, miképpen
kellessék a dög-nyavalyákat megismerni s eltávolztatni, a meg-
szökött marhákat orvosolni, s minémű itélettel lehetünk a barom-
állatok megölettetéséről a dögletességnek idein. Ford. *Tolnay
Sándor*. Bécs 1784, nyomt. Kurtzbeck József. 8r. XXXII, 212 l. 2
tábla rajzzal.
- 762. A barom-veszélyről tanító hasznos könyv, melyet a paraszt
embereknek kedvéért a m. kir. helytartó-tanács parancsára meg-
magyarítva kiadott. Pozsony 1785, nyomt. Löwe Antal. 8r. 20, 40 l.
- 763. A megromlott és különféle nyavalyákban sínlődő, mint pedig
a sértő eszközök által megsebesített állatoknak orvoslásáról és
gyógyításáról való oktatás, melyet a szükséges és felette hasznos
orvosságokról... írt. Magyarra ford. Szekér Károly. Bécs 1785,
nyomt. Kurtzbeck József. 8r. 42, 217 l.
- 764. Das Buch von Viehseuchen für Bauern. Pressburg, 1785.
Gedr. bei Anton Löwe. 8r. 22, 34 l.
- 765. A barom-állatok seb-gyógyítása tudományáról írt könyvek,
melyeket... német nyelven kiadott, most pedig Tolnay Sándor
nemzetének közhasznáért tulajdon költségével magyar nyelven kir.
privilegium alatt kibocsátott. Bécs, 1785. Nyomt. nemes Kurtzbeck
J. 8r. XXX. 375 l. *A pesti egyetemen 1788/9—1807/8-ig köteles tan-
könyv volt.*
- 766. A pusztai, hadi és házi ménesekről írt könyv, melyet Wol-
stein A. J. az orvoslásnak és sebgyógyításnak doktora Bécsben a
felséges császári s királyi barmok ispitályának direktora és orvosló
tudományának professora német nyelven kiadott, most pedig Tolnay
Sándor magyarra fordított... *Második rész*. Bécs, Nemes Kurtzbeck
Jósef betűivel. 1786. 8r. 175 l. F. M.
Úgy látszik, hogy több nem jelent meg.
- 767. Knižka o Nakaženj (Padu) Dobytku pro Hospodaru Sedlaku
od... Pressburg, 1785. Löwe. 8r. XVI, 58, 6 l.
A marhavésze-ről tót nyelven.

- 768. A lovaknak csikó koroktól fogva vénkorukig való tartásuk módja, mely a fels. erdélyi kir. guberniumtól oly véggel, hogy mindenekkel közölhessék, kiküldetett és a kolozsvári nemes continua tábla kívánságára és költségével kinyomatott. Kolozsvár, 1801. 8r. 24 l.
- 769. Nauspominanya, iliti razbirna zabiljexenya, od marvinskih bolestih. U nimsekoj zemly, priloxenim razloxlyvim razgovorom od ubyanya marve u marvinskih. Iz nimacsokog u slavonski jezik po Marku Lukichu. (8r. 8 lev., 197 l. és 1 táblázat.) U Bescu, 1784. Jos. od Kurzbek.

Wopperer János, lovassági százados.

- 770. Nützlicher Unterricht für den Landmann zur Erzielung einer guten Gattung Pferde. S. I. (Temesvár) et a. (1790.) Szlovatzek. 8r. 61 l.
- 771. Gründliche Abhandlung von der Pferdekennntniss zum nützlichen Gebrauch für Cavallerie-Offiziers. Pest, 1779. 8r. 45 kr.
[Az OMGE. I. könyvtárjegyzéke e műnek 1799-i kiadását említi; valószínűleg tévesen.]
- 772. Anleitung zur Verbesserung der allgemeinen ländlichen Pferdezucht im Königreiche Ungarn. Pest, 1798. Gedr. bei Matthias Trattner. 8r. 44 l.
- 773. Kurze Abhandlung von den in- und äusserlichen Krankheiten und sonstigen Beschädigungen, welche denen Pferden bei der Armee, im Feld und Quartieren am gewöhnlichsten zustossen ... 2. verb. Aufl. Pest, 1799. Gedr. bei Mathias Trattner. 8r. 158 l.

Wrangel C. G. gróf.

- *— 774. Ungarns Pferdezucht in Wort und Bild. 4 Bde. Stuttgart, Schickhardt und Ebner, (Konrad Wittwer), 1893—95.

Würth Lajos, orvosdoktor és a bpesti állatorvosi intézet volt segédje. A főiskola irattárában a következő hivatalos adatokat találok rá vonatkozólag: született Tápió-Bicskén (Pestm., tehát Szinnyei tévesen mondja pesti származásának); róm. kath. szülöktől. 1828-ban 26 éves volt. Az orvosi tanfolyamon kívül a bölcsészit is elvégezte a pesti egyetemen. 1827 nov. 1-től kezdve az állatorvostan tanárának (Hoffnernek) 2. asszisztense (*assistens junior*) volt, évi 300 frt stipendiummal, melyből nemcsak magát, hanem öreg édes anyját is el kellett tartania. 1833 októberében folyamodott, hogy állandó tanítóul nagyobb fizetéssel véglegesen nevezték ki, mely kérelmét Hoffner melegen pártolva terjeszti föl; de hogy milyen eredménnyel, arra nem találok további adatokat.

- 775. Dissertatio inauguralis veterinario-medica de influxu zoojatriae in anthropojatriam. Pestini 1828, typis nob. J. M. Trattner de Petróza. 8r. 40 l. egy táblázattal.

Záborszky F. C.

*— 776. De cane rabido. Vindobonae 1838.

Zádor Elek, lásd *Leucsis*.

Zaitschek Artúr dr. Született Budapesten 1872 október 24-én. Középiskolai tanulmányai befejeztével a budapesti műegyetem vegyész szakosztályát végezte el, s mint okleveles vegyész a budapesti tudományegyetemen a bölcsészettudományi oklevelet szerezte meg. Rövid ideig magánalkalmazásban volt, majd 1899-ben a m. kir. állatlélettani és takarmányozási kísérleti állomás segédvegyésze lett, hol jelenleg is mint kir. vegyész működik. (*Önéletrajzi adatok*.)

— A fehérjekihasználás és fehérjeforgalom meghatározásáról állatkísérletekben. Különnyomat a «Kísérletügyi Közlemények» IV. köt. (1901) 5. füzetéből. N. Sr. 6 l. Budapest, Pallas nyomd., 1902.

— Hízalási kísérlet cirokmaggal. K. ny. a «Kísérletügyi Közlemények» V. köt. (1902) 4. füzetéből. N. Sr. 6 l. Budapest 1902.

— *Lásd Weiser J.*

Zankó József, orvosdoktor, samsonowi (Galicia) származású. 1841-ben a pesti állatorvosi tanintézet egyik segédje volt és Hoffner tanár betegeskedése idején (Doleschall Gábor dral együtt) ő tartotta az előadásokat is. Csak egy orvosi értekezése maradt, mely a lengyelfürtről (*plica polonica*) szól és 1834. jelent meg. (*Főiskolai irattár*.)

Zech László báró, cs. kir. őrnagy Székesfehérvárott.

— 777. Das Pferd im gesunden und kranken Zustande. Ein unentbehrliches Handbuch für jeden Pferdebesitzer, insbesondere für Offiziere der k. k. Armee. Verfasst von... k. k. Major. Mit mehreren Abbildungen in Farbendruck. Pest, Wien und Leipzig. Verlag von C. Adolf Hartleben. 1858. Sr. XVI. 479 l. és 7 könyomat. 5 fit.

Színnyei nem említi.

Zechmeister Jenő, gazdász, szül. Győrött, 1870 aug. 23. 1895—96-ban tanársegéd volt a m.-óvári gazdasági akadémián. Jelenleg a sopronmegyei gazd. egyesület titkára.

*— 778. A bajor állami állatbiztosítás. Tanulmányúti jelentés. Kiadja a sopronmegyei gazdasági egyesület. Sopron 1899.

Zimmermann Ágoston dr., állatorvos, született Moór-on (Fehérm.) 1875 dec. 3-án. Középiskolai tanulmányait a budapesti ág. hitv. evang. főgimnáziumban végezte, hol 1893 június havában érettségi vizsgát tett. Állatorvosi

oklevelét 1895 június 13-án nyerte el a m. kir. állatorvosi akadémián. Mint állatorvostanhallgató, az akadémia élettani és belgyógyászati osztályán dolgozott s «Adalék a bendő szövettanához» és «Az egészséges és fulladozó lovak hőmérséke, érverése és lélekzésének módosulása munkaközben» című dolgozataival (Sal Gyulával közösen) pályadíjakat nyert. Oklevelének elnyerése után Coburg herceg vacsi ménésében működött. 1896 október 1. óta az állatorvosi akadémián, ill. főiskolán működik és pedig egy éven át mint II., majd negyedfél éven át mint I. tanársegéd a belklinikán, 1901 január 1-től pedig mint kir. állatorvos a főiskolán szolgálattételre beosztva, az ambulatoriumot és a poliklinikát vezeti. 1893-ban külföldi tanulmányútat tett; résztvett a Baden-Badenben tartott 7. nemzetközi állatorvosi kongresszuson. Közben a budapesti kir. tudományegyetem bölcsészeti karán folytatta tanulmányait, hol 1903 március 14-én doktorrá avatták. 1904. évben a pata kór- és gyógytanának magántanára lón a bpesti állatorvosi főiskolán. 1901 óta a Magyar Országos Állatorvos-Egyesület titkára. Számos, legnagyobbbrészt klinikai és morfológiai dolgozata a Veterinárius (Állatorvosi Lapok), Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből, Zeitschrift für Tiermedizin, Oesterreichische Monatschrift für Tierheilkunde, Monatshefte für praktische Tierheilkunde, Berliner Tierärztliche Wochenschrift-ben jelent meg; ezeken kívül a Köztelek, Állategészség, Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok, Erdélyi Gazda című lapokban közöl népszerű ismertetéseket. (*Önéletrajzi adatok.*)

— 779. Adatok az Ungulatak pártájának anatómiájához. 8r. 50 l. Budapest, Pátria nyom., 1902. (Bölcselet-doktori értekezés.)

Zimmermann Jakab, bölcsészdoktor, nagyváradi egyházmegyei áldozár, utóbb a kecskeméti főreáliskola tanára; szül. 1808. Vácon, megh. 1878.

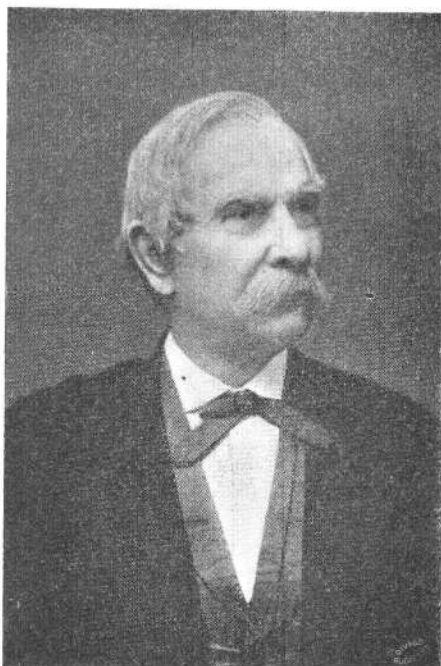
— 780. Népszerű barmászat nép- és vasárnapi iskolák számára. Pest 1856, nyomt. és kiadta Müller Emil. 8r. 2, 50 l. 12 p.

— 781. Populäre Viehzucht für Volks- und Sonntagsschulen. Pest 1856. 8r. 50 l. 10 p.

Zlamál Vilmos (morvai¹) orvosdoktor, egyetemi és állatorvosi tanintézeti ny. r. tanár, szül. 1803. június 21. Morsitz

¹ Nevét régebben *Zlámal*-nak is írta.

községben (Morvaország). Tanulmányait Kremsierben és Bécsben, a Josephinumban végezte. Mint katonarvos, a báró Bianchi nevet viselt 63. sz. gyalogezredbe osztatott be, amely

J. L. L. L. L.
Prof.

akkor Gácsországban, Zloczow városban állomásozott. Itt 1831-ben a lengyel-orosz háború alkalmával, az oroszok által Gácsországba szorított Dworniczky-féle hadcsapatnak egy részét is gyógykezelte. 1833. őszén a cs. kir. udvari tanácsrendeletéből

Bécsbe küldetett az állatorvosi tanintézetbe. Innen a két évi tanfolyam bevégzése után Temesvárra helyezték át, hol a cs. kir. törzsorvosi hivatalban is foglalkozván, az ezen hadparancsnokság alá tartozott határszéeli ezredek állategészségügyét is vezette. Ily módon került Magyarországra, ahol azután haláláig maradt, és teljes rokonszenvvel csatlakozván a magyar nemzethez, egy nagy becsülést érdemlő magyar családnak lett alapítója. 1836-ban történt, hogy országos állatorvosi állomást szándékoztak Pesten szervezni s arra a helytartótanács pályázatát is hirdetett¹; azonban a pályázati feltételek közt a magyar nyelv tudása is kikötve lévén, arra nem pályázott senki, minthogy abban az időben még nagyon kevés volt a magyar nevelésű állatorvos. Erre dr. Lenhossék József, aki akkor országos főorvos és helytartósági tanácsos volt, megtudván a pályázat sikertelenségének okát, 1838-ban azzal a változtatással hirdetett új pályázatot, hogy a magyar nyelv tudása kívánatosnak jelöltetett ugyan, de nem multhatatlanul szükségesnek, egyúttal felhívta Zlamált a pályázatra, ki iránt a katonai határvidéki állattenyésztésről, valamint az ott s a bánsági megyék területén gyakran uralkodott marhajárványról, különösen a marhavésznek Oláhországból hazánkba való áthurcoltatásáról történt kimerítő és alaposan okadatolt jelentésekből lett figyelmes. Zlamált igen nehezen bár, mert orvosi gyakorlata Temesvárott már szépen jövedelmezett, míg az országos állatorvos évi fizetése csak 600 frt volt, végre mégis engedett a felhívásnak, s benyújtotta pályázatát; mert — ugymond önéletírásában, — akkor is szerettem már új hazámat, szívesen kívántam annak szolgálni, s mert az állatgyógyászat akkor még egészen új tudomány lévén Magyarországon, vonzott az első országos állatorvosnak úttörő dicsősége. Ekkép 1838. július havában országos állatorvosnak (*regni veterinarius*) neveztetvén ki, megvált a katonai szolgálattól és Pestre tette át lakását. Ugyanazon év december havában Torontál megyében, Ivánda községben tette a keleti marhavész beoltásával az első kísérletet. Miután előtte országos állatorvos még nem volt, első gondja lett, az állategészség rendőri intézkedések életbeléptetésére nézve szükséges utasításoknak és szabályoknak

¹ Ezen állás az 1836. aug. 5. helytart. tan. rendelettel lőn rendszeresítve évi 600 frt fizetéssel, IX. osztálybeli napidíjjal s előfogatokkal. Nyilvános pályázat (*csöd*) útján volt betöltendő.

szerkesztése, melyek a helytartótanács által jóváhagyatván, a megyei és szabad királyi városi hatóságokkal közöltettek.

Eljött időpárban a lak mindonki frakciófaj
 ntán összevagyvan, az idegenek x sennotk b'len,
 cseis' lenarra, azon időpárban a mely nek felle,
 med' fenti e' világon nem fogde' fel anyagom
 nist B'n s. Kommanyrótt, ar' talalukel, oray
 időpárban, teljes reménnyel vaggot ~~nyá~~
 hogyt. Kon. Ha nem fogja tűni ~~nyá~~
 menny, a melynek a könyölid anyagot köjrom,
 het, meg továbbra ^{horré tegy érte} ~~nyá~~
 ga alatt nyögön. ^{igazságos} ~~nyá~~
 Ha s. k. k. aron ~~nyá~~ ^{nyá}
 fogja s' ~~nyá~~ ^{nyá} ~~nyá~~ ^{nyá}
 nyugon, ^{nyá} ~~nyá~~ ^{nyá} ~~nyá~~ ^{nyá}
 s' a k' ^{nyá} ~~nyá~~ ^{nyá} ~~nyá~~ ^{nyá}
 byom s. k. ^{nyá} ~~nyá~~ ^{nyá} ~~nyá~~ ^{nyá}

Második feladatúl: az állatgyógyászatnak Magyarország mint földmivelő ország szükségeinek megfelelő szervezését tüzte ki. Különösen érdekelte az a kérdés, hogy honnan származik

a marhavész, és honnan szokott az Magyarországra behurcoltatni? Ennek megvilágosítására «marhavész-abrosz» készített, melynek segítségével cáfolhatatlanul bebizonyította, hogy az mindig keletről kerül hozzánk. Azután igyekezett a marhavész természetét, lényegét és lefolyását különösen a hazai viszonyok szempontjából tanulmányozni, miközben túltevéen magát az addig csak Németországon tett észleletekre alapított és német szakművekben tárgyalt ismeretekre, kiváló figyelmet fordított arra a szervezeti különbségre, mely a magyar (keleti), és a német (nyugoti) marhafajta közt létezik s mely a betegségek lefolyására is lényeges befolyást gyakorol. A marhavész kiütéses alakját legelőször Pestmegye Jánoshida községében fedezte fel.

1838-ban, mikor Zlamál országos hivatalát elfoglalta, nem tudott még magyarul. De teljes szorgalommal igyekezvén a magyar nyelvet minél előbb elsajátítani, 1841-ben már annyira vitte, hogy képes volt e nyelven nemcsak írásbeli hivatalos előterjesztéseket tenni, hanem az állatgyógyintézet növendékeinek szóbeli előadásokat is tartani. Az állatgyógyintézet ebben az időben a Stáció-utcában volt s személyzete egy tanárból és két segédből állott. Ezen kívül egy az intézeten kívül lakó kovácmester tanította a lópatkolást. Valóban igen kisszerű intézmény. 1843. szept. 7-én (Hoffner halála után) Zlamál egyetemi nyilv. rendes tanárrá neveztetvén ki, ismételve tett lépéseket, hogy az állatorvosi tanintézetet önállóvá tegye s a tanerőket szaporítsa, de eredménytelenül. 1848-ban felállítatván az országos közegészségi tanács, annak ő is tagjává lön. Mint ilyennek sikerült kieszközölnie, hogy az állatgyógyintézeti tanerő még egy tanárral és egy segéddel szaporodott. A szabadságharc folyamán vezénylete alatt tanítványjaiból nemzetőri századot alakított. Emiatt később sok baja volt az osztrákokkal; állásától több évre felfüggesztették, sőt (mint szóbeli közlésekből tudom), felesége közbenjárása nélkül az akasztófát sem kerülte volna ki. Az állatgyógyintézet 1851. aug. havában választatott külön az egyetemtől, Zlamál azonban továbbra is megmaradt az egyetem körrelékében s állatgyógyintézeti előadásain kívül az egyetem orvosnövendékeinek külön előadásokat tartott. Az előadások, úgy a különválasztott intézetben, mint az egyetemen két nyelven folytak. Ez utóbbi helyen Zlamál az orvos- és sebész-növendékeknek az állat-járványtant adta elő. Tanár-

sága mellett a szakirodalommal is szorgalmasan foglalkozott, országos állatorvossá történt kineveztetésétől fogva egész késő öregségeig. A szaklapokban megjelent értekezéseinek száma meghaladja a százat. Irodalmi működéséért a magyar tudományos akadémia 1864-ben levelező tagjává választotta. Hasonlóképpen tiszt. tagja volt a charkowi és dorpati állatorvosi tanintézeteknek. 1867-ben Gorove István minisztériumában az állategészségi osztály szervezése bízott rá, s ez alkalommal báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter (13.386/1867. sz. rendeletével) megengedte, hogy tanári teendői mellett, a földművelés-, ipar- és kereskedelmi minisztériumban, osztálytanácsosi minőségben, jutalomdíj mellett működhessék.

Ily minőségben a minisztériumban 1874-ig foglalkozott, mely idő alatt sok állategészségügyi szabályzat köszöni neki létrejövetelét. E minőségben képviselte a magyar államot a Zürichben, 1867. szeptember havában tartott III-dik nemzetközi állatorvosi kongresszuson, melyről tett jelentése: «a földművelési-, ipar- és kereskedelmi magyar királyi minisztérium köréből» közrebocsátott «Közlemények», 1868-ban megjelent I. évi folyamának 3-dik füzetében közöltetett. Befolyása volt a keleti marhavész ellen hozott 1874-ik évi XX-dik törvénycikk keletkezésére is; továbbá az 1859. évi belügym. szabályrendelet az állati ragályokról, szintén az ő közreműködésével alkottatott.

Osztálytanácsosi foglalkozásának megszűnése alkalmából, 1874-ben, a vaskoronarend III. osztályú lovagkeresztjével tüntettetett ki, melyről a címeres okmányt 1875. november 10-ről nyerte. Tanárságától, 40 évi működés után, 1881-ben lépett vissza. Ez alkalommal tanártársai nagy ovációt rendeztek tiszteletére és jegyzőkönyvileg örökítették meg az intézet körül szerzett érdemeit, a melyben a legutóbbi időben is az állati «belgyógyászatot, a járványt és a húszszemlét, azaz tekintve a tanintézet célját, a legfontosabb gyakorlati szakmákat adta elő:» (a jegyzőkönyv szavai). — Ő cs. és apostoli királyi felsége pedig 1881. október 30-án kelt legfelsőbb határozatával: «saját kérelmére, legutóbb élvezett egész fizetésével állandó nyugalomba helyezettését legkegyelmesebben megengedni, s ez alkalomból 56 évet meghaladó buzgó és sikeres szolgálata elismerésül, saját és törvényes utódai részére, a *morvai* előnév használhatásának

engedélyezése mellett, a magyar nemességet díjmentesen adományozni méltóztatott».

Társadalmi tevékenysége nem volt tágkörű; szívesen részt vett ugyan az egyesületi téren is, ha ezt hivatalos és szakköri elfoglaltsága engedte; mozgalmas szerepet itt sohasem vitt. Szabad idejét leginkább az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek szentelte, melynek választmányi tagja is volt. Működésében sohasem kereste és nem gyakorolta a sokoldalúságot, mindenkor és mindenben hivatalos kötelessége volt előtte a fő és legelső; ebben kereste és találta föl életrendeltetését, egyéb összes tevékenységét is mindenkor lehetőleg e cél körül igyekezett összpontosítani. (*Galgóczy K.*)

Meghalt 1886. november 11-én, 84 éves korában, és Budapesten a kerepesi-úti sirkertben temettetett el. Családi nevét új magyar hazájában fentartó fi-örököse: Morvai Zlamál Gusztáv honvéd-alezredes örökölte.

Munkáit kevésbé a mély tudományosság, mint inkább a gyakorlati haszonra és használhatóságra törekvés jellemzi. Nem volt ő lángész, de nagy mértékben természetében állott az okkutató, alapos észlelő és észleleteinek hasznát gyakorlatilag mérlegelő sajátság, melyet szerencsésén részletező és értelmes előadással egészített ki.

Dicséretére válik, hogy idegen származású létére, mely hangejtésén egész haláláig meglátszott, nemcsak túlnyomólag magyar nyelven írt, úgy, hogy más nyelven önálló nagyobb műve nincs is; hanem az is, hogy irodalmi nyelvezetében folyvást a magyarosságra törekedett; szorgalommal tanulmányozta és sokszor szerencsésen is használta a népkifejezéseket, különösen a nép nyelvén forgó műszavakat, és ezekkel a latin és német műszavakat buzgón és nem ritkán egészen kielégítőleg magyarosította. (*Galgóczy K.*)

Mint hivatalnok és tanár nagyon kötelességismerő és pontos volt; tanítványai előtt atyai jó bánásmóddal szerzett magának kedveltséget és tiszteletet.

Szaktudományának nemzet- és mezőgazdasági fontossága iránt teljes meggyőződéssel levén, e meggyőződését másoknál is érvényesíteni buzgó igyekezettel törekedett; és kétségbevonhatatlan érdeme az, hogy a legelsőek egyike volt azok közt, akik Magyarországon az állatorvosi tudományt nemcsak a gyakorlati életbe vezették be általánosan, —

elismerést szerezvén fontosságának — hanem tudományos tekintetben is magasabb színvonalra emelték.

- 782. A keleti marhavész (százhétű aszály) több évi szigorú vizsgálatok és számos tapasztalatok után írta Zlámál V., Magyarország fő baromvosa. Pest 1841. 8r. VIII, 102 l. Hartleben K. A. 60 kr.
- 783. A lónak lábai (végtagjai) egészséges és kóros állapotukban, különös tekintettel a sántítás mindenféle nemeire s annak orvoslására. Állatorvosok, gazdák, kovácsok s lókedvelők számára, 41 rajzzal. Buda 1849, a m. kir. egyetem betűivel. 8r. VIII, 207 l. 1 frt 40 kr.
- 784. Népszerű oktatás a marhavész elhárításáról, megismeréséről s orvoslásáról. Kiadta a Nagy-Várad ker. cs. kir. ministeri bizottság. Nagy-Várad 1850, nyomt. Tichy Alajos. 8r. 49. l.
- 785. Különös kór- és gyógytan a házi állatok belső betegségeiről. Pest 1853, nyomt. Engel és Mandello. (Könyomat.) 8r. 2. 67 l.
- 786. A hasznos háziállatok járványos nyavalyái. Pest 1853, nyomt. Engel és Mandello. (Könyomat.) 8r. 2, 87 l.
- 787. Állatgyógyászat különös tekintettel az embereknél előforduló, az állatokéhoz hasonló betegségekre. Műveltebb osztályúak, különösen papok s tanítók, mint a nép tanácsadóinak számára. Pest 1859, nyomt. Beimel J. és Kozma Vazul. 8r. XII, 172 l. Kiadja Lampel Róbert 60 kr.
- 788. A keleti marhavész, több évi szigorú vizsgálatok s számos tapasztalatok után . . . Pest 1862. 8r.
- 789. Barmászat avagy a hasznos házi állatok betegségeinek megismerése és orvoslása; különös tekintettel a gazdasági állatok okszerű, tenyésztésére. Pest 1861, nyomt. és kiadja Emich Gusztáv. 8r. XIV, 440 l. 3 frt.
- 790. A marhavész s annak oltása, mint az egyedül biztos szer, a marhavész szelidítésére s végképeni kiirtására. Pest 1863, nyomt. Landerer és Heckenast. 8r. VIII, 140 l. Kiadja Heckenast Gusztáv, most Franklin-Társulat. 80 kr.
- 791. Az állattenyésztés fontossága s jelenlegi állása Magyarországon. Pest 1867, nyomt. Emich G. 8r. 46 l. Akadémia 50 kr. (Ezen címmel is: Értekezések a természettudományok köréből. I. k. 3. sz.)
- 792. Részletes állatkór- s gyógytan. Különös tekintettel a járványos kórokra és az állatorvosi rendszetre. Állatorvosok, valamint tisztii orvosok s műveltebb gazdák számára. N. 8° (XVI. 648 l.) Budapest. 1877. Athenaeum 5 frt 50 kr.
- *— 793. Értekezés az idegbénaságról vagy helyesebben a gerinczagy idült lobjáról.
Kézirat 1879-ből (22 ívlap és 1 melléklet), az állatorvosi főiskola irattárában.
- Lásd Vezérhalmi, Tormay Béla.

A) Szemelvény az «Allattenyésztés fontossága» stb. című munkából. (19—21. l.)

«E pusztító ragály-járvány [a marhavész] rövid szünetek mellett már 1828. óta dühöng honunkban, előbbi időkről nem is akarok említést tenni, és pedig innen kezdve 1842-ig szakadatlanul, továbbá ismét 1848-tól fogva 1856; azután 1861-ik év óta majdnem 1865. végeig s végre 1866-ik évi július hótól mostanáig.

Hivatalos kútforrásokból merített adatok szerint csak 1849-től egész 1856-ig Magyarországon a marhavészben szenvedett marhából:

Kigyógyult:	Elhullott:	Kiirtatott:	Összes veszteség:
185,240	161,557	1,591	163,148
	1861-től 1865-ig:		
76,603	128,695	8,431	137,126
	Összesen:		
261,843	290,252	10,022	300,274

Ezen 12 vészes év alatt e szerint az évenkénti veszteség (megközelítőleg) tesz:

24,188 elveszett darab marha után 60 frtjával ...	1.451,280 frt.
835 lebunkózott darab után, a haszonvehető részek levonása után, 50 frttal ...	41,750 frt.
21,987 felüdült darabnál a félértéki veszteség... ..	659,610 frt.
Minden 4-ik elveszett db = 6,047	
» 4-ik kiüdült » = 5,497	
Összesen tehát	11,544

drb vemhes tehen lévén, épen annyi borjú elvetéltetett,
darabját árilag számítva 10 frttal 115,440 frt.
Az összes évenkénti veszteség tehát tesz 2.268,080 frtot,

úgy szólván készpénzben, ide tehát még nem számítván a még sokkal nagyobb veszteségeket, melyek a vészben szenvedők gyógyítására, a vész terjedésének megállítására fordított költségekben, a mezei munkák, a közlekedés s a kereskedésnek tetemes megakadályoztatásában, valamint a mennyiségileg megcsökkent s minőségileg silányult marhának hanyatló tenyésztésében, a gyanúba esett szarvasmarha árának s termékei értékének szembetűnő leszállításában kimutathatók; s ha maga a bécsi államgazdasági s kereskedelmi miniszterium évről-évre csak 18,400 elhullott, s 700 lebunkózott darabból álló veszteség mellett az évenkénti összes kárt 5.000,000-ra becsülte, még pedig azon hozzátétellel: hogy ezen szám inkább alacsonyabban felvettnek mondható, világos, hogy nálunk az összes veszteség (24.188 elhullott s 835 lebunkózott db) minden évben az amott kimutatott 5 milliónyi kárt jóval túl is haladja.

Miután pedig a marhavésznek 1828-tól 1842-ig tartó dühöngése által okozott veszteségek a fentebbi kimutatásban nincsenek befoglalva, ezek pedig szintén oly nagyok, vagy talán még nagyobbak is voltak; nyilván kitetszik, hogy a marhavész által előidézett kár immár legalább 130 millióra rug, még nem is számítván ide a többi járványok

(lépfene, taknyosság, rüh, himlő stb.) által szakadatlanul szenvedett veszteségeket, melyek évenként legalább is 1 millióra számíthatók.»

B) *Szemelvény «A marhavész és annak oltása» c. műből* (96. l.):

«Midőn 1838-ban a marhavész ügyében hivatalos kiküldetésem alkalmával, ezen nyavalyának iszonyú pusztításait láttam, s az ellene elrendelt rendőri intézkedések elégtelenségét, s a mindenféle orvoslási módok sikertelenségét tapasztalám: azon rendületlen meggyőződést nyertem, miszerint az eddig szokott úton és módon sohasem szabadulunk meg ezen pusztító vésztlől.

Azon nehézségek és kifogások, melyeken én is megakadtam, valahányszor a marhavész oltására csak gondoltam, tüstént elenyésztek s elnémultak a marhavész marczona természetének leleplezése által; s azon pillanattól kezdve, igyekeztem értelmesebb gazdákat megnyerni a marhavész beoltásának marháikon való megkísértésére. De fájdalom, nem találhattam senkit, a ki elméleti magyarázataimban bízott volna, mivel egyetlenegy példát sem tudtam előhozni saját magam, vagy pedig mások tapasztalásaiból.

Három hónapi fáradozóm után, sikerült Biharmegyében valakit arra bírni, hogy 4 borjút megígért, de csak jövő esztendőre oltandókat. Azonban a Torontál megyében szintén akkor kiütött marhavész következtében Nagybecskerekre hívtak, hol elvégre föltaaláltam a kívánt készségeket, még pedig több részről is egyszerre. Ivándán t. i. a marhavész épen akkor ütött ki az urasági marha közt is, s a néhány héttel azelőtt még vonakozó K. úr, most meghívott a javasolt marhaoztásnak végbevitelére; mely 1839-ki február 18-tól kezdve, egész április végeig 75 darab gyanús marhán folytatott. — Másrésztől pedig K. L. akkorában torontálmegyei alispán úrnak közremunkálása által 40 drb egészen ép, minden gyanutól ment fiatal marha is szolgáltatott rendelkezésemre, melyet február 23-tól egész június 28-ig oltottam be.

E szerint az oltás kétféle, egymástól lényegesen különböző marhán vitetett végbe, t. i. az első esetben olyanon, mely látszólag ugyan még egészséges volt, de minthogy marhavészben szenvedő marhával járt, vagy ugyanazon istállóban állott, tehát mindenesetre a beteg marhával már közvetlen vagy közvetett érintkezésben lehetett, azért már nagyobb kisebb mértékben gyanúsnak, azaz már befertőztetettnek kellett tekintenem; mit a tapasztalás teljesen be is bizonyított.

Második esetben pedig a beoltandó marha oly helyekről választott, hol a marhavész még sohasem uralkodott, mely marhadarabokról tehát minden bizonynyal föltehettem, hogy még egészen épek, azaz a befertőztetéstől még egészen mentek.

Hogy az oltásnak valódi eredményét csak az utóbbiakon lehetett várni, magától értetik; míg az előbbieken az oltás utáni megbetegedés, eredetére nézve, legtöbb esetben igen kétes vala, mivel származását, úgy az önkénytelen befertőztetésnek, mint az oltásnak is lehetett tulajdonítani.

Az oltásnak pontosabb végbevihetése, s a beoltottak szorgalmasabb szemmel tarthatása végett csak 3—4, legföllebb 5 darabot oltottam be egyszerre, következő eljárás mellett:

Mindenek előtt a beoltottak elhelyezésére szükséges istállóról kelle gondoskodnom, mely azokat egyrészt téli időben a hideg ellen óvja, sőt jól melegen is tartsa, másrészt pedig a gulyabeli, s minden más-nemű marhavali közlekedéstől elzárja, nehogy a betegekkel vagy azok ápolóival érintkezésbe jőjjenek.

E célra egy az urasági kertek mögött egy negyed óránnyira, az útból egészen félreeső téglavető ház szemléltetett ki, s több apró istállóra alakítottatott át, s minthogy minden beoltott csoportot külön akartam állítani, szükséges volt külön ápolókról, és pedig olyanokról gondoskodni, kik az ivándaik lakosokkal sem rokonságban, sem ismeretségben nem állottak, velök tehát nem társalkodtak; ezért az ápolókat oly helységekből fogadtuk, a melyekből az egészséges beoltandó marhát kaptuk. — De hogy ezen ápolók hiven és pontosan teljesítsék kötelességeiket s hogy mindenek előtt kerüljék ki a más emberekkeli érintkezést s hogy végre szolgálatukat meg ne unják oly hamar: jó élelmezésükről gondoskodtunk, valamint fizetésüket is nem a közönséges napszamosok bére szerint, hanem úgy megszabtuk, hogy egy ilyen ápolónak netalán elbocsátása reá nézve igen érzékeny büntetéssé váljék.

Mind ezen előkészületek elintézése után az oltás módjáról, valamint a beoltottakkal oltás előtt s utáni bánásról kellett tisztába jönni, hogy egyrészt a mesterséges befertőztetés sikerüljön, másrészt pedig az ily módon létrehozott marhavész szelidebb természetű, s kedvezőbb lefolyású is legyen.

A mesterséges befertőztetés többféleképen történhetik meg u. m.

1. az egészséges állatoknak 12—24 óráig a betegek mellé állítása, vagy:

2. az egészséges állatok orrtakony-hártyájának, a betegek orrából folyó nyálkávali bekenése által, mely két mód csak annyiban különbözik a természetes átragadástól, hogy akaratunk szerint választhatjuk mind az e célra szükséges kóroanyagot szolgáltató betegeket, mind a ráragadási időszakot.

3. A harmadik oltási mód abban áll, hogy a ragályos anyagot az egészséges testnek bizonyos helyére alkalmazzuk oly formán, hogy:

a) a külbőrt kisebb nagyobb darabon előbb megfosztjuk a finom felbőröcskétől, a nélkül, hogy megvéreznők, s ezen így elkészített helyen a ragályos anyagot bedörzsöljük, vagy:

b) pedig a befertőztetésre szükséges anyagot egy arra való kés segítségével, közvetlenül a bőrnek felső rétege alá viszszük.

A mi az e célra alkalmazandó testrésznek megválasztását illeti, mint minden más oltásnál, itt is azon szempontból kell kiindulnunk, hogy a ragályos anyagnak fölszívása hamar, és minél nagyobb mértékben sikerüljön, a mi csak olyan helyeken történhetik meg, melyek szívó nyirkedényekben bővelkednek; ide számíthatni a czombok belső s felső területét, a tölgyet, és a vaszorát.

(U. o. 114. l.) Velem majd egyideileg, de az országnak egészen más részében t. i. Tolnamegyében, e megyének akkori főorvosa dr. Havas Ignác, a marhavésznek beoltását megkísérettette s annak

eredményét nem csak a m. k. helytartó tanácsnak bejelentette, de sajtó útján egy kis röpiratkában közölte is tette.¹

Az általa a czombok belső területébe történt bedörzsölések segítségével beoltott 46 darabból 30 valóban meg is betegedett, s ezekből csak egy darab esett el; 16 darabnál az oltás sikertelen maradt, daczára a többszöri ismétlésnek.

Az ezen oltási kísérletre használt marha tökéletesen egészséges vala.

A harmadik példája, honunkban végbevitt marhavészszeli beoltásoknak, a jelenleg uralkodó marhavészkor történt Ráczereszturon Fehérmegyében és Pesten Cséry Lajos úr által, a ki 1861 október 26-án báró Sina, a marhavészben szenvedő ercsi uradalmával határos ráczereszturi gazdaságában 5 darab marhát oltott be, a mire egy elhullott marha oltógyomrából szedett üszögös vért használt; ezen öt darabból 1 telivér és két félvér sveitzi, meg egy magyar marha elhullott s 1 magyar fajú kigyógyult.

E kísérletnek kedvezőtlen kimenetelét és pedig jogosan, annak tulajdonította, hogy a hulla gyomrából szedett üszkös vérral oltotta a marhát; mi oknál fogva is, mind kigyógyultak, mind betegek körterményeit szedvén, másod ízben 10 darab jármos ökröt oltott be, melyek közül 8 megbetegedvén, a marhavésznek minden jeleit — de kisebb mértékben — mutatták; e 8 darab mind kigyógyult.

Az oltási kísérletek több izbeni folytatásánál Cséry Lajos úr még 3 dar. teli s félvér hollandi, 4 darab sveitzi, 7 darab magyar fajú, különféle korú, marhát, 1 bivalyt, 4 darab juhot és 1 kecskét, melyek közül 2 dar. holl. s 1 dar. magyar marha elhullott, a többi pedig kigyógyult; a bivalybika s két darab juh szintén megbetegedett, de ki is gyógyult, a kecskén pedig az ismételt oltás fogamat nélkül maradt.

24 darab oltott marhából tehát kigyógyult 17 s elhullott 7 s az utóbbiak közt csak 2 darab magyar, a többi mind hollandi vagy sveitzi fajú marha vala.

Az oltás a czombok belső területén történt; az olfonczok életrendűg elintézve, hogy a nagykorú marha csak 6 font szénát kapott naponként; a szörkötél mindnyájoknál s az érvágás kettőjöknel alkalmaztatott.

A nyugoti marhafajnak nagyobb halandósága itt is bebizonyult...

(U. o. 132. l.)

A juhokra átszármazó marhavész. Ámbár a marhavész már századok óta ismeretes, még soha és seholsem esett meg, hogy ezen kór másnemű állatokra is átszármazott volna.

Az általam már 1838-ban Békésmegyében juhokkal s kecskéekkel tett ebbeli kísérletek engemet is azon hiedelemben erősítettek meg, hogy a marhavész ugyancsak egyedül a marhára szorítkozik.

A jelenleg uralkodó marhavész pedig az eddigi tapasztalatokat mind meghiúsította, mert tagadhatlan tény, hogy legalább jelenleg a juhokra s kecskékre is átszármaztatható.

Az első idevágó eset az Ercsi uradalomban adta elő magát, a hol a marhavésznek 1861-beni uralkodásakor egy egész juhnyáj fertőztetett be.

¹ Lásd erről Havas címszó alatt. K. Gy.

Ezen betegség a marhavészszeli ugyanazonosságáról, az akkori időben e tájban működő m. kir. állatgyógyintézeti tanár Dr. Galambos Márton úr győződött meg, mind a kór lefolyása alatt észlelhető kór-tünetmények, mind pedig a bonczadatok által.

Néhány hónappal későbbem nekem is volt alkalmam a Cséri Lajos úr Rác-Keresztúri birtokán egy marhavészben szenvedő mintegy 300 darabból álló juhnyájban a betegséget szemlélni, s bonczolatokat is tenni; másod ízben pedig Bicskén, a hol az e helységben uralkodott marhavész alkalmával, az uradalmi bárányok közt jutván, a marhavésznek leghívebb mását találtam.

Esztergomban, a hol a városi majorban a községi bikákkal egy kecskebak is állott, az utóbbi a bikáktól kapta meg a marhavészt, s el is esett.

De a Tiszatájék több helyein, s az ország egyéb vidékein is, mind orvosok, mint állatorvosok, nevezetesen pedig az országos állatorvos Heitzmann Márton úr is tanúsítják, hogy az általok vizsgált juhbetegség valódi marhavész vala.

A mi ezen kórnak lefolyását, s kimenetelét illeti, majdnem oly veszélyes és pusztító, mint a szarvasmarhánál; s ragály általi továbbterjedése (legalább juhokra) kétségkívüli, a mit a Bicskei uradalom kormányzója Egan Eduard úr be is bizonyított az által, midőn egy egészen egészséges juhnyájból egy öreg kost s még több öreg birkát a beteg bárányok közé tett, melyek 6 és hetedik napon, ugyan e betegségben valóban meg is betegedtek.

Hogy pedig e kór a juhokról marhára vissza származott volna, arra még nincs példa. — S ezen körülmény azon gondolatra vezetett, hogy a juh teste által szelídített ragályt, a marha-oltásokra fordítani igen czélszerű lenne, s ha a juhokról szedett kóros terményekkel oltás fogamat nélkül maradna, akkor a beteg juhok vérét kellene használni a kivánt siker elérésére.

A juhokról marhára való oltásokat, nézetem szerint nem lehet eléggé ajánlani; — s a hol a marhavészben szenvedő juhok nem is fordulnának elő, az oltások kedvére, előbb néhány juhot kellene befertőztetni, s ezekből aztán az oltandó marhák számára anyagot szedni. (V. ö. Galambos!)

Zlinszky István.

*— 794. A házi szárnyasok okszerű tenyésztése. B.-Csaba, 1891. (Az O.M.G.E. könyvtár-katalógusa szerint.)

Zola Emíl.

*— 795. Az állatvédelem kérdéséhez. Irta Z. E. Franciából fordítva. Előszóképen kérelem az írói és hírlapírói körökhöz. (Kis 8r. 16 l.) Bpest, 1896. Grimm G.

Zoophylus. (sic!). [Álnév.]

— 796. Élők boncolása. (Vivisectio.) (8r. 103 l.) Bpest, 1902. Grimm G. 1 kor.

P V B.
V E G E T I I
V I R I I L L V S T R I S
M u l o m e d i c i n a .

Ex trib. vetustiss. Codd. varietate adiecta: vnde infiniti loci addi & expurgari à quouis poterunt, vsu magno publico.

OPERA IOAN. SAMBVCI
Pannonij

CVM CAES. MAIEST. PRIVILEGIO

B A S I L E Æ
P E R P E T R V M P E R N A M
M D L X X I I I I

Zsámboky János, deákos nevén *Sambucus*, híres régi magyar orvos, történész és nyelvtudós, szül. 1531. Nagyszombatban, megh. 1584. Bécsben. Alábbi kiadványa az első állatorvosi munka, mely magyar szerzőtől egyáltalában megjelent.

- 797. Pub. Vegetii viri illustris Mulomedicina ex trib. vetustiss. codd. varietate adiecta: unde infiniti loci addi et expurgari à quovis poterunt, usu magno publico. Opera Joan. Sambuci Pannonij. (*Nyomdász címer.*) Basileae, per Petrum Pernam. 1574. 4r. a — z + A — B₂ = 196 szott lap.
(*Belási Khuen Rudolfnak, II. Miksa főlovászmesterének és salzburgi érseknek ajánlva.*)

II. Névtelenül megjelent munkák, évszám szerinti sorrendben.

1730.

- *— 800. Oesterreicherische Vieh-Ordnung, aus denen von Herrschaftlichen Wirtschaften wegen Anno 1729 und 1730 grassirten Viehes-Umfall eingereichten Berichten gezogen, und mit so wol Praeservier- als Curir-Mitteln eingerichtet, zum Nutzen deren Herrschaften, und Unterthanen in Künftig sich ereignenden Seuchen, oder sogenannten Vieh-Stäuppen zu gebrauchen, von einer Landes-Fürstlichen hohen Obrigkeit herausgegeben. Wien, gedruckt bey Johann Peter von Ghelen, Ihrer Röm. Kaiserl. Königl. Majestät Hof-Buchdruckern, 1730. (*Magyarországra is vonatkozik. E munkát fordította le gr. Székely Ádám. L. ezt és Linzbauer Codex I. 592. l., hol az egész közölve van.*)

1731.

- *— 801. Oesterreichische Vieh-Ordnung etc. (*Egészen hasonló címmel, mint az előbbi.*) Amberg, nachgedruckt bey Johann Georg Koch, 1731. (8r., 80 l. és Register.)

1753.

- *— 802. Oesterreichische Vieh-Ordnung etc. (*Egészen hasonló címmel, mint az előbbi.*) Bruchsal, gedruckt von Jacob Gottschal, nach dem Wienerischen Exemplar, 1753. (8r., 77 l. és Register.) *Ezen munka szószerinti másolata az Ambergben 1731-ben kiadott Oesterreicherische Vieh-Ordnung-nak, csupán az utolsó lapján van egy „Recept. Des bewehrten Schlangen-Pulvers vor das Umfallen des Viehes“ és egy lap melléklet („Praeservativ-Essig bey der dermalen herrschenden Viehseuche zu gebrauchen“.) Mint a cím mutatja és Király (l. ezt) is említi, ugyanez a munka 1753-ban Bécsben is megjelent.*

1760.

- A barmokrul Austriában tett rendeletek... Eger 8r.
Szinnyei említ egy ily című névtelenül megjelent munkát az ő könyvészetében. Kétségtelen, hogy Király (Szathmáry) György munkája (l. a 108. lapon) forog szóban, mely tévesen került a névtelenül megjelent művek jegyzékébe.

1763.

- A marhák körül való austriai rendtartás L. gróf Székely Ádám.
- 803. Oesterreichische Vieh-Ordnung. Aus denen V. herrschaftlichen Wirthschafteren wegen anno 1729. u. 1730. grassirten Viehes Umfall eingereichten Berichten gezogen, u. mit so wol Praeservier- als Courir-Mitteln eingerichtet, zum Nutzen deren Herrschaften u. Unterthanen in künftig sich ereignenden Seuchen, oder so genannten Vieh-Stäuppen zu gebrauchen, von einer landesfürstlichen hohen Obrigkeit herausgegeben. Hermannstadt, nachgedruckt durch Samel Schárdi in der Stadtbuchdruckerei. 4r. 80, 4 l.

1774.

- *— 804. Die verdächtige Drüse. (*Kézirat a bpesti állatorvosi főiskola könyvtárában.*)
- 805. Tapasztalásból merített oktatás, mely tanít miképpen a juhok a jó gondviselés által a legtökéletesebb állapotra hoztathatnak és abban megtartathatnak. Németből a magyar nyelvre fordított. Pozsony, nyomt. Patzko Ferenc Ágoston. 8r. 180 l. (*Úgy látszik, hogy ezen munka már az előbbi évben látott napvilágot, legalább Linzbauer (Codex III. k. 1. sect. 2. lap jegyzet) szerint a helytartótanács már 1773. május 14-én 6254. sz. rendelete kapcsán megküldötte a hatóságoknak; 1781-ben azonban, azzal az indokolással, hogy a könyvbe lényeges hibák csúsztak be, visszakéri a példányokat.*)
- 806. Erfahrungsmässiger Unterricht wie die Schaafe durch gute Pflege zur vollkommensten Art gebracht u. bei solcher erhalten werden können. Pressburg, gedr. bei Franz Aug. Patzko. 8r. 152 l. — U. o. 1779, gedr. bei F. A. Patzko. 8r. 42 l.
- 807. Ugyanez tót nyelven. Pozsony. 8r. 167 l.

1779.

- 808. Próbákból szedett oktatás, miképpen a jó gondviselés által a juhok tökéletes jóságra hoztathatnak és ugyanazon rendben meg is tartathatnak? (Tudósítás.) Pozsony, nyomt. Patzko Ferenc Ágoston. 2r. 52 l.
V. ö. 811.
- 809. Experimentalis Instructio, qua ratione species ovium adhibita sollicita cura, summa perfici, ac in hac perfectione conservari possit? Posonii. 2r. 46 l. 1779.
Az előbbinek latin fordítása.
- Erfahrungsmässiger Unterricht stb. *Lásd 806.*

1780.

- 810. Approbata media aquis submersos et suffocatos ac alia ratione infortunatos homines aptissime juvandi, quae in obsequium sub 5. febr. 1779. ad excelsum regium locumtenentiale consilium hungaricum emanatae altissimae regiae resolutionis

pro communi utilitate et notitia publicantur. (Sr. 30 l.) Posonii, 1780. Typ. Franc. Aug. Patzko.

E munka egyik fejezete a veszett állatok harapása után alkalmazandó gyógykezelést tárgyalja. Böven ismerteti Ujhely Ferenc (l. ezt) és Linzbauer, Codex II. 778.

- 811. Probákból szedett oktatás, miképpen a jó gondviselés által a juhok tökéletes jóságra hozattathatnak, és ugyan azon rendben meg is tartathatnak. Pozsony. Sr. 52 lap. 1780.

E munkát, azon célból, hogy „a spanyol és pádovai jobb rendbeli juhok“ országos tenyésztése föllendüljön, a helytartó tanács (1781. febr. 12. kelt 933. sz. rendeletéhez mellékelve) az összes hatóságoknak megküldötte. A rendelet bevezetése azt mondja, hogy ezt az Oktatást egy „nagy nembéli és érdemes hazafi“ szerette s „azért hála-adással tartoznak nékie az Haza fiai“. Annak megvilágítására, hogy milyenek voltak az állatgyógyítás elvei abban az időben, mikor hazánkban az állatorvosképzés kezdetét vette, álljanak itt a fenti munkának következő részletei :

§. 11. A' herélés módgya.

Két fácskát vesznek, mellyekkel a' Tökét a' kosnak a' monyszékek felett meg fogják, és ezzel az egybe szorított két fával aztat a' testül úgy annyira el-húzzák, hogy a' monyszéktül a' vesékhöz, és inakhoz szolgáló erek erőssen meg feszítettessenek, annak utánna páltzával, ama két fácskára mértékletes tsapás adatik, melly által a' mag viselő erek elszakasztatnak: vagy a' monytökök két deszkák között, avagy a' falhoz támasztatván, fa kalapácsnak 3 vagy 4 tsapásával egybe törettetnek. Mind a' két módon ugyan vér ontás nélkül, a' marha a' nemzésre elégtelenné tétetik, mivel a' monytökök elszáradnak, és el-fogynak, de még-is efféle herélés mindenkor veszedelemmel, és szemlátomást való nagyobb fájdalommal vitetik végbe, mintsem a' ki metzés, mellyet én javaslok; mert a' tök, sokszor a' mony-is, és a' hátúlya a' marhának meg dagad, és több napok folynak el, még meg gyógyulhat; ha pedig leg kissebb baj érkezik hozzája, az ekképpen herélt marhábul sok el-hull; a' mi több a' két mód szerint tsinált örök húsa soha sem olly helyes, mint a' metzetteké; azon kívül a' metzés által tett sebet az ifiú marha úgy nem érzi, és ebbül 6 vagy 8 nap alatt egészen ki gyógyul, és az Annyának jó Tején magához jön, megteljesedik, és jobban nevelkedik. Én a' herélésnek minden módgyát próbáltam, és azért a' tett próbákbul ítélhetek felöle.

§. 12. Mire kell vigyázni, mikor a' juhok teelésre az aklokba záratnak?

Első munkája légyen az Embernek, azokat a' juhokat, mellyek vénségek, és más hibájok miatt a' szaporításra, és a' teelésre többet nem alkalmatossak kiválasztani, és a' mészár székre adni; azért hogy az ollyanok a' többieknek az abrakját ne emészszikék, és ne talán későbben el-esvén, az útolsó haszontul, mellyet tölek várhatna, meg foszszák gazdájokat. Ez illyes el-választás után; szükséges, hogy a' többiekre, a' mellyek tudni illik meg-maradnak, minden gondgyát fordétsa, és ha nékiek jót kíván, ezeket is idejek, és

erejek szerint, külömb aklokba zárja. Az egésségesekre leg inkább kell gondot viselni, és mivel nékik a' nedvesség igen ártalmas, ettül szorgalmatosan őrizni, annál inkább, mivel úgy-is nyárba, és őszszel a' legelő mezőken esős időkör, mellyeket nem lehet mindenkor el kerülni, nem kevés nedvességet szedtek testekbe. Erre nézve nyoltz nap múltván, minek utánna az aklokba zárattatott a' Nyáj, szorossabban egybe hajtatik, és az ablakok jól be-tsináltatnak, hogy az által a' juhok izzadásra hozassanak, azután lassanként meg hűttetnek, és mint egy Óra múltván meg étettetnek, de ital még másnap sem adatik nékiek. Én itten külömbféle porok, és orvoságok el-készítéséről, mellyek a' juhoknak e' végre be-szoktak adatni említhetnék, de mivel ezekről immár tágos könyvek talál-tatnak, én ezen oktatást rövid sommába akarván szedni, mind ezeket elhagyom, és tsak a' próbált Hangya port hozom elő.

§. 13. Miképpen kell a' Hangyaport elkészíteni, és mi módon kell véle élni?

Őszszel mikor immár a' szorgalmatos Hangyák fészkeket telésre meg rakták és meg gyűjtötték, szükséges azt mindenestül, úgy mint a' Hangyákkal, és a' földel együtt 'sákba szedni, és a' sütő kemenczébe meg szárítani, úgy hogy aztat porral lehessen törni. Ezt a' port sűrő szitán által kell eresztetni, és az után ha lehet egy ollyas, de jól ki száradott hordoba, melly vagy Héringel, vagy sós hússal vólt meg töltve, kell tartani. Ebből a' porból egy meszszel-nek negyed része, kétzer annyi zab Lisztel egyelétetik, és egy kevés só hintetik reá, vagy pedig ember vizelletivel meg nedvesítetik, és a' juhok között egy aránt el-osztatik, és az nap a' Nyáj meg nem itattatik. Ezen port minden 14 nap be lehet nékiek adni. Ennek el-készítése könnyü, és a' juhoknak, a' mint a' tett sok próbák bizonyíttyák igen hasznos; és azért kiki annál inkább élhet vele.

VI. Tzikkely. A' juhok Betegségei ellen való Orvosságok.

§. 1. Miképpen kell a' juhok betegségeinek eleit venni?

A' szorgalmatos meg tartása, az eddig adott Oktatásnak, ha tudniillik a' juhoknak a' Legelő mezőn, és az aklokba illendő gondgyok viseltetik, azok annak rende szerint étettetnek, és itattatnak, leg jobb mód a' mennyire az emberi gond engedi, a' juhokat a' betegségektül videlmezni, és a' jó egésségnél meg tartani. Sokat fog ebbe a' fent jegyzett Hangya por-is használni.

§. 2. Mitsoda Orvosságokkal kell a' betegségeknek eleit venni, mikor ártalmas idők járnak?

Leg több betegségek mutattyák magokat a' nedves Esztendőkbe, az igen harmatos, zúzmarázos, és ködös időkben. Mit kellésék ez illyes időkbe tselekedni, immár fent meg mondatott. Igen használ illyenkor az aklokot gyakorta, marha körömmel, Disznó sertével, szarvas szarvával, kénkövel, gyalog fenyővel, és annak magvával, vagy posztó rongyokkal, és más efféle erős illatú szerszámmal ki-füstelni; azon kívül a' rutta-is igen jó. Eztet sokan, legfőképen Bejer Úr a' Pásztorok Iskolájának nevezett híres munkájában javallya ollyképpen, hogy ez ne tsak etessék a' juhokkal, hanem Zsatskókba-is akasztassék imide, amoda, az akolba, és a' juhok a' nyakára,

akkor-is, mikor a' legelésre üzettedik, leg főképpen olyan helyeken, a' hol mérges kigyók, és más hasonló léregek találkoznak, és ugyan azért ezen füvet a' juhok legelő mezein mingyárt a' juh majorságnak kezdetével lehetne szaporítani. Semmi Dög közel ne hagyassék, hanem mélljen el-ásattassék, és arra minden gondviseltessék, hogy a' minden vigyázást érdemlő Nyáj semmi ellenkező dolgot ne érezzen.

§. 10. A viz hólyagrol.

Némelly vizzel, és levegő Éggel meg telt hólyagok szoktak a' juhoknak gyomrán, máján, tüdején, oldala tsontyain, és belső részein támodni. Ezek közönségessen egy borsóhoz, néha pedig egy Galambtojáshoz hasonlétanak: néha a' külső részeken is láttatnak, és a' tudatlanok, himlőnek lenni itélik, noha ettül igen különböznek; mert a' himlők sűröbben szoktak teremni, veressek, sárgák, és halaván színűek, a' viz hólyagok pedig ritkán fakadnak, egészen tiszták, és által látóssak. Ha ezek meg telnek és meg fakadnak, ártalmassak az erős nedvesség miatt a' juhok belső részének, leg inkább pedig a' juhok máját rothasztják. Ezen betegséget okozza a' mértékletlen nedvesség, az elnyelt mérges harmatok, vagy az igen száraz Nyár, mikor a' szükséges nedvesség hibáz, vagy ha a' Nyáj igen kövér füveken legeltetik, és hertelen meg kövéredik, szokot ezen betegség következni; mert ezen kövérség félben a' száraz eledelnél emésztő nedvességgel válik, és ebbül a' fent említett hólyagok, és a' Máj rothadása el-kerülhetetlenül következik. A' Legelő mezök, az ital és a' Nyáj étetése iránt fent adott Oktatásnak követése, el-fogja a' nyájtul ezen veszedelmet távoztatni. Ha még-is minden szorgalmatos gondviselés után ezen nyavala a' Nyájba szállana, szükséges a' külső hólyagokat, Tsuka fogával felszakasztani, és meleg Üröm vizzel tisztán ki mosni, és mind addig a' beteg juhok száraztó orvosságokat adni, méglen a' lélekezete rossz illatú lesz: leg jobb az illyes beteg marhát reptsin füvel, Eger, és körösfá levelével, és egy kevés zabbal étetni. Az-is nem keveset fog használni, ha egy kés hegyni gyengén egybe töröit tengeri tsiga por, regvelenként meleg serbe nékik be-adatik. Egy szóval az illyes nyavalájú marha keveset, és tsak minden 4. vagy 5. nap alatt egyszer itattassék, hogy annál könnyebben meg gyógyulljon, és a' néki szükséges elledellel élhessen.

§. 12. A' fej tekerésrül, és a' megbódulásrül.

Némellykor a' juhok mint egy meg dühösödvén, tévelyeknek, és el-távoznak a' seregtül, a' fejeket szüntelen egy oldalra függesztik, és azon oldal felé, egy kerületbe futkároznak. A' tudós Pásztorok, és az illyes betegség által elveszett marhának meg-nyilásából tett próbák bizonyították, hogy ez a' betegség erős, és az egyik részén a' fej velőnek egybe gyült, a' vízhez hasonló nedvességben áll, melly olly nagy fájdalmaot okoz, hogy a' marha meg bódúl, a' sértődött részre hajlog, és mindétig azon félre futkároz. A' napnak hévségétül, melly a' juhoknak erőtlen feje velejét el-olvasztja, az akloknak mód nélkül való hévségétül, melly a' mértékletlen izzadsággal azokat erőtleníti, vagy ha a' meleg aklokbul hertelen félben a' nagy hidegekre ki-üzetnek, vagy a' Nyári száraz időkbén a' szükséges ital nékiek meg tagadtatik, vagy ha igen sok száraztó eledel adatik nékiek, származik ezen fej tekeretés, és bódulás: sokat

használ ezen betegségben, ha a' szemek alatt, vagy az órrok lyukai-
ban a' beteg marhának ér vágottatik, és az ürömnök meg törettetett
magva, egy kevés meleg serbe, vagy borba beadattatik.

§. 15. A' Nehéz nyavalárul, és a' hertelen dögrül.

Néha a' láttzatra leg erősebb juhok, hertelen el-esnek, és vagy
mingyárt, vagy kevés Órák mulván megdöglenek. Jobbára jele ezen
betegségnek, ha a' Marha hertelen az ételét meg utállja, nem ké-
rődzik, szomorúan fekszik, vagy igen bágyottan lép, és mivel ezen
betegség ellen semmi bizonyos Orvosság nintsen, legjobb az ollyas
marhát le-vágni; mivel bizonyos, hogy az illyes marhának a' húsa
az Embernek nem ártalmas. Lehet még-is az orra Lyukaiba eret
vágni, és egy kevés Theriákat, tengeri tsigának törött héjával meleg
serbe be-adni. Azomba ezen betegség okait szorgalmatosan kell
el távoztatni. Ezen betegség származhat abbúl, hogy az immár
többször említett rendes gondviselés el-hagyatik, ha a' juhok ősz-
kor igen kövérek, mikor az akolba zárattatnak, ha a' nagy éhség
után hertelen meg zabálnak, ha a' fákrul le-hulló nedvességgel
meg hintetett mezőken legeltetnek, és ha hertelen meg ijednek.

§. 19. Az Epe ki-öntésrül, és sárgaságrul.

Az igen kövér fű szaporétya az Epét, melly az után ki-öntődik
meg motskolja a' vért, rothasztja a' belső részt: innend származik
a' sárgaság-is, mellyet a' belső rothadás követi. Az illyes betegség-
ben lévő juhok szomorúak, a' legeléskor hátra maradnak, és a'
szemeik meg sárgúlnak, és be-hullanak. Az illyes beteg marhát leg
elsőbb purgáló Orvossággal kell tisztítani, aztután Theriákat, széké-
kenyővel egyelétvén, és Kenyérre kenvén Üröm vizzel be-adni.

1784.

— 812. Beschell-Belehrung für die Kommandirte. H. n. 1784.
Ivr. 5 l.

Szerzője Scotti Louis cs. k. lóorvos. (Lásd 203. l. és a Pótlásban.)

— 813. A lóhátatról oktatás, azok számára, a kik a mellé fognak
parancsoltatni. Bécs, 1784. Ivr. 4 l.

Az előbbinek magyar fordítása.

1785.

* — 814. Végezés, mellyet a most szerencsésen országoló felséges
császár és király II. József, hogy Magyarországbán és az ahoz
tartozandó tartományokban a jobb fajú lovak bizonyosabban
szaporodhassanak, kegyesen kiadni s megerősíteni méltóztatott
20. decemberben 1784. esztendőben. A császári, királyi s apos-
toli felségnek kegyelmes parancsolatjából kinyomtatott novem-
berben 1785. esztendőben. (*Következő német címmel is:*)

* — 815. Vorschrift, die Seine Majestät der Kaiser und König
Joseph II. um künftigt in dem Königreiche Ungarn und den
damit verbundenen Staaten einer gewissen Fortgang in der
Fortpflanzung der Pferde von besseren Schlag zu machen, mit-
telst einer allerhöchsten Resolution von 20. December 1784.
allergnädigst herauszugeben und zur künftigen Richtschnur fest
zu setzen geruhet haben; und welche nachher auf allerhöchsten

Befehl im Monate November 1785. zum Drucke befördert ward.
(*Átellenes magyar és német szöveggel.*) H. és é. n. 4° 24 l.

Csatolva ehhez A és B alatt a következő két utasítás:

- 816. A csikók neveltetésének módja, vagyis arra vezérlendő hasznos oktatás. A mely császári és királyi kegyes parancsolatból külömb-külobmféle nyelvekre fordítatott és ugyan Ő Felségének minden örökös tartományban kihirdettetett. H. és é. n. Ivr. 4 l. (*Ugyanez németül:*)
- 817. Art und Weis über die Aufziehung und das Verhalten der Füllen von ihrer Geburt bis zum Alter der Pferde. H. és é. n. Ivr. 12 l.

1791.

- *— 818. Az 1789—91. magyarországi állatjárványokra vonatkozó hivatalos iratok, megyei jelentések, tabelláris kimutatások gyűjteménye.

Kézirat a bpesti állatorvosi főiskola könyvtárában.

1792.

- Lásd: *Patikai Lukács.* (Az I. fejezetben, 177. l.)

1796.

- 819. A szarvasmarha nyavalyáival való bánásnak módja. H. n. Kis Sr. 21 l.

1801.

- 820. Az erdélyországi gazdaságbeli tárház, melyben mind a mezei, mind a házi gazdaság külömb-külob tárgyaitak jobbítására, mind pedig az emberek és barmok egészségben való megtartásokra, nem különben sok közönséges nyavalyájokból leendő meggyógyításokra próbáit hasznos eszközök találatnak. Kolozsvár, nyomt. Hochmeister Márton. Sr. X, 240 l.

1802.

- 821. Kolozsvári tehénhimlő. 2. bőv. kiadás. Kolozsvár. Sr.

1805.

- 822. Kiirtó módgya és szerei az ártalmas férgeknek minden méreg nélkül, vagyis megérthető tanítás, mint kelljen az egereket, patkányokat, hernyókat, legyeket, tetveket, földi bolhákat . . . olyan szerek által kivésztetni, melyek az ember életének és egészségének nem ártanak. Három toldalékkal egyetemben: *A beteg marhák körül való forgolódás módjáról*: az öszvetörött porcellán és egyéb agyag edényeknek helyes öszveragasztásokról: és a bor-cetnél finomabb eczetnek kevés költségbe kerülő készítéséről. (Sr. 2 lev. és 55 l.) Pesten, 1805. Eggenberger Józsefnél.

- 823. Handbuch des Reiters zum Behuf der Offiziere bei der Kavallerie von der nöthigen Kenntniss der Pferde, von ihren gewöhnlichsten Krankheiten, den einfachsten u. wohlfeilsten

Mitteln dagegen nebst der Erklärung der üblichsten u. nothwendigsten Operationen bei der Pferdekur. Pesth, gedr. bei Mathias Trattner. 8r. 257, 7 l.

1807.

— 824. A hamar és ócsón gyógyító lóorvos, avvagy értekezések, a lónak szépségeiről, hibáiról, nyavalyáiról s azoknak gyógyításáról, és a lovaknak gond-viseléséről, kivált az útonn. Megtoldva hasznos oktatásokkal a szarvas-marháknak nyavalyáiról, s azoknak gyógyításáról s kivált a marhadögről. Külömbféle jó könyvekből magyarra tetette, saját költségén kiadatta és pesti könyvtáros börtvényében árúllya Eggenberger József. Pest. 8r. 152 l. 42 kr, 1807.

1816.

— 825. Institutiones de praecavendis et curandis luibus cornutorum pecorum nec non equorum, ovium ac setigetorum epidemico contagiosis et quibusdam sporadicis morbis. Budae, typis reg. univers. 8r. 102 l.

Tolnay Sándor írta. Lásd Linzbauer, Codex III. 2. 470. l.

— Belehrungen über die Vorbeugungs- u. Heilmittel gegen die Seuchen des Hornviehes. Aus dem Lateinischen. Ofen. 8r.

Az előbbinek fordítása. V. ö. Haliczky.

— 826. Oktatás a marhadögnek megelőzéséről és orvoslásáról, melyhez amaz országos, ragadós és egynehány kóborló nyavalyáknak gyógyítása is járul, melyek a lovakat, juhokat és sertéseket pusztítják. Buda, a m. kir. universitás betűivel. 8r. 115 l. 26 kr. *Az előbbinek fordítása.*

1822.

— Kiírt modja és szereai az ártalmas férgeknek minden mérge nélkül, vagyis megérthető tanítás, mint kelljen az egereket, patkányokat, hernyókat, legyeket, tetveket, földi bolhákat . . . olyan szerek által kivésztetni, melyek az ember életének és egészségének nem ártanak. Három toldalékkal egyetemben. A beteg marhák körül való forgolódás módjáról: az öszvetörött porcellán és egyéb agyag edényeknek helyes öszveragasztásokról: és a bor-czetnél finomabb czetnek kevés költségbe kerülő készítéséről. Második megjobbitott és megbővített kiadás. Pest. 8r. 84 l. Eggenberger József. 42 kr.

L. 1831.

* — 827. Lovak nemesítését, különösen vers-futás által előmozdító egyesületnek statutumai.

* — 828. Vers-futásnak regulái (és a lovak erejének kifejlődése). *Széchenyi tervezete alapján készült statutumok, melyeknek kézírata az orsz. levéltár kamarai osztályában 1822. évi 14428. sz. a. található. V. ö. Magyar Gazdaságtört. Szemle XI. évf. 10. l.*

1823.

— Bemerkungen über den Fortgang der landwirthschaftlichen Kultur der feinern Schaf-Zucht.

Lásd: Bartosságh. (17. l)

1825.

- 829. A hajka ártalmáról. Buda, egyetemi nyomda. 8r. 16 l. Címlap nélkül.
- 830. Vom Schaden des Priemengrases. Ofen, Univers. Buchdruckerei. 8r. 16 l. Címlap nélkül. (A 829. fordítása.)
- 831. De stipae noxa. Buda, typis reg. Universitatis. 8r. 16 l. (A 829. fordítása.)

1828.

- 832. Taschenbuch für Rossärzte, Hufschmiede u. Pferdliebhaber, oder gründliche, durch dreissigjährige Erfahrung erprobte Anweisung, alle Krankheiten der Pferde sicher u. schnell zu heilen. Neueste Auflage. Kaschau, Verlag von Carl Werfer. 12r. XII, 103 l.

1831.

- Kiűrtő módja és szereai az ártalmas férgeknek minden méreg nélkül, vagy is megérthető tanítás, mint kelljen az egereket, patkányokat, legyeket, tetveket, földibolhákat, hangyákat, rókákat, hörcsököket, vakondakokat, mezítelen csigákat, zsiszikeket, hernyókat, svábbogarakat, lótetveket, szút, molyt sat. olyan szerek által kivésztetni, melyek az ember életének és egészségének nem ártanak. 3. megjobbitott s megbőv. kiadás. Pest, nyomt. Beimel József. 8r. 106, 2 l. Eggenberger József. 42 kr. L. 1822.
- 833. Kutypatika eborvos. Németül írta egy orvos, magyarul egy nem-orvos. Kutypagason éppen most. (Kolozsvár.) 8r. 48, 2 l.

1832.

- 834. Juhtartás, vagyis legnevezetesebb oktatások a juhok nemesítéséről, számonadásáról, eltartásáról s gondviseléséről s a gyapju mosásáról, nyiréséről, sortirozásáról ... sok esztendei tapasztalásokból, észrevételekből. Pest. 8r. 48 kr.
- Két kérdés a magyar lótenyésztés tárgyában.
Lásd: *Orczy Lőrinc báró. (170. l.)*

1833.

- 835. Falusi baromorvos. Csalhatatlan utmutatás miként és mely szerekekkel lehessen a földmivelőnek ép és egészséges marhát birni s nevelni, ennek betegségeit megismerni s gyógyítani ... Kassa.

1834.

- 836. Marhatartás, vagy gyakorlati oktatás a nevezetesebb fajták ismeretére, nevelésére, tartására, a fejés használatára, különbféle sajtok készítésére; a marha hizlalására, a marha gyógyítására... Földesurak, tiszték, marhatartók számára sok évi tapasztalás, vizsgálat és oktatás szerint. Pest. 8r. 1 frt.

1835.

- 837. Méhe, selyembogár- s baromfityenyésztés.
Lásd: Leibitzer. (126. l.)
- Ujonnán felfedezett módja a lóetetésnek széna nélkül. *Lásd Romy.*
- Neuentdeckte Pferdefütterungsmethode ohne Heu. *Lásd Romy.*
- 838. Tapasztaláson épült disznótenyésztés és orvoslás, azaz a disznók tartása, malaczaik felnevelése, könnyű és olcsó hizlalás-módja, betegségeik s nyaváláik ősmertető jelei, gyógyítása, a leölt disznó minden részének hasznóvétele stb. Egy disznós gazdától. Kassa, a literaturai intézetben. 8r. 86 l. Heckenast G. 45 kr.
- 839. A mezei-gazda kézikönyve, melyben tapasztalás után megmutattatik, miként: miként lehessen a szorgalmas gazdának jövedelmét rövid idő alatt megszorítani — egyszersmind utmutatással a rétek, telkek, kertek, gyümölcsösök s takarmánynak mivélését gyakorolni; a méheket nevelni, ápolni s a trágyát szaporítani, egyszóval mindazt, a mi a gazdasághoz szükséges, haszonnal megszerezni. Minden iparkodó mezei és házi gazda számára egy toldalékkal a marhatartásról, nevelésről és orvoslásról különféle házi jegyzetekkel. 2. kiadás. Kassa. 8r. 84 kr.
- 840. Az őszinte és hasznos házibarát falusi gazdák számára vagy 250 legujabb és sok évi tapasztalás által bebizonyult olyan utasítások tárháza, melyből kész tanácsot merithetni a mezei és házi gazdaság minden állapotjában a marhatartás baromfityenyésztésben... Szükséges segédkönyv. Egy köre metszett táblával. Pest. 8r. 2 ft.
- Gondos és tapasztalt juhorvos.
Lásd: Schrader.
- 841. Sichere u. untrügliche Verfahrensart: 1. Bei einer etwa eintretenden grossen Dürre ohne Regen u. Begiessen das beste Wachstum der Pflanzen zu erwecken; 2. Pferde u. Kühe ohne Heu u. Haber zu füttern; 3. Kartoffeln früher als auf eine gewöhnliche Art zur Reife u. zum Genuss zu bringen; 4. Guter Rath bei der gegenwärtig herrschenden Viehseuche u. andern verschiedenen Krankheiten des Hornviehes nach alter u. neuerer Art zu helfen; 5. Schutzmittel gegen die gegenwärtig an manchen Oertern grausam herrschenden Blattern; 6. Zwei erprobte Schutzmittel gegen die Ansteckung der Schafpocken. Pest. 8r. 40 l. 35 kr.
- 842. Oktatás a mezei gazdák számára, mikép kell a barommal életrendileg czélszerűen bänni. Buda. 8r.

1836.

- 843. Dühös állatok marását és veszettségét távoztató orvosi közbátorsági rendeletek. Budán, a m. kir. egyetem betűivel. 8r. 43 l. *Szerzője Jakab István (l. ezt). 2. kiadása 1839-ben jelent meg.*
- 844. Medicinisch-politische Anordnungen, dem Bisse toller Thiere u. der Wuthkrankheit vorzubeugen. Ofen, gedr. mit k.

Universitäts-Schriften. 8r. 51 l.

Szerzője Jakab István (l. ezt).

- 845. Medico-politicae ordinationes quibus rabidorum animalium morsui et morbo rabioso occurrendum. Budae, typis regiae univ. 8r. 47 l.

Szerzője Jakab István (l. ezt).

- Oktatás a mezei gazdák számára: mikép kell a barommal életrendileg czélszerűen bánni. Buda, a m. kir. egyetem betüivel. 8r. 29 l.

V. o. 842.

- 846. Provaçuire pentru stépénij de páménturj adeké kum trebue maj dupe rénduiale si maj bine ku dobitolळेele peşit. In Buda, Univers. 8r. 38 lap.

Az előbbi munka oláhul.

- 847. Navuk od jednoga prikladnoga hranlyivoga baratanya z-marwon za polyodelavcza. Vu Budimu, stampano vu stampar-niczki kraly sveuchilnicze. 8r. 30 l.

Az előbbi munka horvátul.

- 848. Unterricht über ein zweckmässiges diätetisches Verfahren mit dem Vieh für den Landmann. Ofen, gedr. in der kön. Uni-versitäts Buchdruckerei. 8r. 29 l.

Az előbbi munka németül.

- 849. Közönséges baromorvosi könyv, vagyis alapos és mégis könnyen érthető oktatás, mely szerint minden birtokos a marhája nyavalyáit legegyszerűbb és legolcsóbb módon, maga, és minden baromorvos segítsége nélkül, könnyen megismerheti, és gyöke-lesen meggyógyíthatja. Kiadta egy nagy tapasztalású baromorvos. Kassa, Literaturai intézet. 8r. 215 l. Heckenast G. tulajdona. 1 frt 40 kr.

Szerzője Angyalffy Mátyás (l. ezt).

- 850. A gyorshizlalásban tett legujabb tapasztalások. Utmutatásul, mint kell a szarvas-marhát, borjúkat, sertéseket, juhokat, kecskéket, ludakat, kacsákat, tyukokat, csirkéket, kappanokat, galambokat és rákokat felette gyorsan hizlalni s általában mindennemű takarmányt czélirányosan használni. Kassa, nyomt. Werfer Károly. 12r. 90 l. Heckenast G. tulajdona. 50 kr.

- 851. Tapasztaláson épült disznó-tenyésztés és orvoslás, azaz a disznók tartása, malaczaik felnevelése, könnyű s olcsó hizlalás módja, betegségeik s nyavalyáik ösmertető jelei, gyógyítása, a leölt disznó minden részének haszonvétele... Egy disznósgazdá-tul. Kassa. 40 kr.

- Neue Entdeckung einer Pferde-Fütterungs-Methode ohne Heu.
Lásd Rummy.

- 852. Somogyi gyepkönyv. Pest, 1836. 8r.

- 853. Alaprajza a somogyvármegyei lótenyésztő társaságnak és jelentés annak 1836-ik évi munkálódásáról. (2. év.) Pest, nyomt. Trattner-Károlyi. 8r. 42 l.

- 854. Oktatás a marhadőgről, uradalmak, seborvosok, falusi bírák

sat. számára. Budán, a m. kir. egyetem betűivel. 8r. 219 l.

Szerzője Jakab István (l. ezt).

- 855. Belehrung über die Thierseuchen für Dominien, Wundärzte, Ortsrichter, etc. Ofen, gedr. mit königl. Universitäts-Schriften. 8r. 166 l.

Az előbbi munka németül.

- 856. Instructio de lue pecorum, pro dominiis, chirurgis, locorum primoribus etc. etc. Budae, typis regiae univ. Hung. 8r. 212 lap.

Az előbbi munka latinul.

1837.

- 857. A jó birkás-mester. Balvélekedéseknek megvívására s tévelygéseknek megjavítására honfiainak ajánlja a szerkesztő. Pozsony, nyomt. Schmid Antal. 8r. 68 l. Landes J. tulajdona. 24 kr.

(Elsner I. G. munkája. Lásd 49. l.)

- 858. Oktatás a marhadógról. Buda, a m. kir. egyetem bet. 8r. 192 lap.

- 859. Instructio de lue pecorum. Budae, typis regiae univ. Hung. 8r. 200 l.

Az előbbinek latin fordítása.

- Belehrung über die Thierseuchen für Dominien, Wundärzte, Ortsrichter etc. Ofen, gedr. mit kön. ung. Universitäts-Schriften. 1837. (Kis 8r. 166 l.)

Szinnyeí nem említi. (V. ö. 855.)

- 860. Oekonomischer u. popular medicinischer Universal-Rathgeber. Eine Encyclopädie der vorzüglichsten Lehren, Vorschriften u. Mittel zur Erhaltung des Lebens u. der Gesundheit der Menschen, der nutzbarsten Thiere, sowie zur Beschützung aller für die Bedürfnisse, die Bequemlichkeit u. das Vergnügen der Menschen bestimmten Einrichtungen, Producten, u. Waaren. Von mehreren Gelehrten u. Hausvätern verschiedener Länder ausgearbeitet. 3. verbesserte Aufl. 8r. 512 l. 1 frt.

- Oktatás a mezei gazdák számára: mikép kell a barommal életrendileg czélszerűen bánni. Buda. 8r. 29 l. (V. ö. 842.)

- 861. Poučenje o rozum ném obchodu S Lichwú, pre polného hospodára. W Budine. 8r. 30 l. — U. o. 1837. 8r. 30 l.

Az előbbi tótul.

1839.

- Dühös állatok marását és veszettségét távoztató orvosi közbátor-sági rendeletek. Buda, m. kir. egyetem betűivel. 8r. 36 l. 1 tábla. *Szerzője Jakab István.* V. ö. 843.

- 862. Vizgyógy-rendszer, vagy: utmutatás miként kell használni a friss vizet mint gyógyszer embernek, és *baromnak nyavalyáiban* és sérelmeiben A-tul Z-ig. Segédkönyv orvosok, sebészek, bábák, lelkészek, tanítók, előljárók, birtokosok, s általában mindenkinek ajánlható. A vizgyógy-egyesület három alapítója Oertel, Kolb és

Kirchmayr után magyarázta egy hazafi. Pozsony, Bucsánszky Alajos könyvkiadó sajátja. 8r. 274 l. 1 frt 40 kr. — 2. kiadás. U. o. 1842. 35 kr.

- 863. Gyógymód a marhavész ellen. Buda, a m. kir. egyetem bet. 8r. 16 l.
- 864. Mittel wider die Löser-Dürre. Ofen, gedr. in der königl. Universitäts Buchdr. 8r. 16 l. Esseg, gedr. mit M. Alois Diwaldschen Schriften. 8r. 16 l.

1840.

- *— 865. Oktatás. Lalich oskola-mester által a víziszony és kigyómarás gyógyítására felfedezett orvosi szernek használatáról. Kinyomatott t. ns. Komárom vm. rendeléséből. (8r. 16 l.) Komárom, 1840. Weinmüller Franciska nyom. *Lásd Lalich.* (122. lap.)
- 866. Oktatás a marhának dög-féle nyavalyáiról a törvényhatóságok, orvosok, helység tisztjei sat. számára. Kolosvárt, a kir. lyceum betüivel. 1840. (8r. 232 l.)
Szinnyei nem említi.
- Orvosi hivatalos jelentés a marha pestisnek Nagy- és Kis-Veszveresen történt beoltásáról.
Lásd: Kósa Károly (l. ezt).
- 867. Beantwortung der für den Schafzüchter u. Oekonomen höchstwichtigen Frage: Ist es möglich dicht- u. schütterwollige Schafe aus ein u. derselben Race u. Heerde zu erzeugen. Von C. F. Pest, in Commission bei G. Heckenast. 8r. 30 l. 35 kr.

1841.

- 868. Lótenyésztés vagy gyakorlati oktatás a lóiskolák készítéséről, a régiék megjavításáról, a ménesek helyzetetéséről s a hozzá tartozó legelők elosztásáról. A lófajták leírása, a lovak nevelése és tartása, a lónyavalyák és azok gyógyítása. A lókereskedés haszna és titkai. Gondolatok a díjért történt lófuttatásról. Tapasztalások, vizsgálatok és oktatás szerint. Pest. 8r. 1 frt.

1842.

- A lókereskedők minden kereskedési haszonhajtása és lószépités mesterségének fölfedezett titkai. *L. Morgen.* (160. lapon.)

1843.

- 869. Rövid oktatás a juhtenyésztés jobb s tökéletesebb módjáról. Németből magyarra fordított Slavoniában. Pozsony, Bucsánszky Alajos tulajdona. 8r. 75 l. 25 kr.
Petrik szerint 1845-ből való.

1844.

- *— 870. Intruccion über die Führung der Hengsten- u. Remonten-Transporte. Wien, 1844. Aus d. kais. kön. Hof- u. Staats-Aerarial-Druckerei. Ivr. 10 l. 7 tábl.

1815.

- *— 871. Értekezés a szarvasmarha tenyésztésről. H. n. 1845.
Kézirat az OMGE. könyvtárában.

1816.

- 872. Alaprajza a Bács-vármegyei lótenyésztő társaságnak és jelentés annak munkálódásáról. Szabadka, nyomt. Bittermann Károly. Sr. 16 l.
- 873. A bácsi lóverseny-társaság alapszabályai s munkálódásainak eredményei 1847-ben. Szabadka, nyomt. Bittermann Károly. Sr. 18 lap.
Ezen címmel is: Bácsi gyepkönyv.
- 874. Barmászat a mesterséggképző intézetek használatára. Buda, a m. kir. egyetem betűivel. Sr.

1817.

- 875. Barmászat. A tanítóképző intézetek használatára. Buda, a m. kir. egyetem betűivel. Sr. 142 l. 28 kr.

1818.

- 876. A juh, annak fajai, betegségei, gyógymód, orvos- és óvszerek, takarmányozás, gyap, és gyapkezelés. Legjobb angol források után. 70 a szövegbe nyomott remek fametszvényekkel. Pest, nyomt. Beimel. Sr. XII, 475 l. Emich Guszláv sajátja. 4 frt.
Színyei szerint Schmidt G. F. munkája.

1851.

- *— 877. Die Wuthkrankheit oder Hundswuth ... Für Vorsteher der Behörden und Gemeinden, Doktoren, Thierärzte, Dorfpfarrer, Lehrer u. Landwirthe. Ofen, aus der k. k. Universitäts-Buchdruckerei. 1851. (*Szerzője dr. Szabó Alajos.*)
- 878. Uebersicht des Viehstandes des Kronlandes Ungarn im Jahre 1850. 2r. 7 táblázat. Ofen, k. k. Universitäts-Buchdruck.

1853.

- *— 879. Belehrung über die Beschäl-Krankheit für die Pferdezüchter. (4r. 4 l.) Ofen, k. k. Univers.-Buchdruck. 1853.
A stájerországi helytartótanács 1852. szept. 20. kelt rendeletének lenyomata.
- 880. Herbár aneb wýborné lékařstwj, které znowu z knih wylóžené a při rozličných nemocech krav, swinského dobytka a druběze s prospěchem clenne zkusseno býwa. téř s pozorowánym času w setbe. (K. Sr. 56 l.) W. Skalicy, 1853. Pismem Fr. X Skarnyela synu.
Tót munka a tehenek, sertések és baromfiak gyógyításáról.

1854.

- Barmászat. A tanítóképző-intézetek használatára. A cs. k. magy. egyetemi nyomda tulajdona. Buda, a cs. k. magyar egyetem betűivel. Sr. 142 l. 25 kr. V. ő. 875.

-- 881. Ansichten über die auf dem Continente gemachten Versuche die Pferderacen zu veredeln. Comorn, Druck und Verlag von Gebr. Siegler. 8r. 64 l. 84 kr.

Szerzője Ritter Ferenc tábornok, a kisbéri ménés szervezője, később a cs. kir. katonai ménészek felügyelője.

1856.

— Skizzen über die Zucht der Rinder stb. *Lásd Arenstein* (5. lap).

1857.

*— Plan für die Thierärztlichen Studien. *Lásd az évszám nélkül megjelentek közt.*

1858.

— 882. A Magy. Gazd. Egyesület Köztelkén 1858 jún. 5—7. napjain rendezett juh- és sertéskiállítás tárgyainak jegyzéke. Pest, 1858.

1859.

— 883. Instruction für die Vieh- und Fleischbeschau. Herausgegeben durch die wieselburger k. k. Comitats-Behörde. (N. 8r. 41 l.) Ung.-Altenburg, 1859. Gedr. bei Alex. Czéh.

Színnyei nem említi.

— 884. Statistische Uebersichten über die Bevölkerung und den Viehstand von Oesterreich. (Ausgabe des k. k. Ministerium des Innern.) Wien, 1859.

*— 885. Oktatás a házi állatok czélszerű életrendi tartásáról. Bécs, 1859.

Az OMGE. könyvtár-katalógusa után.

1860.

*— 886. (1859. é. 32592. sz. belügym. rend.) Szabályrendeletek az állatok járványnyavalyái alkalmával polit. hatóságok, orvosok, sebészek és állatgyógyászok... által követendő eljárásról. 4r. 48 l. Ofen, k. k. Univers.-Buchdruckerei. 1860.

*— 887. (1859. é. 32592. belügym. rend.) Oktatás a házi állatok czélszerű életrendi tartásáról, mint azok betegségei elleni védszerről s a mezei gazdának az állatkórok kitörésekor magatartásáról. (4r. 14 l.) Belügymín. kiadv. Buda, 1860. Egyetem nyom.

1861.

— 888. Zusammensetzung der wichtigsten Futtermittel der Wiederkäuer und des Pferdes. Ung.-Altenburg, gedr. bei Alex. Czéh. Ivr. tábla.

1863.

— 889. Rövid utmutatás gazdasági állatjaink teletetésére nézve. Kelt Hevesvármegye gazdasági egyesület igazgató választmányja 1863-ik évi nov. 16-án Gyöngyösön tartott üléséből. Pest, nyom. Kozma Vazul. 8r. 15 l.

1864.

— 890. A háziállatoknak s azoknak haszna. Tanulságos mulattató képes könyv az ifjúság számára, minden háziállatok természet-híven színezett ábráival s magyarázó szöveggel. — Die Haus-thiere u. ihr Nutzen. Ein lehrreich-unterhaltendes Bilderbuch f. d. Jugend mit naturgetreu kolorirten Abbildungen aller Haus-thiere u. einem erläuternden Texte. Zágráb év n. Hartmann Lipót könyvker., nyom. Dr. Gaj bet. haránt. 4r. 24 l. 19 színezett kőrajzzal. 1 frt 20 kr.

1865.

— 891. Jegyzéke az orsz. magyar gazdasági egyesület által 1865. jun. 3—7-ik napjain a városerdőben rendezett juh-, sertés-, gazd. eszköz- és gépkiallítás tárgyainak a beérkezett nyilatkozatok nyomán összeállította az egyesület titkári hivatala. Pest, nyomt. Kocsi Sándor. 8r. 38 l. 10 kr.

1869.

— 892. Az első magyar kölcsönös állatbiztosító társulat alapszabályai. Engedélyeztettek a m. kir. földmivelés-, ipar- és keresk. ministerium által. (N. 8r. 10 és 8 lap.) Pest, 1869. Herz I. nyom.

*— 893. Jelentése a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszternek az álladalmi lötenyészési intézetekről. Pest, 1869. Nyomt. az Athenaeum. 4° 29 l.

*— 894. A m. kir. álladalmi lötenyészintézetek katonai karának szolgálati szabályai. II. rész. Utasítás. Bpest, é. n. (1869.)

*— 895. Dienstes-Vorschriften für die Militär-Abtheilungen der kgl. ung. Pferdezuchts-Anstalten. I. Theil. Instruction zur Ausbildung der Mannschaft der Militär-Abtheilungen in der kgl. ung. Pferdezuchts-Anstalten und in dem kgl. kroat. slav. Staats-Hengsten-Depot. Budapest é. n. (1869.) 8° 18 l.

*— 896. Normen für den Hufbeschlag in der kaiserl. königl. Armee. Mit 9 Holzschn. Wien, 1869. Seidel u. S. 36 kr.

1870.

*— 897. Utasítás a m. kir. ménesintézetek és ménetelek pénztárai, számadó-hivatalai számára. H. és é. n. (Pest, 1870.) Ivr. 32, 105 l.

*— 898. Instruction für die Kassen und Geldverrechnenden Ämter der kgl. ung. Staats-Gestüte, deren Wirthschaften, dann der Hengsten-Depots. H. és é. n. (Pest, 1870.) Ivr. 37 l.

1871.

— 899. Jelentése a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszternek az álladalmi lötenyészési intézetekről. Buda, nyomt. a m. kir. államnyomda. 4r. 55 l.

*— 900. Kozma Ferenc. Nyílt levél tekintetes dr. Czilchert Róbert úrhoz az álladalmi lötenyészintézetek ügyében. Külön melléklet

a „Vadász- és Versenylap“ 6-ik számához. (Címlap nélkül.) Pest, 1871. 4° 6 l.

- 901. Hizott sertések tömeges kiállítása Pest-Kőbányán 1871. évi augusztus 24—27-ik napjain. — Massen-Ausstellung von gemästeten Borstenvieh in Steinbruch bei Pest am 24—27-ten August 1. J. Pest, nyomt. Herz Jánosnál. Sr. 30 l. (Magyar és német szöveggel.)

1872.

- *— 902. Behördliche Statuten über das im Pester städtischen öffentlichen Schlachthause und Viehmarkte zu beobachtende Vorgehen. Angenommen mit stadthördlichen Generalversammlungs Beschluss vom 1-ten Mai 1872. Z. 15340, genehmigt mit Erlass des k. ung. Ministeriums des Innern vom 26. Juni 1872. Z. 15151. (Sr. 51 l.) Pest, 1872. Buchdruckerei von A. von Rudnyánszky.

1873.

- *— 903. A m. kir. álladalmi lótenyésztézetek a bécsi nemzetközi kiállításon. (Németül is :) Die königlich ungarischen Staats-Pferdezucht-Anstalten auf der internationalen Weltausstellung in Wien. (Magyar és német szöveggel.) Bpest, 1873. Rudnyánszky A. könyvnyomdájából. 8° 19 l.

1874.

- 904. Kedvelt házi állatok képekben. (Sr. 17 l.) Budapest, 1874. Eggenberger. Kötve 80 kr.
— 905. Oktatás a patkolásra (K. Sr.) Bécs, 1874. Csász. udv. és állami nyomda. 30 kr.

1875.

- *— 906. Kozma Ferenc miniszt. tanácsosnak az 1875. évi máj. hó 8-án Budapesten, a Köztelken tartott lótenyésztési értekezlet megnyitásánál az országos lótenyésztési intézetek állapotára nézve tett előterjesztése. Budapest, 1875. Athenaeum. 4° 6 l.
— 907. *Utbaigazítás*, rövid — a keleti marhavészt illetőleg, marhatulajdonosok és községi elüljárók szám. Kiadja a földm., ipar- és keresked. miniszt. (N. Sr. 15 l.) Budapest, 1875. Nyom. a m. k. egyet. ny.
— 908. Házi állatok. 6 színnyom. képpel. (4r. 6 l.) Bpest, 1875. Lampel R. Kötve 90 kr.
— 909. A mezőhegyesi szemle 1874-ben. Közrebocsátotta a békésmegyei gazdasági egyesület. B.-Gyula, 1875. Nyomt. Dobay János. Sr. 65 l. egy tábla rajzzal.
Szerzője Mokry Sámuel (l. 152. lap).
— 910. Az erdélyi gazdasági egyesületnek a képviselőházhoz benyújtott kérvénye, a szomszédos keleti tartományokból a kérődző állatok behozatalának eltiltása, az állattenyésztésügy orsz. szervezése s egyáltalában az állattenyésztés emelése érdekében. (4r. 18 l.) Kolozsvár, 1875. Gazdasági egyesület.

- *— 911. Belehrung über die Rinderpest für Viehbesitzer und Ortsvorsteher. Bpest, 1875.
Az *OMGE. könyvtár-katalógusa után.*

1876.

- 912. A bpesti magyar kir. állatorvosi tanintézet értesítője. 1876. (Sr. 72 l.) Bpest, 1876. Athenaeum nyom.
- 913. A magyar kir. állatorvosi tanintézet szervezeti szabályzata. 4r. 20 l. Bpest, Egyetemi nyomda, 1876.
- 914. Utasítás a cs. k. lovas altiszti és legénységi iskolák számára. Ford. Sugár Miklós. *VI. füzet*: K. Lóisme. (Sr. II és 94 l.) Teschen (Prochaska K.) 1876. 40 kr.
- *— 915. Magyarország állategészségrendőri szervezetét, állattenyésztését és gazdasági szakoktatását ábrázoló térkép. Bpest, 1876.
- *— 916. La Hongrie agricole et ses haras. Comptes-rendu d'une excursion agricole à Mezőhegyes. (Sr. 56 l. 2 fénykép és 1 tervrajz.) Bruxelles, impr. Ad. Mertens, 1876.
A mű szerzője Lejeune.

1877.

- 917. A m. kir. vesztegintézetek szervezési szabályzata. 1876. évi 24,873. sz. min. rend. (4r. 12 l.) Ministerium kiadv.
- 918. Állatok az ember szolgálatában. 6 színezett képpel. 4° (8 l. szöveg és 6 színnyomatú képtábla.) Bpest, 1877. Eggenberger. Kötve 1 frt 20 kr.
- 919. Szabályok a hadsereg és honvédség részére szükséges lovak beszerzése iránt. — Utasítások a lovak számának és minőségének nyilvántartása és a lovak avatása körül követendő eljárás tárgyában. N. 8° (32 l.) Bpest, 1877. Ráth M. 40 kr.

1878.

- *— 920. Magyarország lótenyésztése. Adatok az 1878. évi párizsi nemzetközi lókiállításához. Közli a m. kir. földmív. minist. orsz. lótenyésztésügyi osztálya. Bpest, Rudnyánszky A. nyom. 1878.
- *— 921. Ugyanez franciául.
- *— 922. A m. kir. honvédség ló-ügyeire vonatkozó szabályok. I. r. Békében. (Kis 8. r., XI. és 259. l.) Budapest (Légrády), 1878.
- *— 923. Ugyanez, II. rész. Háboruban. (Kis 8. r. 34. l. és XI. táblarajz.) Budapest (Légrády), 1878.
- *— 924. A m. kir. álladalmi lótenyésztézetek részére évenként vásárlandó egyéves méncsikók beszerzésének célja; s ezen csíkok felnevelésének és értékesítésének vázlata. (Címlap nélkül.) Budapest 1878. nyomt. Rudnyánszky A. Ivr. 4 l.
- *— 925. Ankauf einjähriger Hengstfohlen für die k. ung. Staats-Pferdezucht-Anstalten; Zweck und Modalitäten dieses Ankaufes; sowie die Grundzüge zur Aufzucht und Verwerthung der Fohlen. H. és é. n. (Budapest 1878.) Ivr. 3. l.

- *— 926. La Hongrie chevaline. Exposé devant servir de guide a l'exposition internationale de cheveaux à Paris, 1878. Publié par le Departement de l'élevage au ministère de l'agriculture en Hongrie. Budapest 1878.

1880.

- *— 927. Marhatenyésztésünk hanyatlásának okai és javaslatok annak emelésére. Esztergom 1880.
Az OMGE könyvtárkatalógusa után.
- 928. Kuttyabetegségekről és azok célszerű gyógyításáról. Irta egy gyakorlott vadász. 12° (51 l.) N.-Kanizsa, 1880. Wajdits J. 40 kr.
- *— 929. Rövid útbaigazítás a keleti marhavészt illetőleg marhatulajdonosok és községi előljárók számára . . . Kiadja a földmív. ipar- és keresk. m. kir. miniszterium. 16. r. 15. l. Budapest 1880. Egyetemi nyomda.
- *— 930. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által gazdasági bajaink kipuhatólása és orvoslása érdekében tartott enquete-tárgyalások. II. füzet. Az állattenyésztés kérdései. Budapest, 1880.
- *— 931. Körrendelet a m. kir. állami ménesek parancsnokságaihoz. (10.526/80.) Budapest, 1880. Nyom. Rudnyánszky A. Ivr. 5. l.
Szerzője Kozma Ferenc (l. ezt.)

1881.

- Miben keresendő oka a magyar gulyamarha feltűnő apadásának?
Lásd: Kralovánszky (l. ezt.)
- 932. Budapesten 1881 máj. 6—9. napjain tartott I. tenyészállatvásár programja és a kiállított állatok jegyzéke. Budapest, 1881.

1882.

- *— 933. A földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium által Budapesten a marha-vásártéren 1882-ik április hó 22., 23. és 24-én rendezett díjazással egybekötött II. országos tenyészállatvásár jegyzéke. Budapest, 1882.
- 934. A Budapesten ápril hó 22—24. napjain tartott II. tenyészállatvásárról szóló jelentése a vásárrendező bizottságnak. (4. r. 82 l.) Budapest, 1882. Pesti könyvny. r.-t.
- 935. A Budapesten 1881. május 6—9 napjain tartott I. tenyészállatvásárról szóló jelentése a vásárrendező bizottságnak (4. r. 52 l.) Budapest, 1882. Pesti könyv. r.-t.
- 936. Állategészségügyi intézkedések — a budapesti kőbányai sertés-piacon. A piac vázlatos története; visszatekintés a sertés-tenyésztésre és a sertéskereskedésre Magyarországon. 1882. ápril 8° (16 l.) Budapest, Athenaeum nyom.
- *— 937. Zárjelentés az 1881. évben uralgott keleti marhavésztől. Kiadja a földmív-, ipar- és keresk. m. kir. miniszt. (N. 8—r., 9 l.) Budapest, 1882.
Szerzője Monostori K.

- *— 938. A lovak mirigybetegségéről. Sátoralja-Újheiy, 1882.
Az *OMGE könyvtár-katalógusa* után.

1883.

- 939. Utasítás állami méntelepek műszaki igazg. szolgálatának vezetésére. (Szolgálati szabályzat a m. kir. honvédség számára.) II. rész. Hiv. kiad. (229 l. és 4 tábla.) Budapest, (Grill K. bizom.) 1883. 30 kr.
- 940. Az orsz. magy. gazdas. egyes. közreműködésével Budapesten, a marha-vásártéren díjazással egybekötött szarvasmarha- és sertéstenyészállatvásár jegyzéke. Budapest, 1883.
- *— 941. A lótenyésztés emel. alakult részvénytársaság által rendezett sorsjáték nyereménytárgyai kimutatása. (4—r., 4 l.) Budapest, 1883. Löw Ede nyom.
- *— 942. Excursions-Bericht der kais. und kön. Artillerie-Cadeten-schule, 1883. Mit 17 photogr. Abbildungen von ungarischen Gestüten und Gestütsperden. Wien, 1883.

1884.

- 943. Az Orsz. Magy. Gazd. egyesület közreműködésével 1884. rendezett szarvasmarha-, sertés-tenyészállatvásár és gazdasági gépvásár-jegyzéke. Budapest, 1884.
- 944. Az 1884. kolozsvári harmadik tenyészállatkiállítás katalógusa. Kolozsvár, 1884.
- *— 945. Az 1885. évi budapesti orsz. ált. kiállítás. Részletes program és általános szabályzat az élő állatok nemzetközi időleges kiállításra nézve. (4—r. 7 l.) Budapest, 1884. Pesti könyvny.
- *— 946. Az 1885. évi budapesti orsz. ált. kiállítás. Részletes program és általános szabályzat az élő állatok nemzetközi időleges kiállítására nézve. (4-r. 6 l.) Budapest, 1884. Pesti könyvny. r.-t.
- *— 947. Felhívás Magyarország állattenyésztőihez az 1885. évben Budapesten tartandó orsz. állatkiállításokban való résztvételre (4-r. 3 l. és 10 db bejelentő ív.) Budapest, 1884. Pesti könyvny. r.-t.
- 948. A bor- és húsfogyasztási adótörvények és szabályok hivatalos összeállítása. Gróf Szapáry Gyula m. kir. pénzügyminiszter rendeletére kiadja a m. kir. pénzügyminiszterium. 4° (112 l.) Budapest, 1884. Nagel Ottó bizom. 60 kr.
- 949. Gesetze zur Abwehr u. Tilgung ansteckender Tierkrankheiten für Oesterreich-Ungarn, Bosnien u. Herzegowina samt den einschlägigen Verordnungen und Staatsverträgen und der Hinweisung auf die Rechtsprechung des k. k. obersten Gerichts- und Kassationshofes. 2. Aufl. 8. r. (XI., 508 l.) Wien (Manz), 1884. M. 3.60.

1885.

- 950. A kassai m. kir. gazdasági tanintézet kuhlandi tehenészetének ismertetése. Kassa, 1885.
- 951. A nemzetközi baromfikiállítás katalógusa. Budapest, 1885.

- *— 952. A tenyészerlések nemzetközi időleges tárlatának katalógusa. Szept. 1-től 8-ig (8-r. 63 l.) Budapest, Pesti könyvny. r.-t. 1885. 10 kr.
- *— 953. A hizott sertések nemzetközi időleges tárlatának katalógusa. Budapest, 1885.
- *— 954. A hizott szarvasmarha és juh nemzetközi időleges tárlatának katalógusa. Budapest, 1885.
- 955. A tenyész-szarvasmarhák és bivalyok nemzetk. időleges tárlatának katalógusa. Szept. 1—10-ikéig. (8-r. 120 l.) Budapest, Pesti könyvnyom. r.-t. 1885.
- A tenyészjuhok nemzetközi időleges tárlatának katalógusa. Budapest, 1885.
- *— 956. A m. kir. állatorvosi tanintézet patkolójának kiállítása. Budapest, 1885. (8-r. 39 l.) Budapest. Athenaeum r.-t. könyvny. (*Magyar és német szöveggel.*)
- *— 957. A m. kir. állami ménesintézeti gazdaságok kiállítási csarnoka. Jegyzék a csarnokban elhelyezett tárgyakról. Budapest é. n. (1885.), nyom. Rudnyánszky A. 8° 31 l.
- *— 958. Az 1885. évi budapesti lókiállítás katalógusa. Október 5—10. (8-r. 127 l.) Budapest 1885. 10 kr.
A hazai ménesek történetével és részl. ösmertetésével.
- *— 959. Katalog der 1885. allgemeinen Pferde-Ausstellung von 5. bis 10. Oktober.
- 960. Budapester allgemeine Landes-Ausstellung 1885. Katalog der international-periodischen Mastrinder- u. Mastschafe-Ausstellung. Vom 17. bis 24. Mai. 8-r. 48 l. Budapest, 1885.
- 961. (Ugyanaz.) Katalog der intern.-period. Zucht-Schafe-Ausstellung zu Budapest vom 20. bis 30. Mai 1885. (8-r. 105 l.)
- 962. (Ugyanaz.) Katalog der intern. period. Zucht-Rinder-Ausstellung zu Budapest vom 1. bis 10. Sept. 1885. (8-r. 140 l.)
- *— 963. Exposition collective des domaines des haras royaux de Hongrie. Catalogue des produits exposés dans le pavillon. Budapest 1885, imp. A. Rudnyánszky. 8°, 22 l.
- *— 964. A mezőhegyesi magyar királyi álladalmi ménesbirtok rövid leírása az 1885. évben. Budapest, 1885., a m. kir. államnyomdából. 8°, 17 l. *Melléklet: Mezőhegyes m. kir. állami ménesbirtok gazdasági beosztásának térképe. (Egybeállította Ruisz Gyula.)*
- *— 965. Die königlich-ungarische Staats-Gestüts-Domäne Mezőhegyes im Jahre 1885. Budapest, 1885. Aus der königl. ung. Staatsdruckerei. 8°, 20 l.
- *— 966. Domaines du haras royal hongrois de Mezőhegyes. Budapest, 1885. Imprimerie d'A. Rudnyánszky. Budapest, 1885. 8°, 24 l.

1886.

- Házi állatok. Képeskönyv. (4-r. 5 l. és 5 kép.) Budapest (1886.) Lampel Róbert. Kötve 2.—.

*— 967. Magyarország területén az 1886-ik évben szervezett fedeztetési állomások, s az ezeken felállított, valamint az egyes tenyésztők által kibérelt ménlovak kimutatása. Budapest. Rudnyánszky A. könyvnyomdája 1886. (4-r. 47 l.)

— *Ugyanez folytatólag 1887. és 1888-ban is megjelent.*

— 968. Magyarország hasznos házi állatai összeírásának eredménye az 1884. szept. havában eszközölt felvétel alapján. Budapest, 1886.

— 968a Hivatalos jelentés a budapesti 1885. évi orsz. általános kiállításról. 4 kötet. Szerk. dr. Keleti Károly. Budapest, 1886. Grill K. bizom.

A 2. kötet az állattenyésztést tárgyalja.

1887.

— 969. Az orsz. magy. gazd. egyesület közreműködésével Budapesten a marha-vásártéren 1887-ben díjazással egybekötött VI. tenyészállatvásár, baromfikiállítás és gazdasági gépvásár katalógusa. Budapest, 1887.

— 970. A hasznos- és díszszárnyasokat tenyésztők orsz. egyesületének alapszabályai. Budapest, 1887.

Az OMGE II. könyvtárjegyzéke szerint.

— 971. A fedeztetési állomásokról, lásd 967.

1888.

— 972. 1888: VII. törvénycikk az állategészségügy rendezéséről. Jegyzetekkel és magyarázatokkal. (16-r., 80 l.) Budapest, 1888. Lampel R. kiad. 40 kr.

— 973. Az állategészségügy rendezéséről szóló 1888. évi VII. törvénycikk és az ennek végrehajtása ügyében kibocsátott miniszteri rendelet. (8-r. 162 l.) Budapest, 1888. Nagel O. Bizom.

— 974. Az új állategészségügyi törvény. Az állategészségügy rendezéséről szóló 1888. évi VII. törvénycikk kiegészítve a rávonatkozó törvényekkel és betűrendes tárgymutatóval. (Kis 8-r. 85 l.) Budapest, 1888. Eggenberger 40 kr.

— 975. Állategészségügyi törvények és rendeletek II. Az állategészségügy rendezéséről szóló 1888: VII. t.-cz. végrehajtására vonatkozó rendeletek gyűjteménye, kiegészítve a kapcsolatos törvényekkel és rendeletekkel és betűrendes tárgymutatóval. (Kis 8-r. 243 l.) Budapest, 1888. Eggenberger. 1 frt 20 kr.

*— 976. Utasítás az országos törzskönyv vezetésére és az országos törzskönyvbe való bejelentésekre, a magán törzskönyvek vezetésére szolgáló útmutatással. (8-r. VIII. és 61 lap.) Budapest, 1888. Brózsa O. nyom. Kiadja az országos törzskönyvelő bizottság.

— 977. Kedvenc állatok és szárnyasok. Képeskönyv szöveggel. (4-r. 16 l.) Budapest, 1888. Légrády Testvérek. 1 frt.

— 978. Házi állatok. Képeskönyv szöveggel. (4-r. 16 l.) Budapest, 1888. Légrády testvérek. 1 frt.

— 979. Házi állatok és szárnyasok. Képeskönyv. (4-r. 16 l.) Budapest, 1888. Légrády testvérek. 1 frt 60 kr.

- 980. A Columbia budapesti galambkedvelők köre által rendezett 1888. évi II. ált. baromfikiállítás (12—16. július) katalógusa. Budapest, 1888.
- 981. Az orsz. magyar gazdasági egyesület és a pestmegyei gazd. egyeslet által Nagy-Körösön nemzetközi tenyészállatvásárral, gazd. gépversenyek, lóversenyekkel és kirándulásokkal egybekötve rendezett általános gazdasági kiállítás katalógusa. Budapest, 1888.
- *— 982. Az 1888., 1889. évben tartandó jelentékenyebb marhavásárok jegyzéke. Budapest, 1888—90.
- 983. A fedezettési állomásokról, *lásd 967.*

1889.

- *— 984. A mezőhegyesi m. kir. ménesbirtok igazgatóságának jelentése az 1888. évben kifejtett működéséről. Különlenyomat a „Közgazdasági Értesítő“-ből. Budapest, 1889. Pesti könyvnyomda részv.-társ. 8°. 44 l.
- *— 985. Mezőhegyes. Budapest é. n. (1889), Rudnyánszky A. könyvnyomd. 8°, 11 l.
- 986. Az 1889. aug. 30-tól szept. 2-ig Kolozsváron tartott 7. erdélyrészi tenyészkiállítás katalógusa. Kolozsvár, 1889.

1890.

- 987. Az 1890. aug. 29-től szept. 1-ig tartó kolozsvári VIII. tenyészállat-kiállítás katalógusa. Kolozsv. 1890.
- *— 988. Die Organisation des Veterinärwesens in Ungarn. (8-r. 68 l.) Budapest, 1890. Franklin nyom.
Szerzője Dubravszky Róbert és Hutyra Ferenc.

1891.

- *— 989. A mezőhegyesi m. kir. állami ménesbirtok rövid leírása 1890. évben. Budapest, 1891. Franklin-Társulat nyomd. 8°, 24 l., 2 lev.
(Összcállítottta Ruisz Gyula.)
- *— 990. Kurze Beschreibung der kön. ungarischen Staatsgestüts-Domäne Mezőhegyes in Jahre 1890. Budapest, 1891. Druck des Franklin-Vereines. 8°, 28 l., 2 lev.
- *— 991. A mezőhegyesi m. kir. állami ménesbirtok 1885—1890. évben. Magyar és német nyelven. Budapest, 1891.
Az OMGE könyvtár katalógusa (II.) után.
- 992. Az OMGE által az 1891. évi április 16 - 21. Budapesten a városligetben rendezett tenyészállat-vásár és kiállítás katalógusa. Budapest, 1891.
- 993. A Budapesten 1891. máj. 17—21-ig rendezett baromfi-, galamb- és madárkiállítás katalógusa. Budapest, 1891.
- *— 994. A sárvári m. kir. tejgazdasági szakiskola szervezeti, rend és fegyelmi szabályai. Budapest, 1891, 1892.
- *— 995. Az országos állatvédő-egyesület alapszabályai. (Kis 8-r, 13 l.) Budapest, 1891. Buschmann F. nyom.

- *— 996. Statuten des ungarischen Landes-Thierschutz-Vereines zu Budapest. Übersetzung aus dem Ungarischen. (Kis 8-r, 15 l.) Budapest, 1891. Buschmann F. nyom.

1892.

- *— 997. A gyöngyösi tenyészkiallítás 1892. szept. 8—9. Gyöngyös, 1892.
- *— 998. A m. kir. földmiv. miniszterium támogatásával az orsz. baromfitenyésztő egyesület által 1892. szept. hó 22-től okt. 2-ig rendezett nemzetk. baromfikiállítás. Budapest, 1892.
- *— 999. Az OMGE által Budapesten rendezett IX. tenyészállat-vásár és baromfi-kiallítás katalógusa. Budapest, 1892.
- *— 1000. Országos törzskönyv II. könyve (Szarvasmarhák.) 3. fejezet: Pirostarka hegyifajta és ezzel rokonok a.) simmenthali. Kiadja: az orsz. törzskönyvelő bizottság. Ara 1 frt. (8-r. 75 l.) Budapest, 1892. Brózsa O. könyvny.
- 1001. Utmutatás az élő baromfi és tojás értékesítésére. Budapest, 1892.
- *— 1002. Prämien-Beurtheilungs-Schema des IX. Zuchtviehmarktes. Budapest, 1892.

1893.

- *— 1003. Védekezés a gümőkór ellen. (4-r. 4 l.) Budapest, 1893. Országgy. értesítő ny. (*Címlap nélkül*)
- 1004. 1893. II. t.-c. A ragadós tüdőlob kiirtásáról. Magyarazattal és végrehajtási utasítással. (8-r. 29 lap.) Budapest, 1893. Ráth Mór. 50 kr.
- 1005. 1893. II. t.-c. A ragadós tüdőlob kiirtásáról. Kiegészítve a rávonatkozó törvényekkel. (K. 8-r. 10 lap.) Budapest, 1893. Eggenberger. 12 kr.
- *— 1006. A lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság bizományi istálló-rendszerének alapszabályai. Budapest. 1893. *Az OMGE II. könyvtárjegyzéke szerint.*
- *— 1007. Ismertetése a lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság bizományi istálló-rendszerének. Budapest, 1893. *Az OMGE II. könyvtárjegyzéke szerint.*
- 1008. Pályázatok az OMGE által állatbiztosítási tárgyban kitűzött 1000 frt pályadíjra. (*Kéziratok az OMGE könyvtárában.*) Budapest, 1893.
- 1009. Törvényjavaslat-tervezetek az állatbiztosításról. Budapest, 1893.
- *— 1010. Megfigyelő- és betegszállások a kőbányai nemzetközi sertésvásáron. 8-r. 22 l. Budapest, 1893.
- *— 1011. A földmivelésügyi m. kir. miniszterium felügyelete alatt álló Laboratoire Pasteur-Chamberland kimutatása az 1892. évben Magyarországon lépfene és orbáncz ellen történt védőoltásokról.
- *— 1012. A m. kir. állami ménesekből kisorolt anyakancák árverési jegyzéke. Budapest, 1893.

- 1013. Felhívás az 1893. évi lóvásár ügyében. (Az OMGE kiadványa.) Budapest, 1893.
- * — 1014. Az OMGE által rendezett X. tenyészállat-vásár és baromfi-kiállítás katalógusa. Budapest, 1893.
- * — 1015. *Medizinal-Schematismus* der graduierten und diplomierten Ärzte, *Tierärzte*, Apotheker, sowie der Spitäler, Kurorte und sonstigen Sanitätsanstalten Österreich-Ungarns. II. Jahrg. (LXIX. és 272 l.) Wien, 1893. Szelinski. 6 márka.
- * — 1016. *Viehseuchen-Übereinkommen*, Das, zwischen dem deutschen Reich u. Österr.-Ungarn v. 6. Dez. 1891 mit e. Übersetzg. über die in Öst.-Ung. bestehenden Sperrgebiete bezw. festgest. Sperrbezirke (engeren Sperrgebiete), einem alphab. Verz. der Sperrgebiete Öst. u. der zu den Sperrbezirken (engeren Sperrgebieten), in Böhmen, Galizien, Mähren, Nieder-Öst. gehörigen Bezirkshauptm., sow. 1 farb. Übers.-Karte v. Öst.-Ung. Berlin, 1893. K. 8-r. 29 l. s egy térkép. Parey. 1.50 márka.

1894.

- A ló szervezete stb. Lásd *Nádaskay*. (165 l.)
- * — 1017. Az országos törzskönyv szabályzata. Utmutatásokkal és magyarázattal ellátva. Kiadja: az orsz. törzskönyvelő bizottság. Ára 1 kor. (8-r. 61 l.) Budapest, 1894. Hazánk nyomd.
- * — 1018. Szabályzat egy mezőhegyesi tájfajta lótenyésztés létesítéséhez. Arad, 1894., nyom. Gyulai Istvánnal. 8°, 16 l. (*Irta gróf D'Orsay-Grimaud Olivér ezredes. Második lenyomata 1897. jelent meg.*)
- * — 1020. A mezőhegyesi m. kir. állami ménésbirtok rövid leírása 1894-ben. Arad, 1894. Aradi nyomda részv. társ. 8°, 59 l. *Melléklet*: Mezőhegyes könyom. térképe.
- * — 1019. A mezőhegyesi m. kir. állami ménésbirtok üzletvitelére vonatkozó fontosabb adatok. 1894-ben. Könyomat. H. és é. n. (Mezőhegyes, 1894.) 4°, 20 l. *Melléklet*: Mezőhegyes könyomatú térképe.
- * — 1021. Húsz évi forgalma a székesfővárosi közbúgóhid és marhavásárnak 1873—1894. Budapest, 1894. *Az OMGE könyvtárjegyzéke (II.) szerint.*
- * — 1022. Az első magyar sertéshizlaló részvénytársaság XXV. évi jelentése. Budapest, 1894. *Az OMGE II. könyvtárjegyzéke szerint.*
- 1023. Szabályrendelet a sertés- és sertéshússzemle foganatosítása tárgyában. 359/1893. közgyűlési szám. Egyedül jogosított hivatalos kiadás. (8-r. 10 lap) Budapest, 1894. Ifj. Nagel Ottó. 15 kr.
- * — 1024. Gümőkór-statisztika. (4-r. 8 l.) Budapest, 1894. Országgyűl. értesítő nyom. (*Címlap nélkül.*)
- * — 1025. A m. kir. állami ménesekből kisorolt anyakancák árverési jegyzéke.
- 1026. Az osztrák-magyar monarchiában idomítás alatt álló

versenylovak jegyzéke 1894. évben. (16r. 58 lap.) Budapest, 1894. Eggenberger. 40 kr.

- *— 1027. A Mező-Berényben tartott haszonállatvásárral egybekötött gazdasági kiállítás catalogusa. Gyoma, 1894.
- *— 1028. Az OMGE által rendezett XI. tenyészállatvásár és baromfikiállítás catalogusa. Bpest, 1894.
- *— 1029. A II-ik lóvásár tervezete. Bpest, 1894.
- *— 1030. A II-ik (tavaszi) lóvásár katalógusa. Bpest, 1894.
- *— 1031. A III. őszi lóvásár katalógusa. Bpest, 1894.
- *— 1032. Erdélyrészi 11-dik tenyészállatkiállítás. Kolozsvár, 1894.

1895.

- *— 1033. Országos magyar tenyészállat-törzskönyv. (Herdbook hongrois.) (Ungarisches Landes-Herdbuch.) *I. füzet*: magyar fajta szarvasmarhák könyve. (I. Volume: Race bovine hongroise. — I. Heft: Ungarische Rinder-Rasse.) Kiadja: az országos törzskönyvelő bizottság. (Édité par la commission du Herdbook Hongrois.) (Herausgegeben von der Ungarischen Herdbuch-Commission.) Ára: 2 kor. (8r. 128 l.) Bpest, 1895. Pátria.
- *II. füzet*: Borzderes szarvasmarhák könyve. (II. Volume: Race bovine alpine grise. — II. Heft: Braunvieh.) Ára: 2 korona. (8r. 119 l.) Bpest, 1895. Pátria.
- *— 1034. A m. kir. állami ménesekből kisorolt anyakancák árverési jegyzéke. Bpest, 1895.
- 1035. 1896. állatkiállítások. Részletes programm és általános szabályzat az élőállatok időleges kiállítására az összes tudnivalókkal kiegészítve. Kiadja a földmívelésügyi m. kir. ministerium 1896-ik évi kiállítási irodája. (8r. 24 l.) Bpest, 1895. Országgyűlési Értesítő kő- és könyvnyomdája.
- *— 1036. A Jászberényben rendezett II. használati ló- és díjazással összekötött tenyészszarvasmarha-vásár katalógusa. Szolnok, 1895.
- *— 1037. Lóvásár Kaposvárott 1895. márcz. 28-án. Kaposv., 1895.
- 1038. A Budapesten 1895-ben tartott XII. tenyészállatvásár. Bpest, 1895.
- *— 1039. Bevezetés és magyarázat az Országos Tenyészállat-Törzskönyv cz. kiadvány valamennyi füzetéhez. Kiadja: az orsz. törzskönyvelő bizottság. (8r. IX. l.) Bpest, 1895. Pátria ny.
- *— 1040. Útmutatás a magántörzskönyvek berendezésére és vezetésére. Kiadja az orsz. törzskönyvelő bizottság. (8r. 18 l.) Bpest, 1895. Pátria nyom. 1 kor.
- *— 1041. A magyar orvos-gyógyszerézi és állatorvosi szakirodalom jelesebb termékeinek jegyzéke. 1860—1895. Kiadja Koczányi és Vitéz könyvkereskedése. Kassa, 1895.
- 1041a. Javaslatok a falusi lótenyésztés érdekében. (8r. 31 l.) Nagy-Kőrös, 1895. Ottinger Ede nyom.
- A szarvasmarha szervezete stb. *Lásd Nádaskay*. (165. l.)

1896.

- *— 1042. Magyarország területén az 1896. évben létesített fedezett állomásokon elhelyezett, valamint az egyes tenyésztők által kibérelt állami ménék kimutatása. (89 l.) Bpest, Nagy Sándor könyvny. 1896.
- Országos m. tenyészállat-törzskönyv. *III. füzet*: Simmenthali szarvasmarhák könyve. (III. Volume: Race bovine Simmenthal. — III. Heft: Simmenthaler Rasse.) (8r. XII., 359 l.) Budapest, Eggenberger. 1896. Pátria. 5 kor.
- 1042a. A gödöllői m. kir. koronauradalom leírása az 1896. évben. (8r. 20 l.) Bpest, 1896. Nagy S. nyom. (*Az uradalom átnézeti térképével.*)
- 1043. A m. kir. állami lótenyésztézetek és a gödöllői m. kir. koronauradalom. Közli a földművelésügyi m. kir. minister. (8r. 191 l.) Bpest, 1896. Nagel O. bizom. 50 kr.
- 1044. A bpesti közvágóhid és marhavásár 1895. évi statisztikája. 4r. 37 l. Bpest, 1896.
- *— 1045. A Laboratoires Pasteur-Chamberland Budapesten. 8r., 9 és 9 l., 4 melléklettel. Bpest, Teichner Gy. nyom. (*Magyar és francia szöveggel.*)
- *— 1046. II. nagy lókiállítás 1896. június 5-től június 12-ig. (Tenyészlovak: ménék, kancák és csikók.) Kiállítók jegyzéke. Budapest, 1896.
- *— 1047. Első nagy lókiállítás 1896. május 5-től május 12-ig. (Fényűzési és használati lovak.) Kiállítók jegyzéke. Bpest, 1896.
- *— 1048. Juh- és hizott szarvasmarha-kiállítás 1896. május 15-től május 19-ig. Kiállítók jegyzéke. Bpest, 1896. 8r. 55 és 1 l. (*Német és francia címmel és szöveggel is.*)
- *— 1049. Tenyészmarhák és bivalyok kiállításának katalógusa. 1896. május 25-től május 31-ig. 8r. 13 és 152 l. Bpest, 1896. Pesti könyvny. r.-t. 50 kr.
- *— 1050. A bábolnai m. kir. áll. ménés-intézet rövid leírása az 1896. évben. (8r. 27 l.) Bpest. Nyom. Nagy Sándor.
- *— 1051. Mezőhegyes és vidéke lótenyésztése. Az ezredéves országos kiállítás alkalmából összeállította a mezőhegyesi ménésparancsnokság. Arad, 1896. Gyulai I. könyvnyomd. 4°. 110, 2 l., egy képpel és egy szöveg táblázattal. (*Képmelléklet: Nonius XLII. mezőhegyesi törzsmén.*)
- *— 1052. A mezőhegyesi m. kir. állami ménésbirtok rövid leírása 1896. évben. Arad, 1896. Aradi nyomda részv.-társ. könyvny. 8°. 39 l.
- *— 1053. A mezőhegyesi m. kir. állami ménésbirtok rövid leírása az 1896. évben. Bpest, é. n. (1896.) Nagy Sándor könyvny. 8°. 23 l. *Melléklet*: Mezőhegyes térképe. (*Különlenyomat „A m. kir. állami lótenyésztézetek és a gödöllői m. kir. koronauradalom. Bpest, 1896.” című munkából.*)
- *— 1054. Kurze Beschreibung der kön. ung. Staatsgestütswirtschaft Mezőhegyes im Jahre 1896. Bpest, 1896. Druck von A.

Nagy. 8°. 28 l. (*Külön lenyomat a „Die kön. ung. Landes-Pferdezucht-Anstalten und das Gödöllőer kön. ung. Krongut“ című munkából.*)

- *— 1055. Les haras royaux Hongrois de l'état et les domaines de la couronne royale à Gödöllő. Publié par le Ministre roy. hong. de l'agriculture. Budapest, 1896. Imprim. Alex. Nagy. 8°. 86 l.
- *— 1056. Courte description du domaine du haras roy. hongrois de l'État à Mezőhegyes en 1896. Budapest, é. n. (1896.) Impr. Alex. Nagy. 8°. 21 l.
- *— 1057. Die Pferde-Zucht von Mezőhegyes und Umgebung Anlässlich der Millenniums-Landes-Ausstellung zusammengestellt durch das mezőhegyeser Gestüts-Commando. Arad, 1896. Druck von Stefan Gyulai. 4°. 120, 2 lev. egy képpel és egy táblázattal.
- *— 1058. Kurze Beschreibung der kön. ungarischen Staatsgestüts-Domäne Mezőhegyes im Jahre 1896. Arad, 1896. Arader Buchdruckerei Actien-Gesellschaft. 8°. 45 l.
- *— 1059. Die kön. ung. Landes-Pferdezucht-Anstalten und das Gödöllőer kön. ung. Krongut. Veröffentlicht durch den kön. ung. Ackerbau-Minister. Bpest, 1896. Druck von A. Nagy. 8°. 213 lap.

1897.

- *— 1060. Útmutatás a ragadós száj- és körömfájás ellen való védekezésre és ezen betegség gyógyítására. Kiadja a földművelésügyi m. kir. miniszter. (8r. 8 l.) Bpest, 1897. Franklin társ. (*Szerzője Hutyra F.*)
- *— 1061. Az országos magyar gazdasági egyesület által Budapesten, az 1897. évi május hó 2., 3. és 4. napján tartandó XIV. tenyészállatvásár gépek, műtrágya és erőtakarmány kiállítás katalógusa. (8r. 59 l.) Bpest, 1897. Pátria részv.-társ. könyvny. 20 kr.
- 1062. A m. kir. honvédtiszti lóbeszerzési egyletnek alapszabályai. (K. 8r. 36 l.) Bpest, 1897. Pallas. 30 fillér.
- 1063. Szolgálati utasítás a m. kir. honvéd-állatorvosok és honvédgyógykovácsok részére. Kiadja a magyar királyi honvédelmi minisztérium. Bpest.
- *— 1064. Szabályzat egy mezőhegyesi tájfajta lótenyésztés létesítéséhez. Arad, 1897. Nyom. Gyulai Istvánnál. 8r. 16 l.
Első lenyomata 1894-ben jelent meg.
- *— 1065. Die Pferdezucht von Mezőhegyes u. Umgebung. Anlässlich der Millenniums-Landes-Ausstellung zusammengest. durch d. mezőhegyeser Gestüts-Commando. Arad, 1897. Druck von St. Gyulai. 8r. 120 és 3 l., 1 kép és 1 szövegtáblázat. (*Képmelléklet: Nonius XII., mezőhegyeser Pépinière-Hengst.*)
- *— 1066. Die Pferdezucht von Mezőhegyes und Umgebung. Anlässlich der Millenniums-Landes-Ausstellung zusammengestellt durch das mezőhegyeser Gestüts-Commando. Arad, 1897. Druck von Stefan Gyulai. 8r. 120 és 3 l., 1 képpel és 1 szövegtáblázattal. (*Képmelléklet: Nonius XII., Mezőhegyeser Pépinière-Hengst.*)

1898.

- *— 1067. Lótenyésztés és ménésbirtokok. Külön lenyomat a földmívelésügyi magy. kir. miniszternek 1896. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentéséből. Budapest, 1898. Pallas részvénytárs. nyomdája. 8°. 26 l.
- *— 1068. Országos lótenyésztés és ménésbirtokok. Különlenyomat a földmívelésügyi magy. kir. miniszternek 1897. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett jelentéséből. Budapest, 1898. Pallas részv.-társ. nyomdája. 8°. 68 l.
- *— 1069. Kozma Ferencz emléke. Kiadja a földmív. magy. kir. miniszter. (Dízmű; n. 4r. 90 l.) Bpest, 1898. Pallas.
Szerzője Magyar Kázmér.
- *— 1070. Mezőhegyes és vidéke lótenyésztése. Az ezredéves orsz. kiállítás alkalmából összeáll. a mezőhegyesi ménésparancsnokság. 2. kiadás. Arad, 1898. Gyulai Istv. nyom. 8r. 113 és 3 l., 1 fénynyomat és 1 szövegtáblázat.
Képmelléklet: Nonius XLII. mezőhegyesi törzsmén.
- *— 1071. L'élevage de chevaux de Mezőhegyes et de sa contrée. Rédigé par le commandant du haras de Mezőhegyes à l'occasion de l'exposition nationale millénaire. Arad, 1898. Imprimerie de Etienne Gyulai. 8r. 104 l., 1 kép és 1 szövegtábl.
Képmelléklet: Nonius XLII., étalon de lignée de Mezőhegyes.
- *— 1072. Anleitung zur Untersuchung des Fleisches der an Schweineseuche erkrankten Thiere. Separat-Abdruck vom „Volksblatt“. (Kis 8r. 15 l.) Bpest, 1898. Franklin nyom.
- *— 1073. Indrumare pentru cercetarea cărnii porcilor bolnavi de ciună. Tipărit din „Poporul“. (Kis 8r. 14 l.) Bpest, 1898. Franklin társ.
Az előbbinek oláh fordítása.
- *— 1074. Navod o preskúmaní mäsa z ošipaných, ochorených na svinšký dúl. Osobytny odtisk z časopisu „Vlast a Svet“. (Kis 8r. 14 l.) Bpest, 1898. Franklin.
Az 1072-nek tót fordítása.

1899.

- *— 1075. Képek Magyarország állattenyésztéséből. — Bilder aus der Thierzucht Ungarns. — L'élevage en Hongrie, specimens de gros et de menu bétail. — Horses, Cattle and Sheep of Hungary. — Ö nagyméltósága a földmívelésügyi m. kir. miniszter úr megbízásából kiadja Erdélyi császári és királyi udvari fényképész műintézete Budapesten. (1899.)
- Országos magyar tenyészállat-törzskönyv. IV. füzet: Berni szarvasmarhák könyve. (IV. Volume: Race bovine bernoise. — IV. Heft: Berner Rasse.) Ára: 1 kor. (8r. 73 l.) Bpest, 1899. Pátia.
- *— 1076. A mezőhegyesi m. kir. állami ménésbirtok rövid leírása. Szegeden. Traub B. és társa kő- és könyvnyomdájából. 1899. 8°. 38 l. egy térképpel.

*— 1077. A kolozsvári állatvédő-egyesület alapszabályai. (K. Sr. 13 l.) Kolozsvárt, 1899. Gombos F. nyom.

1900.

- *— 1078. Az állatorvosi közszolgálat államosításáról szóló 1900: XVII. t.-cz. és a végrehajtása iránt kiadott 1900. évi 95,000. számú magyar kir. földművelésügyi miniszteri rendelet. (K. Sr. 197 l.) Bpest, 1900. Franklin-társulat. [A m. kir. földművelési miniszter kiadványa.]
- 1079. Magyarország állategészségügyének szervezete. (N. Sr. 91 l.) Franklin társ. nyom.
- *— 1080. Organisation du service vétérinaire en Hongrie. (N. Sr. 104 l.) Bpest, 1900. Franklin társ. nyom.
- 1081. Rendelet-tervezet az állatvédelem és állattartás tárgyában. Összeállította az „Országos állatvédő egyesület”. (Sr. 29 l.) Budapest, 1900. Grimm Gusztáv. 20 fill.
- *— 1082. A soproni állatvédő-egyesület alapszabályai. (16r. 14 l.) Sopron, 1900. Röttig G. nyom.
- Országos magyar tenyészállat-törzskönyv. V. füzet: Pinzgau-i szarvasmarhák könyve. (V. Volume: Race bovine de Pinzgau. — V. Heft: Pinzgauer Rasse.) Ára 1 korona. (Sr. 63 l.) Bpest, 1900. Pátria.
- *— 1083. Magyarország területén az 1900. évben állami ménekkel létesített fedezett állomások, továbbá az egyes tenyésztők által kibérelt állami mének, valamint a m. kir. állami ménesekben felállított törzsmének kimutatása. 4r. 114 l. A földmív. miniszter kiadv. 1900. 4. sz. Bpest, Pallas nyomda.
- *— 1084. A budapesti marhavásártéri vásárpénztár (húspénztár). Sr. 31 l. Bpest, Hornyánszky V. nyom. 1900.
- 1085. A bács-bodrogh vármegyei gazdasági egylet által rendezett népies téli gazdasági előadások, a növénytermelés, szőlőművelés, állattenyésztés, fatenyésztés köréből. Szobonya Bertalan, Dezső Miklós, Kuszenda János, Drégely Kálmán közreműködésével. (Sr. 51 l.) Zombor, 1900. Bittermann Nándor és fia könyvny.
- 1086. Téli gazdasági előadások, az állattenyésztés köréből. Kiadja a földmív. m. k. miniszter úr támogatásával a Szatmármegyei Gazdasági Egyesület. (Sr. 101 l.) Szatmár, 1900. Nyom. a Szabad Sajtó könyvny.
- *— 1087. Jegyzék a m. kir. állami ménesbirtokok és a gödöllői m. kir. koronauradalom által az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon bemutatott tárgyokról és termékekről. (Könyomat. Bpest, 1900.) Ivr. 10 l.
- 1088. Állami lótenyészintézetek és a gödöllői m. kir. koronauradalom. Közli a földművelésügyi m. kir. miniszter. (Sr. 191 l.) Bpest, 1900. Ifj. Nagel Ottó bizom. 1 kor.
- Le porc en Hongrie. Lásd Dorner Béla. (46. l.)
- A sertés Magyarországon. Lásd u. o.

- *— 1089. Budapesti magyar királyi állatorvosi főiskola. Bpest, 1900. Franklin-társ. nyomdája. (N. Sr. 74 l.)
A főiskola ösmertetése, rajzokkal.
- *— 1090. École supérieure vétérinaire royale hongroise de Budapest. Bpest, 1900. Franklin társ. nyomása. (N. Sr. 76 l.)
Az előbbi francia nyelven.
- *— 1091. L'élevage de chevaux en Hongrie, institutions et dispositions gouvernementales et privées qui en favorisent le développement. Annexe: Catalogue raisonné des chevaux exposés à Paris du 2 au 12 septembre 1900. — Impr. de la cour imp. et roy. V. Hornyánszky, à Budapest. (1900.)
Egybeállította: b. Podmaniczky Gyula. Szövegképek: Haras à Mezőhegyes. Attelage à quatre. Maison du commandant. Attelage de chevaux de race paysane de Mezőhegyes. Manège couvert. Jument de race paysane de Mezőhegyes.
- *— 1092. Domaines des haras royaux hongrois. (*Függelékül:*) Catalogue des objets et produits exposés à l'exposition de 1900 par les domaines des haras royaux hongrois de l'État et par le domaine de la Couronne royale de Hongrie à Gödöllő. Imprimerie de la cour imp. et roy. Victor Hornyánszky à Budapest, 1900. 8°. 64 l. 57 képpel.
Egybeállította: Ruisz Gyula.

1901.

- 1093. Útmutató az állategészségügyre, illetve az élő állatok és az állati nyerstermények szállításánál követendő eljárásra nézve. I—III. rész. A magyar kir. kereskedelemügyi minster úrral egyetértőleg kiadta a m. kir. fölmívelésügyi minster. Ötödik kiadás. A marharakodó állomások és az ezekhez szakértőül kirendelt állatorvosok használatára. (Lex. Sr. 160, 96. 151 l.) Bpest, 1901. Pallas nyom. A három kötet 1 kor.
- 1094. Földmívelésügyi m. kir. minster körrendelete. A — a mezőgazdaságra hasznos állatok oltalmazása tárgyában. A mezőgazdasági és mezőrendőrségi törvény hasontárgyú intézkedéseivel és a vadászati törvényvel. (Sr. 20, 18 l.) Bpest, 1901. Ráth Mór. 1 kor.

1902.

- *— 1094. A mezőhegyesi m. kir. állami ménesbirtok rövid leírása. (Sr. 44 l. és egy tervvázlat.) Szeged, nyom. Engel L. 1902.
- *— 1095. Szabályrendelet az ebtartásról, valamint a veszettség fel-lépésének és továbbterjedésének meggátlása tárgyában. (K. Sr. 26 l.) Bpest, 1902. Székesfővárosi házinyomda.
- *— 1096. Budapest sertésközvágóhídja és vására. (Sr. 55 l.) Bpest, 1902. Székesfővárosi házinyomda.

1903.

- *— 1097. A budapesti közvágóhidak és állatvásárok 1873—1903. Kiadja Bpest székesfőváros. 2 köt. (4r. 254 és VIII, 344 l., számos képmelléklettel és táblázattal.) Bpest, 1903. Pesti könyvny. r.-t.

- *— 1098. A bpesti Jenner-Pasteur intézet beszámolója tudományos és gyakorlati működéséről. 1902. Bpest, 1903.
- 1099. Az országos lótenyésztés ügyében Budapesten 1903. augusztus hó 17-én tartott értekezlet emlékirata dr. Darányi Ignác földművelésügyi m. kir. minister úr Ó Nagyméltóságához. (8r. 60 l.) Bpest, 1903. Pallas részv.-társ. könyvny.
- 1100. A baromfitenyésztők orsz. egyesületével karöltve az arad-vármegyei gazd. egyesület által Aradon rendezendő országos gazdasági és sportbaromfi-kiállítás és vásár tervezete. Idő: 1903. november 8—10. 8r. 12 l. Arad, 1903. Gyulai Istv. nyom.
- *— 1101. Darf Deutschland ein neues Viehseuchenübereinkommen mit Oesterreich-Ungarn schlieszen? Material zur Frage einer eventuellen Verlängerung des Viehseuchenübereinkommens zwischen dem Deutschen Reiche und Oesterreich-Ungarn vom 6. Dezember 1891. Zusammengestellt und bearbeitet von der Centralstelle der preussischen Landwirtschaftskammern (Viehverwertungsstelle). (8r. 71 l.) Berlin, 1903. Iszleib. Preis: 1 Mark.
- *Lásd Tormay Béla címszó alatt (716—720. szám).*

1904.

- *— 1102. Az 1904. évre engedélyezett marha-rakodó vasúti és gőzhajó-állomások jegyzéke. (8-r. XXII., 65 és 8 l.) Budapest, Pallasz, 1904. (A m. kir. földművelésügyi miniszter kiadványai, 2. szám.)

III. Névtelenül és évszám nélkül megjelent munkák.¹

- 1103. **Abhandlung** von der Schafzucht, nebst einem Anhang von Tabackbau. (8-r.) Pressburg, Ludwig Landerer. 30 kr.
- *— 1104. **A budapesti** m. kir. állatorvosi akadémia szervezési szabályzata. 8-r., 32 l. (Budapest, 1890.) Franklin társ. nyom.
- *— 1105. **U. az** (Budapest, 1899.) 8-r., 33 l. Franklin nyom.
- *— 1106. **A Laboratoire Pasteur-Chamberland** kimutatása, az 1891. évben Magyarországon lépfene és orbánc ellen történt védőoltásokról. Budapest.
- 1107. **Állatképek** a ház és udvar körül. 4°, (12 l. szöveg és 6 színnyomatu kép.) Pozsony. Kötve 20 kr.
- *— 1108. **A lótenyésztés** emelésére alakult részvény-társaság 1880. évi mérlege.
- *— 1109. **A lótenyésztés** emelésére alakult részvény-társaság alapszabályai és bizományistálló rendszerének ismertetése. Budapest.
- 1110. **A m. kir. állami lótenyésztézetek katonai** karának szolgálati szabályai. II. rész. Utasítás a m. kir. áll. méntelepek műszaki igazgatási szolgálatának vezetésére, tekintettel a fedezetési állomások ügyeire, a ki- és bevonulásra. 8-r., 159 l. Budapest, Rudnyánszky A. nyom. (1883.)
- 1111. **A m. kir. állami** ménesintézeti gazdaságok kiállítási csarnoka. Budapest.
- *— 1112. **A marhák** lehetőségének kitanulására szolgáló mutató-tábla. Értekezés a marhák lehetőségéről.
Kézirat az OMGE könyvtárában.
- *— 1113. **A pettendi yearlingek** 2. részletének árverése, 1893. augusztus hó 16-án.
Az OMGE II. könyvtárjegyzéke szerint.
- *— 1114. **Árjegyzék** állatorvosi és gazdasági műszerekről. Kiadja Fischer P. és társa. Budapest. Buschmann F. nyom.
- **Art und Weis** stb. *Lásd: II. fejezet. (1785.)*
- *— 1115. **A temesvári** állatvédő-egyesület alapszabályai. (Kis 8-r. 35 l.) Temesvár. (1894?) Uhrmann Henrik.

¹ A kezdő-szó szerinti betűrendben. Amennyiben a megjelenés helye és ideje ki volt deríthető, azt zárójelbe foglalva említtem meg. *H. és é. n.* = hely és évszám nélkül.

- **A tsikók** neveltetésének módja stb. *Lásd: II. fejezet. (1785.)*
- *— 1116. **Az állami** lótenyésztési intézetek, ménesbirtok-gazdaságok, kincstári birtokok és kincstári furdók tisztii személyzete. (Budapest, 1901.) 8-r. 60 l.
- *— 1117. **Az időszaki** állattárlatok jury-szabályzata (4-r. 7 l.) Pesti könyvny. r.-t. (1885.)
- 1118. **Baromfi**kiállítás az ezredéves országos kiállításon 1896-ban október 14-től 22-ig. (2-r. 10 l.) Budapest Ny. Buschmann F.
- *— 1119. **Bars vármegye** felosztásának tervrajza szarvasmarhatenyésztési szempontból 1880.
- 1120. **Batthyány** József gróf ménese Kilitiben. Kézirat helyett. (8-r. 8 l.) Pozsony. Stampfel, Eder és társ. nyom.
- 1121. **Bewährte** Arznei-Mittel für das Rind-Vieh u. Schweine. Guten Leuten zum Besten. Getreu nach dem Original. Fünfkirchen, Eigenthum d. Verlegers, Aloys Weidinger. 8r. 36 l.
- *— 1122. **Denkschrift** zur Begründung des Abschlusses einer Viehseuchen-Convention. (Nagy 8r. 45 l.) Pester Buchdruckerei-Actien-Gesellschaft.
- 1123. **1874. évi XX. törvényezikk** a keleti marhavész elleni intézkedésekről. (4r. 76 l.) Minisztérium kiadv.
- 1124. **1896-iki ezredéves állatkiállítások** emléke. Képek Magyarország állattenyésztéséből. Ö nmélt. a földmiv. m. kir. miniszter úr megbízásából kiadja Erdélyi, cs. és kir. udvari fényképész műintézete, Bpsten. [1900.]
- *— 1125. **Feljegyzése** azon módnak, miképen lehessen nagyobb tenyésztését a jeles jó fajta lovaknak megszerezni, az országban a kanczáknak alkalmas ménlovak meghágtatása által.
- *— 1126. **Hatósági** szabályrendelet a személy- és a teherszállításnál Kassa szab. kir. város területén használt állatok túlterheletésének és kinzásának meggátlása és ez állatok épségének megóvása tárgyában. (Kis 8r. 16 l.) [1892?]
- *— 1127. **Házánkban** tenyésztett szarvasmarha-fajok és elaljasodásának okai. H. é. n.
Kézirat az OMGE könyvtárában.
- 1128. **Házi állatok.** Színes képekkel. (K. 4r. 12 l.) Bpest, é. n. Pfeifer F. Kötve 80 kr.
- 1129. **Házi állatok.** 4° (6 l. szöveg és 6 színnyomatú kép.) Bpest. é. n. Lampel. Kötve 90 kr.
- 1130. **Házi állatok** és azoknak haszna. Tanulságosan mulattató képeskönyv az ifjúság számára 19 színezett tábl. s magyarázó szövé. (4 r. 24 l.) Zágráb é. n. Hartmán L. Kötve 1 frt.
- *— 1131. **Jelentés** az I. magyar sertéshizlaló részv. társaság XXI. évi, a bpest-kőbányai sertésüzlet állapotáról az 1891. évben. Bpest-Kőbánya.
Az OMGE II. könyvtárjegyzéke szerint.
- 1132. **Juhtenyésztés** vagy rövid oktatás a jobb és tökéletesebb módjáról, németből magyarra fordítottat Slavóniában. 35 kr.

- 1133. **Kiméljük** az állatokat. 1 képpel. (K. 8-r. 8 l.) [Históriák, 147. füzet.] Bpest, Méhner Vilmos. 4 fill.
- 1134. **Kiviteli** hízómarhavasár létesítése Pozsonyban. A pozsonyi kereskedelmi- és iparkamarának kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr ő nagyméltósága elé terjesztett véleményes jelentése. (8-r. 19 l.) Pozsony, Éder István könyvny.
- *— 1135. **Kivonat** a bpesti m. kir. állatorvosi akadémia szervezési szabályzatából. (K. 8-r. 22 l.) Nyom. Bagó M. és fiánál. [Bpest.]
- *— 1136. **Kuhpoeken-Impfung.**
Kézirat az OMGE könyvtárában.
- *— 1137. **Lótenyésztés**, ménészgazdaságok, kincstári birtokok és fürdők tisztii személyzete. H. és é. n. [Budapest, 1898.] N. 8-r., 31 l.
- *— 1138. **Lótenyésztés**, ménészgazdaságok, kincstári birtokok és fürdők tisztii személyzete. H. és é. n. [Budapest, 1899.] 8°, 53 l.
- *— 1139. **Mi az oka** Magyar Országba a szarvasmarha elyiasodásának?
Kézirat az OMGE könyvtárában.
- *— 1140. **M. kir. állatorvosi akadémia.** Szabályzat a nagy állatok kórodája számára. (4r. 6 l.) Franklin-t. nyomd. (1896).
- *— 1141. **M. kir. állatorvosi főiskola.** Szabályzat a gödöllői gyakorlati tanfolyam tárgyában. (8r. 4 l.) H. és é. n. (Bpest, 1899.) Franklin-nyomda.
- *— 1142. **M. kir. állatorvosi főiskola.** Szabályzat a kis állatok kórháza számára. (8r. 7 l.) H. és é. n. (Bpest, 1899.) Franklin nyom.
- *— 1143. **M. kir. állatorvosi főiskola.** Szabályzat a nagy állatok kórháza számára. (8r. 8 l.) H. és é. n. (Budapest, 1899.) Franklin nyom.
- *— 1144. **M. kir. állatorvosi főiskola.** Szabályzat a poliklinikai, állategészségrendészeti és állattenyésztési gyakorlatok tárgyában. (8-r. 2 l.) H. és é. n. (Bpest, 1899.) Franklin nyom.
- *— 1145. **M. kir. állatorvosi főiskola.** Szabályzat a tanársegédek és gyakornokok alkalmazása, felmentésök módozatai és szolgálati viszonyaik tárgyában. (8-r. 3 l.) H. és é. n. (Bpest, 1899.) Franklin nyom.
- *— 1146. **M. kir. állatorvosi főiskola.** Tanulmányi és fegyelmi szabályok. Kiegészítésül az Állatorvosi Főiskola szervezeti szabályzatához. (8-r. 11 l.) H. és é. n. (Bpest 1899.) Franklin nyom.
- *— 1147. **Mezőhegyes.** Haras de l'état royal hongrois situé dans le Comitát Csanád. H. és é. n. (Budapest 1876.) Typogr. Franklin-Társulat. 8°, 124 l.
- *— 1148. **Plan** für die thierärztlichen Studien. (N. 8-r. 10 l.) Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.
Tartalma: az 1857. jul. 16. kelt császári (1857. aug. 26. kelt 24001. sz. helytt.) rendelet.
- 1149. **Provisorische Vorsehrift** über die Standes-, Geld-,

Naturalien-, Materialen- und Requisiten-Verrechnung bei den k. k. Militär-Gestütswirthschaften. H. és é. n. (*Wien 1861.*) Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei. 4° 119 l. ,

- *— 1150. **Rendelet** valamennyi törvényhatóságnak (a sertésvész (sertéskolera) fellépése esetén teendő hatósági intézkedésekre vonatkozólag.) (4-r. 18 l.) Bpest (1895.) Országgyűlési értesítő kő- és könyvnyom. (*A földmiv. miniszter kiadv.*).
- *— 1151. **Szabályrendeletek** az állatok járvány nyavajái alkalmával politikai hatóságok — által követendő eljárásról, s az azok folytán teendő állatgyógyrendőri intézkedésekről. H. és é. n. *Az OMGE könyvtárkatalógusa után.*
- *— 1152. **Tájékoztató** vidéki állatvédő-egyesületek alapításában. Bpest., Neuwald I. nyom.
- 1153. **Tanáesadó** a lóvásárban. Kolozsvár. Stein. 50 kr.
- *— 1154. **Tervezet** a m. kir. állatorvosi akadémia szervezeti szabályzatának módosítására. (4-r. 18 lap.) Bagó M. és fia nyom. (Bpest, 1898.)
- 1155. **Törvényezikk** az állategészségügy rendezéséről. Budapest. é. n.
- **Végezés** stb. *Lásd II. fejezet (1785.).*
- *— 1156. **Vorschrift** über die Pflege, Wartung und Fütterung spanischer Schafherden.
Kézirat az OMGE könyvtárában.
- **Vorschrift** stb. *Lásd II. fejezet (1785.).*

IV. Időszakos kiadványok.

(*Folyóiratok, évkönyvek, naptárak, stb.*)

- *— 1157. **Ajándék-könyveeske** az 1899. évre. (I. évf.). Jó gyermeknek adja az orsz. állatvédő-egyesület Budapesten. (K. 8-r. 60 l.) Grimm G. bizom. Budapest.
- *— *Ugyanaz*, 2. évf. (1900). K. 8-r. 62 l. (U. o.).
- *— *Ugyanaz*, 3. évf. (1901.) K. 8-r. 64 l. (U. o.).
- *— *Ugyanaz*, 4. évf. (1902.) K. 8-r. 64 l. (U. o.).
Folytatását l. Gyermeknapár c. a.
- 1158. **Állat-Barát**. A budapesti állatvédő egyesület közlönye. Szerk. Szallenbach Imre. I-III. évfolyam. Megjelent havonként. Bpest 1886—88. Egész évre 1 frt.
- 1159. **Állatbiztosítási folyóirat**. Az „Orion” által. állatbiztosító egyesület közlönye. 1—2. évf. 1876—77. Szerk. Staudenmayer Móric (Budapest.) Megj. hav. egyszer, magyar-német szöveggel. Ára egy évre 1 frt 20 kr.
- 1160. **Állategészség**. Folyóirat állategészségügyi ismeretek terjesztésére. Szerk. dr. Rátz István; kiadja Hazslinszky Károly gyógyszerész. I. évf. (1897.) megj. havonként; ára 3 frt.
A IV. évf.-től kezdve dr. Rátz István szerkesztő adja ki.
- 1161. **Állategészségi Szemle**. A „Mészárosok és Hentesek Lapja”-nak hetenkint megjelenő melléklete. (1903-tól fogva.)
- 1162. **Állategészségügyi Értesítő**. Kiadja a földmivelésügyi m. kir. miniszterium. Hivatalból küldetik. Nyomt. Légrády testvérek. (1893-ban indult meg.)
- 1163. **Állatok védelme**. A kolozsvári állatvédő-egyesület havi közlönye. Szerk. Széchy Károlyné Lorenz Jozefin, később Bányai Elemér. Nyomt. Gombos Ferenc, később Ajtai K. Albert, Kolozsvártt. 1896-ban indult meg. Egy-egy évf. 2 kor., tagoknak ingyen.
- 1164. **Állatorvosi Főiskolai Lapok**. Szerkeszti Vámos Jenő. Nyom. Neuwald Illés. II. évf. Megjelenik havonként; ára 4 kor.
A Magyar Főiskolai Lapok folytatása. Csak két száma jelent meg.
- 1165. **Állatorvosi Közölny**. Közgazdasági és társadalmi folyóirat. Szerk. Lukács Aladár és Vámos Jenő. I. évf. (Megindult 1903 nov. 5.) Megjelen minden hó 5. és 20-án. Egész évre 6 kor.
- **Állatorvosi Lapok**. Lásd Veterinárius.

- **Állatorvosi zsebnaptár.** Lásd : Naptárak.
- 1166. **Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok.** Az orsz. m. gazd. egyesület felügyelete alatt. Megjelen minden vasárnap. Felelős szerk. Jeszenszky Pál, az OMGE titkárja. I. évf. (1901.) Egy évre 10 kor.
- 1167. **Állattenyésztési Füzetek.** Időhöz nem kötöttek közrebocsájtja Monostori Károly állatorv. főiskolai tanár. 1 füz. (Kis 8-r., 8 l.) Ára 30 fill. Bpest 1899.
- 1168. **Állattenyésztési Füzetek.** Kiadja a magy. gazdasági egyesület. I. füzet. N. 8° (101 l.) Budapest, 1876. Eggenberger biz. 1 frt.
- 1169. **Állatvédelem.** Szerk. Monostori Károly. (Az „Országos Állatvédő Egyesület“ havi hivatalos közlönye.) I. évf. (1901.) Kiadja Grimm Gusztáv. Nyom. Neuwald Illés. 4 Kor., egyesületi tagoknak 2 kor. *1902-ben megszűnt.*
- * — 1170. **Állatvédő.** Az országos állatvédő egyesület évkönyve. Szerk. dr. Szalkay Gyula, Bpest. Megindult 1893, megszűnt 1895.
- * — 1171. **A m. kir. állatorvosi főiskola tanrendje.** Megjelenik 1899 óta minden tanfélév elején. (Franklin nyom. Címlap n.)
- 1172. **Az állatok Óre.** Szerk. dr. Szalkay Gyula; kiadja az országos állatvédő-egyesület. I—VIII. évfolyam. Bpest 1891—98. Negyedévenként. Ingyen küldetik. *Megszűnt.*
- 1173. **Az állatvédő.** Szerk. Parlagi Márton, később Graef János. Kiadja a Temesvári állatvédő-egyesület. Megj. negyedévenként. Temesvár, Unio könyvny. Egy-egy szám 40 fill. *1894-ben indult meg.*
- 1174. **Baromfiak és Selyemtenyésztés.** A „Köztelek“ havi melléklete. 1893-ban indult meg.
- 1175. **Baromfitenyésztés.** Gazdasági- és sportbaromfi-, éneklő- és díszmadár-, galamb- és házinyúltenyésztési és értékesítési heti képes folyóirat. Szerk. Hreblayné Dedinszky Adél. Bpest. I. évf. 1903. Egész évre 8 kor.
- 1176. **Baromfitenyésztési Lapok.** Az orsz. baromfitenyésztési egyes. hivatalos közlönye. Szerk. Parthay Géza. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megjelenik havonként; ára 8 kor.
- 1177. **Budapesti Tattersall Értesítője.** Kiadja a lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság. Megj. havonként. (1894-ben indult meg.)
- 1178. **Egészségi Tanácsadó az ember és a háziállatok bajai-ban.** Szerk.-tulajd. Pethe Zsigmond orvostudor, később Kozma Vazul és Kocsi Sándor. Megindult 1864., megszűnt 1869.
- 1179. **Egyesült polgári és esáki gyepkönyv.** 1857. (2. év.) A választmány nevében kiadta gróf Batthyányi István. Székesfehérvár, nyom. özv. Számmer Pálné. 8-r. 38 l.

Évkönyvek.

- * — 1180. **A Baromfitenyésztők Országos Egyesületének Évkönyve.** Szerk. Hreblay Emil. I. köt. Budapest, 1902. (8-r. 120 lap.) Pátria nyom.

- *— 1181. *A kassai állatvédő-egyesület évkönyve* az 1887-ik évre. Szerk.: dr. Rodiczky Jenő I. évfolyam. (16-r. 80 l.) Kassa, Ries L. könyvny. *— U. az 1890-dik évre. (8-r. 46 l.) Kassa, 1890. Bernovits G. könyvnyomd.
- 1182. *Állategészségügyi évkönyv*. A földmivelésügyi m. kir. minisztérium megbízásából hivatalos adatok alapján szerkeszti dr. Hutya Ferenc. Minden évf. 1 frt. Megindult 1887-ben.
- *— 1183. *A m. kir. állatorvosi főiskola évkönyve*. 1900 óta, minden tanév végén.
- 1184. *A szolnokmegyei lovar és gazdasági egyesület évkönyve*. Szerk. Szapáry Gyula gróf. Első évfolyam 1857. A választmány nevében kiadta . . . Pest, 1858, nyomt. Emich G. 8-r. 42 l. — 2. évf. 1858. U. o. 1859. 8-r. — 3. évf. 1859. U. o. 1860. 8-r. 160 l.
- *— 1185. *Az országos állatvédő-egyesület évkönyve*. Szerk. dr. Szalkay Gyula, később Monostori K. Megindult 1887.
- *— 1186. *Az „Országos Állatvédő Egyesület” kőszegi fiókegyesületének I. évkönyve*. Szerk. Kukuljevic József. (8-r. 64 l.) Kőszeg, 1903. Nyom Feigl Gyula. 40 fil.
- *— 1187. *Jahresbericht über das Veterinärwesen in Ungarn*. Herausgegeben von Prof. Dr. Hutya. 1890 óta évenként.
- 1188. **Földmivelési Érdekeink**. A magyarországi összes lótenyésztő bizottságok hivatalos közlönye. Szerk. Máday Izidor; később Wagner László és Bosányi Endre. Megindult 1873-ban, megszűnt 1894-ben.
- 1189. **Gallus**. Közlemények a baromfitenyésztés és nyulászat köréből. Szerk. és kiadó Grubiczy Géza. Megindult 1877., megszünt 1889.
- 1190. **Gyepkönyv**. Jelentés a magyarországi állattenyésztő társaság munkálódásairól. Megindult 1830, megszűnt 1881.
- 1191. **Házi szárnyasaink**. Szerk. és kiadó-tulajd. Parthay Géza V. (1890.) évf. Havonként kétszer; ára 4 frt. V, ö. *Szárnyasaink*.
- **Jahresbericht**, lásd *Évkönyv*.
- *— 1192. **Jelentés a m.-óvári szarvasmarha-tenyésztési egyesület működéséről**. Szerk. Ujhelyi Imre, M.-Óvár. 1897. óta évenként.
- 1193. **Kincsem**. A lótenyésztés és lóversenyügy Közlönye. Főszerk. báró Podmaniczky Elemér; fel. szerk. Pálmai Henrik. Ára 10 frt. Megszűnt.
- 1194. **Kísérletügyi Közlemények**. Közrebocsájtja a földmivelésügyi m. kir. minisztérium mezőgazdasági kísérletügyi központi bizottsága. Nyom. a Pallas r.-t. IV. kötet. Évenként 6 füzet. 1898 óta évenként.
- 1195. **Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből**. Kiadja a magyar országos állatorvos-egyesület. Szerk. Hutya Ferenc, Rátz István és Tangl Ferenc. 1895 óta, időhöz nem kötve jelenik meg.

— 1196. **Lapok a lovászat és vadászat köréből.** A „Vadász-és Versenylap“ első évi folyama (1857) jelent meg ezen cím alatt.

— 1197. **Magyar Főiskolai Lapok.** Szerkeszti Renner Ferenc, állatorvostanhallgató. I. évf. (1900. dec. 1.) II. évf. (1901.) Megjelen havonként, ára 4 k.

A II. évf. két utolsó száma Állatorvosi Főiskolai Lapok c. jelent meg.

— 1198. **Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle.** Szerk. Paikert Alajos, utóbb Tagányi Károly és dr. Kováts Ferenc. Megindult 1894. *Ezen folyóiratot csak azért emlitem fel itt, mert igen sok olyan történelmi adat található benne, mely jellemző világot vet a hazai állattenyésztés és állatorvoslás multjára. Így pd. a VI. k. 215 lapján egy rendszeres lajstrom lóorvosságokról, mely nyelve után (sonha = soha; haséjts = hasíts; jargalván = nyargalván sth.) ítélve, a 16. sz. első feléből származik, tehát legrégebb állatorvosi érdekű nyelvemlékeink egyike. Ismeretesek ugyan magyar lókuruzslások és ráolvasások már 1488-ból („Századok“ 1872. 1. l.) s a 16. század elejéről is („Tudom. Gyűjtemény“ 1835. VI. 112 l.), továbbá a Kolozsvárt 1592. megjelent csízio az O₂-P lapon szintén közöl néhány (40) lóorvosságot, de az alábbi gyűjtemény terjedelem és érdekesség tekintetében mindegyiket felülmulja.*

A gyűjtemény különben, melynek kézírata a csíksomlyói r. kath. főgimnázium könyvtárában található, következőleg hangzik:

Azmely lónak rekedett feje vagyon, arról megismered, hogy az orra likai sonha nem csepegnek; ez ellen az asszú retket törd meg és borral öszvetölts az ő torkába, és annakutánna az orrát szorits öszvő, mindaddég míg szik¹⁾ és mindaddég ezt cselekedjed vele, míg az gennyetség megindúl belőle.

Száraz keh ellen. Keress egy jó marok konkolyt, ó hájt, bor-czetet, tikmony fejerét. Az konkolyt tedd porrá, az tikmony fejire és ó háj közzé és ezeket egybemelegejtvén vakaró által az ló torkában kell tölteni, mely próbált.²⁾

Zabállásról megpróbált. Négy azvagy öt tikmonyát, mind hijastól székestől törd öszvő egy icze eczettel, és azmely ló hertelen vagy újonnan zabállik, száguldják meg, hogy megizzadjon, és azt is az torkában töltvén, az szügyén alól az nyüg-eret meg kell vágni, aznap enni ne adjanak, se innia, és se ne hordozzák, megjógyul.

Zabállásról vagy mulatásról. Három tikmonyat veres hagymát kell öszvőfőzni borba, torkában kell tölteni háromszor, először megfojtván, és azonnal jártatni kell.

Ételől vagy italtól való zabállás. Ha az négy lábát kiterjeszti, tehát szappanos vizet tölts torkában.

Zabállásról. A macskát egy sessely vízben vetvén, és ott által-ervén, az véres vízben vess korpát; és az lovat megszomjuhoz-tatván, itasd meg abból, kösd fel az szájját, de mihelyt az lovon megismerszik, azonnal megadják innia.

¹⁾ Azaz szük.

²⁾ T. i. szer.

Zabállás ellen. Ha az négy lábát kiterjeszti, leesik, tehát szappanos vizet adj innia.

Mulatás ellen. Macskavért eressz az torkában, az négy ereket, elől az két szügyeret, és az két sarkantyú-eret vágd meg neki, és megjógyul.

Rozstól vagy árpától való zabállás. Megismered, mert mind az négy lábát elnyújtja, és úgy fekszik, faragj egy szappan-csapot, dugd az seggiben és megjógyul.

Zeltel (széltől) zabállott ló ellen, és annak esmérési, mert az szive igen dobog. Melynek az két füle között való eret az homlokán vágasd meg.

Zabállás ellen. Az zaboláját kend meg emberganéjjal, vond az ló fejében, az orrát fogd be, mindaddég, mig háromszor trüsszent.

Alia. Az négy lábát töröltesd alá vastagon, vágj ereket rajta, azután szágultasd meg, osztán az megizzadt lovat töröltesd meg, meleg vizes törlő szőrrel, és az vízbe vess korpát, itasd meg és megjógyul.

Alia. Fojts meg háromszor, hogy leessék, sós veres hagymát, annye eczetet tölts az két fülében, adj korpás vizet innia.

Alia. Két süveg veres hagymát sóval elegy törd jól meg, annak vedd vizét, és az lovat először jól megjargallván¹⁾ hogy megizzadjon, tölts az ló torkában, és az száját két óráig tarts felkötte: annakutánna két azvagy három nap éhen-szomjan hordozzák, vagy járnak és megjógyul.

Alia. Fojts meg háromszor, hogy ledöljön, és tölts egy ejtel jó bort az torkában, az nap innia, ennie ne adj, megjógyul, az orrán vért végy, ismét az egerén.²⁾

Holt-tetem ellen. Süsd meg hév vassal, és kössed zöld göröggel.³⁾

Alia. Végy zsemlyelistet, ebből csinálj emplastromot, és kösd az holt tetemre, három éjjel, nappal rajta álljon, ha meg nem fakadt, mesd meg te magad, ismét az zsemlyelistet kösd az sebre; annakutánna az lóganéjt nyáladdal gyürd öszvő, az ló sebet is nyáladdal megkenvén, és az lóganéjt háromszor reakótvén, elválík onnét az holt tetem.

Alia. Az holt-tetemnek közepi aránt haséjts meg az bőrt és egy kis éles vasat tégy az igaz tetem és holt tetem kozzá, és azt reá-ütvén, az holt tetem elválík onnét, ez ellen a reiket és disznóháját törd össze és kend azzal a sebet melegen.

Alia. Mikor először az ló lóban megindul, tehát az lovat ontasd le, és egy ujjnye temérdek mogyorófát hozass, két arasz hossza legyen, hármát, és zabszalmának az tűzével megperkelvén, kell veiek megdörzsölni, megjógyul.

Hályog ellen. A tikmonynak székét vedd ki, az fejrjét hadd benne, tégy még annye sót hozzá, tedd az tűzre, égesd meg és olyan léssen, mint az tűz, és azt tedd porrá, és fúdd azt az ló szemében.

Alia. Az szem-sót törd meg, szitáld meg, azonképpen az gyöngy-

¹⁾ Régies alak *megnyargalván* helyett.

²⁾ A ló egere = *Gelenkmaus, Fehsengalle.*

³⁾ Nem más, mint *grünspan* az 1592. évi kolozsvári csízió szerint.

béért, és egyaránt megegyejtven, azt fúdd az hályogos szemére, melyben fejr hályog vagyon, és használ.

Fejr hályog ellen. Egy tikmonynak mesd el az pilisét és tölts ki az székít az fejrével, tölts meg félig szép fejr mézzel, félig ismét törött gyöngybérrrel; más tikmony héjával buréjts be és kendd be részátával, takard egy tészta-kenyérben, és tedd az hó kemenczében és mikorra az kenyér megsül, osztán vedd ki, és egy tollú szállal kendd az ló szemét az ló vizével.

Alia hályog ellen. Az vizi csigát vessed az tűzre, hadd pattanjon le az a héja, vedd az húsát, és törd meg, egy kevés gyöngybérr hozzá, és rutát, ezeket megégesd, azután egy kevés borral megoltsad, végy gáliczkivet egy mértékben, törd öszvö, és az port ruha által szitáld meg, az port hints tiszta ruhára, azt kösd szemére.

Alia de eadem. Az disznóbélnék hártáját megvenni megaszalni, törni, ismét mérték szerént annyi borsot törve, öszve elvegyéjteni, szemében fúni.

Ina-ütésről, mely ujonnan esett. Egy fekete tikot, kibe semmi fejrje nincs, azt az hasától fogván mind végig haséjts ketté, foszd meg jól, és az ló azhol az inát megütötte, azon alól az kis bércsét¹⁾ haséts keresztől és az tikot ugyan melegen kösd reá, és mind tikostól az ló lábát ruhával tekerd be, és az ép lábát egy szál estráנגgal kösd fel az ló nyakához, jól megszóktetven, azon nap elmulatja.

Régi inaütés ellen. Egy vékon vasat mind egy estóp keress, ennek az vége hegyes legyen, az ló lábán alatt, ki buborcs²⁾ vagyon mesd meg nekie; az három ín között told mind fel addég, míg az ütést meggyakod nekie, osztán töröld nagy erősen alá, míg meglátod, minémű rútság jár ki belöle. Faolajt, grispánt, uj viaszt elegyets öszvö és kösd be vele.

Alia. Az ló szárát alá mind az biborcsig erősen meg kell tekerni és az biborcsot egy érvágó vassal vágasd meg, osztán vedd el az zsinórt róla, és töröltesd alá nagy erősen neki, fejr anyagot, lépes mézet, frós vaját csinálj öszve, kösd reá.

Alia. Vágj ereket rajta, fél meszel hájat, egy fertó lenmagolajt, fél fertó mézet, ereszd öszve tűzzel, és forradatlan kend ezzel az nagy inát.

Alia. Lépes mézet lencsepüre kösd az inára, harmad napég tartás rajta, megjógyul.

Alia. Egy marok lenmag-lisztet, egy tikmonye ó hájt és három tikmonyat, törd jól öszvö egy mozsárban, csináld szöszre, mint egy pogácsát, és felöl az szöszszel takard be zsarátnok parázsban és hogy jól megmelegölt volna, vedd ki és tisztéjts meg felöl az szöszt, melegen kösd a ló lábára.

Lovon való sebekről. Ha vadhús vagyon benne, mosd meg borral az sebet, kiben vagy csalánmagot, vagy grispánt tölts.

Ha valami íziből víz jár és csontot azzan (?) törd meg és hints azzal a sebet.

1) Bércs = ín, vastag hús a ló lábán.

2) Buborcs, biborcs = pattanás, daganat.

Ha valami *teste evés*, tehát meleg pár-luggal erősen megmosd, és egy nap háromszor kösd be ebganéjjal.

Ha nyállal levik vagy puskával. Ha a nyilvasat vagy az golyóbist ki nem veheted, főzd meg az rozsgyükeret, kösd reá és kivonja.

Alia. Nyúl és rókaháját köss reá, és kivonsza.

Ha levik vagy vágják az monyát. Az uti füvet meg kell főzni, melegen, az mint eltúrheti, rá kell kötni.

Ha az ló megégetné magát. Az zabot megfőzvéen erősen, egy mozsárban meg kell törni, ruhában kell kötni, facsard meg az ruha által, és azzal kell kötni.

Ha megütkezik. Pap sajtját vagy málvát fejer borban főzd meg, és az levével mossad, az sonkolyát¹⁾ kösd rá.

Ezentél,²⁾ vagy egyéb sérésétel.³⁾ Retket és kaprot törd meg azzan (?) és borban tölts az lo torkában, és töröld az orrát hogy izzik, de ezt gyakran míveld.

Vizellés ellen. Bajfűmagot borban add meginnia.

Alia. Az szappant dugd az ló megében.

Az mely ló vért vizellik. Vágasd meg az sarkantyú-erét három reggel egymásután mindkétfelől.

Alia. Ruta vizet borral eczettel az torkában tölts, nyolcz napég egymásután.

Az mely lónak csepeg a vizelleti. Bajfűmagot, gyöngybért törj öszvő és melegen az ló orrában tölts.

Alia. Egy teljes zabszemet tedd egy haséjtott zabszem köziben, és add megenni egy marék zabszem között.

Vizellés ellen. Csinálj egy pennánye viaszt újjnyi hosszát; és törött kinkővel hints meg körül az viaszt, és told az vaszarajában, mindjárt elereszti az vizelletit.

Vizellés ellen. Három szem sárga gyantát törj, és add meginnia.

Vizellés ellen. Egy égerfát fúrj meg, és tölts mézet általa, add az lónak innia, megjógyul.

Vizellestél. Mustármag-olajt, és ebnek vérét, kend meg az lónak mellén való ereket.

Alia. Az lónak az négy lábára irják meg ez igéket: „*Tyzon, kyson, hyson esrates*“, egy kicsin viz csorgassanak előtte, megjógyul, az ember is tőle.

Ha ev jár az lábából. Végy ebganéjt, és a ló lábát mosd meg kevésé, és a ganéjt kösd reá jól.

Az ló merigyérél. Az galambganéjt tedd porrá és jó eczetben gyúrd meg és melegen kösd reá.

Ha az ló futtában megbetegél. Az ló igen hurut, az szeme és file között végy vért.

Vadhús vagy büdes hús ellen. Zöld görögöt csalánmagot főzd meg fejer borban, és azzal mossad.

Gilisztás ló ellen. Holt ló tetemét köss az ló nyakára.

Ló sebére. Csuka hájat, vizi csigát, azokat égesd meg új fazékban, tedd porrá, ezzel hints.

¹⁾ Azaz üledéket, seprőjét.

²⁾ Régies alak ezentől, vagyis ugyanattól.

³⁾ Régies alak: sérés, azaz sérelem.

Heverés ellen. Mosd meg az keresztcsontot keresztől, és sózd meg.

Mikor a ló nem ehetik és nem ismered mi nyavalyája legyen. Fejír irmet¹⁾ törd meg erősen, és erős eczetet tölts reá, jól megtörvén facsard meg ruha által, az homlokát az levével erősen töröljed, és az orrában is kell befújni.

Nyirazás²⁾ ellen. Az nyirazásnak hamar ismereti. Tiszta vizet köss avagy öss az ő körmére, és az mely patkószeg környéke hamarabb megszárad, azon nyiraszták meg.

Nyirazásról. Az csalánnak gyökerét ásd ki és mosd meg, szépen metéld apróra, sózd meg és egy mozsárban törd meg; csináld az nyirazás helyére az patkó alá és menten mehet.

Olvadás ellen. Mézet, gáliczkövet, timsót öszvő kell főzni, azzal kell mosni, és faolajt, tikmony fejjérét öszvő kell habarni, azzal kell tartani.

Ha az lónak tetemi reszketnek. Égesd meg hév vassal és azután zöld görögöt bocsáss belé.

Nem ganéjthatás ellen. Végy téntaport és szalonna zöldet (?) kösd az ló nyakára, és azonnal ganéjlik.

Ír, ki kennyen tartsa az sebet. Egy fertó faolajt, egy lót rózsao-lajt, egy fertó vaját, két lót glét fejír ezüstöt, az tehéncsontnak egy fertó velejét, két lót fenyűszurkot, egy lót bajfú-magot, ezeket mind együtt főzzed, és hints meg vele, és minden sebet könnyen tart.

Rihes lónak az vagy egyébféle var ellen. Az mely ló rühes, csinálj erős párlugot, mosd le az rihét és fejjér ürmöt, grispánt, kínkövet, ó hájt csináld egybe, és meleg szobába kend meg vele erősen, avzagy meleg helyen mindaddég, még meggyógyul.

Alia. Az makknak vedd vizét, borseprővel csináld öszve és azzal kenjed.

Alia. Kénkövet, zöld görögöt, ó hájat, tarló füvet elegyits öszve és vakard le jól az varat, kendd meg az lovat verőfényen vele, avzagy meleg házban.

Iz-viz ellen való víz. Egy pint lúgot, egy pint inó vizelletit, egy jó marék sót, egy fertó gáliczkövet, ezeket erősen kell öszvőfőzni, és hívesen mossa az száját vele.

Ló fájadalmáról mindenről. Egy fertó szarvas-faggyat, egy fertó tehéncsont-velőt, egy font tik kövérit, másfél font faolajt főzd öszvő, és ezzel kendd az megsérült lovat.

Gercs ellen. Melegéjts faolajt, márts egy darab ruhát bele, nyolca nap kösd be vele.

Az mely lóban elészer féreg kezd teremni, annak ismereti. Az az ló igen törli magát az falhoz, és az olyan lónak tapogasd meg az monyát, avzagy az monya közit, ott találsz olyan dagadást, mint az díj, azt haséjts meg, rakván tanárod féreggel.

Ez ellen. Végy grispánt, mustármagot, ezeket törd jól öszvő és azzal kendd meg.

Az mely lóban féreg terem. Fejír irmes vizet tölts az torkában, meghal vele.

¹⁾ Azaz ürmöt.

²⁾ Annyi, mint nyilazás, vagyis ha a kovás a patkolásnál húsba veri a szeget.

Alia. Irmet égecs az orra alatt, hogy az füsti az orrában menjen.

Alia. Az disznó-sertét metéld zab közzé, add megenni, használ.

Az mely lónak az bőre és húsa kezett féreg terem. Végy lócsontot, tedd porrá, és zöld görögöt, sózd meg az bőrit, azokiban az féreg fekszik, és az sebre hints az port, és ottan megjógyul.

Az mely lóban vizi féreg vagyon, ismérleti. Az az ló igen tekereg és két felől az veséjét nézi.

Ez ellen az isten fáját ¹⁾ eczetben főzd meg, egy mogyorónye vaját vess köziben, hidegen tölts az ló torkában, vagy az ló megiben.

Telves lábu ló ellen. Az asszú körös-fának vize igen jó.

Az mely lovat az szél megüti. Végy egy süveg fokhagymát, uj kupa vaját, fél ejtel égetett bort, ezeket egybe kell törni, és igen meleg szobában az orrától fogván, az körméig meg kell törteni.

Rokkanás ellen. Foghagymát erős eczetet törd öszvő; háromszor vagy többször kenjed vele, azután szálguldják jól; azután pokróczokkal takarják be jól, megjógyul.

Alia. Faolajt, bort, fokhagymát, tikmonyat öszvő kell habarni, és az marját kell vele törteni.

Alia. Borsóprót főzd meg erősen, hamvat, sót, szappant, faolajt, ó hájt, foghagymát, vagdald meg az szügyének az bőrét, és az vérét habard öszvő az hamuval, és az többit törd öszvő; kendd azzal az lónak az szügyét.

Az mely lónak talpa megterik. Faolajt, viaszt, fenyűszurkot egybe kell olvasztani és egy ruha által megfacsarván, meg kell szűrni, és abban jó léssen, és azt ruhára kenvén, kell az ló talpára kötni.

Alia. Mézet, tikmonyat öszvő kell habarni és azzal kell kötni.

Alia. Faragd meg az talpát kevéssé, és mosd meg; sőt tikmonyat, kendermagot törd öszvő, kösd reá.

Az mely lónak talpa el akar esni. Keress az patikában laurea bakot, magyaról bajfű-magot, törd meg, hints meg vele az talpát, felől tégy szöszöt reá, azon felül emberganéjjal tapaszt be, és kösd be ruhával, hogy el ne essék róla.

Az mely ló kermét el akarja vetni. Egy fertó faolajt, szarvasfaggyát egy fertót, három lót terpentinát főzd öszvő, kösd az körmére.

Az mely lónak kermé megszorol. Az búzát kösd öszvő vajjal, és jól megtörd, kösd az körmére lenvászon ruhával.

Alia. Uj viaszt, lépes mézet és ó hájjal főzd meg, hidegen kösd az körmére, és tölts meg az talpát inóganéjjal.

Hogy az lónak kemény körmő legyen. Faragd jól meg az körmét, és tölts be nádmézzel.

Az mely lónak meghasad kerme. Tenkely-lisztet habard meg tikmony fejrével, csináld pogácsa módra, kösd reá.

Az mely ló szögben hág. Mézet, ó hájt törd öszvő és az sebet tölts be vele.

¹⁾ Másként *abruta, sepiöruta.*

Az mely ló talpát fájlalja. Kend az szög aránt, az uj tikmony fejrét, azt kösd az talpára, és úgy üsd reá az patkót.

Az kinek vizellei megáll, akár embernek, akár baromnak. Vedd az csöpünek az magvát, használ.¹⁾

XVII. századbeli betoldások.

Rühös lóról. Az ászpát meg kell törni s szítálni, vajban kell enni, és vele kenni s elsőbben igen igen meg kell főzni tyúkganéjt lúgban, s azzal kell mosni.

Kehes ló orvossága. Végy kilencz szem borsót, 27 szem konkolyt, három fokhagymát, egy fertály erős eczetet, törd őszve, melegen az eczettel tölcs avagy orrában, avagy torkában. Probatum est.

Alia. Egy fertály mézet avagy egy ejtelnek negyed részét, annyi vizet, egy marok sót, eczetet főzd meg erősen; egy vakaró által tölts az ló torkában apránkint, kevesenkint.

Kéhtől. Földi eper virágának az gyökerét törd meg, eczetbe keverd el, tölts az torkában egy fertál eczetben. Ez virág gyökerének csak felét kell megtörni avagy harmadát.

Kéhtől való orvosság. Új fazékban eleven szenet kell tenni, tyúkganéjt, foghagyma szárát kell reávetni, az lónak fejében kell vonni, hadd menjen az orrában az füsti. Ezt háromszor is kell egy nap cselekedni.

Rih ellen. Crispant, gáliczkövet, kénkövet meg kell törni, ó hájt kell olvasztani, és csak gyenge melegében bele habarni, és lassanlassan felforralni, ne hertelen, és forrón cserépcsipből²⁾ kell az sebet csak egyszer véle...

Fekélyes ló ellen kell merkánium, rusika,³⁾ gáliczkő, szerescsindiónak az virágja és crispán; azt kell őszvetörni és az fekélyt hinteni vele.

*— 1199. **Magyarország területén** az 1883. évben szervezett fedezetési állomások s az ezeken felállított, valamint az egyes tenyésztők által kibérelt ménlovak kimutatása. A m. kir. földművelési miniszter kiadv. (4-r. 32 l.) Bpest, Rudnyánszky A.
Ugyanez az 1887., 1888., 1889., 1891., 1892., 1893., 1894., 1895., 1896. és 1897. években is folytatólag megjelent.

*— 1200. **Magyarország területén az 1898. évben állami ménekkel létesített fedezett állomások,** továbbá az egyes tenyésztők által kibérelt állami mének, valamint a m. kir. állami ménesekben felállított törzsmének kimutatása. (4-r. 108 l.) Bpest, 1898. Pallas. — U. az 1899. évre. (4-r. 100 l.) Bpest, 1899. Nagy S. — U. az 1900. évre. (4-r. 114 l.) Bpest, 1900. Pallas. — U. az 1901. évre. (4-r. 115 l.) Bpest, 1901. Pallas. — U. az 1902. évre. (4-r. 117 l.) Bpest, 1902. Pallas. — U. az 1903. évre. (4-r. 113 l.) Bpest, 1903. Pallas.

(Földmiv. miniszter kiadványai.)

*— 1201. **Magyarország területén 1898. évben köztenyésztés-**

¹⁾ Itt aztán emberi betegségek elleni orvosságok következnek.

²⁾ Helyesebben *cserépsőből*.

³⁾ Az *arsenicum* régi magyar neve.

tésre engedélyezett ménnek jegyzéke. (4-r. 75 l.) Bpest, 1898. Pallas. — U. az 1900. évre. (4-r. 79 l.) Bpest, 1900. Pallas. — U. az 1901. évre. (4-r. 79 l.) Bpest, 1901. Pallas. *A földmiv. miniszter kiadványa.*

Naptárak.

1202. Állatgyógyászati zsebnaptár 1876. évre állatorvosok és gazdák számára. Szerk. Békessy László. Debrecen 1875. nyom. a város könyvny. 12-r. X. 224 l. 1 frt 20 kr.
- 1203. Állatorvosok zsebnaptára 1879. Szerk. Nádaskay Béla. Bpest, ifj. Nagel O. kiadása. Nyom. és beköftette Váradí M.
- 1204. Ugyanaz, 1880. Bpest, 1880. Ifj. Nagel Ottó. 1 frt 65 kr. (Szerk. u. az.)
- 1205. Állatorvosi zsebnaptár 1888. évre. Szerk. Monostori. (Tormay Béla arcképével). Ára 2 frt. Szerző kiadása.
- 1206. Ugyanaz, az 1889. évre. Szerk. Monostori. (Lipthay J. min. tanácsos arcképével.)
- 1207. Ugyanaz, az 1891. évre. Szerk. Monostori. IV. évf. (Dr. Varga Ferencz arcképével). Szerző kiadása. Ára 1 frt 80 kr.
- 1208. Ugyanaz, 1892. évre. Szerk. Monostori. V. évf. (Dr. Nádaskay Béla arcképével). Szerző kiadása. Ára 1 frt 80 kr.
- *— Ugyanaz, 1893. VI. évf. Szerk. Monostori. (Dr. Czakó Kálmán arcképével). Szerző kiad. Bernovits G. nyom. Kassán.
- 1209. Ugyanaz, 1894. évre. Szerk. Monostori. VII. évf. (Dr. Hutya Ferencz arcképével). Szerző kiadása. Ára 1 frt 50 kr.
- Ugyanaz, 1895-re. Szerk. Monostori.
- 1210. Ugyanaz, az 1896. évre. (Monostori Károly arcképével.) Szerkesztette Monostori Károly. IX. évfolyam (16-r. 227 l.) Bpest, 1895. Könyves Kálmán. Kötve 1 frt 20 kr.
- 1211. Ugyanaz. (Lévai-féle). Szerk. Markos Lipót. Az 1901. esztendőre. (16-r. 192 l.) Ungvár, 1900. Lévai Mór. Kötve 3 kor.
- 1212. Ugyanaz 1902-re. U. o. (288 l.) Ára 3 kor.
- 1213. Lévay-féle állatorvosi zsebnaptár az 1904. esztendőre. Szerk. Ligeti Leó. Ára kötve 3 korona. (16-r. 404 l.) Ungvár-Budapest. Kiadja Lévay.
- 1214. Állatvédők naptára a jó magyar nép számára. 1895. Az országos állatvédő-egyesület megbízásából szerkesztette Szalkay Gyula dr. Harmadik évfolyam. (8-r. 64, 15 lap). Budapest, 1894. Rózsa Kálmán és neje. 30 kr.
- *— 1215. Gyermeknaptár az 1903. évre. Kiadja az orsz. állatvédő-egyesület Bpsten. (K. 8-r. 64 l.) Grimm G. bizom. Bpest.
- *— 1216. **Österreichisch-ungarischer Veterinär**, Fachschrift für das gesamte Veterinärwesen mit besonderer Berücksichtigung des Sport, der Viehzucht und der Landwirtschaft. Redakteur Joh. Müller. Herausgeber Wlad Jungherz und Ferd. Fiala. I. Jahrgang 1870. 36 Nummern. Wien, Sallmayer & Co. 10 márka. II/III. Jahrgang. Red. v. A. Burger u. A. Winghofer. à 36

Nummern. 1871/72. 4°. Ebd. 71. à 10 márka. IV. Jahrgang red. v. A. Schneider. (36 Nummern). Ebd. 73. M. 13. (*Megszünt.*)

- 1217. **Sertéskereskedők és Tenyésztők Lapja.** Szerk. és kiadják Papp Tamás és Nagy László. Nyomt. Valter Ernő. Ára 8 frt.

Megindult 1898-ban. Megszünt 1900-ban.

- 1218. **Szárnyasaink.** Szerk. és kiadó-tulajd. Parthay Géza. Havonként kétszer. Ára 4 frt. *Megindult 1885-ben.*

- 1219. **Veterinarius.** Állatgyógyászati, állategészségügyi, tenyésztési s állattartási szakközlöny. Megjelenik havonként. Bpest. *Megindult 1878-ban. Az első öt évf. szerkesztője Nádaskay Béla, a 6-iké Azary, a 7-iké Azary és Monostori, a 8—10-iké Monostori, a 11—19-iké Hutyra Ferencz, a 20-tól kezdve Hutyra és Rátz István. A 26. évfolyamtól [1903] kezdve „Állatorvosi Lapok” címén jelenik meg. Alapításának történetét lásd Veterinarius 1902. évf. 1. sz.*

Pótlás.

Farkas Géza, orvosdoktor, szül. 1872. jún. 9. Egyetemi tanulmányait Budapesten, 1890—1895 ig végezte. Közben 1893-ban nagyobb külföldi tanulmányutat tett Olasz- és Németországban. 1895—96-ig a bécsi egyetemen anatómiai és élettani tanulmányokkal foglalkozott. 1897-ben orvosdoktori oklevelet nyert. 1898-ban gyakornok volt a II. egyetemi belorvosi klinikán, majd 1898 szeptembertől élettani tanársegéd az egyetemen, 1901 szeptembertől tanársegéd az állatorvosi főiskola élettani intézetében, 1903 szeptember óta ugyanott az élettani intézet vezetője s az élettan előadója. 1904 jan. óta ugyanott segédtanár.

Repertórium.

— *Kétly-Nékám*. Magyar orvosi vademecumban élettani bevezetés. 1900. — *A vérsavó hydroxylion tartalmáról*. Mathemat. és természettud. értesítő 1902. — *Ueber die Concentration der Hydroxylionen im Blutserum*. Arch. f. die ges. Physiologie Bonn 1903. — *Terhesek, szülönők és gyermekágyasok vérsavójának s a magzatviznek molekulás concentratio viszonyairól*. Math. és természettud. értesítő 1903. — *Ueber die molekularen Concentrationsverhältnisse des Blutserums der Schwangeren, Kreissenden und Wöchnerinnen und des Fruchtwassers*. Arch. f. die ges. Physiologie 1903. — *További vizsgálatok a vérsavó hydroxylion tartalmáról*. Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből 1904. — *A talentum és légzés élettana*. Uránia 1901. — Több kisebb közlemény a Természettudományi közlönyben s az Uránia tudom. folyóiratban. Nagyobb előadásciklus a *«Zemművészet élettani alapjairól»* a Természettudományi Társulatban.

Hahn Károly, kerületi állatorvos Colmarban (Elszász).

*— 1220. Vier Wochen in Mezőhegyes. Mittheilungen über das königlich ungarische Staatsgestüt daselbst. Mit einem Plane des Gestüts und einer Futtertabelle. Stuttgart, 1873. Verlag von Schickhardt et Ebner. 8°. 32 l. (*Kép a borítékon*: Reitschule in Mezőhegyes. *Melléklet*: Praedium Mezőhegyes in Ungarn; Békéscher Comit.)

Hosszú László.

- 1221. Az állati ragadós betegségek, azok eredete, okai, terjedése és az ellenük való védekezés rövid ismertetése. (8r. 11 l.) Pécska, 1900. Ruber I. könyvny.

Hreblay Emíl.

- 1222. Baromfi értékesítő szövetkezetekről. (8r. 48 l.) Bpest, 1900. 50 fillér.

Hutyra Ferencz.

- 1223. Szabályrendelet tervezet a gümőkór irtásáról és az ellene való védekezésről. Dr. H. F. állatorvosi akadémiai igazgató előadói javaslata. (2r. 34 l.) Bpest, 1898. Pallas r.-t. könyvny.
- 1224. IV. gümőkór-kongresszus Párisban. (N. 8r. 8 l.) Bpest, (é. n.) Franklin-Társulat könyvny.
- 1225. Szabályrendelet tervezet a szarvasmarhák gümőkórjának irtásáról. (N. 8r. 8 l.) Bpest, (é. n.) Franklin-Társulat könyvny.

Jeszenszky Pál, a «Köztelek» társszerkesztője.

- 1226. A húsértékesítés szervezése. Darányi Ignác ... megbizásából Ausztria, Németország és Dániában tett tanulmányútja alapján írta. (8r. 92 és 4 l.) Bpest, 1900. Stephaneum könyvny.

Kanyári.

- 1227. Az állatbiztosításról. (8r. 32 l.) Bpest, 1891. «Magyar Föld» kiadóhivatala. 1 kor.

Keletí József.

- 1228. A szarvasmarhák gümőkórja. A gazdasági egyesület téli vándorelőadásain elbeszéli —. (8r. 22 l.) Komárom, (é. n.) Spitzer Sándor könyvny.

Kenéz Zoltán, a szolnokmegyei gazd. egyesület elnöke.

- 1229. Állattenyésztésünk és jószágtartásunk tízparancsolatja. (8r. 9 l.) Turkeve, (é. n.) Fölföldyné könyvny.

Keresztes Antal.

- 1230. A sertésenyésztésről. (8r. 18 l.) Csík-Szereda, 1898. Ny. Györgyjakab Márton.

Kocourek Ferencz.

- 1231. A tuberkulinról és a szarvasmarhák gümőkórjának irtásáról. (8r.) S.-A.-Ujhely, Zemplénmegyei Gazd. Egyesület.

Kovács Géza.

- 1232. Okszerű tyúktenyésztés. (8r. 24 l.) Zenta, 1899. Kabos Ármin könyvny.

Kováts Andor.

- 1233. A szarvasmarha-, ló- és sertésenyésztésről, valamint a borjú, csikó és malac fölneveléséről. A mezőtúri gazdasági egyesület által rendezett téli gazdasági előadások alkalmával írta és előadta —. (8-r. 38 l.) Mezőtúr, 1900. Dolesch és Braun könyvny. — U. a. (8-r. 24 l.) Szolnok, 1900. Dolesch és Braun könyvny.

Krenedics Ferencz.

- 1234. Állatok világa. Madarak, háziállatok, rémek és csodák felől szájról-szájra szálló mondák, hitregék, mesék, bohókás történetek, hiedelmek, babonák, példabeszédek és népdalok nyomán összeállított állattörténelem. (8-r. 323 l.) Bpest, 1900. Weselényi Géza. II. Zsigmond-u. 11. 4 kor. 80 fill.

Krick Aladár.

- 1235. A budapesti marhavásártéri vásári pénztár és a székesfővárosi marhavásárok rendezése. (Ivr. 85 l.) Bpest, (é. n.) Pallas r.-t. könyvny.

Löffler Ede, cs. k. főhadnagy, a Ferenc-József rend lovagja.

- 1236. Die österreichische Pferdeankaufsmission unter dem k. k. Obersten Ritter Rudolf von Brudermann in Syrien, Palästina und der Wüste in den Jahren 1856 und 1857. Troppau, 1860. Otto Schüler's Buchhandlung, Friedr. Bergmann.

A bábolnai ménés számára tett keleti lóvásárlás történetét írja meg. L. erről részletesen: Wrangel, Ungarns Pferdezzucht, I. k. 233. s köv. lapok.

Scotti Lajos (203. l.) volt az, aki Landgraff kapitánynyal együtt a múlt század első éveiben a bábolnai ménés számára Spanyolországban méneket vásárolt. L. erről bővebben: *Wrangel, Ungarns Pferdezzucht I. k. 216. l.*

TARTALOM-JEGYZÉK.

(A számok a munkák címei előtt található sorszámokra vonatkoznak.)

Állatbiztosítás. 292, 327, 444, 445, 652, 778, 892, 1008, 1009, 1159, 1227.

Állatkiállítások. 54, 324, 551, 621, 710, 882, 891, 901, 903, 920, 921, 932, 933, 934, 935, 940, 943, 944, 945, 946, 947, 951, 952, 953, 954, 955, 959, 960, 961, 962, 963, 969, 980, 981, 986, 987, 992, 993, 997, 998, 999, 1002, 1014, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1035, 1036, 1037, 1038, 1046, 1047, 1048, 1049, 1061, 1100, 1117, 1118, 1124.

Állatorvosi szakoktatás. 291, 296, 299, 344, 554, 557, 676, 708, 709, 912, 913, 1089, 1090, 1104, 1105, 1135, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1146, 1148, 1154, 1171, 1183.

Állattenyésztés. (Fajtatan, küllemtan, takarmányozás, versenyügy stb.) 5, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 34, 35, 37, 38, 39, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 55, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 82, 83, 86, 87, 91, 92, 102, 105, 109, 111, 112, 115, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 138, 140, 142, 147, 148, 149, 150, 160, 161, 163, 164, 165, 170, 171, 175, 176, 177, 179a, 182, 186, 189, 190, 191, 192, 196, 201a, 202, 203, 214, 218, 220, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 236, 240, 246, 247, 249, 250, 254, 255, 257, 258, 262, 263, 264, 265, 269, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 304a, 308, 312, 314, 315, 316, 317, 321, 322, 325, 328, 331, 332, 333, 334, 340, 341, 342, 347, 357, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 370, 371, 372, 377, 378, 387, 388, 389, 390, 393, 394, 395, 398, 398a, 401, 407, 408, 409, 409a, 411, 413, 415, 419, 421, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 447, 448, 449, 450, 452, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 466, 468, 469, 471, 472, 473, 474, 479, 486, 494, 495, 496, 499, 500, 501, 502, 506, 507, 508, 511, 512, 516, 520, 521, 522, 523, 524, 528, 529, 530, 531, 533, 534, 535, 539, 541, 542, 550, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 585, 589, 590, 591, 593, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 602, 603, 604, 606, 608, 615, 617, 619, 620, 621, 624, 626, 627, 631, 634, 644, 645, 646, 647, 648, 651, 653, 654, 655, 661, 662, 664, 665, 684, 685, 687, 688.

689, 690, 691, 692, 693, 694, 696, 697, 699, 702, 703, 704, 705, 707, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 731, 734, 736, 737, 738, 739, 743, 745, 749, 750, 752, 754, 755, 756, 757, 768, 770, 771, 772, 774, 781, 791, 794, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 827, 828, 834, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 850, 851, 852, 853, 857, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 876, 881, 889, 890, 904, 908, 910, 914, 918, 920, 921, 926, 927, 930, 941, 950, 967, 968a, 970, 971, 976, 977, 978, 979, 983, 994, 1000, 1001, 1006, 1007, 1017, 1018, 1022, 1026, 1033, 1039, 1040, 1041a, 1042, 1042a, 1055, 1064, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1075, 1083, 1085, 1086, 1091, 1099, 1103, 1107, 1108, 1109, 1112, 1119, 1125, 1127, 1128, 1129, 1130, 1132, 1137, 1138, 1139, 1153, 1156, 1166, 1167, 1168, 1174, 1175, 1176, 1177, 1179, 1180, 1184, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1196, 1199, 1200, 1201, 1216, 1217, 1218, 1222, 1226, 1229, 1230, 1232, 1233.

Állatvédelem. 58, 104, 169, 215, 259, 260, 359, 375, 376, 466, 490, 491, 492, 493, 509, 514, 515, 569, 570, 640, 641, 657, 674, 795, 995, 996, 1077, 1081, 1082, 1115, 1133, 1152, 1157, 1158, 1163, 1169, 1170, 1172, 1173, 1181, 1185, 1186, 1214, 1215.

Bakteriologia. 544, 545, 546, 547.

Belgyógyászat. 4, 19, 20, 30, 34, 35, 61, 85, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 125, 132, 135, 136, 168, 177, 178, 190, 190a, 204, 207, 237, 238, 239, 242, 244, 256, 266, 293, 305, 306, 312, 313, 351, 381, 382, 394, 401, 402, 417, 422, 430, 431, 432, 454, 465, 478, 497, 519, 526, 535, 584, 585, 607, 608, 614, 622, 623, 625, 632, 643, 675, 677, 678, 679, 680, 682, 683, 686, 729, 746, 747, 763, 775, 777, 780, 785, 787, 789, 792, 797, 819, 820, 822, 823, 824, 832, 835, 836, 838, 839, 849, 851, 862, 874, 875, 876, 879, 880, 928.

Bonctan. 51, 132, 175, 179, 183, 184, 187, 188, 329, 480, 481, 482, 483, 630, 635, 638, 639, 779.

Egészségtan és diétetika. 16, 18, 55, 85, 123, 125, 140, 255, 295, 387, 394, 535, 562, 586, 587, 595, 596, 597, 598, 599, 602, 603, 659, 660, 684, 729, 739, 756, 757, 805, 806, 807, 808, 809, 811, 820, 829, 830, 831, 834, 842, 846, 847, 848, 860, 861, 885, 888, 889, 1160, 1161, 1178, 1182.

Élettan. 29, 175, 179, 185, 270, 271, 284, 329, 505, 635, 668, 669, 670, 672, 673, 700, 796, 1195.

Fajtatan. Lásd: Állattenyésztés.

Folyóiratok. 1157—1219.

Gyógyszertan. 200, 201, 209, 216, 222, 242, 306, 352, 433, 475, 510, 609, 610, 623, 650, 681, 753, 1121.

Hússzemle. 93, 107, 289, 290, 297, 318, 373, 374, 441, 451, 470, 519 a., 616, 706, 883, 1023, 1072, 1073, 1074, 1096, 1097.

Járványtan. 2, 3, 9, 10, 11, 36, 88, 89, 90, 106, 108, 114, 116, 120, 126, 137, 139, 162, 172, 173, 174, 177, 178, 180, 181, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 201, 213, 221, 229, 230, 244, 252, 253,

275, 288, 301, 302, 303, 307, 309, 319, 335, 339, 343, 348, 349, 350, 351, 367, 368, 369, 379, 380, 383, 384, 385, 386, 392, 397, 399, 407, 412, 416, 420, 453, 455, 476, 488, 489, 492, 497, 517, 518, 527, 532, 540, 549, 552, 605, 612, 618, 625, 628, 636, 649, 653, 663, 677, 679, 724, 730, 732, 735, 742, 744, 758, 759, 760, 761, 762, 764, 767, 769, 776, 782, 784, 786, 788, 790, 792, 793, 800, 801, 802, 803, 804, 810, 818, 821, 825, 826, 841, 854, 855, 856, 858, 859, 863, 864, 865, 866, 877, 907, 911, 929, 937, 938, 1003, 1060, 1122, 1221, 1223, 1225, 1228, 1231. Lásd „Védőoltások“ alatt is.

Kémia. 113, 404, 405.

Kongresszusok. 554, 557, 629, 640, 641, 701, 1224.

Könyvészet. 241, 353, 356, 1041.

Kórbonnetan. 95, 283, 286, 287, 418, 552, 553, 555, 556, 666, 667, 1185.

Közigazgatás és rendészet. 31, 32, 33, 56, 57, 70, 80, 81, 131, 141, 143, 144, 145, 146, 205, 206, 212, 243, 245, 248, 251, 300, 304, 311, 320, 323, 326, 338, 345, 346, 396, 410, 414, 442, 487, 490, 548, 588, 592, 637, 649, 656, 698, 733, 742, 792, 800, 801, 802, 803, 843, 844, 845, 886, 887, 910, 915, 917, 931, 936, 948, 949, 972, 973, 974, 975, 988, 1004, 1005, 1010, 1016, 1023, 1078, 1079, 1080, 1093, 1094, 1095, 1101, 1122, 1123, 1126, 1150, 1151, 1155, 1162, 1187.

Küllemtan. Lásd: Állattenyésztés.

Lótenyésztőintézetek. Lásd: Ménesek.

Ménesek. 53, 91, 109, 111, 185, 227, 304, 370, 435, 436, 439, 479, 499, 500, 507, 539, 725, 748, 751, 766, 812, 868, 893, 894, 895, 897, 898, 899, 900, 906, 909, 916, 919, 922, 923, 924, 925, 939, 942, 957, 958, 964, 965, 966, 984, 985, 989, 990, 991, 1012, 1019, 1020, 1025, 1034, 1043, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1056, 1057, 1058, 1059, 1065, 1066, 1067, 1068, 1070, 1071, 1076, 1087, 1088, 1092, 1094, 1110, 1111, 1116, 1120, 1137, 1138, 1147, 1149, 1220.

Méregtan. 354, 355, 368.

Naptárak. 1202—1215.

Parazitologia. 196, 513, 525, 555, 611, 613, 726, 727, 728, 741.

Patkolástan. 40, 41, 42, 43, 132, 166, 177, 267, 330, 391, 446, 485, 543, 695, 747, 896, 905, 956, 1063.

Rendészet. Lásd: Közigazgatás.

Sebészet. 6, 7, 69, 103, 177, 178, 210, 337, 477, 536, 537, 538, 78, 763, 765, 773, 783, 1114.

Statisztika. 108, 642, 878, 884, 902, 968, 1015, 1021, 1024, 1044.

Szemészet. 477.

Szövettan. 50, 336, 443, 605, 668, 672, 673, 779,

Szülészet. 310, 368, 467, 484.

Takarmányozás. Lásd: Állattenyésztés.

Történet. 1, 55, 110, 111, 234, 296, 360, 387, 403, 406, 419, 518, 564, 594, 611, 671, 958, 1069, 1198, 1234, 1236.

Törvények. Lásd: Közigazgatás, Járványtan stb.

Törvényszéki állatorvostan. 132a., 167, 294, 298, 558, 632, 633, 740.

Vásári ügy. 498, 519a., 982, 1013, 1021, 1084, 1131, 1134, 1235,

Védőoltások. 27, 28, 211, 261, 272, 273, 276, 285, 302, 303, 350, 412, 416, 455, 503, 504, 549, 618, 619, 1011, 1045, 1098, 1106, 1136.
